

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОҚУ-АҒARTY МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ
АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ БІЛІМ ИНСТИТУТЫ

«ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУДЫҢ ҰЛТТЫҚ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ЖҮЙЕСІНІҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ ЖӘНЕ ОНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ»

халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдар

ЖИНАҒЫ

СБОРНИК

международной научно-практической конференции

«КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ
ИНТЕГРИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ
УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ШКОЛЬНИКОВ
И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ»

COLLECTION

of materials of the international scientific and practical conference

«CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE NATIONAL
INTEGRATED SYSTEM FOR ASSESSING STUDENTS'
LEARNING ACHIEVEMENTS AND WAYS OF
ITS IMPLEMENTATION»

II БӨЛІМ
ЧАСТЬ II
PART II

2-4 қазан 2025 ж. Қазақстан, Астана қ.
Kazakhstan, Astana, 2-4 октября 2025 года
Astana, Kazakhstan, October 2-4, 2025

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

**Ы.АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМЕНИ Ы.АЛТЫНСАРИНА
NATIONAL ACADEMY OF EDUCATION NAMED AFTER I. ALTYSARIN**

**АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АБАЯ
ABAI KAZAKH NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY**

**«ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУДЫҢ ҰЛТТЫҚ
ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ЖҮЙЕСІНІҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ ЖӘНЕ
ОНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ» ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ
II-БӨЛІМІ**

**СБОРНИК МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
«КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ
ИНТЕГРИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ
ДОСТИЖЕНИЙ ШКОЛЬНИКОВ И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ»
ЧАСТЬ II**

**COLLECTION OF MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND
PRACTICAL CONFERENCE «CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE NATIONAL
INTEGRATED SYSTEM FOR ASSESSING STUDENTS' LEARNING
ACHIEVEMENTS AND WAYS OF ITS IMPLEMENTATION»
PART II**

**2-4 қазан 2025 ж. Қазақстан, Астана қ.
Казахстан, Астана, 2-4 октября 2025 года
Astana, Kazakhstan, October 2-4, 2025**

ӘОЖ/УДК/ UDC 371.26
КБЖ/ББК/ LBC 74.202.5

Бұл жинақ BR21882300 «Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің тұжырымдамалық негіздері» бағдарламалық-нысаналы қаржыландырудың ғылыми-техникалық бағдарламасын жүзеге асыру аясында әзірленді

Данный сборник разработана в рамках реализации научно-технической программы программно-целевого финансирования «Концептуальные основы национальной интегрированной системы оценивания» (BR21882300)

This collection was developed as part of the implementation of the scientific and technical program of program-targeted funding «Conceptual Foundations of the National Integrated Assessment System» (BR21882300).

Жалпы редакциясын басқарған педагогика ғылымының докторы, ҒТБ ғылыми жетекшісі К.Н. Булатбаева

Рецензенттер/ Рецензенты/ Reviewers:

Тарих ғылымдарының докторы, профессор/доктор исторических наук, профессор/Doctor of Historical Sciences, Professor; М. Алпысбес

педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент /кандидат педагогических наук, доцент /Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Ж. Ахмадиева

Сарапшылар/Эксперты/ Experts

Білім беру саласы Full professor, Абдул-Азиз королі университеті, Жидда (Сауд Арабиясы)/ Full professor в сфере образования, Университет короля Абдул-Азиза/Full Professor in the field of Education, King Abdulaziz University, Jeddah (Saudi Arabia) Prof (Dr) Intakhab Alam Khan

Педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Казан федералдық университеті, Ресей, Татарстан Республикасы /доктор педагогических наук, профессор Казанского федерального университета Россия, Республика Татарстан / Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Institute of Psychology and Education of Kazan Federal University Фахрутдинова Гузалия Жевдятовна

Филология ғылымдарының кандидаты, доцент/кандидат филологических наук, доцент/Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Резуанова Галияпану Кабиевна Astana International University; Резуанова Галияпану Кабиевна

O-52

Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың Ұлттық интеграцияланған жүйесінің тұжырымдамалық негіздері және оны іске асыру жолдары // Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары; Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. – Астана: Ы Алтынсарин атындағы ҰБА. 2025.- II-б. 524б.

«Концептуальные основы национальной интегрированной системы оценивания учебных достижений школьников и пути ее реализации»// Материалы международной научно-практической конференции. Национальная академия образования им.И.Алтынсарина. – Астана: НАО им.И.Алтынсарина, 2025. - Ч. II. 524с.

«Conceptual Foundations of the National Integrated System for Assessing Students' Learning Achievements and Ways of its Implementation» // Materials of the International Scientific and Practical Conference. I. Altynsarin National Academy of Education. – Astana: I. Altynsarin NAE, 2025. – Part II. – 524p.

ISBN 978-601-7353-74-2

Осы жинақта «Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың ұлттық интеграцияланған жүйесінің тұжырымдамалық негіздері және оны іске асыру жолдары» атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары ұсынылған.

В настоящем сборнике представлены материалы Международной научно-практической конференции «Концептуальные основы национальной интегрированной системы оценивания учебных достижений школьников и пути ее реализации».

This collection presents the materials of the International Scientific and Practical Conference «Conceptual Foundations of the National Integrated System for Assessing Students' Learning Achievements and Ways of its Implementation».

ISBN 978-601-7353-74-2

Жарияланымдардағы деректер мен мәліметтердің дұрыстығына автор жауап береді/Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы/
The authors are responsible for the accuracy of the facts and information presented in their publications..

ӘОЖ/УДК/ UDC 371.26
КБЖ/ББК/ LBC 74.202.5

© Ы Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы/
Национальная академия им.И.Алтынсарина/
I. Altynsarin National Academy of Education, 2025

МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ

1.	ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ Л.Б.Жусупова, Р.Т.Бекбаева	15
2.	ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН БАҒАЛАУ Г.К.Резуанова, А.А.Бабуччу, А.А. Қадырова	23
3.	ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ АЙТЫЛЫМ ДЕҢГЕЙІН БАҒАЛАУ Г.К.Резуанова, Ә. М.Сайынова	32
4.	ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ ПӘНДЕР БОЙЫНША СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ БАЙЛАНЫСЫ Б.М.Төлегенова	38
5.	БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ ЖҮЙЕСІ: ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТТЕГІ ОҚЫТУ САПАСЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ Т.А.Айтбаева	44
6.	ЖИЫНТЫҚ БАҒАЛАУДЫ ЖЕТІЛДІРУДЕГІ PISA ӘДІСТЕРІНІҢ Д.Ә.Жаңабек, Б.Т.Абдилова	51
7.	ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДАҒЫ ФОРМАТИВТІ ТАПСЫРМАЛАРДЫҢ ҮҚПАЛЫ Әукен Серік	58
8.	СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ С.З.Дюсенова	65
9.	ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ҰЛТТЫҚ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ Ж.Ж.Қазбекова	70
10.	МӘТІНМЕН ЖҰМЫС БОЙЫНША ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖҰМЫСЫН БАҒАЛАУ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕДЕ ІСКЕ АСЫРЫЛУ ТӘСІЛДЕРІ Г.Ж.Қазбекова	74
11.	ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДЫ ЖЕТІЛДІРУДЕГІ PISA ТАПСЫРМАЛАРЫНЫҢ РОЛІ Б.Т.Абдилова	85
12.	ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДЫҢ РОЛІ А.К.Нурушева	88
13.	СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ: МЕКТЕПТЕГІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ МЕН ШЕШІМДЕРІ. ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ ПӘНДЕР БОЙЫНША БАҒАЛАУ: МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕДЕ ІСКЕ АСЫРЫЛУЫ Нурлан Айтолхын, Кәдірбай Парида	94
14.	СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ АЯСЫНДА ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫН ШЕШУ ЖОЛДАРЫ Ш.Т.Медеубаева	102
15.	КРИТЕРИЙГЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ТАПСЫРМАЛАР: ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУ МЕН МЕТАТАНЫМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУ ЖОЛЫ С.О.Қосжанова	110
16.	7-СЫНЫП ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫНЫҢ ӨЗІНДІК ОЙЫ	118

	МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУ: ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР Г.Б.Шамшина	
17.	ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ М.Н.Базарбекова	122
18.	ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДАҒЫ ІШКІ БАҒАЛАУДЫ ЦИФРЛАНДЫРУ А.Ж.Унйбаева	126
19.	ОҚЫТУДЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕГІ НӘТИЖЕЛЕРГЕ БЕЙІМДЕУ Келес Рая	129
20.	ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ А.Д.Бакирова	136
21.	БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БАҒАЛАУДЫҢ АЙЫРМАШЫЛЫҒЫ МЕН ҰҚСАСТЫҒЫ Н.Т.Маякина	140
22.	ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БАҒАЛАУДЫҢ ҮЙЛЕСІМДІЛІГІ – БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ ТЕТІГІ С.Г.Бекибаева	144
23.	ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ: ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚҰРАСТЫРУ МЕН ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ А.Ахметова	147
24.	ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БАҒАЛАУ МАЗМҰНЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫ МЕН ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДАҒЫ РӨЛІ Н.Е.Кусаинова	151
25.	БІЛІМ БЕРУ БАСТАМАЛАРЫН БАҒАЛАУ: ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕР А.А. Жамбыл	156
26.	ГЕЙМИФИКАЦИЯНЫ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ҚОЛДАНЫЛУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ Т.Б.Битлеуова	159
27.	ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ Г.С.Далелова	163
28.	ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МӘТІНДІ ТАЛДАУДА СТЕМ ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУ М.К.Жаныбек	169
29.	ФАСИЛИТАЦИЯНЫҢ САБАҚТАҒЫ МҮМКІНДІКТЕРІ: ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС МАҢЫЗЫ М.Б.Жумабаева	176
30.	КӘСІБИ ДАМУ ПАРАДИГМАСЫ ШЕҢБЕРІНДЕ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІНІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ Н.Б.Мадияр	180
31.	СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В РЕЧЕВОЙ ПРАКТИКЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ: ТИПЫ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ Ж.Ж.Капенова, Р.В.Алимбетова	185
32.	ТИПЫ ЗАДАНИЙ ФОРМАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ И ИХ ЭФФЕКТИВНОСТЬ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ Л.Т.Ассалауова	192

33.	ЭФФЕКТИВНЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ ФОРМАТИВНОГО И СУММАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В 8 КЛАССЕ: ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРИЁМЫ И МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ А.М.Амренова	201
34.	ИНТЕГРАЦИЯ ФОРМАТИВНОГО И СУММАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ А.С.Байтабенова	208
35.	ИНТЕРАКТИВНЫЕ ЦИФРОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ДЛЯ ФОРМАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ Г.С.Ахметова	214
36.	ФОРМИРУЮЩЕЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА ТЕКСТАХ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОГО СТИЛЯ АЛИХАНА БОКЕЙХАНА Т.А.Бегежанова, К.Ф. Касимова	221
37.	ФОРМАТИВНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ А.А.Аскарова	229
38.	СОДЕРЖАНИЕ ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ ОГН К.Б.Жапарханова	235
39.	ФОРМАТИВНОЕ И СУММАТИВНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ В ШКОЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ: МЕТОДИЧЕСКИЕ ТРУДНОСТИ И СТРАТЕГИИ УЧИТЕЛЯ А.А.Касенова	238
40.	ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ОБРАТНАЯ СВЯЗЬ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ С.К. Саттыбаева	244
41.	ДИАГНОСТИКА ПРОГРЕССА УЧАЩИХСЯ ПРИ ПОМОЩИ ФОРМАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ К.Е. Игенберлина	251
42.	МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ А.Е. Бегежанова	257
43.	ИНТЕГРАЦИЯ ЗАДАНИЙ ПРИ СУММАТИВНОМ ОЦЕНИВАНИИ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ З.Б. Жаркенова	263
44.	КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ НАВЫКА ЧТЕНИЯ Смаилова Б.С.	267
45.	ОСНОВЫ ФАСИЛИТАЦИИ: ПУТЬ СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА К РЕЗУЛЬТАТУ Д.Е.Арынова	271
46.	INTEGRATED ASSESSMENT PRACTICES IN KAZAKHSTAN AND SAUDI ARABIA A.K.Bekturova, Prof (Dr) Intakhab Alam Khan	274
47.	THE INTERCONNECTION OF ASSESSMENT SYSTEMS IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS: FROM THEORY TO PRACTICE A.Zh. Iskakova, Ercan Alkaya, T.Y. Kenshinbay	284
48.	FORMATIVE AND SUMMATIVE ASSESSMENT IN THE HUMANITIES: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES	294

	S.A. Askarova, U.A. Ormanova	
49.	СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ: МЕКТЕПТЕГІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ МЕН ШЕШІМДЕРІ Н.Ж.Изей	300
50.	USE OF DIGITAL PLATFORMS FOR ASSESSMENT: INTERNATIONAL AND KAZAKHSTANI EXPERIENCE G.M.Kurmanbayeva	306
51.	АҒЫЛШЫН ТІЛІ БОЙЫНША ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ А. О. Мағжанова, Г.Б.Абдимбетова	311
52.	АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫ ЖЕТІСТІГІН БАҒАЛАУ: ӘДІСТЕР МЕН ТӘСІЛДЕР Н.К.Жуманова, Б.А.Каппаева	318
53.	КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОЦЕНИВАНИЯ: РАЗРАБОТКА ЗАДАНИЙ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В 8 КЛАССЕ А.А.Молдакаликова, А.К. Булебаева	325
54.	ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ: РОЛЬ ВЕБ-КВЕСТА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ Д.Жупарбек, С.С. Нуркенова	330
55.	РАЗВИТИЕ И ОЦЕНИВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА ОСНОВЕ УЧЕБНЫХ ТЕКСТОВ А.Қ. Төребаева, А.Б.Кабдушева	341
56.	BALANCING CREATIVITY AND ASSESSMENT: DESIGNING FORMATIVE AND SUMMATIVE TASKS IN ENGLISH A.K.Bulebaeva, G.Z. Zhanzakova	349
57.	ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ДАМУ ДЕҢГЕЙІН БАҒАЛАУ А.Ж.Қасенова, Т.Н. Жундыбаева	355
58.	ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУДАҒЫ GAMIFICATION НЕГІЗІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ БАҒАЛАУ ҚҰРАЛДАРЫ: АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНАН ТӘЖІРІБЕ А.К.Сағындық,	359
59.	АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ СӨЙЛЕУДІ ДАМУДА МӘТІНДЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ А.К. Төребаева , А.Ж. Исакова	363
60.	ОЦЕНИВАНИЕ ЧЕРЕЗ ДЕСКРИПТОРЫ: ПУТЬ К ОБЪЕКТИВНОСТИ И РАЗВИТИЮ А.А.Кусаинова	371
61.	THE EFFECTIVENESS OF DIGITAL TOOLS IN IMPLEMENTING FORMATIVE ASSESSMENT IN ENGLISH LESSONS A.A.Askerbek	379
62.	INNOVATIVE APPROACHES TO ASSESSMENT IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN KAZAKHSTAN М.Б.Киялбаева	384
63.	ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫС ТАПСЫРМАЛАРЫН ОРЫНДАУ ДАҒДЫЛАРЫН БАҒАЛАУ КРИТЕРИЙЛЕРІ А.Ш.Жияшева	389
64.	ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫС ТАПСЫРМАЛАРЫН ОРЫНДАУ ДАҒДЫЛАРЫН БАҒАЛАУ КРИТЕРИЙЛЕРІ Б.Н. Курмашева	394

65.	О ПРОБЛЕМАХ ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКЕ ИСТОРИИ В ШКОЛЕ (ИЗ ОПЫТА ПРАКТИКУЮЩЕГО УЧИТЕЛЯ Э.А.Абдуллина	398
66.	ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫНЫҢ БІРІ – БАҒАЛАУ М.Т.Тогтаухан	405
67.	БАҒАЛАУ - ОҚУ МЕН ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫ БӨЛІГІ Ж.М.Сабанбаева, Д.М. Сабанбай	411
68.	ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ТАПСЫРМАЛАР – ОҚУШЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ А.Д. Тортаева, А.О. Ешмукамбетов	417
69.	ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ ТАРИХ ПӘНІ БОЙЫНША БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ІСКЕ АСЫРЫЛУЫ С.К.Шакиев, А.М. Асылбекова	426
70.	ИНТЕРАКТИВНЫЕ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ОЦЕНИВАНИЯ ЗНАНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ Л.А.Шоразова	435
71.	ҚҰҚЫҚ НЕГІЗДЕРІ ПӘНІНДЕ БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ДАҒДЫНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ Д.О.Бекназарова, Г. Ұзақбайқызы	441
72.	ТАРИХ САБАҒЫНДА БІЛІМДІ БАҒАЛАУДЫҢ ЖАҢА ӘДІСТЕРІ МЕН МӘСЕЛЕЛЕРІ Г.А.Оразкулова	448
73.	«ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕРДЕ ОҚУШЫ ЖЕТІСТІГІН БАҒАЛАУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ». Ж.А.Салимбаева, С.Ж. Сәлімбаев	453
74.	ВНУТРЕННЕЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК СРЕДСТВО МОТИВАЦИИ И ПОДГОТОВКИ УЧАЩИХСЯ К ВНЕШНЕЙ АТТЕСТАЦИИ ПО ИСТОРИИ Г.Аяпбергенова	458
75.	РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ ИСТОРИИ (О ПРОБЛЕМАХ ОЦЕНИВАНИЯ В ШКОЛЕ С.В.Лисичкина	468
76.	МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИНТЕГРАЦИИ ФОРМАТИВНОГО И СУММАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА (9 КЛАСС) А.С.Шарипова	473
77.	РОЛЬ ОЦЕНИВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИСТОРИИ И ПРАВА Р.Ж.Кулмуханова, Г.А. Смаилова	477
78.	ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІ БОЙЫНША 10-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ Е.У.Нурманғалиев	483
79.	ДҮНИЕ ЖҮЗІ ТАРИХЫ ПӘНІНЕН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫН ӨЗІРЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ Г.К.Шартықбаева	491
80.	ПРАКТИЧЕСКАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ИНТЕГРИРОВАННОЙ МОДЕЛИ ОЦЕНИВАНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТА «ОСНОВЫ ПРАВА» В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН Т.А.Ратникова, Г.А. Смаилова	496

81.	БАҒАЛАУ – БІЛІМ САПАСЫНЫҢ АЙНАСЫ: ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕР КОНТЕКСІНДЕ К.Д.Тортаева	505
82.	ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ АРҚЫЛЫ САРАЛАП ОҚЫТУДЫ ТАРИХ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ Ш.Б.Жексенбина	513
83.	БАҒАЛАУДЫҢ ЖАҢА ПАРАГИДМАСЫ ҰЛТТЫҚ ИНТЕГРАЦИЯЛАҒАН БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ МЕКТЕП ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ РӨЛІ А.Ш. Махаева	517

CONTENT

1.	EFFECTIVE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN FORMATIVE ASSESSMENT IN KAZAKH LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS L.B.Zhusupova, R.T.Bekbaeva	15
2.	ASSESSING STUDENTS' WRITING SKILLS IN KAZAKH LANGUAGE G.K.Rezuanova, A.A.Babuchchu, A.A.Kadyrova	23
3.	ASSESSING STUDENTS' SPEAKING LEVEL IN KAZAKH LANGUAGE G.K.Rezuanova, Ä.M.Saiynova	32
4.	RELATIONSHIP BETWEEN EXTERNAL AND INTERNAL ASSESSMENT IN SOCIAL AND HUMANITIES SUBJECTS B.M.Tolegenova	38
5.	ASSESSMENT TASK SYSTEM: WAYS TO IMPROVE TEACHING QUALITY IN KAZAKH LANGUAGE AND LITERATURE T.A.Aytbaeva	44
6.	PISA METHODS IN IMPROVING SUMMATIVE ASSESSMENT D.A.Zhangabek, B.T.Abdilova	51
7.	IMPACT OF FORMATIVE TASKS ON DEVELOPING FUNCTIONAL LITERACY Auken Serik	58
8.	INTERCONNECTION OF EXTERNAL AND INTERNAL ASSESSMENT S.Z.Dyusenova	65
9.	THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE NATIONAL INTEGRATED ASSESSMENT SYSTEM FOR DEVELOPING FUNCTIONAL LITERACY Zh.Zh.Kazbekova	70
10.	ASSESSING STUDENTS' WORK WITH TEXTS AND METHODS OF IMPLEMENTATION IN PRACTICE G.Zh.Kazbekova	74
11.	ROLE OF PISA TASKS IN IMPROVING FORMATIVE ASSESSMENT B.T.Abdilova	85
12.	ROLE OF FORMATIVE ASSESSMENT IN DEVELOPING FUNCTIONAL LITERACY IN KAZAKH LANGUAGE A.K.Nurusheva	88
13.	INTERCONNECTION OF EXTERNAL AND INTERNAL ASSESSMENT: CHALLENGES AND SOLUTIONS IN SCHOOL EDUCATION. ASSESSMENT IN SOCIAL AND HUMANITIES SUBJECTS: CONTENT AND PRACTICAL IMPLEMENTATION Nurlan Aytolkhin, Kadirbai Parida	94
14.	SOLUTIONS TO CHALLENGES IN TEACHING KAZAKH LANGUAGE AND LITERATURE WITHIN THE FRAMEWORK OF INTERCONNECTION BETWEEN EXTERNAL AND INTERNAL ASSESSMENT Sh.T.Medeubaeva	102
15.	CRITERION-BASED TASKS: WAYS TO ASSESS LEARNING LITERACY AND DEVELOP METACOGNITIVE COMPETENCE S.O.Koszhanova	110
16.	ASSESSING STUDENTS' INDIVIDUAL THINKING AND CREATIVITY IN GRADE 7 LITERATURE LESSONS: PRACTICAL ASPECTS G.B.Shamshina	118
17.	FORMATIVE ASSESSMENT TASKS ORIENTED TO DEVELOP FUNCTIONAL LITERACY BASED ON VALUES IN KAZAKH LITERATURE LESSONS M.N.Bazarbekova	122

18.	DIGITALIZATION OF INTERNAL ASSESSMENT IN KAZAKH LANGUAGE LESSONS A.Zh.Unybaeva	126
19.	ADAPTING TEACHING TO INTERNATIONAL-LEVEL OUTCOMES Keles Raya	129
20.	DEVELOPING AND ASSESSING FUNCTIONAL LITERACY IN KAZAKH LANGUAGE LESSONS A.D.Bakirova	136
21.	DIFFERENCES AND SIMILARITIES BETWEEN INTERNAL AND EXTERNAL ASSESSMENT IN IMPROVING EDUCATION QUALITY N.T.Mayakina	140
22.	HARMONY OF INTERNAL AND EXTERNAL ASSESSMENT IN KAZAKH LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS – A MECHANISM FOR IMPROVING EDUCATION QUALITY S.G.Bekibaeva	144
23.	EFFECTIVENESS OF FORMATIVE ASSESSMENT IN DEVELOPING FUNCTIONAL LITERACY: WAYS TO DESIGN AND APPLY TASKS A.Ahmetova	147
24.	ROLE OF INTERNAL AND EXTERNAL ASSESSMENT CONTENT IN IMPROVING EDUCATION QUALITY AND FUNCTIONAL LITERACY N.E.Kusainova	151
25.	ASSESSING EDUCATIONAL INITIATIVES: MODERN METHODS IN TEACHING KAZAKH LANGUAGE AND LITERATURE A.A. Zhambyl	156
26.	IMPORTANCE OF GAMIFICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS T.B.Bitluova	159
27.	ISSUES IN FORMING SPIRITUAL VALUES AMONG YOUTH G.S.Dalelova	163
28.	USING STEM METHODS IN TEXT ANALYSIS TO DEVELOP READING SKILLS M.K.Zhanybek	169
29.	POSSIBILITIES OF FACILITATION IN LESSONS: IMPORTANCE OF WORKING WITH TEXT TO IMPROVE LEARNING LITERACY M.B.Zhumabaeva	176
30.	EDUCATIONAL VALUE OF KAZAKH ORAL LITERATURE WITHIN THE FRAMEWORK OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT PARADIGM N.B.Madiyar	180
31.	STYLISTIC ERRORS IN STUDENTS' SPEECH PRACTICE: TYPES AND FUNCTIONAL ASPECT Zh.Zh.Kapenova, R.V.Alimbetova	185
32.	TYPES OF FORMATIVE ASSESSMENT TASKS AND THEIR EFFECTIVENESS IN LITERATURE LESSONS L.T.Assalauova	192
33.	EFFECTIVE APPROACHES TO DEVELOPING FORMATIVE AND SUMMATIVE ASSESSMENT IN 8TH GRADE RUSSIAN LANGUAGE LESSONS: PRACTICAL TECHNIQUES AND METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS A.M.Amrenova	201
34.	INTEGRATION OF FORMATIVE AND SUMMATIVE ASSESSMENT IN RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS A.S.Baytabenova	208

35.	INTERACTIVE DIGITAL TOOLS FOR FORMATIVE ASSESSMENT IN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS G.S.Ahmetova	214
36.	FORMATIVE ASSESSMENT AS A TOOL TO DEVELOP STUDENTS' COMMUNICATIVE SKILLS USING PUBLICISTIC TEXTS OF ALIKHAN BOKEIKHAN T.A.Begezhanova, K.F.Kasimova	221
37.	FORMATIVE ASSESSMENT AS A TOOL FOR DEVELOPING CRITICAL THINKING IN STUDENTS DURING RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS A.A.Askarova	229
38.	ASSESSMENT CONTENT IN OGNP LESSONS K.B.Zhaparkhanova	235
39.	FORMATIVE AND SUMMATIVE ASSESSMENT IN SCHOOL PRACTICE: METHODOLOGICAL DIFFICULTIES AND TEACHER STRATEGIES A.A.Kasenova	238
40.	PEDAGOGICAL FEEDBACK AS A MEANS TO IMPROVE LEARNING OUTCOMES S.K.Sattybaeva	244
41.	DIAGNOSING STUDENTS' PROGRESS USING FORMATIVE TASKS K.E.Igenberlina	251
42.	METHODS AND TECHNIQUES OF ASSESSMENT IN RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS A.E.Begezhanova	257
43.	INTEGRATION OF TASKS IN SUMMATIVE ASSESSMENT IN RUSSIAN LANGUAGE AND LITERATURE Z.B.Zharkanova	263
44.	CRITERIAL ASSESSMENT AS AN INDICATOR OF STUDENTS' READING SKILL LEVEL B.S.Smailova	267
45.	FUNDAMENTALS OF FACILITATION: THE PATH OF A MODERN TEACHER TO ACHIEVEMENT D.E.Arynova	271
46.	INTEGRATED ASSESSMENT PRACTICES IN KAZAKHSTAN AND SAUDI ARABIA A.K.Bekturova, Prof (Dr) Intakhab Alam Khan	274
47.	THE INTERCONNECTION OF ASSESSMENT SYSTEMS IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS: FROM THEORY TO PRACTICE A.Zh. Iskakova, Ercan Alkaya, T.Y. Kenshinbay	284
48.	FORMATIVE AND SUMMATIVE ASSESSMENT IN THE HUMANITIES: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES S.A. Askarova, U.A. Ormanova	294
49.	INTERACTION BETWEEN EXTERNAL AND INTERNAL ASSESSMENT: CHALLENGES AND SOLUTIONS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING AT SCHOOL N.Zh.Izey	300
50.	USE OF DIGITAL PLATFORMS FOR ASSESSMENT: INTERNATIONAL AND KAZAKHSTANI EXPERIENCE G.M.Kurmanbayeva	306
51.	FEATURES OF ASSESSING LEARNING ACHIEVEMENTS IN ENGLISH A.O. Magzhanova, G.B. Abdimbetova	311

52.	ASSESSING STUDENT ACHIEVEMENTS IN ENGLISH LESSONS: METHODS AND APPROACHES N.K. Zhumanova, B.A. Kappaeva	318
53.	CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF ASSESSMENT: DESIGNING TASKS FOR 8TH GRADE ENGLISH A.A. Moldakalikova, A.K. Bulebaeva	325
54.	INNOVATIVE APPROACHES TO FOREIGN LANGUAGE TEACHING: THE ROLE OF WEB-QUESTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS D. Zhuparbek, S.S. Nurkenova	330
55.	DEVELOPMENT AND ASSESSMENT OF STUDENTS' COMMUNICATIVE SKILLS BASED ON EDUCATIONAL TEXTS A.Q. Torebayeva, A.B. Kabdusheva	341
56.	BALANCING CREATIVITY AND ASSESSMENT: DESIGNING FORMATIVE AND SUMMATIVE TASKS IN ENGLISH A.K.Bulebaeva, G.Z. Zhanzakova	349
57.	ASSESSING THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT LEVEL OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS USING DIGITAL TOOLS A.Zh. Kasenova, T.N. Zhundybaeva	355
58.	DIGITAL ASSESSMENT TOOLS BASED ON GAMIFICATION TO INCREASE STUDENT MOTIVATION: EXPERIENCE IN ENGLISH LESSONS A.K. Sagyndyk	359
59.	METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF USING TEXTS TO DEVELOP SPEAKING IN ENGLISH A.K. Torebaeva, A.Zh. Iskakova	363
60.	ASSESSMENT THROUGH DESCRIPTORS: A PATH TO OBJECTIVITY AND DEVELOPMENT A.A. Kusainova	371
61.	THE EFFECTIVENESS OF DIGITAL TOOLS IN IMPLEMENTING FORMATIVE ASSESSMENT IN ENGLISH LESSONS A.A.Askerbek	379
62.	INNOVATIVE APPROACHES TO ASSESSMENT IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN KAZAKHSTAN M.B.Kiyalbaeva	384
63.	CRITERIA FOR ASSESSING STUDENTS' SKILLS IN COMPLETING INDEPENDENT TASKS A.Sh. Zhyasheva	389
64.	CRITERIA FOR ASSESSING STUDENTS' SKILLS IN COMPLETING INDEPENDENT TASKS B.N. Kurmasheva	394
65.	ON THE PROBLEMS OF ASSESSMENT IN HISTORY LESSONS AT SCHOOL (FROM THE EXPERIENCE OF A PRACTICING TEACHER) E.A. Abdullina	398
66.	ONE OF THE EFFECTIVE WAYS TO INCREASE STUDENT MOTIVATION IS ASSESSMENT M.T. Togtau Khan	405
67.	ASSESSMENT – AN IMPORTANT PART OF TEACHING AND LEARNING Zh.M. Sabanbaeva, D.M. Sabanbay	411
68.	FUNCTIONAL TASKS – AN EFFECTIVE WAY TO DEVELOP STUDENT COMPETENCE A.D. Tortaeva, A.O. Eshmukambetov	417

69.	FEATURES AND IMPLEMENTATION OF THE ASSESSMENT SYSTEM IN HISTORY FOR THE SOCIAL-HUMANITARIAN TRACK S.K. Shakiev, A.M. Asylbekova	426
70.	INTERACTIVE FORMS OF TEACHING AS A MEANS OF ASSESSING STUDENT KNOWLEDGE L.A. Shorazova	435
71.	DEVELOPING LEGAL SKILLS THROUGH ASSESSMENT TASKS IN THE SUBJECT OF LAW D.O. Beknazarova, G. Uzakbaikyzy	441
72.	NEW METHODS AND ISSUES OF ASSESSING KNOWLEDGE IN HISTORY LESSONS G.A. Orazkulova	448
73.	MODERN METHODS OF ASSESSING STUDENT ACHIEVEMENT IN SOCIAL-HUMANITARIAN SUBJECTS Zh.A. Salimbaeva, S.Zh. Salimbaev	453
74.	INTERNAL ASSESSMENT AS A MEANS OF MOTIVATION AND PREPARATION FOR EXTERNAL HISTORY TESTS G. Ayapbergenova	458
75.	DEVELOPING READING LITERACY IN HISTORY LESSONS (ON SCHOOL ASSESSMENT ISSUES) S.V. Lisichkina	468
76.	METHODOLOGICAL APPROACHES TO INTEGRATING FORMATIVE AND SUMMATIVE ASSESSMENT IN HISTORY LESSONS IN KAZAKHSTAN (9TH GRADE) A.S. Sharipova	473
77.	THE ROLE OF ASSESSMENT IN TEACHING HISTORY AND LAW R.Zh. Kulmukhanova, G.A. Smailova	477
78.	PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF DEVELOPING FUNCTIONAL LITERACY IN 10TH GRADE STUDENTS IN THE SUBJECT OF KAZAKHSTAN HISTORY E.U. Nurmangaliev	483
79.	FEATURES OF DEVELOPING FORMATIVE ASSESSMENT TASKS IN WORLD HISTORY G.K. Shartykbaeva	491
80.	PRACTICAL IMPLEMENTATION OF AN INTEGRATED ASSESSMENT MODEL IN TEACHING “BASICS OF LAW” IN KAZAKHSTAN T.A. Ratnikova, G.A. Smailova	496
81.	ASSESSMENT AS A MIRROR OF EDUCATIONAL QUALITY: IN THE CONTEXT OF HUMANITIES SUBJECTS K.D. Tortaeva	505
82.	WAYS TO APPLY DIFFERENTIATED TEACHING USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HISTORY LESSONS Sh.B. Zheksenbina	513
83.	THE NEW PARADIGM OF ASSESSMENT: THE ROLE OF THE NATIONAL INTEGRATED ASSESSMENT SYSTEM IN SCHOOL PRACTICE A.Sh. Makhaeva	517

**СЕКЦИЯ 3.1 ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕР БОЙЫНША
ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БАҒАЛАУДЫ ИНТЕГРАЦИЯЛАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ
ЖӘНЕ ОНЫ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ. 3.1.1 - ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ**

**ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ
БАҒАЛАУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ**

Жусупова Ляйля Бажевна, Бекбаева Риза Тлегеновна

Әлихан Бөкейхан атындағы лицей-мектебі » КММ

Павлодар қ., Қазақстан

Аңдатпа: Бұл мақалада Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қалыптастырушы бағалауда жасанды интеллектіні тиімді пайдалану жолдары қарастырылады. Жұмыстың өзектілігі қазіргі заманғы білім беру жүйесінде оқушыларға дер кезінде кері байланыс беріп, білім сапасын арттырудың жаңа жолдарын іздеумен байланыстыру. Мақсатқа жету үшін қалыптастырушы бағалаудың ерекшеліктерін талдау, жасанды интеллекттің білім берудегі мүмкіндіктерін қарастыру, нақты пән сабақтарында қолдану тәжірибесін көрсету және туындайтын қиындықтар шешу жолдарын анықтау міндеттері қойылды. Жұмыс барысында ChatGPT, Quizizz, Kahoot, Wordwall сияқты жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін заманауи платформаларды қолданудың артықшылықтары сипатталды. Зерттеу нәтижесінде жасанды интеллектіні қалыптастырушы бағалауда тиімді қолдану оқушылардың қазақ тілі мен әдебиетіне деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын жақсартатыны дәлелденді.

Түйін сөздер: Қалыптастырушы бағалау, жасанды интеллект, цифрлық технология, мұғалім құзыреттілігі, оқу тәжірибесі

Аннотация: В данной статье рассматриваются пути эффективного использования искусственного интеллекта в формативном оценивании на уроках казахского языка и литературы. Актуальность работы заключается в необходимости поиска новых способов повышения качества образования и предоставления учащимся своевременной обратной связи в условиях современной системы обучения. В ходе работы были описаны преимущества применения современных платформ, основанных на искусственном интеллекте, таких как ChatGPT, Quizizz, Kahoot, Wordwall. В частности, они позволяют учителю оперативно оценивать знания учащихся, предлагать индивидуальные задания и экономить время. Результаты исследования показали, что эффективное использование искусственного интеллекта в формативном оценивании способствует повышению интереса учащихся к казахскому языку и литературе, а также улучшению качества знаний.

Ключевые слова: Формативное оценивание, искусственный интеллект, цифровые технологии, профессиональная компетентность учителя, учебная мотивация учащихся

Abstract: This article examines the ways of effectively using artificial intelligence in formative assessment in Kazakh language and literature classes. The relevance of the study lies in the need to find new methods for improving the quality of education and providing students with timely feedback in the context of modern teaching. The study describes the advantages of using modern AI-based platforms such as ChatGPT, Quizizz, Kahoot, and Wordwall. In particular, they enable teachers to promptly assess students' knowledge, provide individualized tasks, and save time. The results of the research showed that the effective use of artificial intelligence in formative assessment increases students' interest in Kazakh language and literature and improves the quality of learning outcomes.

Keywords: formative assessment, artificial intelligence, digital technologies, teacher competence, student motivation

«Мұғалім көп әдісті қолдана отырып, оны өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде пайдаланған дұрыс», - деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай,

қазіргі заман талабына сай білім беру мәселесі сол қоғам мүддесіне сай болуы керек. Қазіргі заман талаптарына сәйкес қазіргі мектеп «білімді тұлға», яғни білім, білік пен дағдылары қалыптасқан жеке тұлғаны дайындаумен ғана шектеле қоймай, өмірдің өзгерістеріне дайын болатын, белсенді және шығармашыл ойлайтын, интеллектуалды және жан-жақты дамыған жеке тұлғаны дайындауға тиіспіз. [2]

Мақсаты - қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қалыптастырушы бағалауды жүзеге асыру барысында жасанды интеллектіні тиімді пайдалану жолдарын анықтау және оны тәжірибеде қолдану мүмкіндіктерін көрсету.

Міндеттері:

- қалыптастырушы бағалаудың теориялық негіздерін қарастыру;
- жасанды интеллектінің білім беру процесіндегі рөлін айқындау;
- chatGPT, Quizizz, Kahoot, Wordwall сияқты платформалардың мүмкіндіктерін талдау;

- қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында ЖИ-ді практикалық тұрғыда қолдану жолдарын көрсету;

- қалыптастырушы бағалауда ЖИ қолданудың тиімділігі мен шектеулерін айқындау;

Осы мақсат, міндеттерді жүзеге асыру үшін оқушыға білім мазмұнын терең игертудің тиімді жолдарын іздестіріп, шығармашылыққа жетелейтін қазіргі заман талабына сай ғылыми-әдістемелік біліммен қаруланған, білікті маман, шебер мұғалім дайындау қажет.[4] Қалыптастырушы бағалау сабақта күнделікті жүзеге асатын, білім мен дағдыны меңгеру деңгейін анықтайтын бағалау. Осындай тұлғаны қалыптастыруда формативті бағалаудың маңызы өте зор.

Жаңартылған білім беру жүйесінде – орындалып жатқан бағалау жүйесі, көптеген мәселілердің шешімі бола алды. Критериалды бағалау жүйесі-оқушының нақты білімін көрсетіп қана қоймай, сонымен қатар оқушыны әділ бағалауды ұйымдастырады. Критериалды бағалаудың бірі ол - қалыптастырушы бағалау. Қазіргі заманда білім беру жүйесі үнемі жаңарып, жаңа әдіс-тәсілдермен толықтырылып келеді. Солардың ішінде Қалыптастырушы бағалау – оқушылардың оқу жетістігін күнделікті бақылауға, олардың қателіктерін түзетуге, оқушының жеке даму траекториясына көңіл бөлу, сабақта ынталандырушы ахуал қалыптастыру және оқушының өз қателігін өзі түзетуіне мүмкіндік беру [1]

Қазіргі заманда білім беру жүйесі қарқынды өзгерістерге ұшырап отыр. Әлемдік тәжірибеде цифрлық технологиялардың дамуы білім сапасын арттыруда жаңа мүмкіндіктер ашуда. Солардың ішінде жасанды интеллект (ЖИ) ерекше орынға ие. Ал жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары мұғалімдерге осы бағалау түрін тиімді жүзеге асыруға қолдау көрсететін жаңа құрал болып отыр. ЖИ мұғалімге оқушының білімін жедел бағалауға, дер кезінде кері байланыс беруге, сондай-ақ оқыту процесін дараландыруға мүмкіндік береді. Сондықтан қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында ЖИ-ді қолданудың маңыздылығы артып келеді. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында

ЖИ-ді қалыптастырушы бағалаумен ұштастыру мұғалім мен оқушы үшін тиімді орта қалыптастырады.[5] Сонымен қатар қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында жасанды интелекті мен қалыптастырушы бағалауды ұштастыру оқушының тілдік және әдеби- теориялық құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді.Сонымен қатар ЖИ-дің артықшылықтары мен шектеулері бар. [3]

Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында қалыптастырушы бағалауда жасанды интелектінің тиімділігін артыру өте маңызды. Сондықтан қалыптастырушы бағалауда ЖИ қолданудың принциптері, ЖИ құралдарын қалыптастырушы бағалауда тиімді пайдалану белгілі бір әдістемелік ұстанымдарға сүйенеді:

1. Жеделдік – оқушы жұмысына дереу кері байланыс беру.
2. Жекелендіру – әр оқушының деңгейіне сәйкес тапсырмалар мен түзету жолдарын ұсыну.

3. Дамытушылық – қатені көрсетіп қана қоймай, оны түзетуге бағыт беру.

4. Ынталандыру – оқушыны жігерлендіретін жылы, қолдаушы пікір айту.

5. Шығармашылыққа жетелеу – дайын жауап емес, бағыт-бағдар ұсыну.

ЖИ қолдану әдістемесі (қадамдар бойынша)

1 – қадам. Сабақтың мақсатын анықтау

Мысалы: «Оқушылар шығарма мазмұнын түсінеді және өз ойын жазбаша жеткізе алады».

2-қадам. Бағалау критерийін құрастыру

«Не үшін бағалаймыз?» деген сұраққа жауап.

Мысалы:«Мәтін мазмұнын толық жеткізеді; грамматикалық норма сақтайды».

*3- қадам.*Оқушының бастапқы деңгейін анықтау

ЖИ арқылы диагностикалық шағын тест өткізу.

Мақсат – оқушының күшті және әлсіз жақтарын білу.

4 -қадам. ЖИ көмегімен тапсырма дайындау

Қазақ тілі: сөйлемдегі қатені табу, сөздерді дұрыс жалғау.

Әдебиет: кейіпкерге мінездеме жазу, оқиғаға пікір білдіру.

Тапсырма оқушының деңгейіне қарай жеңіл, орта, күрделі болып жасалады.

4-қадам. ЖИ арқылы талдау

Қателерді табу (грамматикалық, орфографиялық, тыныс белгі).

Мәтін құрылымын тексеру (кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды).

Лексикалық байлық пен стильге баға беру.

5-қадам. Жазбаша жұмысты орындау

Эссе, мазмұндама, шығарма, қысқа тест.

Уақыты – 10–15 минут.

6- қадам. Деңгейлеп кері байланыс беру

ЖИ әр оқушыға жеке ұсыныс жасайды.

Мұғалім қосымша түсіндірме береді.

7 -қадам. Қате картасын құрастыру

Қай бағытта жиі қате жіберілетінін анықтау.

Мысалы: «тыныс белгілері – 5 қате, сөз тіркесі – 3 қате».

8-қадам. Рефлексия

Оқушы сабақ соңында шағын ойтолғау жазады:

«Мен бүгін не үйрендім?»

«Қай жер маған қиын болды?»

9-қадам. Рефлексия жүргізу

Оқушы: «Мен бүгін нені үйрендім? Қай тұста қиналдым?».

Мұғалім: оқушы жұмысының динамикасын бақылайды.

10-қадам. Прогресті бақылау

ЖИ оқушының алдыңғы және қазіргі нәтижесін салыстырып, даму траекториясын көрсетеді.

11-қадам. Қорытынды шығару

– Мұғалім жалпы сынып бойынша талдау жасайды.

– ЖИ берген мәліметтерді сабақ жоспарын жетілдіруге қолданады.

ЖИ жауаптарды саралап, мұғалімге қорытынды шығарып береді.

Осы қадамдарды дамыту мақсатында өз сабақтарында *ЖИ-ді қолдану мүмкіндіктері*:

- Қазақ тілі пәнінде ЖИ негізінен тілдік дағдыларды дамытуға, жазылым және грамматикалық білімді жетілдіруге септігін тигізу;

- Грамматикалық тапсырмаларды автоматты түрде тексеру;

- Диктант пен эссеге жекелей кері байланыс беру;

- Орфографиялық, грамматикалық және пунктуациялық қателерді түзету;

Әдебиет сабақтарында ЖИ-ді қолдану мүмкіндіктері.

- Әдебиет сабағында ЖИ оқушының шығармашылық ойлауын дамытуға, әдеби талдау дағдыларын жетілдіруге қолданылады:

- Шығарманың мазмұнын қысқаша талдау, композициялық құрылымын көрсету;

- Кейіпкерлерге мінездеме беру;

- Әдеби пікірталасқа дайындық жасауға көмектесу;

Қалыптастырушы бағалауда ЖИ – дің рөлі және ЖИ қалыптасушы бағалауды жүзеге асыруда келесі бағыттарда тиімді болып келеді.

«Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде теориялық білімді практикалық дағдылармен ұштастырудың маңызы артып келеді. Себебі оқушы алған білімін тек жаттап қоймай, оны күнделікті өмірде, түрлі жағдайларда қолдана алуы қажет. Осы тұрғыда практикалық білім – тұлғаның жан-жақты дамуына, шығармашылық ойлауына және болашақта кәсіби тұрғыда қалыптасуына негіз болады». Қалыптастырушы бағалауда ЖИ-нің рөлін оқушылардың бойына сіңіру мақсатында келесі тапсырмалар беріледі.

1. ChatGPT арқылы

Жазбаша және шығармашылық тапсырмалар:

Мәтінді жалғастырып жазу («Абай бүгінгі қоғамда өмір сүрсе...»).

- Кейіпкерге хат жазу.
- Шығармадан үзінді беріп, соның негізінде жоспар құрастыру.
- Оқушыға кері байланыс алу үшін шағын эссе тексертікізу.
- Қате сөйлемдерді түзету тапсырмаларын құрастыру.

2. Quizizz арқылы

Тест және ойын форматындағы тапсырмалар:

- Қазақ тіліндегі сөз таптары бойынша көп таңдаулы тест.
- Әдеби кейіпкерлерді шығарма атауымен сәйкестендіру.
- Дұрыс/бұрыс форматында грамматикалық ережелерді тексеру.
- Мәтіннен үзінді беріп, «қай шығармаға жатады?» деген сұрақтар.

3. Kahoot арқылы

Жылдам жауап беруге арналған тапсырмалар:

- «Жылдам ойлан!» – мақал-мәтелдердің жалғасын табу.
- «Кім жылдам?» – шығарма авторын табу.
- «Тілдік викторина» – орфографиялық дұрыс нұсқасын таңдау.
- Сюжет желісі бойынша сұрақтарға шапшаң жауап беру.

4. Wordwall арқылы

Интерактивті тапсырмалар:

Сөздерді орнына қою (сөйлем құрастыру).

Әдебиет кейіпкерлерін сипаттамаларымен сәйкестендіру.

- «Кімге тән?» ойыны – қанатты сөздерді авторымен байланыстыру.
- Сөзжұмбақ немесе ребус арқылы тақырыпты бекіту.
- «Ақиқат немесе жалған» ойыны арқылы ережені қайталау.

Қазақ тілі сабағы

1. Тапсырма. Орфографиялық қателерді түзету

Оқушы жұмысы: 5–6 сөйлемнен тұратын шағын мәтін жазады.

ЖИ қолданысы:

Мәтінді тексереді;

Орфографиялық/пунктуациялық қателерді көрсетеді;

Дұрыс нұсқасын ұсынады.

Бағалау критерийі:

Сөйлемдерді сауатты жазады;

Қателерін түзете алады.

Кері байланыс үлгісі (ЖИ + мұғалім):

«Сен сөйлемді дұрыс құрдың, бірақ тыныс белгілерін қолдануда қате кетті. ЖИ көрсеткен қателерді қарап, қай жерде дұрыс емес екенін түсін».

Грамматикалық тест

2. Тапсырма: Мәтіннен септік жалғауларын тап.

ЖИ қолданысы:

Дұрыс жауапты белгілейді;

Қате болған жағдайда «Сен ілік септігін дұрыс таптың, бірақ барыс септігінде қате жібердің. Қай сұраққа жауап беретінін қайта еске түсір» деп түсініктеме береді.

Бағалау критерийі:

Септіктерді ажыратады;
Қолданылу орнын дұрыс анықтайды.
Сөз тіркесін құрастыру

3.Тапсырма: Берілген сөздер: кітап, бала, оқу, мектеп. (Осы сөздерден 3 сөз тіркесін жаса)

ЖИ қолданысы:
Сөз тіркестерін автоматты түрде тексереді;
Қате болса, дұрыс үлгісін ұсынады.
Бағалау критерийі:
Сөздерді дұрыс байланыстырады;
Мағыналы тіркес жасай алады.

Сөйлемді толықтыру
4. Тапсырма: Мысал: «Мен _ бардым, себебі _». (Оқушы сөйлемді өзі аяқтайды)

ЖИ қолданысы:
Сөйлемнің толықтығын, логикалық байланысын тексереді;
Тілдік нормаға сәйкес кеңес береді.
Кері байланыс:
«Сен сөйлемді мазмұнды аяқтадың, бірақ жалғаулықты дұрыс қолданбадың. ЖИ ұсынған нұсқамен салыстыр».

Әдебиет сабағы

Кейіпкерді салыстыру

1.Тапсырма: «Қыз Жібек» жырындағы Жібек пен Төлегенді салыстыр.

ЖИ қолданысы:
Оқушының мәтінін сараптап, салыстырудың толық немесе үстірт екенін анықтайды;

Қосымша сұрақ береді (мысалы: «Төлегеннің әрекеті қандай салдарға әкелді?»).

Бағалау критерийі:

Кейіпкерлердің ұқсастықтары мен айырмашылықтарын жазады;
Мәтіннен мысал келтіреді.

Кері байланыс:

«Сен Төлеген мен Жібектің ұқсастықтарын жақсы аштың, бірақ айырмашылықтарын нақтырақ жазсаң толық болар еді».

Шығармашылық эссе

2.Тапсырма: «Егер мен Жібек орнында болсам...» тақырыбында қысқа эссе жаз.

ЖИ қолданысы:
Мәтіннің құрылымын (кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды) тексереді;
Стильдік кеңес береді (мысалы: «Ойың жақсы берілген, бірақ дәлел келтірсең, әсерлі болар еді»).

Бағалау критерийі:

Өз ойын жүйелі жеткізеді;

Шығармашылық тұрғыда жазады

Кейіпкерге хат жазу

3. *Тапсырма*: Кейіпкерге хат жазу. Мысал: «Қобыланды батырға хат» (5–6 сөйлем).

ЖИ қолданысы:

Мәтіннің құрылымын, стильдік ерекшелігін талдайды;

Хаттағы ойды толықтыруға кеңес береді.

Бағалау критерийі:

Кейіпкерге ойы мен сезімін жеткізе алады;

Әдеби шығарма мазмұнымен байланыстыра жазады.

Сұрақ қою

4. *Тапсырма*: Сұрақ қою. Мысал: «Абай өлеңдерінің тәрбиелік мәні» тақырыбына 3 сұрақ құрастыр.

ЖИ қолданысы:

Сұрақтардың сапасын тексереді (ашық/жабық сұрақтар);

Қай сұрақ оқушыны ойландыратынын айқындап береді.

Бағалау критерийі:

Мазмұнға сәйкес сұрақтар қояды;

Ашық сұрақ құрастырады.

Шығарманы мазмұндау

5. *Тапсырма*: Шығарманы мазмұндау. Мысал: «Алпамыс батыр» жырынан бір оқиғаны қысқаша мазмұнда.

ЖИ қолданысы:

Мәтінді қысқарту деңгейін бағалайды;

Қай тұста артық, қай тұста толықтыру қажет екенін көрсетеді.

Кері байланыс:

«Сен негізгі оқиғаны дұрыс жеткіздің, бірақ кейіпкерлердің іс-әрекетіне тоқталсаң, мазмұндау толық болар еді». Нәтижесі: Мұғалім келесі сабақты саралап жоспарлайды, көмек қажет оқушылармен жеке жұмыс жүргізеді. Оқушылардың оқу жетістігі артты – ЖИ негізінде дайындалған тапсырмалар мен жедел кері байланыс олардың білімін нақтылап, қателерін түзетуге жағдай жасайды. Сабаққа қызығушылық өсті – Quizizz, Kahoot, Wordwall сияқты ойын платформалары оқыту процесін тартымды етті..

Ұсыныстар

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қалыптастырушы бағалауда жасанды интеллектіні тиімді пайдалану үшін төмендегі ұсыныстарды назарға алу керек деп есептейміз:

1. Жасанды интеллектіні қосымша көмекші құрал ретінде пайдалану, ал бағалаудың негізгі шешімін мұғалімнің құзырында қалдыру;

5. Оқушыларды дайын жауапты көшіруге емес, ЖИ ұсынған нұсқаларды шығармашылықпен толықтыруға баулу;

6. Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін арттыру үшін біліктілік курстарын, семинарларды жүйелі түрде ұйымдастыру;

7. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында ЖИ қолданғанда ұлттық құндылықтарды, тілдік нормаларды сақтау;

8. ЖИ-ді саралап оқытуда пайдалану – оқушылардың деңгейіне сәйкес әртүрлі тапсырмалар ұсыну;

9. ЖИ-ді мұғалім үшін уақытты үнемдеу құралы ретінде қолдану, яғни тексеру жұмыстарын автоматтандырып, негізгі уақытты оқушының шығармашылығына арнау;

10. ЖИ арқылы оқушылардың мотивациясын арттыру үшін геймификация элементтері бар тапсырмалар (интерактивті тест, викторина, сөзжұмбақ) құрастыру;

11. ЖИ жүргізген статистикалық талдауды қолдану арқылы қай тақырыпта жиі қате жіберілетінін анықтап, түзету жұмыстарын сол бағытта ұйымдастыру;

12. Топтық жұмыстарда ЖИ ұсынған түрлі нұсқаларды пайдаланып, пікірталас ұйымдастыру;

13. ЖИ көмегімен оқушыға өзін-өзі бағалау мүмкіндігін беру, яғни жеке қателерін көруге және даму траекториясын жоспарлауға үйрету;

14. ЖИ қолдануда ақпараттық қауіпсіздік пен академиялық адалдықты сақтау, авторлық құқық пен деректерді дұрыс пайдалану мәдениетін қалыптастыру;

15. ЖИ-ді интеграциялық бағытта қолдану, яғни қазақ тілі мен әдебиетті басқа пәндермен (тарих, өнер, информатика) кіріктіріп пайдалану;

Қорытындылай келе, Теодор Сайзердің «Баға беру және есепке алу – керемет мақсаттар. Білім алу үдерісіне кедергі тигізбейтін және біздің жан салып жасап жатқан ісімізге пайдалы да әділ баға беретін жүйе...» дегендей, (қалыптастырушы) бағалау дұрыс ұйымдастырылған жағдайда мұғалім оқушылардың іс-әрекеттеріне байланысты түсінік. Мұғалім оқушылардың оқу нәтижелерінің өзгеруіне байланысты оқыту және оқудың жаңа әдіс-тәсілдерін, техникасын өзгертіп отыруы қажет. Мұндай бағалау жаппай тәжірибеде мұғалімнің қалыптастырушы бағалаудың теориялық негіздерін және оны ұйымдастырудың алгоритмін меңгерген кезде ғана жүзеге асады. Сонда ғана бұл оң нәтиже береді.

Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында қалыптастырушы бағалауды жүзеге асыруда жасанды интеллектіні тиімді пайдалану – білім сапасын жетілдірудің заманауи жолы. ЖИ мұғалімнің орнын алмастырмайды, керісінше оның кәсіби қызметін қолдайды және оқушыларға сапалы білім алуға көмектеседі. Мұғалім бағалаудың әділдігін сақтап, ЖИ берген ұсыныстарды сүзгіден өткізіп, оқушыларды өз бетінше ойлауға және шығармашылыққа баулу қажет. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қалыптастырушы бағалауда жасанды интеллектіні қолдану – білім беру процесін жетілдіруге бағытталған заманауи әдіс. ЖИ оқушылардың жазбаша және ауызша жұмыстарын жедел талдап, олардың күшті және әлсіз жақтарын анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен бірге, оқушыларға дербес кері байланыс беріп, қателерін түзетуге бағыттап, білім сапасын арттыруға жағдай жасайды.

Болашақта ЖИ технологияларын білім беру саласына кеңінен енгізу арқылы оқыту процесін дараландыруға, оқушылардың білімін жетілдіруге

және ұлттық құндылықтарды жаңа деңгейде игеруге мүмкіндік туады деп есептейміз. Демек, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жасанды интеллектіні қалыптастырушы бағалауда қолдану – оқыту процесін жекелендіріп, оқушының білім сапасын арттыруға ықпал ететін өзекті әрі болашаққа бағытталған әдіс.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Орта білім мазмұнын жаңарту бойынша әдістемелік нұсқаулар. – Астана, 2022.

2. Black, P., & Wiliam, D. Assessment and Classroom Learning. – Assessment in Education, 1998.

3. Халықова, Г. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.

4. Luckin, R. Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. – UCL Institute of Education Press, 2018.

5. Нұрғали, Р. Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2019

ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН БАҒАЛАУ

¹Резуанова Г.К., ф.ғ.к., доцент

²Бабуччу А.А., PhD, доцент

³Қадырова А.А., бакалавр

^{1,3}Астана халықаралық университеті, Астана, Қазақстан

²Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye

Аңдатпа. Мақалада қазақ тілін оқытуда білім алушылардың жазылым құзыреттілігін қалыптастыру және оны бағалаудың әдістемелік негіздері, жазылым дағдысының психологиялық және когнитивтік аспектілері талданды. Жазылым арқылы оқушының ойлау қабілеті, есте сақтау және шығармашылық мүмкіндігі қалай дамитыны, бағалау түрлері, бағалаулардың ерекшеліктері, әр бағалау түрінің мақсаттары, қолдану тәсілдері және оқушының тілдік құзыреттілігін дамытудағы рөлі қарастырылды. Сонымен қатар, критериялды бағалау тәсілінің тиімділігі талданды, оның маңызы сипатталды. Халықаралық деңгейде қолданылатын бағалау жүйесі мен ұлттық бағалау жүйесінің ұқсастықтары мен айырмашылықтары салыстырылды. Нәтижесінде жазылымды бағалаудың кешенді түрде қолданылуы білім алушылардың тілдік құзыреттілігін арттыруға, ойлау мәдениетін қалыптастыруға және жазбаша сөйлеу машығын жетілдіруге қалай ықпал ететіні айқындалды.

Түйін сөздер: бағалау, жазу, критериялды бағалау, грамматикалық сауаттылық, жазу дағдысы

Аннотация. В статье проанализированы методические основы оценивания и формирования письменной компетентности обучающихся в обучении казахскому языку, психологические и когнитивные аспекты письменных навыков. Авторы рассматривают типы оценивания, особенности оценивания, цели каждого типа оценивания, способы и роль оценивания в развитии языковой компетенции ученика, а также как с помощью письменных работ можно развивать мышление, память и творческие способности. Кроме того, проанализирована эффективность метода критериального оценивания.

Указаны сходства и различия уровня международной системой оценивания и национальной системой оценивания. В результате было определено, как комплексное применение оценивания письма способствует повышению языковой компетентности,

формированию культуры мышления и совершенствованию навыков письменной речи обучающихся.

Ключевые слова: оценивание, письмо, критериальное оценивание, грамматическая грамотность, навыки письма

Annotation. The article analyzes the methodological foundations of assessing and forming the written competence of students in teaching the Kazakh language, the psychological and cognitive aspects of writing skills. The authors consider the types of assessment, the features of assessment, the goals of each type of assessment, the methods and role of assessment in the development of a student's language competence, as well as how writing can develop thinking, memory and creativity. In addition, the effectiveness of the criterion assessment method is analyzed. The similarities and differences between the international assessment system and the national assessment system are indicated. As a result, it was determined how the integrated application of writing assessment contributes to the improvement of language competence, the formation of a culture of thinking and the improvement of students' writing skills.

Keywords: assessment, writing, criterion assessment, grammar literacy, writing skills

Білім беру жүйесіндегі үлкен мәселе – күні бүгінге дейін бағалау межелерінің бір жүйеге түспей келе жатқандығы. Нақтылықтың жоқтығы, бағалау межелерінің айқындалмауы қай пәнді оқытуда болмасын қиындық тудырады. Қазіргі кезде пән мұғалімдері оқушының өз білімін өзі бағалай білуі үшін дескрипторлар әзірлейді. Алайда, нақты ұстанатын шарттардың болмауы салдарынан әр педагог әр түрлі дескриптор беруі әбден мүмкін. Бұл білім алушының білімін дұрыс бағаламауға әкеп соғуы ықтимал. Білім беру саласында осындай мәселелердің болуы тілші маман ретінде бізді де бей-жай қалдыра алмады. Себебі, қазақ тілін оқытуда білім алушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру – заманауи білім беру жүйесінің негізгі мақсаттарының бірі. Тілдік білімді бағалауда, ең алдымен, білім алушының жазылым дағдысы дұрыс бағалануы тиіс. Тіл үйретудің төрт дағдысының ішінде жазылым ерекше орын алады. Өйткені жазылым арқылы білім алушы өз ойын жүйелі түрде жеткізіп, тілдік бірліктерді саналы қолдануға, ойды талдауға және құрылымдауға дағдыланады. Сонымен қатар, жазылым – тілдік дағдылардың арасындағы ең күрделі әрекет болып саналады. Сол себептен де білім алушының жазылым дағдысы бағалаудың бірыңғай критерийлерін белгілеуді мақсат еттік.

С.Рахметова «Қазақ тілін оқыту методикасы» атты еңбегінде жазуға мынадай анықтама береді: «Жазу дағдысының психологиялық негізі мидың үлкен жарты шар қабығындағы анализатор ұштарының бір-бірімен күрделі байланысқа түсуі, екінші сигнал системасының жинақталып, бір арнаға бағытталуы болып табылады» [1, 122]. Яғни, жазу дағдысы адамның тек қана қол қимылына немесе әріптердің таңбалануына байланысты емес, ол терең психологиялық және когнитивтік үдерістерге негізделеді. Жазу барысында мидың әртүрлі анализаторлары (көру, есту, қимыл-қозғалыс) бір-бірімен тығыз байланысқа түседі. Бұл құбылыс білім алушының тілдік материалды қабылдауын, оны ой елегінен өткізіп, жүйелеуін және ақырында жазбаша түрде жеткізуін қамтамасыз етеді. Жазылым – тіл үйренушінің тек сауаттылығын ғана емес, ойлау қабілетін, есте сақтауын, шығармашылық мүмкіндігін дамытатын күрделі әрекет. Демек, білім алушылардың жазылым

дағдысын бағалаудың әрі теориялық, әрі практикалық маңызы зор. Қазақ тілін меңгеру үдерісінде жазылымның рөлі айрықша. Біріншіден, жазылым арқылы білім алушы тілдік нормаларды бекітеді: грамматикалық құрылымдарды қолдану, орфографиялық ережелерді сақтау, сөздерді дұрыс тіркестіріп, сөйлем құру машығын қалыптастырады. Екіншіден, жазылым логикалық ойлау мәдениетін дамытады, себебі жазу кезінде ойды реттеу, жүйелеу, тақырыпты ашу қажеттілігі туындайды. Үшіншіден, жазылым оқушының коммуникативтік құзыреттілігін арттырады: ол өз ойын белгілі бір адресатқа бағыттап, түсінікті әрі сауатты жеткізуге машықтанады. Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының бір ауыз сөзімен жазудың білім берудегі маңыздылығын толық аша аламыз. Ол өзінің «Тіл тағылымы» атты еңбегінде «Жазу жоқ кезде оқу жоқ», - дейді [2, 369]. Ендеше, қарастырылып отырған тақырыптың өзектілігі даусыз.

Қазіргі білім беру жүйесінде білім алушының білімін, оның ішінде тілдік білімін бағалау мәселесі бірсыпыра ғалымдар мен педагогтерді ойландырып жүрген мәселе. Білімді бағалауға байланысты зерттеулерді Б.Бойл, М.Чарльз, Б.Глейзер, Е.Ленская, М.Пинская еңбектерінен кездестіруге болады. Қазақ тіл білімінде оқушы білімін бағалау А.Байтұрсынұлынан бастау алады. Тілдік білімді бағалау С.Рахметова, Н.Тлебалдин, А.Көшімбай сынды ғалымдардың еңбектерінде айтылған. Білім беру, оқыту және бағалау өзара байланысты. Бағалау білім беру мен оқыту әрекетінің ажырамас бөлігі (Б. Бойл, М. Чарльз, 2010). Макго білім беру саласындағы кез келген жүйелі өзгерістерге мүмкіндік беру үшін бағалау реформасы қажет екендігін айтады. Оның ойынша, оқушылар болашақта еңбек нарығында табысқа жетулеріне қажетті дағдылармен қамтамасыз етілуі үшін жаһандық ауқымдағы өзгерістер қажет (Макго, 2008). Ғалымның бұл пікірімен келісуге болады. Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау халықаралық стандарттарға сәйкес болуы және бағалау үрдісінің сапасын қамтамасыз етуі тиіс. Бағалау оқушының қызығушылығын арттыруға, оны оқуға ынталандыруға бағытталуы қажет. Сол үшін:

1. Оқу процесінде бағалау мүмкіндіктері мен функцияларын кеңейту.
2. Сындарлы кері байланыстар арқылы оқушылардың үнемі өзін-өзі жетілдіруіне тұрақты жағдай жасауды қамтамасыз ету.
3. Бірыңғай стандарттарды, бағалау құралдары мен сапа тетіктерін қалыптастыру керек.

Педагогика ғылымдарының кандидаты, Шанинка білім беру саясатын зерттеу орталығының директоры Елена Ленская басқа елдерде қандай бағалау тәжірибелері бар екенін зерттеп, АҚШ мектептерінің бағалау саясаты туралы былай дейді: «АҚШ-та «Сыныпшілік бағалау» жүйесі бар. Кез келген бағалаудың негізі – баланың «даму аймағын» есепке алу. Бағалаудың міндеті – (оқушылар мұғалім бақылағандықтан және оларды бағыттап отыратындықтан емес) өздігінен тақырыпты түсініп, өз білімдерін көрсетуіне қол жеткізу. Мұғалім оқушыларға олардың үлгерімі туралы үнемі хабарлап отыруы керек. Жалпы бұл жүйе оқушылар мен олардың ата-аналарын оқу барысы туралы хабардар етуге арналған. Бұл ережені жекеменшік мектептер

де сақтайды. Ғалымның айтуы бойынша, бұл қалыптастырушы бағалаудың мәнін құрайтын сәтсіздіктерге емес, прогреске назар аудару болып табылады. Өйткені онда сыныптағы оқушылардың нәтижелері салыстырылмайды, әр оқушының жеке жетістіктеріне мән беріледі. Қалыптастырушы бағалаудың нәтижелері қорытынды бағалауға әсер етпейді.

Финляндия мектептерінің бағалау саясаты:

- тапсырмаларды мұғалімдер ғана емес, оқушылардың өздері де тексереді;
- жыл соңындағы қорытынды бағалауда оқушының барлық жұмыстары ескеріледі;
- оқушыға өзінің жетістіктері мен олқылықтарын түсіну үшін кері байланыс беріледі.

Ұлыбританияның тәжірибесін қарастыра отырып, Ленская бастауыш сынып мұғалімдері қолданатын қалыптастырушы бағалаудың бірқатар нақты құралдарын атап өтеді. Ғалым оларды білім берудің басқа сатыларына да бейімдеуге болатынын айтады. Солардың кейбіреулеріне тоқталатын болсақ:

- Аптаның ең жақсы оқушысының суретін тақтаға іліп қою. Бұл жерде оқушының академиялық жетістіктерді емес, басқа жетістіктері, мысалы, *жолдасына көмектесу, сабақта басқаларға қарағанда мұқият тыңдауы және т.б.*

- Бүкіл сыныптың жетістіктері шар түрінде жиналады: шыны ыдысқа әр жетістік жаңа шар түрінде қосылып отырады, ол толған кезде бүкіл сынып марапатқа ие болады.

- Дәптер тексергенде мұғалім нашар орындалғанды емес, керісінше, ең жақсы орындалған тапсырманы атап көрсетеді.

- Мұғалім жағымсыз пайымдаулар жасамайды, ол не істеу керектігі туралы кеңес қана береді.

- Балалардың бір-біріне көмектесуі ынталандырылады. Егер біреу теріс қылық жасаса, балалар шеңберге отырады және кінәлі туралы жақсы нәрсе айтады, содан кейін бәрі шешім ұсынады. Мысалы: «бірінші сабаққа ұйықтап қалмау үшін таңертең қоңырау шалайын». Бұл тәжірибе «достар шеңбері» деп аталады.

- Әр тоқсанның соңында ата-аналарға егжей-тегжейлі есеп жіберіледі [3].

«Қазақ тілі сабағында жазылым дағдысын қалыптастыру аспектілері» атты әдістемелік еңбекте мұғалімнің оқушы жұмысына талдау жасап, нақты қателерін көрсетіп, түзету жолдарын ұсынуының маңызы ерекше атап өтіледі [4]. Қалай болғанда да, зерттеу нәтижелері көрсеткендей, бағалау оқушыларды салыстыру үшін емес, оларды ынталандыру үшін, болашақта еңбек нарығынан өз орындарын табуға мүмкіндік беру үшін жүргізіледі. Бағалау білім алушының білім деңгейін анықтап, немен жұмыс істеу қажеттігін білу және оқу процесін тиімді жоспарлауға мүмкіндік береді. Мұғалімнің қызметінде оқушының жетістіктерін тиімді бағалауды

жоспарлауда бағалаудың мақсатын білу қаншалықты маңызды болса, оның жеке түрлерін білу соншалықты маңызды [5, 6]. Мәселен, жазылымды бағалау не үшін керек? Ол оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға бағытталған оқушының тілдік құзыреттілігін айқындау көрсеткіші.

Оқушылардың жазу жұмыстарын тексерудің және оған баға қоя білудің маңызы сөзсіз. Өйткені, бір жағынан, оқушының жазғанын бақылау, тексеру болса, екінші жағынан, оқушылардың келешекте шығармаларды дұрыс жазып үйренуіне жетекші болады [6, 217]. Бағалаудағы ерекше амал критерий арқылы бағалау. Қазіргі білім беру ұйымдарында бағалаудың үш түрі бар: критериалды бағалау, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау [5, 21]. Әдістемелік әдебиеттерде критериалды бағалау – «белгіленген критерийлер негізінде білім алушылардың нақты қол жеткізген нәтижелерін оқытудың күтілетін нәтижелерімен сәйкестендіру үдерісі», - деп түсіндіріледі [7, 4]. Критериалды бағалаудың ерекшеліктері: 1) айқындылық; 2) нақтылық; 3) объективтілік; 4) кері байланыс мүмкіндігі; 5) мотивациялық ықпал. Критериалды бағалау мұғалімнің субъективті пікірін азайтып, білім алушыға өз деңгейін айқын көруге жағдай жасайды. Қазіргі кезде бағалауда өзін-өзі бағалауға үлкен мән беріледі. Сол үшін әр тапсырмаға дескрипторлар ұсынылуы тиіс. Дескрипторлар оқушыға алдын-ала берілу шарт. Сонда оқушы өз жетістігі мен кемшілігін көре алады. Бұл амал халықаралық деңгейдегі бағалау тәжірибесіне сай келеді. Білім жүйесін бағалаудың халықаралық тәжірибесі мен ұлттық бағалау жүйесін салыстыра қарастыратын болсақ, зерттеу нысаны болып отырған жазылымды бағалауда халықаралық деңгейде кеңінен қолданылатын CEFR жүйесі тіл меңгерудің алты деңгейін (A1–C2) қамтиды. Әр деңгейде білім алушының жазылым дағдысына қойылатын нақты талаптар көрсетілген. Ол қарапайым сөйлемдерден бастап күрделі академиялық мәтіндерге дейін біртіндеп бағалануды көздейді.

Практикалық қолданылуы

Қазақстанда қолданылатын ҚАЗТЕСТ жүйесі де жазылымды бағалауға ерекше мән береді. ҚАЗТЕСТ құрылымы CEFR талаптарына бейімделген. CEFR мен ҚАЗТЕСТ жүйелеріндегі жазылымға қойылатын талаптарды салыстыра қарастыра болсақ:

- A1–A2 деңгейлерінде екі жүйеде де қарапайым сөйлемдер мен шағын мәтіндер құрастыру талап етіледі. Айырмашылығы – ҚАЗТЕСТ тапсырмаларына дәстүрлі диктант пен қысқа хат жазу енгізілген.

- B1 деңгейінде CEFR оқушыдан жүйелі баяндаулар күтсе, ҚАЗТЕСТ мазмұндама, жоспар, қысқа эссе арқылы тілдік дағдыны бағалайды.

- B2 деңгейінде екі жүйе де көзқарасты дәлелдеуді, логикалық байланысы бар эссе жазуды талап етеді.

- C1–C2 деңгейлерінде халықаралық жүйе академиялық мәтінге, ғылыми стильге басымдық берсе, ҚАЗТЕСТ бұл бағытта ұлттық-мәдени тақырыптарды көбірек қамтуымен ерекшеленеді. CEFR мен ҚАЗТЕСТ жүйелері арасында мазмұндық ұқсастық көп болғанымен, ҚАЗТЕСТ ұлттық

ерекшеліктерге негізделген және дәстүрлі жазба жұмыс түрлерін сақтап қалған. Бұл қазақ тілін меңгеру деңгейін бағалауда халықаралық тәжірибе мен ұлттық әдістемелік дәстүрдің үйлесімін көрсетеді.

«Қазақ тілін меңгеру деңгейін бағалау жүйесі – ҚАЗТЕСТ» әдістемелік құралында жазылым бөлігі арнайы тапсырмалар арқылы тексеріліп, білім алушының қазақ тілінде ойын жүйелі жеткізе алу қабілетін, сөздік қорын, грамматикалық сауаттылығын анықтау мақсат етілген [8]. Бұл, біріншіден, жазылымды бағалаудың маңыздылығын дәлелдейді. Екіншіден, жазылымды бағалау оқыту үрдісін түзетуге мүмкіндік береді. Яғни, бағалау нәтижесі мұғалімге оқушының әлсіз тұстарын айқындап, келесі сабақтарда оны жетілдіруге жағдай жасайды. Үшіншіден, жазылымды бағалау сыни ойлау мен шығармашылықты дамытады. Төртіншіден, әділ бағалау мотивацияны арттырады және өзіндік даму траекториясын айқындайды. Бағалау білім алушыға өз жетістігі мен кемшілігін көруге мүмкіндік беріп, өз білімін жетілдіруге ынталандырады, алдағы уақытта жазылым сапасын арттыруға бағыттайды. Бесіншіден, жазылымды бағалау білім беру стандарттарына сәйкестікті қадағалауға жағдай жасайды. Жазылым қорытынды аттестаттау және емтихан талаптарын орындауда қолданылады. Қорытынды бақылау (эссе жазу) кезінде білім алушының тілдік құзыреттілігі, ой жүйелілігі, орфографиялық сауаттылығы, стилдік қолданысы тексеріледі.

Оқушының жетістігін бағалаудың бірнеше түрлері бар. Н.Тлебалдин оқушының жетістігін бағалаудың диагностикалық, қалыптастырушы, жиынтық бағалау сияқты үш түрін көрсетеді [5, 6]. Диагностикалық бағалау жоғары оқу орнына түскен оқушылардың тілдік деңгейін анықтау үшін қолданылады. Бұл студенттің жазылым бойынша қандай дағдыларды меңгергенін, жазу сауаттылығын (орфографиялық және пунктуациялық дағдыларын, сөйлемдерді дұрыс құрастыру, ойды жүйелі жеткізе алу қабілетін) айқындауға және қай тұстарда қиындық барын білуге мүмкіндік береді. Яғни, білім алушының бастапқы тілдік құзыреттілігін анықтауды мақсат етеді. Бағалаудың бұл түрі білім алушыны жазалау немесе баға қою мақсатында емес, оқыту үдерісін жетілдіру үшін қолданылады. Оқыту әдістерін дұрыс таңдап, алдағы оқу нәтижелерін болжауға және мақсат қоюға, жеке немесе топтық жұмысты тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Диагностикалық бағалау, әдетте тест, сауалнама, сұхбат, шағын жазба жұмыстары арқылы жүргізіледі.

Қалыптастырушы бағалау – оқушының білімін үнемі бақылап отыратын мақсатқа бағытталған үздіксіз процесс. Ол кері бойланыстың болуын қажет етеді. Бағалау оқушы жетістігін бағалап қана қоймай, оны дамытуға мүмкіндік береді.

Жиынтық бағалау белгілі бір уақыт аралығында тақырыпты, тарауды оқып болғаннан кейін оқушы білімінің, дағдысының, құзыреттілігінің қалыптасу деңгейін анықтауға арналған [5, 8]. Бұл бағалау оқушының уақыт аралықтарында (тоқсан, жыл) оқу мақсаттарына қаншалықты жеткенін анықтауға көмектеседі. Оқытудың тиімділігін саралап, келесі оқу кезеңін

жоспарлауға мүмкіндік береді. Бағалаудың бұл түрлері қазіргі таңда мектепте қолданылады.

Жазылым дағдыларын қалыптастыру барысында бағалаудың жоғарыда аталған түрлері кешенді түрде қолданылуы тиіс. Кешенді бағалау оқушылардың жазылым құзыреттілігін дамытуға жағдай жасады. Алайда, өкінішке орай, білім беру жүйесінде жазылымды бағалаудың бірыңғай критерийлері күні бүгінге дейін ұсынылмай келеді. Білім беру орындарында бағалау бірізді болуы шарт. Жазылым түрлері (берілген сұраққа жауап жазу; сурет бойынша әңгіме құрастыру (жазу); қысқа мәтін құрастыру; ұсыныс, пікір жазу; эссе жазу; диктант, шығарма, мазмұндама жазу және т.б.) бойынша әрқайсының өзіндік критерийлерін анықтап алған жөн. Эссені бағалауда:

а) ойды жеткізу деңгейі (тақырыпқа қатысты материалдарды дұрыс жеткізе алуы);

ә) мазмұнды толық ашу, баяндау шеберлігі (көркемдегіш құрал, қанатты сөздер мен тұрақты сөз тіркестерін қолдана білу);

б) эссе құрылымын сақтауы (кіріспе, негізгі бөлім, қорытындының болуы);

в) сөздік қорды пайдалану деңгейі (сөздерді орынды қолдану, тілдік құралдардың әртүрлілігі);

г) стилі мен тілдік норманың сақталуы (тіл тазалығы, сөз қолдану мәдениеті, сөз дәлдігі мен анықтығы);

ғ) грамматикалық сауаттылығы (орфографиялық, пунктуациялық сауаттылық).

Жағдаят беріліп, соған байланысты оқушы өз ойын, пікірін білдіруді бағалауда пікірдің толық болуы, ой жүйелілігі, мазмұны түсініктілігі бағаланса, сұраққа берілген жауапты бағалау кезінде:

а) жауап мазмұнының дәлдігі;

ә) сөздік қорды пайдалану дәрежесі;

б) грамматикалық сауаттылығын бағалау.

Эссе немесе мазмұндама жазу кезінде мұғалім «идеяның түсініктілігі», «құрылымның сақталуы», «грамматикалық сауаттылық» сияқты критерийлерге сүйеніп, жетістіктер мен кемшіліктерді нақты көрсетеді. Бұл оқушылардың жазылым дағдысын жетілдіруге ықпал етеді. Оқушыларға күрделі жазба жұмыстары (эссе, бақылау жұмысы, шығармашылық тапсырмалар) беріліп, олардың белгілі бір кезеңдегі жетістіктерін бағалау оқушылардың өз ойын дәлелдеп жазуына, мәтінді құрылымдау мен тілдік нормаларды сақтауға дағдыландырады.

Ұсыныстар

Жазылым түріне қарай критерийлерді де бірыңғай ету ұсынылады. Мәселен, Эссені бағалауда:

а) *тақырыпқа қатысты ойды жеткізу, баяндау шеберлігін бағалауға қойылатын шарттар*: ойды еркін, жүйелі, айқын жеткізсе – 9-10 балл; ойды

жеткілікті деңгейде жеткізсе – 7-8; ойды жалпылама түрде жеткізсе – 6-5; ой айқын болмаса – 4-3; ойды жеткізе алмаса – 2-1; мүлдем жауап жазбаса – 0

ә) *сөздік қорды пайдалануын бағалауға қойылатын шарттар*: сөздік қорды жоғары деңгейде қолданса, баяндау барысында образды сөздерді, көркемдегіш құралдарды, мақал-мәтел, қанатты сөздер, тұрақты тіркестерді қолдану шеберлігі жоғары болса – 9-10; сөздік қорды ортадан жоғары деңгейде қолданса, образды сөздерді, көркемдегіш құралдарды, мақал-мәтел, қанатты сөздер, тұрақты тіркестерді қолдану шеберлігі мәтін мазмұнына жартылай сәйкес келсе – 7-8; сөздік қорды орта деңгейде қолданса, ой қорыту үшін қолданылған образды сөздер, көркемдегіш құралдар, мақал-мәтел, қанатты сөздер, тұрақты тіркестер мәтін мазмұнын толық ашпаса – 6-5; сөздік қорды ортадан төмен деңгейде қолданса ойын білдіруде қолданылған образды сөздер, көркемдегіш құралдар, мақал-мәтел, қанатты сөздер, тұрақты тіркестер мәтін мазмұнына сәйкес келмесе – 4-3; сөздік қоры жұтаң болса, ой қорыту үшін образды сөздер, көркемдегіш құралдар, мақал-мәтел, қанатты сөздер, тұрақты тіркестер қолданылмаса – 2-1; мүлдем жауап берілмесе – 0

б) *грамматикалық сауаттылығы (орфографиялық, пунктуациялық, стилдік сауаттылық)*: сөйлемдер логикалық, грамматикалық жағынан дұрыс құрылса, 1-2 стилдік, пунктуациялық қателер жіберілсе – 9-10; сөйлемдер құрылысында елеусіз (3-4) қателер жіберілсе – 7-8; сөйлемдер құрылысы дұрыс болғанмен, бірнеше қателер жіберілсе (5-6 қате) – 6-5; сөйлемдер дұрыс құрылмай, 7-8 грамматикалық (орфографиялық, пунктуациялық, стилдік) қателер жіберілсе – 4-3; сөйлем құрылымы, грамматикалық сауаттылығы төмен болса – 2-1; мүлдем жауап болмаса – 0.

Осы сияқты әр жазылым түріне критерийлер дайындап, білім беру орындарында қолданысқа енгізуді ұсынамыз. Ол үшін Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы жанынан мықты деген практик мамандар мен ғалымдардан жұмыс тобын құруды ұсынамыз.

Қазақ тілін оқытуда жазылымды бағалау білім алушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі құралы. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, диагностикалық бағалау оқушылардың бастапқы деңгейін анықтап, оқу процесін тиімді жоспарлауға мүмкіндік береді. Қалыптастырушы бағалау үздіксіз жүргізіліп, оқушыларға кері байланыс беріліп, олардың жазылым дағдыларын жетілдіруге жағдай жасайды. Жиынтық бағалау белгілі бір кезеңдегі білім нәтижелерін қорытындылап, оқыту сапасын саралауға ықпал етеді. Бағалау білім алушыны жазалау немесе баға қою мақсатында емес, оқыту үдерісін жетілдіру үшін қолданылады. Оқыту әдістерін дұрыс таңдап, алдағы оқу нәтижелерін болжауға және мақсат қоюға, оқу үрдісін, оқытуды тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Сөйлеу әрекетінің жазылым бөлігі монолог, диалог құрастыру, шағын жазба жұмыстары, эссе жазу, жағдаятқа пікірін білдіру, ұсыныс жасау, диктант, мазмұндама, шығарма жазу және т.б. арнайы тапсырмалар арқылы тексеріліп, білім алушының қазақ тілінде ойын жүйелі жеткізе алу қабілетін,

сөздік қорын, грамматикалық сауаттылығын анықтауға мүмкіндік береді. Әрине, бағалауда тек баға қою емес, оқушы жұмысына талдау жасап, нақты қателерін көрсетіп, түзету жолдарын ұсыну маңызды. Жазылым арқылы білім алушы тілдік нормаларды бекітеді, яғни, грамматикалық құрылымдарды қолдану, орфографиялық ережелерді сақтау, сөздерді дұрыс тіркестіріп, сөйлем құру машығын қалыптастырады. Сонымен қатар жазылым арқылы білім алушының логикалық ойлау мәдениетін дамытуға мүмкіндік аламыз. Олай дейтін себебіміз, жазу кезінде оқушы үшін ойды реттеу, жүйелеу, тақырыпты ашу қажеттілігі туындайды. Яки, жазылым арқылы білім алушы өз ойын жүйелі түрде жеткізіп, тілдік бірліктерді саналы қолдануға, ойды талдауға және құрылымдауға дағдыланады. Демек, бұл жеткіншекті жүйелі сөйлеуге, ойын еркін білдіруге жетелеп, коммуникативтік құзыреттілігін арттырады.

Техника мен технология дамыған бүгінгі таңда оқушылар жазуды онша ұнатпайтыны да шындық, алайда тіл үйретуде тілдік дағдылардың арасында жазылым ең күрделі, әрі маңызды әрекет болып саналатынын және тұлға ретінде қалыптасуда, қоғамдық ортада өз орнын табуда ерекше орын алатынын естен шығармауымыз керек. Жазылым оқушылардың ойлау қабілетін, мәтінді құрылымдау машығын және шығармашылық құзыреттілігін дамыта отырып, қазақ тілін меңгеру деңгейін жоғарылатуға мүмкіндік береді. Ендеше, тілдік білімді бағалауда, ең алдымен, білім алушының жазылым дағдысы дұрыс бағалануы тиіс. Сол үшін де жазылымның әр түріне орай өзіндік бағалау критерийлері болуы және оқушы оны білуі шарт. Критерийлер бағалаудың айқындылығын, шынайылығын (объективтілігін) қамтамасыз етіп, оқушылардың өз деңгейін түсінуіне мүмкіндік береді. Жазылымды бағалау оқыту процесінің сапасын арттырудағы маңызды әдістемелік құрал болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Рахметова С. Қазақ тілін оқыту методикасы. – Алматы: «Ана тілі» баспасы, 1991. – 179 б.

2. Байтұрсынұлы А. Тіл тағылымы. – Алматы: «Ана тілі» баспасы, 1992. – 443 б.

3. https://skillbox.ru/media/education/kak_otsenit_uspekhi_uchenikov_nepriychnye_no_effektivnye_sposoby/ 7 апр 2021

4. «Қазақ тілі сабағында жазылым дағдысын қалыптастыру аспектілері» // st.bilim-shini.kz, 2020.

5. Тлебалдин Н. Бағалаудың өлшемдік технологиялары. Оқу-әдістемелік құрал. – Семей: «Интеллект», 2019. – 123 б.

6. Көшімбай А. Қазақ әдебиетін оқыту методикасы. – Алматы: «Мектеп», 1969. – 242 б.

7. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық. Оқу-әдістемелік құрал//О.И. Можаева, А.С.

Шилибекова, Д.Б. Зиеденованың редакциялауымен//. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. - 54 б.

8. «Қазақ тілін меңгеру деңгейін бағалау жүйесі – ҚАЗТЕСТ» әдістемелік құралы//http://kazakhtest.kz/kz/about_system/kvrt/page.php

ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ АЙТЫЛЫМ ДЕҢГЕЙІН БАҒАЛАУ

Резуанова Галияпану Кабиевна
ф.ғ.к., доцент Astana International University
Сайынова Әдемі Мұратқызы
Astana International University, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада білім алушылардың айтылым дағдыларын бағалаудың ғылыми-тәжірибелік негіздері қарастырылады. Авторлар бағалау үдерісіндегі бірізділіктің және нақты критерийлердің маңызын айқындай отырып, «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні аясында айтылым әрекетін бағалау межселерін ұсынады. Сондай-ақ ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың ерекшеліктері ескеріліп, зерттеу нәтижелері мен практикалық ұсыныстар беріледі.

Түйін сөздер: айтылым, сөйлеу ерекшелігі, сөз саптау, шешендік өнер, сөз қолдану, функционалдық сауаттылық.

Аннотация. В статье рассматриваются научно-практические основы оценивания устной речи обучающихся. Авторы обосновывают необходимость единых и чётких критериев, предлагая систему оценивания для предмета «Казахский язык и литература». Учеными рассмотрены особенности обучающихся с особыми образовательными потребностями, приведены результаты исследования и практические рекомендации.

Ключевые слова: говорение, специфика речи, ораторское искусство, словоупотребление, функциональная грамотность.

Abstract. The article examines the scientific and practical foundations of assessing students' speaking skills. The authors emphasize the need for consistent and clear criteria and propose an assessment framework for the subject "Kazakh Language and Literature." The study also considers the needs of students with special educational requirements and provides research findings and practical recommendations.

Keywords: speaking, specifics of speech, public speaking, word usage, functional literacy.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің басты мақсаты – өмірлік дағдыларды меңгерген, қоғамда өз ойын еркін жеткізе алатын, жан-жақты дамыған тұлға қалыптастыру. Сол дағдылардың ішіндегі ең маңыздыларының бірі – айтылым. Себебі, техника мен технология дамыған қазіргі заманда жас жеткіншектердің көбі смартфонға бой алдырған. Сол себептен де олар ойын айқын, мазмұнды, мағыналы жеткізуде қиналады. Осы тұрғыдан алғанда зерттеу тақырыбының өзектілігі даусыз. Айтылым дағдысы оқушының ойлау қабілетімен, тілдік қорымен, қарым-қатынас жасау мәдениетімен тығыз байланысты. Оқушы өз ойын жүйелі түрде жеткізе алғанда ғана қоғамда еркін әрекет етіп, өз көзқарасын дәлелді қорғап шыға алады.

Қазақ тілін оқытуда айтылымды дамыту – тіл үйренушінің сөздік қорын байытып қана қоймай, оның тілдік нормаларды дұрыс қолдануына, өз ойын логикалық тұрғыдан жүйелі құра білуіне жағдай жасайды. Демек, зерттеліп отырған мәселенің әрі теориялық, әрі практикалық маңызы жоғары. Бұл

бағытта мұғалім оқушылардың тілдік қатысымға еркін түсуіне мүмкіндік беруіне міндетті. Ол үшін түрлі әдіс-тәсілдерді тиімді қолданып, оқушыны қызықтыра отырып сөйлету маңызды.

Айтылым деңгейін бағалау – оқытудағы маңызды кезең. Себебі дұрыс бағаланған нәтиже мұғалімге оқушының қай бағытта қиналатынын, қандай тілдік қателіктер жіберетінін көруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бағалау үдерісі оқушының өз-өзіне сенімін арттырып, алға ұмтылуына түрткі болады.

Қазақ тілінен білім алушылардың айтылым деңгейін анықтау – тіл үйрету сапасын арттырудың тиімді жолы. Сондықтан айтылымның маңызын, оны дамыту жолдары мен айтылымды бағалау әдістерін қарастырып, ортақ бірыңғай бағалау критерийлерін ұсынуды мақсат еттік.

Әдістеме және зерттеу барысында қолданылған әдістер.

Айтылым – тілдік қарым-қатынастың негізгі түрлерінің бірі. Ол адамның ойы мен пікірін сөз арқылы білдіру қабілетін көрсетеді. Тіл үйренуші үшін айтылым тек қана дыбыстарды дұрыс шығарып, сөздерді бір-біріне тіркеп айту емес, сонымен қатар ойын жүйелі жеткізе алу, коммуникативтік жағдаятқа сәйкес тілдік бірліктерді тандап қолдана білу болып табылады. Яғни айтылым – сөйлесім әрекетінің белсенді формасы, ол адамның сөйлеу қабілеті мен тілдік тәжірибесінің көрсеткіші болып саналады. Айтылым үдерісі бірнеше психологиялық және тілдік факторларға байланысты жүзеге асады.

Біріншіден, адам белгілі бір ойды жеткізбес бұрын оны ішкі ойлау жүйесінде қалыптастырады, содан кейін ғана тілдік құралдар арқылы сыртқа шығарады. Екіншіден, айтылым барысында тілдік бірліктерді дұрыс тандау, сөйлемдерді грамматикалық тұрғыдан сауатты құру маңызды рөл атқарады. Үшіншіден, қарым-қатынас жағдайына сәйкес дауыс ырғағы, екпін, сөйлеу қарқыны және мәнерлілік сияқты қосымша факторлар да айтылымның сапасына әсер етеді.

Айтылым – тілді меңгерудің соңғы әрі ең күрделі кезеңдерінің бірі. Себебі оқушы немесе студент тілді меңгеру барысында, алдымен, тыңдалым арқылы тілдік қор жинайды, кейін оқылым мен жазылым дағдыларын дамытады, ал сол білімін шынайы қарым-қатынаста қолдану айтылым арқылы жүзеге асады. Сондықтан айтылымды дамыту – тіл үйретудегі түпкі мақсаттардың бірі. Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқып жатқан білім алушылар үшін де айтылымды меңгеру олардың қоғамға бейімделуіне, өз ойын еркін жеткізуіне, кәсіби және күнделікті қарым-қатынаста тілдік қиындықтарды жеңуіне көмектеседі. Айтылым арқылы білім алушының сөздік қоры ғана емес, сонымен бірге ойлау жүйесі, мәдени танымы, өзін-өзі таныту қабілеті де қалыптасады.

Қазақстан Республикасының білім беру стандарты мен критериалды бағалау жүйесінде айтылымды бағалауда келесі негізгі принциптерге сүйену қажеттігі көрсетілген:

- коммуникативтік бағыттылық – айтылымды бағалау оқушының ойын нақты, түсінікті жеткізуіне негізделуі тиіс;
- кешенділік – мазмұн, тілдік норма, сөздік қор және сөйлеу мәнері бірге қарастырылады;
- әділдік пен айқындық – бағалау критерийлері оқушыға алдын ала белгілі болуы қажет;
- дамытушылық – бағалау тек нәтиже көрсеткіші емес, әрі қарай дамуға бағыттаушы құрал болуы керек [1, 45].

Қазақ тілінен айтылымды бағалауда көбіне мынадай критерийлер қолданылады:

- мазмұндылық – айтылымның тақырыпқа сай болуы, ойдың толық жеткізілуі;
- тілдік сауаттылық – грамматикалық нормаларды сақтай білуі;
- сөздік қорды қолдану – жаңа сөздерді дұрыс және орынды пайдалана алуы;
- орфоэпия – сөздерді дұрыс дыбыстауы;
- коммуникативтік икем – сұраққа жауап беру, диалог құра алу қабілеті.

Қазіргі уақытта жалпы орта білім беретін мектептерде халықаралық білімді бағалау стандартына сәйкес мұғалім пән бойынша әр тапсырмаға дескриптор ұсынуы тиіс. Және зерттеулер мен тәжірибе көрсеткендей, мұғалімдер дескрипторды ұсынғанмен, көбінесе ешбір ұпайды көрсетпейді. Мысалы, «Менің сүйікті ісім» тақырыбына айтылымды бағалау кезінде мынандай дескриптор ұсынылды:

1. Тақырыпқа байланысты негізгі ойды айта алады.
2. Сөйлемдерді грамматикалық тұрғыдан дұрыс құрайды.
3. 5-6 жаңа сөзді қолданады.
4. Сөздерді дұрыс дыбыстайды.
5. Сұраққа еркін жауап береді.

Мұндай дескриптор оқушыға өз білімін бағалауға ешқандай да мүмкіндік бермесі анық. Дескриптор нақты және оқушы өз жетістігін немесе кемшілігін көре алатындай болуы тиіс. Яғни, дескрипторды оқушының әр критерий бойынша сатылы түрде нәтижеге жету деңгейін сипаттаушы құрал дейтін болсақ, біздің ойымызша, әр критерийдің өз бағалау шкаласы да көрсетілуі тиіс. Мәселен, «Менің сүйікті ісім» тақырыбының дескрипторының біріншісі – тақырыпқа байланысты негізгі ойды айту болса, негізгі ойды нақты айта алса – 1 ұпай, айта алмаса – 0 балл деп көрсетілуі керек. Дәл сол сияқты әр критерий бойынша оқушы қанша ұпай жинағанын анық көре алуы қажет. Сонда ғана Қазақстан Республикасының білім беру стандарты мен критериалды бағалау жүйесінде көрсетілгендей, дескриптор қолдану білім алушының нәтижесін нақты әрі әділ бағалауға мүмкіндік береді [1, 47].

Айтылымды бағалауда біз өз тарапымыздан төмендегідей 10 балдық жүйені ұсынамыз:

1. Сауаттылық (грамматика, орфоэпия, орфография) – 3 балл
2. Тақырыпты түсіну, мазмұнды толық ашу – 3 балл
3. Логикалық жүйелілік (кіріспе, негізгі ой, қорытынды) – 2 балл
4. Сөздік қорының байлығы – 1 балл
5. Сөйлеу мәнері, еркіндігі – 1 балл

Бұл үлгіде негізгі басымдық сауаттылық пен мазмұнға беріледі. Өйткені айтылымның басты сапасы – ойды түсінікті әрі қатесіз жеткізу. Егер оқушы грамматикалық тұрғыдан дұрыс сөйлеп, ойын нақты мазмұнда жеткізе алса, бұл оның тілдік құзыреттілігінің жоғары деңгейде екенін көрсетеді. Сонымен қатар, логикалық жүйелілікке де ерекше назар аударылады. Себебі ойды ретсіз айту тыңдаушыға түсініксіз болып қалады. Ал кіріспе, негізгі ой және қорытынды бөліктерінің сақталуы – оқушының ойын жинақтап, жүйелі жеткізе алатынын көрсетеді. Сөздік қордың байлығы мен сөйлеу мәнерін бағалауда төмен балл берілгенмен, ол да айтылымды бағалаудың маңызды көрсеткіші болып табылады. Сөздік қоры мол оқушы ойын түрлі тәсілмен көркемдеп, айқын жеткізері анық. Сөйлеу мәнері оның аудитория алдында еркін, сенімді сөйлей алу қабілетінің көрсеткіші болары сөзсіз.

Жалпы алғанда, бұл жүйе айтылымды кешенді бағалауға мүмкіндік береді. Ол тек тілдік қателерді емес, сонымен қатар мазмұнды, жүйелілікті, сөздік қорды және сөйлеу мәдениетін ескеріп, оқушының коммуникативтік құзыреттілігін толық ашуға жағдай жасайды.

Практикалық қолданылым

Айтылымды бағалауда екі негізгі түр қолданылады: 1) қалыптастырушы бағалау; 2) жиынтық бағалау. Қалыптастырушы бағалау – сабақ барысында оқушылардың ауызша жауаптарын, пікірталасқа қатысуын, топтық жұмыстағы белсенділігін бағалау. Бұл әдіс оқушылардың қателіктерін түзетуге және даму бағытын айқындауға мүмкіндік береді [1, 46]. Жиынтық бағалау – белгілі бір тақырып немесе тоқсан соңында оқушының жалпы айтылым деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Ол үшін монолог немесе сұхбат құрастыру, презентация жасау және оны топ алдында қорғау, шығармашылық жұмыс жүргізу және оны қорғау сияқты тапсырмалар беріледі. Оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттыру мақсатында мұғалім рөлдік ойын, дебат, интервью алу сияқты заманауи әдістерді қолданғаны абзал. Рөлдік ойын – оқушының нақты жағдаятта сөйлей алу қабілетін көрсетеді [2, 112]. Дебат – пікірталас арқылы логикалық ойлау және тіл байлығын дамытуға ықпал етсе [2, 114], сұхбат әдісі (интервью) – екі оқушының әңгімелесуін бағалау, сөйлеудің табиғилығын арттыруға көмектеседі [2, 118].

Коммуникативтік бағыттағы бұл әдістер оқушылардың еркін сөйлеуіне жағдай жасайды [3, 61]. Ал сөздік қорды дамытуға бағытталған жаттығулар айтылым сапасын арттырады [4, 74].

Айтылымды бағалау үдерісінде кездесетін қиындықтар да жоқ емес. Г.Нұрғазиева өзінің «Қазақ тілін оқытуда айтылым дағдысын қалыптастыру» атты еңбегінде айтылымды бағалау барысында жиі кездесетін қиындықтарға

тоқтала келе, ең басты мәселе – оқушылардың ойын еркін жеткізе алмауы және сөздік қордың жеткіліксіздігі, сондай-ақ, оқушының сөйлем құрауда қателік жіберуі, ойдың жүйесіздігі мен тілдік нормаларды сақтамауы да бағалау процесін күрделендіретіндігін және мұндай жағдайда мұғалім тек қателерді түзетумен шектелмей, оқушыны қолдап, ынталандыру керектігін айтады [4].

Біздің ойымызша, бұл пікір орынды болғанымен, айтылымды бағалауда тек тілдік қателерге немесе сөздік қордың жеткіліксіздігіне назар аудару жеткіліксіз. Себебі кейбір оқушыларда сөздік қоры мол болғанымен, өз ойын аудитория алдында еркін жеткізе алмауы мүмкін. Яғни, психологиялық кедергілер де (ұялшақтық, сенімсіздік, қобалжу) айтылымға айтарлықтай әсер етеді. Сондықтан мұғалім бағалауда оқушының психологиялық дайындығын да ескеруі қажет. Айтылымда уақыт шектеулігі де қиындық туғызуы ықтимал. Бұл, әсіресе, тілдік білімді бағалау бойынша КАЗТЕСТ жүйесі сынды емтихан барысында айқын көрінеді. Себебі, емтиханда айтылымға арнайы уақыт беріледі, мәселен, 2 минут ішінде берілген сұрақтарға жауап беріңіз немесе берілген жағдаятқа сіздің көзқарасыңыз қандай немесе өз пікіріңізді білдіріп, ұсыныс беріңіз сынды тапсырмаларды орындауда білім алушы қиналып қалуы әбден мүмкін. Сол себептен де жоғары оқу орны болашақ мамандарды даярлау ісімен айналысқандықтан, олардың еңбек еткен кезде КАЗТЕСТ тапсыруына дайын болуы мақсатында, біз өз тәжірибемізде КАЗТЕСТ-тің айтылымды бағалау бөлігіне қойылатын шарттарды негізге ала отырып, студенттерге айтылым бойынша төмендегідей критерийлер бойынша сөйлеуіне жетелейміз: біріншіден, ойын жеткізу деңгейі бойынша сөйлемдердің логикалық жағынан бір-бірімен тығыз байланысын сақтай отырып, ойын терең, мазмұнды, жүйелі, еркін, айқын жеткізуін талап ету; екіншіден, сөздік қорды пайдалануда мүмкіндігінше бір сөзді қайталай бермей, балама сөздерді, яғни синонимдерді қолдануын және сөз санының елу сөзден жоғары болуын (әрине, берілген тапсырмаға байланысты сөз саны басқа болуы да мүмкін) қамтамасыз ету; үшіншіден, тілімізде баламасы болса, бөгде тілдің сөздерін қолданбай, тіл тазалығын сақтап, сөздерді мағынасына қарай дұрыс, дәл қолдану; төртіншіден, сөйлемдерді, күрделі құрылымдарды дұрыс құрастырып, орынды қолдана білу, тыныс белгілерінен қате жібермеу және мүмкіндігінше сөзін ырғақты, әуезді жеткізуді талап етеміз. Әрине, бұл талап-шарттардың әрқайсына қойылатын критерийлер де белгіленген. Бұл жерде бір сабақта айтылымға екі тапсырма берілетіндіктен, әрқайсысы 5 балдық жүйемен бағаланады. Сонда әр сабақта сөйлеу әрекетінің бес түріне екі-екі тапсырмадан беріледі: тыңдалымға берілетін екі тапсырмадан жинайтын балл – 10, оқылымнан – 10, жазылымнан – 10, айтылымнан – 10, тілдесімнен – 10, барлығы – 50 балл, қалған елу ұпай шығармашылық жұмысқа беріледі. Сонда бір сабақта жинайтын ең жоғары жалпы ұпай саны – 100 балл болуы тиіс. Білім алушы өзінен не талап етілетінін нақты білгенде басы артық сөз де болмайды, сұрақ та туындамайды. Сол себептен бағалау критерийлері нақты, айқын болуы

тиіс. Өкінішке орай, біздің білім беру саламыздың кемшін тұстарының бірі білім алушының білімін бағалауға қойылатын шарттардың (критерийлердің) нақты болмауы.

Ұсыныстар: Тілдік білімді бағалауда сөйлеу әрекетінің бірі айтылымды бағалау үшін кешенді бағалау тәсілін қолдануды ұсынамыз. Мәселен, айтылымды бағалау барысында, біріншіден, оқушының сөйлемді дұрыс құрастыруы (стилдік дұрыстығы) мен сөздік қорды (синонимдерді, тұрақты тіркестер мен мақал-мәтелдерді) тиісінше қолдануы бақылауға алынып, бағалануы қажет. Екіншіден, оқушының ойды айқын, нақты, жүйелі жеткізу қабілеті бағалануы тиіс. Үшіншіден, оның тыныс белгілерді дұрыс пайдаланып, әуезді сөйлеу мәнері бағаланғаны жөн. Төртіншіден, сөйлеу барысында оқушының ақпаратты білетініне сенімділігі, яғни білім деңгейіне және қосымша ақпараттан хабардар болуына назар аударған дұрыс. Әсіресе, тіл жұтаңдығынан арылу үшін оқушы сөйлеу барысында міндетті түрде не мақал-мәтел, не тұрақты тіркес сияқты қанатты сөздер мен көркемдегіш құралдарды қолдана білуіне баса назар аударып, ондай оқушыларды мадақтап, үлгі етіп отыру шарт.

Сондай-ақ, бағалаудың әділ әрі ынталандырушы болуы үшін дәстүрлі бағалау түрлерімен қатар өзін-өзі бағалау мен бірін-бірі бағалау тәсілдерін енгізу маңызды. Бұл тәсілдер оқушының жауапкершілігін арттырып қана қоймай, өз дамуына сыни тұрғыдан қарауға мүмкіндік береді. Осы ретте тапсырмалардың дескрипторларын әзірлеуді ұсынар едік.

Бағалау айқын, шынайы болуы үшін біз бағалау жүйесін нақтылау мақсатымен Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру орталығының жетекшілігімен әр пән бойынша еліміздің тәжірибелі мықты мамандарын тарта отырып, жұмыс тобын құрастыруды және олар әр пән бойынша бағалау критерийлерін қайта қарап, әр тапсырманың дескрипторларын әзірлеуді ұсынамыз. Және ол әзірленген бағалау критерийлері апробациядан өткізіліп, еліміздің барлық ЖОББМ-дарына таратылуы қажет.

Қорыта айтқанда, айтылым дағдысын қалыптастыру – қазақ тілін үйрету процесіндегі ең маңызды және күрделі міндеттердің бірі болып табылады. Айтылым – тілдік тұлғаның коммуникативтік құзыретін қалыптастырудың өзегі. Тілді білу тек сөздік қорды меңгеру немесе грамматикалық заңдылықтарды түсінумен шектелмейді, ең бастысы – сол білімді күнделікті қарым-қатынаста дұрыс пайдалана білу. Сондықтан айтылымға үйрету арқылы оқушының ойлау қабілеті дамып, өз ойын жүйелі жеткізуге, пікірталасқа қатысуға, шығармашылық тұрғыдан еркін сөйлеуге дағдыланады.

Айтылымды дамыту барысында түрлі қиындықтар кездесетіні белгілі. Соның ішінде оқушылардың қысылып сөйлеуі, сөздік қорының жеткіліксіздігі, грамматикалық қателіктерге жиі жол беруі, сондай-ақ еркін ойды жүйелей алмауы – негізгі кедергілердің бірі. Мұндай қиындықтарды жеңу үшін сабақта әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану, оқушыларды еркін сөйлетуге мүмкіндік жасау, ынталандыру, диалогтік және топтық

жұмыстарды ұйымдастыру маңызды. Сонымен бірге оқытушының қолдауы, психологиялық жайлылық тудыруы және оқушылардың қызығушылығын оятатын тапсырмаларды дұрыс таңдай білуі үлкен рөл атқарады.

Айтылымды дамыту тек тіл үйрету шеңберінде ғана емес, тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал етеді. Себебі оқушы өз ойын еркін жеткізген сайын сенімділігі артып, қоғамда белсенділік танытады, болашақта түрлі салада табысты жұмыс істеуіне жол ашылады. Осы тұрғыдан алғанда айтылым – білім беру мазмұнындағы маңызды құзыреттіліктің бірі ғана емес, өмірлік қажетті дағды. Сондықтан да қазақ тілін оқытуда айтылымға ерекше мән беру – уақыт талабы. Тиімді әдістемелерді қолдану, заманауи технологияларды пайдалану, оқушының жас ерекшелігі мен деңгейін ескеру арқылы айтылымды дамытудың нәтижелі жолдарын табуға болады. Жалпы алғанда, айтылымды жүйелі түрде дамыту – тіл үйретудің басты мақсатына, яғни өз ойын еркін, нақты әрі сауатты жеткізе алатын, тілдік тұлға қалыптастыруға алып келеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақ тілі» пәні бойынша критериалды бағалау әдістемесі. – Астана: «НЗМ» ДББҰ, 2020. – 45–47 бб.

2. Қосымова Г. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: «Мектеп», 2018. – 112–118 бб.

3. Жақыпов Ж. Коммуникативтік құзыреттілік және оны дамыту жолдары. – Алматы, 2017. – 59–65 бб.

4. Нұрғазиева Г. Қазақ тілін оқытуда айтылым дағдысын қалыптастыру. – Алматы, 2019. – 73–76 бб.

ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ ПӘНДЕР БОЙЫНША СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ БАЙЛАНЫСЫ

Төлегенова Бану Мұстафақызы

«Кемел Ақышев атындағы №69 мектеп-гимназия» ШЖҚ МКК

Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер оның ішінде орыс сыныптарында қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша сыртқы және ішкі бағалаудың өзара байланысы қарастырылады. Ішкі бағалау оқушының күнделікті оқу жетістігін бақылауға, дамуына қолдау көрсетуге бағытталса, сыртқы бағалау оқушының оқу нәтижелерін ұлттық және халықаралық деңгейде бағалауға негізделген. Екі бағалау түрінің мақсат-міндеттері, қолдану ерекшеліктері және тиімді интеграциясы сөз болады. Мақалада мұғалім тәжірибесінде бағалау түрлерін үйлестіре отырып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру жолдары талданады.

Түйінді сөздер: қазақ тілі, деңгейлік тапсырма, тілді меңгерту.

Аннотация. В статье рассматривается взаимосвязь внешней и внутренней оценки в социальных и гуманитарных предметах. В то время как внутренняя оценка фокусируется на мониторинге ежедневного академического прогресса учащегося и поддержке его развития, внешняя оценка основана на оценке результатов обучения учащихся на национальном и международном уровнях. Будут рассмотрены цели, особенности применения и эффективная интеграция обоих видов оценки. В статье анализируются

пути повышения функциональной грамотности учащихся посредством комбинирования видов оценки в педагогической практике.

Ключевые слова: казахский язык, уровневое задание, овладение языком.

Abstract: The article examines the relationship between external and internal assessment in social and humanitarian subjects. While internal assessment focuses on monitoring a student's daily academic progress and supporting their development, external assessment is based on assessing student learning outcomes at national and international levels. The objectives, application features and effective integration of both types of assessment will be considered. The article analyzes ways to improve students' functional literacy by combining types of assessment in pedagogical practice.

Keywords: Kazakh language, level-based task, language acquisition.

Білім беру жүйесі қоғаммен бірге дамып, онымен бірге үнемі өзгеріп отырады. Ол әр ұлттың өзіндік ерекшеліктеріне қарай қалыптасып, үнемі жетіліп, уақыт өткен сайын күрделене береді. Қай кезеңде де жалпы білімнің атқаратын қызметі – жас ұрпақтың танымдық дүниесін байытып, дамуын қамтамасыз ету. Замана өзгерісіне қарай мектептерге қойылатын талап та, ондағы оқыту және тәрбиелеу әдіс-тәсілдері де өзгереді.

Қазіргі таңдағы еліміздегі білім беру жүйесінің ең басты міндеті – білім берудің ұлттық модуліне өту арқылы жас ұрпақтың білім деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу. Олай болса, ескі сұрлеуден арылып, жаңа жолдан іс бастайтын сәт ұстаздар қауымына туған тәрізді. Осы бағытта мұғалімдер алдында оқытудың және тәрбиелеудің жаңа технологияларын қолдана отырып, жеке тұлғаның дамуына қолайлы жағдай туғызу қажеттілігі тұр.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыт-қазіргі білім беру жүйесіндегі негізі оқу бағыттарының бірі. Бұл бағыт жеке тұлғаны қоғамтану, құқық, тарих, тіл және әдебиет пәндерін бейімдеп оқытуға негізделген.

Бүгінгі таңда қоғамның басты талабы оқушының пән арқылы мектептен тыс өмірде қолдана алатын құзыреттіліктерді меңгеруін қажет етуде. Осыған байланысты қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндердің мақсаты оқушының әлеуметтік-қоғамдық ортада сөйлесім әрекетінің түрлерін өз қажетіне қарай қолдана алуын қамтамасыз ететін функционалдық сауаттылықты қалыптастыру болып табылады.

Мен бұл баяндамада қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша сыртқы және ішкі бағалаудың байланысынан бұрын жалпы бағалау туралы жете тоқталуды жөн көрдім. Өйткені бұл бағалау түрлерінің бір-бірімен тығыз байланысты болуы бағалаудағы жүйелілікті талап етері сөзсіз.

Білім беру жүйесіндегі басты ерекшелік-оқу мақсаты мен бағалауда екенін ескерсек, бағалау- жеке тұлғаның білім, білік дағдысы мен құзіреттілік деңгейін анықтау үдерісі. Бір сөзбен айтқанда, оқу нәтижесін айқындаудың негізгі өзегі– оқушылардың оқу жетістігін бағалау. Оқушының білімін бағалауда екі негізгі бағалау түрі қолданылады. Олар: ішкі бағалау (мектеп ішіндегі күнделікті, қалыптастырушы және жиынтық бағалау) және сыртқы бағалау (PISA,TIMSS, ұлттық бірыңғай тестілеу және т.б.) Бұл екі бағалау түрі бір-бірін толықтыра отырып, оқушының оқу жетістігін жан-жақты анықтауға мүмкіндік береді. Оқытуды, оқытуда қолданылатын әдіс-

тәсілдерді жақсарту мүмкіндіктерін және осы мүмкіндіктерді іске асыру түрлерін анықтауға бағытталған бағалау формативті немесе оқу үшін бағалау (ОҮБ) деп аталады. Егер бағалау мақсаты баға қою, сертификаттау немесе оқытудың алға жылжуын тіркеу үшін оқыту қорытындысын шығару болса, онда өзінің функциясы бойынша бағалау жиынтық болып табылады және кейде оны оқуды бағалау деп атайды. Жиынтық бағалау оқушының, мұғалімнің немесе мектептің мәртебесіне немесе болашағына ықпал ететін (яғни, анықтайтын мәнге ие) шешім қабылдау үшін қолданылған жағдайда өлшемдердің сенімділігін қамтамасыз ету керек, яғни бұл ақпараттың мазмұны мен оның қандай жағдайларда жиналғанын қатаң қадағалау қажет (Мұғалімге арналған нұсқаулық, 52-бет). Күнделікті сабақта бағалауды оқу үшін бағалау дейтін болсақ, тоқсандық, жылдық, сертификаттау үшін бағалауды оқуды бағалау деп айтамыз. Яғни бұл бағалау мектептің мәртебесі мен болашағына әсер ететіні айқын. Сабақта қалыптастырушы баға ретінде смайликтер, күн шуағы, бас бармақ, қолмен басты сипалау мадақтау, қошемет көрсету, критериалды бағалау, дескрипторлармен бағалау, өзін өзі бағалау, топ басшысының бағалауы түрлері қолданылады [1].

1. *Ішкі бағалау жүйесі* - оқу процесінің бір бөлігі ретінде мұғалім жүргізетін бағалау. Мақсаты: оқушының оқу жетістігін қадағалау, кері байланыс беру, оқуға ынталандыру. Ішкі бағалау критериалдық бағалау жүйесі арқылы жүзеге асады. Критериалдық бағалау – оқушылардың оқу-танымдық құзыретін қалыптастыруға жағдай жасайтын, білім беру мақсаты мен мазмұнына сәйкес білім беру үрдісіне қатысушылардың (оқушылар, мектеп әкімшілігі, ата-аналар, заңды тұлғалар және т.б.) барлығына алдын ала таныс, ұжым талқысынан өткен, нақты анықталған өлшемдер. Ал критерийлер – оқытудың міндеттерін жүзеге асыратын өлшемдер, атап айтқанда, оқушылардың жұмыс барысында орындайтын іс-әрекеттер тізбесі. Бұл бағалау жүйесі екіге бөлінеді. Түрлері: қалыптастырушы бағалау (ҚБ), жиынтық бағалау (ЖБ). Қалыптастырушы бағалау оқу үдерісінің ажырамас бір бөлігі болып табылады. Тоқсан барысында мұғалім тарапынан күнделікті жүйелі өткізіліп отырады.

Қалыптастырушы бағалауда баға мен балл қою 2020-2021 оқу жылында білім берудің жаңа мазмұнына байланысты қолға алынды. Бұл бағалауда мұғалім мен білім алушы арасында үздіксіз кері байланыс қамтамасыз етіледі. Қалыптастырушы бағалау кезінде білім алушылардың қателесуіне, оны түзетуіне құқығы бар. Бұл білім алушылардың мүмкіндігін анықтауға, қиындықты табуға, оң нәтижеге қол жеткізуіне көмектесуге, дер кезінде оқу үдерісін түзетуге және толықтыруға зор мүмкіндік береді.

Практикада қолдану

Жиынтық бағалау мұғалімдерге, білім алушылар мен ата-аналарға ұсыну үшін оқу бағдарламасындағы бөлім/ ортақ тақырыптар бойынша балл, баға қою арқылы белгілі бір оқу кезеңі (тоқсан, оқу жылы, орта

білім беру деңгейі) аяқталғанда өткізіледі. Ол БЖБ мен ТЖБ-дан тұрады. Мысалы, 6-сыныптың қазақ тілі пәні І «Отбасы» бөлімі бойынша БЖБ тапсырмасын ұсынамын.

Тақырыбы		Ана көрген тон пішер	
Оқу мақсаты		6. 1. 5. 1 тірек сөздер, жетекші сұрақтар, мәтін тақырыбы арқылы негізгі ойды анықтау; 6. 4. 4. 1 мәліметтерді жинақтай отырып, тақырып бойынша өз ойын білдіреді.	
Бағалау критерийі		-тақырыпқа сәйкес тірек сөздер, мәтіннің бастапқы бөлігін тыңдау арқылы тақырыпты және көтерілетін мәселені болжайды; - мәліметтерді жинақтай отырып, өз ойын білдіреді.	
Ойлау дағдыларының деңгейі		Қолдану, жинақтау	
Құндылықтар		еңбек пен шығармашылық	
1-тапсырма. Тірек сөздерді пайдалана отырып, тақырыпқа туралы болжам жасаңыздар. Өз ойларыңызды 2 сөйлеммен айтыңыз. Кесте тігу Ана көрген Қолөнерге бейім Жақсы қасиеттер Ана тәрбиесі шеберлік Ұлттық киім – ұлт мұрасы 2-тапсырма: Мәтінді оқып, төмендегі тапсырмаларды орындаңыз. Мадина – 6-сынып оқушысы. Ол қолөнерге өте бейім. Сабақтан бос уақытында әжесі мен анасымен бірге отырып, кесте тігуді, киім пішуді үйреніп жүр. Анасы – тігінші. Мадина кішкентай кезінен анасының шеберлігін қызыға тамашалайтын. Уақыт өте келе ол да ине мен жіпті еркін ұстап, кесте тіге бастады. Бір күні мектепте "Ұлттық киім – ұлт мұрасы" атты көрме ұйымдастырылды. Мадина анасының көмегімен қыздарға арналған шағын камзол тігіп алып келді. Камзолды өзі кестелеп, ою-өрнекпен әшекейледі. Көрмеде оның жұмысы көпшіліктің назарын аударып, мақтау алды. Мадина бұл өнерді анасына қарап үйренгенін айтты. Оның айтуынша, анасы тек тігін емес, ұқыптылық пен сабырлылықты да бойына сіңірген. "Ана көрген – тон пішер" деген сөздің мағынасын ол енді тереңірек түсінді. Ә. Мадинаның қандай өнерді меңгергендігі туралы ақпарат жинақтап, өз өнеріңіз туралы ой бөлісіңіз.			

1. Қадағалау үшін тапсырмалар:

(Оқушының түсіну деңгейін анықтау мақсатында)

- «БББ» кестесі (Білемін – Білгім келеді – Білдім)

- Ой қозғау сұрақтары:

– Мәтіннің негізгі ойын бір сөйлеммен жеткіз.

– Кейіпкердің әрекетіне сен қандай баға берер едің?

- Қысқаша тест тапсырмалары
- Дұрыс/бұрыс, сәйкестендіру, көп таңдаулы сұрақтар

2. Кері байланыс беру үшін тапсырмалар:

- «Бағдаршам» әдісі
- Жасыл: бәрін түсіндім
- Сары: жартылай түсіндім
- Қызыл: түсінбедім
- «Екі жұлдыз, бір тілек»
- Оқушылар бір-бірінің жауабына 2 ұнаған тұсын, 1 ұсынысын жазады.

- «Не ұнады? Қиын болды ма?» – Рефлексия парағы.

3. Оқуға ынталандыратын тапсырмалар:

- Шығармашылық тапсырмалар:
- Өз ойыңмен аяқта
- Кейіпкерге хат жаз
- Мәтін бойынша сурет сал
- Деңгейлік тапсырмалар (жеке таңдау беру):
- Қалауы бойынша жеңіл, орташа, күрделі тапсырмалардың бірін орындау

- Жетістік парағы:

- Әр жетістік үшін жұлдызша, белгі, стикер жинау жүйесі

Мұғалім барлық тапсырмаларды педагогикалық өлшеуіштер орталығында бекітілген арнайы құжатта/спецификацияда/белгілі іріктеліп алынған оқу мақсаттары мен ойлау деңгейі дағдылары негізінде жасайды. Оқушының жас ерекшелігі мен өз білімін көрсете алатындай жағдайда тапсырмалар әзірленуі керек. БЖБ алғаннан кейін оқушыға кері байланыс жасалып, қатемен жұмыс жүргізіледі. ТЖБ-да кері байланыс жүргізілмейді, модерация/талқылау/кезеңі болады.

Критериалды бағалауды енгізудің мақсаты: мектепте оқыту сапасын жоғарлату мен мектеп бітірушілердің білімін халықаралық стандартқа сәйкестендіру.

2. Сыртқы бағалау жүйесі:

Оқушының белгілі бір деңгейде меңгерген білімін тәуелсіз бағалаушы ұйым тексереді. Мысалы: ҰБТ, PISA халықаралық зерттеу, сыртқы модерациясы. Бұл бағалау объективтілікті қамтамасыз етіп, білім сапасын сырттай өлшеуге мүмкіндік береді. Сыртқы бағалау жүйесі-бағалаудың бірізділігін қамтамасыз ететін сыртқы бақылау жүйесі.

ҰБТ- жоғары оқу орындарына түсуге арналған іріктеу емтихандарының нысаны болса, «халықаралық бағдарлама (ағылш. Programme for International Student Assessment, PISA) – сынақ алаңы. Жеке тұлғаның жалпы сауаттылығын анықтайды. Білімді практикада қолдана алу қабілетін де бағалайды. Үш жылда бір өтетіндіктен, тестке 15 жастағы оқушылар қатысады [7].

3. Байланысы мен ықпалы

«Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша сыртқы және ішкі бағалаудың байланысына тоқталсақ:

- Ішкі бағалау жеке тұлғаның күнделікті білім алуына бағытталып ғана қоймай, мотивациясына әсер етеді.

- Сыртқы бағалау жеке тұлғаның білім нәтижесін растайды әрі жауапкершілік пен бәсекелестік сезімін күшейтеді.

Ықпалы:

- тұлғаның білім сапасын арттыруға;
- мұғалімнің оқу әдістемесі мен әдіснамасын жетілдіруге;
- егер ішкі бағалау шынайы болмаса, сыртқы бағалау нәтижесінде алшақтық болады.

Ұсыныстар

- Ішкі бағалау нәтижелерін сыртқы бағалауға даярлық құралы ретінде пайдалану;

- Мұғалімдерге бағалау күзиреттілігі бойынша үздіксіз әдістемелік қолдау көрсету;

- Сын тұрғысынан ойлауды бағалау құралдарын жетілдіру.

Қорытындылай келе, қоғамдық-гуманитарлық бағытта баланың ой-санасына, рухани-мәдени дамуына, эстетикалық тұрғыдан тұлғаның жан-жақты дамуына орайластырылған пәндер басым оқытылады. Бұл бағыттың жеке тұлғаның функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда маңызы зор. Бағалау-мұғалім үшін оқытуды жетілдіру бағытын айқындап, тұлғаны ынталандырудағы басты құрал және оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген үрдіс. «Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша сыртқы және ішкі бағалау- оқушының дамуын қадағалайтын үздіксіз процесс. Ішкі бағалау оқушының даму траекториясын анықтауға мүмкіндік беріп, жан-жақты дамуы мен жеке өсуіне бағытталса, сыртқы бағалау – оқушы білімін стандартқа сәйкестендіреді әрі білім беру жүйесінің тиімділігін анықтайды. Сондықтан болашақ ұрпақтың өмірде өз орнын табуына, қоғамға пайдалы үлес қосуына негіз болатын білім, білік деңгейінің ішкі және сыртқы бағалау үрдісінің бір-бірімен байланысы мен ықпалының зор болуы әрі бағалаудың әділ болуы маңызды екенін естен шығармаған жөн.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі. – «Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында қазақ тілі мен әдебиетін оқыту әдістемесі», НЗМ ДББҰ, 2019.

2. Хэтти, Дж. (John Hattie). – «Visible Learning. A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement». Routledge, 2009.

(Оқу жетістіктерін бағалау және кері байланыстың әсері туралы ғылыми зерттеу)

3. Брум, Роберт. – «Формативті бағалау – оқушыны қолдау құралы», Әдістемелік құрал, 2020.

4. Құдайбергенова К.Ш. – «Қазақ тілін оқытуда критериалды бағалау жүйесін қолдану», 2021.
5. Мұғалімге арналған нұсқаулық,
6. PISA Framework Documents – PISA халықаралық зерттеулеріндегі оқу сауаттылығы, оқу жетістігін бағалау бойынша нұсқаулықтар.
7. Әбілқасымова А.Е., Сатыбалдиева Ж. – «Бағалау жүйесінің жаңа формалары», Алматы: 2020.

БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ ЖҮЙЕСІ: ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТТЕГІ ОҚЫТУ САПАСЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Айтбаева Толғанай Айтбайқызы

ШЖҚ «Ғали Орманов атындағы №7 мектеп-гимназия»

Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында бағалау тапсырмаларының жүйесін тиімді құрастыру мен ұйымдастырудың жолдары қарастырылады. Қалыптастырушы, бөлім және тоқсандық бағалауға арналған тапсырмалардың оқушылардың білім сапасын арттырудағы рөлі талданады. Сонымен бірге бағалау үдерісіндегі ғылыми-әдістемелік негіздер мен тәжірибелік тиімділіктері айқындалады. Мақалада оқушылардың құзыреттілігін дамытуға бағытталған бағалау тапсырмаларының білім беру сапасын жетілдірудегі маңызы көрсетіледі.

Түйін сөздер: бағалау жүйесі, қалыптастырушы бағалау, бөлім бойынша бағалау, тоқсандық бағалау, бағалау тапсырмалары, сапалы білім, оқыту тиімділігі, цифрлық платформа.

Аннотация. В данной статье рассматриваются пути эффективного конструирования и организации системы оценочных заданий на уроках казахского языка и литературы. Анализируется роль заданий для формативного, рубежного и итогового оценивания в повышении качества знаний учащихся. Особое внимание уделяется научно-методическим основам и практической эффективности процесса оценивания. В статье подчеркивается значение оценочных заданий, направленных на развитие компетенций учащихся, в совершенствовании качества образования.

Ключевые слова: система оценивания, формативное оценивание, рубежное оценивание, итоговое оценивание, оценочные задания, качественное образование, эффективность обучения, цифровая платформа.

Abstract. This article examines the ways of effectively designing and organizing an assessment task system in Kazakh language and literature lessons. The role of tasks for formative, unit, and summative assessment in improving students' learning outcomes is analyzed. Particular attention is given to the scientific-methodological foundations and practical effectiveness of the assessment process. The paper highlights the importance of assessment tasks aimed at developing students' competencies in enhancing the quality of education.

Keywords: assessment system, formative assessment, unit assessment, summative assessment, assessment tasks, quality education, teaching effectiveness, digital platform.

«Әрбір елдің болашағы – жастардың қолында» деген тұжырымға сәйкес, қазіргі мемлекеттік саясаттың басты бағыттарының бірі – жастарға сапалы білім беріп, жан-жақты дамуына мүмкіндік жасау. Жаһандану дәуірінің талаптары мен Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың жолдауларында көрсетілген міндеттер жастардың бәсекеге қабілетті, білімді, өз ойын еркін жеткізе алатын тұлға ретінде қалыптасуын көздейді. Мұндай

тұлғаның негізгі сипаттары – мақсаттылық, еңбекқорлық, функционалдық сауаттылық және үздіксіз білім алуға ұмтылыс болып табылады.

Осы тұрғыдан алғанда, қазіргі орта білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі – қазақ тілін оқытуда білім алушылардың функционалдық сауаттылық деңгейін арттыру. Бұл бағытта бірқатар жүйелі шаралар жүзеге асырылуда. Мәселен, 2023–2024 оқу жылында Оқу-ағарту министрлігінің №125 бұйрығына сәйкес алғаш рет 5–8 және 10-сынып оқушылары үшін қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен емтихан енгізілді. Аталған емтихан мазмұны тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым және тілдік бағдар сияқты коммуникативтік дағдылардың барлығын қамтып, оқушылардың тілдік құзыреттілігін кешенді дамытуға ықпал етті [2].

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту тәжірибесінде тілдік құзыреттілікті жетілдіру мақсатында заманауи технологиялар, әдістемелік құралдар мен авторлық тәсілдер апробациядан өткізіліп келеді. Ендігі маңызды міндет – осы әдістемелік мүмкіндіктерді тиімді қолданып, бағалау тапсырмалары арқылы білім сапасын арттырудың нақты жолдарын айқындау.

Оқу жетістіктерін бағалау – білім беру процесінің негізгі құрамдас бөлігі. Қазақстанда критериалды бағалау жүйесінің енгізілуімен үш негізгі бағалау түрі қолданылуда: қалыптастырушы бағалау (ҚБ), бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) және тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ). Бұл бағалау түрлері оқушылардың оқу жетістіктерін кезең-кезеңімен қадағалауға, олардың білім деңгейін объективті айқындауға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік тіл мәртебесіне ие қазақ тілін меңгеру – әрбір азамат үшін әлеуметтік әрі мәдени маңызы зор құбылыс. Осыған орай, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында ҚБ, БЖБ және ТЖБ тапсырмаларын тиімді ұйымдастыру оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуға, функционалдық сауаттылығын арттыруға және шығармашылық ойлау қабілеттерін жетілдіруге ықпал ететін маңызды құрал болып табылады.

Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – заманауи білім беру жүйесінің басты талаптарының бірі. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы №348 бұйрығымен бекітілген *«Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының»* талаптарына сәйкес, оқушының дайындық деңгейі халықаралық стандарттар негізінде бағалануы тиіс [1].

Жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес, оқытуда мынадай негізгі тілдік дағдылар кешені қалыптастырылады: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым және тілдік бағдар. Бұл дағдыларды дамыту мақсатында мұғалімдер коммуникативтік әдістерді, белсенді оқыту стратегияларын, жобалық және зерттеушілік жұмыстарды, критериалды бағалау жүйесін тиімді қолдануы қажет.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде бағалау тапсырмаларын тиімді ұйымдастыру білім алушылардың оқу жетістіктерін жан-жақты бақылауға

мүмкіндік береді. Қазақстанда енгізілген критериалды бағалау жүйесі үш деңгейлі құрылымға негізделген:

- Қалыптастырушы бағалау (ҚБ) – күнделікті сабақ барысында жүргізіледі. Негізгі мақсаты – оқушының оқу процесін бақылау, кері байланыс беру және қажет болған жағдайда оқу траекториясын түзету.

- Бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) – оқу бөлімдері аяқталғаннан кейін оқушылардың білімін жүйелі тексеру құралы;

- Тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) – тоқсан соңындағы білім нәтижесін кешенді бағалауға мүмкіндік береді.

Бұл бағалау түрлерін тиімді қолдану арқылы мынадай нәтижелерге қол жеткізуге болады:

1. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артып, өздігінен іздену дағдысы қалыптасады;

2. Тілдік құзыреттіліктің барлық дағдысы (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) бір-бірімен байланыста дамиды;

3. Оқушылардың функционалдық сауаттылығы артып, алған білімін өмірлік жағдайларда қолдануға машықтанады;

4. Мұғалімдер үшін оқыту сапасын талдау мен түзету жұмыстары тиімді жүзеге асады.

Практикалық қолдану

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде бағалау тапсырмалары оқушылардың тек білімін тексеруге ғана емес, олардың функционалдық сауаттылығын, шығармашылық қабілетін және тілдік дағдыларын дамытуға бағытталған. Осы тұрғыдан алғанда, 5-сынып оқушыларына арналған қалыптастырушы бағалау (ҚБ), бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) және тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) тапсырмаларының үлгілерін ұсыну өзекті деп есептейміз. Себебі, бағалау тапсырмалары – оқушының білімін бақылаудың ғана емес, ойлау қабілетін жетілдірудің, шығармашылық дағдыларын шыңдаудың және тілдік құзыреттілігін дамытудың тиімді құралы.

Қалыптастырушы бағалау оқушының күнделікті сабақтағы білімін қадағалап, дер кезінде түзетуге мүмкіндік берсе, бөлім бойынша жиынтық бағалау белгілі бір тақырып немесе бөлімді қаншалықты меңгергенін анықтап, білімді жүйелеуге ықпал етеді. Ал тоқсандық жиынтық бағалау – оқушының тоқсан бойғы білімін кешенді түрде саралап, оның функционалдық сауаттылығын, сыни ойлау қабілетін және ойын еркін жеткізу дағдысын бағалауға бағытталады.

Осы бағалау түрлеріне арналған тапсырмалар үлгілері қазақ әдебиеті сабағында оқушының мәтінмен жұмыс істеу қабілетін дамытып қана қоймай, кейіпкер бейнесін талдау дағдысын қалыптастыруға, сөздік қорын байытуға және шығармашылық қабілетін жетілдіруге ықпал етеді. Сонымен қатар, мұндай тапсырмалар дескрипторлар арқылы оқушыға нақты бағыт-бағдар беріп, мұғалімге оқыту сапасын жүйелі бақылап отыруға мүмкіндік жасайды.

«Таза мінсіз асыл сөз» бөлімі бойынша ұсынылған ҚБ, БЖБ және ТЖБ тапсырмалары оқушының оқу жетістіктерін кешенді бағалауға негізделіп,

олардың оқылым, жазылым, талдау, салыстыру және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Осыған байланысты бұл тапсырмалардың құрылымы, бағалау критерийлері мен дескрипторлары жан-жақты қарастырылып, оқушы дамуына тигізетін ықпалы арнайы талданды.

Бағалау тапсырмаларының мысалдары:

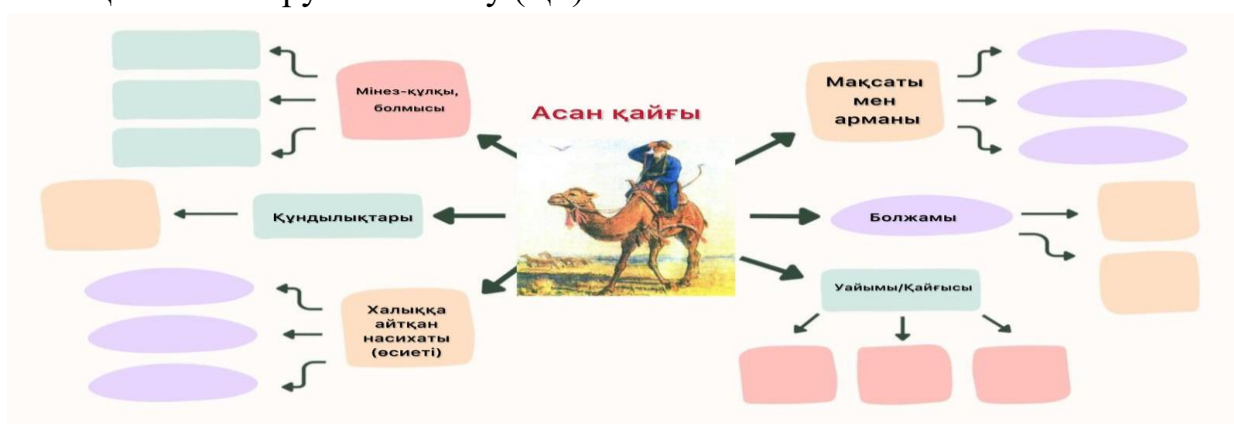
1. Қалыптастырушы бағалау (ҚБ)

Тақырыбы: Асан қайғы «Асан қайғының жерге айтқан сыны» аңызы

Оқу мақсаты: 5.2.2.1 – Эпикалық шығармадағы автор бейнесін анықтау.

Тапсырма: «Асан қайғының жерге айтқан сыны» аңызын мұқият оқыңыз. <https://abai.kz/post/45108> Мәтіндегі түрлі жерлерге айтқан ойларын саралай отырып, Асан қайғының тұлғалық болмысын ментальды картаға түсіріңіз.

Қалыптастырушы бағалау (ҚБ)

Бағалау критерийлері:

- Мәтін мазмұнын түсініп, негізгі ойды анықтайды;
- Кейіпкердің іс-әрекеті мен ойларын талдап, болмысын ашады;
- Құндылықтарын ел, жер, ұрпаққа қатысты сипаттайды;
- Халыққа бағыттап айтқан сөздерін дәлелмен көрсетеді;
- Өз ойымен тұжырым жасайды.

Дескриптор:

- Автор бейнесін мәтін мазмұнына сүйеніп ашады;
- Кейіпкердің ойлары мен іс-әрекеті арқылы болмысын сипаттайды;
- Мінез-құлқы мен тұлғалық қасиеттерін көрсетеді;
- Ел мен жерге қатысты құндылықтарын анықтайды;
- Халыққа арнаған сөздерін дәлелмен жеткізеді;
- Халқының тағдырына алаңдаушылығын мәтін негізінде көрсетеді.

Күтілетін нәтиже: (оқушының дамуы):

- Негізгі ойды таба білу дағдысы дамиды;
- Әдеби кейіпкер бейнесін сипаттау арқылы талдау жасайды;
- Сыни тұрғыдан ойлап, мәтінді қазіргі өмірмен байланыстырады;
- Өз ойын жүйелі жеткізіп, дәлелді сөйлеуді үйренеді;
- Патриоттық құндылықтары қалыптасады.

2. Бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ)

5 сынып БЖБ ӘДЕБИЕТ

Тақырыбы: «Қобыланды батыр» жыры

Оқу мақсаты: 5.3.2.1 – Кейіпкерлерді шынайы өмірмен салыстырып бағалау.

Тапсырма: «Батыр бейнесі – бүгінгімен үндесе ме?»

«Қобыланды батыр» жырдағы Қобыланды батыр бейнесін Қазақстанның тұңғыш ғарышкері Тоқтар Әубәкіров бейнесімен салыстырыңыз.

Салыстыру өлшемі		
Ерлік жасаған саласы	Соғыс, жекпе-жек	Ғылым, ғарыш, техника
Қоғам алдындағы қызметі	Халқын қорғау	Халықаралық дәрежеде ел намысын қорғау
Қасиеттері	Ержүректік, батырлық	Батылдық, табандылық
Ұқсастығы	Ел үшін күрескер, Отансүйгіштік, халық игілігіне қызмет	

Бағалау критерийлері	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушылар	
Кейіпкерлерді шынайы өмірмен салыстырып бағалау	1	Әдеби кейіпкер мен өмірдегі тұлғаны салыстырады;	1
		Әрбір кейіпкердің қоғамдағы рөлін бағалайды;	1
		Қобыланды мен Тоқтар Әубәкіровтың 2-3 ортақ қасиетін жазады;	1
		Ұқсастықтарын нақты көрсетеді;	1

Күтілетін нәтиже: (оқушының дамуы)

- Әдеби кейіпкер мен тарихи тұлғаны салыстыру арқылы талдау және салыстыру дағдыларын меңгереді;
- Батырлық, ерлік, отансүйгіштік ұғымдарын қазіргі заман құндылықтарымен байланыстырады;
- Өз ойын дәлелді, жүйелі жеткізуге үйренеді;
- Сыни тұрғыдан ойлау қабілеті дамиды;
- Тұлғалық тұрғыда ел мен жерге деген сүйіспеншілігі артады.

3. Тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ)

Қолдану аясы:

- Тоқсан бойы алған білімін кешенді тексеру;
- Оқушының шығармашылық қабілетін айқындау;
- Тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын біртұтас бағалау.

Бөлім: «Таза мінсіз асыл сөз»

Шығармалар: «Керкұла атты Кендебай» ертегісі, «Қобыланды батыр» жыры, Асан қайғы «Асан қайғының жерге айтқан сыны» аңызы.

1-бөлім

1. «Керкұла атты Кендебай» ертегісінің сюжеттік желісі бойынша берілген сөйлемдердің дұрыс немесе бұрыстығын анықтап, сәйкестендіріңіз. [5]

№	Ақпараттар	Дұрыс\бұрыс
1	Кендебай күн сайын өседі, үш айда емес, алты күнде күлді, алпыс күнде жүрді, алты жылда жігіт болды.	
2	Қаратаудың ойында, терең құздың бойында арыстандай көкжал бөрі бір буаз биені жаралап кеткеннен кейін, Кендебай батыр алмас қанжарымен биенің ішін жарып, құлынан аман алып қалады. Ол құлынды сиырдың сүтімен асырайды. Құлын тез өсіп, жеті айда Керкұла атты тұлпарға айналады.	
3	Мергенбай – елін жаудан қорғап жүріп, ұйқы үстінде тұтқынға түскен батыр. Оны әйелімен бірге зынданға қамайды. Олардың баласы қозы бағып жүрген жетім балаға айналады. Кендебай сол баламен жолығып, ата-анасын құтқаруға уәде етеді.	
4	Ханның кіші қызы Кендебайға ақыл қосып, алдағы сыннан сүріндей өтуі үшін «Аспан ашыл, жол ашыл» деген сиқырлы сөзді айту керектігін ескертеді.	
5	Хан өзінің ұлдарын шақырып, бүгін қара биенің тоғызыншы рет құлындайтынын айтады. Бұған дейін әр құлыны дәл сол түні жоғалып кетіп отырғанын ескертіп, бұл жолы не боларын анықтау үшін, түні бойы биені күзетуді тапсырады.	

2-бөлім

2. Берілген үзіндіден көркемдегіш құралдарды анықтап, мағынасын ашыңыз [6]. («Қобыланды батыр» жыры бойынша)

Шығармадан үзінді	Көркемдегіш құрал	Мағынасы
Түлкідей көзі жайнайды, Қаруы сыймай қайнайды.		
Тобылғы менді торы атты Енші қылып мінеді.		
Қабағынан қар жауып, Кірпігінен мұз тоңып		

3. Асан қайғы Жетісуды көргенде: «*Мынау Жетісудың ағашының әр бұтағы жеміс екен, шаруаға жақсы қоныс екен*», - дейді. Осы сөз арқылы жырау Жетісу өлкесінің қандай ерекшеліктерін атап көрсетіп отыр? Бұл сипаттама қазіргі өмірмен қаншалықты үндеседі деп ойлайсың? Өз ойыңды 3-4 сөйлеммен дәлелдеп жаз. [2]

4. «*Асан қайғының жерге айтқан сыны*» аңызы негізінде өзің тұрып жатқан жердің ерекшеліктерін сипаттап, Асан қайғыға хат жаз. Хатта аймақтың табиғаты мен өмір сүру қолайлы тұстарын атап көрсет. Өз пікіріңді 5-6 сөйлеммен білдіріңіз. [2]

3-Бөлім

5. Берілген тапсырмалардың ішінен бірін таңдап, жазба жұмысын орындаңыз. [5]

1) «Қобыланды батыр» жыры негізінде кейіпкер бейнесін өзіндік құндылығы тұрғысынан талдап, әдеби эссе жаз. Эсседе Қобыланды батырдың

мінезі, ерлік жолы, елге деген сүйіспеншілігі, адамгершілік қасиеттері мен тарихи маңызын ашып көрсетіңіз. Сөз саны 70-80.

2) «Керкұла атты Кендебай» ертегісіндегі басты кейіпкерді өзіндік құндылығы тұрғысынан талдап, әдеби эссе жаз. Кендебайдың батырлық, адамгершілігі әділдік қасиеттерін сипаттап, оның бүгінгі ұрпаққа үлгі боларлық тұстарын нақты мысалдармен дәлелдеңіз. Сөз саны 70-80.

Күтілетін нәтиже: Бұл ТЖБ тапсырмалары оқушының оқу жетістігін кешенді бағалауға мүмкіндік береді. Оқушы мәтінді түсініп, негізгі ойды ажыратады; көркемдегіш құралдарды анықтап, мағынасын ашады; кейіпкерлердің ой-пікірін қазіргі өмірмен салыстырып бағалайды; эссе жазу арқылы шығармашылық қабілетін дамытады. Нәтижесінде оқушының *оқылым, жазылым, талдау, салыстыру және шығармашылық дағдылары* қалыптасып, ұлттық құндылықтарды бойына сіңіреді.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде бағалау тапсырмаларының тиімділігін арттыру мақсатында төмендегідей ұсыныстар беруді жөн санаймыз:

1. Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын көбірек енгізу. Сабак барысында оқушының күнделікті оқу жетістігін бақылауға мүмкіндік беретін қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын жүйелі түрде қолдану қажет. Бұл оқушының біліміндегі олқылықтарды дер кезінде түзетуге және оқу процесін даралап ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

2. Шығармашылық жұмыстарды бағалау критерийлерін нақтылау. Эссе, рөлдік ойын, пікірталас, жобалық жұмыс сияқты шығармашылық тапсырмаларға арналған бағалау критерийлері жасалып, оқушыларға алдын ала таныстырылуы тиіс. Бұл олардың өзіндік көзқарасын еркін білдіруге, сыни тұрғыдан ойлауына және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

3. Жиынтық бағалауда дифференциация ұстанымын енгізу. Оқушылардың деңгейлік ерекшеліктерін ескере отырып, жиынтық бағалауда дараланған тапсырмалар ұсыну қажет. Бұл әрбір білім алушыға өз қабілетін барынша көрсетуге мүмкіндік береді.

4. Бағалау үдерісінде мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін жетілдіру. Оқыту сапасын арттыру мақсатында педагогтардың бағалау дағдыларын дамытуға бағытталған әдістемелік қолдау шараларын (семинарлар, тренингтер, тәжірибе алмасу алаңдары) тұрақты өткізу ұсынылады. Мұндай жұмыстар мұғалімдердің бағалауға қатысты кәсіби мәдениетін жетілдіруге ықпал етеді.

5. Бағалау нәтижелерін дамытушы құрал ретінде пайдалану. Бағалауды тек бақылау және есепке алу құралы ретінде ғана емес, оқушы дамуының көрсеткіші ретінде қарастыру қажет. Мұндай ұстаным оқушының білім сапасын арттырумен қатар, оның тұлғалық қалыптасуына оң ықпал етеді.

Қорытынды: Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде бағалау тапсырмалары жүйесін тиімді ұйымдастыру – оқыту сапасын арттырудың маңызды тетігі болып табылады. Қалыптастырушы бағалау, бөлім бойынша жиынтық

бағалау және тоқсандық жиынтық бағалау бір-бірін толықтырып, оқушының оқу жетістіктерін кезең-кезеңімен қадағалауға мүмкіндік береді. Мұндай бағалау түрлері оқушылардың тек білімін тексерумен шектелмей, олардың функционалдық сауаттылығын, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін, шығармашылық дағдыларын, тілдік құзыреттілігін дамытуға бағытталғаны айқындалды.

Практика бөлімінде қарастырылған ҚБ, БЖБ және ТЖБ тапсырмалары оқушылардың мәтінмен жұмыс істеу, кейіпкер бейнесін талдау, көркемдік ерекшелікті анықтау, салыстыру, өз ойын жүйелі жеткізу сияқты дағдыларын қалыптастыратыны байқалды. Сонымен бірге, бағалау тапсырмалары ұлттық құндылықтарды дәріптеуге, туған жерге сүйіспеншілікті арттыруға және патриоттық сезімді нығайтуға ықпал етеді.

Жалпы алғанда, бағалау тапсырмалары – оқу үдерісінің ажырамас бөлігі ретінде оқушы дамуын қамтамасыз ететін, білім сапасын арттыратын әрі мұғалімдер үшін оқытуды жетілдірудің тиімді құралы болып табылады. Осыған орай, бағалауды тек бақылау құралы емес, оқушының жеке жетістігін көрсететін дамытушы тетік ретінде қарастыру қажеттілігі дәлелденді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. (2022). *Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. №348 бұйрық*, 3 тамыз. – Астана.

2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. (2023). *Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен 5–8 және 10-сынып оқушылары үшін емтихан өткізу туралы бұйрық. №125 бұйрық*, 2023–2024 оқу жылы. – Астана.

3. Тоқаев, Қ.К. (2022). *Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғыру жолы*. Қазақстан халқына Жолдау. – Астана.

4. Құсайынов, А.Қ., Жұмабаева, Қ. (2019). *Қазақ тілін оқыту әдістемесі*. – Алматы: Қазақ университеті.

5. Оразбаева, Ф.Ш. (2018). *Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі*. – Алматы.

6. Жалпы білім беру деңгейінің 5 сыныпқа арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы

ЖИЫНТЫҚ БАҒАЛАУДЫ ЖЕТІЛДІРУДЕГІ PISA ӘДІСТЕРІНІҢ

Жаңабек Дана Әкімжанқызы

Абдилова Бақтыгүл Төлеуханқызы

Ж.Аймауытов атындағы «№24 орта мектеп»

Астана қ., Қазақстан

Аннотация. Бұл мақалада Қазақстандағы жиынтық бағалау жүйесін жетілдірудегі PISA әдістерінің ықпалы қарастырылады. Автор жиынтық бағалау мен критериялы бағалау жүйесінің құрылымын, мақсаттарын және қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызын саралайды. PISA зерттеуіндегі құзыреттілікке негізделген, контекстік және кешенді тапсырмалардың ерекшеліктері нақты мысалдармен, практикалық сабақ үлгілерімен (10-сынып қазақ тілі сабағы) көрсетіледі. Мақалада

жиынтық бағалау үдерістерінде PISA форматындағы тапсырмаларды қолдану оқушылардың функционалдық сауаттылығын, логикалық және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал ететіні дәлелденген. Мониторинг нәтижелері мен аналитикалық кестелер PISA әдістерінің тиімділігін айқындай түседі. Автор білім сапасын арттыру үшін мұғалімдердің біліктілігін көтеру, бағалау жүйесін халықаралық талаптарға сәйкестендіру бойынша нақты ұсыныстар береді. Мақала мектеп тәжірибесіне негізделген, әрі педагогтер мен білім беру саласының мамандарына арналған әдістемелік құрал ретінде құнды.

Түйін сөздер: бағалау, PISA, функционалдық сауаттылық, критерий, халықаралық стандарт

Аннотация. В данной статье рассматривается влияние методов PISA на совершенствование системы суммативного оценивания в Казахстане. Автор анализирует структуру, цели и значимость системы суммативного и критериального оценивания в современной системе образования. Особенности заданий PISA, основанных на компетентностном подходе, контекстности и комплексности, раскрываются на конкретных примерах, включая практические задания по казахскому языку в 10 классе. В статье доказано, что использование заданий в формате PISA в процессах суммативного оценивания способствует развитию функциональной грамотности, логического и аналитического мышления учащихся. Мониторинговые данные и аналитические таблицы подтверждают эффективность методов PISA. Автор предлагает конкретные рекомендации по повышению квалификации педагогов и адаптации системы оценивания к международным стандартам. Статья основана на школьной практике и представляет собой ценный методический материал для педагогов и специалистов в сфере образования.

Ключевые слова: оценивание, PISA, функциональная грамотность, критерий, международный стандарт

Abstract. This article explores the impact of PISA methods on improving the summative assessment system in Kazakhstan. The author examines the structure, goals, and relevance of both summative and criteria-based assessment systems within the context of modern education. Key features of PISA tasks—such as competence-based, contextual, and complex approaches—are demonstrated through practical classroom examples, particularly in a 10th-grade Kazakh language lesson. The article provides evidence that integrating PISA-style tasks into formative and summative assessments enhances students' functional literacy, logical reasoning, and analytical thinking skills. Monitoring data and analytical tables further illustrate the effectiveness of PISA methods. The author offers specific recommendations for improving teacher qualifications and aligning assessment systems with international standards. Grounded in classroom practice, the article serves as a valuable methodological resource for educators and professionals in the field of education.

Key words: assessment, PISA, functional literacy, criterion, international standard

Қазақстанда білім беру жүйесінің жаңартылуы соңғы жылдары ауқымды реформалармен қатар жүріп жатыр. Бұл реформалардың ішінде бағалау жүйесін жетілдіру - білім сапасын арттырудың басты бағыттарының бірі. Жаңартылған мазмұнға сәйкес, «критериалды бағалау жүйесі» енгізіліп, оқушылардың оқу жетістіктерін әділ, нақты және жүйелі түрде бағалауға жол ашылды. Сонымен қатар, халықаралық PISA зерттеуінің әдістерін білім беру процесіне, әсіресе «жиынтық бағалау» жүйесіне енгізу - оқушылардың функционалдық сауаттылығын бағалау мен дамытуда тиімді тәжірибеге айналып отыр [1].

Жиынтық бағалау жүйесі: мақсаттары мен ерекшеліктері. Жиынтық бағалау - белгілі бір оқу кезеңінің (бөлім немесе тоқсан) соңында оқушының

оқу мақсаттарына жету деңгейін анықтауға арналған бағалау түрі. Оның негізгі міндеттері: Оқу мақсаттарына жету деңгейін өлшеу; оқушының білім сапасын қорытындылау; кері байланыс орнату; мұғалімнің оқыту тиімділігін талдау.

Алайда, жиынтық бағалау тапсырмалары көбіне «есте сақтау мен қайталауға негізделген» сұрақтармен шектеліп, оқушылардың «жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын» дамытуға бағытталмай тұр [3]. Осы орайда «PISA әдістерін қолдану — жиынтық бағалауды жаңғыртудың бір жолы» болып табылады.

PISA әдістерінің ерекшеліктері және артықшылықтары. PISA зерттеуі әлем бойынша 15 жастағы оқушылардың «оқу, математикалық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылығын» бағалауға арналған. Оның негізгі ерекшеліктері: Құзыреттілікке бағытталған, яғни оқушының білімді өмірде қолдану қабілеті бағаланады [2]. Кешенді тапсырмалар, мұнда бірнеше дереккөзден алынған ақпаратты салыстыру, талдау, қорытынды жасау қарастырылған. Контекстке негізделген, яғни тапсырмалар өмірлік жағдаяттарға негізделген болып табылады [4].

Практикалық маңызына тоқталар болсақ, PISA әдістерін жиынтық бағалауға енгізу арқылы оқушылар: ойлау мен шешім қабылдау қабілеттерін дамытады; талдау, аргумент келтіру, логикалық байланыс орнату дағдыларын меңгереді; мотивациясы артады, өйткені тапсырмалар шынайы өмірмен байланысты [5].

Мектеп тәжірибесінен практикалық мысалдар

Пәні: қазақ тілі пәні

Сынып: 10-сынып, қоғамдық-гуманитарлық бағыт

№2 Бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ)

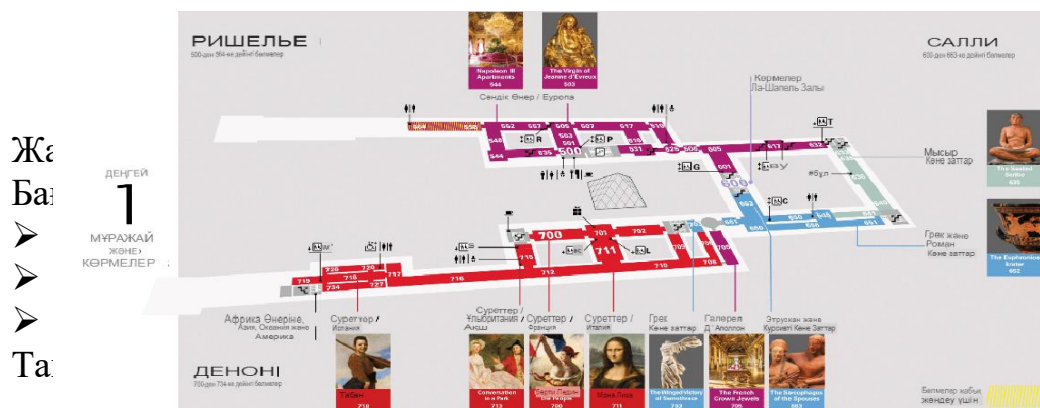
Тақырып: Әлем жаңалықтары: өнер және мәдениет. Сөз мәдениеті

Оқу мақсаты: 10.2.6.1 белгілі бір мақсат үшін оқылым стратегияларын жүйелі қолдана білу

Тапсырма үлгісі:

(Мәтін оқушыларға толық нұсқада беріледі)

«Лувр» мұражайының картасы берілген. Әлемге әйгілі «Мона Лиза» портреті орналасқан залға жету бағытын жазыңыз. → (Қабат → Қанат атауы → Зал нөмірі)

Мәтінді мұқият оқып, тарихи даталар мен сандарды тиісті ақпаратпен сәйкестендіріңіз.

Тоқсан бойынша жиынтық бағалау (ТЖБ)

Бөлім: «Тіл және алаш идеясы» бөлімі

Оқу мақсаты:

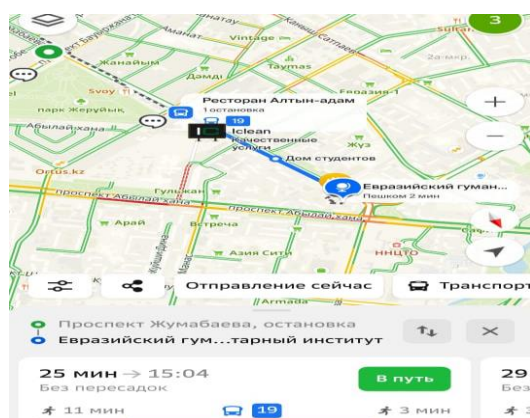
10.2.6.1 белгілі бір мақсат үшін оқылым стратегияларын жүйелі қолдана білу.

Тапсырма үлгісі:

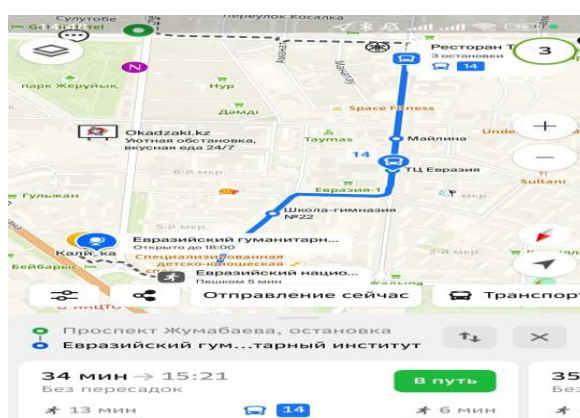
(Мәтін оқушыларға толық нұсқада беріледі)

Тапсырма

1-сурет

2-сурет

Жоғарыдағы екі маршрутты картадан қараңыз. Сіз «Жерұйық» саябағындасыз. Алаш ардақтысының аты берілген Мағжан Жұмабаев даңғылы 4 мекенжайында орналасқан Еуразия гуманитарлық институтына баруыңыз керек. GIS жүйесін пайдалана отырып, ең қысқа бағытты жоспарлаңыз.

а) Қай маршрут уақыты жағынан тиімді? Қай маршрут жаяу жүруді көп қажет етеді?

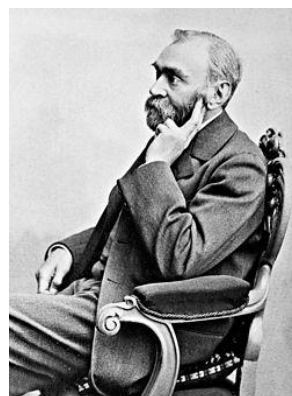
ә) Студент таңертең сабаққа кешікпей жету үшін қай маршрутты таңдағаны дұрыс? Неліктен?

Оқылымға арналған балл қою кестесі

№	Жауап	Балл
1	Бірінші маршрут (19-автобус) — 25 минут. Екінші маршрут (14-автобус) — 34 минут. Бірінші маршрутта жаяу жүру — $11 + 3 = 14$ минут Екінші маршрутта жаяу жүру — $13 + 6 = 19$ минут Бірінші маршрутты (19-автобус) таңдауды ұсынар едім. Себебі: Уақыты қысқа (25 минут). Жаяу жүру аз (14 минут). Бір ғана аялдамада автобус тоқтайды, яғни бағдар қарапайым әрі жылдам. Бұл таңғы уақытта сабақтан кешігіп қалмау үшін ең тиімді нұсқа.	2

Тапсырма

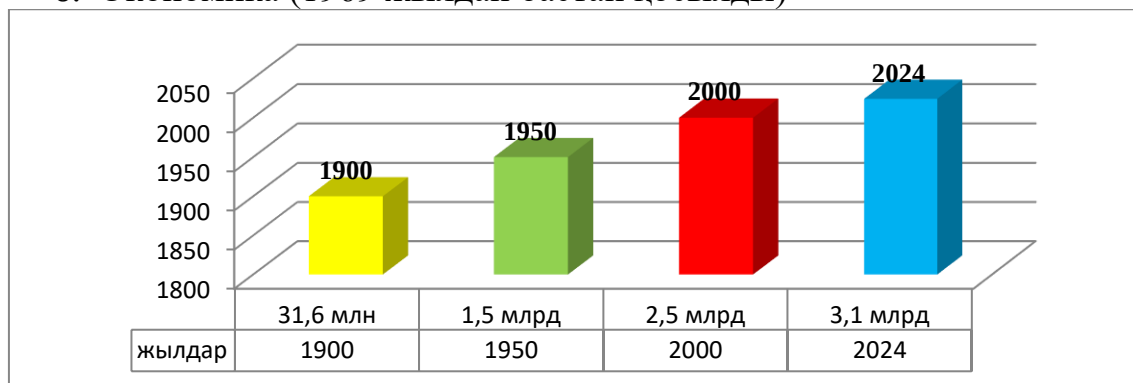
Нобель сыйлығы: Адамзат жетістігінің биік бағасы. Ғылым мен өнер, бейбітшілік пен адамгершілік – адамзат өркениетінің іргетасы. Осындай құндылықтарды дәріптейтін әлемдегі ең беделді марапаттың бірі – Нобель сыйлығы. Бұл сыйлық – тек бір адамның емес, тұтас қоғамның рухани және ғылыми даму деңгейінің көрсеткіші.

Нобель сыйлығының негізін қалаушы – Альфред Нобель (1833–1896) атты швед ғалымы, өнертапқыш және кәсіпкер. Ол динамитті ойлап тапқанымен, адамзатқа бейбітшілік пен ілім-білім қалдырғысы келген. 1895 жылы өсиетінде өз байлығының үлкен бөлігін ғылым, әдебиет және бейбітшілікке үлес қосқан адамдарға беруді тапсырды. Осылайша, 1901 жылдан бастап Нобель сыйлығы ресми түрде табыстала бастады.

Бүгінгі таңда Нобель сыйлығы 6 негізгі бағыт бойынша беріледі:

1. Физика
2. Химия
3. Медицина немесе физиология
4. Әдебиет
5. Бейбітшілік
6. Экономика (1969 жылдан бастап қосылды)

1. Кестеге сүйене отырып, Нобель сыйлығының жанрлық аясын сипаттаңыз.

Сұрақ: Нобель сыйлығы қай бағыттарда беріледі және бұл бағыттардың қоғам үшін маңызы қандай?

2. Диаграмма мәліметтеріне қарап, қор капиталының динамикасын сипаттаңыз.

Сұрақ: Қор мөлшері қалай өзгерді? Бұл өзгеріс Нобель сыйлығының маңыздылығына қалай әсер етеді деп ойлайсыз?

3. Нобель сыйлығына лайық болу үшін адамзат қандай құндылықтарға ұмтылуы керек деп ойлайсыз? Өз ойыңызды 3-4 сөйлеммен жазыңыз.

2-тапсырма

Жағдаят: Сен – 17 жастағы оқушысың. Ғылымға деген қызығушылығыңның арқасында өз бетінше зерттеу жүргізіп, экология саласында ерекше жаңалық аштың. Бұл жаңалықтың маңыздылығы соншалық – ол қалалардағы ауаны тазартуға арналған жаңа биоматериал жасауға негіз болды. Халықаралық ғылыми қауымдастық сенің бұл табысыңды жоғары бағалап, «Жас ғалымдарға арналған Нобель үміткері» ретінде арнайы форумға шақырды. Бұл форумда сен өз Нобель дәрісінді оқисың.

1. Дәрісіңнің тақырыбын ойлап тап. (*Мысалы: «Таза ауа – таза болашақ: жаңа биоматериал мүмкіндіктері»*)

2. Көпшілікке арналған дәріс құрылымын сақтай отырып, қысқаша мәтін жаз (6–8 сөйлем):

Нұсқаулық: Мәтінінде мыналар болсын:

- Жаңалығың неге маңызды?
 - Бұл идея қалай келді?
 - Адамзатқа қандай пайдасы бар?
 - Болашақта қалай дамытқың келеді?
3. Өз дәрісіңнің тыңдаушыларға қалай әсер ететінін болжа: 3–4 сөйлеммен: Сенің сөзің оларды неге шабыттандырады деп ойлайсың?

Міне, осындай тапсырмалар үлгілері практикалық тәжірибеде қолданылды.

Нәтижесі: Тапсырманың күрделілігі мен өмірлік маңыздылығы оқушылардың қызығушылығын арттырды. Жоғары деңгейде орындаған оқушылар саны 30%-дан 47%-ға артты. Бұл тапсырмалардың тиімділігін көрсетеді.

Мониторинг пен талдау нәтижелері

Көрсеткіш	бағалау	PISA-элементтерімен бағалау
Жоғары деңгейлі тапсырманы орындау	32%	56%
Сыныптағы белсенділік	Орташа	Жоғары
Кері байланыс сапасы	Төмен	Жақсы
Функционалдық сауаттылық көрсеткіші	45%	68%

Анализ: PISA элементтері енгізілген тапсырмалар оқушылардың «функционалдық сауаттылығын», «ойлау қабілетін», «талдау және шешім қабылдау дағдыларын» жақсартқанын көрсетеді.

Ұсыныстар:

Мұғалімдерге арналған «біліктілікті арттыру курстарын» көбейту;

PISA-форматындағы тапсырмалар базасын әзірлеу;

Бөлім және тоқсандық жиынтық бағалауға кем дегенде 1–2 PISA элементін енгізуді міндетті ету.

Жиынтық бағалауды жетілдіруде PISA әдістерінің ықпалы зор. Олар оқушылардың тек пәндік білімін емес, оны «өмірде қолдану», «ойлау», «талдау», «проблема шешу» дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді [7]. Бұл тәсілдер оқыту мазмұнын ғана емес, «оқу философиясын өзгертеді» – яғни "өмір үшін оқу" қағидасын алдыңғы орынға шығарады.

«PISA-элементтерін жиынтық бағалауға жүйелі түрде енгізу» — оқушылардың сапалы білім алуына, мектептердің халықаралық деңгейдегі білім беру көрсеткіштерін жақсартуына және ең бастысы — ұрпақтың сын тұрғысынан ойлайтын, ақпаратты тиімді қолдана алатын, дербес шешім қабылдайтын тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді [6].

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2016). «Орта білім берудің жаңартылған мазмұны аясындағы критериалды бағалау жүйесі бойынша әдістемелік нұсқаулық». – Астана.

2. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. (2020). «PISA форматындағы тапсырмаларды құрастыру әдістемесі». – Нұр-Сұлтан.

3. Жунусова Г. М. (2022). «Жиынтық бағалауда функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың маңызы» Білім берудегі зерттеулер журналы, №3(45), 54–60 бет.

4. Мырзагелдиева С. (2021). «Критериалды бағалау жүйесінің тиімділігі мен практикалық маңызы», «Білім беру әдістемесі» журналы, №2, 33–37 бет.

5. Ахметова А.Ж. (2023). «PISA тапсырмаларын жиынтық бағалауға бейімдеу жолдары» Қазіргі білім беру: Тәжірибе және даму жолдары. – Алматы: Республикалық педагогикалық орталық.

6. Мұханбетжанова М. (2022). «Бағалаудың халықаралық тәжірибесі және оның ұлттық жүйеге ықпалы», «Педагогикалық шеберлік» журналы, №1, 25–29 бет.

7. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. (2023). «PISA 2022 Ұлттық есебі». – Астана. <https://pisakaz.kz>

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДАҒЫ ФОРМАТИВТІ ТАПСЫРМАЛАРДЫҢ ҮҚПАЛЫ

Әукен Серік

«№ 22 мектеп-гимназия» ШЖҚ МКК

Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Функционалдық сауаттылық – оқушының алған білімін өмірлік жағдайларда қолдана білу қабілеті. Бұл әдістемелік баяндамада оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған формативті бағалау тапсырмаларын қолдану тәжірибесі сипатталады. Тапсырмалар 8 сыныптың қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша жаңартылған білім беру мазмұнына, оқу мақсаттарына және оқушының жеке ерекшеліктеріне сәйкес бейімделген. Бұл тек теориялық біліммен шектелмей, ақпаратты талдау, шешім қабылдау, пікір білдіру, мәтінмен жұмыс істеу, кесте мен диаграмма арқылы деректерді бағалау сияқты нақты дағдыларды қамтиды. Баяндамада осы дағдыларды қалыптастыруға бағытталған тапсырмалар жүйесі ұсынылған.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, формативті бағалау, жаңартылған білім мазмұны, оқу мақсаттары, оқушының жеке ерекшеліктері, ақпаратты талдау, шешім қабылдау, пікір білдіру, мәтінмен жұмыс, кесте, диаграмма, білім беру сапасы.

Аннотация. Функциональная грамотность — это способность применять полученные знания в жизненных ситуациях. В данной методической статье описан опыт применения формативных заданий, направленных на развитие функциональной грамотности учащихся. Задания адаптированы к обновлённому содержанию образования, учебным целям и индивидуальным особенностям восьмиклассников по предмету «Казахский язык и литература». Она включает не только теоретические знания, но и навыки анализа информации, принятия решений, выражения мнения, работы с текстами, таблицами и диаграммами. В статье представлена система заданий, способствующих формированию этих навыков.

Ключевые слова: функциональная грамотность, формативное оценивание, обновлённое содержание образования, учебные цели, индивидуальные особенности учащегося, анализ информации, принятие решений, выражение мнения, работа с текстом, таблица, диаграмма, качество образования

Abstract. Functional literacy is the ability to apply acquired knowledge in real-life situations. This methodological article describes the experience of using formative tasks aimed at developing students' functional literacy. The tasks are adapted to the updated curriculum, learning objectives, and the individual characteristics of eighth-grade students in the subject "Kazakh Language and Literature." It includes not only theoretical knowledge but also skills such as information analysis, decision-making, expressing opinions, working with texts, tables, and charts. The article presents a system of tasks that contribute to the formation of these skills.

Keywords: functional literacy, formative assessment, updated curriculum, learning objectives, individual student characteristics, information analysis, decision-making, expressing opinions, working with text, table, chart, quality of education.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – басты міндеттердің бірі. Бұл ұғым оқушының алған білімін өмірлік жағдайларда тиімді қолдана алу қабілетін білдіреді. ХХІ ғасыр дағдыларына сай, білім тек теориялық деңгейде емес, практикалық тұрғыда да игерілуі тиіс. Осы тұрғыда формативті бағалау мен тапсырмалар оқыту процесінің маңызды компоненті ретінде қарастырылады. Олар

оқушының оқу барысындағы жетістіктерін үнемі бақылап, кері байланыс беруге мүмкіндік туғызады.

Формативті тапсырмалар арқылы оқушылардың сыни ойлау, ақпаратты талдау, шешім қабылдау және коммуникативтік дағдылары қалыптасады. Бұл тәсіл оқушыны белсенді оқу процесіне тартып, оның жеке білім траекториясын құруға ықпал етеді. Сондықтан формативті тапсырмалардың функционалдық сауаттылықты дамытудағы рөлі – әдістемелік тұрғыдан өзекті әрі зерттеуді қажет ететін мәселе.

Зерттеу мақсаты – формативті тапсырмалардың функционалдық сауаттылықты дамытуға ықпалын теориялық және практикалық тұрғыда негіздеу.

Міндеттері:

- *Формативті бағалаудың мазмұнын ашу;
- *Функционалдық сауаттылық ұғымын нақтылау;
- *Отандық және шетелдік тәжірибелерге шолу жасау;
- *Тиімді формативті тапсырмаларды ұсыну.

Осы тақырып бойынша отандық әдебиеттерде, әсіресе Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының әдістемелік материалдарында, формативті бағалаудың оқушы жетістігіне әсері кеңінен қарастырылады. Сонымен қатар, PISA халықаралық зерттеулері функционалдық сауаттылықты бағалаудың маңызын көрсетіп отыр.

Шетелдік әдебиеттерде, мысалы, Black & Wiliam (1998) еңбектерінде формативті бағалаудың оқыту сапасына әсері дәлелденген. OECD және UNESCO ұйымдары да бұл тәсілді білім беру жүйесін жетілдірудің тиімді құралы ретінде ұсынады.

Осылайша, формативті тапсырмалар – оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда маңызды құрал. Олар білімді тек меңгеріп қана қоймай, оны өмірлік жағдайларда қолдануға үйретеді. Бұл тәсіл оқытудың сапасын арттырып, оқушыны белсенді, ойлы және жауапты тұлға ретінде қалыптастыруға ықпал етеді.

Ұсынылып отырған әдістемелік құрал 8-сынып оқушыларына арналған қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша формативті бағалауға, бөлімдер бойынша жиынтық бағалауға және тоқсандық бағалауға бағытталған тапсырмалар кешенін қамтиды. Бұл жинақта оқылым, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалар жүйеленіп, нақты оқу мақсаттарымен байланыстырылған. Әр тапсырма оқушының жеке көзқарасын қалыптастыруға, мәтін мазмұнын терең түсінуге, шығармашылықпен жұмыс істеуге бағытталған.

Формативті тапсырмалар арқылы оқушының оқу жетістігі әділ әрі нақты бағаланып, оның танымдық белсенділігі артады. Сонымен қатар, бұл тапсырмалар оқушының пәнге деген қызығушылығын оятып, функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға ықпал етеді. Осы баяндамада аталған әдістемелік құралдың мазмұны, әдістемесі, практикалық қолдану жолдары және ұсыныстары жан-жақты қарастырылады.

Функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған әдістеме қазіргі білім беру жүйесінің жаңартылған мазмұнына және халықаралық талаптарға сай жасалды. Бұл әдістеме оқушылардың алған білімін өмірлік жағдайларда қолдану қабілетін қалыптастыруға, сыни ойлау мен шығармашылық тұрғыда шешім қабылдау дағдыларын дамытуға бағытталған. Әдістемелік негіз ретінде формативті бағалауға арналған тапсырмалар жүйесі алынды, себебі олар оқушының оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді және оқу жетістіктерін үздіксіз бақылауға мүмкіндік береді.

Әдістеме Қазақстан Республикасының орта білім беру мазмұнын жаңарту тұжырымдамасына, PISA халықаралық зерттеулерінің талаптарына және отандық тәжірибелерге сүйене отырып әзірленді. Формативті бағалау – оқушының оқу барысындағы жетістіктерін, қиындықтарын дер кезінде анықтап, кері байланыс беру арқылы білім сапасын арттырудың тиімді құралы.

Әдістемені жүзеге асыру кезеңдері:

1. Диагностикалық кезең

Бұл кезеңде оқушылардың бастапқы функционалдық сауаттылық деңгейі анықталады. «Мен армандайтын мектеп» тапсырмасында оқушылар тірек сөздер мен иллюстрация арқылы мәтін мазмұнын болжады. Бұл олардың логикалық ойлауын, тақырыпты түсінуін және болжам жасау қабілетін бағалауға мүмкіндік берді.

«Электронды кітапхана» мәтіні арқылы оқушылар автор көзқарасын, тірек сөздерді және әлеуметтік мәселені анықтады. Бұл тапсырма оқушының мәтінмен жұмыс істеу дағдысын диагностикалауға бағытталған.

2. Жетілдіру кезеңі. Бұл кезеңде формативті тапсырмалар жүйелі түрде ұсынылып, оқушылардың функционалдық сауаттылығы мақсатты түрде дамытылады.

«Жоба жұмысын орындадым» тапсырмасында оқушылар көркемдегіш құралдарды (эпитет, теңеу, метафора) және тұрақты тіркестерді қолданып, ауызша мәтін құрастырды. Бұл олардың шығармашылық қабілетін, тілдік сауаттылығын және ауызша сөйлеу дағдысын жетілдіруге бағытталған.

«Ғажайып планета» және «Ғарыштағы қымыз» мәтіндері бойынша салыстырмалы талдау жасау арқылы оқушылар оқиға желісін, тақырыптық ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтады. Бұл тапсырма мәтін мазмұнын терең талдауға үйретеді.

«Рухани жаңғыру – тарих пен инновацияның сабақтастығы» тапсырмасында публицистикалық стильді талдау арқылы оқушылар мәтін жанрын, тілдік ерекшеліктерін ажыратты. Бұл кезеңде оқушылардың стильдік және жанрлық сауаттылығы дамиды.

«Жаһандық энергетикалық дағдарыс» және «Болашақ энергиясы» тақырыптарында тыңдалым, диаграмма, кесте, терминдермен жұмыс арқылы оқушылар нақты деректерді талдап, технологиялық шешімдер ұсынды. Бұл олардың ғылыми және ақпараттық сауаттылығын арттыруға бағытталған.

3. Қорытынды кезең. Бұл кезеңде оқушының даму динамикасы бағаланып, рефлексия мен өзіндік талдау жүргізіледі. «Нәтиже сабақ: Мен не үйрендім?» тапсырмасында оқушылар мектеп болашағы туралы интервью құрастырып, символ, кейіптеу, болжалдық сан есімдерді қолданды. Бұл олардың жазылым дағдысын, көркем тіл құралдарын қолдану шеберлігін және жанрлық ерекшеліктерді сақтау қабілетін бағалауға мүмкіндік береді.

Тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларында оқушылар тыңдалым, айтылым, жазылым арқылы өз ойларын дәлелдеп, сөйлеу мәдениетін сақтап, ұлттық сөз әдебін қолданды. Бұл кезеңде оқушының толық тілдік және коммуникативтік дамуы бағаланды.

Формативті тапсырмаларда келесі әдістер қолданылды:

№1 таблица / Қолданылған әдістер.

Әдіс атауы	Қолдану мысалы	Мақсаты
Формативті бағалау	Барлық тапсырмаларда дескрипторлар мен критерийлер арқылы	Оқушының оқу барысындағы жетістігін бақылау
Сараланған тапсырмалар	«Жаһандық энергетикалық дағдарыс» – күрделі деректермен жұмыс	Оқушы деңгейіне қарай бейімдеу
Көркем сөйлеу құралдары	«Жоба жұмысын орындадым», «Нәтиже сабақ»	Тілдік шығармашылықты дамыту
Салыстырмалы талдау	«Ғажайып планета» және «Ғарыштағы қымыз»	Мәтін мазмұнын терең түсіну, салыстыру, талдау
Интерактивті әдістер	Пікірталас, сұхбат, интервью	Коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру
Кесте және диаграмма талдау	«Болашақ энергиясы»	Ақпаратты визуалды түрде талдау
Рефлексия және өзіндік пікір	«Нәтиже сабақ», жиынтық бағалау	Оқушының өзіндік ойлауын дамыту

Формативті бағалауға негізделген әдістемені оқу процесіне енгізу барысында мен 8-сынып оқушыларына арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша бірнеше бөлімдерде жүйелі түрде қолдандым. Әдістеме оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға, тілдік және коммуникативтік дағдыларын жетілдіруге, сондай-ақ өмірлік жағдайларда білімді қолдану қабілетін қалыптастыруға бағытталды.

Сабақтарда қолданылған нақты тапсырмалар:

1-бөлім: «Білім. Ғылым. Инновация»

«Мен армандайтын мектеп» тапсырмасында оқушылар тірек сөздер мен иллюстрация арқылы мәтін мазмұнын болжады, кейін диалогті тыңдап, өзекті мәселелерді анықтап, пікір білдірді. Бұл тапсырма оқушылардың болжау, тыңдау және дәлелді жауап беру дағдыларын дамытты.

«Жоба жұмысын орындадым» тапсырмасында оқушылар көркемдегіш құралдарды (эпитет, теңеу, метафора) және тұрақты тіркестерді қолданып, ауызша мәтін құрастырды. Бұл олардың шығармашылық қабілетін, тілдік сауаттылығын және ауызша сөйлеу шеберлігін жетілдіруге бағытталды.

«*Ғажайып планета*» және «*Ғарыштағы қымыз*» мәтіндері бойынша салыстырмалы талдау жасау арқылы оқушылар оқиға желісін, тақырыптық ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтады. Бұл тапсырма мәтін мазмұнын терең талдауға, логикалық байланыстарды құруға және ғылыми-фантастикалық мәтіндермен жұмыс істеуге мүмкіндік берді.

2-бөлім: «Рухани жаңғыру»

«*Рухани жаңғыру – тарих пен инновацияның сабақтастығы*» тапсырмасында публицистикалық стильді талдау арқылы оқушылар мәтін жанрын, тілдік ерекшеліктерін ажыратты. Бұл олардың стильдік және жанрлық сауаттылығын дамытты.

«*Нәтиже сабақ: Мен не үйрендім?*» тапсырмасында оқушылар мектеп болашағы туралы интервью құрастырып, символ, кейіптеу, болжалдық сан есімдерді қолданды. Бұл олардың жазылым дағдысын, көркем тіл құралдарын қолдану шеберлігін және жанрлық ерекшеліктерді сақтау қабілетін бағалауға мүмкіндік берді.

3-бөлім: «Энергия көздері»

«*Жаһандық энергетикалық дағдарыс*» және «*Болашақ энергиясы*» тақырыптарында тыңдалым, диаграмма, кесте, терминдермен жұмыс арқылы оқушылар нақты деректерді талдап, технологиялық шешімдер ұсынды. Бұл олардың ғылыми және ақпараттық сауаттылығын арттыруға бағытталды.

Тоқсандық жиынтық бағалау. Оқушылар тыңдалым, айтылым, жазылым тапсырмаларында өз ойларын дәлелдеп, сөйлеу мәдениетін сақтап, ұлттық сөз әдебін қолданды. Бұл кезеңде оқушының толық тілдік және коммуникативтік дамуы бағаланды.

Функционалдық сауаттылықты арттыруға әсері

Функционалдық сауаттылық – оқушының алған білімін нақты өмірлік жағдайларда қолдана білу қабілеті. Бұл әдістемені қолдану барысында келесі бағыттарда айқын нәтижелер байқалды:

1. *Тілдік сауаттылық.* Оқушылар көркем сөйлеу құралдарын (эпитет, теңеу, метафора, тұрақты тіркес) орынды қолдана бастады. Ауызша және жазбаша мәтін құрастыруда стильдік ерекшеліктерді сақтап, жанрлық талаптарға сай сөйлеу мәдениетін қалыптастырды.

2. *Оқырмандық сауаттылық.* Мәтін мазмұнын болжау, автор көзқарасын анықтау, салыстырмалы талдау жасау арқылы оқушылардың мәтінді терең түсіну қабілеті артты. Олар мәтіннің құрылымын, идеялық мазмұнын және тілдік ерекшеліктерін ажыратуға үйренді.

3. *Ақпараттық және цифрлық сауаттылық.* Кесте, диаграмма, инфографикамен жұмыс істеу арқылы оқушылар визуалды ақпаратты талдауға, салыстыруға және бағалауға машықтанды. Бұл дағдылар «Болашақ энергиясы» және «Жаһандық энергетикалық дағдарыс» сабақтарында айқын көрінді.

4. *Коммуникативтік сауаттылық.* Пікірталас, сұхбат, интервью, ұсыныс айту тапсырмалары арқылы оқушылар өз ойларын сенімді жеткізуге, сұрақтарға еркін жауап беруге, ұлттық сөз әдебін қолдануға дағдыланды. Бұл

дағдылар «Нәтиже сабақ» және жиынтық бағалау тапсырмаларында тиімді дамыды.

5. Ғылыми сауаттылық. Энергетика, экология, технология тақырыптарында нақты деректермен жұмыс істеу, мәселені болжау, көтеру және шешім ұсыну арқылы оқушылар ғылыми-когнитивтік ойлау дағдыларын қалыптастырды.

Нәтижелер мен тиімділік

*Оқушылардың өзіндік ойлау қабілеті мен шығармашылық белсенділігі артты.

*Сабаққа қызығушылық пен белсенділік жоғарылады.

**Кері байланыс* арқылы оқушылар өз жетістіктерін бағалап, рефлексия жасауға үйренді.

*Топтық , жұптық жұмыс пен жеке жауапкершілік дағдылары қалыптасты.

Артықшылықтары мен шектеулері

Артықшылықтары:

*Тапсырмалар өмірмен байланысты, оқушыны шынайы жағдайға бейімдейді.

*Құндылықтарға негізделген білім беру жүзеге асады.

*Оқушының жеке қабілетін ескеруге мүмкіндік береді.

*Кері байланыс пен рефлексия арқылы оқыту сапасы артады.

*Тілдік, ғылыми, ақпараттық сауаттылық кешенді түрде дамиды.

Шектеулері:

*Кейбір оқушыларға көркем тіл құралдарын (эпитет, теңеу, метафора) қолдану қиындық тудырады, әсіресе тілдік қорлары шектеулі оқушылар үшін.

*Уақыт шектеулігі кейбір тапсырмаларды терең талдауға мүмкіндік бермейді.

*Техникалық құралдардың жетіспеушілігі кейбір визуалды тапсырмаларды толық орындауға кедергі келтіруі мүмкін.

*Өзге тілді оқушылар үшін қазақ тіліндегі күрделі тапсырмалар мен терминдермен жұмыс істеу қиынға соқты. Олар кейбір мәтіндердің мағынасын толық түсінбей, көркем сөйлеу құралдарын қолдануда қиналды. Бұл жағдайда қосымша түсіндіру, сөздікпен жұмыс және визуалды қолдау қажет болды.

Формативті бағалауға негізделген әдістемені оқу процесіне тиімді енгізу үшін келесі ұсыныстарды ескеру қажет:

Оқу мақсаттарына сәйкестендіру: Ұсынылған тапсырмалар нақты оқу мақсаттарына негізделген: мысалы, ауызша мәтін құрау, пікірталасқа қатысу, публицистикалық стильді талдау, кесте мен диаграмма арқылы ақпаратты бағалау. Мұғалімдерге әр тапсырманы оқу мақсатына сай құруды және бағалау критерийлерін нақты белгілеуді ұсынамын.

Оқушы деңгейін ескеру: «Жаһандық энергетикалық дағдарыс» немесе «Ғажайып планета» сияқты күрделі мәтіндермен жұмыс кезінде кейбір оқушылар, әсіресе орыс сыныбындағы өзге тілді оқушылар, қиындықтарға

тап болды. Мұндай жағдайда тапсырмаларды жеңілдету, сөздікпен жұмыс, визуалды қолдау және тілдік үлгілер беру ұсынылады.

Тапсырмаларды саралау: «Жоба жұмысын орындадым» немесе «Нәтиже сабақ» сияқты шығармашылық тапсырмаларда оқушылардың қабілетіне қарай таңдау беріп, еркіндік ұсыну олардың белсенділігін арттырады. Сараланған тапсырмалар арқылы әр оқушы өз деңгейінде жетістікке жете алады.

Кері байланыс пен рефлексия: Әр тапсырмадан кейін оқушыға сапалы кері байланыс беру, өзіндік рефлексия жүргізуге үйрету – әдістеменің ажырамас бөлігі. Бұл оқушының оқу барысын түсінуіне және өзін-өзі бағалауына мүмкіндік береді.

Құндылықтарға негізделген тәсіл: Тапсырмаларда «жасампаздық», «еңбекқорлық», «қоғамға қызмет ету» сияқты құндылықтар көрініс тапқан. Мұғалімдерге осы құндылықтарды сабақ мазмұнына кіріктіре отырып, тұлғалық дамуға бағытталған білім беруді жүзеге асыру ұсынылады.

Нәтижелерді бағалау әдістері: Оқушының жұмысын тек балмен емес, сапалық сипаттамалармен бағалау ұсынылады. Кері байланыс беру, өзіндік рефлексия жүргізу, портфолио жүргізу нәтижені кешенді бағалаудың тиімді жолдары.

Оқу ортасын қалыптастыру: Пікірталас, жұптық, топтық жұмыс, шығармашылық тапсырмалар арқылы оқушылардың белсенділігін арттыруға болады. Ұлттық сөз әдебі мен сөйлеу мәдениетін сақтау – тілдік ортада этикалық қарым-қатынасты қалыптастырады.

Техникалық құралдарды қолдану. Кесте, диаграмма, инфографика сияқты визуалды материалдар функционалдық сауаттылықты арттыруда маңызды рөл атқарады. Мұғалім бұл құралдарды сабақ мазмұнына сәйкес тиімді қолдануы тиіс.

Формативті бағалауға негізделген әдістеме – оқушының функционалдық сауаттылығын кешенді түрде дамытуға бағытталған тиімді педагогикалық құрал. Бұл мақалада ұсынылған тапсырмалар жүйесі оқушылардың тілдік, оқырмандық, ғылыми және ақпараттық сауаттылығын қалыптастыруға нақты мүмкіндік берді. Әр тапсырма нақты оқу мақсаттарына негізделіп, оқушының жеке қабілетін ескеруге бағытталды.

Практикалық қолдану барысында оқушылардың мәтінмен жұмыс істеу, пікір білдіру, көркем тіл құралдарын қолдану, деректерді талдау және өмірлік жағдайларды шешу қабілеттері айтарлықтай дамыды. Әсіресе, «Жоба жұмысын орындадым», «Ғажайып планета», «Жаһандық энергетикалық дағдарыс» сияқты тапсырмалар оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырып, сабаққа деген қызығушылығын күшейтті.

Әдістеменің артықшылығы – оның икемділігі мен өмірмен байланыстылығында. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты нығайтып, оқу процесін жекешелендіруге мүмкіндік береді. Өзге тілді оқушылар үшін тапсырмаларды бейімдеу қажеттілігі – әдістемені жетілдірудің маңызды бағыты ретінде қарастырылды.

Жалпы алғанда, ұсынылған әдістеме білім беру сапасын арттыруға, оқушыны белсенді, ойлы және жауапты тұлға ретінде қалыптастыруға ықпал ететін құнды тәжірибе болып табылады. Бұл зерттеу нәтижелері педагогтардың практикалық қызметін жетілдіруге нақты жол ашады. Формативті тапсырмалар арқылы оқушының оқу жетістігі әділ әрі нақты бағаланып, оның танымдық белсенділігі артады. Сонымен қатар, бұл тапсырмалар оқушының пәнге деген қызығушылығын оятып, функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7–74.
2. OECD. (2019). *PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do*. Paris: OECD Publishing.
3. UNESCO. (2015). *Rethinking Education: Towards a global common good?*. Paris: UNESCO.
4. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. (2021). *Жаңартылған білім беру мазмұны бойынша әдістемелік ұсыныстар*. Нұр-Сұлтан: ҚР БҒМ.
5. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2020). *Орта білім беру мазмұнын жаңарту тұжырымдамасы*. Нұр-Сұлтан.
6. Назарбаев Зияткерлік мектептері. (2022). *Формативті бағалау: әдістемелік құрал*. Астана.
7. Құдайбергенова, К.Ш. (2018). Функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың педагогикалық негіздері. *Білім берудегі зерттеулер журналы*, №2, 45–52.
8. Сарбасова, А.Ж. (2020). Қазақ тілі сабағында формативті бағалауды қолдану тиімділігі. *Қазақ тілі мен әдебиеті*, №4, 12–17.

СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ

Дюсенова Сауле Зәріпқызы

«Әлкей Марғұлан атындағы №40 мектеп-лицей» КММ

Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада ішкі (мектепшілік) және сыртқы (ұлттық, халықаралық) бағалау жүйелерінің өзара байланысы мен олардың білім сапасына ықпалы талданады. Бағалау білім сапасын қамтамасыз етудің және оқыту үдерісін жетілдірудің негізгі тетігі ретінде қарастырылады. Авторлар екі жүйенің үйлесімділігі білім беру сапасын арттыру мен оқушының жан-жақты дамуына ықпал ететінін дәлелдейді. Мақалада білім беру саясатының тиімді іске асуына бағалау жүйесінің рөлі жан-жақты талданады.

Түйін сөздер: білім беру сапасы, ішкі бағалау, сыртқы бағалау, мектепшілік бақылау, ұлттық бағалау, сапа менеджменті, оқыту процесі, білім саясаты, тиімділік, кері байланыс

Аннотация: В статье анализируется взаимосвязь внутренних (внутришкольных) и внешних (национальных, международных) систем оценивания и их влияние на качество образования. Оценивание рассматривается как ключевой механизм обеспечения качества

и совершенствования образовательного процесса. Подчеркивается, что согласованное функционирование обеих систем способствует повышению качества обучения и всестороннему развитию учащихся. В статье подчёркивается значимость системы оценивания в успешной реализации образовательной политики.

Ключевые слова: качество образования, внутреннее оценивание, внешнее оценивание, организация образования, управление качеством, учебный процесс, образовательная политика, эффективность, обратная связь

Abstract: The article analyzes the relationship between internal (school-based) and external (national, international) assessment systems and their impact on education quality. Assessment is viewed as a key mechanism for ensuring quality and improving the teaching process. The authors emphasize that the alignment of both systems enhances educational quality and promotes students' holistic development. The article highlights the importance of assessment systems in the successful implementation of education policy.

Keywords: quality of education, internal assessment, external assessment, educational organization, quality management, learning process, education policy, effectiveness, feedback

Қазіргі білім беру жүйесі оқушының оқу жетістіктерін жан-жақты бағалауды талап етеді. Қазақстанда білім сапасын арттыру мақсатында әртүрлі бағалау түрлері енгізілуде, олардың ішінде ішкі (мектепшілік) және сыртқы (ұлттық, халықаралық) бағалау ерекше орын алады. осы екі бағалау жүйесінің өзара байланысы, мектептегі білім беру үдерісіне әсерін тигізеді. Білім беру саясатындағы реформаларды оңтайлы жүзеге асыру- білім саласының қазіргі ахуалын, оның тиімділігін, пайдаланылатын адами, ақпараттық, қаржылық және басқа да ресурстардың деңгейін өлшеуге мүмкіндік беретін бағалау жүйесі екенін көрсетеді. Қазіргі заманғы басқару және сапаны қамтамасыз ету жүйелерінде бағалау үдерісі ерекше маңызға ие. Бағалау – белгілі бір мақсаттарға жету деңгейін анықтау, нәтижелерді талдау, одан ары жетілдіру жолдарын жоспарлау үшін қажет. Бағалау екі негізгі түрге бөлінеді: ішкі бағалау және сыртқы бағалау. Білім беру сапасын бағалау – оқыту үдерісінің маңызды құрамдас бөлігі. Сыртқы және ішкі бағалау – білім сапасын қамтамасыз етудің негізгі тетіктері. Екеуінің тиімді байланысы оқушының жан-жақты дамуын қолдайды және мектеп жұмысының сапасын арттыруға бағытталады. Қазіргі таңда осы бағалау жүйелерін үйлестіре отырып, білім берудің тиімділігін арттыру – ең маңызды міндеттердің бірі. Бүгінгі күні мектептерде бағалау екі негізгі бағытта жүргізіледі: Ішкі бағалау – бұл ұйымның өз ішінде, сол ұйым қызметкерлерінің күшімен жүргізілетін бағалау үдерісі. Ол ұйымның ішкі сапа менеджменті жүйесін жетілдіру үшін қолданылады. Ұжым қызметінің сапасын өзіндік бақылау, ішкі процестерді талдау және оңтайландыру, мақсаттарға жету деңгейін анықтау, кемшіліктерді дер кезінде анықтап түзету, мектептегі мұғалімдердің өзара сабаққа қатысып, кері байланыс беруі ішкі бағалауды жүргізуге негіз болады. Сыртқы бағалау – бұл ұйымнан тәуелсіз, сыртқы сарапшылар, мемлекеттік немесе жеке құрылымдар арқылы жүргізілетін бағалау.

Ішкі және сыртқы бағалаулар бір-бірін толықтыратын жүйелер болып табылады. Ішкі бағалау үздіксіз даму мен өзін-өзі басқаруға негіз болса,

сыртқы бағалау ұйымның қоғам алдындағы жауапкершілігін және сапаға деген адалдығын көрсетеді.

Бағалау – сапаны қамтамасыз етудің негізі. Ішкі бағалау ұйым ішіндегі процестерді басқаруға көмектессе, сыртқы бағалау сол ұйымның жалпы деңгейін объективті түрде көрсетуге мүмкіндік береді. Осы екі бағалаудың тиімді үйлесімі арқылы ғана нақты нәтижеге, жоғары сапаға қол жеткізуге болады

«Жақсы» бағалау дегеніміз не және ол неліктен маңызды? Бұл сұрақты бағалауға қатысты халықаралық кеңесші Ньюман Бёрдетке қойғанда, ол: «Бір қарағанда, қарапайым мәселе болып көрінгенімен, шын мәнінде, бұл күрделі, саяси деңгейде түсінбеушілік пен жауаптың болмауы көптеген түйткілді мәселеге алып келеді», деп жауап беріпті.

Педагогика ғалымдары бағалаудың басты функциясы – процесті талдау және оқу үдерісінің жүру барысын анықтау, оған түзету енгізуге мүмкіндік беретін кері байланыс орнату деп есептейді. Яғни оқушы білімінің нақты нәтижесін, педагогтің шеберлік деңгейін немесе мектептің жетістігін көрсететін көрініс емес. Бұл – оқу үдерісін ұйымдастыру мен оның мазмұнынан бастап, нәтиже мен оны жақсартуға қатысты практикалық ұсыныстарға дейінгі үлкен ауқымды қамтитын оқу үдерісінің даму және оны жетілдіру бағытын барынша айқындайтын аса маңызды құрал деп есептелінеді.

2020 жылы Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) мектептегі білім беруге қатысты сарапшылары «Қазақстанның білім беру мақсаттарын қолдайтын ұлттық бағалау жүйесін әзірлеу» тақырыбында арнайы баяндамасында. «Жақсы жоспарланған бағалау үйелері оң нәтижеге, ал нашарлары теріс салдарға алып келеді делінген.

ЭЫДҰ сарапшыларының пікіріне қарағанда, алынған білім мен дағдылардың тұтас кешенін бағалай алмайтын емтихандар оқушыларды әрі қарай білім алуда және практикалық өмірде қажет болатын мүмкіндіктерден айырады. Бұл ретте мұғалімдер де оқу бағдарламасынан ауытқиды. Оқушыларды емтиханға дайындаудың маңызы тест тапсырмаларының дұрыс жауаптарын жаттатумен шектеледі. Емтихан нәтижелері бұрмаланады және мектепте алған білімінің нақты деңгейін көрсетпейді. Бұл өз кезегінде оқыту мен оқуда ғана емес, жалпы елдің дамуына, ұлттық мақсаттарға қол жеткізуге кедергі келтіретінін көрсетеді.

Еліміздегі білім беру үдерісінің жай-күйі мен қажеттіліктерін мұқият қадағалауға, оның объективті өзгерістерінің мазмұнын айқындауға қабілетті ұлттық бағалаудың тиімді жүйесін қалыптастыру – бұл қазақстандық білім беру саясатының жалпы стратегиясындағы маңызды тактикалық міндет.

Қазіргі таңда Қазақстанда жоғарыда айтылғандай, сыртқы бағалаудың әлдеқайда заманауи жүйесін (ҰБТ және ОЖСБ) әзірлеу және енгізу үдерісі жүріп жатыр. Ол Дүниежүзілік банктің техникалық және қаржылық қолдауымен «Орта білім беруді модернизациялау» ауқымды жобасы аясында жүзеге асырылады. Мемлекеттік жалпы білім беру стандарттары жаңартылды, жаңа оқу бағдарламалары әзірленді және енгізілді.

Критериалды бағалау мұғалімдердің оқушылар жұмысын және жетістіктерін бағалауына негіз болды. Оқушы тарапынан оқу бағдарламасы бірлігінің игерілуін кешенді бағалау мектепте бөлім бойынша (БЖБ) және тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) негізінде жүзеге асырылады. Бұл оқушы алған білімнің қарқынын объективті, ауқымды және дәл өлшеуге, оқушының оқуға деген ынтасының өзгеруін анықтауға және бағалаудағы белсенді рөлінің қалыптасуына мүмкіндік береді. Осылайша, оқу үдерісі сапасы мен нәтижелілігі артады.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушы жетістігін анықтау мен оқу процесін жетілдірудің маңызды құралы ретінде ішкі бағалау жүйесі енгізілген. Бұл жүйе білім алушының оқу барысындағы даму динамикасын бақылауға, жетістіктері мен қиындықтарын дер кезінде анықтауға, оқытуды түзетуге мүмкіндік береді. Алайда, ішкі бағалау жүйесін мектепте тиімді іске асыруда бірқатар қиындықтар орын алуда.

Осы қиындықтарды дұрыс түсініп, оларды шешу жолдарын қарастыру — білім сапасын арттыруға негіз болатыны сөзсіз. Ішкі бағалаудың мазмұны мен маңызы қандай? Осы сұраққа толық жауап бере кетейін. Ішкі бағалау жүйесі екі негізгі бағытта жүзеге асады: формативтік бағалау және суммативтік бағалау

Формативтік бағалау — оқушының оқу үдерісіндегі жетістіктері мен проблемаларын анықтау, кері байланыс беру арқылы оқуды түзету.

Суммативтік бағалау — белгілі бір оқу кезеңінің (бөлім, тоқсан, жыл) соңында оқушының жетістігін жинақтап бағалау.

Ішкі бағалаудың мақсаты — оқушының даму деңгейін, оқу жетістігін және оқу процесінің сапасын қадағалау. Бұл жүйе оқушылардың жеке қажеттіліктерін ескеріп, жеке бағытталған оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Ішкі бағалауда көптеген қиындықтар кездеседі. Ол:

1. Мұғалімдердің бағалау дағдыларының жеткіліксіздігі;

Көптеген мұғалімдер формативті бағалау мен суммативті бағалаудың мақсатын, айырмашылығын толық түсінбей, оларды формалды түрде жүзеге асырып келеді. Формативтік бағалауды жай ғана «күнделікті баға қою» деп қабылдайтын жағдайлар жиі кездеседі. Бұл — бағалау сапасының төмендеуіне себеп болады.

2. Уақыт тапшылығы және жүктеменің артуы

Мұғалім формативтік бағалауды тиімді жүргізу үшін әр оқушыға жеке кері байланыс беріп, тапсырмаларды саралау, нәтижелерді талдауы қажет. Бұл — қосымша уақыт пен күшті талап етеді. Алайда қазіргі мұғалімдердің жұмыс жүктемесі ескерілгенде, оларда бұл әрекеттерге жеткілікті уақыт болмай жатады.

3. Бағалау критерийлерін түсінбеу

Критериалды бағалау жүйесінің негізгі элементі — нақты, өлшенетін критерийлер. Дегенмен, кейбір мұғалімдер критерийлерді нақты қолдана алмайды немесе оқушылар мен ата-аналар бағалау жүйесін түсінбей,

бағаларға сенімсіздікпен қарайды. Бұл оқушының мотивациясына теріс әсер етеді.

4. Бағалаудағы субъективтілік

Ішкі бағалау жүйесінің тиімділігі әділдікте. Алайда кей жағдайда мұғалімдер оқушының тәртібі, мінез-құлқы немесе жеке қарым-қатынасына қарай баға қояды. Бұл бағалау жүйесінің объективтілігіне күмән келтіреді және оқушының оқуға деген ынтасын төмендетеді.

Бағалауға қатысты толтырылатын құжаттар мен есептер саны өте көп. Мұғалім бағалау нәтижелерін электронды және қағаз жүзінде бірнеше рет енгізуге мәжбүр болады. Бұл процестің автоматтандырылмауы мұғалімнің сапалы оқытудан назарын бөледі.

Ішкі бағалау – оқушының оқу жетістігін күнделікті бақылап, дер кезінде қолдау көрсетуге бағытталған тиімді жүйе. Дегенмен, оның мазмұнын дұрыс түсінбеу, уақыт тапшылығы, әдістемелік қолдаудың жеткіліксіздігі сияқты қиындықтар бұл жүйенің тиімділігін төмендетуге әкеліп соғады. Сондықтан мұғалімдердің бағалау мәдениетін қалыптастыру, оларға әдістемелік көмек көрсету, бағалау процесін жеңілдететін цифрлық құралдарды қолдану — бұл мәселелердің шешімі бола алады. Ішкі бағалау сапасы артқан жағдайда ғана білім сапасы жоғарылайды.

Ішкі бағалау жүйесін жетілдіру жолдары мұғалімдерді қайта даярлау–критериалды бағалауды терең түсіндіру курстары көбірек өткізсе ғана нәтиже берері сөзсіз. Формативті бағалауға мән беру арқылы кері байланыс, рефлексия, өзін-өзі бағалау түрлерін кеңінен қолданғанда ғана жүзеге асады.

Ата-аналармен түсіндіру жұмысын жүргізіп, бағалау критерийлері, бағалардың мәні туралы жиі ақпараттандырып отыру керек. Сыртқы бағалау жүйесін тиімді қолдану жолдары оқушыны психологиялық дайындау – тестке дейінгі тренингтер, стресс-менеджмент сабақтары арқылы нәтижені талдау және кері байланыс беру арқылы мектеп ұжымы сыртқы бағалау нәтижесін талдап, оқу үрдісін жетілдіру қажет

Ішкі және сыртқы бағалау жүйесінің үйлесімді жұмыс істеуі: Ұйымның сапасын арттыруға, үздіксіз дамуға, ашықтық пен жауапкершілікке, қоғамның сеніміне ие болуға мүмкіндік береді. Олардың біреуінсіз екіншісінің тиімділігі төмендейді. Сондықтан бұл екі процесті бірге қарастыру – сапаны басқарудың заманауи тәсілі болып табылады. Ішкі және сыртқы бағалау – бір-бірінен бөлек емес, бір-бірін толықтыратын екі жүйе. Ішкі бағалау – ұйымның өз ішіндегі «айнасы» болса, сыртқы бағалау – қоғам мен сарапшылар көзімен қараған баға. Осы екі бағалаудың өзара байланысын дұрыс ұйымдастыру арқылы ғана тұрақты даму жолына түсе алатыны сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Білім беру сапасын ішкі және сыртқы бағалау жүйесі. – Астана, 2021ж.

2. Сарсенбаева, А.Қ. Білім сапасын бағалаудың теориялық негіздері. – Алматы: Білім, 2019ж.

3. OECD (Organization for Economic Co-operation and Development). Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes. – Paris, 2013ж.

4. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Білім беру ұйымдарын сыртқы бағалау ережелері. – Нормативтік-құқықтық акт, 2020ж.

5. Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA). Internal and External Quality Assurance in Higher Education. – UK, 2018.

**ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУҒА БАҒЫТТАЛҒАН
ҰЛТТЫҚ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ
ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ**

Қазбекова Жанар Жұмадилдақызы
«№62 мектеп - лицей» ШЖҚ МКҚ
Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің негізгі тұжырымдамалары қарастырылады. Бағалау жүйесінің мақсаты – оқушылардың білімін өмірде тиімді қолдану қабілетін анықтау және жетілдіру. Зерттеу ұлттық білім беру жүйесін жаңғыртудағы бағалаудың рөлін сипаттайды.

Түйін сөздер: тұжырым, сауаттылық, жоспар, бағдарлама, интеграция, бағалау, мақсат.

Abstract: The article discusses the main concepts of the National Integrated Assessment System aimed at developing functional literacy. The purpose of the assessment system is to identify and improve the ability of students to effectively apply their knowledge in life. The study describes the role of assessment in the modernization of the national education system.

Keywords: conclusion, literacy, plan, program, integration, assessment, goal.

Аннотация. В статье рассматриваются основные концепции национальной интегрированной системы оценки, направленные на развитие функциональной грамотности. Целью системы оценивания является выявление и совершенствование способности учащихся эффективно применять свои знания в жизни. Исследование описывает роль оценки в модернизации национальной системы образования.

Ключевые слова: концепция, грамотность, план, программа, интеграция, оценивание, цель

Қазіргі әлемде білім – тек қана теориялық білім қорын меңгеру емес, ол өмірде қолдана білу қабілетімен бағаланады. ХХІ ғасырдың басты талабы – функционалдық сауаттылық. Яғни, оқушы алған білімін күнделікті өмірінде, қоғамда, кәсіби ортада дұрыс пайдалана алуы тиіс. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстан үшін ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесін қалыптастыру – білім саласының стратегиялық бағыты болып отыр.

Білім берудегі сауаттылық мәселесі біріншіден, нақты бір елдегі халықтың әлеуметтік жағдайына, екіншіден, мемлекеттің экономикалық дамуына, үшіншіден, елдегі мәдени ахуалға тәуелді болатындығы айқын. Бүгінгі өркениеттің даму деңгейі білімділік пен сауаттылық ұғымдарының мазмұны мен оны түсінудің сара жолдарын іздестіруді қажет етіп отыр. Ғылыми еңбектерде сауаттылық ұғымының белгілі бір деңгейде ана тілінің грамматикалық нормаларына сай оқу, дұрыс жаза алу дағдыларын игеруі

екені байқалады. Әйтсе де адамның өмір сүруіне қажетті деп танылып, зерттеулер жүргізілген.

Функционалдық сауаттылық - тұлғаның белгілі бізмәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Заманауи мектеп оқушыларды қажетті біліммен қамтамасыз етеді, ол әрдайым үйреншікті жағдайлардың шеңберінен шығу қабілетін қалыптастырады. Функционалдық сауаттылық - қазіргі ақпараттық қоғамға жылдам бейімделіп, табысқа жету үшін қажетті, негізгі дағдылардың бірі. Бұл дағды тек дұрыс оқу мен жазуды ғана емес, сонымен бірге оқушылардың алған білімдерін нақты өмірлік жағдайларда қолдана білуін де қамтиды. Мемлекеттің білім беру саласында өзіндік даму тенденциясы мен ұлттық саясатты ұстану қағидалары бар. Халықаралық кеңістікке ұмтылу арқылы білім беру үрдісін ұйымдастырудың жаңа парадигмасын құру, интеграциялық ортада сауаттылықты жетілдіру маңызды фактор болып табылады.

Бүгінде жаһандық білім кеңістігі қарқынды өзгеруде. PISA, TIMSS, PIRLS сынды халықаралық зерттеулер мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылық деңгейін бағалауда негізгі көрсеткішке айналды. Функционалдық сауаттылық - адамның өмір бойы білім жинақтауы, алған білімін өмірде қолдана алу дағдысы. Қазақ тілі сабағында мұғалім әртүрлі тапсырмаларды орындату арқылы оқушының сауаттылығын қалыптастырып, қазақ тілі пәнінен оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесіне мынадай тұжырымдаманы ұсынуға болады:

- оқушыларды бірінші сабақтан бастап, сөйлесім әрекетінің түрлерін (айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым, тілдесім) меңгерте білу;
- оқушылардың алған білімдерін өмірде, кез келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алуға үйрету;
- мемлекеттік тілде ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау;
- әлеуметтік талаптарға сай келу үшін оқушының ақпараттық технологияларды қолдану және проблемалардың шешімін таба алуға үйрету;
- оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуіне мүмкіндік беру;
- оқушылардың жеке қабілеттерін дамыту;
- оқушылардың әлеуметтік-мәдени дағдыларын қалыптастыру;
- қазақ халқының салт-дәстүрі, мәдениеті, тарихын түсіну және құрметтеуге баулу.

Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың «рефлексиялық жаттығулар» орындауына, білімін тексерудің тестілік түрін қолдануына, жаңа ақпараттық технологияларды мұғаліммен және өз бетімен қолдануына, жоба жұмыстарын түрлі формада қорғауына, өзара пікірталастар мен семинар-сабақтар ұйымдастыруына жағдайлар жасап, белсенділігін арттыру жолдары көзделеді. Презентациялар, видеофильмдер, ЖИ платформасы оқушылардың тақырыпты толық әрі жүйелі меңгеруіне, білім салаларымен байланыстыра алуына көмектеседі. Мұны ақпараттық сауаттылыққа жатқызамыз. Осындай

тақырыптар оқушылардың интеграциялық пәндерден білім алуына жағдай жасайды. Қазақ тілін оқыту барысында оқушылардың пікірін айту, ауызша, жазбаша сауатты сөйлеу, әрбір адамға керекті коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру мәселелерін шешу маңызды. Тіл арқылы қазақ халқының тарихы, әдебиеті, мәдениеті, ұлттық салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, болымысы танылады. Мәдени мұраларды игеру, әрине, тіл мүмкіндіктері арқылы жүзеге асады.

Сабақта оқушылардың функционалдық дағдысын диалог, монолог арқылы дамытып, оқушылардың мынадай іскерліктері қалыптасатына көз жеткізуге болады:

- белгілі бір тақырыпқа өз көзқарасын білдіреді;
- белгілі бір тақырып бойынша ақпарат береді;
- сөз тіркесі мен сөйлем құрай білу дағдылары қалыптасады;
- сөйлеу тілін байытады;
- сөздік қорын жетілдіреді;
- нақты, дәл, анық жауап беруге үйретеді.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың білім сапасын тек қана теориялық біліммен шектемей, олардың функционалдық сауаттылығын, өмірлік дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін анықтау басты мақсатқа айналды. Осыған байланысты ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің тұжырымдамалық негіздері жасақталды. Бұл жүйе оқушылардың жеке қабілетін жан-жақты ашуға, олардың білімін әділ әрі объективті бағалауға бағытталады.

Интеграцияланған бағалау – білім алушылардың оқу жетістіктерін әртүрлі қырынан қарастырып, тек пәндік білімін ғана емес, сонымен қатар функционалдық сауаттылық, құндылық бағдарлары, өмірлік дағдыларын ескеретін жүйе. Бұл жүйенің ерекшелігі – ұлттық құндылықтар мен халықаралық тәжірибені ұштастыра отырып, білім алушыны ХХІ ғасыр дағдыларына бейімдеу.

Тұжырымдамалық негіздері

Бағалау бағыты	Мазмұны	Мақсаты
Пәндік білімді бағалау	Оқушының теориялық білімін, пән бойынша негізгі ұғымдарды меңгеру деңгейін тексеру	Білімнің сапасын анықтау
Функционалдық сауаттылық	Білімді өмірде қолдану, практикалық тапсырмаларды шешу	Оқушыны өмірге бейімдеу
Құндылықтарға бағытталған бағалау	Ұлттық мәдениет, дәстүр, отансүйгіштік қасиеттерді дамыту	Тұлғаның азаматтық болмысын қалыптастыру
Шығармашылық және сыни ойлау	Жаңа идея ұсыну, логикалық ойлау, анализ жасау қабілетін бағалау	Жеке тұлғаның креативтілігін дамыту
Әлеуметтік-коммуникативтік дағдылар	Коммуникация, топпен жұмыс, көшбасшылық қабілет	Қоғамда белсенді тұлға тәрбиелеу

Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің артықшылығы:

- Оқушыны тек қана емтихан нәтижесімен шектемей, жан-жақты дамуын бағалайды;

- Ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, халықаралық стандарттарға сай келеді;

- Мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты нығайтады.

- Білім сапасын арттыруға және әділ бағалауға мүмкіндік береді.

Ұлттық интеграция бағалау жүйесі.

-Мақсаттары – оқушылардың білімін әділ бағалау, тұлғалық дамуына жағдай жасау.

Құрылымы – пәндік білім, функционалдық сауаттылық, құндылықтарға негізделген бағалау.

Артықшылықтары – әділдік, кешенділік, ұлттық пен халықаралық тәжірибені ұштастыру. Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің тұжырымдамалық негіздері – білім беру процесін жаңа деңгейге көтеретін маңызды бағыт. Ол оқушының жеке тұлға ретінде қалыптасуына, Функционалдық сауаттылығын дамытуға және қоғамда өз орнын табуына ықпал етеді. Жаңа бағалау моделі білім алушылардың шығармашылық, сыни ойлау қабілетін дамытып, олардың өмірге бейімделген бәсекеге қабілетті тұлға болуына жағдай жасайды.

Функционалдық сауаттылық – адамның кез келген өмірлік жағдайда алған білімін тиімді пайдаланып, мәселені шеше білу қабілеті. Бұл – тек мектеп қабырғасында ғана емес, өмірдің әр кезеңінде қажет болатын дағды.

Функционалдық сауаттылықтың дамуы – елдің әлеуметтік-экономикалық дамуы мен мәдени прогресінің кепілі. Өйткені сауатты тұлға – өз ойын ашық жеткізе алатын, ақпаратты талдап, дұрыс шешім қабылдайтын, қоғам өміріне белсенді араласатын азамат.

Қорытындылай келе, функционалдық сауаттылық – білім берудің түпкі нәтижесі. Ол адамды тек «білімді» ғана емес, «өмірге бейімделген, заманауи талаптарға жауап беретін» тұлға етіп қалыптастырады. ХХІ ғасырда әрбір азамат үшін функционалдық сауаттылық – табысты өмірдің басты шарты. Болашақ ұрпақтың сапалы білім алып, қоғамға пайдалы тұлға болып қалыптасуы – олардың функционалдық сауаттылығының деңгейіне тікелей байланысты. Сол себепті бұл мәселе ұлттық деңгейдегі стратегиялық маңызы бар міндет болып қала береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Н.Х.Хамзина Қазақ тілін оқытуда жаңа технологияларды қолдану//Білім айнасы.2019 ж.

2. А.М.Малофеева использование активных методов на уроках <https://nsportal.ru/nachalnaya>

3. К.Қ.Құдайбергенова Функционалдық сауаттылық – тұлға дамуының негізі//Білім-Образование, 2013-№4-Б-12-15

4. Г.Б.Турлыкожаева қазақ тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру//Білім айнасы/ 2024 ж.

МӘТІНМЕН ЖҰМЫС БОЙЫНША ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖҰМЫСЫН БАҒАЛАУ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕДЕ ІСКЕ АСЫРЫЛУ ТӘСІЛДЕРІ

(коуч мұғалімнің, коучинг жұмысына көмекші құрал)

Казбекова Гульжан Жаксылыковна

«№ 60 мектеп – лицейі» ШЖҚ МКК

Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада мәтінмен жұмыс процесінде оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау тәсілдері мен олардың тәжірибеде тиімді іске асырылу жолдары қарастырылады. Автор мәтінді түсіну, талдау және интерпретациялау дағдыларын дамытуға бағытталған бағалау критерийлерін сипаттап, формативтік және жиынтық бағалау амалдарының оқу процесіне ықпалын талдайды. Сонымен қатар, мұғалімдердің тәжірибеде қолдануына арналған практикалық ұсыныстар беріледі.

Түйін сөздер. мәтінмен жұмыс, бағалау, формативтік бағалау, жиынтық бағалау, оқу жетістігі, әдіс-тәсілдер, педагогикалық тәжірибе

Аннотация. В данной статье рассматриваются методы оценки учебных достижений учащихся в процессе работы с текстом и способы их эффективной реализации на практике. Автор описывает критерии оценивания, направленные на развитие навыков понимания, анализа и интерпретации текста, а также анализирует влияние формативного и суммативного оценивания на учебный процесс. Кроме того, представлены практические рекомендации для применения учителями в образовательной деятельности.

Ключевые слова: работа с текстом, оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, учебные достижения, методы и приемы, педагогическая практика.

Abstract. This article examines methods for assessing students' academic achievement in the process of working with texts and explores effective ways to implement these methods in practice. The author describes assessment criteria aimed at developing skills in text comprehension, analysis, and interpretation, and analyzes the impact of formative and summative assessment on the learning process. Additionally, practical recommendations for teachers' use in educational practice are provided.

Keywords: text work, assessment, formative assessment, summative assessment, academic achievement, methods and techniques, teaching practice.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау және жалпы білім сапасын анықтау – өзекті мәселелердің бірі. Бұл бағытта мәтінмен жұмыс оқушылардың оқу дағдыларын, логикалық ойлауын, түсінік деңгейін, әрі олардың функционалдық сауаттылығын анықтайтын маңызды құрал ретінде алдыңғы қатарға шығып отыр. Осы абстрактта мәтінмен жұмыс жасау арқылы оқушының оқу әрекетін бағалау мен білім сапасын айқындаудың әдістері мен тиімді жолдары қарастырылады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарындағы бағалау: мазмұны және тәжірибеде іске асырылуы, сөздердің қолданысы және олардың бағалау жүйесінің тұжырымдамалық негіздері және оны іске асыру жолдары қарастырылады.

Мәтінмен жұмыс жасау – оқушылардың тілдік дағдыларын қалыптастырудың ғана емес, сонымен қатар олардың танымдық қабілетін, ойлау жүйесін, көзқарасын бағалаудың нақты әрі сапалы құралы. Атап айтқанда, мәтіндегі идеяны анықтау, негізгі және қосымша ақпаратты ажырату, автордың көзқарасына баға беру сияқты тапсырмалар арқылы

оқушының білім деңгейі мен ойлау қабілеті айқындалады. Сабақ барысында қолданылатын бағалау критерийлері нақты және түсінікті болуы тиіс. Мысалы, оқушының мәтіндегі идеяны дұрыс табуы, детальді ақпаратты дәл анықтауы, сұрақтарға мазмұнды жауап беруі – оның оқу мазмұнын қаншалықты меңгергенін және ақпаратты талдау қабілетін көрсетеді. Мұндай тапсырмаларға дескрипторлар мен балдық жүйе енгізу оқушылардың білім сапасын әділ бағалауға мүмкіндік береді. Бағалау тек бақылау құралы емес, ол – оқу процесін жетілдіру құралы. Мәтінмен жұмыс нәтижесінде алынған кері байланыс оқушының қандай деңгейде тұрғанын ғана көрсетпей, сонымен қатар қай бағытта даму қажет екенін де анықтайды. Мұғалім бұл деректер негізінде оқушыға жеке қолдау көрсете алады. Бұл – саралап оқытудың тиімді көрінісі. Мәтінмен жұмыс арқылы бағалау кезінде формативті және жиынтық бағалау түрлері қатар қолданылады. Формативті бағалау – оқушының күнделікті жұмысын бақылау, ал жиынтық бағалау – оқу кезеңінің соңында білім деңгейін саралау. Бұл екі тәсілді ұштастыра отырып, мұғалім білім сапасының нақты көрінісін ала алады. Сабақта қолданылған "И.Н.Д.К.Қ" (Идея, Негізгі ой, Детальді ақпарат, Көзқарас, Қосымша ақпарат) формуласы оқушы жұмысын жүйелі талдауға және бағалауға көмектеседі. Сонымен қатар, "Бастама – Жауап – Кейінгі әрекет" (БЖКӘ) әдісі арқылы оқушының тілдік қатысымға қаншалықты қатысатыны да бағаланады.

1 тарау Кіріспе бөлімі: 1.1.Мұғалімге ақпарат (коуч берілген ақпаратты оқиды , танысады.Осылайша коучинг өткізу үшін ақпаратты оқып өзіне мағлұмат алады)

Мәтін дегеніміз не? Ақпаратқа негізделген белгілі бір мазмұнды ой айтылатын тұжырымды, бір – бірімен бірлесе ,жапсарласа байланысқан сөйлемдердің тізіле орналасқан жиынтығы – ол мәтін.

Мәтін - ол кез келген пәнді оқу барысындағы ең ауқымды оқыту процесі. Функционалды сауатты тұлғаның ең алғашқы қадамы, ең алғашқы қаруы – ол мәтінмен жұмыс.

Өз тәжірибеммен бөлісетін болсам ,ең алдымен мәтінді оқып шығып, танысу қажет Яғни оқи отырып ой жүгіртіп шығу қажет. Сондықтан да мәтінмен танысу барысында ең алдымен әр жеке тұлғамен жұмыс жасаймын.

Мәтінді бірден зуылдатып оқып шығу, ол уақытты ұтымсыз пайдалануға әкеп соғатындығын ескертемін. Сондықтан да алдымен мәтінді мәнеріне келтіре отырып, яғни сөйлем мен сөйлемнің аражігін ажыратып алуымыз қажет екендігін әр жеке тұлғаға шегелеп түсіндіремін. Ол үшін алдымен қандай әрекет жасалады? деген сұраққа жауап беруіміз керек

Әуен (мелодика), кідіріс (пауза), қарқын (темп), үдемелік (интенсивтілік), ырғақ (ритм), реңк (тембр) сияқты интонация компоненттерінің өзіндік атқаратын айрықша рөлін орынды қолданған жағдайда ғана мәтін мазмұнын бірден мәтінмен танысу барысында – ақ мәтіннің мазмұнын түсініп алуға болады. Бірден эмоциялық қарқынмен

оқылған мәтін мәтінмен танысу кезінде – ақ түсінікті болады. Сондықтанда мәтінмен жұмыс барысында ең алдымен мәтінде не туралы айтылғандығын түсініп оқып алу мәтінмен жұмыс жүргізуде де, оқу сауаттылығы тапсырмаларын жүзеге асыру барысында да ең басты роль атқарады. Мәтінмен жұмыс өмірдің де, ғылымның да барлық саласында кездеседі. Жай ғана қарапайым мысал келтіретін болсам: ауырып дәрі ішсеңде ең алдымен нұсқаулықпен танысу қажет болады. Ал нұсқаулық дегеніміз ақпаратқа толы белгілі бір мәтін. Тағы да басқа көптеген мысалдар келтіруге болады. Сондықтан да функционалдық сауаттылықтың бастауы мәтінмен жұмыстан басталады. Ал оқушылардың оқу сауаттылығы мәтінмен жұмыстың тиімді жолдары арқылы дамиды .

- Мәтіннің идеясын анықтап алу қажет.

- Идеясын анықтап алғаннан кейін мәтінде автордың айтар негізгі ойын табу қажет. Бір қарағанға мәтіннің идеясы мен негізгі ой бір дүние іспеттес ,бірақ тереңінен талдасақ ИДЕЯ өз алдына үлкен ой болса, яғни автордың осы мәтін арқылы ең басты нені айтатыны нақтыланса, ал негізгі Ойды жеткізуге айтылған сөйлем автор идеясын шегелеп ашып береді

- Одан кейінгі мәтінмен жұмыс, барысындағы әрекет, негізгі ойға негізделген детальді ақпаратты табу. Ақпарат екі түрге бөлінеді.

Детальді ақпарат. Қосымша ақпарат.Мәтіннің негізгі ойын табу үшін бізге деталді ақпаратты табу өте маңызды.

- Одан кейінгі әрекет автордың көзқарасын тауып алу қажет

- Мәтіндегі қосымша ақпараттың барлығы да идеяны , ойды , детальді ақпаратты , автордың көзқарасын анықтап, нақтылап алу үшін қолданылатын маңызды нақты фактілер болып табылады

- Осыдан шығатын қорытынды:Кез келген салада функционалдық сауаттылық , оқу сауаттылығы мәтінмен жұмыстан бастау алады.

Әр адам өзінің ойын айтар алдында да

- Айтар ойының идеясын

- Идеяны жеткізетін ойын

- Детальді ақпаратты

- Өзіндік көзқарасын осының барлығын жүйелі жеткізу үшін қосымша ақпаратты қолданады .Әрдайым қоршаған ортаға ойы түсінікті болу үшін сауаттылықтың маңызы өте зор. Ойлауы , оқуы,айтар тұжырымы нақты сауатты тұлға кез Мәтін кез - келген ортада бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасатыны сөзсіз

2 тарау . Негізгі бөлімі:

2.1. Мәтінмен жұмыс өмірдің де, ғылымның да барлық саласында кездеседі.

Жай ғана қарапайым мысал келтіретін болсам : ауырып дәрі ішсеңде ең алдымен нұсқаулықпен танысу қажет болады. Ал нұсқаулық дегеніміз ақпаратқа толы белгілі бір мәтін .

Кез келген дәрі – дәрмек нұсқаулығындағы:

Тірек сөз: Дәрінің атауы

(И) Мәтіннің идеясы берілген сөйлем: Қолданылуы,жарамдық мерзімі

(Н) Негізгі ой беріліп тұрған сөйлем: Сипаттамасы,
Фармокологиялық қасиеттері

(Д) Детальді ақпарат көрсетілген сөйлем: Қолданылу
тәсілдері және дозасы

К Автордың өзіндік көзқарасы берілген сөйлем:
жағымсыз әсері , дәрілермен әрекеттесуі

Қ Қосымша ақпарат берілген сөйлемді тап : сақтау
шарттары,,жарамдық мерзімі,шығарылу түрі,өндіруші

Тағы да басқа көптеген мысалдар келтіруге болады. Сондықтан да функционалдық сауаттылықтың бастауы мәтінмен жұмыстан басталады.

Ал оқушылардың оқу сауаттылығы мәтінмен жұмыстың тиімді жолдары арқылы дамиды .

Әр адам өзінің ойын айтар алдында да

Айтар ойының идеясын

Идеяны жеткізетін ойын

Детальді ақпаратты

Өзіндік көзқарасын

осының барлығын жүйелі жеткізу үшін қосымша ақпаратты қолданады .Әрдайым қоршаған ортаға ойы түсінікті болу үшін сауаттылықтың маңызы өте зор. Ойлауы , оқуы,айтар тұжырымы нақты сауатты тұлға кез келген ортада бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасатыны сөзсіз

2.2.Мұғалімнің мәтінмен жұмысы (коуч коучинг өткізу барысында қолданылатын мақаламен танысады)

Ойымның дәлелді болуы үшін «Ұлы даланың жеті қыры» (Н.Назарбаев) мақаласынынан үзіндіні талдап көрейік.

Ұлы даланың жеті қыры

Қазақстан аумағындағы Шу, Іле тауларының етегінен әлі күнге дейін жергілікті өсімдіктер әлемінің жсауһары саналатын Регель қызғалдақтарын бастапқы күйінде кездестіруге болады .

Бұл өсімдіктер біздің жерімізде Тянь – Шань тауларының етегі мен шөлейт даланың түйісер тұсында пайда болған.

Қазақ топырағындағы осынау қарапайым, сондай - ақ ерекше гүлдер өз әдемілігімен көптеген халықтың жүрегін жсаулап ,біртіндеп бүкіл әлемге тарады.

Бүгінде жер жүзінде қызғалдақтың 3 мыңнан астам түрі бар. Олардың басым көпшілігі – біздің дала қызғалдақтарының ұрпағы Қазір Қазақстанда қызғалдақтың 35 түрі өседі.

Осы мәтінмен жұмыс барысында мәтіннің идеясын және негізгі ойды , детальді ақпаратты таба білген оқушы оқу сауаттылығынан келген кез келген сұрақтың жауабын нақты тауып бере алады. Оқушыны мәтінмен дұрыс жұмыс жасауға бағыттау – оқу сауаттылығының тапсырмаларын дұрыс

орындауға , өз қажеттілігін нақты тауып алуға , талқылауда үлкен нәтиже береді .Яғни функционалды сауатты тұлға қалыптастырылады.

Берілген «Ұлы даланың жеті қыры» үзіндісіне талдау жасап көрейік

2.3 ИДНКҚ (Оқылған мәтінді талдау барысында коуч мұғалімге коучинг өткізу үшін қажетті ақпарат)

Тірек сөз: Қызғалдақ ақпарат

Мәтіннің идеясы берілген сөйлем: *Қазақ топырағындағы осынау қарапайым, сондай - ақ ерекше гүлдер өз әдемілігімен көптеген халықтың жүрегін жаулап ,біртіндеп бүкіл әлемге тарады*

Енді осы мәтіннің идеясын ашатын сөйлемге беріліп тұрған негізгі ой беріліп тұрған сөйлем: *Олардың басым көпшілігі – біздің дала қызғалдақтарының ұрпағы*

Енді автор әлемге таралған қызғалдақ гүлінің біздің дала қызғалдағының ұрпағы екендігіне детальді ақпарат (негізгі ақпарат) береді

Детальді ақпарат көрсетілген сөйлем: *Бұл өсімдіктер біздің жерімізде Тянь – Шань тауларының етегі мен шөлейт даланың түйісер тұсында пайда болған,-деп негізгі ақпаратпен дәлелдеп тұр.*

Автор осы детальді ақпаратқа деген өзіндік көзқарасын мәтінде : *Қазақстан аумағындағы Шу, Іле тауларының етегінен әлі күнге дейін жергілікті өсімдіктер әлемінің жауһары саналатын Регель қызғалдақтары бастапқы күйінде кездестіруге болады* деген сөйлемдер арқылы беріп отыр

Мәтіндегі негізгі ойдың мағынасын ашуға арналған **қосымша ақпарат** берілген сөйлемдер :

Бүгінде жер жүзінде қызғалдақтың 3 мыңнан астам түрі бар.

Қазір Қазақстанда қызғалдақтың 35 түрі өседі.

Міне, осылайша мәтінмен жұмысты сауатты талқылағанда әр жеке тұлғаның сауатты оқу дағдысы қалыптасады.Ақпаратты түсініп мәтіннің ішінен ең негізгісін ала біледі. Талдай алады. Әр оқушының өзіндік сауатты пікірі қалыптасады, ойын дамытады , белгілі бір нақты білім алады, өзіндік тіл байлығын, сөздік қорын молайтады.

Кез келген ортада сауатты пікір алмаса алатын тұлға қалыптасады.

2.4 Коуч жұмысының ой қорыту жұмысына қажетті ақпарат

Қорытынды ой: Нәтижесінде мәтінмен тиімді жұмыс жасаған оқушы

- Сұрақтарды , нақты әрі дұрыс қоя алады.

- Жоспар жасай алады

- Мәтін мазмұны бойынша пікір, дәлел айта алады

- Проблемалық мәселелерді өз бетінше сауатты шеше алады.

- Функционалды сауатты тұлға қалыптасады

Сөзімнің басында айтып кеткендей оқушылардың оқу сауаттылық қабілетін мәтінмен жұмыстың тиімді жолдары арқылы дамытуға болады. Нәтижесінде оқушының әрекеті:

- ✓ Оқиганың дамуына болжау жасай алады.

- ✓ Детальді ақпаратты анықтай отырып мәтіннің негізгі ойын табады

- ✓ Қосымша ақпаратты автор көзқарасын білу үшін, автор көзқарасын анықтау үшін қызыға оқиды
- ✓ Өз көзқарасын білдіру үшін шолу жасай отырып оқиды.
- ✓ Тақырыптың идесына автор ойын дөп баса отырып өз ортасына ашық сұрақтарды қою мақсатында түсініп, үңіле оқиды

Мәтінді оқып болғаннан кейін оқушы идея, негізгі ой, деталді ақпарат, көзқарас, қосымша ақпарат дегенді ажырата алмаса, мүлдем басқаша пікір білдіретін еді. Мысалы мәтіннің идеясы *Бүгінде жер жүзінде қызғалдақтың 3 мыңнан астам түрі бар* деген сөйлемде деп жаңылысатын болса ҚЫЗҒАЛДАҚ гүлінің бүкіл әлемге қазақ елінен тарағандығын түсінбес еді. Қызғалдақ гүлі бүкіл әлемге қай елден тараған деген проблемалық сұраққа да дұрыс жауап бере алмас еді.

Сондықтанда мәтіннің негізгі идеясы, ойы, детальді ақпарат, автор көзқарасы, қосымша ақпаратты дұрыс таба алу оқу сауаттылығы сауатты тұлға болып қалыптасу үшін, функционалды тұлға болып қалыптасу үшін ықпалы өте зор.

Қысқа мерзімді сабақ жоспары

Мектеп.	Астана қаласы әкімдігінің «№ 60 мектеп – лицейі» ШЖҚ МКК	
Бөлім:	Жер байлығына аяулы көзқарас	
Мұғалімнің аты-жөні:	Казбекова Гульжан Жаксылыковна	
Күні:		
Сынып: 6	Қатысқандар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	"Ұлы даланың жеті қыры" (Н.Назарбаев мақаласынан үзінді)	
Оқу мақсаттары:	6.1.2.1 - тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсіну, негізгі және қосымша ақпараттарды анықтау; 6.2.1.6 – тыңдалған мәтін негізінде сұрақтарға жауап беру ,автордың көзқарасына баға беру .	
Сабақ мақсаттары:	-тыңдалған мәтіннің негізгі мазмұнын түсінеді, негізгі және қосымша ақпараттарды анықтау; -тыңдалған мәтін негізінде берілген сұрақтарға нақты жауап беру, автордың көзқарасына баға беру	
Бағалау критерийлері:	-тақырыпқа қатысты тірек сөздерді анықтайды; -мәтіндегі негізгі және қосымша ақпараттарды ажыратады; - мәтін мазмұны негізінде берілген сұрақтарға жауап береді; -автор көзқарасына баға береді	

Сабақтың жоспары

Сабақ кезеңдері/уақыт	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Ұйымдастыру кезеңі	Амандасу. Оқушылардың сабаққа қатысуымен белсенділігіне назар аудару.	Амандасады, сабаққа дайын екендерін білдіреді.		Слайд

Жаңа білім 5 мин	Ой шақыру : Айтылым Суреттер бойынша Қазақстанның табиғатын сипатта. <i>Қажетті сөздер: биік таулар, жазық дала, көк аспан, шексіз дала, әдемі гүлдер қызғалдақтар және, табиғаты сұлу.</i> Тақырыпқа қатысты жаңа сөздермен таныс бол. Жаңа сөздер:	Сурет бойынша қажетті сөздерді пайдаланып, табиғатты сипаттайды	Дескриптор: - сипаттау сөздерін түсінеді; -сурет бойынша табиғатты сипаттайды; - берілген сөздерді қолданады.	Слайд
Ортасы 10 Мин	Бастапқы- алғашқы Көруге болады- кездестіруге болады Өсімдіктер – гүлдер Жер жүзінде – әлемде 1-тапсырма. Тыңдалым алды тапсырмасы Сұрақтарға жауап бер. Айтылым 1. Сен тұратын жерде қандай гүлдер өседі ? 2. Сен тұратын жерде таулы аймақ бар ма? 3. Қызғалдақтың қандай түрлерін білесің? Өзіңді тексер 1. Мен тұратын жерде қызғалдақ, бәйшешек, сарғалдақтар өседі. 2. Мен тұратын жерде таулы аймақ жоқ. 3. Қызғалдақтың түрлерін білемін 4. Өсіп тұрған бидайды, арпаны, күрішті көрдім. Тыңдалым 2-тапсырма. Аудио мәтін тыңдалады Тыңдалымнан кейінгі тапсырма Оқылым Мәтін не туралы? Қызғалдақтар қайда өседі ? Қызғалдақтың неше түрі бар? Өзіңді тексер Мәтін Регель қызғалдағы туралы? Қызғалдақтар Шу Іле тауларының	Берілген сұраққа жауап береді. Тыңдалым мәтіні бойынша сұрақтарға жауап береді Оқушылар өз жауаптарын дұрыс жауаппен салыстырады. Мәтінді оқи отырып "Ұлы даланың жеті	Дескриптор: - сұрақтардың мағынасын түсінеді; - берілген сұрақтарға жауап береді. Дескриптор: -мәтінді тыңдайды; -Мәтін бойынша сұрақтарға жауап береді	Киіз үйдің құрылысымен таныстыру у Шаңырақ Уық Есік Кереге "Канун" оқу "Жаңғыр ық" оқу "Дуэт" оқу Шаңырақ пен есік құрастырылады
Жеке жұмыс 5 минут				

Топтық
жұмыс
10 минут

етегінде өседі
Қызғалдақтың 3 мыңнан астам түрі
бар

Жазылым

И Мәтіннің идеясы берілген сөйлемді
тап

Н Негізгі ой беріліп тұрған сөйлемді
тап

Д Детальді ақпарат көрсетілген
сөйлемді тап

К Автордың өзіндік көзқарасы
берілген сөйлемді тап

Қ Қосымша ақпарат берілген
сөйлемді тап

Дұрыс жауабы

И			К	Қ
Қазақ топыра ғындағы осынау қарапай ым, сондай- ақ ерекше гүлдер өз әдемілігі мен көпте ген халық тың жүрегін жаулап, біртін деп бүкіл әлемге тарады.	олар дың бас ым көп шілі гі – бізді ң дала қызғ алда ғын ың» ұрпа ғы.	Бұл өсім дікт ер біз дің жер іміз де Тянь Шан ь тау ла рын ың ете гі мен шөл ейт дала ның түйі сер тұс	Қаз ақс тан аума ғын дағ ы Шу, Іле тау лар ыны ң етег інен әлі күнг е дейі н жер гілік ті өсім дікт ер әлем	Бүгін де жер жүзін де қызғал дақ тың 3 мың нан астам түрі бар Қазір Қазақ станда қызғал дақ тың 35 түрі өседі

қыры"үзіндісін
е талдау
жасайды

«Қазақстан
картасы» әдісі
арқылы
картаны
сөйлету

И
Мәтіннің
идеясы
берілген
сөйлемді
анықтайды
Н Негізгі ой
беріліп тұрған
сөйлемді
анықтайды
Д Детальді
ақпарат
көрсетілген
сөйлемді
табады
К Автордың
өзіндік
көзқарасы
берілген
сөйлемді
табады
Қ Қосымша
ақпарат
берілген
сөйлемді
табады

Дескриптор:

-
мәтіннің
мазмұнын
түсінеді;
-
мәтіннен
негізгі және
қосымша
ақпаратты
анықтайды

Бағалау парағ
Өзін - өзі
бағалау

И Мәтіннің
идеясы
берілген
сөйлемді
анықтайды
Н Негізгі ой
беріліп тұрған
сөйлемді
анықтайды
Д Детальді
ақпарат
көрсетілген
сөйлемді
анықтайды
К Автордың
өзіндік
көзқарасы
берілген
сөйлемді
анықтайды
Қ Қосымша
ақпарат
берілген
сөйлемді
анықтайды

Кергелер
құрастыр
ылады

Бағалау

Уықтард
ы
орналаст
ырып ,

10 минут

Аяқталуы
5 минут

Үй жұмысы

		ын да пай да бол ған.	інің жау һар ы сана лат ын Реге ль қызғ алда қта рын бас тап қы күйі нде кезд есті руге бола ды.	

Өтілген
материалды
еске түсіреді.

1-оқушы
БАСТАМА
Қазақстанда
қызғалдақтың

"Ұлы даланың жеті қыры"
(Н.Назарбаев мақаласынан үзінді)
*Қазақстан аумағындағы Шу, Ле
тауларының етегінен әлі күнге дейін
жергілікті өсімдіктер әлемінің
жауһары саналатын Регель
қызғалдақтарын бастапқы күйінде
кездестіруге болады. Бұл өсімдіктер
біздің жерімізде Тянь-Шань
тауларының етегі мен шөлейт
даланың түйісер тұсында пайда
болған. Қазақ топырағындағы осынау
қарапайым, сондай-ақ ерекше гүлдер
өз әдемілігімен көптеген халықтың
жүрегін жаулап, біртіндеп бүкіл
әлемге тарады.
Бүгінде жер жүзінде қызғалдақтың 3
мыңнан астам түрі бар, олардың
басым көпшілігі – біздің дала
қызғалдағының ұрпағы. Қазір
Қазақстанда қызғалдақтың 35 түрі
өседі*
И Мәтіннің идеясы берілген сөйлемді
тап
Н Негізгі ой беріліп тұрған сөйлемді
тап
Д Детальді ақпарат көрсетілген
сөйлемді тап

қанша түрі
өседі?
2 - оқушы:
ЖАУАП
Қазақстанда
қызғалдақтың
35 түрі өседі
3 - оқушы
КЕЙІНГІ
ӘРЕКЕТ дұрыс
(дұрыс емес)
т.б

Бүгінгі сабаққа
кері байланыс
береді. Өз
ойларын еркін
жеткізеді

парағы
Оқушының
аты - жөні :

--

шаңырақт
ы көтеру

па й са н ы				

"5" - 15-13
10-9 ұпай/5
"4" - 12- 9 8-
7 ұпай/4
"3" - 8- 5 5-6
ұпай/3
"2" - 4-0 4-0
ұпай 2

Дескриптор:
БЖКӘ- әдісі
(Бастама -
Жауап-
Кейінгі
әрекет)
-Сұрақ қоя
алады

-
жауабын
айтады
- дұрыс-
бұрыстығын
анықтайды ,
дәлелдейді

К Автордың өзіндік көзқарасы
берілген сөйлемді тап
Қ Қосымша ақпарат берілген сөйлемді
тап

<https://wordwall.net/resource/85972980>

Сиқырлы
шаңырақ:
оқушы еңбегі
бағаланады
мақсатымызға
қол жеткіздік

Негізгі ақпарат	Қосымша ақпарат
<i>Олардың басым көпшілігі – біздің дала қызғалдағының ұрпағы</i>	<i>Бүгінде жер жүзінде қызғалдақтың 3 мыңнан астам түрі бар Қазір Қазақстанда қызғалдақтың 35 түрі өседі</i>

Қорытынды
-берілген сұрақтарға жауап бердің;
-тыңдалған мәтіннен негізгі және қосымша ақпараттарды анықтадың;

Кері байланыс: И Н Д К Қ
Мен қателестім
Мен түсіндім
Мен түзеттім

Мәтінді оқып, мазмұндау

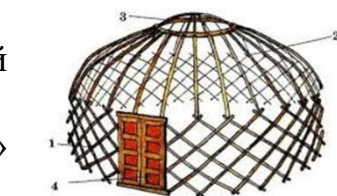
3.2 Мұғалімдердің өзара іс-тәжірибе алмасу жұмысы

Функционалдық сауаттылықты дамыту аясындағы қолданылатын әдіс – тәсілдермен танысып , мұғалімдердің өзара іс-тәжірибе алмасады . Ойларын ортаға салып ,қолданылатын әдіс – тәсілдері туралы айтады.

Сабақта қолданылатын әдіс – тәсілдерімен бөліскім келеді

Сабағымда бәсекеге қабілетті, функционалды сауатты тұлға қалыптастыру үшін қолданылатын әдіс – тәсілдеріміздің бірнешеуінен мысал келтірейін

- 1.«Киіз үй құрастыру» әдісі
- 2.«Табақ тарту» әдісі
- 3.«Банкомат» әдісі
- 4.«Пицца» әдісі

“Пицца даярлау” әдісі

«Банкомат»әдісі

“Ұшаққа билет”әдісі

“Банкомат” әдісі

“Хат жазу” әдісі

“QR – код” әдісі

5. “QR – код” әдісі
6. “Хат жазу” әдісі
7. “Quizizz” бағдарлама әдістері
8. «SWOT» талдау әдісі т.б

Осы тәсілдерді сабақта қолдансаңыздар оқушылар өмірлік жағдайда қолданады, яғни функционалды тұлғаның қалыптасуына ықпал ете алдыңыз деген сөз

3.3 Сабақта орындалатын тапсырма түрлері.

Сабақта көбінесе:

- ☐ Мәтіндегі тірек сөздерді табындар
- ☐ Мәтіндегі негізгі ойды анықтаңдар
- ☐ Мәтінге тақырып таңдаңдар
- ☐ Мәтін мазмұнын анықтайтын қорытындыны анықтаңдар
- ☐ Автордың пікірін білдіретін ақпаратты анықтаңдар
- ☐ Мәтіндегі тұжырымдарды анықтаңдар
- ☐ Тақырыпқа қатысты қосымша ақпаратты анықтаңдар
- ☐ Мәтінге өзіндік тұжырым жасаңдар
- ☐ Мәтіндегі ойды көркемдеп тұрған сөзді анықтаңдар

деген тапсырмаларды орындап отырамын.

3.4 Мәтінмен тиімді жұмыстың нәтижесі

Сұрақтарды , нақты әрі дұрыс қоя алады.

Жоспар жасай алады

Мәтін мазмұны бойынша пікір, дәлел айта алады

Проблемалық мәселелерді өз бетінше сауатты шеше алады.

Кез келген ортада сауатты пікір алмаса алатын тұлға қалыптасады

Сабақта қолданылған әдіс – тәсілдерді өмірде қолдана алады. Функционалды сауатты тұлға қалыптасады

Алдымдағы оқушылар оқу сауаттылығынан кез келген ақпаратты орындай алып жүр. ҰБТ тапсырмаларынан үнемі жоғары ұпай сандарын алып отыр.

Сондықтанда мәтіннің негізгі идеясы, ойы, детальді ақпарат, автор көзқарасын , қосымша ақпаратты дұрыс таба алу оқушыларымыздың сауатты функционалды тұлға болып қалыптасу үшін ықпалы өте зор.

Түйін: Баланы таңғалдыруды ұмытпа , даналыққа ұмтылу таңқалудан басталады. Көрсеткіш өздігінен нәтиже бермейді, оған жететін жолды іздестіру мұғалімнің қолында. Ұстаздық міндетім - бәсекеге қабілетті , функционалды сауатты тұлға қалыптастыру .

Әрдайым қоршаған ортаға ойы түсінікті болу үшін сауаттылықтың маңызы өте зор. Ойлауы , оқуы, айтар тұжырымы нақты функционалды сауатты тұлға кез келген ортада бәсекеге қабілетті тұлға болып қалыптасатыны сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. <https://bilim-all.kz/>
2. [ranslated.turbopages.org/proxy_u/ru-kk.ru.bfcfd065-670e7570-6bf8b893-74722d776562/https://infourok.ru/sushnostnye-harakteristiki-ponyatiya-funkcionalno-gramotnaya-lichnost-6429136.htm](https://translated.turbopages.org/proxy_u/ru-kk.ru.bfcfd065-670e7570-6bf8b893-74722d776562/https://infourok.ru/sushnostnye-harakteristiki-ponyatiya-funkcionalno-gramotnaya-lichnost-6429136.htm)
3. Қазақ тілі Алматы «Мектеп» 2020ж 58, 66 беттер
4. «Ұлы даланың жеті қыры» Н.Назарбаев мақаласы Алматы 2018ж

ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДЫ ЖЕТІЛДІРУДЕГІ PISA ТАПСЫРМАЛАРЫНЫҢ РӨЛІ

Абдилова Бақытгүл Төлеуханқызы

«Ж.Аймауытов атындағы №24 орта мектеп» ШЖҚ МКК
Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада қалыптастырушы бағалауды жетілдірудегі PISA тапсырмаларының рөлі талданады. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың оқу жетістіктерін үздіксіз бақылап, кері байланыс арқылы оқу процесін жетілдіруге бағытталады. Нақты өмірлік жағдаяттарға негізделген PISA тапсырмалары функционалдық сауаттылықты, сыни ойлауды және ақпаратты талдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Қазақ тілі пәніндегі мысалдар негізінде PISA тапсырмаларын қалыптастырушы бағалауда тиімді қолдану жолдары көрсетіледі. Зерттеу нәтижесінде мұндай тәсіл оқушылардың білім сапасын арттырып, халықаралық стандарттарға бейімделуіне ықпал ететіні анықталады.

Түйін сөздер: PISA тапсырмалары, қалыптастырушы бағалау, функционалдық сауаттылық, сыни ойлау, кері байланыс, білім сапасы, халықаралық бағалау, қазақ тілі, оқыту әдістемесі

Аннотация. В статье анализируется роль заданий PISA в совершенствовании формативного оценивания. Формативное оценивание направлено на непрерывное наблюдение за учебными достижениями учащихся и совершенствование учебного процесса посредством обратной связи. Задания PISA, основанные на реальных жизненных ситуациях, способствуют развитию функциональной грамотности, критического мышления и навыков анализа информации. На примере уроков казахского языка показаны эффективные способы использования заданий PISA в формативном оценивании. Результаты исследования подтверждают, что такой подход способствует повышению качества образования и адаптации учащихся к международным стандартам..

Ключевые слова: задания PISA, формативное оценивание, функциональная грамотность, критическое мышление, обратная связь, качество образования, международное оценивание, казахский язык, методика обучения

Abstract. The article analyzes the role of PISA tasks in improving formative assessment. Formative assessment aims at continuous monitoring of students' academic progress and enhancing the learning process through feedback. PISA tasks, based on real-life situations, contribute to the development of functional literacy, critical thinking, and information analysis skills. Using examples from Kazakh language lessons, the article demonstrates effective ways to integrate PISA tasks into formative assessment. The study concludes that this approach enhances the quality of education and helps students align with international standards.

Keywords: PISA tasks, formative assessment, functional literacy, critical thinking, feedback, quality of education, international assessment, Kazakh language, teaching methodology

Білім беру жүйесінің басты мақсаты - оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру және олардың өмірде кездесетін түрлі жағдайларда алған білімдерін тиімді қолдана білуін қамтамасыз ету. Соңғы жылдары бұл бағытта халықаралық бағалау жүйелері, соның ішінде PISA маңызды рөл атқаруда. Қазақстанның да білім беру кеңістігінде PISA зерттеулерінің тапсырмаларын пайдалану арқылы оқыту процесін, әсіресе қалыптастырушы бағалауды жетілдіруге баса назар аударылып отыр.

Қалыптастырушы бағалау (ҚБ) - бұл оқушының оқу жетістіктерін үздіксіз бақылау, кері байланыс беру және оқыту процесін дер кезінде түзетіп отыру арқылы білім сапасын арттыруға бағытталған бағалау түрі. Ал PISA тапсырмалары - оқушының нақты өмірмен байланысқан жағдаяттарда өз білімін қолдану қабілетін бағалауға бағытталған халықаралық құрал. Бұл мақалада PISA тапсырмаларының қалыптастырушы бағалауды жетілдірудегі рөлі мен тиімділігі қарастырылады.

Қалыптастырушы бағалау – оқу процесінің маңызды бөлігі. Оның басты мақсаты – оқушылардың оқу материалын қалай меңгеріп жатқанын анықтау, оқу үдерісін уақытылы түзету, сонымен қатар оқушы мен мұғалім арасында тұрақты кері байланыс орнату.

ҚБ-ның негізгі міндеттері: оқушылардың оқу жетістіктерін жүйелі түрде бақылау; оқу мақсаттарына жету деңгейін анықтау; оқушыға өзін-өзі бағалауға, өз оқуы үшін жауапкершілік алуға мүмкіндік беру; мұғалімге оқыту әдістерін жетілдіруге көмектесу.

PISA тапсырмаларының жалпы сипаты:

1. «Нақты өмірмен байланысқан» -тапсырмалар өмірде кездесетін шынайы жағдаяттарға негізделген;

2. «Білімді қолдануға бағытталған» - оқушыдан дайын білімді еске түсіру емес, сол білімді жаңа жағдайларда қолдану талап етіледі;

3. «Ойлау қабілетін дамытады» - логикалық ойлау, талдау, синтез, салыстыру, аргумент келтіру сияқты дағдыларды дамытады;

4. «Көпқадамды тапсырмалар»- бір тапсырма бірнеше сұрақтан тұрып, біртіндеп күрделене түседі.

Осы ерекшеліктер ҚБ-ны жүргізу кезінде оқушының тек білім деңгейін ғана емес, сонымен қатар құзыреттіліктерін бағалауға мүмкіндік береді.

Мектеп тәжірибесінен практикалық мысалдар

Формативті бағалау

Пәні: қазақ тілі пәні

Сынып: 10-сынып, қоғамдық-гуманитарлық бағыт

Тақырып: Әлем жаңалықтары: өнер және мәдениет. Сөз мәдениеті

Тапсырма үлгісі:

(Мәтін оқушыларға толық нұсқада беріледі)

Мәтіндегі стильдік элементтердің үлесін анықтап, мысал келтіріңіз.

Стильдік элементтер	%	Мысал
Публицистикалық стиль		

Мәтіндегі стильдік
элементтердің
үлесі

Ғылыми-көпшілік стиль		
Ресми-ісқағаздар элементтері		
Көркемдік бояуы бар сөздер		

Оқылымға арналған балл қою кестесі

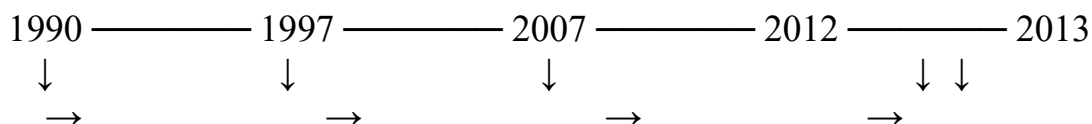
№	Жауап	Балл															
1	Мәтіндегі стильдік элементтердің үлесі <table border="1"> <thead> <tr> <th>Стильдер</th><th>%</th><th>Мысал</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Публицистикалық стиль</td><td>70</td><td>Тәуелсіздіктің бойтұмарына айналған Астана</td></tr> <tr> <td>Ғылыми-көпшілік стиль</td><td>15</td><td>Ұзындығы – 14717,3 м</td></tr> <tr> <td>Ресми-ісқағаздар элементтері</td><td>10</td><td>«Бейбітшілік және келісім сарайы», «Шабыт» концерт залы</td></tr> <tr> <td>Көркемдік бояуы бар сөздер</td><td>5</td><td>Қазақтың кім екенін Еуропа сонда білер еді-ау</td></tr> </tbody> </table>	Стильдер	%	Мысал	Публицистикалық стиль	70	Тәуелсіздіктің бойтұмарына айналған Астана	Ғылыми-көпшілік стиль	15	Ұзындығы – 14717,3 м	Ресми-ісқағаздар элементтері	10	«Бейбітшілік және келісім сарайы», «Шабыт» концерт залы	Көркемдік бояуы бар сөздер	5	Қазақтың кім екенін Еуропа сонда білер еді-ау	2
Стильдер	%	Мысал															
Публицистикалық стиль	70	Тәуелсіздіктің бойтұмарына айналған Астана															
Ғылыми-көпшілік стиль	15	Ұзындығы – 14717,3 м															
Ресми-ісқағаздар элементтері	10	«Бейбітшілік және келісім сарайы», «Шабыт» концерт залы															
Көркемдік бояуы бар сөздер	5	Қазақтың кім екенін Еуропа сонда білер еді-ау															

Тапсырма

Уақыт шкаласын құрыңыз

Нұсқаулық: Төменде берілген оқиғаларды дұрыс хронологиялық ретпен орналастырып, уақыт шкаласын (таймлайн) сызыңыз.

1. «Гарри Поттер мен пәлсапа тас» жарық көреді
2. «Кездейсоқ қызмет» кітабы шығады
3. Гарри Поттер жайлы ой поездегі сапар кезінде келеді
4. «Көкектің үндеуі» жарыққа шығады
5. Роулин Time журналының Жыл адамы атанады

Тапсырма

Жағдаят: Сен – 17 жастағы оқушысың. Ғылымға деген қызығушылығыңның арқасында өз бетінше зерттеу жүргізіп, экология саласында ерекше жаңалық аштың. Бұл жаңалықтың маңыздылығы соншалық – ол қалалардағы ауаны тазартуға арналған жаңа биоматериал жасауға негіз болды. Халықаралық ғылыми қауымдастық сенің бұл табысыңды жоғары бағалап, «Жас ғалымдарға арналған Нобель үміткері» ретінде арнайы форумға шақырды. Бұл форумда сен өз Нобель дәрісінді оқисың.

1. Дәрісіннің тақырыбын ойлап тап.

(Мысалы: «Таза ауа – таза болашақ: жаңа биоматериал мүмкіндіктері»)

2. Көпшілікке арналған дәріс құрылымын сақтай отырып, қысқаша мәтін жаз (6–8 сөйлем):

Нұсқаулық: Мәтінінде мыналар болсын:

- Жаңалығың неге маңызды?
- Бұл идея қалай келді?
- Адамзатқа қандай пайдасы бар?
- Болашақта қалай дамытқың келеді?

3. Өз дәрісіннің тыңдаушыларға қалай әсер ететінін болжа: 3–4 сөйлеммен: Сенің сөзің оларды неге шабыттандырады деп ойлайсың?

Қорыта келе, PISA тапсырмаларын қалыптастырушы бағалауда қолдану — оқыту сапасын арттырудың заманауи тәсілі. Олар оқушылардың тек пәндік білімін емес, өмірде қолдануға қажетті дағдыларын, яғни функционалдық сауаттылығын дамытуға септігін тигізеді. Мұндай тапсырмалар оқушыны ойлануға, сараптауға, шешім қабылдауға итермелейді, ал мұғалімге оқыту әдістемесін жетілдіруге жол ашады.

Болашақта Қазақстан мектептерінде PISA тапсырмаларын кеңінен қолдану арқылы қалыптастырушы бағалаудың тиімділігін арттырып, оқушылардың білім сапасын халықаралық деңгейге жақындатуға мүмкіндік бар.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі. (2021). «PISA зерттеулеріне дайындық әдістемесі».

2. Назарбаев Зияткерлік мектептері. (2020). «Қалыптастырушы бағалау әдістемесі бойынша нұсқаулық».

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДЫҢ РӨЛІ

Нурушева Алия Кадырбаевна.

«С.Сейфуллин атындағы №80 мектеп-гимназия» Ш ЖҚ МКК

Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада функционалдық сауаттылықты қалыптастырудағы қазақ тілі пәнінен қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының маңызы қарастырылады.

Оқушылардың оқу, тыңдалым, жазылым және айтылым дағдыларын дамыту арқылы функционалдық сауаттылықты жүйелі жетілдіру жолдары талданған. Мақалада PISA халықаралық зерттеулері нәтижелері мен оқу сауаттылығының қазіргі білім беру жүйесіндегі рөліне тоқтала отырып, қазақ тілі сабағында қолданылатын қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының тиімділігі нақты мысалдар арқылы көрсетілген. Ұсынылған тапсырмалар оқу мақсаттарына сай құрылып, оқушылардың сын тұрғысынан ойлау, ақпаратты өңдеу және өмірлік жағдаяттарда қолдану дағдыларын дамытуға бағытталған.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, қалыптастырушы бағалау, оқу сауаттылығы, оқылым, тыңдалым, жазылым, айтылым, PISA зерттеуі, оқыту үшін бағалау, сын тұрғысынан ойлау, оқу мақсаттары.

Аннотация. В статье рассматривается значение заданий формативного оценивания по казахскому языку в формировании функциональной грамотности. Анализируются пути системного совершенствования функциональной грамотности посредством развития навыков чтения, аудирования, письма и говорения учащихся. В статье рассматриваются результаты международного исследования PISA и роль читательской грамотности в современной системе образования, а также на конкретных примерах демонстрируется эффективность заданий формативного оценивания, используемых на уроках казахского языка. Предлагаемые задания структурированы в соответствии с целями обучения и направлены на развитие у учащихся критического мышления, навыков обработки информации и ее применения в реальных жизненных ситуациях.

Ключевые слова: функциональная грамотность, формативное оценивание, грамотность чтения, аудирование, письмо, говорение, исследование PISA, оценивание для обучения, критическое мышление, цели обучения.

Abstract. The article examines the significance of formative assessment tasks in Kazakh language learning for the development of functional literacy. It analyzes ways to systematically improve functional literacy through the development of students' reading, listening, writing, and speaking skills. The article discusses the results of the international PISA study and the role of reading literacy in the modern education system. Using specific examples, it demonstrates the effectiveness of formative assessment tasks employed in Kazakh language lessons. The proposed tasks are structured according to learning objectives and aim to develop students' critical thinking, information processing skills, and the ability to apply knowledge in real-life situations.

Keywords: functional literacy, formative assessment, reading literacy, listening, writing, speaking, PISA study, assessment for learning, critical thinking, learning objectives.

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы өткен ғасырдың 60-жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен қолданысқа енді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету.

Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық PISA зерттеу бағдарламалары шеңберіндегі тестілеу барысында функционалдық сауаттылық кестеде көрсетілген салалар – оқудағы және жазудағы сауаттылық, математикалық сауаттылық, жаратылыстану-ғылыми сауаттылық бойынша бағаланады. Функционалдық

сауаттылықтың басты саласы –оқу мен жазудағы сауаттылық, яғни оқушылардың оқу және жазу дағдыларын әлеуметтік ортада қолдану, сыртқы ортамен тығыз байланысты орнату және оқушыларды тез әлеуметтенуіне бейімдеу. Оқушылар сыртқы ортада адамдармен, құрбыларымен, отбасымен қарым-қатынас жасағанда оқу дағдысын қолданады, атап айтқанда, ақпарат алмасу, ақпарат беру үшін мәтінмен жұмыс жасайды. Демек, оқу сауаттылығы – оқушылардың жазба мәтіндерді түсінуі және қолдануы, мәтін барысында ой-толғауы, жаңа білім игеруде әдіс-тәсілдерді қолдануы, әлеуметтік ортаға бейімделуі [1].

Халықаралық PISA зерттеулерінде оқу сауаттылығы жазба мәтіндерді түсіну мен рефлексиялау болып саналады. Мәтін мазмұнын белгілі бір мақсатта қолдануды игеруін және оны әлеуметтік ортада белсенді пайдалана алу қабілетін бақылайды. «Сауаттылық» сөзі оқушылардың алдарына қойған мақсаттарын жүзеге асырумен тығыз байланысты: құрдастарымен қарым-қатынас жасау, туыстарымен жүздесу, білім алу, қызметке орналасу, ортаға бейімделу.

Ресми дерек бойынша, мектеп жасындағы балалардың 40 пайызы әдеби мәтінді түсінуге қиналатындығы дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен.

Оқушының функционалдық сауаттылығын арттыру үшін педагог сабақ үстінде қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын қолдана алады. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың дағдыларын қалыптастыру мен білімді меңгеру деңгейін көрсететін, оқудағы қиындықтарды анықтайтын, оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттарына қол жеткізуге көмектесетін оқу процесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Оның негізгі мақсаты – оқушының қай деңгейде тұрғанын анықтап, әрі қарай оқуына бағыт беру. Яғни бұл бағалау «оқыту үшін бағалау» принципіне негізделеді [2].

Қалыптастырушы бағалау:

- оқушының білім алу деңгейін бақылауға;
- жетістіктері мен әлсіз тұстарын нақты анықтауға;
- мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты нығайтуға;
- оқуға деген қызығушылық пен ішкі мотивацияны арттыруға ықпал етеді.

Қазақ тілі сабағында қалыптастырушы бағалау арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту жолдары тікелей тілдік дағдыларын қалыптастырумен тығыз байланысты:

1.Айтылым дағдыларын қалыптастыру барысында: диалог, пікірталас, монолог құру; сөйлеу мәдениетін сақтау; тілдік нормаларды қолдану; ойды құрылымды сақтай отырып жеткізу бағаланады. Бұл оқушының коммуникативтік, сыни ойлау және логикалық құрылымдау қабілеттерін дамытады.

2.Тыңдалым арқылы оқушы сөйлеушінің мақсатын түсінеді (қандай эмоциямен сөйлеп тұрғанын байқау; қандай мақсатпен сөйлеп тұрғанын анықтау); негізгі және қосымша ақпаратты ажыратады (тыңдалған мәтіннің

тақырыбы мен идеясын анықтау; негізгі ақпаратты бөліп алу); ақпаратқа сыни көзқараспен қарайды (тыңдалған мәтінге баға беру; ақпаратты күнделікті өмірмен байланыстыру); қажетті мәліметтерді таңдайды (қажетті деректерді жазып алу; қосымша және маңызды емес ақпаратты ажырату).

3.Оқылым дағдыларын дамыту арқылы оқушының сыни тұрғыдан ойлау, ақпаратты іріктеу, салыстыру және қорытынды жасау қабілеттерін жетілдіреді. Оқылым тек мәтінді дауыстап оқу емес, оның мазмұнын түсіну, автор көзқарасын анықтау және мәтінге байланысты өз ойын бідіруді де қамтиды.

4.Жазбаша тапсырмалар кезінде қалыптастырушы бағалау критерийлері арқылы оқушы өз жұмысын талдайды: эссе, сипаттама, пікір жазу кезінде құрылымға, тілдік нормаларға, дәлелдемелерге назар аудару; өз жұмысын немесе өзгенің жұмысын бағалау (өзін-өзі бағалау, өзара бағалау) [4].

Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларына тоқталып, талқылап көрсек. *Қазақ тілі сабағында 10-сынып оқушылары үшін оқылым дағдыларын қалыптастыру үшін тапсырмалар:*

Оқу мақсаты: 10.2.5.1 мәтіндегі негізгі ойды анықтау, көтерілген мәселеге баға беріп, мәліметтер мен пікірлерді өңдей білу.

Бағалау критерийі: - мәтіндегі негізгі ойды анықтай алады;

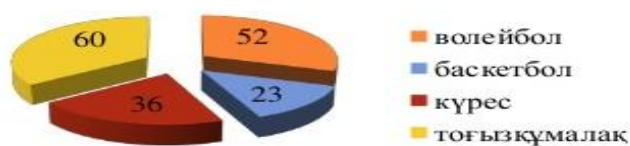
-көтерілген мәселеге баға береді;

-мәліметтерді өңдей біледі.

№. Соңғы кезде баспасөз беттерінде мектеп оқушыларының денсаулығы туралы көптеп айтылып жүр. *Оқушылар арасында сауалнама жүргізгенде* мектептегі спорттық үйірмелерде 169 оқушы қатысатындығы анықталды, яғни мектеп оқушыларының 77,2%-і өз денсаулықтарына немқұрайлы қарамайтынын көруге болады:

Секциялар түрлері	Қатысатын оқушылар саны
волейбол	52
баскетбол	23
күрес	36
тоғызқұмалақ	60

Секцияларға қатысуы

1-тапсырма. Берілген мәтіннің негізгі ойын анықтаңыз. Мәтінде қандай мәселе көтерілген? Мәселеге өз бағаңызды беріңіз.

Мәтіннің негізгі ойы	Көтерілген мәселе	Баға беру
		Менің ойымша, ...

Берілген мәтінді оқи отырып, мазмұнын түсініп, негізгі ойы мен мәселесін анықтайды. Сонымен қатар оқушы сандық деректерді назарға ала отырып, мәтіндегі ақпаратқа өзіндік бағасын береді. Айта кету керек, осындай тапсырма арқылы оқушының сыни тұрғыдан ойлау, ақпаратты іріктеу, салыстыру және қорытынды жасау қабілеттері дамиды.

2-тапсырма. Сандық деректерге сүйеніп, мектеп оқушыларының секцияларға толық қатысуын қамтамасыз ету үшін қандай ұсыныс тастар едіңіз? Осы мәтін мазмұнын өңдеп жазыңыз (7-8 сөйлем)

Бұл тапсырма өзіндік қорытынды жасап, белгілі бір проблемадан өздігінен шығуға итермелейді, яғни функционалдық сауаттылықтың дамуына ықпалын тигізеді.

Жазылым дағдыларын қалыптастыру үшін тапсырмалар:

Оқу мақсаты: 10.3.3.1 қажетті клишелер мен лексикалық құрылымдарды қолданып, көтерілген мәселе бойынша өз ойын дәлелдеп эссе жазу ("келісу, келіспеу" эссесі)

Бағалау критерийлері: -«келісу, келіспеу» эссесін жазады;

-қажетті клишелер мен лексикалық құрылымдарды қолданады;

-көтерілген мәселе бойынша өз ойын дәлелмен жазады.

Тапсырмасы:

Төмендегі пікірлердің бірін таңдаңыз. Өз көзқарасыңызды дәлелдермен білдіре отырып, «Келісу, келіспеу» эссесін жазыңыз.

1. «XXI ғасырда салт-дәстүрлерді сақтап қалу мүмкін емес» деген пікірмен келісесіз бе?

2. «Қазақтың салт-дәстүрлері қазіргі жастарға қажет емес» деген пікірмен келісесіз бе?

3. «Қазіргі қазақ қоғамында салт-дәстүрлер тек тоймен ғана шектеліп қалды» пікірімен келісесіз бе?

Эссе құрылымын сақтаңыз:

I. Кіріспе бөлім:

-тақырыпты қарастырыңыз /жалпы не туралы айтатын боласыз;

-сұрақтан бастаңыз не дәйексөз келтіріңіз;

-мәселенің шығу төркініне тоқталыңыз;

-қарама-қайшы пікірлер келтіріңіз.

II. Негізгі бөлім:

1-сөйлем. Аргумент келтіріңіз.

2-сөйлем. Өз ұстанымыңызды түсіндіріңіз.

3-сөйлем. Деректер келтіріңіз (күнделікті өмірмен байланысты)

4-сөйлем. Салыстыру/негізгі негізгі аргументке қарама-қайшылық.

5-сөйлем. Оқиғаны дамытуға арналған әсер.

III. Қорытынды бөлім:

-эссені жалпы алғанда көлемі 15-20% болу керек;

-кіріспеде айтылған ойды өңдеп жазыңыз;

-негізгі бөлімдегі дәлелді қорытындылаңыз.

Қолданылатын клишелер: «Бұны дәлелдеу үшін мынадай аргумент келтіруге болады...», «Менің ойымша...», «Сонымен қатар ...», «Сонымен...», «Демек...» [3].

Бұл тапсырманың тақырыптары қазіргі кезде өзекті болғандықтан, оқушының сыни пікірін білдіруі, жазылым дағдысының қалыптасуы, орфографиялық нормаларды сақтауы негізгі мақсат болып көзделген. Қалыптастырушы бағалау тапсырмасы болғандықтан, дайын эссе құрылымы мен оқу мақсатына сәйкес қажетті клишелер берілген.

Тыңдалым және айтылым дағдыларын қалыптастыру үшін тапсырмалар:

Оқу мақсаты: 10.1.1.1 мәтін үзінділері бойынша болжам жасау, өз біліміне сүйеніп тақырыпты жалғастыру.

Бағалау критерийі: -мәтінді мұқият тыңдайды және негізгі ойды түсінеді;
-тыңдалған мәтін бойынша болжам жасай алады;
- пікірін нақты дәлелмен жеткізеді.

Тапсырмасы: Мұғалім аудиожазба арқылы «Заманауи қоғамдағы мәдениет һәм рухани құндылықтар» тақырыбындағы мәтінді оқушыларға тыңдатады.

1-тапсырма. Мұқият тыңдалған мәтіннің негізгі идеясы негізінде келесі суреттер бойынша болжам жасап, мәтіннің бір кейіпкері (атақты профессор) ретінде «Болашақта Қазақстан қоғамының мәдени құндылықтары қалай дамиды?» деген ойды жалғастырыңыз.

Бұл орайда оқушылар тыңдалған мәтінді суреттер мазмұнымен салыстырып, негізгі түйін шығатын болжам жасайды. Сондай- ақ профессор рөлінде сыни пікір білдіреді. Осы тұста білім алушылардың сөздік қорлары, терең ойлары, сыни пікірлері арта түседі.

2-тапсырма. Мәтін мазмұны негізінде болжам жасаңыз.

Мәтін соңында С.Сейдуманов былай дейді:

«Мәдениет және заманауи қоғамның құндылықтары біздерде тарихи өткенімізге оралуға, бүгінгі күн мен келешек жайында ойлануға мәжбүрлейді». Осы ойды жалғастырып айтып көріңіз.

Бұл тапсырма оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын жан-жақты дамытады: мәтін мазмұнын түсініп қана қоймай, оған сыни тұрғыдан қарау, авторлық көқарасты жалғастыру арқылы жеке көзқарасты негіздеу сияқты жоғары деңгейлі ойлау дағдылары қалыптасады.

Түрлі тілдік дағдыларды дамытуға арналған қалыптастырушы бағалау тапсырмалары оқушылардың сын тұрғысынан ойлау, жүйелі сөйлеу, мұқият тыңдау, түсініп оқуға жетелейді. Сонымен қатар қоғамдық өмірде өз білімін еркін қолдануға жағдай жасалады. Сондықтан мұғалім қалыптастырушы бағалауды тиімді ұйымдастырып, оқу мақсаттарына сәйкес келетін тапсырмалар арқылы білім алушылардың құзыретті тұлға болып қалыптасуына ықпал етуі қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1.Функционалдық сауаттылықты дамыту жөніндегі әдістемелік ұсыныстар. Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. Астана -2024 ж.

2.Мұғалімге арналған нұсқаулық. «НЗМ»ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы»-2016 ж.

3. «Оқу сауаттылығы» кітабы. Астана -2021 ж.

4. <https://bilimdinews.kz>

СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ: МЕКТЕПТЕГІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ МЕН ШЕШІМДЕРІ. ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ ПӘНДЕР БОЙЫНША БАҒАЛАУ: МАЗМҰНЫ ЖӘНЕ ТӘЖІРИБЕДЕ ІСКЕ АСЫРЫЛУЫ

Нурлан Айтолхын

Кәдірбай Парида

«Кемел Ақышев атындағы № 69 мектеп-гимназия» ШЖҚ МКҚ

Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада ішкі (мектепшілік) және сыртқы (ұлттық, халықаралық) бағалау жүйелерінің өзара байланысы қарастырылады. Авторлар Қазақстандағы білім сапасын арттыруға бағытталған Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің тұжырымдамалық негіздерін талдайды. Сондай-ақ қоғамдық-гуманитарлық пәндер бойынша критериалды бағалаудың ерекшеліктері, халықаралық тәжірибемен салыстыру және білім сапасын жетілдірудің тиімді жолдары көрсетілген. Мақалада бағалау жүйесіндегі қиындықтар мен оларды шешу тетіктері ұсынылып, функционалдық сауаттылықты арттырудың ғылыми негіздері айқындалады.

Түйін сөздер: ішкі бағалау, сыртқы бағалау, ұлттық интеграцияланған жүйе, критериалды бағалау, функционалдық сауаттылық, PISA, білім сапасы
Аннотация. В статье рассматривается взаимосвязь внутренней (школьной) и внешней (национальной и международной) систем оценки качества образования. Авторы анализируют концептуальные основы Национальной интегрированной системы оценки в Казахстане, а также специфику критериального оценивания по общественно-гуманитарным предметам. Представлены основные проблемы в процессе оценивания и пути их решения на основе международного опыта. Особое внимание уделяется формированию функциональной грамотности учащихся и повышению качества школьного образования.

Ключевые слова: внутренняя оценка, внешняя оценка, национальная интегрированная система, критериальное оценивание, функциональная грамотность, PISA, качество образования

Abstract. This article examines the interrelation between internal (school-based) and external (national and international) assessment systems in education. The authors analyze the conceptual foundations of Kazakhstan's National Integrated Assessment System and highlight the specific features of criterion-based assessment in social and humanitarian subjects. The paper outlines the main challenges in implementing assessment practices and proposes solutions drawing on international experience. Particular emphasis is placed on enhancing students' functional literacy and improving the overall quality of education.

Keywords: internal assessment, external assessment, national integrated system, criterion-based assessment, functional literacy, PISA, quality of education

Қазіргі таңда білім беру сапасын арттыру – әлемдік білім кеңістігіндегі басты талаптардың бірі. Жаһандану жағдайында мемлекеттердің әлеуметтік-экономикалық дамуы адами капиталдың деңгейіне тікелей байланысты. Сондықтан білім беру нәтижелерін әділ әрі объективті бағалау – оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың, педагогтардың кәсіби шеберлігін жетілдірудің және білім беру саясатын жетілдірудің негізгі тетігі болып отыр.

Қазақстанда соңғы онжылдықта ұлттық деңгейдегі бағалау жүйесін жетілдіру, оны халықаралық стандарттарға жақындату бағытында бірқатар реформалар жүзеге асырылды. Соның ішінде ішкі (мектепішілік) және сыртқы (ұлттық, халықаралық) бағалау нәтижелерін тоғыстыратын Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі ерекше маңызға ие. Бұл жүйе білім алушылардың оқу жетістіктерін кешенді талдауға, оқыту сапасын үнемі жақсартып отыруға және деректерді білім беру саясатына тиімді енгізуге мүмкіндік береді.

Дегенмен, бағалау тәжірибесінде шешімін қажет ететін бірқатар қиындықтар бар: ішкі және сыртқы бағалау стандарттарының үйлесімсіздігі, деректерді талдау мен қолданудың жеткіліксіздігі, мұғалімдердің кәсіби даярлығы мен инфрақұрылымдық теңсіздіктер. Аталған мәселелерді шешу үшін халықаралық тәжірибені зерделеу және оны қазақстандық білім жүйесіне бейімдеу аса маңызды.

Осы мақалада ішкі және сыртқы бағалаудың өзара байланысы, оның мектептегі білім беру сапасына ықпалы және қоғамдық-гуманитарлық пәндердегі бағалау тәжірибесі жан-жақты талданады. Сондай-ақ, бағалаудың тиімді үлгілері мен оларды іске асырудың әдістемелік шарттары қарастырылып, білім сапасын арттырудың ғылыми негізделген ұсыныстары беріледі.

Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі

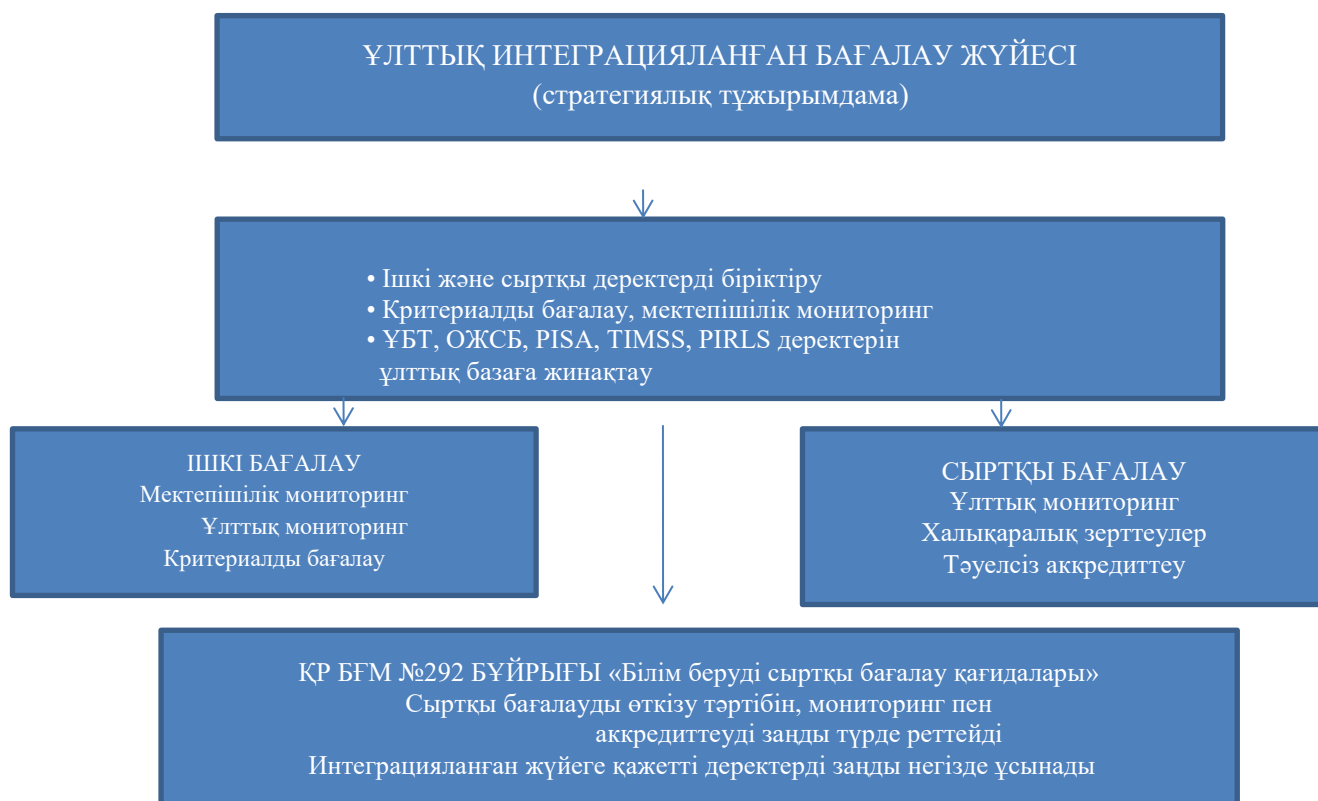
Білім беру сапасын бағалау – елдің адами капиталы мен экономикалық өркендеуін айқындайтын басты стратегия. Сондықтан да Қазақстан соңғы онжылдықта ұлттық деңгейде және халықаралық стандарттарға сай бағалау жүйесін жаңартуға ерекше назар аударып келеді [1,9 б.] Соның айқын дәлелі – Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің тұжырымдамалық негіздері және оны іске асыру жолдары [2,276.]. Бұл тұжырымдама қазіргі таңда айрықша актуалды, өйткені қоғамның, ата-аналардың және еңбек нарығының сұранысы білім нәтижелерінің ашықтығына, объективтілігіне және бірізділігіне баса назар аударуда [3,59 б.]. Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі – ішкі (мектепішілік) және сыртқы (ұлттық, халықаралық) бағалау деректерін бір арнаға тоғыстыратын кешенді модель. Қазақстанда мұндай тәсілді енгізу жұмысы 2010 жылдардың ортасынан басталып, 2018–2020 жылдары Білім және ғылым министрлігінің стратегиялық құжаттарында айқындалды [4,13 б.]. Жүйенің басты идеясы – әрбір білім алушының жетістігін тек қорытынды емтихан арқылы емес, білім алудың барлық кезеңдерінде кешенді талдау арқылы жүзеге асатынына көз жеткізу.

Бағалау жүйесінің мектептегі маңызы зор екенін ескере келе ол негізінен оқу бағдарламасының орындалуын қадағалап, педагогтің әдістемесін жетілдіруге негіз болады, әрі оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді[5,74 б.]. Жүйені іске асырудағы негізгі қозғаушы күш – педагогтер, мектеп әкімшілігі және білім сапасын сыртқы бағалау органдары (ұлттық тестілеу орталығы, тәуелсіз аккредиттеу агенттіктері десек қателеспеспіз[6,49б.]. Сонымен қоса ата-аналар мен жергілікті басқару органдары да деректерді пайдаланушы тарап ретінде маңызды рөл атқаратынын назардан тыс қалдырмау керек.

Бүгінгі таңда Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің іске асырылуы бірнеше нақты бұйрықтарға сүйенеді. Дәлірек айтсақ, Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің №292 бұйрығы («Білім беруде сапаны сыртқы бағалау қағидалары») ерекше орын алады. Бұл құжат сыртқы мониторинг пен тәуелсіз бағалаудың рәсімдерін бекіте отырып, жинақталған деректерді ұлттық интеграцияланған жүйеге жеткізу тетігін қамтамасыз етеді[7]. Осылайша, №292 бұйрық Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің негізгі дерек көзі болып, ішкі және сыртқы бағалаудың өзара байланысын заңдық тұрғыдан нығайтады.

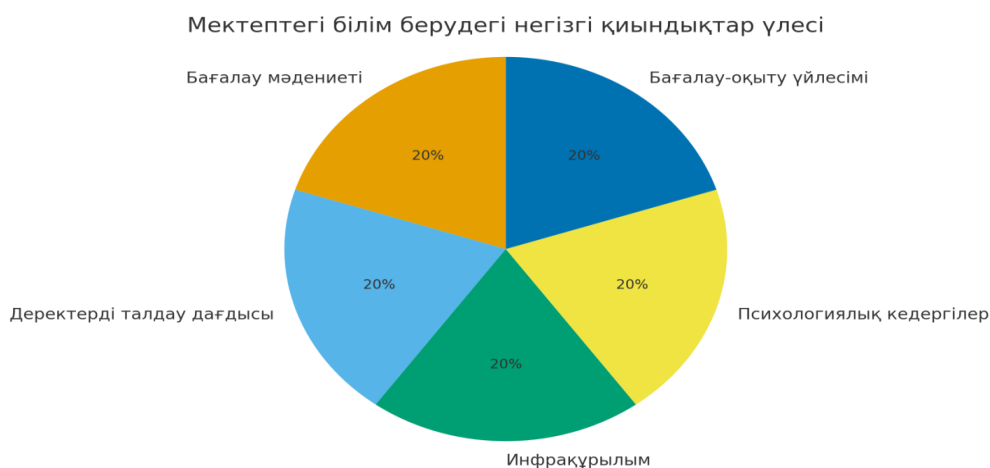
Демек, Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі – тек әдістемелік жаңалық емес, халықаралық тәжірибе мен ұлттық заңнаманы тоғыстырған, білім беру сапасын кешенді басқаруға арналған ұзақ мерзімді стратегиялық қадам ретінде қарастырған абзал.

Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі мен Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің №292 бұйрықтың байланыс схема

Қазақстан білім беру жүйесінде сапаны арттырудың негізгі тетігі – оқу жетістіктерін деректерге сүйене отырып бағалау. Бұл ретте бағалау екі негізгі деңгейде жүргізіледі: ішкі (мектепшілік) және сыртқы (ұлттық немесе тәуелсіз). Екі бағыт та бір-бірін толықтырып, білім сапасын үздіксіз жетілдіруге қызмет етеді. Нақты тоқталатын болсақ ішкі бағалау – мектеп деңгейінде іске асатын, күнделікті оқыту процесінің сапасын қадағалау. Мұнда пән мұғалімдері, әдістемелік бірлестіктер және мектеп әкімшілігі негізгі рөл атқарады. Критериалды бағалау, қалыптастырушы бағалау, сабаққа қатысу динамикасы мен портфолио талдауы – ішкі бағалаудың басты құралдары ретінде қарастырылады. Бұл деректер жедел кері байланыс бере отырып, оқушының жеке даму жоспарын түзетуге мүмкіндік береді. Ал сыртқы бағалау – ұлттық немесе аймақтық деңгейде білім беру сапасының мемлекеттік стандарттарға сәйкестігін анықтайтын тәуелсіз деңгей. Ұлттық бірыңғай тестілеу (ҰБТ), оқу жетістіктерін сырттай бағалау (ОЖСБ), халықаралық зерттеулер (PISA, TIMSS, PIRLS) және аккредиттеу процестері осы санатқа жатады [8,466.]. Сыртқы бағалау нәтижелері мемлекеттік саясатты жоспарлауға, қаржыландыруды реттеуге және білім беру стандарттарын жетілдіруге пайдаланылады. Осыдан барып ішкі бағалау мен сыртқы бағалаудың өзара ықпалы күнделікті оқу сапасын көрсететін деректерді жинаудан, ал сыртқы бағалау сол деректердің дұрыстығын және ұлттық деңгейдегі сәйкестігін тексереді. Мысалы, мектептің ішкі бақылауында жоғары нәтиже көрсеткен оқушының сыртқы тестте төмен ұпай жинауы – бағалау критерийлерін қайта қарауды талап ететін белгі. Керісінше, сыртқы зерттеу қорытындысы (мысалы, PISA нәтижесі) мектептің әдістемелік жұмыс жоспарына түзету енгізуге жол ашады [9,129 б.]. Осылайша екі бағалау түрі тұйық цикл құрып, білім беру сапасының үздіксіз жақсаруына әсер етіп, ішкі бағалау – жедел басқару құралы; оқушылардың білім олқылықтарын дер кезінде анықтап, жеке қолдау ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Сыртқы бағалау – стратегиялық деңгейдегі шешімдерге негізделіп, ұлттық білім саясатын түзету, оқу бағдарламаларын жаңарту және халықаралық бәсекеге қабілеттілікті арттыруға жол ашады. Осы тұста жоғарыда атап өткен Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 27 мамырдағы №292 бұйрығы «Білім беруді сыртқы бағалау қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы ойға оралады. Бұл құжат сыртқы бағалау рәсімдерін – тәуелсіз аккредиттеу, ұлттық мониторинг, білім сапасына сыртқы аудит жүргізу тәртібін белгілейді. Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі мен мектепшілік бақылау кезінде жиналатын деректердің сыртқы компоненті дәл осы №292 бұйрық негізінде заңды күшке ие болады. Яғни мектептер ішкі мониторинг арқылы алған мәліметтерін ұлттық стандарттармен салыстыру үшін №292 бұйрықта көзделген сыртқы бағалау деректерін пайдаланады. Бұл өзара байланыс ішкі және сыртқы бағалау нәтижелерінің үйлесімін қамтамасыз етіп, білім сапасын арттырудың бірыңғай деректер алаңын құруға мүмкіндік береді. Осы тұста отандық білім беру ұйымдарындағы ішкі және сыртқы бағалау

жүйелерінің өзара ықпалы мен қиындықтарына тоқталып өтуді жөн санадық. Мектептер мен білім беру ұйымдарында ішкі және сыртқы бағалау жүргізу барысында туындайтын негізгі қиындықтар жүйелі сипатқа ие болып, олардың шешімі халықаралық тәжірибені ескере отырып тиімді жолдармен жүзеге асырылуы мүмкін. Бірін-бірі толықтыратын екі бағалау түрінің үйлесімсіздігі, деректерді талдау мен пайдаланудың төмен деңгейі, инфрақұрылымдық және кәсіби дайындықтағы жеткіліксіздік — бұл проблемалар көптеген елдерде кездеседі, бірақ оларды жою тәсілдері әр елдің ұлттық саясаты мен педагогикалық мәдениетіне байланысты әртүрлі нәтижеге әкелген. Төмендегі диаграммада білім беру жүйелеріндегі негізгі қиындықтар көрініс табады.

Және де салыстырмалы түрде әлемдік тәжірибеден алынған тиімді шешімдер ұсыну арқылы негізгі кедергілердің шешім жолын қарастырамыз. Ендеше, бірінші күрделі мәселе — ішкі және сыртқы бағалау стандарттарының үйлеспеушілігі. Қазақстан секілді елдерде мектепшілік бағалау көбінесе пәндік бағдарламаның жекелеген бөліктерін тексеруге бағытталған, ал сыртқы мониторингтер (ұлттық тесттер, халықаралық зерттеулер) функционалдық сауаттылықты, мәтінді талдауды және проблеманы шешу дағдыларын бағалайды. Нәтижесінде оқушылар ішкі бақылауда жоғары ұпай алып, сыртқы бағалауда әлсірек көрсеткіш көрсете алады. Бұл мәселені Финляндия мен Сингапур тәжірибесі қалай шешкені назар аударарлық: олар мектепшілік бағалауды ұлттық оқу стандарттарымен тығыз байланыстырып, бағалау тапсырмаларын өмірлік жағдаяттар мен көп дереккөзді талдауға негізделген [10,231 б.]. Осылайша, ішкі бағалау сыртқы талаптардың «микро» нұсқасына айналып, оқушылар үздіксіз дайындықтан өтеді.

Екінші проблема — деректерді жинау, өңдеу және пайдалану мәдениетінің әлсіздігі. Көп мектептерде ішкі бақылаудың деректері жинақталып қалады, бірақ олар стратегиялық шешімдерге немесе әдістемелік түзетулерге қолданылмайды. Онтарио (Канада) тәрізді жүйелерде деректерді аналитикалық түрде талдау мектептің жылдық даму жоспарына тікелей ықпал етеді: оқушы деңгейіндегі статистика пәндік кеңестерде талқыланып,

әлсіз тақырыптар бойынша нақты интервенция жоспарланады. Бұл тәжірибе көрсеткендей, деректерді жүйелі түрде өңдеу және педагогтар арасында талқылау механизмін ұйымдастыру — жетістікке апарар маңызды жол.

Үшінші қиындау — мұғалімдердің кәсіби дайындығы мен бағалау әдістемесі. Көптеген елдерде мұғалімдер бағалау құрастыру мен дескриптор жазу дағдыларына оқытылмаған; соның салдарынан рубрикалар айқын емес, бағалау субъективті жүргізіледі. Сингапур мен Эстония мысалында мұғалімдердің жүйелі біліктілік арттыру бағдарламалары мен бағалау ресурстарын ұлттық деңгейде қамтамасыз ету арқылы бұл тәуекел азайтылған. Мұндай жүйелерде мұғалімдер PISA-ға ұқсас тапсырмалар құруды, эссе және көп көзді тапсырмаларды бағалауды үйренеді.

Төртінші — инфрақұрылымдық шектеулер мен теңсіздік. Қала мен ауыл, бай және шалғай аймақтар арасындағы ресурстық айырмашылықтар сыртқы бағалау нәтижелерінде айқын көрінеді. Мысалы, ТМД кей өңірлерінде интернет пен цифрлық құралдардың шектеулі болуы электрондық тапсырмалар мен онлайн дайындықты жүзеге асыруға кедергі келтіреді. Сингапур мен Финляндияда инфрақұрылымды теңдестіру мен оқушыларға қолжетімді ресурстар беру арқылы бұл мәселені жүйелі түрде шешкен; сонымен қатар, жергілікті мұғалімдерге арналған мобильді тренингтер мен ресурстардың офлайн нұсқалары да тиімді болған.

Бесінші — бағалау мәдениеті мен психологиялық аспектілер. Сыртқы бағалауға бағытталған қысым оқушылар мен мұғалімдерге қосымша стресс әкеліп, оқыту сапасының табанды дамуына кедергі болуы мүмкін. Бұл мәселені Жапония мен Голландия секілді елдерде бағалау нәтижелерін «жергілікті жетекшілік ету» және деректерді жақсарту үшін мотивациялық құрал ретінде пайдалану арқылы шешеді; нәтижелерді сүйемелдеу, коррекциялық шаралар енгізу және білім сапасын жақсарту мақсатында ашық талқылау мәдениетін қалыптастыру керек.

Бұл проблемалардың нақты көрінісі халықаралық салыстырмалы зерттеулерден айқын байқалады. PISA 2018 нәтижелері ішкі және сыртқы бағалау арасындағы алшақтықты сандық түрде дәлелдейді[11,73 б.]:

Ел	Орындама (PISA 2018)*	Оқу сауаттылығы — % ($\geq$ Level 2, оқу)	Top performers (Level 5–6, оқу)
Singapore	549 (mean reading).	89% $\geq$ Level 2. (	26%
Finland	520 (mean reading).	86% $\geq$ Level 2.	14%
Canada	520 (mean reading).	86% $\geq$ Level 2	15%
Kazakhstan	387 (mean reading). (PISA 2018 деректері бойынша Қазақстанның орташа оқу нәтижесі шамамен 386–387 OECD орташа көрсеткішінен айқын төмен).	36% $\geq$ Level 2 avg: 77%).	≈0–1%

Бұл деректер Қазақстандағы орташа оқу нәтижесі мен жоғары табысты елдер арасындағы айырмашылықтың 130–160 балл шамасында екенін көрсетеді. OECD шкаласында 30 баллдың өзі елеулі әсерді білдіретінін

ескерсек, бұл айырмашылық жүйелік алшақтықты аңғартады. Сонымен қатар, $\geq$ Level 2 деңгейіне жеткен оқушылардың үлесі Қазақстанда 36% болса, Финляндия мен Канадада 86%-ға, Сингапурда 89%-ға жеткен. Жоғары деңгейдегі (Level 5–6) көрсеткіш те айтарлықтай: Қазақстанда дерлік нөл, ал жетекші елдерде 14–26% аралығында. Бұл көрсеткіштер ішкі бағалау мен сыртқы талаптардың айырмашылығын, функционалдық сауаттылықтың жеткіліксіз дамуын, деректерді пайдаланудағы әлсіздікті және инфрақұрылымдық теңсіздікті растайды. Мұндай алшақтықты қысқарту үшін әлемдік тәжірибеден мынадай тиімді жолдарды қолдануға болады:

- Ішкі бағалау стандарттарын сыртқы талаптарға сәйкестендіру. БЖБ мен ТЖБ тапсырмаларына PISA/TIMSS стиліндегі ашық сұрақтар, көп дереккөзді тапсырмалар және эссе элементтерін енгізу арқылы мектепшілік бағалау сыртқы бағалаудың «жеке көшірмесіне» айналуы тиіс.

- Деректерді пайдалану мәдениетін қалыптастыру. Әр тоқсан сайынғы ішкі мониторинг нәтижелерін пәндік кеңестерде талқылап, нақты интервенциялар жоспарын енгізу, визуализация құралдарын пайдалану қажет.

- Мұғалімдердің әдістемелік дайындығын жүйелі дамыту. PISA-ға ұқсас тапсырма құрастыру, рубрика жазу, эссені бағалау бойынша ұлттық және өңірлік деңгейде курстар ұйымдастыру.

- Инфрақұрылымды теңестіру. Цифрлық және офлайн ресурстарды үйлестіру, шалғай мектептерге мобильдік оқыту бағдарламаларын ұсыну, тестілеуге дайындық материалдарын аймақтық тілдерге бейімдеу.

- Бағалау мәдениетін гуманизациялау. Нәтижелерді жазалау құралы емес, даму мен қолдаудың көзі ретінде көрсету, мотивациялық марапаттау жүйесін құру.

Қорытындылай келе, PISA 2018 деректері Қазақстандағы ішкі бағалау мен сыртқы талап арасындағы алшақтықты нақты айқындайды. Бұл алшақтықты жою үшін халықаралық тәжірибені жүйелі түрде енгізу — мектепшілік бағалауды халықаралық стандарттарға үйлестіру, мұғалімдердің әдістемелік дайындығын күшейту, деректерді стратегиялық пайдалану және инфрақұрылымды теңестіру — сыртқы бағалауда тұрақты және жоғары нәтиже әкеледі.

Жалпы гуманитарлық пәндердегі критериалды бағалауды халықаралық зерттеу үлгілеріне жақындату қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың маңызды тетігі болып отыр. Қазақстан мектептерінде қолданылып жүрген қалыптастырушы бағалау, бөлім және тоқсандық жиынтық бағалау жүйелері тек оқу жетістігін тіркеуге ғана емес, оқушылардың сыни ойлауын, дәлелді пікір айту қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс. Осы тұрғыда ішкі бағалау материалдарын халықаралық форматқа, әсіресе PISA талаптарына бейімдеу оқушының білімді өмірлік жағдаяттарда қолдану қабілетін күшейтіп, сыртқы бағалауда жоғары нәтиже көрсетуге мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау мен PISA форматы арасындағы ұқсастық оқушының тек ақпаратты меңгеруін емес, оны талдау, салыстыру, дәлелдеу

қабілетін талап ететіндігінде. Бөлім және тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларын ашық сұрақ, эссе, дереккөздермен жұмыс түрінде құру, қалыптастырушы бағалауда мәтіндік және дереккөздік талдауды тұрақты қолдану арқылы оқушылардың оқу сауаттылығы мен аргумент құру дағдылары қалыптасады. Мұндай жүйелі жұмыс сыртқы тест алдындағы үздіксіз дайындық алаңы болып, білімді жаттанды түрде қайталау емес, оны шығармашылықпен пайдалану дағдысын дамытады.

Әлемдік тәжірибе бұл тәсілдің нәтижелілігін айқын көрсетеді. Финляндияда мектепшілік бағалау ұлттық және халықаралық стандарттарға үйлестіріліп, функционалдық сауаттылыққа басымдық беріледі, нәтижесінде ел PISA рейтингінде тұрақты жоғары орын алып келеді. Сингапурда school-based assessment тапсырмалары өмірлік жағдаятты шешуге бағытталған, жобалық жұмыстар міндетті түрде қарастырылады және оқушылардың мәтін талдау, дәлелдеу дағдылары айрықша дамыған. Канадада да қалыптастырушы және жиынтық бағалау халықаралық критерийлерге сәйкестендіріліп, оқушылардың оқу сауаттылығы мен коммуникация қабілеті үнемі жетілдіріліп отырады.

Бұл елдердің тәжірибесі көрсеткендей, ішкі бағалау халықаралық форматқа жақындаған сайын сыртқы бағалау нәтижелері жоғарылайды. Қазақстан үшін де гуманитарлық пәндер мұғалімдерінің БЖБ, ТЖБ және ҚБ тапсырмаларын PISA үлгісіне сәйкес дайындауы, мұғалімдерді арнайы әдістемелік курстарда оқытуы және мектептің даму бағдарламасына ішкі бағалау нәтижесін сыртқы стандартқа сәйкестендіруді енгізуі маңызды қадам болып табылады. Мұндай жұмыс оқушылардың оқу сауаттылығын, дәлелді пікір айту қабілетін және сыни ойлауын дамытуға ықпал етіп қана қоймай, ұлттық және халықаралық зерттеулерде тұрақты жоғары нәтижеге жеткізеді.

Сондықтан гуманитарлық пәндердегі ішкі бағалау материалдарын халықаралық зерттеу талаптарына жақындату білім сапасын арттырудың, оқушы құзыреттерін нығайтудың және қазақстандық білім беруді жаһандық бәсекеге қабілетті деңгейге шығарудың ғылыми негізделген жолы болып табылады.

Қорытындылай келсек, ішкі және сыртқы бағалау жүйелерінің тиімді байланысы білім беру элиталарын ғана емес, бүкіл мектеп қауымдастығын, оқушы мүмкіндігін және әділ бағалауды қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Әсіресе қоғамдық-гуманитарлық пәндерде бағалау күрделі әрі субъективті болғандықтан, әдістемелік қолдау, нақты критерийлер мен аналитикалық жүйе өте қажет. Осы бағыттағы өзгерістер Қазақстан білім жүйесінің сапасын біршама көтеріп, оқушылардың дағдысын қалыптастыруға мүмкіндік береді [12,7 б.].

Әдебиеттер тізімі:

1. OECD. *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing, 2023.

2. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. *Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің тұжырымдамасы*. Астана, 2018.

3. World Bank. *Human Capital Project 2020 Update*. Washington, DC: World Bank, 2020.
4. ҚР БҒМ. *Білім беруді дамытудың 2018–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы*. Астана, 2018.
5. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. *Критериалды бағалау жүйесінің әдістемелік нұсқаулығы*. Астана, 2021.
6. ҚР Ұлттық тестілеу орталығы. *Білім сапасын бағалау туралы есеп*. Астана, 2022.
7. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 27 мамырдағы №292 бұйрығы «Білім беруде сапаны сыртқы бағалау қағидалары».
8. OECD. *PISA 2018 Assessment and Analytical Framework*. Paris: OECD Publishing, 2019.
9. OECD. *PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do*. Paris: OECD Publishing, 2019.
10. Sahlberg, Pasi. *Finnish Lessons 3.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* Teachers College Press, 2021.
11. Singapore Ministry of Education. *School-Based Assessment Guidelines*. Singapore, 2020.
12. Ontario Ministry of Education. *Growing Success: Assessment, Evaluation, and Reporting in Ontario Schools*. Toronto, 2020.

**СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ АЯСЫНДА
ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІ БОЙЫНША БІЛІМ БЕРУДІҢ
ҚИЫНДЫҚТАРЫН ШЕШУ ЖОЛДАРЫ**

Медеубаева Шынар Толеевна

«Б.Момышұлы атындағы №53 мектеп-лицейі» ШЖҚ МКК

Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада тілдік қатынастың негізгі аспектілері, білім алушылардың біліміне және сөйлеу дағдыларының дамуына тиімді әсері қарастырылады. Білім алушылар тілдік қатынастарды тиімді қолдануы арқылы ауызекі сөйлеу, айтылым, жазылым, оқылым, тыңдалым, дағдыларының қалыптасуы сонымен қатар оқушылардың білімдегі олқылықтарын жою үшін қолданылған тиімді стратегиялардың білім сапасын көтеруі, әдіс-тәсілдердің тілдік қатынастардың дамуына ықпал етіп, тіл үйренушінің ауызша-жазбаша қызығушылық танытып еркін тілдік қарым-қатынасқа түсуіне жағдай жасау.

Түйін сөздер: Тілдік қатынастар, сабақта қолданылатын әдістемелік ұсыныстар және коммуникативтік дағды элементтері.

Аннотация. В статье рассматриваются основные аспекты языковой коммуникации, а также её эффективное влияние на знания учащихся и развитие их речевых навыков. Благодаря эффективному использованию языковых взаимодействий учащиеся формируют навыки устной речи, говорения, письма, чтения и аудирования. Кроме того, рассматриваются стратегии, применяемые для устранения пробелов в знаниях, и их влияние на повышение качества образования. Методические приёмы способствуют развитию языковой коммуникации и создают условия для проявления интереса учащихся к устной и письменной речи, а также для свободного вхождения в

речевое общение.

Ключевые слова: языковая коммуникация, методические рекомендации на уроке, элементы коммуникативных навыков.

Abstract. The article explores the main aspects of language communication and its effective impact on learners' knowledge and the development of their speaking skills. Through the effective use of language interactions, students develop skills in speaking, writing, reading, and listening. In addition, the strategies used to eliminate learning gaps are discussed in relation to improving the quality of education. The methodological approaches applied in lessons contribute to the development of language communication and create conditions that foster learners' interest in both oral and written language, enabling them to engage in free and effective communication.

Keywords: language communication, methodological recommendations used in lessons, elements of communicative skills.

Тілдік қатынас құбылысы — соңғы жылдары әлемдік тіл білімінде арнайы қарастырылып, ғалымдардың тілге жаңаша көзқарасын қалыптастырған мәселелердің бірі. Әр ұлт тілінің өзінің айтылу, жазылу, сөйлеу ерекшелігі болатыны сияқты, қазақша тілдік қатынастың да өзіндік заңдылығы және даму сипаты бар. Профессор Ф.Ш.Оразбаеваның «Тілдесім әрекеттерінің атқаратын қызметі» атты еңбектеріне сүйенсек «Тілдесім – сөйлесім әрекетінің барлық түрлерін қамтитын ерекше құбылыс. Ол тілдік қатынастың ең маңызды көрсеткіші бола келіп, оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалымның іс жүзінде қолданылуына мүмкіндік жасайды. Тілдесім арқылы оқу, жазу, тыңдау, сөйлеуге үйрету жүзеге асады, оларға қатысты жұмыстар атқарылады. Тілдесім (общение) – айтылым және жазылымның өзара бірлігінен құрала келіп, қандай болмасын ақпарат (информация) негізінде адамдар арасындағы тілдік қатынасты жүзеге асыратын сөйлесім әрекетінің түрі. Бұл қарым-қатынаста оқылым мен тыңдалымның да тыс қалмайтындығы өзінен-өзі белгілі. Тілдесім – адамдардың қоғамдық-әлеуметтік өмірде бір-бірімен тіл арқылы қарым-қатынасқа түсіп, өзара пікірлесуінің нәтижесінде бірінің ойын бірі ауызша да, жазбаша да түсінуі және оған жауап қайтаруы. Мұнда пікір алмасу ауызша (айтылым) түрде де, жазбаша (жазылым) түрде де іске асып, белгілі бір ақпарат адамдар арасындағы қарым-қатынасқа мүмкіндік туғызады.» – делінген. [1.584 бет.] Қазіргі жаңартылған мазмұнда тілді меңгерту тиімді жолдарының бірі профессор Ф.Ш.Оразбаеваның еңбектерінен ізденіп табуға болады. Мектепте тілдік қатынасты жақсарту барысында оқушылардың тілдік дағдаларын дамуына септігін тигізетін іс-әрекетпен тілдік дағдыларды дамыту тәсілдерін қарастыру абзал. Өйткені жазылым дағдысы жақсы қалыптасып, сөйлеу мен айтылым дағдылары төмен деңгей көрсеткіш көрсетуі арқылы оқушылардың пән бойынша үлгірімі төмен болып қалыптасады, нәтижесінде тілді толыққанды меңгермей түсінсе де сөйлеу дағдылары дамымайды. (Сондықтан өзім оқытып жүрген оқушыларымды зерттеу барысында арнайы бағдарлама әзірлеп, оқушылардың тілдік дағдыларын көтеру үшін жұмыстар жүргіздім. Сонымен қатар Астана қаласындағы № 14, № 31 мектеп қабырғасында өткізілген «Білім алушылардың біліміндегі олқылықтарды толтыру, оқу үлгірімі мен білім

сапасын көтеруді жүзеге асыру мақсатындағы эксперимент» жобасына қатыстым. Жоба ауқымыды жұмыс ретінде өтті. Оқушылармен өткізілген әрбір сабақ оқушының түсінуімен, тілдік дағдыларды жеңіл меңгеруіне жағдай жасалынды. Бұл бағдарламаның мақсаты – оқушылардың тілдік дағдыларын дамытып, тіл нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету болғандықтан, оқу үдерісі барысында оқушыға түсініксіз болған тақырыптар мен оқу мақсаттарын түсінікті етіп нәтижеге жету үшін жұмыс жүргізілді. Оқу бағдарламасындағы кездескен олқылықтарды жою мақсатында үлгірмей жатқан оқушыларға арналған тапсырмалар дайындалды. Дайындалған материалдар жеңіл әрі оқушы түсіну үшін қиындық туғызбайтындай ойын, сызба, диаграмма, элементтері пайдаланылды. Оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында ойын арқылы берілетін тапсырмалар және ерекше онлайн электронды ойын түріндегі платформа қолданылды. Ал, беріліген мәтіндер болса білім алушыларды тәрбиелеудің негізгі идеясы ұлттық құндылықтарға негізделіп алынды. Барлық оқылым, тыңдалым мәтіндері ұлттық құндылыққа негізделінді. Мәтіндер жеңіл әрі қысқа түсінікті етіп берілді. Оқулықтағы берілген мәтіндерді және өзіміз ұсынған мәтіндердің күрделі сөйлемдерін жай сөйлемге айналдырып, перефраз жасап оқушы түсінуіне жағдай жасалынды.

Сонымен қатар лексика-грамматикалық минимумдар жүйелі берілді. Құрастырылған лексикалық минимум тіл үйренушіге қазақ тілінің сөздері мен сөз тіркестерін дұрыс пайдалану мен қатар әртүрлі жағдаяттарда тілдесу тақырыбына байланысты лексикалық бірліктерді дұрыс пайдаланылды. Ұсынылған әдіс-тәсілдерді қолдану барсында оқушының қайталап айтатын айтылым, сөйлесім әрекеттер арқылы оқушының итербелсенділігін арттыратындай қарым-қатынас әрекеттері көп болғандықтан оқушы бір-бірімен сөйлесулері арқылы тілдік қорлары дамыйтындығы, әрбір тақырып бойынша сөздер қайталанып, қайталау арқылы сөздер жатталатындығын байқадық. Мысалы, сабақ өту барысында нәтижелі болған жерлерін айтып өтетін болсақ, ойын түріндегі материалдар, онлайн платформасы, интербелсенді әдістер, қызықты грамматика материалдары, сонымен қатар, мұғалімнің кітабы мен оқулықта берілген әр түрлі стратегиялар қолдануда оң нәтиже берді. Мысалы, оң нәтиже берген тұстарды атап өтсек: Мәтіналды тапсырмалар «Мадақтар бұрқасыны» мұғалімнен естігісі келетін сөздерді қағаздарға жазу.(Авторы:Ф.Ш. Оразбаева, Р.Қ. Рауандина, А.Н. Юсуп, «Мұғалімнің кітабы» 9-сынып, Көкжиек-Горизонт 2015 ж. [1.26-бет.]) «Ішкі және сыртқы шеңбер» стратегиясы шеңбер жасап тұрып, бір-бірінен меңгерген сөздерін тексереді. .(Авторы:Ф.Ш. Оразбаева, Р.Қ. Рауандина, А.Н. Юсуп, «Мұғалімнің кітабы» 9-сынып, Көкжиек-Горизонт 2015 ж.[1.142-бет.]) «Қос жазба күнделігі» (Авторы:Ф.Ш. Оразбаева, Р.Қ. Рауандина, А.Н. Юсуп, «Броундық қозғалыс»: топ мүшелері тақырып бойынша сыныпты аралап мәлімет жинайды; «Құнды пікір» стратегиясы: топтағы ең үздік пікірді анықтап, бағалайды; ПОПС формуласы-тақырып, пікір, мысал,

дәлелдемелер, қорытынды (Авторы:Ф.Ш. Оразбаева, Р.Қ. Рауандина, А.Н. Юсуп, «Мұғалімнің кітабы» 10-11-сынып, Көкжиек-Горизонт 2015 ж.[67 бет.]) «Екі жақты күнделік» сабақтан алған әсері мен ұсыныстарын жазу, тиімді, тиімсіздігі. тақырып, пікір, мысал, дәлелдемелер, қорытынды; «Т»-кестесі, «Алты қалпақ», «5 жолды өлең» Осындай стратегияларды тиімді пайдалану арқылы оқушылардың қазақ тіліне деген қызығушылықтары артып, тілдік қоры молайады және үлгірімі төмен оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын арттады. Оқушыға ұсынылған мәтіндердің тәрбиелік мәні жағынан ұлттық құндылықтарға басымдық беріліп, оқушыға ықшамдау етіп, жеңіл оқушы түсінетін едіп дайындадық. Алынған мәтіндер көркем публистикалық мақалалар, әңгіме, Ы.Алтынсарин әңгімелерінен мысалдар келтірілді. Берілген әңгімелер арқылы оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру мақсатында әр түрлі тәсілдер ұсынылып бірге берілді, әр мәтінге әр түрлі стратегиялар қолданылды. Мәтіндер бойынша оқылым, тыңдалым, айтылым мен жазылым дағдыларын дамыту әдістері де қарастырылған. Бұл бағдарламаның басты мақсаты оқушыларға қазақ халқының көркем әдебиетін оқыта отырып, табиғатты қорғауға, қалдықтарды қайта өңдей білуге, қанағатшылық пен үнемшілдікке, туған жерді, халқын, отбасын қадірлеуге тәрбиелеу құндылықтары да көзделген. Бағдарламаның жұмысы барысында оқушылармен мынандай міндеттер орындалады:

- Қазақ әдебиетіндегі әңгімелерді оқу, түсіну. Өмірмен байланыстыра білу;

- Табиғи қорларды тиімді пайдалану мен қорғауды жеке адамның жауапкершілігін күшейтуді талдау;

- Туған жерді, отбасын, елді қадірлеу;

- Адамның іс-әрекетіне баға беру, барды бағалау.

Осы міндеттерді орындауда оқушы бойында қазақ тілін меңгере отырып, табиғатты, отанды қорғауды насихаттайтын қазақ әдебиетіндегі әңгімелер мен мәтіндерді түсіну қалыптасады. Бағдарлама қазақ әдебиетінің көркем сөз өнерімен және табиғатты қорғау, отан, отбасы, достық құндылық тақырыптармен байланыстырылған.

Оқылым, тыңдалым, айтылым, жазылым мәтіндері бойынша күтілетін нәтиже:

Тыңдалым дағдысы бойынша:

- негізгі ойды түсіну;

- ақпаратты анықтау;

- түсінгенін қолдана білу;

- ақпаратқа өз көзқарасын білдіру;

- Айтылым дағдысы бойынша:

- белгілі бір тақырыпқа қатысты ойын білдіру;

- өз көзқарасын дәлелдеу;

- шешім шығару, қорытынды пікір жасау;

Оқылым дағдысы бойынша:

- мәтіндегі негізгі және қосымша ақпартты түсіну;
- астарлы ойды анықтау;
- сыни тұрғыдан бағалай білу дағдылары.

Жазылым дағдысы бойынша:

- тақырыпты аша білуі;
- өз ойын сыни тұрғыда дәлелдеуі;
- ой қорыта білу дағдылары.
- қорытынды шешім шығару.

Қарым-қатынастық тілдесім арқылы оқыту барысында лексика-грамматикалық минимум тапсырмаларын яғни ойын арқылы берілген тапсырмалар көп болды. Өйткені қазақ тілі пәні бойынша тапсырмалар түрлерін жүйелеп, орыс тілді сыныптарға көмекші құрал ретінде ұсынған өте тиімді. Сабақ барысында орыс тілді сыныпта оқитын оқушылардың қазақ тіліне деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында грамматикадан үйренгендерін қайталап бекіте түсу, жауапты тез тауып тапқырлыққа үйрету қарастырылған дұрыс. Ойын арқылы берілген тапсырма оқушының өз қатесін ойын арқылы тауып қатесіз сөйлеп, жазуға дағдыланады. Сонымен қатар мәтінді оқып, мәтіннен оқығандарынан ой түйіп, өмірмен байланыстырып, кейіпкер образын талдайды. Мысалы, «Ықшам тақталар» әдісі арқылы қолдауды қажет ететін оқушыларға мұғалім жетекшілігімен жүретін жазылым. Бірлескен жазылым әрекеті арқылы мәтінді оқып жалғастырады, өмірмен байланыстырады.

2-тапсырма. Мәтіндегі оқиға желісін қазіргі өмірмен байланыстырыңыз. Нақты дәлелдер келтіріп, графикалық органайзерге салыңыз.

«Хикая картасы» әдісі

«Көршінің сұрағына жауап» әдісі. Сабақ аяында оқушылар параққа қарастырылған тақырып бойынша бір сұрақ жазады (1минут ішінде) жазып болғаннан кейін олар парақтарын сағат тілі бойынша жылжытып, сол жағында отырған серіктеріне береді. Осылайша оқушылар көршісінің сұрағы жазылған парақты алып, сол сұраққа жазбаша жауап береді. Жазып болған соң, оқушылар сұрақтар мен жауаптарды топ ішінде жұптасып бір-біріне оқиды, талқылайды.

«Талқы» әдісі». Оқушылардың қандай да болмасын проблеманы «көрермендер», «жұртшылық» алдында диалог үрдісінде талдау мүмкіншіліген бертін тәсіл. Шағын топ ішінде оқушылар проблеманы шешу жолдарын талқылайды. Талқылауды топ ішіндегі бір оқушы жүргізеді: ол басқаларға сөз беріп, олардың пікір алмасуын ұйымдастырады, топты ортақ мәмлеге келуге бағыттайды. Сыныптағы басқа оқушылар көрермендер сияқты жаңағы топты қаумалай қоршап тұрады: олар топ ішіндегі

оқушылардың проблеманы қалайша шешетіндігіне, олардың диалог құруына көңіл қояды. Мысалы: *«Борыш»*- дегенді қалай түсінесің? Шағын эссе жаз. *«Неліктен?»*

Қандай да бір мәселені талқылау барысында оқушылар жұптасып бір-біріне алты сұрақтан қояды. Әрбір сұрақ алдыңғы жауаптан туындап отырады. Мсалы,-Неліктен ұста Броунға шеге соғуды үйретті?.....

-Себебі....

Пирамида құру. Жаңа мәліметпен жұмыс жасалғаннан кейін, түрлі деңгейлерде түсінік құрастыру тәсілі. Бұл жүзеге «жеке-жұп/топ-сынып» схемасы арқылы асырылады:

1.Оқушылар берілген материалмен (мәтін, лекция, оқулық) жекелей танысып болғаннан кейін, ол бойынша өзіндік түсінік және пікір қалыптасады.

2. Оқушылар жұптарға бірігіп, өздерінің идеялары, ойлары мен пайымдауларымен серіктерімен бөліседі.

«Мен үшін ең маңызды»

Тапсырма: Шеңбер бойынша мәтіндегі ең маңызды ақпараттарды жазу. «Пікір алмасу» (Showdown).

Әрбір топ қатысты 5 сұрақ дайындайды. Әрбір сұрақты стикердің бірінші жағына, ал жауабын екінші жағына жазп, келесі топпен стикерлерін ауыстырады. Топ басшысы стикердегі сұрақтарды оқиды, топ мүшелері жауаптарын жазып дайындайды. Көшбасшысы белгі бергенде, барлығы өз жауабын ашады және жауаптарды талқылап, дұрыс жауаппен салыстырады.

«SWOT» талдау әдісі.

Берілген мәтінді оқып немесе тыңдап болып, «SWOT» талдау әдісі арқылы талдау жасау оқушыларға өз ойынжаздыру.

Бағалау критерийі: сөздердің қарама-қарсы мағынасын табады.

Тапсырманың дескрипторлары:

Білім алушы

- сөздердің мағынасын түсіндіреді;
- сөздердің антонимін табады.

Тексерушінің кері байланысы:

Сурет бойынша диалог құр!

Бағалау критерийі: *сурет бойынша ауызша диалог құрайды.*

Тапсырманың дескрипторлары:

Білім алушы

- Диалог құрады;
- диалогта қазақша амандасу түрлерін қолданады;
- сөздер мен сөз тіркестерін суретке қатыстырып қолданады;
- Суретке қарап қарым-қатынаста қандай әңгіме жөнінде әңгімеленуі

туралы болжайды.

Қалыптастырушы бағалау!

Тексерушінің кері байланысы:-----

Көлік түрлерін топтастыр

<https://yandex.kz/images/> [9.]

Құрылық жолы	Әуе жолы	Теміржол	Сужолы

Тақырып бойынша сөйлем құр			

Бағалау:-суреттерді топтасытырады;

- сурет бойынша сөйлем құрады.

Тапсырманың дескрипторлары:

Білім алушы

➤ суреттерге таңдау жасайды, топтастырады;

➤ көліктердің атауын анықтайды.

➤ сөздер мен сөз тіркестерін суретке қатыстырып қолданады.

Осы дағдыларды қалыптастыруда мына әдіс-тәсілдерді пайдалануға бола алады:

-өзін ойын жеткізу, өзіндік талдау жасауына мүмкіндік тудыра отырып, оқушының танымдық және шығармашылық қабілетін дамыту;

-проблемалық оқыту арқылы оқу материалын өмірмен байланыстыра отырып, оқушыларды білімді өз бетімен меңгеруге талпындыру;

-тілдік төрт дағдыны (оқылым, тыңдалым,жазылым, айтылым) дамыту;

-белсенді оқыту түрлерін қолдану арқылы оқушы уәжін арттыру;

-мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланыс;

-оқу жетістігін критериалды жүйе арқылы бағалау.

-Нәтижесінде оқушылардың бойынан мынадай өзгерістер байқалды:

Ынтымақтастыққа үйренеді;

-Жеке, жұппен, топпен жұмыс істеуге үйренеді;

-Өз ойларын еркін жеткізуге үйренеді;

-Өзіне- өзі баға беруге, сыныптастарын бағалауға үйренеді;

-Бір-бірін тыңдауға, талдауға, салыстыруға, сабақты қорытындылауға, қорғауға үйренеді.

Өзге ұлтты мектептерде қазақ тілі мамндарының көздейтін мақсаты – оқушыларды қазақша сөйлеуге, өз ойын біреуге түсіндіре алатын, мемлекеттік тілді жетік біліп жаза білетін дәрежеге жеткізу. Бұл міндетті іс жүзіне асыруда сыныптық сабақтың шешуші рөл атқаратыны белгілі. Мен өзімнің іс-тәжірбиемде мектептегі тіл үйренуші балалардың пәнге деген қызығушылығын арттыру үшін қазақ тілі сабағында интербелсенді әдістерді көбірек пайдалану арқылы оқушылардың еркін түрде ауызша коммуникативтік дағдылары жақсы қалыптасатындығына көзім жетті. Қорыта келгенде, білім алушылар қарым-қатынаста оқыту арқылы коммуникативтік дағдыларды ойын, итербелсенді әдістерді дұрыс қолданып, әр түрлі мәтіндерді оқып, тыңдап, талдап өз ойларын жазады. Тыңдалған немесе оқылған мәтінді түсініп қарым-қатынасқа түседі. Мәтінді дұрыс, жүйелі құрады. Ойындар арқылы лексика-грамматикалық минимумдер жүйелі берілгендіктен оқушылар үшін тілді үйрену қиындық тудырмайды. Құрастырылған лексикалық минимум тіл үйренушіге қазақ тілінің сөздері

мен сөз тіркестерін дұрыс пайдалану мен қатар әртүрлі жағдаяттарда тілдесу тақырыбына байланысты лексикалық бірліктерді дұрыс пайдаланылды.

Әдебиеттер тізімі:

- 1.Ф.Оразбаева. Тілдік қатынас. Толықтырылған төртінші басылымы. 2 том. – Алматы: «Ан Арыс», 2019. [1.584 бет.]
- 2.http://lib.kazmkpu.kz/res/Tildik_Orazbaeva.pdf [2.]
- 3.А. Әлімов. Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану. Алматы-2015ж.[1.12-14 бет].
- 4.«Көркем мәтіндерді оқытуда жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану». Қазақ тілі мен әдебиеті журналы.
- 5.«Ойын технологиясы арқылы оқушыларды оқу белсенділігін арттыру». Журнал «Қазақ тілі мен әдебиеті» № 6,2018ж.
- 6.<https://www.google.com/search?q=wordwall.net>
- 7.Ә. Ишмұхамедов. Қызықты грамматика . Алматы-1972 ж.
- 8.Мағжан Жұмабаев «Педагогика» кітабы. Нұр-Сұлтан. 2022 ж.
9. Пайдаланылған фотолар мен суреттер. <https://yandex.kz/images/>

КРИТЕРИЙГЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ТАПСЫРМАЛАР: ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУ МЕН МЕТАТАНЫМДЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУ ЖОЛЫ

Қосжанова Салтанат Орынтайқызы

«Темірбек Жүргенов атындағы № 123 мектеп-лицейі» КММ

Жалағаш ауданы. Қызылорда обл., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада оқу сауаттылығын бағалау мен оқушылардың метатанымдық құзыреттіліктерін дамытудағы критерийге негізделген тапсырмалардың рөлі қарастырылады. Қазақ тілі сабағындағы мұндай тапсырмалар оқушылардың мәтінді түсіну, ақпаратты талдау, салыстыру және қорыту дағдыларын жетілдіреді. Сонымен қатар, олар ойлау әрекетін жоспарлау, бақылау және бағалау қабілеттерін дамытып, метатанымдық құзыреттілікті арттыруға ықпал етеді. Зерттеу нәтижелері критерийге бағытталған тапсырмалардың оқу жетістіктерін әділ бағалауда тиімді құрал екенін дәлелдейді.

Түйін сөздер: оқу сауаттылығы, критерийге негізделген тапсырмалар, метатанымдық құзыреттілік, бағалау, құзыреттілікке бағытталған тәсіл.

Аннотация. В статье рассматривается роль заданий, основанных на критериях, в оценивании читательской грамотности и развитии метакогнитивных компетенций учащихся. Такие задания на уроках казахского языка способствуют развитию навыков понимания текста, анализа, сравнения и обобщения информации. Кроме того, они совершенствуют умение планировать, контролировать и оценивать собственную мыслительную деятельность, тем самым развивая метакогнитивную компетентность. Результаты исследования подтверждают эффективность критерийно-ориентированных заданий как инструмента объективного оценивания учебных достижений..

Ключевые слова: читательская грамотность, задания на основе критериев, метапознавательная компетентность, оценивание, компетентностно-ориентированный подход

Abstract. The article examines the role of criterion-based tasks in assessing reading literacy and developing students' metacognitive competencies. In Kazakh language lessons, such tasks enhance skills in text comprehension, information analysis, comparison, and synthesis.

Moreover, they improve students' ability to plan, monitor, and evaluate their own thinking processes, thereby fostering metacognitive competence. The research findings confirm the effectiveness of criterion-based tasks as a tool for fair and objective assessment of learning outcomes.

Keywords: reading literacy, criterion-based tasks, metacognitive competence, assessment, competency-based approach

Қазіргі білім беру жүйесінде оқу сауаттылығын дамыту – оқушылардың функционалдық құзыреттіліктерін қалыптастырудың негізгі алғышарты болып табылады. Халықаралық зерттеулер (PISA, PIRLS) нәтижелері көрсеткендей, оқу сауаттылығы тек мәтінді түсіну дағдысымен шектелмей, ақпаратты талдау, салыстыру, бағалау және өмірлік жағдайларда қолдану қабілеттерін қамтиды. Бұл ретте критерийге негізделген тапсырмалар оқу жетістіктерін әділ бағалаудың тиімді құралы бола отырып, оқушылардың метатанымдық құзыреттілігін дамытуға да ықпал етеді. Яғни, білім алушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру - қазіргі білім беру жүйесіндегі басты мақсаттардың бірі. Соның ішінде, оқытуды іске асыру түрлерін жақсартуда бағалау маңызды рөл атқарады. Бағаның объективті түрде қойылуы білім алушылардың қабілеттерін әділ әрі нақты бағалауға мүмкіндік береді. Мұғалім оқытудағы қиындықтарды және оқушы білімінің деңгейін бағалау арқылы анықтайды. Нақты дәлелдерге, деректерге негізделген бағалау объективті түрде жүзеге асады. Бағаны әділ қоя білу балалардың мұғалімге деген сенімділігін арттырады. Бағалауда мына негізгі 3 мәселені айқындау керек:

- жетістік;
- кедергі;
- шешу (жақсарту) жолдары.

Осыған орай, қазақ тілі мен әдебиеті пәні де бағалау мазмұнындағы өзгерістерге сай оқушының тек теориялық білімін емес, оның тілдік дағдысын, әдеби туындыны түсіну және талдау қабілетін, өз ойын жүйелі жеткізу, алған білімін өмірде қолдана білу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша бағалау мазмұнының басты ерекшеліктері - тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын, әдеби мәтінді талдау, кейіпкерге баға беру, авторлық ұстаным секілді жоғары деңгейлі дағдыларын және шығармашылық қабілетін дамыту.

Бұл дегеніміз қазіргі мұғалім қысқа мерзімді сабақ жоспарын құруда критериалды бағалауға сүйенеді. Әр тапсырма дескрипторлармен нақтыланып жасалады. Бұл өз кезегінде бағалаудағы субъективтілікті азайтады. Сонымен қатар, оқушы өзін-өзі бағалау мен бірін-бірі бағалау әдістері арқылы жауапкершілікті сезінеді, сыни тұрғыдан ойлауға үйренеді.

Білім алушылардың жетістіктерін объективті бағалаудың басты белгілері :

- 1) нақты критерийлер мен стандарттарға негізделуі
- 2) барлық бағалау өлшемдерінің ашық әрі түсінікті болуы
- 3) білім алушылардың жетістіктерін бағалау барлық бағыттарда жүруі

Білім алушыларды бағалау үшін, алдын ала бағалау шкаласы ұсынылуы қажет және оқушыға өзін-өзі бағалауға мүмкіндік берілуі тиіс. Қалыптастырушы бағалаудың білім алушының жеке даму траекториясын бақылауда, сабақ үдерісінде баланың даму деңгейін және оқу мақсаттарына қол жеткізудегі олқылықтарды анықтауда тиімділігі зор.

Бағалаудың белгілі бір нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік беретін критерийлерін әзірлеуде, өзінің іс-әрекетін жоспарлауда және талдауға қажетті ақпарат алуда; оқытудың сапасын жақсартуда, әрбір баланың жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін ескере отырып, жеке оқыту траекториясын құруда; бағалаудың әртүрлі тәсілдері мен құралдарын қолдануда; оқу бағдарламасын жетілдіруде ұсыныстар енгізуге қол жеткізуде мұғалімдерге ықпалы басым. Ал оқушылар үшін өзінің түсінігі мен қабілетін көрсету үшін оқытудың түрлі стильдерін және ойлау әрекетінің типтерін қолдануға; өз нәтижелерін болжау арқылы табысқа жету үшін бағалау критерийлерін білуге және түсінуге; өзінің және сыныптастарының жетістіктерін бағалап, рефлексияға қатысуға; шынайы міндеттерді шешу үшін өз білімдерін қолдануға, түрлі көзқарастарды білдіруге, сын тұрғысынан ойлауға мүмкіндік береді.

Ата-аналарға өз баласының оқу жетістігі туралы объективті дәлелдер алуға; баланың оқудағы алға ілгерілеуі мен олқылықтарын қадағалауға; оқу үрдісінде оқушыға қолдау көрсетуге; мектеп әкімшілігімен, мұғалімдермен кері байланыс орнатуға; баласының мектепте және сыныпта жайлы сезінуіне сенімді болуына мүмкіндік береді.

Білім алушылардың оқу жетістіктерінің деңгейі – бағалау критерийлеріне сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерінің даму дәрежесі. [1]

Осы орайда, бағалау жүйесіне қойылатын талаптар қандай?

Ең алдымен, бағалау жүйесі қандай тәжірибелік дағды қалыптастырғанын, нақты талаптардың қойылуымен оқушының жеткен жетістігін саралауға мүмкіндік туғызуы қажет. Бағалау жүйесі әр оқушы деңгейінің даму бағытын, оқу барысында оның жеткен жетістіктерін тіркеп отыруы тиіс. Бұл білім алу жолындағы жетістіктер мен олқылықтардың нақты көрінісін сипаттауға мүмкіндік тудырады.

Бағалауды жүзеге асыруға жұмсалған уақыт жекелеген оқушылармен жасалатын жұмыстарға ғана арналуы қажет. Сондай-ақ, бағаларды қою механизмінде ақпаратты талдау мүмкіндігінің болуы, бағалау жүйесі күнделікті және қорытынды бағаларды қоюда, сонымен қатар мақсатқа жетудегі бағаларды қою нақты болуы шарт. Әйтпесе, бағалаудың ақпаратты-диагностикалау қызметінен ынталандыру қызметі басымдық алып кетеді.

Тағы бір ескеретін жайт, оқушылардың жетістіктерін бағалау барысында ішкі уәжін дамыту, сонымен қатар оқыту үдерісінде болып жатқан іс-әрекеттерге рефлексия жасалуы да нәтижеге бағыттайды. Оқушы мұғалімнің бағалауымен келген нәтиже мен өз -өзін бағалау барысында жеткен нәтижені салыстыруға мүмкіндік алғаны дұрыс. Бағалау жүйесі

әрдайым оқытушының, білім алушының, сынып жетекшісінің және ата-аналардың, сондай-ақ, мектеп әкімшілігі мен ұжымның арасындағы байланыстың орнауын ескерілуі керек. Бір-бірімен байланыс болмаса, оқу үдерісін құрудың жүйелік әдісін құруға, оны толықтай қамтамасыз етуге қол жеткізе алмайды. Оқушыға бірыңғай білім беру кеңістігі құра отырып, бағалау жүйесінің нақты бір сынып үшін бірыңғай сәйкес болуын атап кету ескеруі керек. Яғни, әртүрлі сабақта әртүрлі ұстанымға негізделген бағалау жүйесінің тиімді болуы екіталай. Бағалау жүйесі оқушылардың ар-ожданына кері әсер ететін жағдайлардан аулақ болуды да көздеуі тиіс.

Жоғарыда айтылған талаптар бағалау жүйесінің негізін құрастыруға, оның жалпы қызмет аясын анықтауға және оған қоса бағалау критерийі қызметін атқарып, әр білім беру жүйесінің нақтылы жүзеге асуына жол ашады. Көрсетілген талаптарды кезең-кезеңмен жүзеге асыру бағалау жүйесінің ақпараттық-диагностикалық қызметінің маңызын жоғарылатып, нормативтік қызметінің мазмұнын өзгертіп, ынталандыру қызметінің механизмін түбегейлі өзгертуге қол жеткізеді. Осы деңгей әр оқушының жеткен жетістіктерінің оқыту нәтижелерін бағалауға критериалды-мақсатты тәсілінің негізі ретінде көрсетіледі. Критериалды-мақсатты тәсілге негізделген бағалау жүйесін қолдану оқу жетістігін бағалаудың стандарттық талаптарына сай шынайылығы және нақтылығының деңгейін арттырады.

Критериалды бағалау технологиясының қолданысы білім алушылардың жетістіктерін нақты анықталған, алдын-ала белгілі критерийлермен салыстыруды көздейді, әлдебір оқу материалының қаншалықты сәтті меңгерілгенін, әлдебір практикалық дағдының қаншалықты қалыптасқанын анықтап, әр білім алушының жалпы дайындығы деңгейіндегі өзгерістерді де, оның түрлі танымдық аяларындағы табыстары динамикасында тіркеуге мүмкіндік береді. [2]

Критериалды бағалау барысында мұғалімдер мынадай қағидаларды ұстануы шарт:

1. Қалыптастырушы бағалау арқылы оқушының өзі емес, жасаған жұмысы ғана бағаланады;
2. Оқушының жұмысы басқа оқушылардың жұмысымен емес, өз оқу жетістігімен ғана салыстырылады;
3. Нақты тапсырмалардың моделі және жақсы орындалған тапсырманың анық және дұрыс сипаттамасы болуы тиіс;
4. Оқушыларға бағалау өлшемдері алдын ала айтылады;
5. Оқушы өзінің жетістік деңгейін өзі анықтап, өзін бағалай алатындай баға қоюдың нақты алгоритмі әзірленуі керек. Өзін-өзі бағалау оқушылардың өз жұмыстарын рефлексиялауды көздейді. Рефлексия оқушының тұлғалық дамуының, оқушы ретінде дамуының қажетті құраушысының міндетті шарты болып табылады;
6. Өзін-өзі бағалауға талпындыру мақсатында бағалау үдерісіне оқушылардың өздерін қатыстыру;

7. Бағалау критерийлері – оқу мақсатының нақты көрінісі болып табылады: нені оқытты, соны ғана бағалауы қажет;

8. Пән бойынша жалпы оқу мақсаттары оқушылардың жетістіктерін бағалаудың критерийлері болып табылады және оқушылардың жеке жұмыстары барысында анықталған нәтижелерін жалпылауға мүмкіндік туғызады. [3]

Критериалды бағалау жүйесінің мазмұны төмендегідей нұсқаулық әдістемелік құжаттар негізінде берілген:

- Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта);

- Оқу бағдарламасы мен оқу жоспары;

- Білім алушылардың білімін бағалау критерийлері;

- Білім алушылардың оқу жетістігін критериалды бағалау тәртібі;

- Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық;

- Өңірлік және мектеп үйлестірушілеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық;

- Пәндерге қатысты қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалар жинағы;

- Пәндерге қатысты жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныстар;

- Пәндерге қатысты тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы.

[4]

Қазақ тілінде оқытатын орта мектептегі «Қазақ тілі» және «Қазақ дебиеті» пәндері бойынша оқу бағдарламаларының негізгі мақсаты – пәннің мазмұнын сапалы меңгеруді қамтамасыз ету, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, сонымен қатар, басқа пәндермен сабақтастық арқылы жалпыадамзаттық құндылықтардың, ұлттық әдебиет пен мәдениеттің үздік дәстүрлерінің негізінде оқушылардың шығармашылық және зияткерлік деңгейін дамыту болып табылады [5]. Осындағы оқу мақсаттарына сай бағалау критерийлерін дұрыс құрастыру және білім алушылардың коммуникативтік құзыреттіліктерінің жетілдірілуіне, өмірлік дағдыларын қалыптастыруына, өздігінен білім алуларына мүмкіндік туғызады. Заманауи, ғылыми және қоғамдық дамуға сәйкес дүниетанымын дамытады. Оқу материалының қаншалықты сәтті меңгерілгенін, практикалық дағдының қаншалықты қалыптасқанын көрсетеді.

Ал енді тәжірибе ретінде, қазақ әдебиеті пәні бойынша қолданылған бағалау критерийлерін қалай құрастырғанымды ұсынып көрейін.

1.Оқылатын шығарма «Керкұла атты Кендебай» ертегісі. 5-сынып

Оқу мақсаты 5.1.2.1 Әдеби шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтау

Бағалау критерийі: шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтайды.

Тапсырма

Шығарманың идеясын анықтаңыз. Анықтаған идеяңызды «ПОПС» формуласы бойынша жазбаша түсіндіріңіз.

Бірінші сөйлем: «Менің ойымша, ертегідегі басты идея -»

Екінші сөйлем: «Себебі, мен оны былай түсіндіремін»

Үшінші сөйлем: «Оны мына фактілермен, мысалдармен дәлелдей аламын ..»

Соңғы сөйлем: «Осыған байланысты мен мынадай қорытынды шешімге келдім.... ».

Дескриптор Білім алушы

-бірінші сөйлемде шығарманың идеясын анықтайды;

-екінші сөйлемде идеяны таңдау себебін түсіндіреді;

-үшінші сөйлемде идеяны нақтылауға қатысты ертегіден 2 дәлел келтіреді;

-төртінші сөйлемде идеяға қатысты өзіндік тұжырым жасайды

2. Сабақтың тақырыбы: Асанқайғының жерге айтқан сыны 5-сынып

Сабақтың оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары :

5. 2. 3. 1 шығармадағы тілдік бейнелеу, суреттеу құралдарының (теңеу, эпитет, ауыспалы мағынадағы сөздер, қайталау, өлең құрылысы) мағынасын анықтау;

Бағалау критерийі: шығармадағы тілдік бейнелеу, суреттеу құралдарының мағынасын анықтайды.

Тапсырма

Берілген ауыспалы мағынадағы сөздердің тура мағынасын түсіндіріңдер. Қандай бейнелеуіш құрал түріне жататынын анықтаңдар.

Ауыспалы мағыналы сөз	Тура мағыналы сөз	Бейнелеуіш құрал түрлері
әр бұтаның түбінде кесек етің бар екен		
топырағы асыл екен		
«қой үстінде бозторғай жұмыртқалай тын» қоныс		
Доңыздың құлағы шығып тұрған жер екен		

Дескриптор

Білім алушы

-ауыспалы мағынадағы сөздердің тура мағынасын түсіндіреді,

-бейнелеуіш құрал түрін анықтайды.

3. Сабақтың тақырыбы: Д. Исабеков « Әпке» драмасындағы маңызды эпизод. 8-сынып

Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары: 8.1.4.1 көркем шығармалардан алған үзінділерді өз көзқарасын дәлелдеу үшін орынды қолдану

Бағалау критерийі: шығармадан алған үзінділерді өз көзқарасын дәлелдеу үшін орынды пайдаланады.

Тапсырма

Топтық жұмыс

«Данышпан үкілер» әдісі

1. Мәтінмен жұмыс істеудің негіздері.

Үзіндіден негізгі (жаңа) ұғымдарды тауып, оларды алфавиттік ретте жазыңыз. Мәтіннен сіз күтпеген, сіздің бұрынғы ұғымдарыңызға қарсы тұрған ақпаратты табыңыз. Сізге жаңалық болған ақпаратты жазыңыз.

2. Маңызды өмірлік даналық.

Үзіндінің негізгі ойын бір сөйлеммен білдіріңіз.

3. Таныс және таныс емес.

Үзіндіден сізге алдында таныс болған және мүлдем таныс емес ақпаратты табыңыз.

4. Иллюстрациялық бейнелеу.

Үзіндінің негізгі ойын сурет, сызба, карикатура т.б. арқылы бейнелеп көріндер.

5. Үлгі боларлық қорытынды.

Үзіндіден келешекте қажет болатын маңызды қорытынды шығаруға бола ма?

6. Талқылауға арналған маңызды тақырыптар.

Үзінді арқылы ерекше ой салатындай пікір айтыңыз.

1-топ:

Нәзила. Бұрынғы, ақшалы кездерім еске түсіп... Ательеге ақшалы адамның баруы жаңалық емес. Қолыңнан келсе, ақшасыз барып көр (Күліп). Жай айтқаным зой. Әпке деймін, ательеге маркизет түсіпті. Гауһарда азын-аулақ ақша бар екен, мен одан қарыз ала тұрмақ едім. Жете алмадық. Жете алмағанымыз да дұрыс болды. Әйтпесе, кейін қайдан тауып берер едік.

Қамажай. Неге? Тауып береміз... Тимур ертең айлық алады. Нәзила. Оның айлығы өзінен артылмайтын болды зой. Өткен жолы мен оны паркте бір қызбен көргем. Меніңше, финанс жағын сол кісі басқаратын болуы керек. Ал, енді, іске кіріселік.

2-топ:

Нәзила. Өмір көрсетер оны. Жалпы, жалынды сөйлеген адамнан күдіктенемін. Өйткені, олар көп ретте жалған айтады. Меніңше, бақыт деген – сөз бен істің бірлігі, демек, жалған сөйлемей. Біз дастарқан басында ғана ақылдымыз, дастарқан басында сұлу сөйлеуді әбден меңгергенбіз. Ал өмірде сол айтқанымыздың бірде біреуін орындай алмаймыз. Сөзіміз бен ісіміз ашақ.

Бұл – бақыт емес, сор.

Светлана. Бұл сіздің өмірден түйген философияңыздан гөрі бізге деген күдігіңізге көбірек ұқсайтын сияқты. Кама дұрыс айтады. Әңгіме жаңалық ашуда емес. Менің атам 1918 жылы Ақтөбеде ақтармен шайқаста қаза тауыпты. «Баламның бақыты үшін» депті. Баласы, яғни менің әкем Отан соғысында Сталинград түбінде белгісіз төмпешік болды. «Балаларымның бақыты үшін» деп мерт болыпты. Енді... енді біз неге бақытты тұрмыс

құрмаймыз? Бүгін бір, екі ұрпақ ғұмырын қызанда келмейтін ол не деген бақыт?...

3-топ:

Омар. Ғылыми тұрғыдан қарағанда, әрбір адам өз қоғамына қай жағынан болса да пайдалы болуға тиіс. Өйткені қоғам – адам ойының жемісі. Қол еңбегі мен ой еңбегінің арасында айырмашылық жойылып, еңбекті творчество деп қарауға қалып тасып келе жатқан жаңа психологияның тұсында...

Бұл кісінің жұмысқа орналасуы заңды, бірақ біз үшінтым күтпеген жай. Демек, біздің отбасымызда шығын көп те, кіріс аз деген сөз. Бұл кісі финанс тапшылығын ескеріп, ұлттық табысқа өз үлесін қосуды ойлаған. Өзіміздің әлсіздігімізді, финанс тапшылығын сезіну – бізге рухани соққы. Ал бұл кісінің әйтеуір бір кезде қоғам өміріне араласуы керек екенін ескеріп, кәсіп таңдау жағына өз басым қарсы екенімді білдіремін. Бұл мәселені өз қабырғамызбен кеңірек ойласып, жедел шешім қарастыру керек.

Дескриптор

Білім алушы

- үзіндіден жаңа ұғымдарды табады,
- алфавиттік ретпен жазады,
- үзіндінің негізгі ойын бір сөйлеммен білдіреді,
- бұрын таныс болған немесе таныс емес ақпараттарды табады,
- мәтіннің негізгі ойына иллюстрациялық бейнелеу жасайды,
- маңызды қорытынды жасайды,
- ерекше ой салатын пікір айтады.

Топтық жұмысты бағалау

1-топ: Ертегі құрастыру арқылы бағалайды.

2-топ: Алғыс хат беру арқылы бағалайды.

3-топ: Келесі топқа “SMS” жазу арқылы бағалайды

Дескрипторларды тиянақтау кезінде «біледі», «түсінеді», «жасайды» және т.б. сияқты сөздерді қолданбаған дұрыс. Мұндай мазмұндағы сөздер бағалауға қиындық туғызады және тапсырмаларды орындау кезіндегі нақты әрекеттерді сипаттамайды. Дескриптор оқушының қиындықтарын анықтауға және кері байланыс ұсынуға мүмкіндік беруге көмектесуі қажет. Мысалы, «дұрыс жауапты көрсетеді» емес, «екі ақынның шығармашылығын салыстыру кезінде өзіндік ерекшеліктерін көрсетеді» деп берілуі тиіс.

Қорыта айтқанда, қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша бағалау жүйесінің жаңаруы – білім сапасын арттыруға, оқушыны еркін ойлауға, әдебиетті өмірмен байланыстыра отырып қабылдауға жетелейтін үлкен қадам. Болашақта бұл тәжірибені жетілдіру үшін бағалау тапсырмаларын өмірмен байланыстырған, функционалдық тұрғыда құрылған, ұлттық болмыспен құндылықтарды қамтыған мазмұнмен толықтыру қажет.

Әдебиеттер тізімі

1.Формативті бағалауды жүзеге асыру бойынша жалпы білім беретін мектептердің педагогтері мен басшыларына арналған нұсқаулық. Астана, 2024. 5-бет.

2.Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін енгізудің әдіснамалық және оқу-әдістемелік негіздері. Әдістемелік құрал. Астана, 2015. 3-бет

3. Исаева Ж.А Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерін оқытудағы критериалды бағалау жүйесі. Әдістемелік нұсқаулық. Қызылорда, 2018. 10-11-бет

4.Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық. Оқу-әдістемелік құрал. Астана, 2017.

7-СЫНЫП ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫНЫҢ ӨЗІНДІК ОЙЫ МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН БАҒАЛАУ: ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР

Шамшина Гульнар Балғақызы,

«№99 жалпы орта білім беретін мектеп»КММ

Астана, Қазақстан

«Әдебиет – тек оқылатын пән емес,
ойланатын, толғанатын, толысатын пән.»

Б. Момышұлы

Аңдатпа. Мақалада 7-сынып әдебиет сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеті мен өзіндік ойын бағалаудың тиімді тәсілдері қарастырылады. Бағалаудың қалыптастырушы, жиынтық, өзара және өзін-өзі бағалау түрлерінің мүмкіндіктері талданып, шығармашылық тапсырмалар, эссе және әдеби талдау арқылы оқушылардың сыни ойлауын, эстетикалық талғамын дамыту жолдары ұсынылады. Мақала практик-мұғалімдердің тәжірибесіне сүйенеді.

Түйін сөздер: әдебиет, бағалау, шығармашылық қабілет, өзіндік ой, қалыптастырушы бағалау, сыни ойлау, эссе, мұғалім тәжірибесі

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные способы оценивания творческих способностей и самостоятельного мышления учащихся на уроках литературы в 7 классе. Анализируется применение формативного, суммативного, взаимного и самооценивания, а также показано, как через творческие задания, эссе и литературный анализ можно развивать критическое мышление и эстетический вкус учащихся. Материал основан на опыте практикующих учителей.

Ключевые слова: литература, оценивание, творческие способности, самостоятельное мышление, формативное оценивание, критическое мышление, эссе, педагогический опыт

Abstract. The article explores effective methods for assessing students' creative abilities and independent thinking in 7th-grade literature classes. It analyzes the use of formative, summative, peer, and self-assessment, and demonstrates how creative tasks, essays, and literary analysis foster students' critical thinking and aesthetic appreciation. The study is based on the experience of practicing teachers.

Keywords: literature, assessment, creative ability, independent thinking, formative assessment, critical thinking, essay, teaching experience

Қазіргі білім беру жүйесі жаңартылған білім мазмұнына көшкелі бері, оқушылардың функционалдық сауаттылығын, сын тұрғысынан ойлауын, шығармашылық қабілетін дамыту басты назарда. Әдебиет сабағында бұл міндет – оқушының көркем туындыны қабылдауымен қатар, өзіндік

көзқарасын қалыптастыру, ой қорытындысын жасап, шығармашылықпен жұмыс жасату арқылы жүзеге асады. Осы орайда, оқушының өзіндік ойы мен шығармашылығын әділ әрі тиімді бағалау – мұғалімнің басты міндеттерінің бірі. «Бағалау» термині «жақын отыру» дегенді білдіретін латын сөзінен шыққандығы кездейсоқ емес, себебі бағалаудың негізгі сипаты бір адам басқа адамның не айтып, не істегенін немесе өзін-өзі бақылау жағдайында өзінің дербес ойлауын, түсінігін немесе тәртібін мұқият бақылауы болып табылады. [1]. Оқушы білімін әділ, шынайы, ашық түрде бағалау жүйесін қолдану — қажеттілікті шешу жолдарының бірден-бір жолы. Білімді бақылаудың негізгі мақсаты — оқушылардың білім алудағы жетістіктерін анықтау, білімін тереңдету және болашақта оқушыларды қоғамдық іс-әрекетке қосылудың алғышарттарын жасау. Бұл мақсат ең алдымен оқушылардың оқу материалын меңгеру сапасын анықтаумен тығыз байланысты, екіншіден, бұл мақсат оқушылардың орындалған жұмысқа деген жауапкершілігін, ынтасын арттыру тәрізді жеке тұлғалық қасиеттерін тәрбиелеуді жоспарлайды

Әдебиет сабағы – оқушының тек білім алып қана қоймай, қоғамдық, адамгершілік, рухани көзқарасын қалыптастыратын, шығармашылық шабытын оятатын бірден-бір пән. Бұл сабақта оқушылар:

- Көркем мәтінге өзіндік талдау жасайды;
- Кейіпкерлерге баға береді;
- Автор идеясына өз көзқарасын білдіреді;
- Шығарма желісімен байланысты эссе, пікір, әңгіме, монолог, диалог жазады.

БЖБ (Бөлім бойынша жиынтық бағалау) және ТЖБ (Тоқсан бойынша жиынтық бағалау) — оқушының оқу жетістігін жүйелі әрі әділ түрде бағалауға бағытталған. Мұғалім барлық тапсырмаларды педагогикалық өлшеуіштер орталығында бекітілген арнайы құжатта/ спецификацияда/ белгілі іріктеліп алынған оқу мақсаттары мен ойлау деңгейі дағдылары негізінде жасайды. Оқушы өз білімін көрсете алатындай жағдайда тапсырмалар әзірленуі керек. [5] БЖБ алғаннан кейін оқушыға кері байланыс жасалып, қатемен жұмыс жүргізіледі. ТЖБ-да кері байланыс жүргізілмейді, модерация/талқылау/кезеңі болады. Бұл бағалау түрлері оқушының:

- Мәтінді түсіну;
- Кейіпкерлер әрекетіне баға беру;
- Өз ой-пікірін дәлелді жеткізу;
- Шығармашылық тапсырмаларды орындау (эссе, хат, күнделік, сахналық көрініс жазу) деңгейлерін қамтиды.

ТЖБ тапсырмасында мысалы: 7.2.4.1 – шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу оқу мақсатында «4 сөйлем» әдісі бойынша «Күлтегін» жырындағы бір тарихи эпизодты (мысалы, Күлтегіннің соғыстағы ерлігі немесе Білге қағанның ел басқаруы) өз көзқарасыңыз тұрғысынан қайта дамытыңыз. Егер сіз сол дәуірде болсаңыз, оқиғаны

қандай бағытта дамытар едіңіз? Бүгінгі күнгі көшбасшылықты қалай түсінесіз?

1. Пікір:
2. Дәлел:
3. Талқылау:
4. Қорытынды:

тапсырмада оқиғаны жаңа көзқараспен дамытып жазып, кейіпкерлердің әрекетіне логикалық шешім ұсынады. 7.1.3.1 – көркем шығармадағы кейіпкерлердің типтерін жасалу тәсілдері тұрғысынан анықтау оқу мақсатында мынадай берілген тапсырмада: Кестені толтырыңыз. Суреттегі Жібек арудың мінезі мен болмысына қарап, оның бойындағы қандай ұлттық және адами құндылықтар ерекше байқалады? (Мысалы: тектілік, парасаттылық, батылдық, намыс, т.б.). Егер өзіңіз Қыз Жібектей парасатты, дана ару болсаңыз, жастарға қандай ақыл айтар едіңіз? -дегенде [2]

№	Қыз Жібек бейнесі арқылы көрінетін құндылықтар	Қысқаша сипаттама	Қыз Жібек орнында өзіңіз болсаңыз, жастарға айтар ақылыңыз
1	Тектілік	Жібек ару – асыл әулеттен шыққан, ел сыйлаған тұлға.	Тегінді таны, шыққан жерінді ұмытпа. Рухани тамырың мықты болса, жолың ашық болады.
2	Парасаттылық	Сабырлы, ойлы, дұрыс шешім қабылдай біледі.	Ақылмен әрекет етіңдер, бір сәттік сезімге берілмей, терең ойланыңдар.
3	Намыс	Ел намысын, өзінің ар-намысын жоғары қояды.	Ар-намыс – адамның қорғаны. Намысты биік ұстандар.
4	Сұлулық пен сыпайылық	Ішкі жан сұлулығы мен сыртқы көркемдігі үндескен.	Әдемілік – тек сыртта емес, мінезде де болу керек. Ізетті, кішіпейіл болыңдар.
5	Батылдық	Өзіне тиісті шешім қабылдай біледі, өмір жолын таңдауда тайсалмайды.	Өмірде өз дауысыңды қорғай біліңдер. Батыл болыңдар, бірақ асығыс емес, ақылмен әрекет етіңдер.

кейіпкердің адами құндылығын тауып, кейіпкер типін көрсетеді. Өз көзқарастарын білдіреді. Мұнда оқушының шығармашылық қабілеті, көркем тілмен жеткізу шеберлігі, ой тереңдігі бағаланады. Оқушының өзіндік ойы мен шығармашылығын бағалаудың практикалық тәсілдері: а) *Критериалды бағалау жүйесін қолдану* (Оқушының жұмысын бағалау нақты дескрипторлар арқылы жүзеге асады). Бұл әдіс объективті, ашық, оқушының даму бағытын көрсететін құрал ретінде маңызды болса: ә) *Рефлексия және өзін-өзі бағалауда эссе бойынша* (Оқушы жазған эсседен кейін өзін өзі бағалайды: «Мен өз ойымды толық жеткізе алдым ба?», «Менің шығармам неге ұнауы мүмкін, неден жақсарту керек?»). Бұл тәсіл

метатанымдық қабілеттерді дамытады; б) *Шығармашылық жобаларды енгізу* (Әдеби шығарма негізінде бейнебаян түсіру, подкаст жазу, сахналық қойылым әзірлеу, көркем суретпен жұмыс жасауда (Оқушы өз талғамы, идеясы, креативтілігі арқылы ашылады). [4] Оқушының барлық білім, білік және дағдыларды меңгеруі үшін ең алдымен онда функционалдық сауаттылықты қалыптастыру қажет. Қарапайым тілмен айтқанда, баланың білімі күнделікті өмірде коммуникациялық дағдыларды көрсетуге жарамды болуы керек. Функционалдық сауаттылықты дамытуда ең тиімді тәсілдер: топпен жұмыс, жұппен жұмыс, рөлдік, іскерлік ойындар енгізу. Оқушының өзіндік ойы мен шығармашылығын дамыту мен бағалау – әдебиет сабағының басты миссияларының бірі. Бұл бағытта мұғалім:

- Бағалау критерийлерін нақты қоюы;
- Оқушыны шабыттандырып отыруы;
- Жазба және ауызша шығармашылық жұмыстарды көбірек қолдануы;
- Тапсырмаларды саралап беру арқылы әр оқушының әлеуетін ашуы қажет.

БЖБ мен ТЖБ – тек баға қою құралы емес, оқушыны өз ойын еркін айтуға, шығармашылыққа жетелейтін тиімді әдіс. Бұл бағалау жүйесінде мұғалім де, оқушы да – ынтымақтасушы серіктестер.

Қорытындылай келе, әдебиет сабағы – тек мәтін оқу емес, баланың жан-дүниесін ашатын, ішкі «Менін» тәрбиелейтін, рухани қалыптасуына жол ашады. Мұғалімнің сәтті таңдалған бірнеше бағалау әдістері арқылы оқушыларға әр сабақта өз ойын анық айтып, өзін еркін ұстап, өз ісіне сыни көзқараспен қарай отырып, өз білімін өзі талқылауға үйретеді, мүмкіндік жасалынады және өзін – өзі дамытуға талпындырады. Оқушының ойы мен шығармашылығын бағалай алу – бүгінгі ұстаздың кәсіби шеберлігінің көрсеткіші.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2020).

Жалпы орта білім беру деңгейінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы (5–9 сыныптар). – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы.

2. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі. Керімбекова Б. (2017).– Алматы:

3.Алматы: «Атамұра» 2024 жыл, Авторлары: А.С.Ақтанова, А.Қ.Жүндібаева

4. Бағалау жүйесі және оқушы жетістігін бақылау. Мақатаева А. (2019). «Білім» журналы, №3.

5.Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. (2021). Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында критериялды бағалау жүйесін жүзеге асыру әдістемесі.

6. Формативті және жиынтық бағалау: тиімді қолдану жолдары.

Қараева Н. (2021) «Педагогика және психология» журналы, №2 (89),52-.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ФУНКЦИОНАЛЬДЫ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ

Базарбекова Ментай Нусипбаевна
«№ 97 мектеп-гимназия» ШЖҚ МҚК
Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Жұмыста қазақ әдебиеті пәні бойынша құндылықтарға негізделген функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған қалыптастырушы бағалау тапсырмалары ұсынылады. Тапсырмалар әдеби шығармаларды талдау, негізгі ойды анықтау және кейіпкерлерге баға беру арқылы сыни ойлау мен өмірлік дағдыларды дамытуға бағытталған. Сондай-ақ олар оқушылардың білімін тәжірибеде қолдануына және ынтымақтастық, отансүйгіштік, адалдық сияқты құндылықтарды қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: қалыптастырушы бағалау, функционалдық сауаттылық, оқу сауаттылығы, сыни ойлау, әдеби білім, өмірлік жағдаяттар, құндылық бағдарлар, көркем шығарманы талдау

Аннотация. Аннотация. В работе представлены формативные задания по казахской литературе, направленные на развитие функциональной грамотности учащихся на основе ценностей. Задания способствуют формированию критического мышления и жизненных навыков через анализ литературных произведений, определение основной идеи и оценку поступков героев. Кроме того, они направлены на применение знаний на практике и воспитание таких ценностей, как сотрудничество, патриотизм и честность.

Ключевые слова: формативное оценивание, функциональная грамотность, читательское мышление, критическое мышление, литературное образование, жизненные ситуации, ценностные ориентиры, художественный анализ

Abstract. The paper presents formative assessment tasks in Kazakh literature aimed at developing students' functional literacy based on values. The tasks promote critical thinking and life skills through the analysis of literary works, identification of main ideas, and evaluation of characters' actions. They also encourage the practical application of knowledge and the cultivation of values such as cooperation, patriotism, and honesty.

Keywords: formative assessment, functional literacy, reading literacy, critical thinking, literary education, real-life situations, value orientation, literary analysis

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушылардың бойында тек пәндік білім ғана емес, сонымен қатар өмірлік маңызды дағдыларды, тұлғалық қасиеттер мен ұлттық құндылықтарды қалыптастыру. Қазақстан Республикасының Білім беру мазмұнын жаңарту аясында функционалдық сауаттылық пен ұлттық тәрбиеге басымдық беріліп отыр. Осы тұрғыдан алғанда, қазақ әдебиеті сабағы оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін дамытатын, ұлттық болмысын қалыптастыратын маңызды пәндердің бірі болып табылады.

Функционалдық сауаттылық — бұл оқушының алған білімін өмірде қолдана білуі, түрлі жағдайларды саралап, шешім қабылдай алуы. Ал құндылықтарға бағытталған білім беру — тұлғаны тәрбиелеудің негізі. Осы екі ұғымды сабақта тиімді ұштастыру арқылы біз оқушының жан-жақты дамуына жол ашамыз. Сол себепті қалыптастырушы бағалау тапсырмалары тек білімді тексеру құралы ғана емес, сонымен бірге оқушының ойлау, талдау,

бағалау қабілеттерін дамытатын, ұлттық құндылықтарды бойына сіңіретін әдіс болуы тиіс.

Қалыптастырушы бағалау — оқушының оқу үдерісіндегі ілгерілеуін бақылап, уақытылы кері байланыс беруді мақсат ететін бағалау түрі. Қазақ әдебиеті сабағында бұл әдісті тиімді ұйымдастыру үшін тапсырмаларды оқушылардың жас ерекшеліктеріне, мәтінді қабылдау деңгейіне және пәндік мақсаттарға сәйкестендіру қажет.

Мақсаттары:

- Оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын жетілдіру;
- Ұлттық және адами құндылықтарды тану және бағалау;
- Қалыптастырушы бағалау арқылы функциональды сауаттылықты дамыту.

Аталған мақсаттарды басшылыққа ала отырып, 6 сынып оқушыларына қазақ әдебиеті сабағында қолдануға тиімді тапсырмалады ұсынығым келеді. Оқылатын шығарма тақырыбы «Аяз би» ертегісі	
Оқу мақсаты	6.1.1.1. әдеби шығарманың жанрын, фабуласын, сюжетін анықтау.
Бағалау критерийі	Білім алушы Әдеби шығарманың жанрын, фабуласын, сюжетін анықтайды.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Білу, түсіну
Құндылықтар	Ынтымақтастық

1-тапсырма: Төмендегі сұраққа жауап бер:

1. Аяз би әділдік, адалдық және ынтымақтастық құндылықтарын қалай көрсетті?

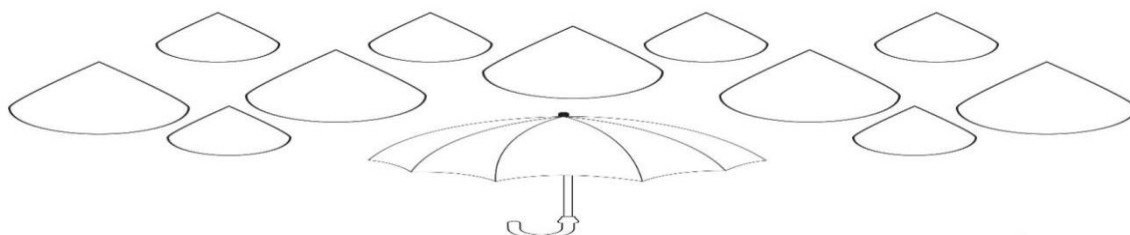
2. Осы қасиеттер қазіргі қоғамда қаншалықты маңызды?

2-тапсырма Сюжеттік бөлім. Мәтіндегі оқиға (қысқаша сипаттама)

Реті	Оқиғалар желісі/сюжеті/	Оқушының жауабы
Басталуы	(Оқиға қалай басталды?)	
Дамуы	(Қандай оқиғалар болды?)	
Шиеленісуі	(Қандай қиындық туындады?)	
Шарықтау шегі	(Қай кезде жағдай шегіне жетті?)	
Шешімі	(Оқиға қалай аяқталды?)	

3-тапсырма: «Аяз би – әділ елші» постер идеясы

Топпен бірігіп, «Аяз би – әділ елші» қасиеттерін жаз.

4-тапсырма: «Аяз би – заманауи көшбасшы»

Аяз бидің қасиеттерін қазіргі замандағы көшбасшылармен (мектеп басшысы, сынып жетекшісі, ел басқарушысы т.б.) салыстырып, 5–7 сөйлеммен пікір жаз.

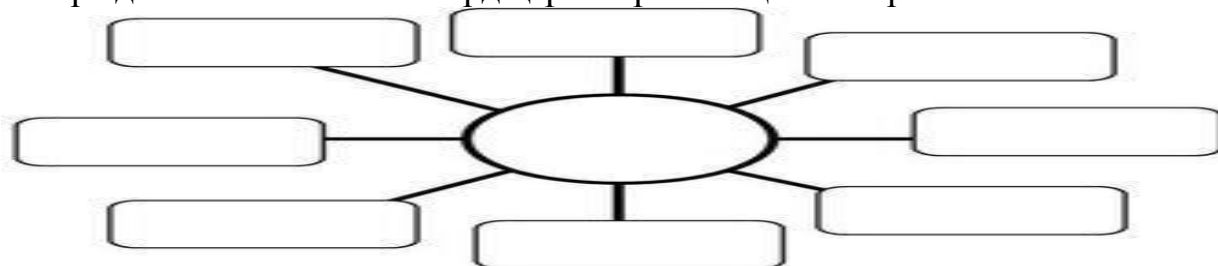
5-тапсырма: «Адал мен арам – кім жеңеді?»

Аяз би мен Хан, уәзір, бай баласы арасындағы әділдік пен адалдық қай кейіпкерден көрінді? Қайсысын қазіргі қоғамға үлгі етер едің? Ойыңды дәлелде.

Шығармадағы басты кейіпкерлерге кесте бойынша талдау жасаңдар.				
Кейіпкер	Портреті	Мінез-құлқы	Іс-әрекеті	Өмірлік көзқарасы

3-тапсырма: «Кіммен серіктес болар едің?»

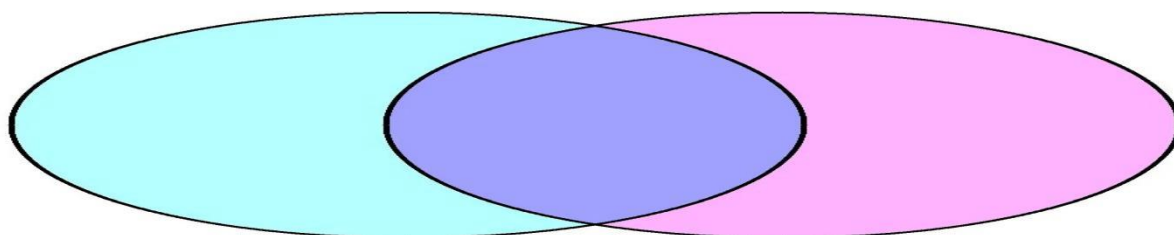
Егер сен ертегі кейіпкері болсаң, қай кейіпкермен бірлесіп іс атқарғын келер еді? Неліктен? Кейіпкердің үлгі тұтатын қасиеттерін жаз.

4-тапсырма. Ертегіде кездесетін негізгі кейіпкерлерді атаңыз және олардың басты 1–2 қасиетін жазыңыз.

Кейіпкер аты	Қасиеті
1	
2	
3	

5-тапсырма. Аяз би мен ханның мінез-құлқын сипатта. Қайсысын өзіңе үлгі етер едің? Ортақ қасиетін тап.

Дескриптор	<i>Білім алушы</i> - мінез-қасиетін сипаттайды - заманауи адаммен ұқсастығын көрсетеді; - кейіпкерлердің әрекетін сипаттайды; - таңдаған кейіпкерін негіздейді;

Қазақ әдебиеті сабағында функциональды сауаттылық пен құндылыққа бағытталған оқытуды тиімді жүргізу үшін төмендегідей ұсыныстар берер едім. Тапсырмаларды өмірмен байланыстыру:

Оқушылар үшін тапсырма шынайы өмірлік жағдаяттармен байланысса, олардың қызығушылығы артады және алған білімін қолдану мүмкіндігі пайда болады.

•2. Құндылықтарға бағыттау: Мәтін таңдау барысында оқушылардың бойында жауапкершілік, әділдік, патриотизм, адамгершілік сияқты құндылықтарды дамытуға ықпал ететін шығармаларды басшылыққа алу қажет.

•3. Кері байланысты тиімді ұйымдастыру: Қалыптастырушы бағалау барысында мұғалімнің дер кезінде және нақты кері байланысы оқушының жетістігін арттырады.

•4. Оқушы рефлексиясын енгізу: Сабақ соңында оқушылардан өздерінің не үйренгенін, қандай құндылықты түсінгенін жазбаша түрде немесе ауызша түрде айтуды сұрау – өзіндік бағалауға жетелейді.

Қазақ әдебиеті пәні – тек тіл мен сөз өнерін меңгертетін пән емес, ол – жас ұрпақтың рухани дүниесін байытып, ұлттық болмысын қалыптастыратын маңызды сала. Құндылықтарға бағытталған білім беру арқылы біз тек білімді емес, тәрбиелі, елжанды, адамгершілігі мол тұлғаны қалыптастырамыз.

Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын функциональды сауаттылықты дамытуға бағыттау – білімнің өмірмен байланысын күшейтеді. Мұндай тапсырмалар оқушыны ойлануға, өзіндік пікір айтуға, дәлелдеуге, нақты шешім қабылдауға баулиды. Сонымен қатар, тапсырмалардың ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға бағытталуы жас ұрпақтың санасына, дүниетанымына оң әсер етеді.

Сондықтан қазақ әдебиеті сабағында тапсырмаларды тек мазмұнды игеру құралы емес, тұлғалық дамуға әсер ететін құрал ретінде қарастыру қажет. Бұл бағыт мұғалімдерден әдістемелік жаңашылдық пен шығармашылықты талап етеді. Дұрыс ұйымдастырылған бағалау – сапалы білім мен тәрбиенің кепілі.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Жаңартылған білім беру мазмұны бойынша әдістемелік-нұсқаулықтар.

2. Назарбаев Зияткерлік мектептері. «Қалыптастырушы бағалау әдістері» бойынша нұсқаулық.

3. Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА. «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша оқу бағдарламасы, 6-сынып.

4. Ахметова, А. «Құндылықтарға бағытталған білім беру». Білім журналы, 2022.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДАҒЫ ІШКІ БАҒАЛАУДЫ ЦИФРЛАНДЫРУ

Унйбаева Асемгуль Жиксимбаевна

«№32 негізгі жалпы білім беру мектебі» КММ

Павлодар қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада қазақ тілі сабағындағы ішкі бағалауды цифрландырудың маңызы мен тиімділігі талданады. Қалыптастырушы, бөлімдік және тоқсандық жиынтық бағалаудың цифрлық платформаларда (Google Classroom, Moodle, Kundelik) жүзеге асу тәжірибесі сипатталады. Цифрландырудың оқушы жетістігін жедел бағалауға, кері байланыс беруге және деректерді жүйелеуге мүмкіндік беретіні көрсетіледі. Сондай-ақ жасанды интеллект негізінде автоматты тексеру мен дербестендірілген оқытуды дамыту перспективалары қарастырылады.

Түйін сөздер: ішкі бағалау, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, цифрландыру, цифрлық платформа, қазақ тілі, оқу мотивациясы, білім сапасы, жасанды интеллект, дербестендірілген оқыту

Аннотация. В статье анализируются значение и эффективность цифровизации внутреннего оценивания на уроках казахского языка. Рассматривается опыт реализации формативного, рубежного и четвертного оценивания на цифровых платформах Google Classroom, Moodle и Kundelik. Отмечается, что цифровизация позволяет оперативно оценивать достижения учащихся, предоставлять обратную связь и систематизировать данные. Также обсуждаются перспективы использования искусственного интеллекта для автоматической проверки и развития персонализированного обучения.

Ключевые слова: внутреннее оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, цифровизация, цифровая платформа, казахский язык, учебная мотивация, качество образования, искусственный интеллект, персонализированное обучение

Abstract. The article analyzes the significance and effectiveness of digitalizing internal assessment in Kazakh language lessons. It examines the implementation of formative, unit, and quarterly assessments on digital platforms such as Google Classroom, Moodle, and Kundelik. The study highlights that digitalization enables timely evaluation of student achievements, effective feedback, and systematic data collection. It also discusses future prospects of using artificial intelligence for automated grading and the development of personalized learning.

Keywords: internal assessment, formative assessment, summative assessment, digitalization, digital platform, Kazakh language, learning motivation, quality of education, artificial intelligence, personalized learning

Қазақстандағы білім беру жүйесі соңғы жылдары түбегейлі өзгерістерге ұшырап, оқу процесінде цифрлық технологияларды қолдану басты бағыттардың біріне айналды. Қазіргі таңда мектеп мұғалімдерінің тәжірибесінде оқу жетістіктерін бағалаудың жаңа формалары – қалыптастырушы бағалау, бөлім бойынша жиынтық бағалау және тоқсандық жиынтық бағалау – қолданылады. Бұл бағалау түрлерінің басты мақсаты – оқушының оқу дағдысын кешенді қадағалап, тілдік құзыреттілігін дамыту.

Цифрландыру осы бағалау түрлерін жаңа деңгейге көтеріп, білім сапасын арттырудың тиімді тетігіне айналып отыр. Әсіресе, қазақ тілі сабағында цифрлық платформаларды қолдану оқушының өздігінен білім

алуына, мұғалімнің уақыты мен ресурстарын үнемдеуге, бағалаудың ашықтығы мен әділдігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Осы мақалада қазақ тілі пәніндегі ішкі бағалаудың цифрлық форматтағы тәжірибесі, мысалдары және болашағы қарастырылады.

Ішкі бағалау – білім алушылардың күнделікті оқу жетістіктерін қадағалауға бағытталған кешенді процесс. Ол үш негізгі компоненттен тұрады:

Қалыптастырушы бағалау – күнделікті сабақ барысында жүргізілетін бағалау. Оқушының ағымдағы білімі мен дағдысын тексеріп, мұғалімге дер кезінде түзету енгізуге көмектеседі.

Бөлім бойынша жиынтық бағалау – белгілі бір бөлім немесе тақырып аяқталған соң, оқушының оқу мақсатына жеткен-жетпегенін анықтайды.

Тоқсандық жиынтық бағалау – тоқсан соңында өткізіліп, оқу бағдарламасының орындалу деңгейін бағалайды.

Бұл бағалау түрлері 2016 жылдан бастап жаңартылған білім мазмұнына сәйкес енгізіліп, бүгінгі күні білім беру сапасын арттыруда маңызды рөл атқарып келеді.

Ішкі бағалауды цифрландырудың маңызы

Цифрлық технологиялар дәстүрлі қағаз түріндегі бағалауды ығыстырып, оқытуды жаңаша ұйымдастыруға жол ашты.

Негізгі артықшылықтары:

- ✓ Бағалаудың жеделдігі мен ашықтығы қамтамасыз етіледі;
- ✓ Мұғалімнің уақытын үнемдейді (автоматты тексеру, онлайн нәтижелер);
- ✓ Оқушы өз қателерін бірден көріп, рефлексия жасайды;
- ✓ Ата-аналар оқу процесіне онлайн қатысып, баланың жетістігін бақылай алады;
- ✓ Үлкен деректер базасы жинақталып, білім сапасын аналитикалық тұрғыдан бақылау мүмкіндігі туады.

Қазақстан мектептерінде қолданыстағы платформалар:

Kundelik.kz – күнделік жүргізу, үй тапсырмасы, бағалау нәтижелерін енгізу;

BilimLand, iTest – онлайн тапсырмалар, бейнесабақтар, тесттер;

Google Classroom, Moodle – мұғалім мен оқушы арасындағы интерактивті байланыс алаңы.

Қазақ тілі сабағындағы цифрлық бағалау тәжірибесі

Қалыптастырушы бағалау

8-сынып қазақ тілі сабағында «Білім. Ғылым. Инновация» бөлімінде қолданылған мысал:

Тапсырма:

Берілген сөздерді қатыстыра отырып, ғылымның қоғам үшін маңызын сипаттайтын 4–5 сөйлем құра. (сөздер: жаңалық, білім, даму, технология, зерттеу).

Цифрлық интеграция.

Бұл тапсырма Google Forms арқылы орындалып, оқушы жазған сөйлемдер автоматты түрде мұғалімге түседі. Мұғалім әр оқушыға жеке кері байланыс береді.

Бағалау критерийлері:

Тақырыпқа сәйкес сөйлем құруы;

Лексиканы орынды қолдануы;

Грамматикалық сауаттылығы.

Бөлім бойынша жиынтық бағалау

«Сауда жасай білесің бе?» бөлімінде (Абайдың «Базарға қарап тұрсам әркім барар» өлеңі негізінде):

Тапсырма:

Мәтінді оқып, сауда мәдениеті туралы негізгі ойды анықта. «Қазіргі қоғамда адал еңбек пен әділ сауда» тақырыбында 120–150 сөздік эссе жаз.

Цифрлық формат:

Moodle платформасында эссе жазу терезесі ашылады. Мұғалім алдын ала рубриканы енгізеді. Баға автоматты түрде қойылмайды, бірақ мұғалім онлайн жүйе арқылы тез әрі жүйелі кері байланыс береді.

Тоқсандық жиынтық бағалау

«Жаһандық энергетикалық дағдарыс» тақырыбы бойынша (Ш. Айтматовтың «Кассандра таңбасы» шығармасы негізінде):

Тапсырма:

Мәтіннен энергия үнемдеу мәселесіне қатысты дәйексөзді теріп жаз.

«Энергияны үнемдеу – әркімнің жауапкершілігі» тақырыбында 3 дәлел келтір.

Өз пікіріңді негіздеп, 5–7 сөйлеммен қорытынды жаса.

Цифрлық

интеграция:

Бұл тапсырма BilimLand немесе Google Classroom арқылы орындалып, мұғалім оқушылардың жауаптарын жинақтап, бағалау критерийлері негізінде электронды түрде бағалайды.

Цифрлық бағалау жүйесіндегі проблемалар мен шешімдер

Қиындықтар:

Ауыл мектептерінде интернет жылдамдығының төмендігі;

Кейбір мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігінің жеткіліксіздігі;

Тапсырмаларды бейімдеуде әдістемелік қолдаудың аздығы;

Бағалаудың кейде формальді жүргізілуі.

Шешімдер:

Мұғалімдерге арналған тұрақты цифрлық сауаттылық курстарын ұйымдастыру;

Платформаларды қазақ тіліне бейімдеп, ұлттық мазмұндағы контентті арттыру;

Интернет инфрақұрылымын күшейту;

Бағалауды тек нәтиже үшін емес, оқушы дамуына бағыттау.

Қорытынды

Қазақ тілі пәніндегі ішкі бағалауды цифрландыру – білім сапасын арттырудың, оқушы құзыреттілігін дамытудың тиімді жолы. ҚБ, БЖБ, ТЖБ тапсырмаларын онлайн форматқа көшіру оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, бағалаудың ашықтығын қамтамасыз етеді. Болашақта жасанды интеллектке негізделген платформаларды пайдалану арқылы оқушының жазба жұмыстарын автоматты тексеру, жеке траекториясын құру мүмкіндігі артады.

Сондықтан цифрландыру – тек уақыт талабы ғана емес, қазақ тілін оқытуды жаңа сапалық деңгейге көтеретін стратегиялық бағыт.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Астана, 2007.
2. ҚР Оқу-ағарту министрлігінің 130-бұйрығы. – Астана, 2022.
3. Жанартылған білім беру бағдарламасы: Қазақ тілі. – Астана, 2016.
4. BilimLand ресми сайты – www.bilimland.kz
5. Kundelik ресми сайты – www.kundelik.kz
6. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. Оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау. – Астана, 2017.
7. Айтматов Ш. *Кассандра таңбасы*. – Алматы: Жазушы, 2010

ОҚЫТУДЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕГІ НӘТИЖЕЛЕРГЕ БЕЙІМДЕУ Келес Рая

«Ақселеу Сейдімбек атындағы №54 мектеп-лицей» ШЖҚ МКК
Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақ тілі сабағында білім алушылардың функционалдық сауаттылығы мен коммуникативтік дағдыларды меңгеру деңгейінің қалыптасуы, алған білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу ептіліктерін шыңдауға бағытталған практикалық жаттығуларға, шығармашылық тапсырмаларға байланысты болатынын атап көрсеткен. Сабақта оқу мақсаттарына сай қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын PISA, TIMSS, PIRLS тапсырмаларына бейімдеп құрастыру, орындаған жұмысына тұжырым жасау, қайта қорытып оны өз пайдасына жарата білу сияқты дағдыларды меңгертуде пайдасы зор екендігін өз тәжірибесінен мысал келтіре отырып баяндаған.

Түйін сөздер: оқу сауаттылығы, мәтінмен жұмыс, PISA, TIMSS тапсырмалары.

Аннотация. В данной статье отмечено, что на уроках казахского языка функциональная грамотность обучающихся связана с практическими упражнениями и творческими заданиями, направленными на развитие умения применять полученные знания и навыки в жизненных ситуациях. Подчеркивается, что при составлении формативных оценочных заданий в соответствии с целями обучения полезно адаптировать их к форматам PISA, TIMSS, PIRLS, а также формировать навыки анализа выполненной работы, обобщения и умения использовать результат в своей практике. Автор иллюстрирует это примерами из собственного опыта.

Ключевые слова: читательская грамотность, работа с текстом, задания PISA, TIMSS.

Abstract. This article emphasizes that in Kazakh language lessons, students' functional literacy is fostered through practical exercises and creative tasks aimed at developing the ability to apply acquired knowledge and skills in real-life situations. It highlights the benefits of designing formative assessment tasks in line with learning objectives by adapting them to PISA,

TIMSS, and PIRLS formats, as well as fostering skills such as analyzing completed work, synthesizing results, and applying them for personal benefit. The author illustrates this with examples from personal teaching experience.

Keywords: reading literacy, working with text, PISA tasks, TIMSS.

Біз, әлем бір орында тұрмайтынын, әрі дамылсыз дамудың бұл динамикасы үдей түскенін байқаймыз. Сондықтан қазіргі таңдағы білім беру ұғымына деген көзқарас әлемдік деңгейде өзгере бастады, себебі ол дамыған мемлекеттердің өркендеуінің қозғаушы күшіне айналып отыр. Қазіргі жаһандану дәуірінде білім беру жүйесінің басты міндеті – оқушыларды халықаралық деңгейде бәсекеге қабілетті етіп даярлау. Білім сапасын тек ұлттық стандарттармен ғана емес, әлемдік деңгейдегі өлшемдермен де салыстырудың маңызы зор. Осы тұрғыда Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) ұйымдастыратын халықаралық зерттеулер – PISA – білім беру сапасын бағалаудың басты құралы болып отыр.

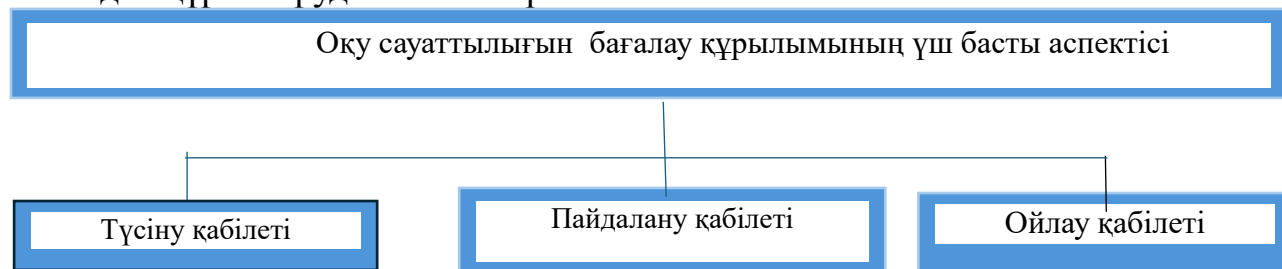
Халықаралық зерттеулер нәтижелері де жасөспірімдердің оқу сауаттылығында бірқатар кемшіліктердің бар екендігін анықтап отыр. Бұл кемшіліктерді олардың орта буын оқып жүрген кезінен алдын алу керек.

Оқу сауаттылығы қазіргі қоғамдағы өмірге дайындық үшін ең маңызды көрсеткіштерінің бірі ретінде қарастырылады.

Білім сапасын халықаралық деңгейде бағалау келесі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді:

- оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту;
- өмірлік жағдаяттарды шешуге бейімдеу;
- сыни тұрғыда ойлау, креативтілік, қарым-қатынас жасау және ынтымақтастық дағдыларын қалыптастыру;
- еңбек нарығы сұранысына сәйкес құзыреттіліктерді дамыту.

Ендеше, оқытуда ынталандырып және қолайлы білім беру ортасын құра отырып білім алушылардың функционалдық сауаттылықтарын қалай дамытамыз? Сабақта қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын PISA, TIMSS, PIRLS тапсырмаларына қалай бейімдеп құрастырамыз? Күнделікті сабақта қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын PISA тапсырмаларына бейімдеп құрастырудағы өз тәжірибеммен бөлісейін.

1-сурет

PISA-да оқушылардың оқу сауаттылығын анықтауда ақпараттың мағынасын ашу және түсінік берудің үш негізгі параметрі бар. Олар: мәтін, жағдай (ситуация), сұрақ. Осы аталған параметрлердің құрылымы келесідей беріледі.

Бірінші – әртүрлі тәсілдермен (кітаптар, парақшалар, ғаламтор-форумдар мен жаңалықтар лентасы), нысандармен (көркем әдебиет, ғылыми-көпшілік мәтіндер, ресми құжаттар, қоғамдық маңызы бар оқиғалар туралы ақпараттар, кестелер, графиктер, диаграммалар, карталар) берілген мәтін.

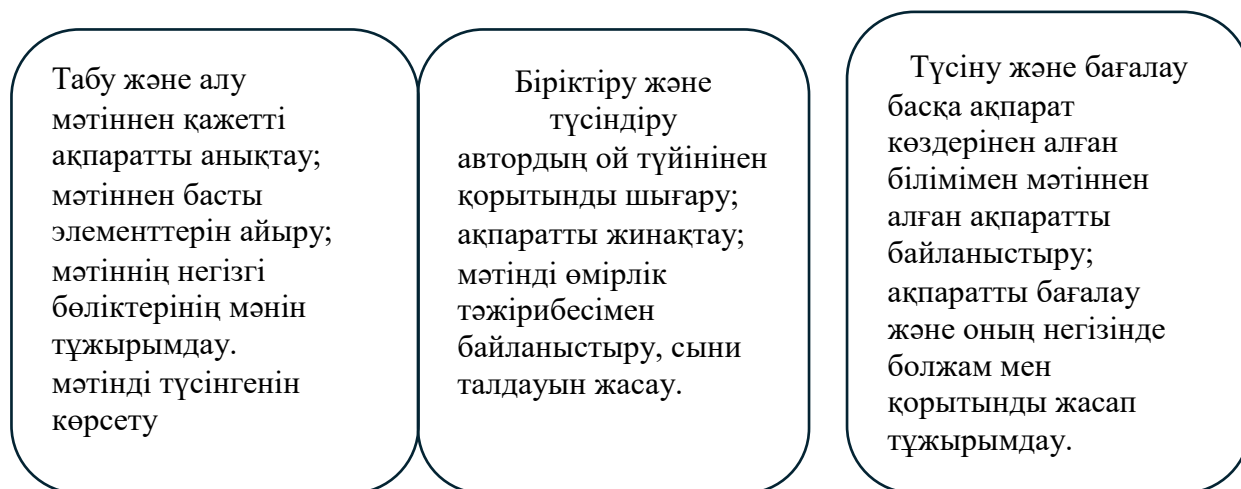
PISA мәтіндерінің ерекшеліктері оларды баяндаудың шынайылығында, яғни өмірден алынған мысалдар болуында. PISA зерттеуінің оқу сауаттылығы бойынша құрастырылған тест тапсырмаларында мәтіннің 4 түрі кездеседі. Олар: «тұтас мәтіндер», «дискретті мәтіндер» немесе «жадағай мәтіндер», «аралас мәтіндер», «құрамдас мәтіндер».

PISA халықаралық зерттеуіндегі оқу сауаттылығында берілетін тест тапсырмаларындағы мәтіндер келесідей форматтарда құрастырылады: тұтас мәтіндер – 39%, дискретті мәтіндер (жадағай) – 30%, аралас мәтіндер – 23%, құрамдас мәтіндер – 8%.

Екіншісі – ахуал. PISA тест тапсырмалары 15 жастағы білім алушы өмірде кездестіре алатын шынайы жағдайдың шарттарын үлгілейді. Білім алушы оқығанын мазмұндамай, берілген мәтіннен ақпаратты іздеу және түсінік беру қабілетін көрсетуі тиіс.

Үшіншісі – сұрақтар. PISA халықаралық зерттеуінде оқу сауаттылығы бағыты бойынша сұрақтардың мынандай түрлері қолданылады: ашық сұрақтар, жабық сұрақтар, екі типті сұрақтар.

Енді мәтінді толық меңгеруге арналған 3 оқырмандық біліктілік туралы айтсақ, оқырман біліктілігі өзара байланысты және бірін орындау арқылы екіншісінің табысты орындалуына ықпалын тигізеді. Бірінші амалды (табу және алу) орындай отырып, білім алушы мәтін ақпаратының жекелеген бөліктеріне, үзінділеріне тоқталады. Екінші амалды (біріктіру мен түсіндіру) орындау барысында білім алушы осы бөліктерді бір арнаға жүйелейді, тоғыстырады. Ал үшінші амалда (түсіну және бағалау) білім алушы мәтіндегі ақпаратты мәтіннен тыс ақпаратпен байланыстыру арқылы ұғынғанын, оның мәнін түсіну шеберлігін көрсете алады (2-сурет).

2-сурет

Ендеше, оқытуда ынталандырып және қолайлы білім беру ортасын құра отырып білім алушылардың функционалдық сауаттылықтарын қалай

дамытамыз? Сабақта қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын PISA, TIMSS, PIRLS тапсырмаларына қалай бейімдеп құрастырамыз? Күнделікті сабақта қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын PISA тапсырмаларына бейімдеп құрастырудағы өз тәжірибеммен бөлісейін.

Тәжірибеде қолдану. 8- сыныптың қазақ тілі пәні бойынша құрастырылған 3-4- деңгей тапсырмалары

«Көне түркі жазбалары және қазақ жазуы. Орфография» бөлімі, «8.1.1.1 мәтіннен алынған дәйексөздерге, үзінділерге сүйене отырып, көтерілетін мәселені болжау; 8.1.3.1 тыңдалған мәтіннің мазмұнын түсіну, ұсынылған ақпараттан астарлы ойды анықтау» оқу мақсаттарынан дайындаған тыңдалым, айтылымға арналған қалыптастырушы бағалау тапсырмалары.

Мәтінді тыңдап, тапсырмаларды орында.

Орхон ескерткіштерінің жанрлық ерекшеліктері туралы өзара қарама-қайшы екі түрлі көзқарас орын алып келеді. Бірі – Күлтегін, Білге қаған және Тоныкөк ескерткіштері көркем әдебиетке, соның ішінде поэзияға ешбір қатысы жоқ, Түрік қағанатының тарихы деп қарады. Екіншісі – руна жазуындағы бұл ескерткіштерде поэзиялық туындыға тән барлық белгілер бар, ежелгі түркілердің өзіндік әдеби дәстүріне негізделген көркем туынды деп танылды. Бұл екі түрлі көзқарас ұзақ жылдар бойы әдебиетшілер, тілшілер, тарихшылар т.б. арасында алуан түрлі пікір таластарын тудырып келді.

Орхон ескерткіштерін поэзия, ерлік жыры деп алғаш бағалаған ғалымдардың бірі – академик жазушы М. Әуезов болды. Академик жазушының пікірі бойынша: «олардың мазмұнында эпостық баяндау сазы басым, аңыздың көркемдік түрі де соған орайлас Күлтегін, Тоныкөк немесе суджа жазуларында қанша адам, қанша ерлік бейнеленген десеңші?! Оларда әр алуан рулармен тайпалардың кескілескен шайқастарының, соғыс суреттерінің, батырлар ерлігінің, жорықтарының шежіресі бар.Тіпті сол жазушылардың бірталайында Күлтегіннің ежелгі жырларындағыдай жеңілуді білмейтін батыр болғандығы баяндалады. Ол жазуларда хронологиялық тәртіп те бар. Мұнда батырлардың жас шағынан бастап, өмірінің ақырына дейінгі ерліктер жырлайтын батырлық дастандардың сюжеттік құрылысында ұқсастық бар». Бұл жазба жәдігерлер өзінің мазмұны мен пішіні жағынан емес, ырғаққа, ритмге – үннің жүйелі, мерзімді, мөлшерлі қайталануына негізделу тұрғысынан да поэзиялық сипатқа ие екенін тұңғыш рет ғалым И.В. Стеблева дәлелдеп шықты. Ол Орхон ескерткіштерінің өлшемі — әрі буын, әрі екпін екені, ырғақ пен шумақ, тармақ пен бунақ – сол буын мен екпінге негізделеді деген пікір айтты. Мұндай пікірдің теориялық және практикалық мәні зор. Мәселен, Күлтегін жырының авторы әдеби тілге дауыс ырғағы түгіл, тіпті дыбыстық қайталаулар арқылы әжептеуір ажар беруге болатынын сезген секілді:

Қырғыз, құрықан, отыз татар,
Қытай тататабы – бәрі жау еді.
Әкем қаған осынша

Қырық жеті рет аттанды. Жолдас Өрісбай.

<https://massaget.kz/qaarc/qa/11714/>

Тапсырма

Мәтіннен берілген дәйексөздерге сүйене отырып, төмендегі сұрақтарға жауап бер. Өзіңнің пікіріңді дәлелде. Кемінде 2 болжам айт.

а) Орхон ескерткіштерінің жанрлық ерекшеліктері туралы соңғы кезге дейін өзара қарама-қайшы екі түрлі көзқарас орын алып келеді. Мысалы:

1.Күлтегін, Білге қаған және Тоныкөк ескерткіштері көркем әдебиетке, соның ішінде поэзияға ешбір қатысы жоқ, Түрік қағанатының дәлме дәл жазылған тарихы деп қарады.

2.Руна жазуындағы бұл ескерткіштерде поэзиялық туындыға тән барлық белгілері бар, ежелгі түркілердің өзіндік әдеби дәстүріне негізделген көркем туынды деп танылды.

Сұрақ: Авторлар Орхон ескерткіштерінің қандай жанрлық ерекшеліктері туралы қарама- қайшы пікір көтеріп отыр.

1. Орхон ескерткіштерінің жанрлық ерекшеліктері туралы 1-пікір бойынша тұжырым жаса

2. Орхон ескерткіштерінің жанрлық ерекшеліктері туралы 2-пікір бойынша тұжырым жаса

3.*Орхон ескерткіштері туралы академик жазушы М. Әуезовтің пікірі бойынша тұжырым жаса.*

4.Қай тұжырыммен келісесің? Бір-біріне қарама-қайшы пікірлерді салыстырып, өз ұстанымыңды дәлелде, кемінде 2 болжам жаз.

5.Ғалым И. В.Стеблева не үшін жазба жәдігерлердің поэтикалық, ритмдік құрылымдарын мысал ретінде келтірді? Ғалымның негізгі астарлы ойы қандай? Нені дәлелдеді?

Дескриптор

-1-пікір бойынша тұжырым жасайды;

-2-пікір бойынша тұжырым жасайды;

- академик жазушы М. Әуезовтің пікірі бойынша тұжырым жасайды;

-- ғалымның пікіріндегі астарлы ойды анықтайды;

-бір-біріне қарама-қайшы пікірлерді салыстырады;

-өз ұстанымын дәлелдейді.

Тапсырма

Суретке қарап сұрақтарға жауап бер. 1-суреттегі ең алғашқы жазу қалай аталады? 2-суреттегі жол белгілері қандай жазудың негізінде жасалған?

1-сурет

2-сурет

Дескриптор

- сурет бойынша сұрақтарға жауап береді;
- пікірін дәлелдейді.

Жазылымға арналған тапсырма

«8.3.5.1 оқылым және тыңдалым материалдары бойынша мәтіннің баяндау желісін сақтап, әр бөлігінен алынған ақпараттардан жинақы мәтін (аннотация) жазу» оқу мақсаты бойынша:

Төменде берілген кестені пайдаланып «Қазақ жазуының тарихы» тақырыбында мақаланың аннотациясын жазыңыз.

Аннотация жазуда келесі клишелерді қолданыңыз:

«Бұл мақалада ... мәселесі қарастырылған.»

«Бұл жарияланымда ... тақырыбы қозғалған.»

«Мақала ... зерттеуге арналған.»

«Мақалада ... жан-жақты талдауы жасалынған.» Қазақ жазуының тарихы

Жазу түрлері																
Көне түркі жазуы					Араб жазуы								Латын	кири лица	Кири лица	
Vғ	VI ғ.	VII ғ	VIIIғ.	IXғ.	Xғ	XI ғ	XIIғ	XIIIғ	XIVғ.	XVғ	XVIғ.	XVIIғ	XVIII ғ.	XIX ғ.	XXғ.- 1929- 1940ж.	1940 ж.- XXIғ .

Араб жазуын 900 жыл қолданды.

Дескриптор Білім алушы

- берілген кесте бойынша мақаланың аннотациясын жазады;
- аннотация жазуда клишелерді пайдаланады.

Ұсыныс

1.Мәтінмен жұмыста функционалдық оқылым дағдысын дамыту үшін тапсырмаларды жүйелі құрастыру маңызды.Функционалдық оқылым дағдысы дамыған оқушы кез келген пәннен мәтінді түсініп, тиісті ақпаратты алып, қысқартып, өңдеп, өзінің шығармашылық жұмысында қолдана алады. Оқылым дағдысы қалыптасқан оқушы мәтінді зерделеп,

түсініп оқи алады. Мәтіннен ақпарат алып, бөлімге бөліп, тақырып таңдап, жалпы мағынасын беретін тезис құрап, айтылымға да пайдалана алатын болады.

2. Мәтінмен жұмыста оқушылардың жазылым дағдыларын қалыптастыру керек. Жазылым дағдысы дамыған оқушы берілген тақырыптан ауытқымай тақырыпты аша біледі. Өз ойын сын тұрғысынан нақты фактілермен дәлелдеп қорытынды шешім шығарып өз көзқарасын білдіреді.

3. Мәтінмен жұмыста айтылым дағдыларын жетілдірудің де маңызы зор.

Оқушылардың ауызекі сөйлеу сауаттылығы, әдеби тіл шеберлігі мен тіл байлығы дамиды. Сауатты сөйлеу арқылы тіл тіл мәдениеті қалыптасады. Сондай-ақ мәтіннің негізі аспектілерін анықтап, талқылай алады. Кез келген сұраққа сенімді, еркін жауап беріп, ойын нақты тұжырымдап, еркін жеткізеді.

4. Мәтінмен жұмыста талдауды жүйелі жүргізу - көркем шығармаларды оқуға деген қызығушылықтарын арттырады.

5. Сабақта білім алушыларды ана тілін құрметтеуге, әдебиетті ұлттық мәдениеттің ажырамас бөлігі ретінде қабылдауға баулу маңызды.

Қорытындылай келе, Оқытуды халықаралық деңгейдегі нәтижелерге бейімдеу – қазіргі білім беру жүйесінің басты талабы. Мұғалім үшін бұл – білім сапасын арттыруға, оқушының функционалдық сауаттылығын дамытуға және болашақта жаһандық бәсекеге қабілетті тұлға тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Тәжірибе барысында жүйелі құрастырылған оқушылардың таным белсенділігін арттыруға бағытталған тапсырмалар мәтінмен жұмыста мәтін мазмұнын түсініп, оны жан-жақты талдауына, қажетті ақпаратты іріктеп алуына өте тиімді екенін көрсетті. Сонымен қатар оқушылардың пәнге, шығармаларды талдап оқуға қызығушылығы арттырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы.

2. Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу қағидаларын бекіту туралы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100022711>

3. Білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингісі <https://kargoo.kz/files/loader/1675396625477.pdf>

4. Жұрынтаева С.Б., Мусина А.Д. «Мәтінмен жұмыс жасаудың тиімді тәсілдері» ғылыми мақаласы.

https://open-school.kz/glavstr/teory_praktika/teory_praktika_190_2.htm

5. Бітібаева Қ. Тіл дамыту жұмыстарын жүргізу, Алматы, 2005ж.

6. Алимova А. «Оқыту мен оқудың белсенді әдіс-тәсілдері» Астана, 2013ж.

7. «Қазақ тілі мен әдебиеті» ғылыми-әдістемелік журналы, 2023 №2

8. Оқытудың интербелсенді әдістері. [Электронды библиотека]: <https://kk.wikipedia.org/wiki>

9. OECD. PISA 2018 Results. – Paris: OECD Publishing, 2019.

10.Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2019.

11.ҚР Білім және ғылым министрлігінің ресми материалдары.

12.Жанпейісова М.М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы, 2008.

13.Құсайынов А. Халықаралық салыстырмалы педагогика. Алматы, 2017.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ

Бакирова Айнур Дюсенбаевна
«№79 негізгі орта мектебі» КММ
Қарағанды қ.,Қазақстан

Аңдатпа.Мақалада қазақ тілі сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мен бағалаудың теориялық және практикалық негіздері қарастырылады. Оқушыны тілді өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдана алатын тұлға ретінде дамыту қажеттілігі негізделеді. Құзыреттілікке бағытталған тапсырмаларды, мәтінмен жұмыс пен сыни, шығармашылық және іскерлік жазу дағдыларын дамыту әдістемелері ұсынылады. Сондай-ақ, бұл тәсілдердің оқу сапасына әсері мен функционалдық сауаттылықты бағалау критерийлері мен дескрипторлары сипатталады.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, қазақ тілі, құзыреттілік, критериялды бағалау, оқыту әдістемесі, мәтінмен жұмыс, өмірлік жағдаят.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические и практические основы формирования и оценивания функциональной грамотности учащихся на уроках казахского языка. Обосновывается необходимость развития личности, способной эффективно использовать язык в реальных жизненных ситуациях. Предлагаются компетентностно-ориентированные задания и методики развития навыков работы с текстом, критического, творческого и делового письма. Также анализируется влияние данных подходов на качество обучения и описываются критерии и дескрипторы оценки функциональной грамотности.

Ключевые слова: функциональная грамотность, казахский язык, компетентность, критериальное оценивание, методика преподавания, работа с текстом, жизненная ситуация.

Abstract: The article examines the theoretical and practical foundations of developing and assessing students' functional literacy in Kazakh language lessons. It substantiates the need to cultivate learners capable of using the language effectively in real-life situations. Competency-based tasks and methods for developing text analysis, critical, creative, and business writing skills are proposed. The paper also analyzes the impact of these approaches on learning quality and describes the criteria and descriptors for assessing functional literacy.

Keywords: functional literacy, Kazakh language, competence, criteria-based assessment, teaching methodology, text analysis, real-life situation.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі басты бағыттардың бірі – оқушылардың өмір бойы білім алуға дайын, сыни ойлайтын, шығармашыл, ұлттық және азаматтық құзыреттіліктері қалыптасқан тұлға ретінде қалыптасуы. Бұл үдерісте ана тілі – қазақ тілінің алатын орны ерекше. Алайда, қазіргі таңда қазақ тілі сабағындағы оқыту дәстүрлі

тәсілдермен шектеліп, оқушының алған білімін өмірде қолдану қабілетіне жеткілікті назар аударылмай жатады. Осы мәселе бүгінгі білім беру кеңістігіндегі ең өзекті тақырыптардың бірі болып табылады. ЮНЕСКО анықтамасы бойынша, функционалдық сауаттылық – адамның оқи алу, жаза алу, есептей білу сияқты базалық дағдыларын өмірлік жағдаяттарда қолдана білуі. Қазақ тілі сабағындағы функционалдық сауаттылық – оқушының тілдік білімдерін (грамматика, синтаксис, лексика) нақты өмірлік жағдаяттарда – іскерлік қарым-қатынаста, медиа-мәтіндерді талдауда, пікірталастарда және шығармашылық жұмыстарда тиімді қолдана білу дағдысы.

Бұл тақырып бойынша шетелдік және отандық әдебиеттерге шолу жасайтын болсақ, PISA, PIRLS, TIMSS сияқты халықаралық зерттеулер функционалдық сауаттылықтың маңызын дәлелдейді. Мәселен, Д.А. Ембулаева, Н.К. Қадырова, А.Ж. Жұмабаева сияқты отандық ғалымдар оқушының функционалдық сауаттылығын арттырудағы оқыту әдістемелеріне қатысты зерттеулер жүргізген. Шетелдік педагогтар, мысалы, Дэвид Перкинс, Роберт Марано сияқты ғалымдар сыни және логикалық ойлау арқылы функционалдық сауаттылықты дамытудың тиімді жолдарын ұсынады. Ә. Таубайұлының еңбектерінде оқушыны бағалау – тек білімді тексеру емес, сонымен қатар оның тұлғалық дамуын жүйелі бақылау мен қолдау тәсілі ретінде сипатталады (Таубайұлы, 2017). Осы зерттеулерді негізге ала отырып, мақаланың мақсаты – қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың авторлық әдістемесін ұсыну және оның тиімділігін практикалық тұрғыдан дәлелдеу. Мақаланың міндеттері – оқушылардың тілдік дағдыларын өмірлік қажеттіліктермен ұштастырудың жолдарын анықтау, әдістемені іс жүзінде қолданудың нәтижелерін талдау және бағалаудың тиімді критерийлерін ұсыну. Бұл мақалада оқушылардың өмірлік жағдаяттарда білімін тиімді қолдануына мүмкіндік беретін құзыреттілікке бағытталған тапсырмалар үлгілері ұсынылады.

Ұсынылып отырған әдістеме «төрт сатылы дағды қалыптастыру» принципіне негізделген: ақпаратты қабылдау (тыңдалым, оқылым), оны талдау (сыни ойлау), синтездеу (жазылым) және іске асыру (айтылым). Бұл әдістеменің ерекшелігі – дәстүрлі сабақ үлгісінен бас тартып, оқушыны шығармашылық және зерттеушілік жұмыстарға баулу. Әр сабақ нақты проблемалық сұрақтан басталып, оқушылардың өз бетінше шешім табуына итермелейді. Әдістеме оқушының әлеуметтік ортада түрлі мәселелерді шешу қабілетін қамтитын кешенді құзыреттілікке негізделген. Ол мынадай негізгі компоненттерден тұрады:

Коммуникативтік құзыреттілік: өз ойын ауызша және жазбаша жеткізе алу, пікірлесу мәдениеті.

Ақпараттық құзыреттілік: ақпаратты табу, талдау, құрылымдау және қолдану.

Проблемаларды шешу құзыреттілігі: күнделікті өмірдегі мәселелерге шешім табу.

Өзін-өзі басқару: өз оқуын жоспарлау, бағалау және түзету.

Әлеуметтік және азаматтық құзыреттілік: қоғамдағы өз рөлін түсіну және жауапкершілік алу.

Бұл құзыреттіліктер қазақ тілі сабақтарында тыңдалым, оқылым, жазылым, айтылым әрекеттері арқылы біртұтас қалыптасады. Оқыту процесі келесі негізгі реттілік пен принциптерге сүйенеді:

1. Мәтінмен жұмыс: Оқушыларға тек оқулық мәтіндері емес, сонымен қатар газет-журналдардан үзінділер, ресми құжаттардың үлгілері, жарнамалық мәтіндер ұсынылады. Осы мәтіндер арқылы оқушылар ақпаратты сүзгіден өткізуді, негізгі ойды анықтауды және мәтіннің мақсатын түсінуді үйренеді.

2. Проблемалық оқыту: «Егер сен қаладағы жаңа саябаққа хабарландыру жазуың керек болса, қалай жазар едің?», «Әлеуметтік желідегі пікір таласы кезінде өз ойыңды қалай дұрыс жеткізуге болады?» сияқты сұрақтар арқылы оқушылар тілді практикалық тұрғыдан қолдануға машықтанады.

3. Іскерлік және шығармашылық жазылым: Оқушыларға арыз, түсініктеме хат, сипаттама жазу сияқты іскерлік тапсырмалар, сондай-ақ, «Менің арманымдағы қала» тақырыбында эссе жазу, қысқа әңгіме құрастыру сияқты шығармашылық жұмыстар ұсынылады.

4. Коммуникативтік ойындар: «Сұхбат», «Пікір сайыс», «Жаңалықтар жүргізушісі» сияқты рөлдік ойындар арқылы оқушылардың айтылым дағдысы мен сөздік қоры дамиды. Бұл ойындар сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға көмектеседі.

5. Бағалау жүйесінің рөлі: Функционалдық сауаттылықты дамытуда критериалды бағалау негізгі орын алады. Бағалау критерийлері мен дескрипторлар оқушыға жетістік деңгейін көруге, даму бағытын анықтауға және бағалаудың әділдігі мен ашықтығын қамтамасыз етуге көмектеседі.

Бұл әдістеме оқушының аналитикалық ойлауын, коммуникация дағдысын және ақпаратпен жұмыс істеу қабілетін кешенді дамытуға мүмкіндік береді. Ол арқылы мұғалімдер сабақты тек мазмұнды ғана емес, сонымен қатар оқушы үшін мағыналы, тартымды әрі өмірмен байланысты ете алады.

Практикада қолдану. Бұл әдістеме Қарағанды қаласындағы №79 орта мектептің 7-8 сынып оқушыларымен қазақ тілі сабақтарында бір тоқсан бойы жүргізілді. Оқушыларға әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар ұсынылып, олардың орындалуы бақыланды.

Жобалық жұмыс: 7-сынып оқушылары «Менің мектебімнің тарихы» атты жобалық жұмыс жасады. Олар мұрағаттан мәліметтер жинап, мұғалімдерден сұхбат алып, жиналған ақпарат негізінде эссе, хабарландыру және презентация дайындады. Нәтижесінде, оқушылар мәлімет жинау, оны өңдеу және ұсыну дағдыларын қалыптастырды.

Рөлдік ойын: 8-сынып оқушылары «Қазақ тілі сабағы – біздің болашағымыз» атты пікірталас өткізді. Олар топтарға бөлініп, әр топқа «иә»

және «жоқ» жауаптарын дәлелдеу тапсырылды. Бұл олардың сыни ойлау, дәлелдер келтіру және өз ойын жүйелі жеткізу қабілеттерін арттырды.

Ситуациялық тапсырмалар: «Отбасында қаржы үнемдеу қажет болды» сияқты жағдаяттар негізінде «Шығындар кестесін диаграмма арқылы бейнеле. Тиімсіз шығындарды анықтап, ұсыныс жаса» секілді тапсырмалар берілді. Бұл оқушының аналитикалық ойлауын, коммуникация дағдысын және статистикалық мәліметпен жұмыс істеу қабілетін дамытты.

Критериялды бағалау: «Түсініктеме жазу» тапсырмасы мысалында оқушының мәселені көрсету, шешім ұсыну, ресми стильді сақтау, құрылымды дұрыс құру және орфографиялық сауаттылық сияқты критерийлер бойынша бағаланғаны көрсетілді. Мұндай бағалау оқушыға өз кемшіліктері мен жетістіктерін нақты көруге мүмкіндік берді.

Нәтижелерді талдау: Әдістемені қолданудың нәтижесінде оқушылардың тілдік қарым-қатынасқа деген қызығушылығы артқаны байқалды. Оқушылардың сөйлеуі анағұрлым еркін, ойлары жүйелі бола бастады. Қарапайым грамматикалық қателер саны азайып, сөздік қорлары байыды. Әсіресе, шығармашылық тапсырмаларды орындау кезінде олардың тілдік шеберліктері айқын көрінді. Оқушылардың оқуға деген ынтасы артып, сабақта белсенділік танытты.

Артықшылықтары: әдістеме оқушылардың өмірлік тәжірибесімен тығыз байланысты болғандықтан, білім сапасын арттырады. Оқушылардың сабаққа деген белсенділігі мен ынтасы артады. Қазақ тілін тек оқу пәні ретінде емес, өмірлік құрал ретінде қабылдауға көмектеседі.

Кемшіліктері: бұл әдістеме мұғалімнен үлкен дайындықты және шығармашылықты талап етеді. Барлық сыныптар мен оқушыларға бірдей тиімді болмауы мүмкін, себебі әр оқушының тілдік деңгейі әртүрлі. Оқушылардың басым бөлігі дәстүрлі оқытуға үйреніп қалғандықтан, алғашқыда бейімделу қиындықтары туындауы мүмкін. Сонымен қатар, сабаққа қажетті материалдар мен дереккөздерді табуға көп уақыт кетеді.

Ұсыныстар

Бұл әдістемені басқа педагогтердің оқу процесіне сәтті енгізуі үшін бірнеше ұсыныс беріледі.

Сабақты жоспарлау: Сабақты жоспарлау кезінде оқушылардың қызығушылықтарын ескеріп, заманауи тақырыптарды қозғау қажет. Әртүрлі тапсырмаларды (эссе, диалог, постер) бір тақырып аясында ұйымдастыру арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын кешенді дамытуға болады.

Бағалау: Бағалау кезінде оқушының қатесін ғана емес, жетістігін де ескеру маңызды. Қалыптастырушы бағалау арқылы оқушының жеке дамуына бағыт-бағдар беру керек. Оқушыларға өз-өзін және сыныптасын бағалау мүмкіндігін беру қажет.

Дифференциалды оқыту: Әдістемелерді оқушылардың тілдік деңгейіне қарай бейімдеу қажет. Мәселен, әлсіз оқушыларға қарапайым мәтіндер мен сұрақтар, ал мықты оқушыларға күрделірек тапсырмалар мен пікірталас

тақырыптары ұсынылуы мүмкін. Оқу стильдерін (визуал, аудиал, кинестетик) ескеріп, әртүрлі форматтағы тапсырмалар қолданған жөн.

Кәсіби даму: Мұғалімдерге арналған тәжірибе алмасу семинарлары мен тренингтер өткізу арқылы әдістемені таратуға болады. Қазақ зиялыларының еңбектерін (Абай, Ахмет, Ыбырай) сабаққа эпиграф ретінде кірістіріп, оларды қазіргі қоғаммен байланыстыру арқылы сабақтың мазмұнын тереңдетуге болады.

Бұл мақалада ұсынылған әдістеме қазақ тілі сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудағы тиімді құрал болып табылады. Дәстүрлі оқытудан өзгеше, бұл тәсіл оқушыны нақты проблемаларды шешуге, сыни ойлауға және шығармашылыққа баулиды. Оның практикада қолданылуы көрсеткендей, бұл әдістеме оқушылардың тілдік дағдыларын өмірлік қажеттіліктермен байланыстырып, сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Ол тыңдалым, оқылым, жазылым, айтылым арқылы қалыптасып, түрлі жағдаяттарда тиімді шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Мұғалімнің әдістемелік шеберлігі мен дұрыс бағалау жүйесі – осы сауаттылықты дамытудың басты шарты. Болашақта бұл зерттеуді кеңейтіп, оның әртүрлі сыныптар мен контексттердегі тиімділігін тереңірек зерттеу қажет. Бұл әдістеме қазақ тілі пәнінің болашағын дамытуға және оқушыларды заманауи қоғамға бейімдеуге үлкен үлес қосады. Құзыреттілікке бағытталған білім беру – қазіргі заман талаптарына жауап беретін, жаңаша ойлайтын тұлғаны қалыптастырудың тиімді жолы.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.
2. OECD. PISA Reading Framework.
3. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Қазақ тілі пәнінен критериалды бағалау әдістемесі.
4. Майғаранова Ш.Т. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. – Алматы: Рауан, 2021.
5. Әбілқасымова А.Е. Функционалдық сауаттылық және білім мазмұнын жаңарту. – Алматы: 2020.
6. Құдайбергенова, А. «Білім берудегі жаңа парадигмалар». – Алматы: Қазақ университеті, 2013.
7. Таубайұлы, Ә. «Білім беру жүйесіндегі бағалаудың заманауи әдістері». – Астана, 2017.

БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДАҒЫ ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БАҒАЛАУДЫҢ АЙЫРМАШЫЛЫҒЫ МЕН ҰҚСАСТЫҒЫ

Маякина Назым Тлеухановна

«101 орта мектеп» КММ

Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада білім сапасын арттырудағы ішкі және сыртқы бағалаудың мәні мен өзара байланысы қарастырылады. Ішкі бағалау – оқу орнында оқушылардың

білім, дағды және құзыреттіліктерін анықтауға бағытталған үдеріс, ал сыртқы бағалау – тәуелсіз ұйымдар арқылы білім сапасын объективті өлшеу жүйесі ретінде сипатталады. Екі бағалау түрінің мақсаттары, әдістері мен ерекшеліктері салыстырмалы түрде талданып, олардың білім сапасын жетілдірудегі өзара толықтырушы рөлі негізделді.

Түйін сөздер: ішкі және сыртқы бағалау, білім сапасы, жүйе.

Аннотация: В статье рассматриваются сущность и взаимосвязь внутренней и внешней оценки в повышении качества образования. Внутренняя оценка определяется как процесс, направленный на выявление знаний, навыков и компетенций учащихся внутри учебного заведения, тогда как внешняя оценка представляет собой систему объективного измерения качества образования независимыми организациями. Проведён сравнительный анализ целей, методов и особенностей обеих систем, обоснована их взаимодополняющая роль в совершенствовании качества образования.

Ключевые слова: внутреннее и внешнее оценивание, качество образования, система

Abstract. The article explores the essence and interrelation of internal and external assessment in improving education quality. Internal assessment is defined as a process aimed at identifying students' knowledge, skills, and competencies within the institution, while external assessment is described as an objective evaluation system conducted by independent organizations. A comparative analysis of their goals, methods, and features is presented, emphasizing their complementary role in enhancing education quality.

Keywords: internal and external assessment, quality of education, system

Қазіргі білім берудің жүйесінде оқушылардың білім сапасының арттыру – басты міндеттерінің бірі. Осы мақсатқа жетелеудің маңызды құралдарының бірі – бағалау жүйесі. Бағалау білім алушының оқу жетістіктерін саралап, кері байланыс беріп, оқу процесін тиімді ұйымдастыруға ықпал етеді. Оқушының білім деңгейін, құзыреттілігін, дағдыларын анықтайтын, әрі оқу процесін жетілдіруге ықпал ететін маңызды құрал. Білім беру жүйесінде қолданылатын бағалау түрлері негізінен ішкі және сыртқы бағалау болып екіге бөлінеді. Бұл екі бағалау түрі арасында ұқсастықтар мен айырмашылықтар бар. Оларды түсіну – бағалау сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Ішкі бағалау – бұл білім беру ұйымының ішінде жүзеге асырылатын, оқу үдерісі күнделікті бақылауға арналған жүйе. Оқу орынының ішінде мұғалімдер, әкімшілік немесе оқу орнының өзі жүзеге асыратын бағалау түрі. Бұл бағалау күнделікті оқу үдерісінің құрамдас бөлігі болып табылады. Ішкі бағалау түрлеріне: қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, пән мұғалімінің бақылауы жатады. Ішкі бағалау оқушының жеке даму траекториясын бақылауға әлсіз және күшті жақтарын анықтауға мүмкіндік береді. Мұғалім оқушының оқу нәтижесіне қарай оқыту тәсілдерін түзетеді.

Мұғалім ішкі бағалауды жүргізу барысында әрбір оқушының даму траекториясының айқындап, оқуға деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

Сыртқы бағалау – оқу орының сыртында орналасқан ұйымдар немесе мемлекеттік құрылымдар тарапынан жүргізілетін бағалау. Сыртқы бағалау түрлері: ұлттық біріңғай тестілеу (ҰБТ), білім жетістіктерін сырттай бағалау (БЖСБ), Халықаралық зерттеулер (PISA, TIMSS, PIRLS), мектептің аттестациясы мен рейтингтік бағалауы. Сыртқы бағалау бүкіл жүйе деңгейінде білім сапасын өлшеуге, аймақтық немесе ұлттық көрсеткіштерді

салыстыруға бағытталған. Ол оқыту нәтижелерінің стандартқа сәйкестігін тексереді. Мақсаты ортақ екеуі де оқушының оқу жетістігін бағалау арқылы білім сапасын арттыруға бағытталған. Кері байланыс береді – екі бағалау түрі де оқытудағы жетістіктер мен кемшіліктерді анықтауға көмектеседі. Нәтиже мен талдауға сүйенеді – оқушы жұмыстарының нәтижелері негізінде шешім қабылданады. Сапаны қамтамасыз ету құралы – білім беру сапасының деңгейін айқындау және оны жақсартуға арналған.

Критерийі: ішкі бағалау, сыртқы бағалау. Жүргізетін тұлға мұғалім, мектеп әкімшілігі, мемлекеттік немесе тәуелсіз ұйымдар. Мақсаты жеке оқушының дамуын бақылау. Жүйе немесе мектеп деңгейінде сапаны өлшеу, уақыты мен жиілігі жиі сабақ сайын, тоқсан сайын белгілі бір кезеңде (жыл сайын, 3/5 жыл сайын). Ішкі және сыртқы бағалау – бір-бірін толықтыратын жүйелер. Мұғалім өз қалауы бойынша бейімдей алады. Қатаң регламенттелген, нәтиже қолдану саласы жеке оқушының оқуына ықпал ету білім саясатын жоспарлау, салыстырмалы талдау. Осы орайда өзімнің ішкі бағалау түріне арналған қалыптастырушы бағалау түрінің тапсырмаларын мысалға алғым келеді.

<i>Тақырыбы: Менің ауылым</i>	
<i>Мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.</i>	
<i>Менің туған ауылым – табиғаты көркем, тарихы тереңде жатқан мекен. Ауылымыз биік таулар мен жасыл ормандардың арасында орналасқан. Таң атысымен құстардың сайраған үні, алыстан естілетін қойшының дауысы мен шөптің иісі ауыл тіршілігінің басталғанын білдіреді. Ауыл халқының тұрмысы қарапайым болса да, өзара сыйластық пен бірлікке негізделген. Мұнда әр адам табиғатпен тығыз байланыста өмір сүреді. Жаз мезгілінде тұрғындар егін егіп, мал бағып, қыстың қамын жасайды. Ал қыста қар қалың түсіп, үйлер ақ көрпеге оранғандай болады. Осындай кезде адамдар бір-біріне көмектесіп, ауылдың шынайы бірлігі байқалады. Менің ауылым тек табиғатымен ғана емес, сондай-ақ адамдарының мінезімен де ерекше. Ата-әжелеріміздің ақылы мен өмірлік тәжірибесі – жастар үшін баға жетпес қазына. Олардан біз тек еңбек ету ғана емес, сонымен қатар үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуді үйренеміз.</i>	
<i>1-тапсырма</i>	
<i>1. Таң атысымен ауыл тіршілігі қалай басталады? (2 сөйлем)</i>	
<i>2. Ауыл адамдары неліктен табиғатпен тығыз байланыста өмір сүреді? (3 сөйлем)</i>	
<i>3- тапсырма. Мәтіннен негізгі және қосымша ақпаратты анықтаңыз.</i>	
<i>Қосымша ақпарат</i>	<i>Негізгі ақпарат</i>
<i>4-тапсырма. Егер сіз ауылда тұрсаңыз не өзгертер едіңіз? көзқарасыңызды дәлелдеңіз. (тура және ауыспалы мағынадағы сөздерді қолдану) (3-4 сөйлем)</i>	

«Менің ауылым» тақырыбында ішкі бағалау оқушылардың ауыл туралы түсініктерін кеңейтуге, тыңдау, сөйлеу және жазу дағдысын жетілдіруге, өмірмен байланыстырып өз ойын жүйелі жеткізуге ықпал етеді. Ол қалыптастырушы және жиынтық бағалау арқылы жүзеге асады. Ішкі және сыртқы бағалау – бір-бірін толықтыратын жүйелер. Ішкі бағалау оқушының күнделікті оқу барысындағы жетістіктерін нақтылып, білім алудағы олқылықтарды түзетуге көмектессе, сыртқы бағалау бүкіл жүйе бойынша сапаны өлшеуге мүмкіндік береді. Осы екі бағалау түрін тиімді үйлестіре

отырып, оқу сапасын арттыруға, білім беруді жетілдіруге нақты қадам жасауға болады.

Еуропаның дамыған елдерінде де бағалаудың мақсаты оқушының білімін анықтап қана қоймай, оны дамытуға жағдай жасау. Дегенімен тәсілдерінде, мазмұнында және ұйымдастыру жүйесінде белгілі айырмашылықтар бар.

Финляндия: ішкі бағалау оқушыларға баға қоюдан гөрі кері байланыс пен сипаттамалық бағалау басым. Мұғалімдер оқушының жеке даму траекториясын бақылап, бағалауды оқу үрдісінің бір бөлігі ретінде қолданады. Сыртқы бағалау: ұлттық емтихан жоқ. Халықаралық зерттеулерге қатысу арқылы білім сапасы бағаланады.

Улыбритания: ішкі бағалау мұғалімдер оқушылардың үлгерімін жүйелі тестілер мен курстық жұмыстар арқылы бақылайды. Сыртқы бағалау: Мемлекеттік деңгейде GCSE (орта мектеп бітіргенде) және A-level (жоғары сыныптарда) емтихандары өткізіледі. Бұл емтихандар жоғары оқу орнына түсуге негіз болады.

Франция: ішкі бағалау сабақ барысында қойылатын бағалар маңызды рөл атқарады. Мұғалімдер оқушының үлгерімін үздіксіз бақылап отырады. Сыртқы бағалау: Vassalaureat - мектепті аяқтау емтиханы. Бұл университетке түсу үшін міндетті сынақ. Қазақстан ішкі бағалау қалыптастырушы бағалауға негізделсе, сыртқы бағалау ұлттық емтиханға көбірек тәуелді. Финляндия – бағалауды «оқыту үшін» пайдаланып, сыртқы емтихандарға салмақ түсірмейді. Улыбритания, Германия, Франция – сыртқы бағалу жүйесі жоғары оқу орнына түсу мен оқушының болашақ кәсіби жолына тікелей ықпал етеді. Жалпы айырмашылығы- Қазақстанда бағалау жүйесі әлі де нәтижеге бағытталған болса, Еуропаның дамыған елдерінде оқушының жеке дамуы мен құзыреттіліктерін қалыптастыру басты назарда.

Қазақстанның ішкі және сыртқы бағалау жүйесі халықаралық тәжірибеге жақындап келе жатыр. Дегенімен, Финляндия сияқты елдердің тәжірибесі білімді тек сынақпен өлшемей, оқушының жан-жақты дамуына жағдай жасаудың тиімділігін көрсетеді. Еуропалық елдер тәжірибесін зерделей отырып, бағалау жүйесін жетілдіру Қазақстандағы білім сапасын жаңа деңгейге көтере алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан республикасының «Білім туралы заңы» - Астана 2007 («өзгерту мен толықтырулармен»)

2. ҚР Білім мен ғылым министрлігі. «Орта білім беру ұйымдарында білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау қағидалары». – Астана 2016

3. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. «Критериалды бағалу жүйесі бойынша әдістемелік құрал». – Астана 2017

4. Садықова М.Ә., Білім берудегі бағалау жүйесі: теориясы мен практикасы – Алматы: Қазақ университеті, 2021

5. EDUS (Қазақстандық LMS платформа), kundelik kz, Bilimal т.б

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БАҒАЛАУДЫҢ ҮЙЛЕСІМДІЛІГІ – БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУ ТЕТІГІ

Бекибаева Сангуль Госмановна
«NURORDA» мектеп-лицейі» мекемесі
Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні сабағында оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау- оқу үдерісінің маңызды бір бөлігі. Ішкі бағалау мен сыртқы бағалау білім алушының тілдік және әдеби білін жүйелі түрде бақылауға мүмкіндік береді. Бұл екі бағалау түрлерінің үйлесімділігі мен өзара байланысы – сапалы білім берудің тетігі болып табылады.

Түйін сөздер: қазақ тілі мен әдебиеті, оқу жетістіктерін бағалау, ішкі бағалау, сыртқы бағалау, білім сапасы, тілдік құзыреттілік, үйлесімділік

Аннотация. Оценка учебных достижений учащихся на уроках казахского языка и литературы - важная часть учебного процесса. Внутреннее оценивание и внешнее оценивание позволяют систематически контролировать языковые и литературные знания обучающегося. Сочетание и взаимосвязь этих двух видов оценивания является механизмом качественного образования.

Ключевые слова: казахский язык и литература, оценивание учебных достижений, внутреннее оценивание, внешнее оценивание, качество образования, языковая компетентность, согласованность

Evaluation of students' academic achievements in Kazakh language and literature classes is an important part of the educational process. Internal and external evaluation allow systematic monitoring of the student's linguistic and literary knowledge. The combination and interrelation of these two types of evaluation is a mechanism for quality education.

Keywords: Kazakh language and literature, assessment of learning achievements, internal assessment, external assessment, quality of education, language competence, coherence

Бүгінгі ғаламдық білім беру кеңістігіне сай білім беру, танымды, ойлауды дамыту, ғылыми тұжырым жасауға, олардың қажетіне қарай ғылым жетістігін сұрыптауға, мұғалімге өзінің іс-әрекетінің субъектісі болуына мүмкіндік туғызу болып табылады[1]. Білім беру жүйесі оқушының жеке қабілеті мен құзыреттілігін дамытуға бағытталған. Сондықтан білім алушының жетістігі бағалаудың мәні артып отыр. Қазақ тілі мен әдебиет сабағында оқушының тілдік дағдылары, шығармашылық, әдеби-танымдық дағдыларын арттырумен қатар, оның оқу жетістіктерін әділ –жан-жақты бағалау – білім сапасын арттырудың негізгі тетігі болып табылады. Өз тәжірибемде осы ішкі және сыртқы бағалаудың маңыздылығы мен үйлесімділігі және олардың білім сапасына әсерінің маңызы зор екенін байқадым.

Ішкі бағалаудың маңызы мен ерекшелігіне тоқталатын болсам: бұл мұғалім мен оқушы арасында күнделікті сабақтағы кері байланысты қамтитын, оқу тапсырмаларын орындау барысында жетістіктер мен қиындықтарды айқындайтын бағалау түрі. Ол қалыптастырушы және жиынтық бағалау арқылы жүзеге асырылады [3]. Критериалды бағалау жүйесін қолдану арқылы біз оқушының тұлғалық бағытын белсенді позицияға бағыттаймыз және білім алушылардың дайындық деңгейі мен өсу динамикасын кез келген кезеңде анықтаймыз. Сабақ барысында әр

тапсырмадан кейін қалыптастырушы бағалау жүйесі жүргізіледі. Осыған дәлел ретінде сабақтағы қалыптастырушы бағалауға мысал ретінде 7-сыныпқа қазақ тілі пәнінен тақырыбы: «Ас –адамның арқауы» бойынша тапсырма құрастырылып, сол тапсырма негізінде бағалау критерийі жасалды.

Оқу мақсаты: 7.1.2.1.Әлеуметтік-қоғамдық, оқу-еңбек тақырыптарына байланысты диалог, монолог, полилогтердегі (пікірталас, жаңалық) автор көзқарасы мен көтерілген мәселені талдау;

Бағалау критерийі:

- әлеуметтік-қоғамдық, оқу-еңбек тақырыптарына байланысты диалог, монолог, полилогтердегі (пікірталас, жаңалық) автор көзқарасы мен көтерілген мәселені талдайды;

1-тапсырма.

1.Тақырып: «Жастар арасында дұрыс тамақтану неге маңызды?» деген тақырып төңірегіндегі көтерілген мәселелерді талдау.Төмендегі берілген рөлдер бойынша оқушылар мен денсаулық сақтау маманы арасындағы диалог, полилог түрінде талдау (жұптық, топтық жұмыс).

Рөлдер:

- спортпен шұғылданатын оқушы;
- фас-фудты ұнататын оқушы;
- медбике апай немесе денсаулық маманы;
- мұғалім.

2-тапсырма. “Екі жақты күнделік” әдісі негізінде автор көзқарасына ойыңызды білдіріңіз.

Автордың көзқарасы	Менің ойым
Омар Хайям: «Өмір сүрудің екі заңын білген адам бақытқа қол жеткізеді. Бірі- не болса соны жей бермей, азығына талғаммен қарайтын кісі; екіншісі – кім болса, сонымен дос болмай, достыққа дұрыс адамдарды тандай білетін жан»	

Дескриптор:

Білім алушы:

- берілген тақырыпқа байланысты диалог, полилог түрінде көтерілген мәселені талдай алады;

- автор көзқарасына өзіндік ойын білдіре отырып, талдайды.

Қазақ әдебиеті сабағында эссе жазу немесе көркем мәтінді талдау барысында мұғалімнің нақты кері байланысы оқушының ойлау жүйесін жетілдіруге, тілдік қорын дамытуға оң ықпал етеді.

Жалпы ішкі бағалаудың артықшылықтар: қатесін дер кезінде түзете мүмкіндік береді, оқушының өзін-өзі бағалау дағдысын қалыптастырады. Берілген жұмыстар барысында оқушылардың білімдері бекіп, өз беттерімен жұмыс жасау дағдылары қалыптасады, оқушы оқу материалын қаншалықты деңгейде түсінгенін анықтай алады.

Сыртқы бағалау – білім беру ұйымынан тыс құрылымдар арқылы (ҰБТ, БЖБ, ТЖБ, нәтижелері, мониторингтер, PISA, TIMSS) жүргізілетін бағалау. Мақсаты – білім сапасын ұлттық және халықаралық деңгейде салыстырмалы түрде өлшеу. Олардың ерекшелігі – стандартқа негізделген, барлық оқушыларға тең талап қояды, оқу нәтижелерін салыстыруға мүмкіндік береді. Ал қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен сыртқы бағалау оқушылардың функцияналдық сауаттылығы мен оқу сауаттылығын тексеруге бағытталған. Бұл оқушылардың өмірде қолдана алатын нақты білімін анықтауға жол ашады.

Ішкі және сыртқы бағалаудың үйлесімділігі – бір-бірін толықтырып, сапалы білім берудің екі түрлі, бірақ өзара байланысты бағытын құрайды. Олар үйлесімді болу үшін мына мәселелерге назар аудары қажет:

- бағалау критерийлерінің сәйкестігі (сабақтағы ішкі бағалаудың өлшемдері сыртқы бағалау талаптарымен сәйкес болуы тиіс);
- оқу бағдарламасымен сәйкестігі (ішкі бағалаудың тапсырмалары оқу мақсаттарына және оқу бағдарламасына сай құрылуы);
- оқушының ерекшеліктерін дамыту (ішкі бағалау арқылы сыртқы бағалауға дайын болуы);
- мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі (мұғалімнің әдістемелік шеберлігіне байланысты бағалау тәсілдерін дұрыс қолдана алуы).

Ішкі және сыртқы бағалауды салыстырмалы түрде айтатын болсақ: ішкі бағалау – күнделікті сабақ барысында мұғалім құрстырады, оқушыға бейімделеді. Қолдану аясы – жекеленген оқу мақсаттарын бағалау және оқыту үшін бағаланады. Ал сыртқы бағалау – белгілі бір кезеңде (тоқсан, жыл соңында) жалпы стандартқа негізделеді, оны құрастырушы – білім басқармасы, ұлттық орталықтар. Мақсаты – білім сапасын тексері, оқытуды мониторинг тұрғыда бақылау.

Қорытындылай келе, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде бағалау жүйесінің тиімділігі – білім сапасын арттырудың маңызды шарты. Ішкі және сыртқы бағалаудың үйлесімділігі оқу үдерісін жүйелі ұйымдастыруға, оқушының шынайы білімін бағалауға, сондай-ақ мұғалім мен оқушы арасындағы өзара сенім мен ынтымақтастықты арттыруға ықпал етеді. Бағалау тек нәтиже ғана емес, даму ретінде қарастырылуы тиіс деп ойлаймын.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ерденнова Б. Жаңа формация мұғалімі және болашақ мұғалім. -КК. [Wikipedia.org/wiki/ \(8.11.12.\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/8.11.12.)
2. Дарындылық қабілеттің ерекшелігі», «Вестник» журналы, 2012 жыл №6 19-б.
3. «Мұғалімге арналған нұсқаулық». Үшінші басылым «НЗМ» ДББҰ.
4. Қазақ тілі мен әдебиеті журналы. 2010 жыл, № 5,6.

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ: ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚҰРАСТЫРУ МЕН ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Ахметова Аширкул
«№62 мектеп-лицейі» ШЖҚ МКҚ
Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада функционалдық сауаттылықты дамытуда қалыптастырушы бағалаудың рөлі қарастырылады. Қалыптастырушы бағалау оқушының оқу жетістігін бақылаумен қатар, оның жеке даму траекториясын айқындауға мүмкіндік береді. Зерттеу барысында тиімді тапсырмаларды әзірлеу мен қолдану тәсілдері, бағалау критерийлері мен дескрипторлар жүйесі ұсынылады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың сыни ойлау, ақпаратты талдау және шешім қабылдау дағдыларын дамыту жолдары айқындалады.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, қалыптастырушы бағалау, білім беру, бағалау критерийі, білім сапасы, құзыреттілік.

Аннотация. В статье рассматривается роль формативного оценивания в развитии функциональной грамотности учащихся. Формативное оценивание позволяет не только отслеживать учебные достижения, но и определять индивидуальную траекторию развития ученика. В исследовании представлены способы разработки и применения эффективных заданий, система критериев и дескрипторов. Определены пути развития критического мышления, анализа и применения информации, а также навыков принятия решений на уроках казахского языка и литературы.»

Ключевые слова: функциональная грамотность, формативное оценивание, образование, критерий оценки, качество образования, компетентность.

Abstract. The article examines the role of formative assessment in developing students' functional literacy. Formative assessment not only monitors academic achievement but also identifies individual learning trajectories. The study presents methods for designing and applying effective tasks, along with a system of criteria and descriptors. It outlines ways to enhance students' critical thinking, information analysis, and decision-making skills through Kazakh language and literature lessons.

Keywords: functional literacy, formative assessment, education, assessment criterion, quality of education, competence.

Бүгінгі жаһандану жағдайында білім беру жүйесі терең өзгерістерге ұшырап отыр. Қазіргі білім беру жүйесінің басты басымдықтарының бірі – оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. Бұл ұғым білім алушының алған білімін өмірлік жағдаяттарда тиімді қолдану, ақпаратты талдап, саралап, шешім қабылдауға пайдалану қабілетін білдіреді. Осы мақсатқа жетуде бағалау жүйесінің жаңаруы, әсіресе қалыптастырушы бағалаудың (ҚБ) тиімді енгізілуі маңызды рөл атқарады.

Қалыптастырушы бағалау – оқушылардың оқу жетістіктерін үздіксіз бақылап, оларға дер кезінде кері байланыс беруді қамтамасыз ететін және оқу үдерісін жетілдіруге бағытталған бағалау түрі. Ол оқушылардың өз біліміндегі олқылықтарды дер кезінде анықтап, түзетуге, ал мұғалімдерге оқыту әдістерін оқушы қажеттілігіне бейімдеуге мүмкіндік береді.

Белгілі педагог-ғалымдар. Дж. Блэк пен Д. Уильям (1998) зерттеулерінде «формативті бағалау – оқытудағы ең қуатты құралдардың бірі» екенін дәлелдеген. Ал қазақ ғалымдары С. Әбдіғапбарова –

функционалдық сауаттылыққа жету үшін сабақ барысында міндетті түрде дескрипторлар мен критерийлерді қолдану керектігін көрсетеді. Оның пікірінше, мұндай тәсіл оқушылардың өз білімін нақты бағалауға және кемшіліктерін түзетуге мүмкіндік береді. Ал Қ. Қадашева – тілді оқытуда қалыптастырушы бағалаудың рөлі зор екенін, өйткені ол оқушыны «бақылау нысаны» емес, «оқу үдерісінің белсенді қатысушысы» ретінде қалыптастыратынын айтады. Осыған байланысты, мектептегі оқу үдерісінде қалыптастырушы бағалауды тиімді пайдалану арқылы оқушылардың құзыреттіліктерін арттыру өзекті болып отыр.

Қазақстанда функционалдық сауаттылық ұғымы 2012 жылдан бастап білім беру жүйесінің негізгі даму бағыттарының біріне айналды. Бұл үрдіс халықаралық зерттеулер (PISA, PIRLS, TIMSS) талаптарына бейімделу қажеттілігінен туындады. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда ерекше орын алады. Себебі бұл пән оқушылардың тілдік қорын, сыни ойлауын, пікір айту және тыңдау дағдыларын дамытады. Мақалада функционалдық сауаттылықты дамытуда қалыптастырушы бағалаудың тиімділігін теориялық және практикалық тұрғыдан қарастыра отырып, тапсырмаларды құрастыру мен қолданудың әдістемелік жолдары ұсынылды.

Бұл зерттеудің әдістемелік негізі оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда қалыптастырушы бағалауды тиімді қолдану жолдарын айқындауға, сондай-ақ сапалы тапсырма түрлерін жобалау, бағалау критерийлері мен дескрипторларды әзірлеу және кері байланыс беру тәсілдерін жүйелеуге бағытталды.

Зерттеу барысында келесі әдіснамалық амалдар қолданылды:

Салыстырмалы талдау әдісі – функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған түрлі тапсырмалар мен бағалау жүйелерін салыстыру арқылы олардың құрылымдық және мазмұндық ұқсастықтары мен айырмашылықтарын айқындау.

Контент-талдау әдісі – тапсырмалардың мазмұны мен бағалау өлшемдерінің нормативтік құжаттарға сай болуын қамтамасыз етті.

Практикалық бақылау әдісі – нақты сабақтарда әзірленген тапсырмаларды қолдану және олардың нәтижелерін бақылау арқылы тиімділікті бағалау. Мұғалімдер мен оқушылардың іс-әрекетін сабақ барысында қадағалау, тапсырмалардың орындалу деңгейін талдау және оқу нәтижелерін салыстыру жүзеге асырылды.

Сапалық сипаттау әдісі – оқушылардың жұмыстарына берілген кері байланыс түрлерін, бағалау критерийлерінің түсініктілік деңгейін және олардың оқу мотивациясына әсерін сипаттау. Бұл тәсіл оқушылардың өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытуға ықпал ететін тиімді кері байланыс формаларын анықтауға мүмкіндік берді.

Зерттеу барысында мұғалімдер үшін тапсырма құрастыру алгоритмдерін ұсынамын.

- Мазмұндық сәйкестік – тапсырма оқу мақсаттарына сәйкес болуы;

- Сын тұрғысынан ойлау – оқушы тек жауап бермей, талдау, салыстыру, дәлелдеу арқылы ойлануы тиіс;

- Қызықтылық – тапсырмаларды ұлттық құндылықтармен және өмірлік жағдаяттармен ұштастыру;

- Бағалау критерийлері – әр тапсырмаға нақты дескрипторларды анық, түсінікті етіп әзірлеу;

- Рефлексия - нәтижелерді талдау және келесі сабақтарға түзетулер енгізу.

Тапсырмалар қаншалықты тиімді?

Мұғалімдер үшін:

- Әр оқушының даму деңгейін бақылап, дер кезінде көмек көрсетуге мүмкіндік береді.

- Сабақтың тиімділігін арттырады, өйткені мұғалім оқушының нақты әлсіз тұстарын көріп, түзету жұмыстарын жүргізе алады.

Оқушы үшін:

- Өз білімін бағалауды үйренеді, рефлексия дағдысы дамиды.

- Жауапкершілік артып, білімді өмірлік жағдаятта қолдана бастайды.

- Сыни тұрғыдан ойлау қабілеті дамып, өз пікірін дәлелдеуге дағдыланады.

Оқыту процесі үшін:

- Бағалау оқу мен оқытуды жақындастырады.

- Оқушының функционалдық сауаттылығы тек тілдік деңгейде емес, әлеуметтік-мәдени тұрғыда да дамиды.

Мақалада әдістемелік ұсыныстарды орындау арқылы педагогтар оқушылардың функционалдық сауаттылығын жүйелі түрде дамытып, қалыптастырушы бағалауды тиімді пайдалана алады.

Практикалық қолдану. Ұсынылған әдістемелік тәсілдер 10-сынып оқушыларына қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту үшін тікелей қолдануға бағытталған. Функционалдық сауаттылықты арттыру үшін оқу тапсырмалары өмірлік жағдаяттарға негізделіп құрылуы керек. Мысалы:

1) Ситуациялық жағдаяттардан шыға білуге арналған тапсырма:

Тақырыбы: Әлеуметтік сұраныс және отандық өнімдер (10 сынып)

Тапсырма түрі: комбинирленген(монолог құрау және сұраққа жауап беру) шығармашылық тапсырма.

Жағдаят. Мектеп асханасына 20 түрлі отандық азық-түлік өнімдерін сатып алу қажет. Бірақ ақша тек 10 өнімге ғана жетеді.

Тапсырма: Қандай өлшемдер бойынша отандық азық-түлік өнімдерін таңдайсыз?(3 критерий құрастырыңыз).

1) Таңдаған 10 отандық азық-түлік өнімдерін тізімдеңіз..

2) Таңдауыңызды дәлелдеңіз.

Дескриптор:

- азық-түлік өнімдерін таңдау үшін кемінде 3 критерий құрастырады.

- топпен бірге 10 отандық азық-түлік өнімдерін тізімге енгізеді.
- таңдауын дәлелмен негіздейді.

2) Көпмәтінді мәтіндермен жұмыс:

Тақырыбы: Отандық өнеркәсіп өнімі.

Оқу мақсаты: 10.1.6.1 ,

10.2.6.1

Тапсырма түрі: интеграцияланған функционалдық сауаттылық тапсырмасы.

2.1. Диаграммадағы деректерге қарап, мәтіндегі ақпаратпен салыстырыңыз.

Сұрақ:

- Қай мәтін диаграммадағы негізгі өнім түрлерін нақты сипаттап берді?
- Диаграммадағы ақпарат пен мәтін мазмұны бір-бірін қалай толықтырады?

2.2. Отандық өнімді тұтынудың қоғамға пайдасы туралы өз көзқарасыңызды екі мәтін мен диаграмма деректеріне сүйене отырып дәлелдеңіз. Кемінде 2 аргумент келтіріңіз. Жауабыңызды 5-6 сөйлем көлемінде жазыңыз.

Дескриптор:

- мәтіннің негізгі идеясын анықтайды;
- диаграммадағы деректерді мәтіндермен салыстырып, қорытынды жасайды;
- көтерілген мәселе бойынша өз көзқарасын білдіреді.

3) Шешім қабылдауға, дәлелдеуге арналған тапсырма:

Тапсырма түрі: Коммуникативтік, дискуссиялық (дебаттық) тапсырма .

Жағдаят. Драмада Қамажай армандары мен отбасы арасындағы таңдауда отбасын бірінші орынға қойды. Осы шешімді дұрыс деп санайсың ба? Неліктен? Жауабыңызды дәлелмен жазыңыз

- «Иә» тобы – қолдаушы дәлелдер келтіреді.
- «Жоқ» тобы – қарсы пікір білдіреді.

Дескриптор:

- өз пікірін нақты аргументтермен қорғайды;
- қарсы тараптың пікірін сын тұрғысынан талдайды;
- қорытынды жасайды..

Қорытындылай келе, қалыптастырушы бағалау – оқушының білімін өлшеу құралы ғана емес, оның ойлау мәдениетін, функционалдық сауаттылығын дамытудағы тиімді тәсіл. Құрылымы жүйелі, мазмұны мәнді тапсырмалар оқушыны ойлануға, ақпаратпен жұмыс істеуге, өз ойын дәлелдеуге үйретеді. Бұл үдерісті сапалы бағалау оқушының өз білім деңгейін түсінуіне, әрі қарай дами түсуіне жол ашады. Сондықтан әр мұғалім тапсырмаларды құрастыруда бағалау критерийлерін нақтылап, оқушының жеке дамуына жағдай жасауы қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әбдіғапбарова С.Т. *Қазақ тілін оқытуда бағалау технологиялары*. – Астана: Фолиант, 2017.
2. Әбдіғапбарова С.Т. «Қалыптастырушы бағалау – білім сапасын арттыру құралы». *Қазақстан мектебі*, №3, 2020.
3. Қадашева Қ. «Функционалдық сауаттылықты дамытудағы жаңа әдістер». *Білім – Образование*, №5, 2018.
4. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. *Қалыптастырушы бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар*. – Астана, 2018.
5. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016жж арналған ұлттық іс – қимыл жоспары. Астана 2012ж 25 маусым. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1200000832>
6. OECD. *PISA-2018 тапсырмалары: әдістемелік құрал*. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019.

ІШКІ ЖӘНЕ СЫРТҚЫ БАҒАЛАУ МАЗМҰНЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫ МЕН ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДАҒЫ РӨЛІ

Кусаинова Назгуль Ермековна
«№ 62 мектеп-лицейі» ШЖҚ МКҚ
Астана қаласы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада ішкі және сыртқы бағалаудың білім сапасын арттырудағы рөлі мен оларды қазақ тілі мен әдебиеті пәні мазмұнына енгізудің әдістемелік негіздері қарастырылады. Автор бағалауды білім деңгейін өлшеу құралы ғана емес, тілдік және коммуникативтік қабілетті, сыни ойлауды дамыту тетігі ретінде түсіндіреді. Халықаралық зерттеу талаптарына сай функционалдық сауаттылықты дамыту жолдары мен тапсырма үлгілері ұсынылады. Ішкі және сыртқы бағалауды тиімді ұйымдастыру білім сапасын арттыруға және оқушылардың жеке әлеуетін ашуға мүмкіндік беретіні негізделеді.

Түйін сөздер: ішкі бағалау, сыртқы бағалау, функционалдық сауаттылық, халықаралық талаптар, тілдік дағдылар, қазақ тілі мен әдебиеті.

Аннотация. В статье рассматриваются роль внутренней и внешней оценки в повышении качества образования и методические основы их интеграции в содержание предметов казахского языка и литературы. Автор рассматривает оценивание не только как инструмент измерения уровня знаний, но и как средство развития языковых, коммуникативных и критических навыков учащихся. Представлены пути формирования функциональной грамотности и примеры заданий в соответствии с требованиями международных исследований. Обосновано, что эффективная организация внутренней и

внешней оценки способствует повышению качества образования и раскрытию личностного потенциала учащихся.

Ключевые слова: внутренняя оценка, внешняя оценка, функциональная грамотность, международные требования, языковые навыки, казахский язык и литература.

Abstract. The article examines the role of internal and external assessment in improving education quality and the methodological foundations for integrating them into the content of Kazakh language and literature subjects. The author views assessment not merely as a tool for measuring knowledge but as a means of developing students' linguistic, communicative, and critical thinking skills. The paper presents approaches to developing functional literacy and sample tasks aligned with international research standards. It concludes that effective organization of internal and external assessment enhances education quality and fosters students' personal potential.

Keywords: internal assessment, external assessment, functional literacy, international requirements, language skills, Kazakh language and literature.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, сыни ойлау мен шығармашылық қабілетін дамыту. Осы бағыттағы маңызды тетік – оқушының оқу жетістіктерін әділ әрі тиімді бағалау. Бағалау үдерісі ішкі және сыртқы бағалау түрлерін қамтиды және оқыту үдерісінің ажырамас бөлігі. Бұл оқушының оқу жетістігін тексеру ғана емес, оның білім сапасын, құзыреттілігін және функционалдық сауаттылығын арттыру құралына айналып отыр. Қазақстандағы бағалау жүйесі екі бағытта іске асады: ішкі бағалау (мектеп ішіндегі қалыптастырушы және жиынтық бағалау) және сыртқы бағалау (ҰБТ, TIMSS, PISA, PIRLS сияқты халықаралық зерттеулер). Екі бағалау түрі де білім сапасын арттыруға, оқушының әлеуетін анықтауға және оқу нәтижесін өмірлік дағдылармен ұштастыруға мүмкіндік береді.

Ішкі бағалау – мұғалім тарапынан күнделікті оқу үдерісінде жүзеге асырылатын қалыптастырушы және жиынтық бағалауларды қамтиды. Ол оқушының оқу мақсаттарына қаншалықты жеткенін, жетістік деңгейін анықтап, алдағы оқу әрекеттерін түзетуге мүмкіндік береді. Мысалы, 8-сыныпта "Абайдың қара сөздерін талдау" тақырыбында оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау қабілетін бағалау үшін мұғалім келесі қалыптастырушы бағалау тапсырмасын ұсына алады:

- Абайдың 7-қара сөзінен үзінді беріліп, оқушы «автордың идеясын анықтаңыз», «шығармашылық пікір білдіріңіз» және «өзіңіздің өмірлік тәжірибеңізбен байланыстырып жазыңыз» сұрақтарына жауап береді.

Блум таксономиясына сәйкес бағалау оқушының білу, түсіну, қолдану, талдау, жинақтау және бағалау деңгейлерін қамтуы тиіс. Ал Выготскийдің жақын даму аймағы теориясы бойынша бағалау оқушының қазіргі мүмкіндігін ғана емес, оның даму әлеуетін де айқындайды.

Қалыптастырушы бағалау (формативті) – бұл оқыту үшін бағалау, яғни мұғалімнің үнемі кері байланыс беруі. Black & Wiliam (1998) зерттеуінде формативті бағалау оқушылардың үлгерімін 30%-ға дейін арттыратыны дәлелденген.

Жиынтық бағалау (БЖБ, ТЖБ) – оқытуды бағалау, яғни белгілі бір кезеңдегі оқушының жетістігін қорытындылау. Ол оқушылардың білім сапасын жүйелі түрде бақылауға мүмкіндік береді.

Өзімнің педагогикалық тәжірибемде, бағалау жүйесінің сабақ үрдісіндегі маңыздылығын айқын сезіне бастадым. Әсіресе қалыптастырушы бағалаудың оқушы дамуына ықпалы ерекше екеніне көзім жетті. Сабақ барысында оқушыларды үнемі қадағалап, уақытылы кері байланыс бергенде олардың қызығушылығы артып, қателерін түзетуге ұмтылатынын байқадым.

Мысалы, фольклорлық мәтіндермен жұмыс кезінде «Мәтіннің негізгі ойын жаз», «2 жаңа сөзді сөйлемде қолдан» деген нақты дескрипторлар оқушыларға тапсырманы орындауда бағыт-бағдар береді. Оқушы өз жұмысын осы өлшеммен салыстырып, қай деңгейде тұрғанын анық көре алады. Бұл әділдікті қамтамасыз етіп қана қоймай, оқушының өз мүмкіндігін бағалауына жағдай жасайды. Қалыптастырушы бағалау дұрыс ұйымдастырылған жағдайда оқушының білімін тек бақылап қана қоймай, оның оқу үдерісін жетілдіруге, өзін-өзі бағалауға және нәтижесін жақсартуға ықпал етеді.

Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын құрудағы ерекшеліктер

- Нақтылық пен мақсаттылық

Әрбір тапсырма оқу мақсатына сәйкес құрылуы тиіс. Мысалы, егер мақсат – мәтіннің негізгі ойын анықтау болса, тапсырма «Мәтіннің басты идеясын 2 сөйлеммен жеткіз» түрінде болуы керек.

- Дескриптордың болуы

Тапсырма міндетті түрде бағалау өлшемдерімен (дескрипторлармен) бірге берілуі керек. Бұл оқушыға нақты бағыт береді. Мысалы:

-Негізгі ойды дұрыс тапты – 1 балл

-Мәтіннен дәлел келтірді – 1 балл

-Өз сөзімен жеткізді – 1 балл

- Функционалдық сауаттылыққа негізделуі

Қалыптастырушы бағалау тек мазмұнды қайталауға емес, білімді өмірлік жағдаяттарда қолдануға бағытталуы керек.

Мысалы: 11 сыныпта «Әлеуметтік теңсіздік» тақырыбы бойынша мынадай тапсырмалар құрастыруға болады. Оқушыларға мәтіннен үзінді беріледі. Үзінді негізінде келесі тапсырмаларды орындайды.

Әне анау бір тұста қос қабатты әсем үй тұр. Талшын сол үйге қатты қызығады. Біздің сондай үйіміз болса ғой деп армандайды. Бүгін тағы да көз алмай қарап келе жатыр. Әлден кейін:

- Әке, біз қашан осындай үй саламыз, – деді.

Мен де әдеттегідей:

- Асықпа қызым, бізде бәрі де болады, - дедім. Ең алғаш көргенде не дегені де есімде. Бұл үйді алғаш көргенде:

- Әке, анау үйді қарашы, - деген.

- Иә, көрдім, - дегенмін немқұрайдылау.

- Күшті иә, - деген ол сүйсіне қарап.

- Иә, - дегенмін мен соңы немен аяқталар екен деп.

- Біз де осындай үй салайықшы, - деген.

Содан бергі арманы – сол. Бір бөлмелі жатақханадан зерігіп те кетеді-ау шамасы. Өзіміздің үйіміз болса, ол үйдің ауласы кең болса, ойын алаңында құм үйіліп жатса деп армандайды. Егер солай болса, өзінен кейінгі інісін арбасына салып сүйреп, арасында құмға ойнатар еді. Ал жатақханада тұратындықтан оған ондай мүмкіндіктер туа қоймайды. Қаптаған машиналардан қауіптенеміз. Бұл күнде аулаларда балалар ойнайтын да орын қалмай барады. Қай жерге кірсең де иін тірескен машиналар тұрады...

<https://massaget.kz/proza/beybt-saryibay-menn-kazakstanyim-angme-15449/>

• Мәтіндегі отбасының қандай әлеуметтік мәселесі қозғалған? Бұл мәселе қазіргі қоғамда қаншалықты өзекті деп ойлайсыз? Өз сөзіңізді 3 сөйлеммен тұжырымдаңыз.

• Қазіргі қоғамда баспана мәселесі көптеген азаматтардың әлеуметтік жағдайына әсер етуде. Осы мәселеге назар аудартып, оны шешуге қоғамды жұмылдырту үшін тілдік құралдарды қолданып, кейіпкер армандаған үй мен қазіргі тұрмыс арасындағы айырмашылықты кесте түрінде салыстырыңыз.

• Деңгейлік тапсырмалар

Бір сыныптағы оқушылардың қабілеті әртүрлі. Сондықтан, тапсырмалар жеңіл, орта, күрделі деңгейде берілуі қажет. Бұл оқушының өз мүмкіндігіне сай жұмыс жасауына мүмкіндік береді.

Ішкі бағалаудағы рөлі

Ішкі бағалау (мектеп ішіндегі БЖБ, ТЖБ және күнделікті бақылау) барысында қалыптастырушы бағалау:

• Оқушылардың күнделікті ілгерілеуін бақылауға;

• Оқушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты нығайтуға;

• Әр оқушының жеке даму траекториясын құруға көмектеседі.

Мысалы, БЖБ-ға дайындық кезінде қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын орындаған оқушылар тест құрылымымен танысып қана қоймай, қателерін түзетуге үйренеді. Бұл ішкі бағалаудың сапасын арттырады.

Сыртқы бағалаудағы рөлі

Сыртқы бағалау – ұлттық бірыңғай тестілеу, халықаралық зерттеулер (PISA, TIMSS, PIRLS) және мониторингтік жұмыстар. Қалыптастырушы бағалау бұл салада да маңызды рөл атқарады, себебі:

• Оқушыны жауапкершілікке үйретеді;

• Тапсырмалардың форматына бейімдейді;

• Оқушының функционалдық сауаттылығын арттырады, ал бұл халықаралық зерттеулерде басты көрсеткіш.

Өз тәжірибемде байқағаным, қалыптастырушы бағалауды жүйелі қолданған сыныптарда оқушылардың сыртқы бағалаудағы нәтижелері 10–15%-ға жоғары болды. Себебі олар тапсырманы түсініп орындауға, уақытты тиімді пайдалануға және ойды нақты жеткізуге үйренеді. Мысалы, PISA

тапсырмалары оқушының функционалдық сауаттылығын өмірлік жағдаят арқылы тексереді, ұсынылатын мәтін негізінде сұрақтарға жауап беру арқылы олардың оқу сауаттылығы бағаланады. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі ретінде біз бұл форматтарды пәндік мазмұнмен байланыстырып, оқу процесіне енгізуіміз қажет.

Бұл тапсырма оқушының мәтінді түсіну, талдау және өз көзқарасын дәлелдей білу дағдыларын бағалауға мүмкіндік береді.

1мысал:11-сынып оқушыларына "Табиғатты аяла" тақырыбында экологиялық мақала ұсынылып, төмендегідей тапсырмалар беріледі:

- Мақаланың негізгі идеясын анықтаңыз.
- Автормен келісесіз бе? Өз жауабыңызды нақты дәлелмен негіздеңіз.
- Мәтіндегі аргументтердің тиімділігін бағалаңыз.

Бұл сыртқы бағалаудың форматына бейімделген ішкі тапсырмалар оқушыны сындарлы ойлауға баулиды.

2 мысал: PISA форматына бейімделген тапсырма:

Берілген публицистикалық мәтінді оқып, мынадай сұрақтарға жауап беріңіз:

- Автордың негізгі ұстанымы қандай?
- Қандай дәлелдер келтірілген?
- Осы мәселеге байланысты өз пікірің қандай?

Мұндай тапсырмалар оқушының функционалдық оқу сауаттылығын дамытумен қатар, сын тұрғысынан ойлау қабілетін, тілдік икемін арттырады.

Қорыта келе,ішкі және сыртқы бағалау жүйелері – білім сапасын арттырудың екі тұғыры. Мұғалім ішкі бағалауды жүйелі жүргізу арқылы оқушының ілгерілеуін бақылайды, ал сыртқы бағалауға дайындау арқылы оның өмірлік дағдыларын жетілдіреді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде бұл бағалау түрлерін сабақ мазмұнына кіріктіру – оқушыны әдебиетпен сусындатып қана қоймай, сын тұрғысынан ойлайтын, жауапкершілігі жоғары тұлға қалыптастырудың кепілі.Қалыптастырушы бағалау – білім сапасын арттырудың қуатты құралы. Ол тек оқушының жетістігін өлшемей, оның оқудағы жолын, қиындықтарын, алға жылжуын көрсетеді. Дұрыс құрылған тапсырмалар мен дескрипторлар арқылы ішкі бағалау жүйесі нығаяды, ал бұл өз кезегінде сыртқы бағалаудағы көрсеткіштерге оң әсер етеді.Менің тәжірибемде бағалау – оқушыны жазалау құралы емес, дамыту құралы екенін дәлелдеді. Сол себепті әр мұғалім қалыптастырушы бағалауды тиімді ұйымдастыруға баса назар аударуы қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2016). Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана.

2.ҚР БҒМ ҮІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. (2018). Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау жүйесі бойынша әдістемелік нұсқаулық. – Астана.

3. Мұқанова, К. (2020). Қалыптастырушы бағалау – оқушы жетістігін арттыру құралы. // Қазақ тілі мен әдебиеті журналы, №3, 25–30 бет.

4. Құдайбергенова, Г. А. (2021). Функционалдық сауаттылықты дамытудағы бағалау жүйесінің рөлі. – Алматы: «Ұстаз» баспасы.

5. Ермекова, Г. (2022). Білім сапасын арттырудағы бағалау жүйесінің ерекшеліктері. – Алматы: Қазақ университеті баспасы.

6. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. (2017). Критериалды бағалау: әдістемелік құрал. – Астана.

БІЛІМ БЕРУ БАСТАМАЛАРЫН БАҒАЛАУ: ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕР

Жамбыл Айбек Ардақұлы

«Балдәурен» РОСО

Алматы обл., Қонаев қ., Қазақстан

Аннотация. Қазіргі таңда әлемдік оқу үдерісінің өзегі жаңа технологиялар мектепке енгізіліп, күнделікті сабақ барысында қолданылып жүр. Мақалада табысты оқушы тәрбиелеуде білім саласындағы жаңалықтарды біліп, жаңаша оқытудың белсенді әдістерін пайдалану педагогтің зор міндеті екендігі айтылып, сандық білім ресурстарының ерекшелігі туралы талдау жасалған.

Түйін сөздер: оқу үдерісі, инновациялық білім беру, педагогикалық технология; жеті модульдің кіріктірілуі, сандық білім беру ресурстары, сын тұрғысынан ойлау.

Аннотация. В настоящее время ядром мирового учебного процесса являются новые технологии, которые внедряются в школу и используются в повседневной жизни. В статье подчеркивается, что перед педагогом стоит задача узнать новшества в области образования и использовать активные методы нового обучения в воспитании успешного ученика, проведен анализ специфики цифровых образовательных ресурсов.

Ключевые слова: учебный процесс, инновационное образование, педагогическая технология; интеграция семи модулей, цифровые образовательные ресурсы, критическое мышление

Abstract. Currently, the core of the global educational process is new technologies that are being introduced into schools and used in everyday life. The article emphasizes that the teacher is faced with the task of learning about innovations in the field of education and using active methods of new learning in educating a successful student, analyzing the specifics of digital educational resources.

Keywords: educational process, innovative education, pedagogical technology; integration of seven modules, digital educational resources, critical thinking

Ертеңгі келер күннің бүгіннен гөрі нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күш – тек білім. Педагогикалық технология мен жаңаша әдістер арқылы оқушыға білім беруде мұғалімнің іс-әрекеті тиімді болатындығы мәлім. Мектептегі іс-тәжірибеде әртүрлі оқыту технологияларын пайдалану, оның жетістіктерін болжау, өз бетінше жобалау мен құрастыру негізінде оқушылар жоғары нәтижеге жетуге болады. Еліміздің болашағы көркейіп, өркениетті елдер қатарына бүгінгі ұрпақтың табысты, сауатты білімі жеткізетіні анық.

Бүгінгі таңда қоғамның әлеуметтік-экономикалық міндеттері заманына сай өзгерістерге ұшырап, өскелең ұрпақты оған лайықтап өмірге бейімдеудің

жаңа талаптарын қойып отыр. Осы мақсаттарға жетудің бірден бір жолы оқу-тәрбие үрдісінде инновациялық әдіс-тәсілдерді енгізе отырып, оқушылардың білімге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып, өз бетімен ізденуге, шығармашылық еңбек етуіне жол ашу. Сондықтан, қазіргі кезде оқыту үрдісінде заманға сай, оқытудың жаңа педагогикалық әдістерін қолданамыз. Жаңа әдістер оқушылардың оқу барысында олардың білімділікке, ізденімпаздыққа, оқуға ынтасын ашады. «Жас мемлекетіміздің болашағы – бүгінгі мектеп оқушылары. Бәріне бірдей талап қойып, олардың табиғи қабілеттерін, нақты мүмкіндіктерін анықтап оқыту – бүгінгі күннің өзекті мәселесі. Білім беру саласы қызметкерлерінің алдына қойып отырған басты міндеттемелердің бірі – оқытудың әдіс- тәсілдерін үнемі жетілдіру»[2] - екенін ескере отырып, өсіп келе жатқан ұрпаққа тәлім- тәрбие беру, олардың рухани жаңарып жандануына тірек те, тетік те болатын педагогика саласы екендігі бәрімізге белгілі. Сондықтан да, оқушылардың ой-өрісін, ұлттық мәдениетін, рух пен сана-сезімін дамытып, алғыр да табысты оқушыны қалыптастыруда білім саласында инновациялық іс-әрекеттердің енуі үлкен жетістік. «Инновация» ұғымы педагогиканың сөздік қорына ежелден енген және кейбір ғалымдардың еңбектерінде «жаңа», «жаңалық енгізу» деп сипатталып жазылып жүр. Кей ғалымдар оны «өзгеріс» деген пікір білдіреді.

Білім беру қажеттілігі тұрғысынан көптеген цифрлық білім беру ресурстарының маңызды ерекшелігі олардың интерактивтілігі, кері байланыстың болуы және дәстүрлі оқыту құралдарымен салыстыра талдағанда көптеген артықшылықтарға ие. Мысалы: заманауи ақпараттық технологиялар құралдарын қолдану оқу-тәрбие процесінің барлық деңгейлерінің қарқындылығын арттырады, пәнаралық байланыс тиімді жүзеге асады, білім алушының жеке басын дамыту, ақпараттық қоғам жағдайында тұлғаны өмірге дайындау, ойлаудың әр түрлі түрлерін дамыту, коммуникативтік қабілеттерді дамыту, ақпаратты өңдеуді жүзеге асыру білігін қалыптастыру мен цифрлық құзіреттіліктер қалыптасады. Психологиялық тұрғыдан сандық білім беру ресурстарының басты құндылығы – бұл жұмыс формаларының әртүрлілігіне және ойын сәтін қосу мүмкіндігіне байланысты мотивация мен танымдық белсенділікті арттырады. Анықтамаларды, есептерді, жаттығуларды және материалдың басқа да маңызды бөліктерін жазу тезірек жүреді, өйткені мұғалімге мәтінді бірнеше рет қайталаудың қажеті жоқ (ол оны экранға шығарады) және оқушыға мұғалімнің өзіне қажет фрагментті қайталауын күтудің қажеті жоқ.

Информатика пәнімен кіріктірілген сабақтарда оқушылар компьютерлік сауаттылықты игереді және әртүрлі білім салаларындағы мәліметтерді жұмыста қолдана отырып, шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Білім беру жүйесіне инновациялық технологияларды енгізу де педагогика саласының дамуына бірден бір жолдың негізі. Бүгінгі таңда жаңартылған білім беру бағдарламасында жеті модульден тұратын Кембридж жүйесі қолданылып, жеті модульді сабақ барысында кіріктіру негізге алынып

отыр. Олар: оқытудағы жаңа тәсілдер, сыни тұрғыдан ойлауға үйрету, оқу және оқыту үшін бағалау, оқытуда АКТ-ны пайдалану, дарынды және талантты оқушыларды оқыту, оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту, оқытуды басқару және көшбасшылық. Бүгінде осы бағдарламаны меңгерген ұстаздар жаңартылған білім мазмұнына сай білім мазмұны мен оқыту технологияларын оқып, бүгінгі күні кәсіби іс-әрекетінде пайдаланып келеді. Жаңартылған білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, сын тұрғысынан ойлау негізгі міндет болып табылады. Сын тұрғысынан ойлауды дамытудың негізгі мақсаты – оқушының бойында қарым қатынасты дамыту, ақпаратты іздеп таба білу іскерлігі, алынған ақпаратты талдау және талқылау, жан-жақты ойлау және зерттеу және өзіндік пікірін айта білу.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту көрсеткішін жетілдіруге бағыттап, белгілі бір әдіс-тәсілдерді пайдалануды ұсынатын оқу мен жазу сауаттылығына бағытталған технология. Сабақ уақытында пайдаланылатын тәсілдерге: жұптық және топтық миға шабуыл, «есіңе түсір, ойлан, ұсын», ассоциация, түйінді сөздер, шатасқан логикалық шынжырлар т.б. Сабақтың ұғыну кезеңінде пайдалануға болатын тәсілдерге: Insert, өзара сұрақ, өзара оқыту, аялдамамен оқу, қосарланған күнделік, түймедақ сұрақтары, мәселені шешу парағы және т.б. Рефлексия кезеңінде төмендегідей тәсілдерді пайдаланған дұрыс: жұптық миға шабуыл, түйінді сөздер, қосарланған күнделік, бес минуттық эссе, «Синквейн», мәселені шешу парағы, ақылдың алты қалпағы сияқты тәсілдер сабақтың жаңашылдығы мен оқушының білім сапасын жақсартуға үлкен мүмкіндік. Мысалы: 5-сыныптың Қазақ тілі сабағында «Көлік және жол белгілер» тақырыбында *«Кинометафора»* әдісін пайдаланып, «Жол қауіпсіздігінің ережелері» туралы тыңдалым мәтінін көрсетемін, осы бейнежазба арқылы оқушылар мәтін мазмұны негізінде сұрақтар құрастырады: Жол ережесіндегі басы қағидалар қандай? Автор бейнежазбада қандай жол белгілеріне ерекше тоқталады? Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау стратегиясының негізінде, кез келген даму деңгейге байланысты мәселеге сын көзбен қарап, пікір айтуға дағдыландырамын. Оқушылардың шығармашылығын дамыту мақсатында аталмыш сыныпта *«Галереяны шарлау»* әдісі арқылы (1-сурет) топтарға бөлінген оқушылар берілген сюжетті суреттердің желісі бойынша «Жол ережесін сақтайық» тақырыбында әңгіме құрастырады.

Қорытындылай келе, педагогикалық инновациялар, ең алдымен, инновация бағытталатын жеке қасиеттермен ерекшеленетін оқушы тұлғасын қалыптастырудан басталады. Менің ойымша, инновациялық технологияларды пайдалануға дайындық қазіргі жоғары оқу орындарында болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлау сәтінен жүзеге асу керек. Жаңашылдыққа жаны құмар, жаңа идеялар мен шебер сабақтардың авторы болған ұстаздар ғана еліміздің дамытушы күші, жастар элитасы мен табысты оқушыны қалыптастырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Нағымжанова Қ.М. Педагогика: Оқулық. – Алматы, 2010. – 340 б.
- 2.Мулдабекова К.Т. Ақпараттық технологиялар арқылы болашақ мамандардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру. Алматы, 2014
- 2.Муравьев Е. В., Критика и критическое мышление // Образование в современной школе. – 2010.– №3.

ГЕЙМИФИКАЦИЯНЫ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ ҚОЛДАНЫЛУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Битлеуова Тлеухор Бериковна

«Балдәурен» республикалық оқу-сауықтыру орталығы РМҚК
Балқаш қ., Қазақстан

Аңдатпа. Қазіргі таңда әлемдік оқу үдерісінде жаңа технологиялармен бірге ойын технологиялары мектепке енгізіліп, күнделікті сабақ барысында қолданылып жүр. Мақалада геймификацияның білім беру үдерісінде қолданылуы мен ерекшелігі туралы талдау жасалған.

Түйін сөздер: оқу үдерісі, инновациялық білім беру, педагогикалық технология, ойын технологиясы, геймификация

Аннотация. В настоящее время в мировом учебном процессе наряду с новыми технологиями в школу внедряются игровые технологии, которые используются ежедневно в ходе занятий. В статье сделан анализ использования и специфики геймификации в образовательном процессе.

Ключевые слова: учебный процесс, инновационное образование, педагогическая технология, игровые технологии, геймификация

Abstract. Currently, in the world educational process, along with new technologies, game technologies are introduced into the school and used during daily classes. The article analyzes the application and specifics of gamification in the educational process.

Keywords: educational process, innovative education, pedagogical technology, Game Technology, gamification

Ойын техникасы мен технологиялары ежелден бері педагогикалық практикада қолданылады. Еңбек пен оқумен қатар, ойынға деген қажеттілікке ие адамның негізгі іс — әрекетінің бірі ойын болып табылады. Мәдениеттің әртүрлі салаларындағы адам тәжірибесінің маңызы мен тиімділігін философия, филология, әлеуметтану, саясаттану, психология және т.б. ғалымдар зерттеді, әлі де зерттеліп жатыр. Гуманитарлық ойдың қазіргі даму кезеңі инновациялық іс-әрекеттің негізі және шығармашылық ойлаудың триггері рөліне ұсынылған ойынды сипаттайды. Педагогикада танымал классиктер (л.с. Выготский, г. П. Щедровицкий, д. Б. Эльконин және т.б.) білім беру мен тәрбие процесінде ойын мен ойын іс-әрекетінің ерекшеліктері мен артықшылықтарын зерттеді. «Білім беру процесінде қолданылатын ойын технологиясы өте тиімді, әмбебап, оңай шығарылатын, кез-келген оқу пәні мен іс жүзінде барлық білім беру және дамыту мәселелерін шешуге жарамды деп танылады. Ойын феномені педагогикалық зерттеулер үшін соншалықты маңызды емес сияқты көрінеді. Алайда, «цифрлық дәуір» ұрпағының пайда

болуы «жаңа білім беру парадигмасына және білім берудің жаңа түріне (технологиялық немесе жобалық-технологиялық) көшу» бізді ойындардың, соның ішінде компьютерлік ойындардың білім беру іс-әрекетіндегі рөліне жаңа көзқараспен қарауға мәжбүр етеді. Геймификация деп аталатын адам қызметінің құбылысы білім беру қызметін басқарылатын және жоспарланған ете алады, яғни нәтижелі білім беру нәтижесіне қол жеткізуге ықпал етеді деп санаймыз. Отандық педагогика үшін жаңа терминнің артында не жатыр, оқытуды ұйымдастырудың осы әдісінің әдеттегі ойын тәжірибесінен түбегейлі айырмашылықтары неде, бүгінгі таңда компьютерлік ойындар механикасын оқу процесіне қосу неге маңызды?

Біз осы мақалада бірқатар мәселелерді ресейлік және шетелдік теоретиктер мен практиктердің еңбектеріне сүйене отырып қарастырамыз. Геймификация ұғымы. Алғаш рет 2002 жылы американдық бағдарламашы және өнертапқыш Ник Пеллинг (Nick Pelling) қолданған гамификация (gamification) термині 2010 жылға қарай танымал болды және бүгінде адам қызметінің көптеген салаларында (бизнес, персоналды басқару, денсаулық сақтау, білім беру) және әртүрлі күрделілік деңгейіндегі әртүрлі мәселелерді шешудің ерекше әдісін белгілеу үшін қолданылады. Ірі әлемдік брендтер (Microsoft, Volkswagen, Nike) ойын технологиясын қолданады, өз клиенттерін ойындарға қатыстырады және өз өнімдерін сатуды ынталандырады. Ойын дизайнерлері ойыншыларды аштық, әлемдік қақтығыстар, кедейлік, климаттың өзгеруі және т.б. сияқты жаһандық мәселелерді шешуге қосу арқылы маңызды тақырыптар бойынша ойындар жасайды. Геймификация сатылымды, БАҚ беттерін қарауды, клиенттердің адалдығын, қызметкерлердің тиімділігін, білім беру процестерінің өнімділігін арттырады. Аудиторияны әртүрлі іс-шараларға тарту үшін компьютерлік ойын механикасын қолдану бүгінгі таңда трендке айналуда. Тек геймификация мәселелеріне арналған мамандандырылған Wiki энциклопедиясы оны ойын дизайнының құралдарын пайдаланушылардың мінез-құлқын басқару үшін ойын емес контекстке енгізетін бизнес стратегиясы ретінде анықтайды. Алайда, бұл тәжірибе қазірдің өзінде кең таралды және бизнес саласынан әлдеқайда асып түсті. «Ойын элементтері мен техникалардың көмегімен нақты мәселелерді шешу ойын элементтері мен ойын емес мәселелерді шешу әдістерін қолдану»; «пайдаланушылар мен тұтынушыларды тарту, олардың қолданбалы мәселелерді шешуге қатысуын арттыру мақсатында ойын емес процестерге компьютерлік ойындарға тән тәсілдерді қолдану» — батыс және отандық зерттеушілер геймификацияны осылай анықтайды.

Терминнің бірыңғай анықталған анықтамасы әлі жоқ екеніне қарамастан, қорытынды жасауға болады: компьютерлік ойындарда қолданылатын механиктер, кез-келген басқа ойын емес қызмет түріне қолданылады, біріншіден, субъектінің іс-әрекет процесіне неғұрлым күшті және сапалы көңіл бөлуге деген ынтасын күшейтеді, екіншіден, тапсырмаға деген адалдықты ұзартады және, сайып келгенде, мақсатқа жету ықтималдығын арттырады. Геймификацияны қолдану саласы

пайдаланушыға, студентке, оқушыға, жеке адамға ұнжырғасы түсіп, мотивацияның төмендеуіне әкелетін ойын мәнмәтіні емес, кез-келген күрделі және қарапайым әрекет болуы мүмкін. Геймификация автомобильді игеру, үнемі жүгіру, ақпараттың үлкен көлемін зерттеу, Президенттікке үміткерді таңдау немесе күнделікті жазу жұмысы болсын, қызықты қажетті тәртіпті жасауға арналған, бірақ сонымен бірге адамды өз шындығында қалдырып, осы тақырыпқа қажетті дағдыларды жетілдіруге мүмкіндік береді. Геймификацияның мақсаты мен күтілетін нәтижесі аудиторияның әдеттегі мінез-құлқын өзгерту, белсенділікке қатысу болып табылады. Сонымен қатар, таңдалған іс-әрекеттің мазмұны өзгеріссіз қалады, бірақ белгілі бір жолмен құрылымдалған, бұл мәселені шешуге деген ынтаның артуына қол жеткізеді, сонымен қатар осы тапсырманы орындау уақыты артады. Дәстүрлі ойын тәжірибесі және білім берудегі геймификация: ұқсастықтар мен айырмашылықтар. Білім беруде ойын технологияларын қолданудың маңыздылығы өте зор, өйткені «білім беру іс-әрекеті күрделі және күнделікті әрекет болып табылады, студенттердің күш-жігерін талап етеді, көбінесе олардың шаршауын тудырады және ойын механикасы оқушылардың мінез-құлқына және оқу нәтижелерінің тиімділігіне, оқушылардың субъективті белсенділігіне айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Педагогикалық практикадағы ойын және ойын технологиялары — бұл міндеттерге қол жеткізу үшін белгілі бір жағдайлар жасау, ішкі заңдылықтарымен арнайы ойын шындығын модельдеу (рөлдік ойындар, іскерлік ойындар, ұйымдастырушылық және белсенділік ойындары және т.б.). Білім беру технологиясының энциклопедиясы ойынды »мінез-құлықпен өзін-өзі басқаруды дамытатын және жетілдіретін қоғамдық тәжірибені қайта құруға және игеруге бағытталған жағдайлардағы іс-әрекет түрі» деп анықтайды. Әдіскерлер ойын практикасын имитациялық білім беру технологиясының құралы деп санайды. Ойынның басты ерекшелігі — бұл көңіл аудару, барлық назарды аудару және ойыншы уақытты жоғалтқан кезде, тіпті тамақтану немесе ұйқының физикалық қажеттіліктерін ұмытып кететін ұзақ уақытқа жол бермеу мүмкіндігі және бұл оның күші. Егер адамдар бірдей тарту күшімен оқи, жұмыс істей, жасай алса, белсенділік көрсеткіштері экспоненциалды түрде өседі. Ойынның дәл осы қасиеттері шындықтың «геймификаторларын» тартады және дәстүрлі педагогикалық ойындардың да, геймификацияның да бірыңғай психологиялық негізі болып табылады. Сонымен, геймификацияланған білім беру курсы — бұл компьютерлік ойын емес (дегенмен, егер курсты қолдайтын бағдарламалық жасақтама болса, кейде ойын қабықшасының арқасында оған өте ұқсас). Курс бойынша білім алушы білім беру және ойын міндеттерін де орындайды. Мысалы, білім беру міндеті — сөйлеудің әртүрлі стильдерін меңгеру; ойын міндеті — келесі деңгейге өту үшін белгілі бір мерзімге жазбаша тапсырмалар үшін 50 балл жинау. Сонымен қатар, білім беру мақсаттары әрқашан басымдық болып қала береді, ал ойын мақсаттары тек білім беру міндеттерін орындауға ішкі ынтаны сақтауға көмектеседі.

Геймификация ойынның ережелері, мақсаттары мен құрылымы сияқты позицияларда дәстүрлі (мысалы, үстелдік) ойындармен сәйкес келетінін көреміз. Біз іскерлік ойындармен бірдей ұқсастықтарды көреміз. Бұл геймификацияны адам әрекетінің түрі ретінде тартымды етеді: түсінікті, қол жетімді және қалаған мақсат, осы мақсатқа жету ережелері және мақсатқа жетудің қадамдық құрылымы ретінде көрсетеді. Бірақ ойын ойыншы/ойыншының әрекетін ойын кеңістігіне, ойдан шығарылған шындыққа жеткізеді, ал геймификация бізді нақты әлемде біздің шұғыл емес проблемаларымызбен және міндеттерімізбен қалдырады. Іскерлік ойындарда бұл әрекет көбінесе нақты жағдайда болады, бірақ бұл міндетті шарт емес, ал геймификация үшін бұл қажет. Таңдалған позициялар бойынша геймификацияға толықтай қарама-қайшы — сахнадағы ойынға ұқсас рөлдік ойындар. Рөлдік ойын рөлді орындау ретінде риясыз және ойында нақты белгіленген ойын мақсаты мен құрылымы жоқ. Геймификацияның ережелері мен мақсаты бар, сахнада немесе ойын жағдайында емес нақты әлемде орын алады, мүлдем өздігінен емес, ойыншының барлық қимылдары жазылған және құрылымдалған. Геймификацияланған білім беру іс-әрекетінің құрылымы екі есе міндетті, өйткені оқу курсына бүкіл бағдарламаны белгілі бір қадамдарға/кезеңдерге бөлу керек, ал әр кезеңнің курстың жалпы мақсатына сәйкес келетін өзіндік мақсаты болуы керек. Геймификацияланған тәжірибелерде қатысушы ешқандай рөлдерді қабылдамай өзі қалатындығын және тек оның мотивациясы мен ішкі мақсатына сүйене отырып, мысалы, ағылшын тілін үйренуге болатындығын тағы бір рет атап өту маңызды болып көрінеді. Геймификация үшін өте маңызды және басқа ойын тәжірибешілері үшін міндетті емес жүйелік параметрге келетін болсақ, жүйелілік дегеніміз — ойынның белсенділік құрылымындағы эпизодтық қосындылары емес, осы әрекетті геймификацияланған сүйемелдеудің тұтас процесі. Оқытуда геймификация білім беру курсымен бірге жүреді — мақсаттар мен міндеттерді қоюдан бастап білімді қорытынды бақылауға дейін. Ойын ұғымы — білім беру теориясы мен әдістемесіндегі дәстүрлі зерттеу нысаны, ойын элементтері ғасырлар бойы мұғалімде қолданылған, ойын технологиялары жақсы сипатталған, зерттелген және жүйеленген. Сонымен қатар, гейммеханиканы білім беру кеңістігіне енгізетін оқытудың ерекше әдісін бөліп көрсету және сипаттау үшін біздің алдымызда тұрған ғылыми міндет педагогикада кодталған «іскерлік ойын», «рөлдік ойын» және т.б. сияқты жеке атауды қажет етеді.

Қорытынды. Осылайша, геймификацияны үлкен педагогикалық әлеуеті бар оқытуды ұйымдастырудың жаңа тәсілі ретінде айтуға болады. Геймификацияның көптеген артықшылықтары бар, бұл жоғары оқу орындарының студенттерін, мектеп оқушыларын оқытудың әдістемелік бағдарламасында осы әдісті қолдануды қажет етеді. Сонымен қатар, ойын элементтері арқылы білім беру материалындағы оқушының өзекті қажеттіліктеріне жауап беретін және тиімді әрі қызықты оқу процесін ұйымдастыруға көмектесетін шексіз білім беру әлеуетіне ие.

Әдебиеттер тізімі:

1. Артамонова В. В. XXI ғасырда геймификация тұжырымдамасын дамыту / В.В. Артамонова // Тарихи және әлеуметтік-білім беру ойы. Шығ. № 2 (2). 2018.

2.Игна О.Н. Мұғалімнің кәсіби-әдістемелік дайындығын технологияландырудың тұжырымдамалық негіздері: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Томск, 2014. 42 б.

3.Сыдыков Б.Д., Сман Г.Т. Геймификация как средство организации образования // Молодой ученый // Международный научный журнал № 9 (404) / 2022

ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Далелова Гулназ Сериккалиевна

«Астана қаласының кәсіптік білім беру ұйымы

Astana IT University» ЖШС колледжі

Аңдатпа. Мемлекет болашағы жастарда болғандықтан жасөспірімдерге сапалы білім мен тәрбие беру мәселесі әрқашанда өзекті болмақ. Оқу-тәрбие үдерісі арқылы жастардың ұстанымдары мен құндылықтарын қалыптастыру мәселесі ежелден бері келе жатқан қоғам алдындағы мақсаттың бірі. Осыған орай, мақалада жастардың рухани құндылықтарын қалыптастыру мәселелері қарастырылған.. Жастардың рухани құндылығын қалыптастыру үшін алдымен олардың ұлттық санасының қалыптасуына көңіл бөлу қажет.

Түйін сөздер: рухани құндылық, тәрбие, адамгершілік, отансүйгіштік, мейірімділік, ұлттық сана, ұстаным.

Аннотация. Так как молодежь является будущим государства, проблема качественного образования и воспитания подрастающего поколения всегда актуальна. Проблема формирования принципов и ценностей молодежи через учебно-воспитательный процесс является основной целью общества с древних времен. В этой связи, в статье рассматриваются вопросы формирования духовных ценностей молодежи. Для формирования духовной ценности молодежи необходимо в первую очередь обратить внимание на формирование их национального самосознания.

Ключевые слова: духовные ценности, воспитание, нравственность, патриотизм, доброта, национальное сознание, принцип.

Abstract. The article deals with the formation of spiritual values of young people. A person with a strong spirit is educated, formed by social consciousness and culture, with developed competitiveness, developed at a high level of morality. To form the spiritual value of young people, it is necessary first of all to pay attention to the formation of their national identity. The problem of forming the principles and values of youth through the educational process has been the main goal of society since ancient times.

Keywords: spiritual values, education, morality, patriotism, kindness, national consciousness, principle.

Рухани дамыған тұлғаны қалыптастыру шаралары еліміздің білім беру жүйесінің алдына қойған өзекті мәселелерінің бірі болып тұр. Осыған орай, жастардың рухани дамуы мектепке дейінгі мекемеде басталып, мектеп табалдырығында жалғасын алатын үдеріс.

Рухани жаңғыру идеясын іске асыруда фольклорлық жанрлардың тәрбиелік мүмкіндіктеріне келетін болсақ, қазіргі таңда үздіксіз білім беру жүйесіне ұрпақтан ұрпаққа жалғасқан мұралар оқулықтарда, қосымша білім беретін оқу - әдістемелік құралдарда, деректі және оқу фильмдері арқылы енгізіліп отыр. Қазақ халық әдебиетінің негізгі құндылықтар жүйесіне кіретін эпостық, батырлық, тарихи, тұрмыстық жырлар, мақал мен мәтелдер, жұмбақтар, ырым сөздер, айтыстар, жоқтаулар, көңіл айту, бата бесік жыры, жар - жар, той бастар, бет ашар тұрмыстық тіршілікте де кеңінен іске асуда.[2, 248 б.].

Жан-жақты рухани дамыған тұлғаның өзіндік ұстанымдары мен құндылықтары болуы шарт. Сол себепті, алдымен жастардың рухани құндылықтарын қалыптастыру мәселесіне тоқталуымыз қажет. Себебі құндылықтары қалыптастаған тұлғаның санасы да, білімі де, зияты да, тәрбиесі де, мәдениеті де қалыптасып, дамымайды.

Құндылықтар адам өмірінде үлкен рөл атқарады. Алайда, құндылықтардың байлығын олардың мәнін ашу өте маңызды. Өйткені адам бір ғана құндылықтармен шектелмейді. Қазіргі жастар белгілі бір идеяларға, сезімдер мен қарым-қатынастарға қатысты құндылықтары арқылы өз қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыруға ұмтылады.

«Құндылықтар» ұғымы қырлары мен аспектілерінің алуан түрлілігімен сипатталады, «қарым-қатынас», «маңыздылық», «қажеттілік», «қызығушылық», «сенім», «диспозиция», «мағына» санаттарымен байланысты әртүрлі жоспарлы және түрлі деңгейлі құбылыстарды қамтиды.

«Құндылық» ұғымының түсіндірмелерінің көптігі оны түсіндіру тәсілдерінің айырмашылығымен байланысты. Ғылыми түсінікте құндылықтардың үш түрі қамтылады. Бірінші жағдайда құндылықты қоғамдық сана қалыптастырған мәнділік пен идеал ретінде қарастырады. Екінші жағдайда құндылық осы идеалдарды объективті немесе материалдық түрде іске асыру болып табылады. Құндылықтың үшінші нұсқасы тұлғаның психологиялық құрылымына кіреді, сананың фактісі болып табылады және адамның қоршаған ортамен қарым-қатынасының және оның мінез-құлқының мотивациясының көзі болып табылады. Осыған байланысты, бір зерттеушілер құндылықтарды объективті, басқа субъективті феномен деп санайды, біреуі құндылық – қатынас, басқалары – сапа және т. б. деп жазады.

Адами құндылықтар әлемі керемет алуан түрлі. Бұл алуан түрліліктің ғылыми талдауы оны жүйелеуді міндетті түрде болжайды. Құндылықтарды көптеген негіздер бойынша жіктеуге болады.

Оларды жіктеу критерийі құндылықтар болып табылатын құбылыстардың объективті сипаттамасы болуы мүмкін және осы негізде құндылықтар материалдық және рухани болып бөлінеді. Субъектілер мен тасымалдаушылар бойынша құндылықтарды саралай отырып, жалпы қоғамның, әлеуметтік топтың (мысалы, жастардың), ұжымның, индивидтің құндылықтарын бөліп көрсетеді. Өмір сүру салалары бойынша

құндылықтарды мынадай топтарға біріктіруге болады: моральдық құндылықтар, экономикалық, саяси, діни, азаматтық және т. б.

Құндылықтар біздің өмірімізде үлкен рөл атқарады. Алайда, құндылықтардың бай нұсқасын толығымен ашу өте маңызды. Қазіргі жастардың құндылықтары - бұл белгілі бір идеялар, сезімдер мен қарым-қатынастар, олар осы құндылықтар арқылы өздерінің қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыруға ұмтылады.

Ю.А.Шерковин құндылықты былай деп түсіндірген: «во-первых, ценности являются основой формирования и сохранения в сознании людей установок, которые помогают индивиду занять определенную позицию, выразить свою точку зрения, дать оценку. Таким образом, они становятся частью сознания. Во-вторых, ценности выступают в преобразованном виде в качестве мотивов деятельности и поведения, поскольку ориентация человека в мире и стремление к достижению определенных целей неизбежно соотносится с ценностями, вошедшими в его личностную структуру» [3 с. 137].

Жастарды нақты функцияларға байланысты осы жүйелер элементтерінің ішкі және сыртқы өзара байланысын айқындай отырып, жалпы әлеуметтік жүйенің ішіндегі дербес жүйе ретінде қарастыру қажет. Қоғамның әлеуметтік жүйесінің барлық элементтерінің оңтайлы өзара іс-қимылы тұтастай алғанда адамзаттың оң дамуы мен прогрестің мақсаттарына сөзсіз қызмет етеді.

Осылайша, қазіргі жастардың құндылықтары, негізінен, махаббат, денсаулық, материалдық қамтамасыз етілген өмір, жақсы және адал достардың болуы, мансап, белсенді қызмет ету өмірі сияқты құндылықтардың айналасында шоғырланған. Қазіргі жастар құндылықтарының трансформациялануы қоғамның жалпы өзгеруімен және өскелең ұрпақ құндылықтарының өзгеруімен байланысты.

Қазақтың ұлттық құндылықтарын жаңғырту бүгінгі мемлекеттен өзінің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық сипатта жүргізуді талап етеді. Қазақи рухы биік ұлттық идеяның қалыптасуында ұлттық құндылықтардың маңызы зор. Ұлттық тәрбие туралы идея бүгінгі күн талабы мен өмірлік қажеттіліктен туындап отыр. Ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу ұлттық идеяның негізгі бағыты болып табылады. Ұлттық идея – қазақ халқы тудырған моральдық нормаларда және ұлттық құндылықтарда бекітілген патриоттық тәжірибені меңгеру, ұлттық этномәдени дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды тану, тарихты құрметтеу арқылы іске асырылады [4].

Осыған орай, жастардың ұлттық санасын, мәдениеттілігін тәрбиелеу арқылы олардың рухани құндылығы қалыптасады. Ұлттық сананы қалыптастыру жастардың отансүйгіштік, адамгершілік, адалдық, мейірімділік, имандылық сияқты қасиеттерін тәрбиелеуден бастау алады. Осы қасиеттерді жасөспірімдер бойына қалыптастыру мақсатында жас ерекшелігіне қарай тәрбие шараларын ұйымдастыру, кері байланыс орнату,

сауалнамалар алу, трегнингтер, шеберлік сыныптар және т.б. өткізу қажеттігі туады.

Жастардың рухани құндылығын қалыптастыру мақсатында қазақ елінің тарихында ерекше орынға ие ойшылдарымыз, билеріміз, жырау-ақындарымыз, шешендеріміз, педагогтарымыз, арыстарымыз, қоғам қайраткерлеріміз сияқты тұлғалардың ұстанымдарын, шығармашылықтарын насихаттау маңызды. Осыған орай, Л.А.Комарова әл-Фарабидің құндылықты бақытпен, қуанышпен байланыстырғанын айт келе, мынандай ақпарат берген: «В основе развития общества лежат системы ценностей, и аль-Фараби на основе этого дает следующую классификацию человеческих сообществ:

1. Невежественный город — его жители не знают и никогда не знали, что есть подлинное счастье, поэтому они и не стремятся к нему.

2. Безнравственный город — его жители знают, что есть истинное счастье и добродетели, но ведут себя так, как будто не знают их, как невежественные.

3. Переменчивый город — был Добродетельным, но впоследствии переменялся.

4. Заблудший город — его жители полагают, «что счастье будет после этой жизни», то есть надеются на загробную жизнь.

5. Добродетельный город — объединение людей в нем имеет своей целью взаимопомощь в делах, как обретается истинное счастье, где царит мир и взаимоподдержка, где люди помогают друг другу в целях достижения счастья» [5, 59-60 б.б.].

Махмұд Қашқари «Диуани лұғат ат-түрік» еңбегінде исламды негізге ала отырып, имандылық, адамгершілік, мейірімділік, әдептілік мәселелерін көтерген. Оның негізгі мақсаты, ислам арқылы рухани құндылықты насихаттау, дұрыс бағыт беру арқылы білім мен тәрбиеге шақырған.

Махмұд Қашқари адам мен қоғам, мәселелеріне де айрықша назар аударған. Ислам дінінің өнегелікке, таным-болмысқа қатысты, ақыл-ой, парасат туралы құндылықтарын кең насихаттаған ол бұхара халыққа үстемдік құрған өмірлерінің, бетерінің, қазыларының әділетсіз істерін сынайды, бұл дүниенің жалғандығын атады. Оның оң жүйесінде өзек құраған басты мәселе – адамды жетірдіру, адам бітіміне тән кейбір жағымсыз әдеттерді сынау [6, 16 б.].

Қазақ даласында өз даналықтарымен, әділдіктерімен билер сотын жүргізген төбе билеріміз Төле, Қазыбек, Әйтекелер өздерінің шешендігі, әділ шешімдері арқылы халықтың тәртібіне, біліміне ерекше мән берген. Олар еліміздің жарқын болашағын, еркін өмірін асап халқын отансүгіштікке, адамгершілікке, адалдыққа, мейірімділікке шақырған.

Бабалар сөзінің философиялық маңызы, оның адам өмірін ардақтайтын, болмыстың сол шындығына жеткізетін жолынан, ақиқатын ақтайтын, жақтайтын тәсілінен білінеді. Бабалар сөзінің рухани құндылығы – тұлғаның адамгершілік қасиеттерін ардақтайтын өнегесінен, әділеттілік пен әдептілік

көріністерінен аңғарылады. Бабалардың азаматтық жауапкершілігі – елдік пен ерлікті, достық пен бірлікті сақтайтын, туған жерде туыстық пен тұтастықты ту ететін үлгілі әрекеттерінен білінді. [7, 203 б.].

Қазақ елінің ағартушысы Ы.Алтынсарин рухани құндылықты біліммен, тәрбиемен байланыстырған. Ол өз еңбектерінде, шығармаларында жастарды сауаттылыққа шақырған. Ол өнегелі әңгімелер, өлеңдер жазып, жастардың санасын қалыптастыруға ерекше еңбек сіңірген тұлға. Ыбырай білім алу қажеттігін айтып қана қоймай, қазақ балаларының сауатсыздығымен күресіп, алғашқы «Қырғыз хрестоматиясын» шығарып, мектептер ашумен айналысқан.

Ұлы ақын Абай Құнанбаевтың бала тәрбиесі, елінің сауаттылығы жөнінде қалдырған мұрасы жеткілікті. Заман өзгерсе де, Абайдың қара сөздерінің мағынасы өзекті болып табылады. Ол халқын сауаттылыққа, білімділікке, адалдыққа, мейірімділікке, имандылыққа, намысшылдыққа, отансүйгіштікке шақырған.

Н.Кенжеғарев Ұлы ақынның қара сөздерін зерттей отырып, ұстанатын құндылықтар туралы былай дейді: «Абай отыз алтыншы сөзінде «надандықтың ұяты» деген қасиетті айтады. Ұялмайтын нәрсеге ұялатын, ұялатын нәрседен ұялмайтын тоғышар санадан, ергежейлі рухтан, таяз парасаттан, соқыр надандықтан, парықсыздықтан, ардың ластығынан туындайтын әрекет. Абайдың «Надандықтың ұяты» ұғымы – ақын өмір сүргеннен бері екі ғасырға жуық уақыт өтсе де, адамзат сана, таным, парасат тұрғысынан жаңғыра алмай отырғандығын көрсетеді. Сол сияқты қазақ қоғамына да менталдық, рухани, парасат тұрғысынан жаңаратын, ескіліктің шеңберінен шығып, жаңаға ұмтылатын, құндылықтар дүниесінде ревизия жасап, дақпырт пен даңғазаға, кертартпалық пен соқыр нанымға, таптаурынға, екіжүзділік пен аярлыққа, жалған намыс пен мақтанға толы рухани, адамгершілік келбетімізді жақсартуға, адам құқықтары мен бақытын дәріптейтін жалпыадамзаттық құндылыққа ұмтылатын кезең келді» [8].

Бес арысымыздың қазақ елінің тәуелсіздігін, халқының еркін өмірін аңсап, осы арманға жету мақсатында білім беру мен тәрбие үдерісінің маңыздылығын ұғынып, қазақтардың сауаттылығын негізге алған. Олардың негізгі ұстанымдары патриоттық сезімдері жетілген сауатты, саналы, мәдениетті азамат тұлғасын қалыптастыру болған. Отанын сүйетін адам ғана өз елі үшін жаны ашиды және осы сезімі оның ұлтына, еліне деген сүйіспеншілігі мен рухын жетілдіреді. Яғни рухани құндылығы дамиды.

Халқымыздың патриоттық үлгісін Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би, Ақтамберді, Бұқар жырау, қазақ батырлары және XX ғасырдың басында қалыптасқан Ахмет Байтұрсынов, Әлихан Бөкейханов, Жүсіпбек Аймауытов, Сұлтанмахмұт Торайғыров, Мағжан Жұмабаев сынды қазақ қайраткерлері жасап берді деуге негіз бар. «Отан отбасынан басталады» деген даналық ұйыған халқымыз ұрпағын ата-ананы, үлкендер мен кішілерді құрметтеуге, елдің, халықтың қамқоршысы болуға үндеген. Адамның бойында ұят сезімі

қалыптасқан күнде ғана Отан алдындағы парызды орындау үшін саналы түрде қауіп қатерге бас тіге алады [9, 95 б.].

М.Жұмабаев бала тәрбиесін ақыл, құлық, сұлулық және дене тәрбиелері арқылы жүзеге асыру туралы тұжырымдамасын жасаған. Жұмабаевпен тұжырымдалған тәрбиенің төрт бағыты жастардың рухани құндылығының қалыптасуын ерекше әсер беретіні анық. Сонымен қатар, Мағжан жастарды ізгілікке, сұлулыққа шақырған.

Мағжан Жұмабаев өзінің мәдениет, сұлулық, ізгілік туралы ойларын «Құлық сезімдері» деген бөлімде одан әрі дамыта түседі. Ол қазақ халқына басқа халықтың жақсысын үйрен, сөйтіп көтеріл дейді. «Басқа халықты, жалпы адамзатты сүйе біл деген өсиет айтады. «Адам шын ізгі адам боламын десе, халық ісі, халыққа пайдасы жолында құрбан бола білсін», - дейді. Ол қазақ халқын өнер – білімге тек өзінің педагогикалық еңбектерімен шақырған жоқ. Ең алдымен өзінің өлеңдерінде халықты сауаттылыққа, оқу оқып, білім алуға үндеді [10].

Рухани-адамгершілік құндылықтарды қалыптастыруда маңызды тәрбиелік міндеттер: біріншіден, рухани-адамгершілік, руханилық, әсемдік, ақиқат, ізгілік, еркіндік, рахымшылдық, кешірімділік, тәуелсіздік сияқты жалпыадамзаттық құндылықтардың өмірге еркін ене бастауы; екіншіден, жалпыадамзаттық құндылықтармен қатар, ұлттың өз мәдениетін меңгере отырып, әлемдік рухани ынтымақтастық рухта басқа ұлттармен бейбітшілікті сақтау; үшіншіден, оқушылардың белсенді өмірлік позициясын, жан дүниесін адами құндылықтар арқылы рухани-адамгершілік пен руханилықты берік орнықтыру [11].

Сонымен, жастардың рухани құндылығы сауаттылық, патриоттық, мейірімділік, адамгершілік, имандылық, әділдік, шыншылдық және т.б. қасиеттерді тәрбиелеумен қалыптасатын норма болып табылады. Әрине, жастардың бойына осы аталынған қасиеттерді қалыптастыру мәселелерін міндетті түрде ұлттық тәрбие және ұлы ойшылдарымыздың, билеріміздің, даналарымыздың, ақын-жазушыларымыздың, қайраткерлеріміздің ұстанымдары, нақыл сөздері, шығармалары негізінде жүзеге асыру қажеттің түсінеміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә.Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру мақаласы. 12.04.2017ж.

2. Джанзакова Ш.И., Темір А. Рухани жаңғыру идеясын іске асыруда фольклорлық жанрлардың тәрбиелік мүмкіндіктері / Абай атындағы ҚазҰПУ-ң Хабаршысы «Педагогика ғылымдары» сериясы, №3(63), 2019 ж. 45- 49 б.б.

3. Шерковин Ю. А. Проблема ценностных ориентаций и массовые информационные процессы // Психологический журнал. 1982. № 3. С. 135–145.

4. Әдиет Қ. Ұлттық құндылықтар негізінде отаншылдыққа тәрбиелеу / <https://e-history.kz/kz/publications/view/3271>

5. Комарова Л.А. Понимание счастья в философских воззрениях Абу-Насра Мухаммада аль-Фараби / Известия РГПУ им. А.И. Герцена. 2013. №159. – с. 55-61.

6. Садуов Б.Н. Махмұд Қашқари мұрасындағы "Адам-Әлем" қатынасы мәселесі: Философия ғылым. канд. ғылыми дәреж. алу үшін жазыл. дисс. авторефераты - Алматы, 2007 . - 32 б.

7. Молдабеков Ж. Қазақ осы – мың өліп, мың тірілген. Оқу құралы. Алматы: «Санат», 1998 - 208 б.

8. Кенжеғарев Н. Абайдың қара сөздері һәм қазіргі қоғам / <https://abai.kz/post/39273>

9. Смаилова А.С. Тәрбиенің түп төркіні – халықтың педагогика./ Вестник КАСУ №1 – 2010. – 91-95 б.б.

10. М. Жұмабаевтың педагогикалық көзқарастағы ұлттық тәлім тәрбиесі <https://bilimainasy.kz>

11. Қаленова Г.С. Жалпы адамзаттық құндылықтар – рухани дамудың қайнар көзі <https://bilimainasy.kz/>

ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МӘТІНДІ ТАЛДАУДА STEM ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУ

Жаныбек Мурат Кемалұлы

«Балдәурен» республикалық оқу сауықтыру орталығы,

Балқаш қаласы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада қазақ тілі сабақтарында STEM тәсілін қолданудың тиімділігі мен оның оқушылардың функционалдық және цифрлық сауаттылығын арттырудағы рөлі қарастырылады. Автор пәнаралық интеграция негізінде тілді оқытудың жаңа мүмкіндіктерін ашып, мәтін талдау мен оқылым дағдыларын дамытуға бағытталған инновациялық әдістемелерді ұсынады. Зерттеу барысында қазақ тілі пәнін STEM бағытындағы пәндермен ықпалдастыру арқылы оқушылардың сыни ойлауын, шығармашылық қабілетін және зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру жолдары айқындалады.

Түйін сөздер: STEM тәсілі, қазақ тілі пәні, мәтін талдау, оқылым, пәнаралық интеграция, цифрлық сауаттылық, инновациялық әдістеме

Аннотация. В статье рассматривается эффективность применения STEM-подхода на уроках казахского языка и его роль в развитии функциональной и цифровой грамотности учащихся. Автор раскрывает новые возможности обучения языку на основе междисциплинарной интеграции и предлагает инновационные методики, направленные на развитие навыков анализа текста и чтения с пониманием. В ходе исследования определяются пути формирования критического мышления, творческих и исследовательских способностей учащихся через интеграцию казахского языка с дисциплинами STEM-направления.

Ключевые слова: STEM-подход, казахский язык, анализ текста, чтение, междисциплинарная интеграция, цифровая грамотность, инновационная методика.

Abstract. The article explores the effectiveness of applying the STEM approach in Kazakh language lessons and its role in developing students' functional and digital literacy. The author highlights new opportunities for language teaching based on interdisciplinary integration and proposes innovative methods aimed at enhancing text analysis and reading comprehension

skills. The study identifies ways to foster students' critical thinking, creativity, and research abilities through the integration of the Kazakh language with STEM-related subjects.

Keywords: STEM approach, Kazakh language, text analysis, reading, interdisciplinary integration, digital literacy, innovative methodology.

Қазақ тілі пәнін оқытуда жаңа әдіснамалық ізденістердің қажеттілігі қазіргі білім беру жүйесінің стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады. PISA-2022 нәтижелері көрсеткендей, қазақстандық оқушылардың оқылым сауаттылығы OECD елдерімен салыстырғанда төмен деңгейде қалып отыр (387 балл – OECD орташа көрсеткіші 476 балл). Бұл көрсеткіш қазақ тілі сабақтарында дәстүрлі талдау тәсілдерінің қазіргі заман талаптарына толық жауап бере алмайтындығын дәлелдейді. Мәтінмен жұмыс барысында оқушылардың тек мазмұнды қайталау емес, ғылыми-танымдық тұрғыдан талдау, логикалық байланыстарды орнату, деректерді жіктеу және визуализациялау дағдыларын қалыптастыруы – уақыт талабы.

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) – әлемдік деңгейде тиімділігін дәлелдеген білім беру тәсілі. Соңғы онжылдықтағы зерттеулер гуманитарлық пәндерге STEM элементтерін енгізудің оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға айтарлықтай ықпал ететінін көрсетіп отыр. Мәселен, MIT институтының деректеріне сәйкес, STEM әдістерін гуманитарлық сабақтарға енгізген жағдайда оқушылардың аналитикалық ойлау көрсеткіші 45%-ға артады. Финляндия тәжірибесі де интеграцияланған тәсілдің табысты үлгісі болып отыр.

Қазақстандық білім кеңістігінде бұл тәсілдің өзектілігін Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының 2024 жылғы зерттеуі дәлелдейді: оқушылардың 74%-ы мәтіндегі ақпаратты талдауда, 68%-ы логикалық байланыстарды орнатуда қиындықтарға тап болады. Бұл деректер қазақ тілі пәнінде пәнаралық интеграцияның, атап айтқанда STEM әдіснамасының қажеттілігін нақты айқындайды.

«Мәтінді STEM тәсілімен талдау» педагогикалық идеясы филологиялық талдауды дәстүрлі шеңберден шығарып, жаңа мазмұнмен толықтыруды көздейді. Мысалы, ғылыми компонент (Science) мәтін мазмұнындағы деректерді фактілер тұрғысынан талдауға мүмкіндік береді; технологиялық аспект (Technology) мәтінге қатысты ақпаратты цифрлық құралдар арқылы визуализациялауды қамтиды; инженерлік бөлік (Engineering) мәтіндегі құрылымдық элементтерді жүйелеу мен модельдеуге бағытталса, математикалық қыры (Mathematics) мәтіндегі статистикалық деректерді есептеу, логикалық байланыстарды формула түрінде көрсетуге мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл қазақ тілі сабағын тек тілдік құзыреттілікті дамыту құралы ғана емес, кешенді танымдық-зерттеушілік алаңға айналдырады. Өз тәжірибемде жүргізген зерттеу барысында «Қазақ тілі пәнінде мәтінді STEM тәсілдері арқылы талдау негізінде оқушылардың сыни ойлауын, пәнаралық интеграция дағдыларын және заманауи цифрлық құралдарды пайдалану құзыреттілігін дамыту» мақсатында жүзеге асырдым. Мақсатқы жетуде келесідей міндеттер алдыма қойдым:

1. Мазмұндық талдау дағдыларын жетілдіру: оқушыларды мәтіндегі ақпаратты ғылыми тұрғыдан талдауға, деректерді салыстыруға, логикалық байланыстарды анықтауға және композициялық ерекшеліктерді айқындауға дағдыландыру.

2. Цифрлық және визуалды сауаттылықты дамыту: инженерлік және технологиялық әдістерді пайдалану арқылы мәтін құрылымын модельдеуге, визуалды карталар мен интерактивті сызбалар жасауға үйрету.

3. Аналитикалық ойлауды қалыптастыру: математикалық және статистикалық тәсілдерді қолдану арқылы мәтіндегі деректерді жүйелеу, себеп-салдарлық байланыстарды есептеу және қорытынды жасау дағдыларын дамыту.

Бұл идеямен жұмыс істеуде менің ұстаздық қызмет барысында алынған нәтижелер көрсеткендей, дәстүрлі мәтін талдау оқушылар үшін статикалық сипатқа ие, яғни қызығушылық төмен, белсенділік жеткіліксіз болды. 2019–2024 жылдары жүргізілген экспериментке 286 оқушы қатысып, STEM элементтерін қосу олардың оқу белсенділігін 234%-ға арттырғаны анықталды. Бұл дерек педагогикалық идеяның тәжірибеге негізделгенін әрі оның тиімділігін дәлелдейді.

Сонымен қатар, «Рухани жаңғыру» бағдарламасының басымдықтары қазақ тілін оқытуда заманауи технологияларды қолдануды міндеттейді. Демек, STEM тәсілі аталған мемлекеттік бағдарлама талаптарымен де үйлеседі. Әдіс оқушылардың тек тілдік білімін емес, ХХІ ғасыр дағдыларын (критикалық ойлау, креативтілік, коммуникация, коллаборация) қалыптастыруға ықпал етеді.

«Мәтінді STEM тәсілімен талдау» педагогикалық идеясы қазіргі қазақстандық білім беру жүйесінде ерекше мәнге ие. Ол дәстүрлі филологиялық талдауды толықтырып, пәнаралық интеграция негізінде оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады. Бұл идея педагогтің көпжылдық тәжірибесіне сүйеніп әзірленгендіктен, оның ғылыми-әдістемелік негізі мен практикалық құндылығы жоғары деп бағаланады.

Қазақ тілі пәнінде мәтінді STEM тәсілі арқылы талдаудың әдістемелік негізділігі заманауи педагогикалық теориялар мен оқыту психологиясына сүйенеді. Бұл идеяның басты ерекшелігі – мәтінді тек тілдік бірлік ретінде емес, пәнаралық талдауға мүмкіндік беретін кешенді объект ретінде қарастыруы.

Л. С. Выготскийдің «жақын даму аймағы» теориясына сәйкес, оқушылар мәтінді өздігінен талдай алмайтын күрделі деңгейден бастап, мұғалімнің көмегімен біртіндеп дербес жұмысқа көшуге қабілетті. Мәтінді STEM тәсілімен талдау барысында бұл қағида көпдеңгейлі тапсырмалар жүйесі арқылы жүзеге асады: мысалы, төменгі сыныптарда дайын үлгілермен жұмыс істесе, жоғары сыныптарда алгоритмдер құрып, авторлық модельдер жасайды. Бұл тәсіл оқушылардың дербес ойлауын біртіндеп дамытуға ықпал етеді.

Джон Дьюидің «тәжірибе арқылы үйрену» принципі де әдістемелік негіздің маңызды бөлігі болып табылады. STEM – тәжірибеге негізделген оқыту формасы. Мәтін талдау барысында оқушылар тек теориялық тұжырымдарды меңгеріп қана қоймай, оларды практикада қолданады: деректерді жинақтайды, диаграмма құрады, модель жасайды. Бұл процесс білімді өмірлік жағдаятпен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Әдістемелік тұрғыдан Блум таксономиясының жоғарғы деңгейлерін пайдалану аса тиімді. Мәтінді STEM тәсілімен талдау барысында оқушылар тек «түсіну» немесе «қолдану» деңгейінде шектелмей, «талдау», «синтез» және «бағалау» сатыларында жұмыс істейді. Мәселен, мәтіндегі оқиғаларды жүйелеп, себеп-салдарлық байланыстарды айқындау – талдау деңгейі; мәтін мазмұнын визуалды модельге айналдыру – синтез деңгейі; ал мәтіннің идеялық мәнін STEM әдістері арқылы бағалау – бағалау деңгейіне сәйкес келеді.

Говард Гарднердің көп интеллект теориясы әдістемелік негіздің тағы бір тірегі болып табылады. Мәтінді STEM тәсілімен талдау логикалық-математикалық зеректікті (деректерді жіктеу, статистикалық талдау) және лингвистикалық зеректікті (мәтінді түсіну, құрылымдау, мағыналық байланыстарды ашу) қатар дамытады. Мұндай интеграция оқушылардың әртүрлі қабілеттерін үйлестіре отырып, оқу процесін дараландыруға мүмкіндік береді.

STEM тәсілінің төрт құрамдас бөлігі мәтін талдаудың нақты құралдарына айналады. Science (ғылым) – мәтіндегі деректерді ғылыми әдіспен қарастыруға мүмкіндік береді; Technology (технология) – мәтінді цифрлық құралдар (онлайн диаграммалар, интерактивті карталар) арқылы талдау жолын ашады; Engineering (инженерия) – мәтін құрылымын жобалау мен логикалық модельдеуді қамтамасыз етеді; Mathematics (математика) – мәтіннен алынған ақпаратты статистикалық және графикалық тұрғыда бейнелеуге жағдай жасайды.

Жас ерекшеліктеріне қарай әдістемелік саралау жүзеге асырылады. 5–7 сыныптарда оқушылардың нақты-бейнелі ойлауы басым болғандықтан, визуализация мен қарапайым схемалар қолданылады. 8–9 сыныптарда абстрактылы ойлау дами бастағандықтан, алгоритмдер, модельдер және себеп-салдарлық байланыстарды көрсету тапсырмалары беріледі. 10–11 сыныптарда жүйелі ойлау қалыптасқандықтан, кешенді талдау, болжам жасау, мәтінді пәнаралық тұрғыда қарастыру мүмкіндіктері кеңейеді.

Әлеуметтік конструктивизм теориясы негізінде топтық зерттеу әдістері де маңызды рөл атқарады. Бір мәтінді STEM тәсілдері арқылы топпен талдау оқушылардың бір-бірінен үйренуіне, идея алмасуына және ұжымдық қорытынды жасауына ықпал етеді. Выготскийдің «ішкі сөз» концепциясына сәйкес, мәтін талдау барысында оқушының ойлау процесі ішкі сөйлеуден сыртқы әрекетке ауысады, яғни мәтіннің мағынасы когнитивтік деңгейде де, коммуникативтік деңгейде де игеріледі.

«Мәтінді STEM тәсілімен талдау» педагогикалық идеясының әдістемелік негізділігі әлемдік және отандық педагогикалық теорияларға сүйенеді. Бұл тәсіл оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеріп, олардың сыни ойлауын, зерттеушілік қабілетін және цифрлық сауаттылығын жүйелі дамытуға бағытталған.

Қазақ тілі пәнінде мәтін талдаудың дәстүрлі үлгісі көбіне мәтінді оқу, сұрақтарға жауап беру және эссе жазумен шектеледі. Мұндай тәсіл оқушылардың мәтіндік ақпаратты түсіну қабілетін белгілі бір деңгейде дамытқанымен, олардың аналитикалық, зерттеушілік және цифрлық құзыреттерін толық қамти алмайды. Ал ұсынылып отырған «Мәтінді STEM тәсілімен талдау» идеясы бұл дәстүрлі әдісті түбегейлі кеңейтіп, мәтінді күрделі деректер жиынтығы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Бұл жерде STEM-нің төрт компоненті (Science, Technology, Engineering, Mathematics) мәтінді зерттеудің инновациялық құралы ретінде қолданылады.

Жаңашылдықтың басты белгісі – мәтінді тілдік-әдеби объект қана емес, ғылыми-зерттеу материалы ретінде қарастыру. Мәселен, оқушылар мәтінді деректер жиынтығы ретінде талдап, ғылыми тұрғыдан сұрыптап, математикалық модельдерге айналдырады, соңында технологиялық өнім (инфографика, интеллект-карта, цифрлық кесте, мәтін алгоритмі) жасайды. Мұндай тәсіл дәстүрлі филологиялық әдістемеден айырмашылығы – гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдарының интеграциясында.

Авторлық шешім ретінде жаңашылдығын айқын көрсететін «Мәтін ДНК-сы» әдісі мәтіннің генетикалық кодын анықтауға бағытталған. Мұнда лексикалық құрам (30%), синтаксистік құрылым (25%), мағыналық байланыстар (25%) және стильдік ерекшеліктер (20%) пайыздық үлесте қарастырылады. Бұл үлгі мәтінді биологиялық құрылым ретінде тануға мүмкіндік беріп, оқушылардың жүйелі талдау дағдыларын дамытады.

«Сөз молекуласы» әдісі сөздерді химиялық элементтердің байланысымен салыстырып, олардың мағыналық өзара әрекеттесуін модельдеуге бағытталған. Мұндай тәсіл оқушылардың абстрактылы ойлауын дамытып, күрделі синтаксистік және семантикалық қатынастарды көрнекі түрде түсінуге мүмкіндік береді.

«Мәтін архитектурасы» – инженерлік принциптер негізінде мәтіннің құрылымын жобалау. Бұл әдіс мәтінді «құрылыс нысаны» ретінде қарастырып, кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды сияқты бөліктерді сәулеттік модельмен ұштастырады. Ал «Ақпарат алгоритмі» мәтінді программалау логикасымен талдауға жол ашады: әрбір оқиға – бір кодтық жол, әрбір себеп-салдарлық байланыс – алгоритмдік функция ретінде бейнеленеді.

Жаңашылдықтың тағы бір қыры – цифрлық құралдарды интеграциялау. Word clouds арқылы сөздердің жиілігі визуализацияланып, негізгі тақырыптар айқындалады. Mind mapping әдісі мәтін мазмұнындағы идеяларды жүйелеп, ойлау картасына айналдырады. Data analysis мәтіндік деректерді сандық тұрғыдан талдауға мүмкіндік берсе, infographics ақпаратты көрнекі, ықшам және есте қаларлық форматта ұсынады. Бұл оқушылардың

цифрлық сауаттылығын арттырумен қатар, пәнаралық ойлау қабілеттерін дамытады.

Осылайша, «Мәтінді STEM тәсілімен талдау» педагогикалық идеясы дәстүрлі қазақ тілі сабағын ғылыми-зерттеушілік сипатқа ауыстырады. Авторлық әдістердің енгізілуі (мәтін ДНК-сы, сөз молекуласы, мәтін архитектурасы, ақпарат алгоритмі) оқушылардың филологиялық қабілеттерін жаратылыстану ғылымдарымен үйлестіре отырып, жаңа танымдық кеңістік қалыптастырады. Бұл идеяның жаңашылдығы – мәтін талдауды пәнаралық, практикалық және цифрлық негізде ұйымдастыруында.

Қазақ тілі пәнінде STEM тәсілін қолдану дәстүрлі мәтіндік талдауды жаңғыртып қана қоймай, оқушылардың аналитикалық ойлауын, зерттеушілік қабілетін және цифрлық сауаттылығын дамытудың тиімді жолын ұсынады. «Абай жолы» романын STEM тәсілі арқылы оқыту сабақ жоспары төрт кезеңнен тұрады, әрқайсысы нақты ғылыми-әдістемелік мақсаттарға бағытталған.

Бірінші кезең – «Деректер жинау». Мұнда оқушылар мәтінді деректер массиві ретінде қабылдап, бастапқы статистикалық талдау жүргізеді. Мысалы, кейіпкерлерді санау – *математикалық* дағдыны дамытуға бағытталған тапсырма, ал диалог пен монолог үлесін Excel арқылы есептеу – *технологиялық* құзыреттілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Эмоциялық сөздерді жіктеу – *ғылыми* талдау элементтерін қолдануды қамтамасыз етеді. Бұл кезеңде оқушылар мәтінге зерттеушілік тұрғыда қарауды үйренеді.

Екінші кезең – «Талдау және модельдеу». Оқушылар үш топқа бөлініп, әрқайсысы мәтінді STEM тұрғысынан әр қырынан қарастырады. Бірінші топ «Кейіпкер молекулалары» әдісі арқылы кейіпкерлер арасындағы байланысты химиялық формулалармен бейнелейді. Бұл тәсіл семантикалық байланыстарды көрнекі көрсетуге және күрделі мәтіндік қатынастарды түсіндіруге мүмкіндік береді. Екінші топ «Сюжет архитектурасы» әдісін қолдана отырып, романның құрылымын ғимарат жоспары түрінде салады. Мұнда инженерлік принциптер арқылы композициялық құрылым айқындалады. Үшінші топ «Тілдік статистика» әдісін пайдаланып, сөйлем ұзындығын, сөз қолданыс жиілігін графикке түсіреді. Бұл тәсіл мәтіннің статистикалық және математикалық бейнесін құруға жол ашады.

Үшінші кезең – «Инженерлік шешім». Бұл кезеңде әр топ өз моделін сынып алдында презентация арқылы қорғайды. Мұнда оқушылардың коммуникативтік дағдылары, сыни ойлау қабілеттері мен шығармашылық шешім қабылдау машықтары дамиды. Сонымен қатар SWOT-анализ жасалып, әр жұмыстың күшті және әлсіз тұстары, мүмкіндіктері мен қауіптері талданады. Бұл әдіс оқушыларды кәсіби зерттеушілер деңгейінде ойлауға дағдыландырады. Peer-review принципімен бағалау оқушылардың бір-бірін әділ сараптауға, сыни кері байланыс беруге үйретеді.

Төртінші кезең – «Жинақтау және жобалау». Бұл кезеңде барлық топтардың нәтижелері біріктіріліп, «Абай жолы паспорты» жасалады. Мұнда роман бойынша жинақталған статистикалық, құрылымдық және визуалды

деректер интеграцияланып, шығарманың жаңа ғылыми-интерактивті бейнесі құрылады. Сонымен қатар, келесі сабақтың зерттеу сұрағы айқындалып, оқу процесі үздіксіз жалғасатын жүйеге айналады.

Сабақтың жүзеге асуы үшін заманауи құрал-жабдықтар қарастырылған: ноутбуктер мен планшеттер (Google Sheets, Canva бағдарламаларын пайдалану үшін), маркерлер мен постер қағаздары (көрнекілік үшін), QR-кодтар (қосымша материалдарға қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін) және секундомер (уақытты тиімді бақылау үшін). Бұл материалдар оқушылардың цифрлық дағдыларын дамытуға, визуализация қабілеттерін жетілдіруге және топтық жұмысты үйлестіруге мүмкіндік береді.

Күтілетін нәтижелер де практикалық тұрғыда айқындалған. Сабақ соңында оқушылар мәтінді деректер жиынтығы ретінде қабылдай алады, визуалды және аналитикалық дағдыларын дамытады, топпен жұмыс жасауға, презентация жасауға және ғылыми қорытынды ұсынуға машықтанады. Бағалау критерийлері үш деңгейге бөлінген:

А деңгейінде оқушылар ғылыми әдістерді толық меңгеріп, математикалық есептеулерді нақты жасап, технологиялық құралдарды шебер қолданып, креативті инженерлік шешімдер ұсынады;

В деңгейінде STEM элементтері жеткілікті дәрежеде қолданылғанымен, кейбір қателіктер орын алуы мүмкін;

С деңгейінде негізгі талаптар орындалады, бірақ STEM тәсілін қолдану тереңдігі төмен болады.

Қорытындылай келе, бұл сабақ жоспары STEM тәсілінің гуманитарлық пәндерге тиімді енгізілуінің айқын үлгісі болып табылады. «Абай жолы» секілді күрделі роман STEM әдістерімен талданғанда, оқушылар тек әдеби білім алып қана қоймай, заманауи қоғам талап ететін аналитикалық, цифрлық және зерттеушілік дағдыларды қатар меңгереді.

"Мәтінді STEM тәсілімен талдау" әдістемесі дәстүрлі филологиялық білім беруді жаңа деңгейге көтерді. Оқушылар енді мәтінді тек көркем туынды ретінде ғана емес, зерттеу объектісі ретінде қабылдайды. Оқушылар пассивті оқырмандардан белсенді зерттеушілерге айналды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қалқамжай Ж.Т. Қазақ тілін басқа пәндермен интеграциялай оқыту әдістері. – [Диссертация]. 2022. SDU Repository

2. Жолшаева М.С., Алясова Д., Балтамуратова Ж., Канжигалинова М. Қазақ тілін интеграциялай оқыту мәселесі. – *SDU Bulletin: Pedagogy and Teaching Methods*. 2022. Журналдар жүйесі

3. Хакимова А. STEM технологиясы арқылы бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауын дамыту. – Павлодар облысы, 2025. Білім Алл

4. Доцент Б.Момынова (ҚазҰПУ) бағалауы: STEM тәсілі филология факультетінде аналитикалық ойлауды арттыра түседі (эксперимент нәтижелері). – (Анықтама түрінде ғылыми баға ретінде) SDU Repository Журналдар жүйесі

5. Жумабаева А.Т. STEAM-білім беру шеңберінде сыни ойлауды дамыту (биология жобалары арқылы). – *Reviews of Modern Science*, 2025. Publisher Agency

**ФАСИЛИТАЦИЯНЫҢ САБАҚТАҒЫ МҮМКІНДІКТЕРІ: ОҚУ
САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС МАҢЫЗЫ**

Жумабаева Меруерт Берикболовна
«№17 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақала еліміздің дамыған мемлекеттердің алдыңғы қатарында болып, бәсекеге қабілетті азамат тұлғасын қалыптастыру мақсатында мектеп оқушыларының оқу сауаттылығын жетілдіруде фасилитацияның сабақтағы мүмкіндіктеріне арналған.

Түйін сөздер: оқу сауаттылығы, фасилитация, мәтін, тілдік дағды, сабақ, әдіс.

Аннотация. Статья посвящена возможностям фасилитации на уроках в совершенствовании читательской грамотности школьников с целью формирования конкурентоспособной гражданской личности, став в авангарде развитых государств страны.

Ключевые слова: грамотность чтения, фасилитация, текст, языковые навыки, урок, метод

Abstract. The article is devoted to the possibilities of classroom facilitation in improving the reading literacy of schoolchildren in order to form a competitive civic personality, becoming at the forefront of the developed countries of the country.

Keywords: reading literacy, facilitation, text, language skills, lesson, method

Бүгінгі мектептің мақсаты - инновациялық оқыту технологиясы арқылы оқу мен тәрбие жұмысын дамыту, оқушыларға жүйелі білім берумен қатар қоғамда өзін-өзі жүзеге асыру дағдысын қалыптастыру.

Оқу үдерісінің табысты бөлігі-сабақ. Сабақ -бұл оқыту үдерісінің ең басты, ең маңызды бөлігі. Қандай әдіс-тәсілді үйренсек те оның іске асатын табысты болатын соңғы нүктесі-сабақ. [1,4]

Сабақтың табысты болуы оның қалай құрылғанына да байланысты. Сабақтың құрамдас бөліктерінің өзара байланысы оның сапасына әсер етеді. Сабақ құрылымы белгілі бір ережелер мен заңдылықтар, құрылымдарға бағынады. Алайда әр сабақ екінші рет қайталанбайтын туынды. Сондықтан да мұғалім өз кәсіби біліктілігін тұрақты әрі шынайы түрде дамытып отыруы қажет. Себебі біз сабақ үрдісіне қатысушылардың белсенді әрекеттерін талап ететін парадигмаға өтіп кеттік. Басты назар оқушыларды қалай және қандай тиімді әдіс-тәсілдермен үйренуге бағыттайтынымызда. Сондықтан оқытушы үшін сабақтың жүргізілу жүйесін жетілдіріп, оқу – тәрбие жұмыстарын жүйелеп, сапасы мен тиімділігін арттырып, өзгерістер енгізуге барлық күш – жігерін жұмсауы тиіс. Фасилитацияның қазақ тілі сабағындағы мүмкіндіктері– қазіргі білім беру жүйесінде өзекті мәселелердің бірі. Бұл тәсіл оқушылардың белсенділігін арттыруға, олардың сыни және шығармашылық ойлауын дамытуға бағытталған.

Тұлғаның қалыптасуына қажетті басты құрал – тіл. Тілді дамыту – еліміздегі мемлекеттік саясаттың ең басты бағыттарының бірі. Сондықтан

оқушыларды қазақ тіліне қызықтыру және мемлекеттік тілді еркін меңгерту - бүгінгі күннің өзекті мәселесінің бірі болғандықтан, жаңартылған бағдарлама аясында қазіргі кезде өзекті мәселелердің бірі— оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру. Оқу сауаттылығын арттыру үшін тілдік дағдыларды (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) сын тұрғысынан ойлау арқылы дамыту жүзеге асады.

Қазіргі қоғамда оқу қабілеті тек оқу техникасын игерумен шектелмейді. Оқу қабілеті – адамның өмір бойы әртүрлі іс-шаралар мен қарым-қатынас жағдайларында жетілдіруді талап етіп отыратын білім мен дағдының жиынтығы (Г.С. Ковалева, Э. А. Красновский, 2004). Оқу сауаттылығы ұғымы қоғам талап ететін тілдік сөйлеу формаларын түсіну, адамның алға қойған мақсаттарын сәтті жүзеге асыру үшін жазбаша ақпаратты пайдалану және т. б. маңызды белгілерді қамтиды. Нәтижесінде оқу сауаттылығының ең толық анықтамасы келесідей: бұл адамның жазбаша мәтіндерді түсіну және оларға рефлексия жасау, олардың мазмұнын өз мақсаттарына жету үшін пайдалану, білім мен мүмкіндіктерді дамыту, қоғам өміріне белсенді қатысу қабілеті.

Айтылым дағдысы – тапсырмалар тақырыпқа қатысты ойын білдіру, өз көзқарасты дәлелдеу, шешім шығару, қорытынды пікір жасау туралы түсінік пен біліктілік деңгейіне бағытталады.

Оқылым дағдысы – мәтіндегі негізгі және қосымша ақпаратты әр түрлі деңгейде қабылдау және түсіну, тілдің айтылым заңдылықтарына сәйкес оқи алу, зерттеп оқу, шолып оқу, мәселені сын тұрғысынан бағалау, негізгі аргументті анықтап, дәлелдеу; деңгейіне бағытталады.

Жазылым дағдысы - тақырыпты аша білу, грамматикалық сауаттылық, өз ойын сын тұрғысынан дәлелдеу, қорытынды шешім шығарып, өз көзқарасын білдіру деңгейіне бағытталады.

Тыңдалым дағдысы - негізгі ойды түсіну, ақпаратты анықтау, тәжірибеде қолдану деңгейіне бағытталады.

Тілдік төрт дағды (айтылым, тыңдалым, жазылым, оқылым) оқушының сөйлеу әрекетін қалыптастырады.

Тілдік дағдыларды сын тұрғысынан ойлау арқылы дамыту:

- Тыңдалым мен айтылым дағдылары: медиақұрал материалдарымен жұмыс (бейнежазба, аудио, бейнематериалдан мәлімет жинау, талқылау сұрақтарын дайындау, сөздікпен жұмыс, фильмге шолу, сипаттама), мәтінмен жұмыс (салыстырмалы талдау, мазмұндау, диалог, монолог); медиақұрал материалдарымен жұмыс (бейнежазба, аудио, бейнебаяндағы көтерілген мәселені талқылау, сыни пікір айту, өз көзқарасын дәлелдеу).

- Жазылым дағдылары: шығармашылық бағыттағы сипаттау, баяндау (шағын әңгіме, эссе, қойылым сценарийі) және белгілі бір аудиторияға бағытталған дәлелді мәтіндер (үндеу хат, пікір, мақала, жарнама) жазу, (әңгіме, шығарма, эссе жазу, хат жазу, қорытынды шешім шығару, өз көзқарасын білдіру, цитатамен жұмыс).

- Оқылым дағдылары: мәтінмен жұмыс (стилі, жанры, тіліндегі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды табу, ақпаратты өңдеп пікірге қатысты

(үндеу хат, мақала) жазу, түсініп оқу, жаңа сөздермен жұмыс, проблемалық сұрақтар құрастыру, тест тапсырмалары, кестемен жұмыс, салыстыру) кері байланыс беру, талқылау, талдау.

Қазіргі кездегі барлық білім берудің жаңа әдіс-тәсілдерінің алдына қоятын басты мақсаты – білім алушының жеке басының дара және дербес ерекшеліктерін ескеріп, олардың өз бетінше ізденуін арттырып, шығармашылығын қалыптастыру болып табылады. Сондықтан қазақ тілі сабағындағы фасилитацияның бірнеше мүмкіндіктерін айтқым келеді. [7]

1. Оқушылардың сабаққа белсенді қатысуы

- Әр оқушы өз ойын ашық айтуға мүмкіндік алады.
- Дискуссия, пікірталас, шағын топтық жұмыс арқылы тілдік дағдылар дамиды.

2. Сыни және шығармашылық ойлау дамиды

- Фасилитатор сұрақтар қоя отырып, оқушыларды терең ойлауға итермелейді.

- Мысалы: «Авторы бұл сөз арқылы не айтқысы келді?», «Бұл мәтіннің басқа қыры қандай болуы мүмкін?».

3. Коммуникативтік дағдылар артады

- Қазақ тілінде өз ойын еркін жеткізе білу қабілеті қалыптасады.
- Диалог, дебат, дөңгелек үстел сынды әдістер арқылы оқушылар бір-бірімен тіл табысуды үйренеді.

4. Ынтымақтастық және топтық жұмыс

- Оқушылар бірлесіп жұмыс істей отырып, бір-бірінен үйренеді.
- Мұғалім оқыту процесін басқармайды, бағыттап отырады.

5. Құндылықтарды қалыптастыру

- Тіл сабағы арқылы патриоттық, адамгершілік, толеранттық тәрізді қасиеттерді дамытуға жол ашады.

Оқу сауаттылығы – оқушының жазба мәтіндерді түсіну, пайымдау, ойлау және сондай-ақ өз мақсатына жету үшін оның мазмұнын қолдану болып табылады. Мәтіннің рефлексиясы мәтіннің мазмұны (немесе құрылымы) туралы ойлануды және оны жеке сана саласына көшіруді қамтиды. Тек осы жағдайда ғана мәтінді түсіну, адамның оның мазмұнын іс-әрекет пен қарым-қатынастың әртүрлі жағдайларында пайдалану мүмкіндігі туралы айтуға болады. [5]

Бүгінде оқушылар теориялық білім жиынтығын жақсы игере алады, бірақ осы білімді шешу үшін қолдануды қажет ететін іс-әрекетте қиындықтарға кездесіп жатады. PISA зерттеулерінің нәтижелері Қазақстанның оқу сауаттылығы бойынша ЭЫДҰ бойынша орташа көрсеткіштен артта қалып отырғандығын көрсетеді. Сондай-ақ зерттеу нәтижелері мұғалімдердің күшті пәндік білімді бергенмен, оларды нақты өмірде қолдануға үйретпейтінін көрсетті. Мектеп оқушыларының жадағай (тұтас емес) мәтіндермен жұмыс істеу дағдылары төмен. [2]

Осыны шешу мақсатында Фасилитацияны мәтінмен жұмыста қолдануға болады. Бұл арқылы оқушылардың мәтінді терең түсінуіне, өз ойын

білдіруіне, шығармашылықпен жұмыс істеуіне жағдай жасай аламыз. Бұл әдіс арқылы оқушы тек мәтінді оқып, сұрақтарға жауап беріп қана қоймай, оны сын тұрғысынан талдайды, басқалармен пікір алмасады, өз көзқарасын дәлелдейді.

Оқу сауаттылығы мәтіндерімен жұмыс істеудің жеткіліксіз қалыптасуының негізгі себептері:

1) тестілеудің үйреншікті емес нысаны. Оқу процесінде оқушылар өмірлік жағдайларда шешуді талап ететін пәнаралық сипаттағы тапсырмалармен іс жүзінде кездеспеуі;

2) іскерлік стильдегі мәтіндермен жұмыс істей алмау (жарнамалар, диаграммалар, схемалар, карталарды қамтитын кестелер, сауалнамалар);

3) гуманитарлық білім берудің диалогтық сипаты жеткіліксіз. Оқушылар әртүрлі құбылыстар мен оқиғаларға өз көзқарасын білдіріп, өз нұсқасын айту сынды тапсырмаларды тиісті дәрежеде орындай алмайды.

Мәтін - барлық пәннің теориясының берілу формасы. Сондықтан оқушылардың әлеуетін арттыру, сөздік қорын толықтыру, сөйлеу сапасын жақсарту тек тіл мамандарының ғана емес, барлық пән мұғалімдерінің міндеті. Жаратылыстану пәндерінде тілдік мақсаттардың көзделуі де тегін емес.

Кез-келген практик мұғалім әр сабақта мәтінмен жұмыс істейтіні сөзсіз. Мәтін оқушылардың зерттеу жұмысына деген қызығушылығын жандандырып, іс-әрекетін, назарын ғылым мәселелеріне аударады. фасилитацияны мәтінмен жұмыста қолданудың Өз тәжірибемде нәтижесін берген тәсілдерін атап өтсек:

- Мағынаны ашу сұрақтары
- «Сұрақ қой және жауап бер» әдісі
- «Ойлан – Жұптас – Бөліс»
- «Кейіпкер рөліне ену» немесе рөлдік фасилитация
- «Қос жазба күнделігі» әдісі
- Топтық айналым әдісі
- «Дебат» немесе пікірсайыс

Қорыта келе оқушыларды оқудың тиімді стратегиялары мен тәсілдерімен қаруландыру, мәтіндерді түсіну, түсіндіру және бағалау, балалардың зияткерлік танымдық қабілеттерін дамыту, белсенділігін қалыптастыру мақсатында фасилитациялық әдістерді мәтінмен жұмыста қолдану арқылы:

- оқушының тілдік дағдылары дамиды;
- сыни ойлау мен өз пікірін білдіру қабілеті артады;
- қызығушылық пен ынтымақ қалыптасады.
- жаңа ақпаратпен жұмыс істеу білігі;
- белсенді шығармашылық оқудың тиімді стратегиялары мен тәсілдері арқылы мәтінді түсіну;
- мәтін талдауда білімдік және ақпараттық дағдылардың жиынтығы қалыптасуы;

-құзыреттілікке негізделген іс-әрекеттің дағдыларының қалыптасуы жүзеге асты. [6]

Фасилитация – қазақ тілі сабағында оқушылардың тілді терең меңгеруіне, өз ойын еркін жеткізе алуына, тұлғалық қасиеттерін дамытуға мүмкіндік беретін тиімді құрал. Бұл әдіс мұғалім мен оқушы арасындағы серіктестікке негізделеді. Сондықтан да бүгінгі күні мәтінмен жұмыс істеу дағдысын қалыптастыру ең басты назарда болу керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ахметова, Г. Ж. Қазақ тілін оқыту әдістемесі : оқу құралы / Г. Ж. Ахметова. – Алматы : Қазақ университеті, 2021. – 212 б.

2. Қадашева, Қ. Ж. Жаңа формация мұғалімі және қазақ тілін оқытудың инновациялық технологиялары / Қ. Ж. Қадашева // Қазақ тілі мен әдебиеті. – 2020. – №4. – Б. 3–8.

3. Сыздық, Р. Сөз құдіреті / Р. Сыздық. – Алматы : Санат, 1997. – 224 б.

4. Картаева, А. Фасилитация – белсенді оқыту әдісі / А. Картаева // Ұстаз. – 2022. – №2. – Б. 10–13.

5. Фасилитация негіздері: әдістемелік құрал / құраст. А. Оспанова, Ж. Тілеген. – Астана : Оқулық, 2020. – 64 б.

6. Блум, Б. Оқу мақсаттарын жіктеу. Танымдық сала / Б. Блум ; ауд. Қ. Жаманбаев. – Алматы : Ұлағат, 2018. – 128 б.

7. Мұхамбетжанова, С. Қазақ тілі сабағында фасилитациялық әдістерді қолдану жолдары / С. Мұхамбетжанова // Тіл және қоғам. – 2023. – №1. – Б. 20–24.

КӘСІБИ ДАМУ ПАРАДИГМАСЫ ШЕҢБЕРІНДЕ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІНІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Мадияр Назерке Берікқызы

«Көкжиде орта мектебі» КММ

Алматы обл., Балқаш ауданы, Қазақстан

Аңдатпа. Еліміздің рухани жаңғыру дәуірінде болашақ ұрпақты қазақ халқының фольклоры арқылы тәрбиелеу өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Дүниежүзі халқы сияқты қазақ халқы да ертеден бала тәрбиесіне басым көңіл бөліп, бала тәрбиелеу дәстүрі халық ауыз әдебиетінен көрініс алады. Балаларға ел болашағы ретінде қарап, оларды шыр етіп дүниеге келген кезінен-ақ бесік жырымен, өлеңдермен, аңыз-әңгімелермен, ертегілермен, жырлармен тәрбиелеген. Қазақ әдебиеті пәніндегі қазақ ауыз әдебиеті мәселелерін қамту арқылы оқушылардың отансүйгіш, адамгершілік, мейірімділік, адалдық, шынышыл және т.б. қасиеттері қалыптасып, дамиды.

Түйін сөздер: қазақ ауыз әдебиеті, фольклор, бала тәрбиесі, ертегі, жыр, аңыз, жаңылтпаш.

Аннотация. Одной из актуальных проблем в эпоху духовной модернизации страны является воспитание будущих поколений через фольклор казахского народа. Как народ мира, так и казахский народ уделяет большое внимание воспитанию детей с раннего возраста, традиция воспитания детей проявляется в устной народной литературе. Наши предки видели в детях будущее страны и воспитывали их с младенчества колыбельными песнями, жырами, легендами, рассказами, сказками. Изучение казахской

устной литературы на уроках казахской литературы формирует и развивает патриотические, нравственные, доброжелательные, честные, правдивые и другие качества учащихся.

Ключевые слова: казахская устная литература, фольклор, воспитание детей, сказка, жыр, легенда, скороговорка.

Abstract. One of the urgent problems in the era of spiritual modernization of the country is the education of future generations through the folklore of the Kazakh people. Both the people of the world and the Kazakh people pay great attention to the upbringing of children from an early age, the tradition of raising children is manifested in oral folk literature. Our ancestors saw the future of the country in children and raised them from infancy with lullabies, songs, legends, stories, fairy tales. The study of Kazakh oral literature in Kazakh literature lessons forms and develops patriotic, moral, benevolent, honest, truthful and other qualities of students.

Keywords: Kazakh oral literature, folklore, parenting, fairy tale, zhyr, legend, tongue twister.

Ата-бабаларымыз балаға болашағым деп қараған, игі де зор үміт артқан, ата-ананың, халықтың арманын ұрпағына аманат еткен. Сол аманатқа біз салауат ету, тауба жасап, шүкіршілік ету әр-бір тұлғаның халқы алдындағы міндеті. Қазақ халқының даналығы, тәрбие тағлымы – тамыры тереңде жатқан асыл қазына. Халық тағлымы ескірмей, зхаман ағымымен өзгеріп-өніп отырады. Әрине оны өсіретін де, өшіретін де тіршілік иесі – Адамзат [1, 22-23 б.б.].

Ата-бабамыздың бала тәрбиесіндегі ұстанымдарын негізге ала отырып, мемлекетіміздің өркендеуіне бірден-бір себеп тигізуші құралдардың бірі – қазақ халық ауыз әдебиеті мен балалар әдебиеті болып табылады.

Қазақ халқы балалардың тәрбиесіне ерекше көңіл бөлген. Сол кезден-ақ халық ауыз әдебиеті арқылы тәрбиелеу үдерісі кең тараған. Бала дүниеге келісімен оған бесік жырын, есі кірген кезден бастап ертегілер, аңыз-әңгімелер, жырлар, мақал-мәтелдер, жұмбақтар мен жаңылтпаштар айту арқылы ұрпақ тәрбиесін жүргізіп отырған.

Ата-бабамыз өмірдегі бар асылын ұрпағына арнаған, оның келешегін әріден ойлап, нәрестенің дүниеге келген сәтінен-ақ шілдеhana, бесіктойы, тұсау кесу, тілашар рәсімдерін жасаған. Оны өлең жырымен кестелеп, баланың құлағына әуенмен жеткізе білген. Халықтық педагогика – ұлттық қазына, сондықтан да оқу-тәрбие жұмыстарына оны кеңінен қолданып, бала бойына ата-баба өсиеттерін, салт-дәстүрін сіңіріп, халық қамын ойлайтын тілін, дінін терең білетін, ұлтжанды, білімді жас ұрпақ тәрбиелеу баршамызға ортақ міндет [2].

Халық ауыз әдебиеті — балалар әдебиетінің алтын қоры, алтын бесігі. Оқу жасына дейінгі балалар, бастауыш мектеп оқушылары әсіресе ертегілерді тыңдауды өте жақсы көреді. Ертегілердегі ғажайып оқиғалар, қызықты тартыстар мен адуын егестер, тапқырлық пен айла-керліктер, зұлымдық әрекеттерге қарсы күрескен қажырлы адамдардың қиян кескі батырлық істері оларды таң-тамаша етеді [3, 9 б.].

Кішкентай сәбиге адамгершілік тәрбие беру, ізгілік пен жақсы қасиеттерге баулу мен жат қылықтардан сақтандыруда балаларға арналған шығармалардың орны ерекше. Өйткені құрғақ уағыздан гөрі балаларға

шығарма кейіпкерлерінің мысалы көбірек әсер етеді. Әрине бөбектің белгілі бір шығармадан нәтиже шығарып, түйін түйі үшін оған үлкендердің көмегі қажет екендігі анық [4, 70-71б.б.].

Осыған орай, өз кейіпкерлері арқылы бала санасына жақсылықты, адамгершілікті, адалдықты орнықтыратын қазақ ертегілерінің орны ерекше. Қазақ ертегілері мазмұнына қарай қиял-ғажайып, хайуанаттар, тұрмыс-салт туралы және аңыздар болып бөлінеді.

Ертегілер арқылы балалардың қиялы, фантазиясы, жағымды қасиеттері жетіледі.

Ата-бабамыз мал шаруашылығымен айналысқандықтан, қазақ халқында төрт түлік малға, хайуанаттарға арналған ертегілер де жеткілікті. Хайуанаттар туралы ертегілер басқа ертегілерге қарағанда көне заманнан бері атадан балаға беріліп отырған. Бұл ертегілерде жануарлардың мінездері, әдеттері анық сипатталуы арқылы балаға әр аң туралы түсінік беріледі. Мысалы, аққу – сұлу, түлкі – қу, қасқыр – қайсар, ит – адал, маймыл – жеңілтек және т.б..

Мұндай ертегілер адамның мінезін, жағымды және жағымсыз қасиеттерін хайуандар, жануарлар, төрт түлік мал арқылы сипаттайды. Сонымен бірге, хайуанаттар туралы ертегілер барлық халықтардың фольклорында кездеседі.

Шыншыл ертегілердің қазақ фольклорында сан жағынан аса көп болуымен қатар, олардың мазмұны мен құрылысы жағынан 4 топқа бөліп қарастырамыз. Олар:

- а) Салт ертегілер;
- ә) Күлдіргі ертегілер;
- б) Аңыз ертегілер;
- в) күй аңызы [5, 10б.].

Аңыз оқиғалары өмірден алынып, халық арасында ауызша таралған әңгімелеріндегі кейіпкерлер қарапайым адамдар болып келеді. Аңыз кейіпкерлері Аяз би, Қожанасыр, Алдар Көсе, Жиренше шешен, Асан қайғы, Қорқыт, Тазша бала және т.б. жастарды адамгершілікке, даналыққа, имандылыққа, мейірімділікке баулайды. Мысалы, Қожанасыр қырғыз, өзбек және т.б. халықтарының әдебиетінде кездеседі.

Халық ауыз әдебиетінде ертегілермен қоса балаларға жаңылтпаштар, мақал-мәтелдер, жұмбақтар, санамақтар кең таралған. Жаңылтпаштар, мақал-мәтелдер, жұмбақтар мен санамақтар арқылы ата-бабамыз балалардың логикасын, тіл байлығын жетілдірген.

Баланы ана тілінде анық, таза сөйлеуге үйрету ісінде жұмбақ шештіру, жаңылтпаш, мақал-мәтел айтуға үйретудің маңызы зор. Жұмбақ шешу, жұмбақтап айтуға үйрету арқылы баланың логикалық ойы дамиды, өмірде көрген-білгенін есінде тиянақтауға негіз болады. Жаңылтпаш, мақал-мәтел – тіл дамыту, тіл жаттықтыру құралы. Бала сөзді дәл тауып, дұрыс қолданып дыбыстарды дұрыс айтуға үйренеді [6,15б.].

Балалар фольклорында жаңылтпаштың алатын орны ерекше. Ата-бабамыз балалардың логикалық ойлау, жылдам, әрі дұрыс шешім қабылдау сияқты қабілеттіліктерін қалыптастырып, жетілдіру арқылы саналы ұрпақ тәрбиесін қолға алғаны байқалады. Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін жетілдіру мақсатында жаңылтпаштарды оқу-тәрбие ісінде қолдану әдісі халқымыздың рухани жаңғыруымен тығыз байланысты.

Баланы тапқыр, әрі зерек етіп тәрбиелеу мақсатында қазақ халық ауыз әдебиетінің бір саласы жұмбақтың да орны айрықша. Жан-жақты көзқарасы мен логикасы дамыған бала жұмбақтарды жақсы шешеді және оның білімге, өмірге деген құштарлығы арта түседі.

Жұмбақтар қара сөз және өлең түрінде барлық елдің фольклорында кездеседі.

Жұмбақтың алғашқы үлгілері ертеден адамдардың тұрмыс-тіршілігіне, еңбек-кәсіп ету жайларына байланысты туып, кеңіннен халық өмірімен біте кайнаскан, талай ғасырмен бірге жасасқан, өзінің қалыптасу және даму процесінде жаңа мазмұн, жаңа тақырып алып отырған жанр. Ауыз әдебиетінің басқа түрлеріне қарағанда, жұмбақ - өсу, ұлғаю үстінде болған, әрбір тарихи дәуірлер туғызған жаңалықтарды бойына жинай келген халық қазынасы. Қай кезде болса да, жұмбақты еңбекші халық оралымды ұшқыр сөз, өткірлік, тапқырлық ретінде қолданып келген. Мұнымен қатар, жұмбақтың білім берерлік, білмегенді білуге ұмтылдырарлық қасиеті барлығын халық жақсы түсінген. Сондықтан да жұмбақ халықтың күнделікті өмірінен айрықша орын алған [8, 106б.].

Жұмбақтар балалардың логикасын, ой-өрісін, алғырлығын жетілдіреді. Жұмбақ шешу арқылы баланың ойы бөлініп, көңіл-күйі де көтеріледі. Жұмбақ шешу арқылы балалардың интеллектісі дамиды.

Балалардың жан-жақты дамуына ерекше әсер етуші қазақ фольклорының бірі – санамақ. Санамақ арқылы баланың тілі, сөздік қоры, есте сақтау және ойлау қабілеті, логикасы дамиды.

Санамақтар баланы әдемі сөйлеуге дағдыландырса, жаттау қабілеттерін, танымдық ой-өрісін дамытады. Санамақ тәртібін бұзбай айту балаларды аңғарымпаздық қасиетке баулиды. Санамақ балалардан белсенділік пен алғырлықты талап ететін жанр [7, 54б.].

Қазақ санамақтарында барлығымызға белгілі «Қуыр, қуыр, қуырмаш». Бұл санамақ арқылы балалар саусақпен санауды ғана үйреніп қоймай, олардың ой-өрісі жетіледі. Санамақ арқылы сан сауды ғана емес, сонымен қатар жыл мезгілдерінің, айлардың, күндердің, саусақтардың, дене мүшесінің, төрт-түлік малдың атауларын есте сақтауға да көмсектеседі.

Балалардың санасының, мәдениетінің, логикасының, тіл байлығының, тапқырлығының дамып, жетілуіне бірден-бір ықпал етуші мақал-мәтелдер ерекше орынға иелі. Ертегілер, жаңылтпаштар, жұмбақтар, санамақтар сияқты мақал-мәтелдер де барлық халықтардың фольклорында кездеседі.

Мақал мен мәтел халықтың өзі жасап алған заңы, өмірде болатын әр түрлі жағдайларды ұғындыратын, түсіндіретін оқу құралы іспетті. Мақал-

мәтелде, көбінесе, ортақ ой, жалпы ереже, анықталған қағидалар айтылады, түрі жағынан тілге жеңіл, кұлаққа жағымды дыбысқа, ырғақ-үйқасқа құрылады, көбінше керкем тілмен — өлеңмен жасалады [8, 76.].

Мақал-мәтелдер арқылы балаға еңбек сүйгіштік қасиеттерін жетілдіру мақсатында ата-бабамыз арасында түрлі мақалдар мен мәтелдер тарап, осы уақытқа дейін өз өзшектілігін жоймаған. Олар: «Еңбек түбі — береке, Көптің түбі — мереке», «Еңбек ерлікке жеткізер. Ерлік елдікке жеткізер», «Еңбекте қорлық жоқ. Шындықта зорлық жоқ», «Жақсы сөз — жан азығы. Жақсы еңбек — ырыс қазығы» және т.б.

Балаларға арналған халық ауыз әдебиетінің тағы да бір түрі – батырлар жыры. Батырлар жыры арқылы балалардың патриоттық санасы оянады, адамгершіліктік, шыншылдық, батылдық, ізеттілік және т.б. қасиеттері жан-жақты дамиды.

Алпамыс батыр, Қобыланды батыр сияқты жырлар атадан балаға ауызша көшіп, өмірдің өтпелі кезеңімен, салт-санасымен біраз өзгеріске ұшырап, осы уақытқа дейін сақталып, біздің асыл қорларымыздың бірі болып саналуда.

Эпос немесе батырлар жыры ерлікті, батырлықты аңыздап жырлайды. Оны әдетте жыраулар қобызға, домбыраға қосып белгілі бір әнмен немесе күй сарынымен орындайды. Эпикалық жырларда бірнеше ерлік ісімен көзге түскен және жауын жеңіп шыққан батырлар жайы әңгімеленеді. Бұл жеңістер арқылы батыр өз руын және көршілес рулар мен тайпаларды шетел басқыншыларының зорлығынан босатып, халықты ауыр халден құтқарады. Эпоста халықтағы ең жақсы қасиеттер жырға қосылады да қалың бұқараның қамқоршысы және қорғаны болған батырдың образы жасалады. Сондықтан да ол халық сүйсінген тамаша образ болып шығады [9, 284б.].

Сонымен, қазақ халық ауыз әдебиетіндегі балаларға арналған ертегілер, аңыз әңгімелер, жаңылтпаштар, жұмбақтар, санамақтар, мақал-мәтелдер, батырлар жырлары жастардың жан-жақты дамуына, білімі мен тәрбиесіне әсер ете оырып, олардың санасына жауқахын сыбдырындай әсер ететініне көзіміз жетті.

Әдебиеттер тізімі:

1. Нарсеитова Ф.С. Жеке тұлға бойында рухани ұлттық құндылықтарды қалыптастыру / Рухани жаңғыру – ұлттық білім беру мен ұлттық сананың жаңа белгісі. Ғылыми практикалық конференция. Алматы, «Өрлеу» БАҰОАҚФ ҚР ББЖҚБАРИ 2019 – 22-25 б.б.

2. Болысбекова Ж. Бала тәрбиесі: дәстүр және ауыз әдебиеті / <https://dalanews.kz/32544>

3. Ахметов Ш. Қазақ балалар әдебиеті тарихының очеркі. Алматы, 1965ж. – 304 Б.

4. Жәкім Ә. Балалар әдебиетінің тәрбиелік рөлі / Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы, «Филология ғылымдары» сериясы, №1 (35), 2011ж. – 101б.

5. Қазақтың тәлімдік ойлар антологиясы: 10 томдық / Құрастырушы: С.Қ.Қалиев, К.Қ.Аюбай. Алматы, 2007 – 2-том – Қарасөз тағлымы – 416 Б.

6. Бердыбаева Г «Жаңадан тақпақ айтамыз жаттап» әдістемелік құрал. Шымкент 2012 ж, 86 б

7. Классикалық зерттеулер: Көп томдық. Т. 24: Фабдуллин М. Қазақ халқының ауыз әдебиеті. Жоғары дәрежелі оқу орындарының студенттеріне арналған оқу құралы. - Алматы: «Әдебиет Әлемі», 2014. - 408 бет.

8. Дәуітұлы Т. Жаңылтпаштың басқа жанрлармен байланысы /Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің Хабаршысы №5 2010 – 51-55 б.б.

9. Қазақ әдебиетінің тарихы. 1-том. - Қазақ халық ауыз әдебиеті - Тарихи жырлар - Батырлар жыры - Халық поэзиясы. – Алматы

СЕКЦИЯ 3.1.1 - ОРЫС ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ **СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В РЕЧЕВОЙ ПРАКТИКЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ:** **ТИПЫ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

Капенова Жанарсын Жуматовна

Алимбетова Рабига Ваисбековна

Казахский университет технологии и бизнеса им. К. Кулажанова

Аннотация. Статья посвящена описанию и анализу стилистических ошибок, допускаемых обучающимися в письменной и устной речи. Основной акцент в работе делается на усиление функциональной направленности, что позволяет рассматривать стилистические ошибки не только как отклонения от норм русского языка, но и как нарушения соответствия между речевым оформлением и коммуникативной задачей высказывания. Представлены основные типы стилистических ошибок в разных аспектах: языковом, речевом, коммуникативном. Типология ошибок систематизирована с позиции функционального подхода к выявлению и коррекции стилистических нарушений в процессе обучения русскому языку в казахскоязычной аудитории. Материал может быть полезен преподавателям, методистам, исследователям в области речевой подготовки.

Ключевые слова: функциональный аспект, стилистические ошибки, стилистика языка, речевая стилистика, стилистика общения.

Аңдатпа. Мақалада білім алушылардың жазбаша және ауызша сөйлеуінде жіберілетін стилистикалық қателіктер сипаттарына және талданыуына арналған. Жұмыстағы негізгі назар функционалдық бағыттылықты күшейтуге аударылады, бұл стилистикалық қателіктерді тек қана орыс тілінің нормаларынан ауытқу ретінде емес, сонымен қатар айтылымның тілдік рәсімделуі мен коммуникативтік міндетінің арасындағы сәйкессіздік ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Стилдік қателердің әр түрлі қырлардағы: тілдік, сөйлеулік, коммуникативтік аспектілердегі негізгі түрлері ұсынылған. Қателіктер типологиясы орыс тілін қазақтілді аудиторияда оқыту барысында стилистикалық қателіктерді анықтау мен түзетуге функционалдық тұрғыдан жүйеленген. Материал оқытушыларға, әдіскерлерге, сөйлеуге даярлау саласындағы зерттеушілерге пайдалы болуы мүмкін.

Түйін сөздер: функционалдық аспект, стилистикалық қателіктер, тіл стилистикасы, сөйлеу стилистикасы, сөйлесу стилистикасы.

Abstract. This article examines and analyzes stylistic errors that students tend to make in both written and oral speech. Particular attention is given to enhancing the functional perspective, which allows stylistic errors to be understood not merely as deviations from the norms of the Russian language but also as mismatches between linguistic expression and the communicative intent of the utterance. The study outlines the main types of stylistic errors across

different dimensions: linguistic, speech-related, and communicative. The proposed typology is systematized within a functional framework aimed at identifying and addressing stylistic inconsistencies in the process of teaching Russian to Kazakh-speaking learners. The findings and materials may be of practical value to teachers, methodologists, and researchers engaged in the field of speech training.

Keywords: functional aspect, stylistic errors, language stylistics, speech stylistics, communicative stylistics.

Современная речевая практика обучающихся, формируется в условиях активного взаимодействия с различными стилями текстов и коммуникативных ситуаций и нередко характеризуется нарушением норм литературного языка. Одним из распространенных видов речевых нарушений являются стилистические ошибки, которые свидетельствуют о недостаточном уровне сформированности языковых навыков.

Актуальность выявления стилистических ошибок в речи обусловлена необходимостью повышения общей речевой культуры, развития умений адекватного использования языковых средств в соответствии с коммуникативными условиями и целями общения. В образовательной практике стилистические ошибки чаще всего остаются вне поля зрения анализа, что затрудняет системную работу над ошибками в контексте развития связной речи.

Цель статьи – рассмотреть основные типы стилистических ошибок, характерных для речи, проанализировать их с точки зрения функционального аспекта: выявить, какие ошибки оказывают влияние на коммуникативную эффективность высказывания. Исследование опирается на материалы письменных и устных высказываний обучающихся, что позволяет охарактеризовать стилистические ошибки как закономерное явление речевой практики.

Для более глубокого понимания природы стилистических ошибок и их влияния на речевую деятельность обучающихся необходимо обратиться к научным и методическим исследованиям, посвященным вопросам речевой нормы, стилистики и методики преподавания русского языка в казахскоязычной аудитории. Труды ученых в этой области охватывают широкий спектр аспектов – от системного описания норм языка до методик формирования речевой (стилистической) грамотности. Следует назвать фундаментальные работы по функционально-коммуникативной технологии обучения языку К.Б. Булатбаевой [1], основам теории речи и функциональной стилистики И.Б. Голуб [2], С.Н. Иконникова [3; 4], М.Н. Кожиной [5], М.Р. Львова [6], В.И. Капинос, Т.А. Ладыженской [7] и др.

Согласно их точке зрения, стилистические ошибки являются одним из видов речевых. К числу стилистических ошибок методисты относят «употребление иноstileвых слов и выражений, неудачное использование экспрессивных, эмоционально окрашенных средств языка, т. е. такой отбор языковых средств, который не соответствует ситуации общения» [7, с. 35]. Вслед за учеными мы считаем стилистические ошибки как один из видов речевых, которые связаны с нарушением норм стилистики с точки зрения

функционально-коммуникативной целесообразности, означающей необходимость учета соответствия «выражения (т. е. языковой ткани речи, речевой организации и состава ее средств) экстралингвистической его основе (т.е. сфере, условиям и ситуации общения, его целям и задачам, содержанию высказывания и т. д.). Помочь определить это и призвана стилистика, а именно – теоретические и практические знания в области функциональной стилистики и стилистики ресурсов.

В настоящей работе представлена система измерителей уровня владения стилистической компетенцией. Основным средством проверки стилистических навыков и умений служат задания творческого характера (изложения, сочинения-монологи). С позиции функционального аспекта рассмотрены объем, структура и логика высказываний, параметры и критерии оценок диалогической и монологической речи. В частности, определены объем высказываний-текстов и количество микротем, дана характеристика уровня владения учащимися диалогической и монологической речью на русском языке [1, с. 302-314]. В дополнение к измерителям контрольных работ, которые используются в условиях данного аспекта, считаем целесообразным ввести систему измерителей (параметров и критериев) для отслеживания уровня владения стилистическими умениями в разных ее аспектах.

Так, в аспекте стилистики языка объектом внимания являются умения учащихся выявлять стилистическую окраску и стилевую принадлежность коммуникативно самостоятельных единиц (средств языка вне контекста); в речевом аспекте – умения использовать стилистически маркированные средства в заданных условиях; в аспекте стилистики общения – умения употреблять стилистические единицы в соответствии с условиями общения, максимально приближенными к естественным. В качестве исходных параметров оценивания продуцируемого высказывания нами использованы такие свойства коммуникативности, как уместность, правильность, точность, выразительность. Все эти признаки являются одним из показателей целесообразности и оправданности употребления стилистических средств в конкретных ситуациях общения. Что мы понимаем под этими терминами?

Так, *стилевая уместность* характеризуется употреблением языковых, речевых и коммуникативных единиц определенного стиля в тех или иных условиях общения с позиции: «Такой стиль здесь неуместен». Например, официальный стиль неуместен в повседневной сфере общения. Использование средств официального стиля обоснованно в официально-деловой, служебно-деловой или научной сфере (конференция, заседание, официальная встреча, собрание, совещание и др.). Это связано с такими основными признаками официальной обстановки, как сдержанность, регламентированность, строгость, неэмоциональность и др. Иногда в полуофициальной или неофициальной обстановке общения между собеседниками разных социальных слоев использование незнакомых терминов или понятий приводит к недопониманию и неадекватному

восприятию. Приведем пример подобных стилистических вариантов: «Современная парадигма еще не изучила такой феномен». «Об этом никто ничего не знает». Первый вариант вполне подходит к обстановке официального общения, тогда как второй вариант является стилистическим эквивалентом неофициального стиля общения.

Говоря о *стилистической правильности*, следует обратить внимание на соблюдение стилистических норм. Так, в русском языке наблюдаются случаи варьирования грамматических форм (землей/землею, кажин день/ каждый день/ежедневно, из газетов и журналов/из газет и журналов). С точки зрения нормативной стилистики в официальном стиле необходимо использовать слова, формы слов и грамматические конструкции, отвечающие требованиям грамотной речи. В полуофициальном стиле общения вполне уместно употребление форм, характерных для книжного, высокого (художественного) стиля (по аналогии с формой на -ю/-ию: книгою, верностию). Для неофициального стиля свойственны просторечные, архаичные формы (по сей день, красивше, пиярить).

Наиболее точное отражение в слове коммуникативной интенции находится в его содержании. В этом случае следует остановиться на таком качестве коммуникативности, как *стилистическая точность* словоупотребления, характеризующейся как соответствие предметно-понятийному значению слова. Выбор точного слова возможен при условии знания комплекса лексико-семантических вариантов многозначного слова. Как в русском, так и в казахском языках насчитывается большое количество многозначных слов, каждое значение которых может иметь стилистический оттенок. Проследим это на примере слова «ядро», представленное в разных сочетаниях: 1) в сочетании «ядро орешка» это слово используется в разговорном стиле наряду со словами «зернышко, семя, семечко, ядрышко»; 2) в терминологическом сочетании «ядро атома» данное слово становится термином и может употребляться в разных формах «ядерное превращение/ядерная реакция», «образование/строение/ деление ядра» и т.п. Производными от слова «ядро» являются слова «ядерный», «ядрышко», употребление которых должно быть точным в плане стилистики. Так, слово ядрышко имеет дополнительную стилистическую окраску – уменьшительную; слово «ядерный» – преимущественно употребляется в книжном стиле, а значит, относится к пласту научной лексики. Знание различных лексико-семантических вариантов многозначных слов и их парадигматических, синтагматических, деривативных особенностей употребления может стать одним из показателей стилистической компетенции учащихся. Поэтому умение видеть разные варианты значений и их сочетаемостных возможностей должно учитываться при оценке работ.

Еще одно качество коммуникативности – *выразительность*. В зависимости от обстановки и ситуации общения выразительность может иметь разные стилистические оттенки. Например, выразительность речи в процессе чтения художественного текста отличается от выразительности речи

во время выступления на научной конференции и т. п. В стилистике существует особая система лексико-грамматических средств, которые делают речь яркой и способствуют ее восприятию. Это тропы и фигуры. Знание и умелое использование выразительных возможностей, особенностей стиля речи и стиля общения определяют выразительность речи. В процессе речевой и коммуникативной деятельности одним из основных признаков выразительности считается использование стилистических и эмоционально окрашенных лексико-грамматических средств, выделение на общем фоне высказывания наиболее ярких и значимых стилистических единиц, адекватных конкретной обстановке и ситуации общения и способствующих достижению взаимопонимания.

На основе качественного анализа проведенных контрольных срезов выявлены стилистические ошибки, которые можно представить в разных аспектах стилистики:

1) в языковом аспекте – стилистические ошибки, обнаруживающие неумение определять стилистическую принадлежность или стилистическую окраску языковых средств, представленных вне контекста;

2) в речевом аспекте – стилистические ошибки, связанные с нарушением норм употребления языковых и речевых средств в заданной ситуации;

3) в коммуникативном аспекте – стилистические ошибки, связанные с нарушением норм употребления языковых и речевых средств в изменяющихся условиях общения.

Среди выявленных стилистических ошибок и недочетов наиболее часто встречающимися являются следующие:

1. В аспекте стилистики языка

а) на уровне фонетики и орфоэпии – стилистически не выразительное (неблагозвучное) сочетание гласных или согласных букв (*в пении и игре, в сверкающем фейерверке*); стилистически не правильное употребление вариантов предлогов *о/об/ обо, с/со* в сочетании со словами (*о всем, с знанием дела, об празднике, о искусстве*); стилистически не правильное интонирование слов и словосочетаний (*«до'говор» – вместо «догово'р», «проигры'ш» – вместо «про'игрыш», «зво'нит» – вместо «звони'т», «по'няла» – вместо «поняла'»*);

б) на уровне лексики и фразеологии – употребление лишних слов (плеоназм), придающих «разговорный» оттенок речи (*главная суть, важное и приоритетное, очень цивилизованное государство*); смешение слов с книжной и разговорной окраской (*навязывает свое мнение относительно профессии; по профессии врач, но дома ему не сидится*); употребление средств разговорного стиля в официальной/ полуофициальной обстановке общения (*пускай; попусту; без толку; в общем, вот так я ценю свое время*); стилистически не оправданное употребление заимствованных слов в полуофициальной/неофициальной обстановке общения (*«альянс друзей» – вместо «круг друзей», «читая шедевр» – вместо «читая произведение», «лимит времени» – вместо «время ограничено»*); ошибки, вызванные

смешением паронимов («скрытный талант» – вместо «скрытый талант», «представлять слово» – вместо «предоставлять слово», «нетерпимая жара» – вместо «нестерпимая жара»);

в) на уровне слово- и формообразования – неправильное использование морфемы в условиях официальной обстановки общения (*лазиют, вступить за друга, хотят купить книги, загорать на пляжу, узнать из средств массовой информации*); неуместный выбор слова с морфемой, придающей разговорную стилистическую окраску (*консультация врачихи, стать грантником, получить профессию медика*); смешение паронимов с помощью неправильного употребления словообразовательных элементов, имеющих стилистический оттенок (*телевизионник/телевизионщик, советник/советчик, строительный/строительский*); стилистически неуместное употребление в официальном стиле аббревиатуры, сокращенных слов вместо использования полного наименования (*заниматься в СДЮШОР* – *заниматься в спортивной детской юношеской школе олимпийского резерва, любить физру* – *любить уроки физкультуры, учиться в матклассе* – *учиться в классе с математическим уклоном*);

г) на уровне морфологии – употребление прилагательных в превосходной или сравнительной степени со словами, содержащими в семантической структуре значение оценки, стилистически неуместные в суждениях официального стиля (*более/менее интереснее, самый интереснейший писатель, очень любимая книга*); стилистически неуместное или стилистически не правильное употребление слов со значением долженствования в отношениях с официальным лицом, старшим по должности (*вы должны желать, дайте книгу*); стилистически не правильное употребление предлогов перед однородными членами (*поехал по городам, по селам и по деревням*);

д) на уровне синтаксиса – стилистически не оправданное употребление местоимения, снижающего высказывание до уровня разговорного стиля в полуофициальной обстановке общения (*время оно как ручей, Павлодар он областной центр, Золотое кольцо России они старинные города*); стилистически не оправданное деление простого и сложного предложения на части (исключаются случаи использования приема парцелляции) (*Потому что каждый день дорог./ Люблю читать книги. Или ходить в библиотеку./ Успеваю ходить в спортивную школу. Делать уроки. Смотреть телевизор; Чтобы рос большим. Чтобы был красивым. Чтобы приносил только радость./ Когда я вырасту. Когда я выучусь. Когда я буду работать.*); нарушение порядка слов в предложении (исключаются случаи актуального членения в контексте) (*В Павлодаре много улиц красивых есть*).

2. В аспекте стилистики речи – нарушение логической связи в суждении (*Каждый раз говорят о профессиях. И я начинаю выбор жизненного пути*); нарушение стилевого единства в высказывании (*К примеру, ученик 11 класса, в котором классный руководитель – наша учительница русского языка, получил грант по физике. Моим увлечением было собирать растения. Мой*

выбор, моя будущая профессия – это стать учителем); однотипность лексико-грамматического строя речи, отсутствие эмоциональности, экспрессивности в высказываниях полуофициального стиля.

3. В аспекте стилистики общения – несоответствие стиля высказывания жанру; несоответствие стиля высказывания экстралингвистическим условиям общения; несоответствие стиля высказывания социальной роли собеседников; несоответствие стиля высказывания цели и задачам общения; стилистически не оправданное употребление формул речевого этикета разговорного стиля в официальной обстановке общения.

Рекомендации. Выявленные типы стилистических ошибок на уровнях языка, речи, общения позволяют сформировать обоснованную систему их оценки и коррекции в практике обучения. Рекомендуется взять во внимание следующие аспекты оценивания устных и письменных работ по стилистике:

- языковой – орфоэпический, лексический, грамматический;
- речевой – соблюдение единого стиля или смешение стилей речи при употреблении слов в речи; стилевая уместность/неуместность устойчивых сочетаний слов в речи, использования грамматических конструкций, различных видов высказываний в заданных ситуациях;

- коммуникативный – стилевая уместность, стилевые умения употреблять высказывания-реплики в соответствии с внешними условиями общения; стилевые умения вести диалог в разных условиях общения; стилевые умения продуцировать высказывания-монологи (предложения, ССЦ, тексты) в соответствии с экстралингвистическими условиями общения; стилевые умения трансформировать диалог и монолог в изменяющихся экстралингвистических условиях общения.

Следует сказать о том, что эти параметры должны быть гибкими и учитывать соответствие/несоответствие употребления средств языка определенному контексту или экстралингвистическим условиям с позиции многофункциональности, вариативности и возможности использования стилистических средств, с позиции коммуникативной целесообразности стилистической организации. Для методики преподавания русского языка как второго это представляет большой интерес, так как выявление и систематизация стилистических ошибок ориентирует на правильное планирование учебной деятельности по формированию стилистических умений говорения и письма.

Стилистические ошибки в речи обучающихся представляют собой не только нарушение языковой нормы, но и свидетельствуют о недостаточном уровне сформированности коммуникативной компетенции. Систематическое изучение, классификация и функциональный анализ стилистически неоправданного употребления языковых единиц позволяют не только глубже понять природу подобных нарушений, но и выстроить эффективные педагогические стратегии для их предупреждения.

Типология выявленных ошибок служит основой для разработки системы объективного оценивания речевых умений, а также способствует

формированию у обучающихся навыков адекватного выбора языковых средств в соответствии с задачами общения.

Таким образом, работа над стилистической грамотностью должна стать неотъемлемой частью образовательного процесса, направленного на развитие общей культуры речи, умения строить высказывания с учетом норм литературного языка и требований конкретной коммуникативной ситуации. Только при системном подходе возможно достижение высокого уровня речевой подготовки, необходимой для успешной социализации и коммуникативно грамотной реализации обучающихся.

Список литературы:

1 Булатбаева К.Н. Функционально-коммуникативный подход к обучению русскому языку в казахской школе (5-9 классы) // Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук. – Павлодар: 2005. – 360 с.

2 Голуб И.Б. Стилистика русского языка. – 4-е изд. – М. : Айрис-пресс, 2003. – 448 с.

3 Иконников С.Н. Функционально-стилистический аспект при изучении русского языка // Русский язык в школе, 1976. – № 1. – С. 19-23

4 Иконников С.Н. Стилистика в курсе русского языка (VII-VIII кл.): Пособие для учителей – М.: Просвещение, 1979 – 224 с.

5 Кожина М.Н. Стилистика русского языка: Учебник для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз и лит.». – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1983. – 223 с.

6 Львов М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.». – М.: Просвещение, 1988. – 240 с.

7 Капинос В.И. Стилистика // Методика развития речи на уроках русского языка: Кн. Для учителя/Н.Е. Богуславская, В.И. Капинос, А.Ю. Купалова и др.: Под ред. Т.А. Ладыженской. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1991. – 240 с.

ТИПЫ ЗАДАНИЙ ФОРМАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ И ИХ ЭФФЕКТИВНОСТЬ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

Ассалауова Лаззат Туяковна
ГКП на ПХВ «Гимназия №5»
г. Астана, Казахстан

Аннотация. В статье анализируется роль формативного оценивания в системе школьного образования и его значение для преподавания литературы. Формативное оценивание рассматривается как средство не только диагностики, но и развития читательской компетенции, критического мышления и коммуникативных навыков. Представлена типология формативных заданий (тестовые, аналитические,

дискуссионные, творческие), а также примеры их применения на практике. Результаты апробации показали, что использование формативного оценивания повышает учебную мотивацию и способствует глубокому осмыслению художественного текста. Обосновывается необходимость системного внедрения формативного оценивания в национальную систему оценивания и обмена эффективными педагогическими практиками.

Ключевые слова: формативное оценивание, литература, школьная практика, типология заданий, критическое мышление, умение работать с текстом

Аңдатпа. Мақалада мектептегі білім беру жүйесіндегі формативтік бағалаудың рөлі мен оның әдебиет пәнін оқытудағы маңызы талданады. Қалыптастырушы бағалау тек диагностикалық құрал емес, сонымен қатар оқушылардың оқырмандық құзыреттілігін, сыни ойлауын және коммуникативтік дағдыларын дамыту құралы ретінде қарастырылады. Мақалада қалыптастырушы тапсырмалардың типологиясы (тесттік, аналитикалық, пікірталастық, шығармашылық) мен оларды тәжірибеде қолдану мысалдары келтірілген. Апробация нәтижелері бұл әдістің оқу мотивациясын арттырып, көркем мәтінді терең түсінуге ықпал ететінін көрсетті. Формативті бағалауды ұлттық бағалау жүйесіне жүйелі түрде енгізу және педагогтар арасында тиімді тәжірибе алмасу қажеттігі негізделді.

Түйін сөздер: формативті бағалау, әдебиет, мектеп тәжірибесі, тапсырмалар типологиясы, сыни ойлау, мәтінмен жұмыс істеу дағдысы

Abstract. The article analyzes the role of formative assessment in the school education system and its significance for teaching literature. Formative assessment is viewed not only as a diagnostic tool but also as a means of developing students' reading competence, critical thinking, and communication skills. The study presents a typology of formative tasks (test-based, analytical, discussion, and creative) along with examples of their practical application. The results of the trial implementation demonstrate that formative assessment enhances learning motivation and promotes a deeper understanding of literary texts. The paper emphasizes the need for systematic integration of formative assessment into the national evaluation system and for sharing effective teaching practices among educators.

Keywords: formative assessment, literature, school practice, typology of tasks, critical thinking, text analysis skills

Проблема оценивания в школьном образовании сегодня становится одной из центральных, так как напрямую связана с качеством учебного процесса и результатами обучения. Актуальность данного вопроса особенно усилилась при переходе на обновлённое содержание образования и требовании развития ключевых компетенций: читательской грамотности, критического мышления, коммуникативных навыков.

В Казахстане активно внедряется интегрированная система оценивания, включающая как внешние, так и внутренние формы контроля. При этом именно формативное оценивание обеспечивает обратную связь между учителем и учеником, позволяя корректировать обучение до итоговой проверки и делая процесс усвоения знаний более гибким и адресным. Во многих трудах по данному вопросу исследователи (Р. Black, D. Wiliam и др.) отмечают, что формативное оценивание является ключевым условием повышения качества образования [1]. Доктор педагогических наук, профессор Землянская Е. Н. в своей работе даёт следующее определение: «...Формирующее оценивание — новый педагогический инструмент, полностью соответствующий современным образовательным ценностям и

задачам. Он основан на адресной поддержке обучения, актуализирующей учебную самостоятельность каждого обучающегося, помогает ему самостоятельно находить наилучшие стратегии и способы своей учебной деятельности....» [2]. В Руководстве по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ Казахстана даётся следующее определение «Формативное оценивание – вид оценивания, который проводится в ходе повседневной работы в классе, является текущим показателем успеваемости обучающихся, обеспечивает оперативную взаимосвязь между обучающимся и учителем в ходе обучения, обратную связь между учеником и учителем и позволяет совершенствовать образовательный процесс» [3]. Как мы видим, во всех определениях подчёркивается, что формативное оценивание - это взаимосвязь между учеником и учителем, позволяющая совершенствовать учебный процесс. В отечественной практике оно встроено в систему СОР и СОЧ, однако эффективность формативного оценивания во многом зависит от качественно разработанных заданий. На уроке литературы это особенно важно: предмет требует не только знания терминов и пересказа содержания, но и умения интерпретировать художественный текст, рассуждать, формулировать личную позицию. Именно поэтому качество заданий формативного оценивания напрямую влияет на глубину понимания произведения и формирование читательской компетенции. Нередко наблюдаются трудности: формальное составление заданий, ориентация только на воспроизведение знаний, недостаток аналитических и творческих компонентов. Практика показала, что учащиеся нередко воспринимают формативное оценивание как контроль, а не как помощь в обучении.

Новизна предлагаемого исследования заключается в том, что в педагогической литературе чаще рассматриваются общие подходы к оцениванию, тогда как типология заданий именно по литературе и анализ их эффективности остаются недостаточно разработанными. Цель данной статьи - представить типологию заданий формативного оценивания на уроках литературы и проанализировать их эффективность на основе практической апробации.

На основе теоретического анализа концепции формативного оценивания и практического опыта преподавания мной был разработан комплект из 11 заданий по литературе в 9 классе на 1 четверть по разделу «Странности любви», каждое из которых соотнесено с одной из целей обучения четверти (9.1.1.1; 9.1.2.1; 9.1.3.1; 9.1.4.1; 9.1.5.1; 9.1.6.1; 9.2.2.1; 9.2.3.1; 9.2.5.1; 9.2.8.1; 9.3.1.1). Эти задания стали практической базой, которые необходимо апробировать в ходе учебного процесса в течение первой четверти.

При конструировании заданий учитывались следующие принципы:

1. соответствие целям обучения (например, 9.1.3.1, 9.2.8.1, 9.3.1.1 и др.), что позволило встроить задания в образовательную программу и обеспечить их связь с ожидаемыми результатами;

2. **разноуровневость** — задания предусматривали работу на разных уровнях мыслительных навыков: от воспроизведения теории (тесты) до анализа, интерпретации и дискуссии;
3. **практическая значимость** — каждое задание ориентировано на развитие умений, востребованных как в учебной, так и в реальной коммуникативной практике: аргументация, выразительное чтение, сопоставление точек зрения;
4. **обратная связь** — структура заданий позволяет учителю выявлять затруднения учеников в режиме реального времени и корректировать процесс обучения.

Для проверки эффективности использовался комплекс методов:

1. анализ и классификация заданий – для выделения типологии формативных заданий;
 2. наблюдение за выполнением – отслеживалось, как учащиеся справляются с заданиями разных типов;
 3. сопоставление с целями обучения – проверялось, насколько выполнение заданий способствует достижению конкретных результатов, зафиксированных в образовательной программе.
- В результате была сформирована типология заданий, включающая пять основных групп (см. таблицу 1).

Типология заданий

Таблица 1

Тип задания	Примеры	Цели обучения	Эффективность
Тестовые	Определение жанров, эпитетов, идей (А. Пушкин, И. Тургенев)	9.1.1.1; 9.2.2.1	Выявляют оперативно пробелы в знаниях, закрепляют теорию
Аналитические	Характеристика Аси (повесть «Ася»), анализ художественной выразительности (П. Васильев)	9.2.5.1; 9.2.8.1	Формируют аналитическое мышление и навыки интерпретации
Дискуссионные	«Можно ли оправдать Алеко?» (А. Пушкин «Цыганы»)	9.3.1.1	стимулируют аргументацию, учитывают разные мнения, развивают культуру диалога
Творческие	Пересказ от лица героя («Ася»), составление плана («Олеся»)	9.1.4.1; 9.1.5.1	развивают воображение, креативность, помогают ученикам воспринимать художественный текст как пространство личного осмысления
Критическое мышление	Сопоставление героев, чтение сонета	9.1.3.1; 9.2.3.1	Развивают рефлекссию, коммуникативные

	Шекспира		навыки, умение самостоятельно формулировать суждения и строить логические аргументы
Примечание – Составлена автором.			

После разработки и классификации заданий начался основной этап – их апробация в 9 «Б», 9 «В» классах. Целью было определить эффективность заданий и проверить их применимость в реальных условиях урока литературы. В ходе апробации внимание уделялось нескольким вопросам:

- позволяют ли задания объективно оценивать знания учащихся по заявленным критериям?
- могут ли школьники при взаимооценивании дать содержательную обратную связь своим одноклассникам?
- обеспечивает ли структура дескрипторов прозрачность и понятность для учеников?

На заключительном этапе проводилась аналитическая обработка данных: сопоставление результатов по критериям, выявление типичных затруднений, сравнение выполнения заданий разных типов.

Практическое применение. Исследование было проведено в 9 «Б» и 9 «В» классах. В соответствии с Учебной программой и календарно-тематическим планированием удалось апробировать 4 задания по трём темам: «У. Шекспир. Сонеты», «П. Н. Васильев. Стихотворения», «А. С. Пушкин. Лирика» [4].

Задание №1 (пример)

таблица 2

Тема	Странности любви
Цель обучения	9.1.3.1 — самостоятельно находить в тексте и выразительно читать наизусть цитаты, фрагменты, отражающие проблематику произведения
Критерий оценивания	выбирает и выразительно читает фрагмент объясняет его смысл и связь с проблематикой произведения
Уровень мыслительных навыков	применение
Ценности	труд и творчество

Задание Выучите 8 строк из сонета №130 Уильяма Шекспира (в переводе С. Я. Маршака), которые, по вашему мнению, лучше всего передают основную мысль сонета — любовь без приукрашивания и ложных стереотипов. 1. Прочитайте их выразительно вслух. 2. Объясните, как эти строки раскрывают проблематику произведения (противопоставление реального облика возлюбленной идеализированным описаниям женщин).	
Дескрипторы	1. выбирает 8 строк, отражающих проблематику — 1 б. 2. читает их выразительно (интонация, паузы, эмоции) — 2 б. 3. объясняет смысл строк в контексте проблематики — 1 б. Всего: 4 б.
4. Примечание – Составлена автором.	

В дескрипторах поставлены баллы, так с 2020 года в Казахстане ввели оценивание формативных заданий в баллах. Но учитель может и не ставить их, что создаст более комфортные условия для ученика, исчезнет дух соревновательности. Как мы знаем, в трудах зарубежных специалистов говорится о том, что формативное задание не оценивается.

Для выполнения задания предварительно были выбраны 4 ученика, которым было поручено выучить строки наизусть заранее. На выполнение задания на уроке выделила 5 минут, но учащиеся запросили дополнительное время, и в итоге оптимальным оказалось 7 минут. Это дало возможность качественно проработать материал и снять стресс, связанный с чтением наизусть. Формы работы были выбраны разные: в 9 «Б» классе - работа в парах с элементами взаимооценивания без выставления баллов, в 9 «В» классе - групповая работа с системой балльного оценивания: сначала самооценка, затем комментарии учителя. При рефлексии выяснилось, что оба формата - и парный, и групповой - понравились учащимся, так как они позволяли высказываться, слушать друг друга и активно обсуждать литературные образы. Это повысило интерес к теме, а также помогло развить навыки устной речи и литературного анализа. *Результаты*

Таблица 3

Критерий	Баллы	Что показывает результат	Комментарии
Выбор строк, отражающих проблематику	1	Понимание основной идеи сонета (умение выделить ключевые строки)	Выбрали нужные строчки
Выразительное чтение (интонация, паузы, эмоции)	2	Развитие навыков устной речи, работа с интонацией и пониманием текста	Не все учащиеся выучили, некоторые при чтении наизусть забывали слова. При
Объяснение смысла строк в контексте проблематики	1	Умение интерпретировать текст и связывать цитаты с идеей произведения	Ребята в своих опросных листах отметили, что задание не вызвало затруднений.

Итого	4	Общий уровень выполнения задания	достаточный
Примечание – Составлена автором.			

Такая структура позволила сочетать работу с текстом, развитие устной речи и аналитические навыки. Критерии оценивания включали выбор строк, выразительность чтения и объяснение смысла. Также выяснилось, что двух баллов для оценки выразительного чтения недостаточно, есть много элементов, которые хотелось бы оценить: темп, паузу, эмоциональность чтения. Анализ результатов показал, что большинство учащихся правильно выбрали строки, отражающие основную идею. Однако не все смогли выразительно прочитать их: наблюдались сложности с запоминанием и передачей интонации. Тем не менее, объяснение смысла строк учащимися оказалось осмысленным и глубоким. По результатам оценивания, уровень выполнения задания был признан «достаточным».

Преимущества методики:

1. активизация учеников через практическую работу с художественным текстом;
2. развитие ключевых навыков: аналитического мышления, выразительного чтения, аргументации;
3. внедрение элементов само- и взаимооценки;
4. гибкое использование формативного оценивания в зависимости от целей урока.

Недостатки, которые были выявлены в ходе апробации:

- необходимость дополнительного времени на выполнение;
- трудности у отдельных учеников с запоминанием текста;
- ограниченность критериев (например, 2 балла за выразительное чтение оказалось недостаточным для учёта всех аспектов устной речи).

Из всего этого можно сделать вывод, что методика, применённая в рамках задания, оказалась эффективной в сочетании элементов традиционного анализа с новыми подходами к оцениванию. Она позволяет не только контролировать знания, но и формировать компетенции, важные для успешного усвоения литературного материала. В дальнейшем целесообразно расширять критерии оценивания и более чётко планировать время на выполнение заданий.

Остальные три задания (задания 2, 3 и 4) также были направлены на развитие критического мышления и интерпретации текста, но требовали более высокого уровня аналитических навыков. Например, задание 2 включало аргументацию с опорой на цитаты, и оказалось полезным для оценки способности выстраивать логические выводы; задание 3 было нацелено на анализ выразительных средств. Здесь ученики затруднялись в определении литературных терминов, но успешно выявляли эмоциональные акценты. Задание 4 предполагало определение темы и идеи произведения, а также оценку их актуальности - ученики проявили хорошее понимание текста, но требовалось больше поддержки в обосновании своей позиции.

Формативное оценивание в баллах для некоторых учащихся оказалось особенно продуктивным для обратной связи. Ученики отмечали, что конкретные дескрипторы помогали понять, чего от них ожидается, а также формировать саморефлексию. Но большинство ребят в опросном листе написало, что им нравится выполнять формативные задания без баллов. Они отметили, что в таком случае они не волнуются, не переживают, чувствуют себя свободными, им очень важна оценка членов группы или напарника, интересно сверять своё самооценивание с комментариями учителя.

На основе апробированной методики можно предложить ряд практических рекомендаций для педагогов.

1. Чёткая подготовка. Перед проведением заданий необходимо заранее определить критерии оценивания и дескрипторы, чтобы ученики понимали, что от них ожидается. Рекомендуется обсуждать эти критерии с учащимися в начале урока, что повышает их мотивацию и снижает тревожность.

2. Гибкость во времени. Практика показала, что запланированного времени часто не хватает. Поэтому стоит предусматривать дополнительные 2-3 минуты на выполнение заданий, особенно связанных с выразительным чтением и обсуждением.

3. Разнообразие форм работы. Эффективно чередовать индивидуальную, парную и групповую деятельность. Парная работа способствует более комфортной атмосфере и развитию доверия, а групповая — формированию навыков сотрудничества и дискуссии.

4. Выбор системы оценивания. Балльная система в определённой степени работает для обратной связи и самооценки, однако для большинства учащихся она создаёт стресс. В таких случаях целесообразно использовать качественную оценку (устный комментарий, похвалу, взаимную оценку). Это позволит сохранить мотивацию и снизить напряжение.

5. Адаптация к уровню учащихся. Если класс демонстрирует низкий уровень подготовки, задания можно упростить, предложив готовые цитаты для анализа. В более сильных группах задания следует усложнять, включая элементы сравнительного анализа или работу с дополнительными источниками.

Таким образом, успешное оценивание формативных заданий зависит от гибкого подхода, учёта особенностей конкретного класса и создания психологически комфортной образовательной среды.

Проведённое исследование показало, что формативное оценивание должно служить хорошим условием успешного выполнения последующего суммативного оценивания на уроках литературы. Использование художественного текста как базы для анализа позволяет не только проверять знания учащихся, но и формировать метапредметные компетенции: критическое мышление, умение аргументировать позицию, навыки выразительной речи. Апробация заданий выявила ряд преимуществ. Во-первых, методика способствует активному вовлечению учеников в учебный процесс, развивает интерес к литературе и формирует культуру чтения. Во-

вторых, применение различных форм оценивания (баллы, самооценка, взаимооценка) помогает сделать обратную связь более адресной и понятной для учащихся. В-третьих, задания формируют у школьников навыки самостоятельной работы с текстом и создают условия для развития аналитических способностей.

Наряду с положительными результатами были выявлены и недостатки: необходимость дополнительного времени на выполнение, а также ограниченность критериев оценивания выразительного чтения. Однако эти трудности можно устранить за счёт гибкого подхода к организации урока и корректировки дескрипторов. Выявленные проблемы при выполнении формативных заданий позволят учителям скорректировать дальнейшую работу и работать над улучшением навыков учащихся. Таким образом, частичная апробация продемонстрировала, что использование разнообразных типов заданий формативного оценивания способствует более глубокому пониманию художественного текста, формирует читательскую компетенцию и навыки критического мышления, а также обеспечивает учителю возможность гибкой коррекции образовательного процесса.

Список литературы:

1. P. Black, D. Wiliam «Внутри чёрного ящика: повышение стандартов посредством оценки в классе.

https://www.academia.edu/48245662/Inside_the_Black_Box_Raising_Standards_through_Classroom_Assessment?utm_source=chatgpt.com

2. Землянская Е. Н. Формирующее оценивание (оценка для обучения): подходы и ключевые работы // Управление образованием: теория и практика. – 2016. – № 3. – С. 45–52.

3. Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ. Учебно-метод. пособие под ред. О. И. Можяевой, А. С. Шилибековой, Д. Б. Зиеденовой. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016, стр. 7

4. Приказ Министра просвещения РК №399 от 16 сентября 2022 года «Об утверждении Типовых учебных программ по общеобразовательным предметам и курсам по выбору уровней начального, основного среднего и общего среднего образования», Приложение 40, глава 3, пункт 40.

<https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029767#z12870>

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗРАБОТКЕ ФОРМАТИВНОГО И СУММАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В 8 КЛАССЕ: ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРИЁМЫ И МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ

Амренова Анара Маратовна
ГКП на ПХВ «Школа-лицей № 60»
Астана, Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные подходы к разработке формативного и суммативного оценивания по русскому языку в 8 классе. Особое внимание уделяется методическим приёмам, направленным на развитие аналитических и коммуникативных навыков учащихся. Автор делится практическими заданиями: примерами формативного оценивания, суммативного оценивания за раздел (СОР) и за четверть (СОЧ), а также рекомендациями их применению. В ходе разработки заданий подчеркивается необходимость соответствия целям обучения, использования критериев и дескрипторов, разнообразия типов текстов и регулярной обратной связи. [Black & Wiliam, 1998, с. 7–34].

Ключевые слова (рус.) формативное оценивание; суммативное оценивание; дескрипторы; русский язык; 8 класс.

Аңдатпа. Мақалада 8-сыныпта орыс тілі пәні бойынша формативтік және суммативтік бағалауды әзірлеудің тиімді тәсілдері қарастырылады. Назар аналитикалық және коммуникативтік дағдыларды дамытуға бағытталған әдістемелік тәсілдерге аударылады. Автор формативтік бағалау, бөлім бойынша суммативтік бағалау (СОР) және тоқсан бойынша суммативтік бағалау (СОЧ) мысалдарын және олардың қолданылуы бойынша ұсыныстар береді. Бағалау тапсырмаларын әзірлеуде оқу мақсаттарына сәйкестігі, критерийлер мен дескрипторларды қолдану, мәтін түрлерінің алуандығы және жүйелі кері байланыс қажеттігі басым көрсетіледі. [Black & Wiliam, 1998, с. 7–34].

Түйін сөздер: формативтік бағалау; суммативтік бағалау; дескрипторлар; орыс тілі; 8-сынып.

Abstract. The article discusses effective approaches to developing formative and summative assessment for Russian language in Grade 8. Emphasis is placed on methodological techniques aimed at developing students' analytical and communicative skills. The author provides practical tasks: examples of formative assessment, summative assessment for a unit (SAU) and for a quarter (SAQ), together with recommendations for implementation. The development of tasks emphasizes alignment with learning objectives, use of criteria and descriptors, variety of text types, and regular feedback. [Black & Wiliam, 1998, pp. 7–34].

Keywords: formative assessment; summative assessment; descriptors; Russian language; Grade 8.

Современное образование в условиях глобализации и цифровизации предъявляет новые требования к личности выпускника. Оно ориентировано на формирование ключевых компетенций: умения анализировать, аргументировать собственную позицию, работать с информацией разных форматов и сотрудничать в команде. В этой связи особое значение приобретает система оценивания, которая выполняет не только функцию контроля, но и функцию развития учащихся.

В Казахстане внедрено обновлённое содержание образования, в рамках которого важное место занимают формативное и суммативное оценивание.

Их соотношение и организация закреплены в национальных стандартах и методических рекомендациях Министерства просвещения [ГОСО РК, 2012, с. 15–19; Приказ МОН РК №52, 2016, с. 4–8]. Формативное оценивание (assessment for learning) направлено на сопровождение процесса обучения: учитель отслеживает прогресс, предоставляет обратную связь, а учащиеся учатся самостоятельно анализировать свои успехи и корректировать действия. Суммативное оценивание (assessment of learning), напротив, фиксирует итоговые достижения за раздел или четверть и обеспечивает объективную картину освоения программы.

В методической литературе подчёркивается, что именно качество разработанных заданий и их соответствие целям обучения определяют эффективность всей системы. Исследователи P. Black и D. Wiliam (1998) показали, что правильно организованное формативное оценивание повышает результаты учащихся за счёт регулярной обратной связи участия школьников в самооценке [Black & Wiliam, 1998, с. 21–29]. Отечественные учёные и педагоги также отмечают, что критериальная база оценивания обеспечивает прозрачность, снижает субъективность и способствует развитию навыков рефлексии у школьников. Таким образом, вопрос разработки эффективных заданий для формативного и суммативного оценивания является ключевым для практики преподавания русского языка в 8 классе.

В данной статье представлены подходы к проектированию заданий, примеры их применения и методические рекомендации для учителей.

Разработка заданий для формативного и суммативного оценивания требует системного подхода, основанного на четко определённых принципах. Этот раздел посвящён раскрытию методологических основ, которые лежат в основе построения эффективной системы оценивания, и содержит практические рекомендации для учителей.

Во-первых, необходимо учитывать соответствие целей обучения и содержания заданий. Каждое упражнение должно быть прямо связано с конкретными учебными результатами, прописанными в программе. Например, цель 8.1.1 предполагает развитие умения понимать содержание текста, выделять открытую и скрытую информацию, интерпретировать подтекст. Учителю важно подбирать тексты и задания так, чтобы они не только проверяли знания, но и способствовали развитию аналитического мышления. Согласно ГОСО РК (2012, с. 30–35), критерии должны быть прозрачными, а задания — соответствовать возрастным особенностям школьников.

Во-вторых, требуется постепенное усложнение заданий. Формативное оценивание (ФО) используется для текущего контроля и коррекции процесса обучения. Оно включает простые задания: тесты, короткие вопросы, мини-эссе, анализ небольших отрывков текста. Суммативное оценивание за раздел (СОР) предполагает проверку более комплексных умений, связанных с анализом целостного текста, выявлением жанровых особенностей, формулированием аргументированных выводов. Суммативное оценивание за

четверть (СОЧ) направлено на интеграцию различных видов речевой деятельности: аудирование, чтение, письмо, говорение. Такой подход закреплён в методических рекомендациях МОН РК [Приказ №52, 2016, с. 9–12].

В-третьих, разнообразие используемых текстов является важным условием эффективности системы оценивания.

Помимо традиционных художественных произведений, целесообразно включать публицистические статьи, официальные документы, статистические данные, инфографику, интервью, отчёты СМИ. Например, работа с отрывками из Семейного кодекса РК позволяет развивать у учащихся навыки анализа правовых текстов, а использование новостных материалов делает задания актуальными и приближенными к реальной жизни. Black & Wiliam (1998, с. 32–40) подчёркивают, что разнообразие форматов материалов стимулирует развитие метапредметных компетенций.

Четвёртый принцип связан с формулированием критериев и дескрипторов. Прозрачность критериев позволяет учащимся понимать, что именно оценивается и каким образом распределяются баллы. Например, критерий «Определение жанра текста» может включать следующие дескрипторы: «Правильно определил жанр» — 1 балл, «Привёл два доказательства» — 2 балла. Такая детализация снижает субъективность и формирует у школьников навыки самоконтроля. По мнению отечественных исследователей, критериальное оценивание способствует повышению мотивации и ответственности учеников [Приказ МОН РК №52, 2016, с. 13–14].

Пятый принцип — баланс репродуктивных и творческих заданий. Репродуктивные упражнения (например, определение части речи или построение предложения) проверяют базовые знания. Творческие задания (эссе, рецензия, проект) позволяют выявить способность применять знания в новых ситуациях, проявить индивидуальность. Такой баланс особенно важен для предмета «Русский язык», где требуется одновременно формировать языковую правильность и развивать речевую самостоятельность.

Шестой принцип — развитие метапредметных навыков. В заданиях целесообразно включать элементы критического мышления, работы с источниками информации, сравнения фактов и аргументации. Например, учащимся можно предложить сопоставить два текста разного жанра и выявить, как меняется стиль изложения в зависимости от цели автора. Конвенция ООН о правах ребёнка (1989, с. 5–7) подчёркивает важность формирования у школьников навыков, связанных с принятием решений и социальной ответственностью, что также отражается в системе оценивания. Кроме того, необходимо учитывать форму представления заданий. Использование таблиц, схем, графических элементов облегчает восприятие информации и способствует систематизации знаний. Для аудирования обязательным условием является указание источника текста, его длительности, а также формата ответа (например, выписать ключевые слова,

составить план, ответить на вопросы). Таким образом, методика разработки заданий для формативного и суммативного оценивания предполагает комплексный подход, сочетающий целенаправленность, разнообразие материалов, чёткие критерии и ориентацию на развитие метапредметных компетенций. Такой подход позволяет не только объективно оценивать достижения, но и способствовать формированию у школьников навыков анализа, интерпретации и критической оценки информации.

Практическое применени. Мною были разработаны задания для формативного, суммативного оценивания, а также задание для суммативного оценивания за 1 четверть для учащихся 8-ых классов с русским языком обучения. При составлении опиралась на учебные цели по предмету.

В практике рассмотрим раздел «Семья: права и обязанности». Пример 1. Тема «Семейные ценности» (цель: 8.1.1 понимать содержание текста, определяя открытую и скрытую информацию в прослушанном тексте). Учащимся предлагается прослушать текст: « В нашей семье воскресенье - особенный день. Мы стараемся проводить его вместе: готовим завтрак, гуляем в парке, играем в настольные игры. Родители говорят, что такие моменты создают теплые воспоминания, которые останутся с нами на всю жизнь. Иногда мне хочется побыть одному или встретиться с друзьями, но я понимаю, как важно проводить время с близкими. Бабушка всегда рассказывает истории из своего детства, а папа учит меня ремонтировать вещи. Мне это казалось скучным, но теперь я понимаю, что он передает мне что-то важное. Возможно, когда-нибудь я тоже буду так проводить воскресенья со своей семьей». Затем предлагается выделить ключевые слова, ответить на вопросы, заполнить таблицу, определяя открытую и скрытую информации.

Работа оценивается по следующим дескрипторам: 1) выписывает ключевые слова-1балл; 2) определяет открытую(явную) информацию из текста-1 балл; 3) определяет скрытую(подтекстовую) информацию-1 балл; 4) определяет цель высказывания автора-1 балл; 5) формулирует цель текста-1 балл.

Пример 2. Тема «Права родителей и детей» (цель: 8.2.4 определять смешанные типы текстов, различать характерные черты, языковые и жанровые особенности публицистического стиля(репортаж, фельетон, статья, интервью, очерк, обзор)).

В задании учащиеся внимательно читают текст, по нему нужно определить стиль и жанр текста, обосновать выводы примерами.

Текст: «В День семьи уместно вспомнить национальные семейные традиции. Профессор Гульжан Абдигалиева с соавтором Аяном Нукеджановым в статье «Традиции и обычаи в казахской культуре» особо подчеркивают многовековые устои и обычаи, на которых держались семьи. Их укрепляли семейно-родовые торжества, прежде всего свадьбы и принятые принципы супружества: семьи строились на любви, вере, уважении супругов и почитании старших в роду; жена традиционно считалась хранительницей

очага, занималась воспитанием детей. Муж обеспечивал благосостояние семьи. В семьях важны были обряды, связанные с рождением сыновей и дочерей, с их первыми шагами. Торжества выходили за рамки семейных радостей, становились праздниками, на которые приглашали гостей и дарили подарки. Эти традиции поддерживаются и в наше время, семьи строятся на психологической совместимости, а традиционные семейные роли супруги делят поровну. Как стали праздновать День семьи в Казахстане? В РК на День семьи праздничные мероприятия организуют государственные и общественные организации, учреждения культуры и здравоохранения. Самое масштабное событие в стране ко Дню семьи — национальный конкурс «Мерейлі отбасы». Он нацелен на утверждение нравственных ценностей, создание позитивного образа семьи и брака, на повышение статуса семьи в обществе. В конкурсе на разных этапах участвуют тысячи творческих и трудовых семей. В канун праздника победители получают награды и памятные подарки. Ко Дню семьи проводят лекции, семинары. В этом году в Алматы в городской галерее организована выставка картин известных художников, посвященных ценностям и традициям казахских семей. Все больше распространяется обычай в День семьи заключать брачные союзы. Их отмечают особенно торжественно. Так, в столице молодожены стремятся в этот день провести бракосочетание на вершине башни «Байтерек». На различных торжествах в городах и поселках чествуют семейные династии. Празднику посвящают концерты и спектакли, семейные спортивные состязания. Особое внимание в канун праздника уделяется многодетным и неполным семьям, а также тем, в которых воспитываются дети-инвалиды. Благотворительные организации приносят детям подарки и сладости. Особенным становится этот день для каждой семьи. Приживается традиция готовить подарки к празднику всем членам семьи, родителям и старшим родственникам. Особенно радуются подаркам дети.

Оценивается работа по следующим дескрипторам: 1) обучающийся верно определяет стиль текста- 1 балл; 2) аргументирует ответ, приводит 3 доказательства-3 балла; 3) верно определяет жанр текста-1 балл; 4) обосновывает свой выбор, приводит 2 доказательства-2 балла.

Пример 3. В суммативном оценивании за раздел «Развлечения и спорт» задания были составлены по следующим целям обучения: 8.2.6 использовать разные виды чтения, в том числе изучающее; 8.3.1 составлять цитатный план (простой и сложный), учитывая жанровое своеобразие текста; 8.4.3 использовать правильно обособленные члены предложения. Учащиеся должны внимательно прочитать текст о Кажымукане (<https://yujanka.kz/atlet-fenomen-gordost-naroda/>), затем ответить на вопросы по тексту, назвать факторы, которые подтверждают, что Кажымукан был выдающейся личностью, составить сложный цитатный план текста, а также выписать выделенные предложения, правильно расставляя знаки препинания и выполнить синтаксический разбор данного предложения. Работа оценивается по следующим критериям оценивания и дескрипторам.

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
		Обучающийся	
Использует изучающее чтение при работе с текстом	1, 2	верно отвечает на вопросы;	1
		называет 3 факта;	1
Составляет сложный цитатный план	3	делит текст на смысловые части;	1
		озаглавливает части текста цитатами, отражающими основную мысль текста;	1
		демонстрирует логическую последовательность;	1
		записывает пункты плана в соответствии с требованиями к оформлению; ;	1
		соблюдает орфографические и пунктуационные нормы;	1
Применяет обособленные члены предложения	4	правильно расставляет знаки препинания в предложении с обособленными членами;	3
		выполняет синтаксический разбор;	3
Всего баллов			13

Учителя отмечают рост мотивации, развитие критического мышления и навыков анализа [Black & Wiliam, 1998, с. 60–68].

Работа с аутентичными текстами (законы, новости, статистика) формирует социальную ответственность [inbusiness.kz, 2021].

Раздел «Рекомендации» является логическим продолжением представленных методических подходов и призван помочь педагогам в практическом внедрении эффективной системы оценивания.

Во-первых, необходимо систематически использовать формативное оценивание на каждом уроке. Краткие задания, такие как мини-вопросы, устные опросы или заполнение таблиц, позволяют учителю получать своевременную обратную связь, а учащимся — видеть собственный прогресс. Важным условием является упрощённый формат заданий, что помогает снизить когнитивную нагрузку и сосредоточиться на ключевых аспектах.

Во-вторых, следует включать в задания разнообразные тексты. Публицистические статьи формируют умение критически анализировать информацию, официальные документы — развивают навыки работы с юридическим стилем, художественные отрывки — воспитывают эстетический вкус и языковую интуицию.

Использование материалов СМИ или нормативных актов делает задания более приближенными к реальной жизни и мотивирует школьников

В-третьих, важно учитывать разнообразие видов деятельности в СОР. Учителю рекомендуется планировать задания, охватывающие все четыре вида речевой деятельности: аудирование, чтение, письмо и говорение. В СОЧ необходимо включать интегративные задания, требующие

комплексного применения знаний. Это способствует не только объективному измерению достижений, но и развитию метапредметных компетенций.

В-четвёртых, рекомендуется предоставлять эталонные ответы и обсуждать с учащимися дескрипторы. Такая практика формирует навыки самооценки, развивает рефлексию и повышает ответственность за результат.

Особое значение имеет обсуждение критериев до выполнения задания — это снижает тревожность и создаёт ситуацию успеха.

В целом, рекомендации направлены на то, чтобы учителя могли гибко адаптировать систему оценивания под конкретный контекст обучения, сохраняя при этом её объективность, прозрачность и развивающий характер

Заключение подводит итог исследованию и акцентирует внимание на значимости представленных подходов.

Разработка формативных и суммативных заданий в преподавании русского языка в 8 классе требует системного подхода, сочетающего чёткие цели, прозрачные критерии и использование разнообразных текстов. Практика показывает, что грамотно выстроенная система оценивания позволяет не только объективно фиксировать достижения учащихся, но и формировать у них широкий спектр компетенций: от аналитического мышления до коммуникативных навыков.

Формативное оценивание выполняет функцию сопровождения: оно позволяет выявлять пробелы, корректировать процесс обучения и поддерживать мотивацию учащихся.

Суммативное оценивание, в свою очередь, фиксирует результаты и обеспечивает обратную связь для учителя, родителей и самой образовательной системы. Вместе они создают целостную модель оценивания, ориентированную на развитие личности школьника.

Особое внимание следует уделять разработке заданий, учитывающих метапредметные результаты. Включение правовых и социальных текстов способствует формированию гражданской ответственности, а работа с художественными и публицистическими источниками — развитию критического мышления и креативности.

Таким образом, система оценивания становится не только инструментом контроля, но и важным средством воспитания и социализации учащихся

Итогом исследования является подтверждение того, что качество заданий напрямую влияет на эффективность всего процесса обучения.

Практическое внедрение предложенных подходов помогает сделать уроки русского языка более продуктивными, мотивирующими и соответствующими современным требованиям образования.

Представленные рекомендации могут быть использованы как основа для дальнейшего совершенствования методик оценивания в школе.

Список литературы:

1. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования Республики Казахстан (ГОСО РК). – Астана, 2012. – 65 с.

2. Приказ Министерства образования и науки РК № 52 «Об утверждении критериев оценки знаний обучающихся». – Астана, 2016. – 20 с.
3. Black, P., & Wiliam, D. Assessment and Classroom Learning. *Assessment in Education*, 5(1), 1998. – pp. 7–74.
4. Конвенция ООН о правах ребёнка. – Нью-Йорк, 1989. – 25 с.
5. Кодекс Республики Казахстан «О браке (супружестве) и семье» (Семейный кодекс РК). – Астана, 2011. – 60 с.
6. Материалы новостных порталов: *inbusiness.kz* (2021), *inva.kz* (2020), *24.kz* (2021), *medalvian.ru* (2020), *elle.com.kz* (2022).

ИНТЕГРАЦИЯ ФОРМАТИВНОГО И СУММАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Байтабенова Анар Сериковна,
«Школа-лицей Vinom School им. Алихана Бокейхана»
г.Астана, Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются особенности интеграции формативного и суммативного оценивания в условиях обновленного содержания образования в Республике Казахстан. Особое внимание уделяется роли критериального оценивания как фактора повышения качества преподавания русского языка и литературы. Автор опирается на собственный опыт работы в 5, 6, 10 и 11 классах школ с русским языком обучения, где апробировались различные модели и стратегии *Project-Based Learning (PBL)*. Показаны возможности сочетания формативных и суммативных методов, приведены примеры из практики, результаты анализа эффективности и рекомендации по внедрению.

Ключевые слова: критериальное оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, *PBL*, русский язык и литература, функциональная грамотность, обновленное содержание образования.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасындағы жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында қалыптастырушы және жиынтық бағалауды интеграциялау ерекшеліктері қарастырылады. Ерекше назар критериалды бағалаудың орыс тілі мен әдебиетін оқыту сапасын арттырудағы рөліне аударылған. Автор орыс тілінде оқытатын мектептердің 5, 6, 10 және 11-сыныптарындағы жеке тәжірибесіне сүйене отырып, *Project-Based Learning (PBL)* түрлі модельдері мен стратегияларын апробациялаған. Қалыптастырушы және жиынтық бағалау әдістерін ұштастыру мүмкіндіктері көрсетіліп, тәжірибеден алынған мысалдар, тиімділікті талдау нәтижелері мен енгізу бойынша ұсыныстар берілген.

Түйін сөздер: критериалды бағалау, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, *PBL*, орыс тілі мен әдебиеті, функционалдық сауаттылық, жаңартылған білім мазмұны.

Abstract. The article examines the features of integrating formative and summative assessment in the context of the updated curriculum in the Republic of Kazakhstan. Special attention is paid to the role of criterion-based assessment as a factor in improving the quality of

teaching Russian language and literature. The author draws on personal experience in teaching grades 5, 6, 10, and 11 in schools with Russian as the language of instruction, where various models and strategies of Project-Based Learning (PBL) were tested. The article demonstrates the potential of combining formative and summative methods, provides practical examples, presents the results of effectiveness analysis, and offers recommendations for implementation.

Keywords: criterion-based assessment, formative assessment, summative assessment, PBL, Russian language and literature, functional literacy, updated curriculum.

Переход на обновленное содержание образования в Республике Казахстан обусловил необходимость изменения подходов к организации процесса обучения и оценивания. Ключевым элементом стала система критериального оценивания, включающая формативное (ФО) и суммативное оценивание (СО). В отличие от традиционного подхода, где оценка фиксировала лишь конечный результат, современная модель акцентирует внимание на процессе, динамике и индивидуальных образовательных траекториях.[1]

Формативное оценивание рассматривается как средство постоянной обратной связи, позволяющее учителю и ученику выявлять пробелы и корректировать их в процессе обучения. Суммативное оценивание фиксирует итоговые достижения по завершении раздела или учебного периода. Их интеграция обеспечивает преемственность: ФО готовит учащихся к выполнению СО, а анализ результатов СО помогает совершенствовать методику преподавания и корректировать дальнейшую работу.[2]

Особый интерес представляет использование формативного и суммативного оценивания в сочетании с методикой Project-Based Learning (PBL). Этот подход позволяет формировать у учащихся функциональную грамотность, критическое и творческое мышление, коммуникативные и исследовательские навыки, что делает уроки русского языка и литературы более практикоориентированными и актуальными.[3]

Методика интеграции формативного и суммативного оценивания основывается на взаимодополняемости. Основными аспектами в данном направлении являются следующие компоненты:

- ✓ Целевая ориентация. Формативные задания строятся как подготовительные этапы к суммативным, что обеспечивает логику и последовательность обучения.

- ✓ Обратная связь. Формативное оценивание осуществляется в устной и письменной формах, через мини-тесты, проекты, групповую работу. Полученные результаты становятся материалом для подготовки к СОР.

- ✓ Анализ и корректировка. Суммативное оценивание используется не только для фиксации итогов, но и для анализа успешности применения методики, дальнейшего планирования и дифференциации заданий.

- ✓ Педагогические инструменты. В своей педагогической практике как основной инструмент интеграции использую методику PBL, в рамках которого учащиеся получают возможность учиться через проектную

деятельность. Здесь ФО проявляется в оценке промежуточных этапов проекта, а СО — в оценке конечного продукта (презентации, эссе, исследовательской работы, буктрейлера и т.д.).

Таким образом, формативное оценивание сопровождает процесс обучения, а суммативное закрепляет результаты, создавая единую систему контроля и развития.

Практическое применение. С целью интеграции формативного и суммативного оценивания в 5-х и 11-х классах на протяжении учебного года была апробирована методика PBL. Для фиксации эффективности использовались: результаты СОР (сравнение до и после внедрения PBL), тесты на критическое мышление и анализ текстов, портфолио проектов учащихся.

В качестве примеров можно привести использование модели Challenge Based Learning. На уроке литературы в 5 классе по сказке К. Паустовского «Тёплый хлеб» учащимся было дано следующее задание в формате расследования.

Цели обучения:	5.2.4.1 анализировать эпизоды, важные для характеристики главных героев, при поддержке учителя 5.2.6.1 анализировать художественное пространство и оформлять своё представление в рисунках, схемах, кластерах
Цели урока:	- анализировать эпизод с замерзшей мельницей из сказки К.Г.Паустовского «Теплый хлеб», характеризующий поведение главного героя Фильки; - анализировать художественное пространство сказки и оформлять свое представление в кластере, творческой поделке
Задание	Прочитайте эпизод с замерзшей мельницей из сказки «Теплый хлеб». Проведите «литературное» расследование по вопросу «Почему замерзла мельница Панкрата?». Оформите свое расследование через кластер, охарактеризуйте поведение Фильки. Создайте творческую поделку для анализа художественного пространства эпизода сказки.
Дескрипторы:	Отвечает на проблемный вопрос Анализирует изменение погоды в сказке Выявляет причины изменений Формулирует решение проблемы Делает выводы по прочитанному эпизоду Оформляет кластер по «расследованию» Создает творческую поделку Анализирует художественное пространство эпизода Демонстрирует навыки публичной речи

Такое задание позволяет интегрировать предметные области и развивать инженерное мышление, моделировать решение с опорой на физику, развивать критическое мышление и навык аргументированного высказывания. Учитывая принцип спиральности обновленного содержания образования суммативное оценивание за раздел целесообразно проводить по цели обучения 5.2.7.1 определять отношение автора к главным героям. Учащиеся выполняют задания без затруднений, поскольку предварительная

работа на уроках формативного оценивания позволила им совершенствовать навык критического анализа и оценки.

В 10 классе на уроке по теме «Искусство словесного творчества» школьники создавали буктрейлер. Опираясь на модель Pebble in the Pond, они формулировали проблему, распределяли роли, изучали цифровые инструменты, разрабатывали продукт и защищали его, что сочетало этапы ФО и итоговое СОР.

Цели обучения:	10.2.2. определять тематику и проблематику произведения, выражая мнение об их актуальности и аргументируя свою позицию; 10.3.1. давать оценку произведению с точки зрения эстетического воздействия на читателя, объясняя собственное отношение к идее, героям в форме устных и письменных высказываний
Цели урока:	- определять тематику и проблематику произведения в жанре буктрейлер, выражая мнение об актуальности; - давать оценку произведению с точки зрения эстетического воздействия на читателя, объясняя собственное отношение к идее, героям в жанре буктрейлера
Задание	Создайте буктрейлер на одно из прочитанных произведений за лето. Передайте тематику и основную мысль через яркие моменты произведения, визуализируя его содержание. Дайте оценку прочитанному произведению с точки зрения эстетического воздействия, объясните свое отношение к авторской идее, героям. Соблюдайте требования к технике исполнения.
Дескрипторы:	✓ Раскрыта тематика ✓ Передана основная мысль ✓ Содержание информативно, визуализировано ✓ Дается оценка прочитанному ✓ Выражается личное отношение к авторской идее, героям ✓ Форма работы оригинальна ✓ Наблюдается творческий подход

В рамках проекта «Школа без границ» урок русской литературы по сказке Г. Х. Андерсена «Снежная королева» был проведён в Центре развития детей г. Астаны, где школьники инсценировали эпизоды и выполняли задания в условиях, приближенных к реальным. Задание формативного оценивания направлено на формирование навыков 5-6 уровней читательской грамотности.

Цели обучения:	5.1.3.1 читать наизусть выразительно фрагменты текстов небольшого объема (поэтические, прозаические); 5.3.2.1 сравнивать художественное произведение с произведениями других видов искусства, объясняя сходства и различия при поддержке учителя
Цели урока:	- читать наизусть фрагменты сказки Г.Х.Андерсена «Снежная королева»; - сравнивать содержание с театральной постановкой, художественными зарисовками
Задание	1. Прочитайте эпизод встречи Герды с маленькой разбойницей. Подготовьте инсценировку данного эпизода. Сравните, какими изобразил Андерсен героев сказки со своим представлением. Получилось ли вам передать в игре авторскую идею?

	2. Нарисуйте эпизод встречи с героиней и сравните свою картину с содержанием текста. На какие детали нужно обратить внимание чтобы передать замысел автора? Какие цвета передают настроение героинь? Какие сходства с текстом ты видишь на своем рисунке?
Дескрипторы:	✓ Демонстрирует знание прочитанного эпизода ✓ Участвует в инсценировке ✓ Наизусть выразительно читает слова героев эпизода ✓ Передает авторскую идею - через логические ударения, - выделение ключевых моментов, - силу голоса ✓ Рисует эпизод сказки ✓ Передает замысел автора - через ключевые детали - через цвета ✓ Находит отличительные черты ✓ Указывает сходства

Выполнение заданий в нестандартном формате позволяет учащимся безбарьерно выполнять задания суммативного оценивания на анализ и интерпретацию, оценку и сравнительный анализ, развивать навыки высокого порядка.

Примером театрализованного представления можно считать суммативное оценивание за раздел «Война в судьбах людей» на уроке русской литературы в 11 классе. Учащиеся инсценировали произведения В. Быкова, Б. Васильева, В. Кондратьева и военную поэзию, самостоятельно готовя сценарий, декорации и презентации.

Цели обучения:	11.1.1.5. Пересказывать/читать наизусть содержание произведения, творчески переосмысливая, сохраняя авторское своеобразие текста; 11.1.2.7. Определять способы выражения авторского отношения к героям, проблемам, сопоставляя позицию автора с собственным мнением.		
Задание	1. Выучите любой отрывок из повестей или поэтических стихотворений о войне в хрестоматии. 2. В КОМАНДЕ представьте театрализованную постановку «Война в поэзии и прозе» (это может быть беседа за круглым столом, разговор в землянке, беседа у костра, встреча после войны, эпизод из повести и т.д.). Учитывайте все требования к оцениванию по дескрипторам.		
Дескрипторы:	Дескрипторы	Баллы	Примечание
	Знание произведения наизусть (поэзия/проза)	2	Безошибочное чтение
	Правильно выделяет ключевые слова, расставляет логические ударения, логические паузы, правильно выбирает интонацию, темп и громкость чтения	5	
	Презентабельность выступления (костюмы, декорации, картины)	2	
	Сопровождение выступления (презентация/фоновая музыка)	2	Можно выбрать что-то одно, но

			соответствующее тематике выступления
	Артистичность, эмоциональность	2	
	Комментирование произведения (выражение своего мнения, авторской мысли)	3	Выступление сопровождается краткими комментариями выступающего в диалоге с другими членами команды
	Соответствие сценария постановки теме выступления	1	
	ИТОГО	17 баллов	

Интеграция заданий формативного и суммативного оценивания показала положительную динамику:

- ✓ в 5-х классах качество знаний выросло на 19%, высокий уровень выполнения заданий увеличился на 23%;
- ✓ в 11-х классах рост качества составил 19,4%, высокий уровень — 32%.

Наибольший прогресс отмечен в развитии аналитических и исследовательских навыков, критического мышления и умении работать в команде.

Не менее важным элементом интеграции ФО и СО стала рефлексия учащихся. В дневниках самооценки учащиеся отмечали сильные и слабые стороны учебной деятельности. В интервью 94% респондентов отметили повышение интереса к урокам, а 91% — развитие soft skills.

Рекомендации:

Разрабатывать задания формативного оценивания с учётом конечных целей суммативного оценивания.

Включать элементы PBL как связующее звено между формативным и суммативным оцениванием.

Использовать цифровые ресурсы, искусственный интеллект для организации урока и презентации проектов.

Регулярно анализировать результаты суммативного оценивания для индивидуализации обучения.

Развивать у учащихся навыки самооценки и взаимооценки, включая их в структуру формативного оценивания.

Интеграция формативного и суммативного оценивания является ключевым условием успешного преподавания русского языка и литературы в условиях обновленного содержания образования. Использование методики PBL усиливает эффективность этой интеграции, так как позволяет сочетать процессуальный контроль и итоговую оценку с развитием функциональной грамотности, критического мышления и исследовательских навыков. Практика показывает, что данный подход способствует росту качества знаний, повышает мотивацию учащихся и формирует навыки, востребованные в XXI веке.[4]

Список литературы:

1. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования Республики Казахстан. — Астана : Министерство образования и науки РК, 2018. — 72 с.
2. Методические рекомендации по критериальному оцениванию в организациях среднего образования. — Астана : Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2020. — 56 с.
3. Black, P. Assessment for Learning: Beyond the Black Box / P. Black, D. Wiliam. — London : School of Education, King's College, 1999. — 22 p.
4. Назарбаев, Н. А. Послание Президента Республики Казахстан Н. А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия “Казахстан-2050”» [Электронный ресурс]. — Астана, 2012. — Режим доступа: <https://online.zakon.kz> (дата обращения: 21.09.2025).
5. Козлов, В. В. Современные подходы к оцениванию образовательных результатов : учеб. пособие / В. В. Козлов. — Москва : Академкнига, 2019. — 248 с.

**ИНТЕРАКТИВНЫЕ ЦИФРОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ДЛЯ ФОРМАТИВНОГО
ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ**

Ахметова Гульнара Сакеновна
ГКП на ПХВ «Школа-лицей №73»
Астана, Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются возможности применения интерактивных цифровых инструментов (Kahoot!, Quizizz, Padlet, Mentimeter, Google Forms, LearningApps) для организации формативного оценивания на уроках русского языка и литературы. Автор показывает, как использование цифровых сервисов способствует повышению мотивации учащихся, развитию критического мышления, коммуникативных и аналитических навыков. Особое внимание уделяется роли оперативной обратной связи, визуализации результатов и персонализации обучения. Практические примеры демонстрируют эффективность интеграции технологий в традиционные педагогические методы.

Ключевые слова: формативное оценивание, цифровые инструменты, интерактивные технологии, критическое мышление, русский язык и литература.

Аңдатпа. Мақалада орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында қалыптастырушы бағалауды ұйымдастыруда интерактивті цифрлық құралдарды (Kahoot!, Quizizz, Padlet, Mentimeter, Google Forms, LearningApps) қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Цифрлық сервистерді пайдалану оқушылардың уәждемесін арттыруға, сыни тұрғыдан ойлау мен коммуникативтік дағдыларын дамытуға ықпал ететіні атап өтіледі. Мақалада жедел кері байланыс, нәтижелерді визуализациялау және оқытуды жекешелендіру мәселелеріне ерекше көңіл бөлінеді.

Түйін сөздер: қалыптастырушы бағалау, цифрлық құралдар, интерактивті технологиялар, сыни ойлау, орыс тілі мен әдебиеті.

Abstract. The article explores the use of interactive digital tools (Kahoot!, Quizizz, Padlet, Mentimeter, Google Forms, LearningApps) for formative assessment in Russian language and literature lessons. The author emphasizes how digital technologies enhance student motivation, critical thinking, and communication skills. The paper highlights the

importance of timely feedback, data visualization, and personalized learning. Practical examples demonstrate the effectiveness of integrating digital platforms into traditional teaching practices.

Keywords: formative assessment, digital tools, interactive technologies, critical thinking, Russian language and literature.

Современное образование находится на этапе активной цифровой трансформации. Интерактивные цифровые инструменты становятся неотъемлемой частью учебного процесса, позволяя учителю не только разнообразить формы подачи материала, но и существенно повысить эффективность оценивания. Особенно актуально это на уроках языка и литературы, где важно не только знание правил, но и развитие критического мышления, умения интерпретировать текст, выражать собственное мнение и работать с разными типами информации.

Формативное оценивание как процесс постоянного отслеживания успехов учащихся, своевременной обратной связи и корректировки дальнейшего обучения, требует гибких, доступных и наглядных инструментов. Цифровые платформы, приложения и онлайн-сервисы дают возможность сделать процесс оценивания более оперативным, объективным и ориентированным на потребности каждого ученика.

1. Роль формативного оценивания на уроках языка и литературы

Формативное оценивание предполагает:

- отслеживание прогресса учащегося на каждом этапе;
- предоставление быстрой и конструктивной обратной связи;
- выявление трудностей и их оперативное устранение;
- вовлечение ученика в процесс самооценки и взаимооценки.

На уроках языка и литературы формативное оценивание помогает:

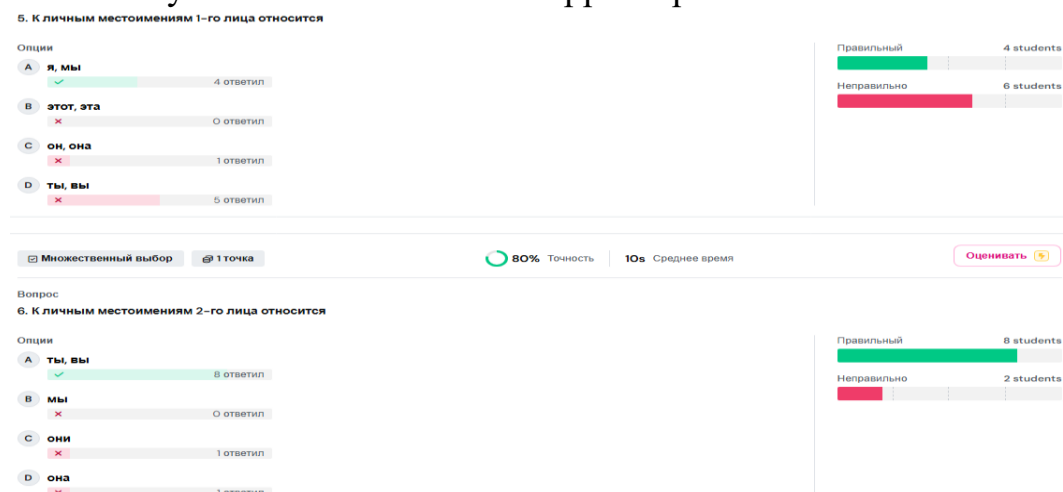
- определить уровень понимания текста и глубину анализа;
- проверить навыки работы с лексикой, грамматикой, стилистикой;
- выявить индивидуальные способности к интерпретации;
- развивать коммуникативные умения и критическое мышление.

2. Преимущества использования цифровых инструментов

Применение интерактивных цифровых сервисов в формативном оценивании дает следующие преимущества:

1. Оперативность – результаты учеников фиксируются мгновенно.
2. Визуализация данных – диаграммы, графики, рейтинги помогают наглядно увидеть динамику.
3. Персонализация – каждый ученик получает обратную связь по своим результатам.
4. Интерактивность и мотивация – игровые элементы (баллы, бейджи, соревнования) повышают интерес.

5. Удобство анализа – учитель может быстро проанализировать статистику и скорректировать план урока.

3. Обзор цифровых инструментов

3.1. Kahoot!

Приложение для проведения интерактивных викторин в формате игры. Используется для проверки знаний по грамматике, орфографии, содержанию произведений.

Пример: викторина по произведениям А.С. Пушкина. Вопросы на понимание текста сопровождаются иллюстрациями, таймер стимулирует быстрое мышление.

Формативный эффект: мгновенная проверка, коллективная работа, дух соревнования.

3.2. Quizizz

Платформа для создания тестов с автоматической проверкой. Отличается тем, что ученик может проходить задания в удобном темпе.

Имя	Точность ↑	Баллы	Результат	
Alima B (Alima Alar)	70%	7/10	6170	Оценить
Амирхан С (Аян)	60%	6/10	5110	Оценить
Диана Д (Диана Д)	60%	6/10	5620	Оценить
улжан ж (Нур)	60%	6/10	5320	Оценить
Adi A (Adil)	50%	5/10	4660	Оценить
Nursulu M (Nursulu M)	50%	5/10	4340	Оценить
Alua B (Алуа, Кәусар)	50%	5/10	4040	Оценить
Орынбасар Б (Inzhu Nurshuak)	40%	4/10	3070	Оценить
ksal i (Koba)	40%	4/10	3650	Оценить
Tuj (Adilet)	30%	3/10	2810	Оценить

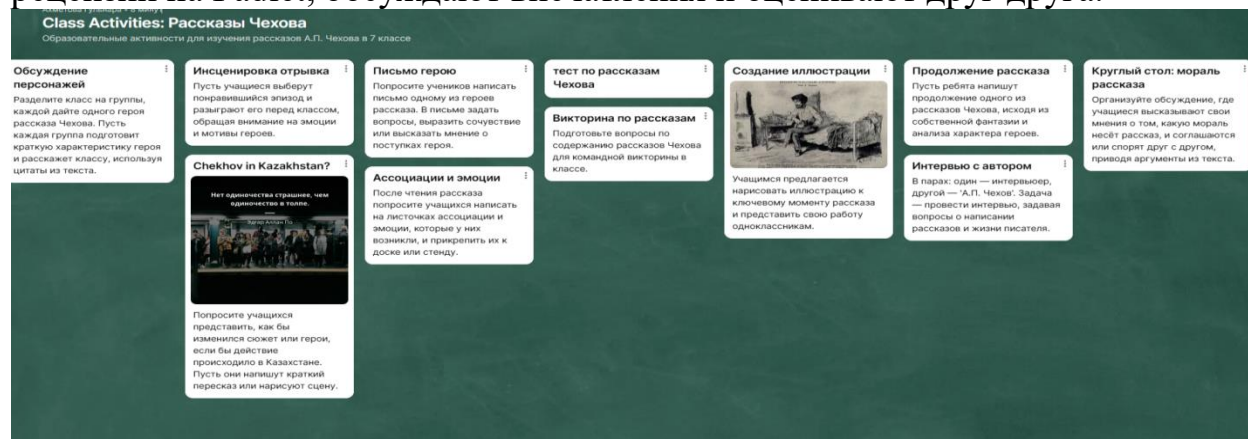
Пример: задания на подбор синонимов, объяснение фразеологизмов, определение типа текста.

Формативный эффект: позволяет учителю отслеживать ошибки каждого ученика, давать комментарии, а ученикам – возвращаться к сложным вопросам.

3.3. Padlet

Онлайн-доска для коллективной работы. Используется для написания эссе, мини-сочинений, комментариев к прочитанным произведениям.

Пример: после изучения рассказа Чехова ученики пишут краткие рецензии на Padlet, обсуждают впечатления и оценивают друг друга.

Формативный эффект: развитие навыков письменной речи, формирование критического мышления, вовлечение в диалог.

3.4. Mentimeter

Инструмент для создания опросов и визуализации мнений. Удобен для обсуждения спорных вопросов.

Пример: обсуждение темы «Что важнее в произведении – сюжет или характер героя?». Ученики отвечают на смартфонах, а учитель демонстрирует облако слов.

Формативный эффект: вовлечение всех учеников, даже стеснительных; развитие умения аргументировать.

3.5. Google Forms

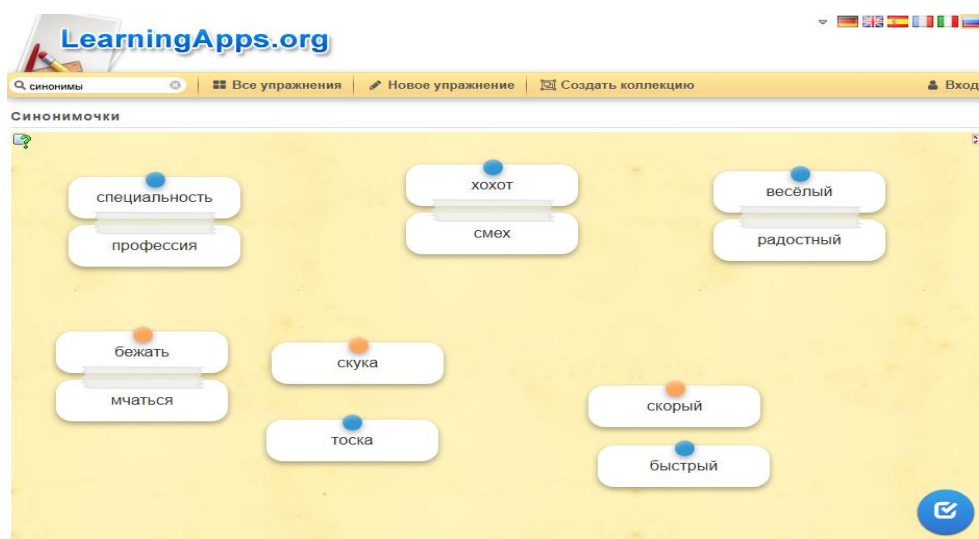
Простой инструмент для создания тестов и анкет. Удобен для домашних заданий и самостоятельных работ.

Пример: тест по теме «Паронимы и омонимы». Автоматическая проверка экономит время, а ответы сохраняются в таблице для анализа.

Формативный эффект: прозрачность оценивания, возможность отслеживания динамики.

3.6. LearningApps

Платформа для создания интерактивных упражнений: кроссвордов, пазлов, викторин.

Пример: упражнение «Соедини синонимы».

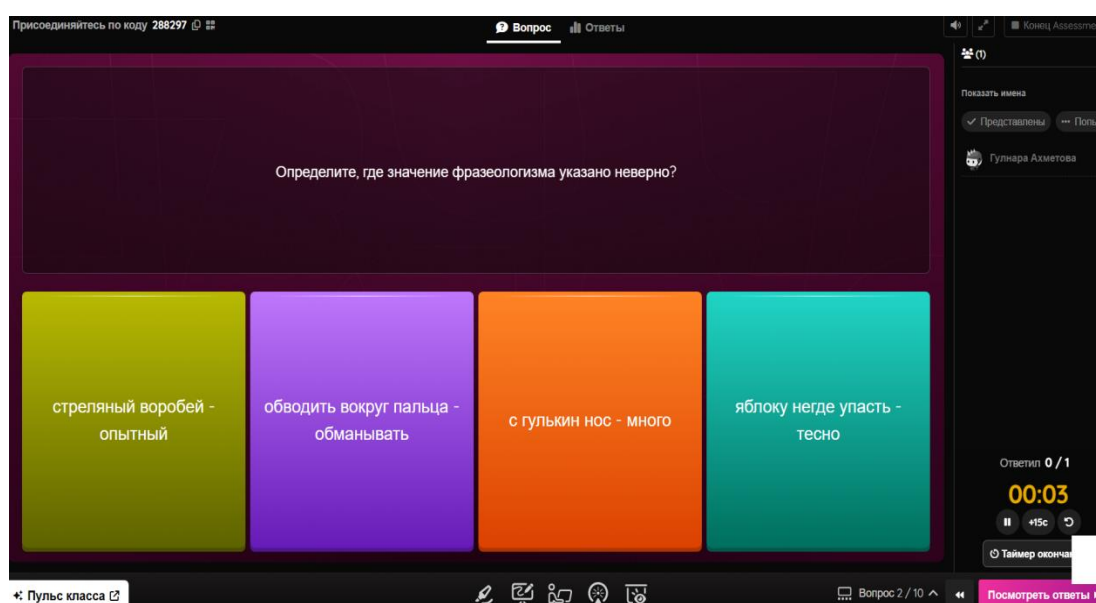
Формативный эффект: наглядное и увлекательное закрепление знаний.

4. Применение цифровых инструментов на практике

Урок русского языка (6 класс)

Тема: «Фразеологизмы»

- Вводная часть: Quizizz – тест на знание значений.

- Практическая часть: LearningApps – соотнесение выражений и их толкований.

LearningApps.org

Поиск Все упражнения Новое упражнение Создать коллекцию Вход

СЛОВО И ЕГО ЛЕКСИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Слово — основная единица языка и речи, которая служит для называния предметов, имён, действий, признаков, количеств и отношений между ними.

Лексика — словарный состав языка.

Лексическое значение слова — это то, что слово.

Толковый словарь — словарь, содержащий слова и их значение, краткое описание того, что эти слова означают.

Назначение толкового словаря — объяснять значение незнакомого слова.

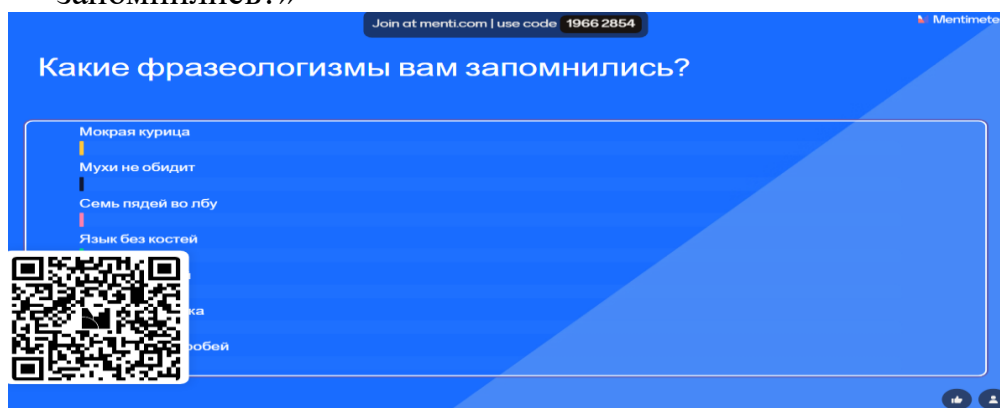
Части речи — это основные лексико-грамматические классы, по которым распределяются слова.

Грамматическое значение — это значение слова с точки зрения принадлежности к определённой части речи, наиболее распространённое значение, присущее всему ряду слов.

Каждая часть речи имеет общие признаки.

Создать подобное упражнение Сохранить в "Моих упражнениях"

- Рефлексия: Mentimeter – облако слов «Какие фразеологизмы вам запомнились?»

Урок литературы (7 класс)

Тема: «Анализ рассказа Л.Н.Толстого “После бала”»

Вводная часть: Kahoot! – викторина по содержанию.

- Групповая работа: Padlet – создание коллективного эссе «Образ Ивана Васильевича в молодости».

- Итог: Google Forms – рефлексивная анкета.

5. Методические рекомендации

1. Сочетать цифровые инструменты с традиционными методами – важно сохранять баланс.
2. Постепенно внедрять сервисы – начинать с простых опросов, затем переходить к проектным заданиям.
3. Фокус на обратной связи – главное не количество тестов, а качество комментариев.
4. Адаптация к возрасту – младшим школьникам – яркие игры, старшеклассникам – дискуссионные форматы.

5. Формирование цифровой культуры – объяснять правила этичного поведения в онлайн-среде.

Заключение

Интерактивные цифровые инструменты открывают широкие возможности для формативного оценивания на уроках языка и литературы. Они помогают сделать обучение интересным, вовлекающим, а оценивание – прозрачным и объективным.

Использование Kahoot!, Quizizz, Padlet, Mentimeter, Google Forms и других платформ позволяет не только контролировать знания, но и развивать ключевые компетенции учащихся: критическое мышление, умение аргументировать, способность работать в команде.

Таким образом, цифровые технологии становятся эффективным инструментом повышения качества образования, способствуя развитию языковой личности школьника и формированию его мотивации к изучению языка и литературы.

Список литературы

1. Алексеева, Т. А. (2021). Цифровизация образования: возможности и риски. *Педагогика и психология образования*, №3, 45–52.
2. Боброва, Е. И. (2022). Формативное оценивание как инструмент развития учебной самостоятельности школьников. *Современная педагогика*, №7, 28–34.
3. Громова, И. В. (2023). Использование цифровых платформ для обратной связи на уроках гуманитарного цикла. *Вестник педагогических инноваций*, №2, 60–66.
4. Дьяченко, Н. В. (2020). Цифровая среда школы: формирование цифровой компетентности учителя. *Образование и наука*, №6, 77–85.
5. Ермакова, Л. А. (2022). Интерактивные формы работы в цифровом образовательном пространстве. *Инновации в образовании*, №8, 41–48.
6. Киселева, О. П. (2021). Формативное оценивание в цифровой школе: практические подходы. *Проблемы современного образования*, №5, 19–26.
7. OECD. (2021). *Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with AI, Blockchain and Robots*. OECD Publishing.
8. UNESCO. (2022). *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. Paris: UNESCO.
9. Шевченко, Н. С. (2023). Цифровые инструменты поддержки учебной мотивации на уроках литературы. *Педагогическая наука и практика*, №4, 92–99.
10. Щербакова, М. В. (2020). Онлайн-сервисы как средство формирования читательской грамотности школьников. *Русский язык и литература в школе*, №9, 55–61.

**ФОРМИРУЮЩЕЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ
КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА ТЕКСТАХ
ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОГО СТИЛЯ АЛИХАНА БОКЕЙХАНА**

Бегежанова Тлектес Амантаевна

Касимова Карлыгаш Файзуловна

КГУ «Школа-лицей имени Алихана Бокейхана»

г. Павлодар, Казахстан

Аннотация. В статье анализируется использование формирующего оценивания как средства развития коммуникативной компетенции учащихся на материале публицистических текстов Алихана Бокейхана. Цель исследования — определить потенциал формирующего оценивания в развитии умений понимать, интерпретировать и создавать тексты, аргументировать собственное мнение и участвовать в дискуссии. Научная новизна заключается в том, что публицистические тексты Алихана Бокейхана впервые рассматриваются как учебный материал, интегрированный в процесс формирующего оценивания. Практическая значимость работы состоит в возможности применения предложенных заданий и методических приёмов в школьной практике.

Ключевые слова: формирующее оценивание; коммуникативная компетенция; публицистический стиль; Алихан Бокейхан; школьное образование; методы и приёмы обучения; развитие речи учащихся.

Аңдатпа. Мақалада Алихан Бөкейханның публицистикалық мәтіндері негізінде оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда қалыптастырушы бағалауды қолдану талданады. Зерттеудің мақсаты – қалыптастырушы бағалаудың мәтінді түсіну, интерпретациялау, құрастыру, өз ойын дәлелді жеткізу және пікірталас жүргізу дағдыларын дамытудағы әлеуетін айқындау. Зерттеудің ғылыми жаңалығы – Алихан Бөкейханның публицистикалық еңбектері алғаш рет қалыптастырушы бағалау үдерісіне интеграцияланған оқу материалы ретінде қарастырылуында. Практикалық маңыздылығы – ұсынылған тапсырмалар мен әдістемелік тәсілдерді мектеп тәжірибесінде қолдану мүмкіндігімен айқындалады.

Түйін сөздер: қалыптастырушы бағалау; коммуникативтік құзыреттілік; публицистикалық стиль; Әлихан Бөкейхан; мектептегі білім беру; оқыту әдістері мен әдістері; оқушылардың сөйлеуін дамыту.

Abstract. The article analyzes the use of formative assessment as a means of developing students' communicative competence based on the journalistic texts of Alikhan Bukeikhan. The aim of the study is to determine the potential of formative assessment in developing skills to understand, interpret, and create texts, express opinions with arguments, and engage in discussions. The scientific novelty lies in the fact that Alikhan Bukeikhan's journalistic works are, for the first time, considered as educational material integrated into the formative assessment process. The practical significance of the study is defined by the applicability of the proposed tasks and methodological approaches in school practice.

Keywords: formative assessment; communicative competence; journalistic style; Alikhan Bokeikhan; school education; teaching methods and techniques; students' speech development.

Современное образование ориентировано на развитие личности обучающегося, формирование умений общаться, аргументировать и критически мыслить. Эффективным педагогическим средством развития коммуникативных умений является формирующее оценивание, направленное не на фиксацию результата ради отметки, а на поддержку и продвижение ученика в его образовательной траектории. Постоянная обратная связь

позволяет учащимся осознавать свои достижения, видеть зоны роста и учиться самостоятельно корректировать процесс обучения. [1]

Важным условием успешного формирования коммуникативной компетенции является работа с аутентичными текстами, которые отражают культурные ценности и исторический опыт народа. В этом отношении особый интерес представляют публицистические произведения Алихана Букейхана — выдающегося общественного и политического деятеля, публициста и просветителя начала XX века.

Актуальность исследования обусловлена современными требованиями к образованию, которое должно не только обеспечивать усвоение знаний, но и формировать у обучающихся ключевые компетенции XXI века, среди которых коммуникативная занимает одно из ведущих мест. Умение ясно выражать мысли, аргументировать собственную позицию, вести диалог и дискуссию является необходимым условием успешного обучения, будущей профессиональной деятельности и социальной адаптации личности.

Таким образом, сочетание формирующего оценивания с работой над публицистическими текстами Алихана Букейхана позволяет решать одновременно несколько задач: развитие коммуникативной компетенции учащихся, приобщение к культурному наследию и формирование гражданской ответственности. Это и определяет высокую актуальность данной темы исследования.

Объект исследования. Учебный процесс по развитию коммуникативной компетенции обучающихся.

Предмет исследования. Использование формирующего оценивания при работе с публицистическими текстами Алихана Букейхана.

Цель исследования: Определить возможности формирующего оценивания как педагогического средства развития коммуникативной компетенции обучающихся на материале публицистических текстов Алихана Букейхана.

Задачи исследования:

- Раскрыть сущность понятия «формирующее оценивание» и его значение в современном образовании.
- Проанализировать особенности публицистических текстов Алихана Букейхана как учебного материала.
- Определить методы и приёмы формирующего оценивания, эффективные для работы с публицистическими текстами.
- Выявить педагогические условия, способствующие развитию коммуникативной компетенции обучающихся.
- Обосновать практическую значимость использования публицистики Алихана Букейхана в формировании коммуникативных умений.

Гипотеза исследования. Если систематически использовать при обучении публицистические тексты Алихана Букейхана и сопровождать работу с ними приёмами формирующего оценивания, то у обучающихся будет более эффективно формироваться коммуникативная компетенция

(умение понимать, интерпретировать и создавать тексты, выражать и аргументировать собственное мнение, вести дискуссию).

Научная новизна исследования. Впервые публицистические тексты Алихана Букейхана рассматриваются как материал для развития коммуникативной компетенции обучающихся средствами формирующего оценивания. Сегодня образование ориентировано не только на усвоение знаний, но и на развитие личности ученика, его умений общаться, аргументировать и критически мыслить. В этом ключе важную роль играет формирующее оценивание — педагогическая технология, направленная не на контроль ради отметки, а на поддержку и продвижение ученика в его развитии.

Вопросы формирующего оценивания и развития коммуникативной компетенции активно изучаются как отечественными, так и зарубежными исследователями.

Понятие формирующее оценивание (formative assessment) впервые было систематизировано в трудах зарубежных исследования П. Блэка и Д. Уильяма (Black, Wiliam, 1998). Учёные доказали, что регулярная обратная связь и активное вовлечение учащихся в процесс оценки существенно повышают результаты обучения. Дж. Хэтти (Hattie, 2009) в мета-анализе более 800 исследований подтвердил, что формирующее оценивание оказывает одно из самых сильных воздействий на успеваемость учащихся, сопоставимое с влиянием качества преподавания. Идеи Л. С. Виготского о «зоне ближайшего развития» также предвосхищают принципы формирующего оценивания: обучение эффективно тогда, когда ученик получает поддержку, которая чуть превосходит его текущие возможности, но достижима при сотрудничестве с учителем или сверстниками. [2]

В отечественной педагогике формирующее оценивание рассматривается в рамках компетентностного подхода. А. В. Хуторской подчёркивает, что коммуникативная компетенция является одной из ключевых для современного образования, так как обеспечивает успешную социализацию личности и профессиональную реализацию.

Казахстанские учёные также активно исследуют данную проблему. М. Ж. Жадрина рассматривает формирующее оценивание как средство повышения качества образования, отмечая его роль в развитии критического мышления учащихся и формировании умений аргументированно выражать собственное мнение. А. А. Рахимжанова подчёркивает значимость коммуникативной компетенции в школьном образовании и указывает, что эффективнее всего она формируется через работу с аутентичными текстами, дискуссии и интерактивные задания. [3]

Что касается использования публицистических текстов в обучении, то исследователи творчества Алихана Букейхана (М. К. Койгелдиев, К. Н. Нурпеисов и др.) отмечают, что его публицистика не только имеет историко-культурную ценность, но и обладает воспитательным потенциалом,

способствующим развитию гражданской позиции и коммуникативных умений у учащихся.

Таким образом, зарубежные учёные рассматривают формирующее оценивание прежде всего как технологию повышения качества обучения, основанную на обратной связи. Отечественные исследователи акцентируют внимание на его значении для формирования ключевых компетенций, в том числе коммуникативной. В то же время труды казахстанских учёных позволяют обосновать целесообразность обращения к публицистическим текстам Алихана Букейхана, которые являются ценным материалом как с точки зрения языка, так и с точки зрения воспитательной функции.

Формирующее оценивание рассматривается в современной педагогике как инновационная технология, ориентированная не на фиксацию конечного результата, а на процесс обучения и личностное развитие обучающегося. В отличие от традиционного контроля знаний, целью формирующего оценивания является поддержка, предоставление своевременной обратной связи, выявление затруднений и организация условий для их преодоления.

Таким образом, формирующее оценивание выступает важным инструментом для формирования коммуникативной компетенции, так как помогает ученикам осознанно работать с текстом, учиться аргументировать, выражать своё мнение и корректировать речь.

В современных условиях формирование коммуникативной компетенции учащихся рассматривается как одна из приоритетных задач национальной школы, поскольку именно этот навык обеспечивает успешное обучение, дальнейшую профессиональную деятельность и социальную адаптацию.

Публицистический стиль отличается актуальностью, социальной значимостью, эмоциональностью и воздействующей функцией. Работа с публицистическими текстами позволяет формировать у школьников критическое мышление, учит выделять главную мысль, анализировать аргументы автора, сопоставлять факты и формулировать собственную позицию.

Для эффективного формирования коммуникативной компетенции целесообразно использовать такие методы формирующего оценивания, как: «Две звезды и одно пожелание» — акцент на сильных сторонах ответа и рекомендации по улучшению; «Светофор» — обозначение уровня понимания текста (зелёный — полное понимание, жёлтый — частичные трудности, красный — серьёзные затруднения); работа с дескрипторами — конкретные критерии, по которым оценивается выполнение задания; «Облако слов» — коллективное обсуждение ключевых понятий текста; портфолио — накопительная оценка результатов работы с текстами. [4]

Примеры заданий. Мозговой штурм «Зачем нужны коммуникативные умения?» Ученики в группах определяют значимость коммуникативных навыков, формулируют 3 главных аргумента, а затем представляют результаты. Оценивание проводится с помощью онлайн-инструмента «облако слов». Интервью с успешным выпускником. Работа в парах: ученики готовят

вопросы и разыгрывают интервью о том, как коммуникативные умения помогают в жизни и карьере. Формирующее оценивание — метод «Две звезды и одно пожелание». Создание постера «Коммуникативные умения — ключ к успеху» Групповая работа с визуализацией значимости коммуникативных умений. Оценивание — по дескрипторам (ясность идей, логичность, креативность).

Коммуникативные умения как ключевой аспект образования в школах с государственным языком обучения

Цель: Осознание учащимися значимости коммуникативных умений для успешной учебы, будущей профессиональной деятельности и социальной адаптации в контексте школы. 1-е примерное задание: "Мозговой штурм: зачем нужны коммуникативные умения?" Инструкция: Разделитесь на небольшие группы. В течение 5 минут запишите как можно больше ответов на вопрос: "Зачем человеку нужны хорошие коммуникативные умения?". Затем обсудите ваши ответы в группе и выберите 3 наиболее важных, на ваш взгляд, для учащихся национальной школы. Дескрипторы: Учащиеся активно участвуют в обсуждении, приводят разнообразные примеры, аргументируют свой выбор. Инновационные, новые методы: Формативное оценивание: стикеры/карточки: использование онлайн-платформы для "облака слов", где каждый ученик анонимно вносит свои варианты, а затем класс обсуждает наиболее часто встречающиеся слова. 2-е примерное задание: "Интервью с успешным выпускником школы" Инструкция: Представьте, что вы берете интервью у успешного выпускника вашей школы, который достиг успехов в своей профессии. Подготовьте 3-5 вопросов о том, как коммуникативные умения помогли ему/ей в учебе и карьере. Разыграйте это интервью в парах. ФО: «Две звезды и одно пожелание». Примеры вопросов: Какие коммуникативные умения были для вас самыми важными в школе? Как умение четко выражать свои мысли помогало вам на экзаменах? ФО- метод «Светофор»: Записанные вопросы и краткое изложение ответов "выпускника". Инновационные, новые методы: Запись видеointервью с использованием мобильных устройств, последующий просмотр и анализ в классе. Техника формирующего оценивания: "Составление постера 'Коммуникативные умения — ключ к успеху'". Инструкция: Индивидуально или в группах создайте постер, на котором наглядно покажите, как коммуникативные умения помогают человеку быть успешным в различных сферах жизни (учеба, работа, личные отношения). Используйте рисунки, схемы, ключевые слова. Примеры элементов постера: Изображение ученика, успешно отвечающего на уроке; человека, проводящего презентацию; людей, ведущих переговоры; схема с ветвями "Коммуникативные умения" и подпунктами "Ясное выражение мыслей", "Умение слушать", "Уверенность в общении" и т.д. Дескрипторы: Учащиеся демонстрируют понимание важности коммуникативных умений, творчески оформляют постер. [5] Инновационные, новые методы: Использование онлайн-сервисов для

создания интерактивных постеров с возможностью добавления комментариев и ссылок.

4-е примерное задание: "Ролевая игра 'Защита проекта'". ФО – карточки с эмодзи. Инструкция: Разделитесь на группы и подготовьте небольшой проект на любую тему, связанную с культурой или историей вашего народа. Представьте, что вы защищаете этот проект перед комиссией. Каждый член группы должен сыграть определенную роль (докладчик, отвечающий на вопросы, презентующий наглядные материалы). Дескрипторы: Учащиеся демонстрируют умение четко излагать информацию, отвечать на вопросы, работать в команде. Инновационные, новые методы: Запись выступления каждой группы на видео с последующим анализом сильных и слабых сторон коммуникации.

5-е примерное задание: "Написание эссе 'Мои коммуникативные цели на этот учебный год'". Инструкция: Напишите небольшое эссе (100-150 слов), в котором определите, какие коммуникативные умения вы хотели бы улучшить в этом учебном году и почему это для вас важно. Приведите конкретные примеры. ФО - чек-лист составляется коллективно. Инновационные, новые методы: Создание индивидуальных "коммуникативных дневников" в онлайн-формате, где учащиеся отслеживают свой прогресс в развитии коммуникативных умений. [6]

Публицистический стиль: определение, характеристики и его роль в развитии речи. Цель: Формирование у учащихся представления о публицистическом стиле, его основных характеристиках и функциях, а также понимания его роли в развитии различных видов речевой деятельности.

1-е примерное задание: "Анализ текстов разных стилей". Инструкция: Вам будет предложено несколько отрывков из текстов разных стилей (художественный, научный, официально-деловой, публицистический). Прочитайте их и определите, какие признаки характерны для каждого стиля. Примеры отрывков: Отрывок из романа, статья из научного журнала, выдержка из закона, статья из газеты Элихан Бөкейхан. Дескрипторы: Учащиеся правильно определяют стиль каждого текста, выделяют характерные черты публицистического стиля. Ответы: Таблица или схема с выделенными признаками каждого стиля. ФО –чек-лист для самооценки (Я понял тему; у меня есть минимум аргумента, я сделал, проверил и т.д.)

Инновационные, новые методы: Использование интерактивной доски для совместного анализа текстов, выделения ключевых слов и фраз, характерных для разных стилей. 2-е примерное задание: "Поиск публицистических текстов"

Инструкция: Найдите в различных источниках (газеты, журналы, интернет-сайты) 3-5 примеров текстов, которые, на ваш взгляд, относятся к публицистическому стилю. Примеры текстов: Статья на новостном сайте, колонка редактора в газете, аналитическая статья в журнале.

Дескрипторы: Учащиеся самостоятельно находят примеры публицистических текстов, аргументируют свой выбор. Создание онлайн-

библиотеки публицистических текстов, найденных учащимися, с возможностью комментирования и обсуждения. 3-е примерное задание: "Составление кластера 'Признаки публицистического стиля'" Инструкция: Индивидуально или в группах составьте кластер (схему), отражающий основные признаки публицистического стиля. В центре напишите "Публицистический стиль", а от него проведите стрелки к ключевым характеристикам (актуальность, эмоциональность, оценочность, воздействие, общественная значимость, использование риторических приемов и т.д.). Примеры ФО элементов кластера: "Актуальность", "Социальная значимость", "Эмоциональность", "Оценочность", "Призыв к действию", "Использование средств выразительности", "Обращение к общественному мнению". Дескрипторы: Учащиеся демонстрируют понимание основных характеристик публицистического стиля, структурируют информацию в виде кластера. ФО- «Две звезды – одно пожелание». Инновационные, новые методы: Использование онлайн-сервисов для создания интерактивных кластеров с возможностью добавления примеров к каждому признаку. 4-е примерное задание: "Роль публицистического стиля в развитии речи". Инструкция: Обсудите в парах или небольших группах вопрос: "Какую роль может играть публицистический стиль в развитии нашей речи (устной и письменной)?". Приведите конкретные примеры. "Написание мини-эссе 'Публицистика вокруг нас'" Инструкция: Напишите небольшое эссе (80-100 слов) на тему "Публицистика вокруг нас". Приведите примеры того, где вы встречаетесь с текстами публицистического стиля в повседневной жизни и какое впечатление они на вас производят. Примеры: Новости в интернете, статьи в газетах, выступления политиков, рекламные объявления, социальные сети. Дескрипторы: Учащиеся демонстрируют наблюдательность, приводят конкретные примеры, выражают свое мнение.

Алихан Бөкейхан– выдающийся публицист и общественный деятель Казахстана начала XX века. [7]

Цель: Формирование у учащихся представления о личности Әлихан Бөкейхан как выдающегося публициста и общественном деятеле, знакомство с основными этапами его жизни и направлениями деятельности.

1-е примерное задание: "Составление хронологической таблицы 'Жизнь и деятельность Әлихан Бөкейхан'". ФО- чек лист. Инструкция: Используя различные источники информации (учебники, интернет, энциклопедии), составьте хронологическую таблицу основных событий жизни и деятельности Әлихан Бөкейхан. Укажите даты, ключевые события и их значение. [8]

Заключение. Проведённое исследование показало, что формирующее оценивание является эффективным педагогическим средством развития коммуникативной компетенции обучающихся. В отличие от традиционного контроля, оно обеспечивает обратную связь, направленную на поддержку и продвижение школьника в учебном процессе, что способствует осознанному усвоению знаний и развитию навыков общения.

Анализ научных подходов позволил выявить сущность формирующего оценивания и его значимость для современной школы. Оно способствует активному вовлечению обучающихся в образовательный процесс, формированию умений самооценки, критического осмысления результатов своей деятельности. [9]

Особое внимание уделялось публицистическим текстам Алихана Букейхана, которые обладают высоким образовательным потенциалом. Его публицистика не только отражает социально-политические и культурные реалии начала XX века, но и является ценным материалом для формирования у школьников умений анализировать, интерпретировать и сопоставлять факты, аргументировать собственную позицию и вести дискуссию.

Практическая часть исследования показала, что использование формирующего оценивания при работе с публицистическими текстами позволяет: развивать умение понимать и интерпретировать тексты; формировать навыки аргументированного устного и письменного высказывания; стимулировать активное участие учащихся в обсуждениях; приобщать школьников к национальному культурному и историческому наследию. [10]

Таким образом, гипотеза исследования нашла подтверждение: систематическое использование публицистики Алихана Букейхана в сочетании с методами формирующего оценивания действительно способствует более эффективному формированию коммуникативной компетенции обучающихся.

Список литературы

1. Кусаинова, А.Р. Формирующее оценивание как средство повышения учебной мотивации // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия: Педагогические науки. – 2021. – №3
2. Black, P., & Wiliam, D. Формирующее оценивание: Поддержка обучения и учителей // Вопросы образования. – 2009. – №1. – С. 24–30.
3. Ауэзов М.О. История казахской литературы и публицистики. – Алматы: Жазушы, 2018. С.45
4. edu.kz, elibrary или Scopus
5. Букейхан А. Собрание сочинений в 10 томах. – Астана: Фолиант, 2017.
6. Султанхан А. Алихан Букейхан и его публицистическое наследие. – Алматы: Мектеп, 2020.
7. Омаров Б.К. Казахская публицистика XX века. – Алматы: КазНУ, 2018.
8. Казахская национальная академия образования. Коммуникативные навыки в современной школе. – Астана: 2021.
9. Кабдолова, З. Қазіргі қазақ публицистикасы. – Алматы: Мектеп, 2002.
10. Ауэзов М.О. История казахской литературы и публицистики. – Алматы: Жазушы, 2018.
11. Мартаев С.Ш. Формирование коммуникативных функций на основе публицистики. – Астана: Білім, 2019.

ФОРМАТИВНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аскарова Айжан Адильбековна

КГУ «Общеобразовательная школа №108»

г. Астана, Казахстан

Аннотация. Статья посвящена формативному оцениванию как инструменту развития критического мышления школьников на уроках русского языка и литературы. Показано, что формативное оценивание способствует развитию аналитических умений, самооценки, рефлексии и учебной мотивации. Рассматриваются конкретные приемы и методические подходы, используемые в практике казахстанской школы.

Ключевые слова: Формативное оценивание; критическое мышление; русский язык; литература; мотивация.

Аңдатпа. Мақалада орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың сыни ойлауын дамыту құралы ретінде қалыптастырушы бағалаудың маңызы қарастырылады. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың талдау қабілеттерін, өзін-өзі бағалау дағдыларын, рефлексиясын және оқу мотивациясын дамытуға ықпал ететіні көрсетілген. Қазақстандық мектеп тәжірибесінде қолданылатын нақты әдістер мен тәсілдер сипатталады.

Түйін сөздер: Қалыптастырушы бағалау; сыни ойлау; орыс тілі; әдебиет; мотивация.

Abstract. The article examines formative assessment as a tool for developing students' critical thinking in Russian language and literature lessons. It demonstrates that formative assessment promotes analytical skills, self-assessment, reflection, and learning motivation. Specific methods and approaches applied in Kazakhstani school practice are analyzed.

Keywords: Formative assessment; critical thinking; Russian language; literature; motivation.

Сегодня школа меняется, и вместе с ней меняется роль учителя. От нас требуется не просто передавать знания, а формировать у детей умение мыслить, анализировать, задавать вопросы и находить собственные ответы. В этом процессе ключевое место занимает формативное оценивание, которое в последние годы активно внедряется в казахстанское образование.

Если ранее акцент делался преимущественно на итоговых отметках, то теперь важным становится сам путь ученика к результату. Формативное оценивание позволяет увидеть динамику развития ребёнка, выявить сильные стороны и определить зоны для дальнейшего роста. Для учителей-словесников это особенно значимо: на уроках русского языка и литературы школьник должен не только усваивать правила, но и учиться вдумчивому чтению, аргументации, сопоставлению фактов и выражению собственной позиции.

Зарубежные исследователи (П. Блэк, Д. Уильям, К. Стаффел [1–3]) подчёркивают, что именно формативное оценивание оказывает наиболее заметное влияние на качество обучения и развитие метакогнитивных навыков. Опыт Финляндии, Сингапура и Великобритании показывает, что систематическая работа с критериями и обратной связью формирует у учащихся самостоятельность и способность к самоанализу.

В отечественной педагогике формативное и критериальное оценивание активно внедряются в рамках обновлённого содержания образования в Казахстане [4–6]. Их использование позволяет педагогам оценивать достижения школьников объективно и прозрачно, а также способствует формированию критического мышления, навыков самооценки и рефлексии.

Методика формативного оценивания в условиях уроков русского языка и литературы разрабатывалась с учетом принципов обновленного содержания образования в Казахстане. Основой стали критерии оценивания, разработанные Министерством просвещения Республики Казахстан и апробированные в школьной практике. Формативное оценивание на уроках русского языка и литературы выступает не просто как способ контроля знаний, а как система, которая помогает школьникам понимать цели обучения, оценивать собственный прогресс и развивать критическое мышление. Методика строится на ряде принципов: прозрачность критериев, постоянная обратная связь, активное вовлечение учащихся и ориентация не только на результат, но и на процесс.

Каждый урок начинается с постановки целей, которые понятны ученикам. Учитель формулирует критерии успеха: что именно будет оцениваться и каким образом. Например: «После урока вы сможете определить тему и основную мысль текста, аргументировать свою точку зрения и привести пример из произведения».

В течение урока учитель и сами ученики отслеживают выполнение задач. Обратная связь даётся в процессе работы, а не только после неё. Это позволяет вовремя скорректировать действия и улучшить результат.

Ученики учатся оценивать свою работу по заданным критериям и давать конструктивные комментарии одноклассникам. Такой приём развивает не только ответственность, но и навыки анализа и аргументации.

На уроках литературы используются такие приёмы формативного оценивания как:

- «Толстые и тонкие вопросы». Ученики формулируют к тексту простые вопросы (на факты) и сложные (на размышление). Это помогает различать уровни понимания и развивает критическое мышление.

- «Кластер». Работа в группах: составление схемы или карты идей по произведению (характер героя, мотивы поступков, проблемы текста). Учитель оценивает полноту, логику и оригинальность идей.

- «Дебаты» по произведению. Две группы отстаивают разные точки зрения на образ или проблему. Критерии: умение аргументировать, опираться на текст, уважительно вести диалог.

- «Рефлексивное эссе». После изучения произведения учащиеся пишут мини-эссе: чему научил их герой, как они видят проблему в современности. Оценка строится на личной позиции и её аргументации.

На уроках русского языка:

- «Тест самопроверки». Учащиеся получают задания с ключами и сами проверяют себя. Учитель лишь направляет, помогая осознать ошибки.

•«Сигнальные карточки». При разборе правил учащиеся показывают зелёную карточку — «понял», жёлтую — «нужна помощь», красную — «не понял». Это даёт учителю быструю обратную связь.

•«Работа с критериями». При написании сочинения или диктанта школьники заранее получают критерии оценки (правильность, грамотность, структура, аргументация). После выполнения задания они оценивают себя и сверяются с учителем.

•«Мини-объяснение». После выполнения упражнения ученик выходит к доске и объясняет правило или решение задачи. Это формирует метапредметные умения: умение учить других и аргументировать.

По следующим принципам применяется данная методика:

- ориентация на развитие, а не на наказание за ошибки, ошибка рассматривается как ресурс для роста;
- постоянная обратная связь, учитель говорит не только «правильно/неправильно», но и «что улучшить и как»;
- сотрудничество учителя и ученика, ребёнок становится активным участником урока, а не пассивным слушателем;
- индивидуализация, формативное оценивание учитывает разные уровни подготовки и позволяет каждому ученику двигаться вперёд в своём темпе.

Опыт показывает, что использование формативного оценивания делает уроки русского языка и литературы более живыми и продуктивными. Ученики начинают активнее участвовать в обсуждениях, меньше боятся ошибок, увереннее выражают свои мысли. Учитель же получает возможность видеть реальный прогресс класса и каждого ребёнка, а не только итоговый результат.

Формативное оценивание становится наиболее значимым тогда, когда оно применяется в реальном учебном процессе. Опыт показывает, что оно особенно эффективно на уроках русского языка и литературы, где результативность обучения определяется не только знанием фактов и правил, но и умением рассуждать, выражать собственное мнение, аргументировать позицию. В своей практике я активно использую разнообразные приёмы формативного оценивания, которые помогают ученикам развивать критическое мышление и навыки самостоятельной работы.

Пример применения на уроках литературы

При изучении повести А.С. Пушкина «Капитанская дочка» я ставила перед учениками цель: научиться анализировать поступки героев и видеть авторскую позицию. На этапе постановки задачи были предложены критерии:

- уметь выявлять мотивы поступков персонажей;
- аргументировать своё мнение с опорой на текст;
- формулировать выводы.

В процессе урока учащиеся работали в группах с приёмом «Толстые и тонкие вопросы». Каждая группа формулировала к эпизоду произведения два вопроса на факты и один вопрос для размышления. Например: «Почему

Гринёв не нарушил присягу?» или «Можно ли считать Машу образцом нравственной стойкости?». Далее проводились мини-дебаты, где учащиеся защищали разные точки зрения.

Формативное оценивание происходило через взаимную оценку: ученики давали друг другу комментарии по критериям. Учитель фиксировал активность и аргументированность ответов. Итогом стало рефлексивное эссе: «Чему меня научили герои повести?». Результат показал: даже слабые ученики смогли сформулировать личное отношение и связать его с текстом, что свидетельствует о развитии навыков критического мышления.

Пример применения на уроках русского языка

При изучении темы «Сложноподчинённое предложение» применялся приём «Сигнальные карточки». На этапе объяснения правила ученики показывали зелёную карточку, если понимали материал, жёлтую — если возникали сомнения, красную — если требовалось дополнительное объяснение. Такой приём помог вовремя выявить трудности и вернуться к сложным моментам.

Затем использовался приём «Работа с критериями». Учащимся было предложено составить пять сложноподчинённых предложений по заданным условиям. Критерии оценивания включали: правильность постановки знаков препинания, разнообразие видов СПП, смысловую точность. Ученики сначала оценивали свои работы, затем обменивались тетрадями и проводили взаимооценку. Учитель давал итоговую обратную связь, отмечая удачные примеры и показывая типичные ошибки.

Результаты показали: использование критериев позволяет школьникам чётко понимать, что именно оценивается, и исправлять ошибки самостоятельно. В классе снизился страх перед проверочными работами, ученики стали увереннее использовать сложные конструкции в письменной речи.

Проектная деятельность. Формативное оценивание хорошо проявило себя и в проектной работе. Так, в рамках недели русского языка и литературы был проведён проект «Живой мир пословиц». Ученики исследовали, как пословицы используются в современной речи и рекламе. Работа включала поиск примеров, анализ значений и подготовку презентации.

Критерии оценивания: полнота исследования, оригинальность примеров, аргументированность выводов, качество оформления. В процессе подготовки ребята получали промежуточную обратную связь от учителя и одноклассников. Итоговые презентации показали, что учащиеся научились не просто собирать материал, а делать выводы и сопоставления. Проект стал ярким примером того, как формативное оценивание поддерживает интерес к предмету и развивает исследовательские умения.

Анализ результатов применения. Применение формативного оценивания позволило достичь ряда положительных результатов:

– повысилась активность учащихся на уроках, они стали чаще задавать вопросы и предлагать собственные идеи;

- увеличилось количество аргументированных ответов, в которых школьники опираются на текст или правило;
- снизился уровень тревожности перед письменными работами, так как учащиеся заранее знают критерии и умеют работать с ними;
- вырос интерес к предмету: дети охотнее выполняют творческие задания, участвуют в обсуждениях и проектах.

Преимущества методики

- Прозрачность: учащиеся понимают, за что именно их оценивают.
- Развитие критического мышления: дети учатся анализировать, сопоставлять и аргументировать.
- Формирование самостоятельности: навыки самооценки и взаимооценки делают ученика активным участником процесса.
- Поддержка мотивации: регулярная обратная связь помогает верить в собственные силы.

Недостатки и трудности

Несмотря на очевидные преимущества, практика применения выявила и трудности:

- методика требует больше времени на уроке, чем традиционная проверка;
- учителю необходимо тщательно готовить критерии и задания, что увеличивает нагрузку;
- не все ученики сразу умеют давать конструктивную обратную связь, этому приходится специально учить.

Однако даже с учётом этих трудностей формативное оценивание доказало свою эффективность. Постепенное включение приёмов в уроки позволяет выработать у школьников привычку к самоанализу и формирует атмосферу сотрудничества между учителем и классом.

Эффективное внедрение формативного оценивания в учебный процесс требует от педагога продуманной подготовки и последовательных действий. Прежде всего, учителю важно чётко определять цели каждого урока и формулировать критерии оценивания в понятной для учащихся форме. Это создаёт атмосферу прозрачности и позволяет школьникам осознавать, к какому результату они стремятся.

При подготовке уроков стоит заранее подбирать приёмы формативного оценивания, соответствующие содержанию темы: на уроках литературы хорошо работают дебаты, вопросы на размышление, рефлексивные эссе; на уроках языка — работа с критериями при написании сочинений и диктантов, сигнальные карточки, самооценка по чек-листам.

Оценка результатов должна включать не только фиксацию ошибок, но и рекомендации по их исправлению. Важно использовать конструктивную обратную связь: отмечать сильные стороны работы и указывать конкретные пути для улучшения.

Особое внимание следует уделить обучению школьников навыкам самооценки и взаимооценки. Сначала можно давать простые задания с

готовыми критериями, а затем привлекать детей к их составлению. Это повышает ответственность и вовлечённость.

Методику нужно адаптировать к уровню класса: для сильных групп можно давать более сложные аналитические задания, для смешанных — использовать больше наглядных и пошаговых инструментов.

Главное — внедрять приёмы постепенно, чтобы и учитель, и ученики привыкли к новой системе. Тогда формативное оценивание станет естественной частью урока и эффективным средством развития критического мышления.

Формативное оценивание на уроках русского языка и литературы доказало свою эффективность как инструмент развития критического мышления, самостоятельности и учебной мотивации школьников. Оно позволяет превратить процесс обучения из простой проверки знаний в живой диалог, в котором ученик становится активным участником и соавтором образовательного процесса.

Представленная методика показывает, что использование прозрачных критериев, регулярной обратной связи, приёмов самооценки и взаимооценки делает уроки более продуктивными и ориентированными на личностное развитие. Практические примеры применения демонстрируют, что формативное оценивание помогает школьникам глубже понимать художественный текст, грамотно аргументировать свою точку зрения, увереннее выполнять языковые упражнения.

Несмотря на существующие трудности - необходимость дополнительного времени и подготовки, постепенное обучение школьников навыкам конструктивной оценки, — преимущества данной методики значительно перевешивают. Учитель получает возможность видеть реальные достижения учащихся, а дети — чувствовать собственный прогресс и верить в свои силы.

Формативное оценивание выступает не только как современный педагогический инструмент, но и как важная составляющая развития качественного образования. Для учителя-словесника оно становится способом сделать уроки русского языка и литературы более осмысленными, мотивирующими и направленными на формирование компетенций XXI века.

Список литературы:

1. Black, P., & Wiliam, D. Assessment and Classroom Learning // Assessment in Education. – 1998. – Vol. 5 (1). – P. 7–74.
2. Black, P., Harrison, C., Lee, C., Marshall, B., Wiliam, D. Assessment for Learning: Putting It into Practice. – Maidenhead: Open University Press, 2003. – 240 p.
3. Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. Evaluation Theory, Models, and Applications. – San Francisco: Jossey-Bass, 2007. – 768 p.
4. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана: ҚР БҒМ, 2018. – 124 б.

5. Сарсекеева Ж. Формативное и суммативное оценивание в условиях обновлённого содержания образования // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Педагогические науки». – 2019. – №3 (63). – С. 112–118.

6. Тулегенова Г.Р. Критериальное оценивание как фактор повышения качества образования в школе // Педагогика и психология. – Алматы: КазНУ им. аль-Фараби, 2020. – №2. – С. 85–92.

СОДЕРЖАНИЕ ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ ОГН

Жапарханова Кулянда Бекбулатовна

«SMQ» школа для одаренных девочек

Астана, Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются основные подходы к элементам, видам и особенностям внешней и внутренней оценки. Автор отмечает необходимость регламентированного, конструктивного и содержательного оценивания, акцентируя внимание на внутренней оценке как факторе учебной мотивации. Определены ключевые элементы и методы оценивания, а также выделены значимые аспекты обратной связи. Приведены практические примеры применения оценивания на урока.

Ключевые слова: развернутый алгоритм самооценивания, элементы оценивания, финальное измерение результатов.

Аңдатпа. Мақалада бағалаудың негізгі элементтері, түрлері және ішкі мен сыртқы бағалаудың ерекшеліктері қарастырылады. Автор бағалаудың реттелген, құрылымды және мазмұнды болуының маңыздылығын атап өтіп, ішкі бағалауды оқушының оқу мотивациясын арттыратын фактор ретінде қарастырады. Бағалаудың негізгі элементтері мен әдістері айқындалып, кері байланыстың маңызды қырлары көрсетіледі. Сондай-ақ, сабақ барысында бағалауды қолданудың практикалық үлгілері келтіріледі.

Түйін сөздер: өзін-өзі бағалаудың егжей-тегжейлі алгоритмі, бағалау элементтері, нәтижелерді қорытынды өлшеу.

The article examines the main elements, types, and characteristics of external and internal assessment. The author emphasizes the importance of regulated, structured, and meaningful evaluation, highlighting internal assessment as a key factor in enhancing student motivation. The core elements and methods of assessment are identified, and significant aspects of feedback are outlined. Practical examples of assessment implementation in classroom settings are also provided.

Keywords: detailed self-assessment algorithm, assessment elements, final measurement of results.

Эффективная система оценивания на уроках русского языка и литературы должна быть многоуровневой, гибкой и прозрачной. Она должна охватывать не только проверку знаний, но и развитие у учеников навыков самостоятельного мышления, креативности и критического анализа. Важно, чтобы оценивание способствовало не только контролю за успеваемостью, но и мотивации к дальнейшему развитию.

Улучшить процесс обучения возможно при соблюдении условий: обеспечение эффективной обратной связи, учет результатов, способность к самооцениванию. За несколько лет формативного оценивания пришла к выводу, что оценивание:

- должно быть надежным
- должно быть справедливым
- должно быть развивающим
- должно быть своевременным
- должно быть эффективным

Оценивание должно быть адаптировано: формы и виды составляются с учётом возрастных особенностей. Например, если в начальной школе стратегии «Большой палец», «Две звезды и желание» дети встречают с удовольствием, то в среднем звене больше нравится стратегия «Интервью», «Трехминутное эссе», «Лови ошибку».

С формативным оцениванием работать очень удобно, потому что оно универсально можно применять стратегии оценивания на всех этапах урока. Стратегия «Ассоциативный куст» можно использовать при актуализации знаний, стратегия «Корзина идей», «Мозговой штурм» - в начале урока.

Стратегия «Батарея вопросов», «Глоссарий», «Соревнуемся с писателем» эффективны после прочтения текста, учащиеся составляют вопросы, работают со словарем, подбирают иллюстрации.

Например, при знакомстве с художественным произведением в 10 классе А.С.Пушкина «Монастырь на Казбеке», предлагаю работу по стратегии «Таксономия Блума».

Понимание: Как вы понимаете строки : «Подняться к вольной вышине...
В соседство Бога скрыться мне»

Применение: Выпишите из текста художественные тропы: эпитеты, метафоры, сравнения, олицетворения.

Создание: Подберите свои варианты тропов для описания Казбека и монастыря, как символа свободы.

Оценивание: Какие строки говорят о вольнолюбивости поэта?

Знание: Что означает в переводе на казахский язык слово «монастырь?»

Критерий: -принять участие в работе с таксономией Блума

-соблюдать речевые нормы

- выписать тропы

- подобрать свои варианты тропов

- дать оценку вольнолюбивым взглядам поэта

Дескриптор: выражает понимание по заданной теме

Соблюдает последовательность выполнения заданий

Не допускает речевых ошибок

Правильно подбирает тропы

На этапе рефлексии используется прием «Дерево успеха»: если на уроке всё было понятно, успел сделать все задания ,ученик «срывает» красное яблоко; если же были недочёты и были трудности с выполнением заданий, то он «срывает» цветочек. И обязательно ведется коррекционная работа «Почему было непонятно?», «Что конкретно вызвало у тебя затруднение?»

Формирующее оценивание предполагает: учителю необходимо научить учащихся принципам самооценки и способам улучшения собственных результатов

Принципы формирующего оценивания: Организованность.

Учитель регулярно обеспечивает обратную связь, не оставляет на «потом», корректировка необходима сразу, тогда обучающийся привыкнет, что оценка «неформальная», а заслуженная, своевременная.

Следующий принцип: Учащиеся принимают активное участие в процессе формирующего оценивания. Научить оценивать себя и других задача не из легких, требуется время, последовательная работа по включению учащихся в данный процесс.

Взаимопроверка : учащиеся обмениваются работами, читают и оценивают по стратегии «Две звезды и одно пожелание » с использованием дескрипторов.

Критерии: правильность изложения материала

Логика изложения материала, четкость

Культура изложения материала.

Третий принцип: Формирующий. Учитель своевременно, дозами меняет техники и приемы формирующего оценивания, учитывая возрастные и индивидуальные особенности использует те, стратегии и приемы, которые необходимы и возможны на данном этапе урока.

Четвертый принцип – оценивание. Учитель осознает, что формирующее оценивание лучше оценочного, традиционного. Учитель осознает необходимость научить учащихся самооценке и умению находить пути улучшения результатов достижений, применяя новые подходы и приемы и стараться не навредить ученику, а помочь в овладении самостоятельными навыками оценивания.

Таким образом, для повышения качества образования необходимо систематическое, целенаправленное использование различных техник формативного оценивания

Сбор данных - обязательный элемент, учитель должен вести журнал регистрации достижений учащихся.

Лист результатов достижений учащегося

воспроизведение	анализ	Работа с проектом и презентацией	текст	самооценивание

Анализируя работы, учитель должен выявить отдельных учеников или группы учеников, для которых определенные задания показались сложными, либо некорректно сформулированы задания.

Применение формативного оценивания способствует положительной динамике уровня учебных достижений обучающихся. Обеспечивается более качественное усвоение содержания учебного материала, активизируется учебная мотивация, закладываются основы формирования рефлексивных умений и объективной самооценки.

Инновационные приемы и техники формативного оценивания содействуют поддержанию интереса к процессу учебно-познавательной деятельности и ее результатам, развитию инициативности и самостоятельности у детей.

Использование [Edpuzzle](#), [Kahoot!](#) и [Mentimeter](#), помогают сделать оценивание интерактивным. Также используются приемы с карточками, например, для фиксации знаний на одной стороне и вопросов на другой, и творческие задания, такие как создание рисунков или видеороликов для демонстрации понимания материала.

Формативное оценивание предполагает использование тщательно разработанных критериев для организации работы обучающихся. Это послужило хорошим руководством для учеников в процессе выполнения заданий. Они учатся более объективно оценивать качество своей работы, ведь умение оценивать необходимо им в будущем.

Важнейшей целью образования является воспитание ученика, который может учиться самостоятельно. Для развития навыков самостоятельности и совместной деятельности используются методы оценивания, как «самооценивание и взаимооценивание», которые дают ученикам возможность оценить собственный успех, свои мысли и учебу, и продумать способы их улучшения. Система формативного оценивания показывает направление учащимся, куда они должны приложить усилия, чтобы достичь лучших результатов, обнаруживает и показывает слабые стороны в обучении. Кроме того, оценивание является руководством действия для учителя, инструментом, позволяющим умело совершенствовать свою педагогическую практику

При применении оценивания, как системы, работа учителя становится более эффективной и результативной.

Список литературы:

1. «Единые критерии оценивания языковой, речевой и коммуникативной компетенции при обучении языкам в школе», К.Н.Булатбаев
2. Автор: МА Пинская · 2010 — Формирующее оценивание: оценивание в классе: учеб. пособие / М.А. Пинская. – М.: Логос, 2010. – 264 с. ISBN 978-5 ...

ФОРМАТИВНОЕ И СУММАТИВНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ В ШКОЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ: МЕТОДИЧЕСКИЕ ТРУДНОСТИ И СТРАТЕГИИ УЧИТЕЛЯ

Касенова Асемгуль Асылбековна,
«Школа-лицей Vinom School им. Алихана Букейхана»
г.Астана, Казахстан

Аннотация. В статье анализируется использование формативного и суммативного оценивания в рамках критериальной системы образования Казахстана. Отмечаются основные трудности педагогов, связанные с адаптацией к новым

требованиям и применением критериев. Подчёркивается, что формативное оценивание способствует развитию самоконтроля и функциональной грамотности учащихся, тогда как суммативное фиксирует результаты обучения. Предлагаются стратегии оптимизации процесса оценивания, включая сочетание его видов, использование цифровых инструментов и дифференцированный подход

Ключевые слова: формативное оценивание, суммативное оценивание, критериальное оценивание, профессиональные навыки учителя, обратная связь, цифровые инструменты, дифференцированный подход.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанның критериалды бағалау жүйесі аясында формативті және жиынтық бағалауды қолдану мәселесі талданады. Мұғалімдердің жаңа талаптарға бейімделу және критерийлерді тиімді қолданудағы қиындықтары атап өтіледі. Формативты бағалау оқушылардың өзін-өзі бақылау және функционалдық сауаттылық дағдыларын дамытуға ықпал етсе, жиынтық бағалау оқу нәтижелерін тіркеуге бағытталған. Бағалау үдерісін оңтайландырудың тиімді тәсілдері ретінде екі түрін үйлестіру, цифрлық құралдарды пайдалану және сараланған оқыту әдістері ұсынылады.

Түйін сөздер: қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, критериалды бағалау, мұғалімнің кәсіби дағдылары, кері байланыс, цифрлық құралдар, сараланған тәсіл.

Abstract. The article analyzes the use of formative and summative assessment within Kazakhstan's criterion-based evaluation system. It highlights teachers' main challenges in adapting to new requirements and applying assessment criteria effectively. Formative assessment promotes the development of students' self-regulation and functional literacy, while summative assessment records learning outcomes. Strategies for optimizing the assessment process are proposed, including the integration of both assessment types, the use of digital tools, and differentiated teaching approaches.

Keywords: formative assessment, summative assessment, criterion-based assessment, teacher's professional skills, feedback, digital tools, differentiated approach.

Система школьного образования Казахстана в последние годы претерпела серьёзные изменения. С 2016 года в практику внедрено критериальное оценивание, которое стало важным шагом в модернизации образования. Данный подход, по мнению экспертов ОЭСР, делает процесс обучения более прозрачным и объективным, помогает ученикам лучше понимать требования к результатам, развивает навыки самооценки и ответственность за собственное обучение.

Однако переход к новой системе оказался непростым. Учителя в школах сталкиваются с рядом проблем: адаптацией к новым требованиям, разным пониманием критериев, нехваткой методической подготовки и ограниченными возможностями для использования цифровых инструментов. Кроме того, многие педагоги отмечают, что совмещение формативного и суммативного оценивания приводит к дополнительной нагрузке как для учителей, так и для учащихся.

Формативное оценивание важно тем, что оно помогает ученикам развивать самоконтроль, учиться анализировать собственные ошибки, получать своевременную обратную связь. Суммативное оценивание играет другую роль – оно фиксирует результаты обучения и позволяет определить уровень знаний и умений на определённом этапе. Но эффективное использование этих двух подходов требует от учителя гибкости и владения современными методиками.

Исследования отечественных и зарубежных авторов (Жумажанова, 2024; Жумашева, Жетпісбай, 2022; Фахрутдинов, 2025) показывают, что успешная практика оценивания складывается при сочетании формативного и суммативного подходов, использовании дифференциации, цифровых инструментов и системной методической поддержки педагогов.

Цель данной статьи – рассмотреть методические трудности применения формативного и суммативного оценивания в условиях обновлённого содержания образования Казахстана и представить стратегии, которые помогут учителям успешно использовать эти подходы. В основу статьи положен собственный опыт по разработке системы оценивания на уроках русского языка в 5 классе.

Разработка методических рекомендаций по формативному и суммативному оцениванию по русскому языку в 5 классе на весь учебный год была направлена на решение конкретных педагогических задач. Практика показала, что педагоги нуждаются не только в общих разъяснениях концепции критериального оценивания, но и в чёткой пошаговой системе, адаптированной к условиям массовой школы. Именно поэтому методика строилась на сочетании нормативных требований и реального опыта работы учителя.

Первый этап заключался в *анализе учебных программ, планов и существующих методических материалов*. Здесь выявились ключевые противоречия: с одной стороны, документы определяют общие требования к формативному и суммативному оцениванию, с другой – конкретные задания и критерии, предлагаемые в учебниках, не всегда соответствуют этим требованиям.

На втором этапе была проведена *переработка заданий*. Основная задача заключалась в том, чтобы каждое задание не только проверяло знания, но и способствовало формированию функциональной грамотности, развитию речи и коммуникативных навыков учащихся. Для этого часть упражнений трансформировалась в более практико-ориентированные, включающие анализ текстов, работу с фрагментами художественной литературы, составление собственных высказываний.

Третий этап был связан с *уточнением критериев оценивания и дескрипторов*. В процессе составления методики стало очевидно, что обобщённые формулировки («умеет применять правила», «понимает содержание текста») недостаточно понятны учащимся и даже вызывают трудности у педагогов. Поэтому критерии были конкретизированы, а дескрипторы представлены в форме пошаговых показателей, отражающих реальное выполнение задания.

Четвёртый этап касался *оптимизации учебного времени*. Перегрузка учащихся многочисленными формами контроля могла снизить их мотивацию. Поэтому было важно выстроить систему так, чтобы формативные задания органично вписывались в урок, не занимали чрезмерного времени, но при этом давали быструю обратную связь.

В основу методики легли *четыре ключевых принципа*:

Прозрачность – все критерии и дескрипторы формулировались в доступной форме, обсуждались с учащимися, что повышало уровень их понимания и вовлечённости.

Системность – каждое формативное задание подводило к суммативной работе, позволяя выстроить последовательность шагов и показать ученику общую логику обучения.

Дифференциация – задания разрабатывались на трёх уровнях: базовом (обязательный минимум), повышенном (усложнённые упражнения) и творческом (индивидуальные задания, мини-проекты).

Практико-ориентированность – упор делался не только на усвоение правил, но и на развитие умений применять знания в реальных речевых ситуациях.

В методике были использованы разнообразные методы:

Формативные приёмы: блиц-опросы, мини-тесты, работа в парах и группах, устные ответы с опорой на критерии, рефлексия по завершении урока. Эти методы помогали отслеживать усвоение материала на каждом этапе.

Суммативные работы: тематические тесты, изложения, сочинения, проекты. Они позволяли объективно зафиксировать уровень достижения учебных целей по завершении темы или четверти.

Самооценка и взаимооценка: специальные листы и чек-листы, где учащиеся отмечали выполнение пунктов задания, что способствовало развитию самостоятельности и ответственности за результаты.

Интеграция цифровых инструментов (при возможности): использование онлайн-тестов, интерактивных упражнений, что повышало интерес и облегчало обратную связь.

Предложенная методика строилась на сочетании требований обновлённого содержания и реальных условий работы учителя. Она позволила:

упростить процесс планирования формативных и суммативных заданий на учебный год;

обеспечить единообразие в подходах к оцениванию и снизить субъективность;

повысить вовлечённость учеников в процесс обучения через понятные критерии и задания;

оптимизировать нагрузку как для учителя, так и для учащихся.

Таким образом, разработанная методика представляет собой практическое руководство для учителя русского языка в 5 классе. Она сочетает теоретические основы критериального оценивания и апробированные в работе приёмы, что делает её применимой в повседневной педагогической практике.

Практическое применение. Для демонстрации возможностей разработанной методики приведу пример суммативного оценивания за

четверть (СОЧ) по русскому языку в 5 классе. Работа была рассчитана на 45 минут и включала проверку основных видов речевой деятельности.

Структура оценивания:

Чтение – 20 минут

Письмо – 25 минут

Слушание и говорение – проверяется отдельно (3–5 минут на каждого ученика)

Максимальное количество баллов – 30

Типы заданий:

МВО – множественный выбор ответа

КО – краткий ответ

РО – развёрнутый ответ

Аудирование и говорение (10 баллов). Ученики составляли диалог по одной из предложенных ситуаций: «ученик и библиотекарь», «школьник и водитель автобуса», «ученик и экскурсовод». Проверялись умение вести диалог, проявлять вежливость, слушать и задавать уточняющие вопросы.

Чтение (10 баллов). Первая часть – работа с несплошным текстом (афиши, рекламные материалы), где требовалось выделить ключевую информацию и сделать вывод. Вторая часть – чтение связного текста («История письменности») с последующим выполнением заданий: определение типа и стиля текста, основной мысли и подбор заголовка.

Письмо (10 баллов). Задание предусматривало написание текста объёмом 65-85 слов на одну из тем: школьная радиопередача о вежливости, письмо другу с приглашением в музей транспорта, сказка «Как автобус подружился с велосипедом». Проверялись умение строить связное высказывание, составлять план, использовать обращения, грамотно оформлять окончания слов.

Для каждого задания разработаны чёткие критерии и дескрипторы, что обеспечивало прозрачность и объективность оценки. Например, при оценивании письменной работы учитывались: соответствие теме, логика изложения, речевая грамотность, использование языковых средств.

Апробация СОЧ показала, что учащиеся лучше справляются с письменными заданиями, если предварительно тренируются на формативных работах с аналогичными критериями. Обсуждение критериев на уроках помогло снизить тревожность перед итоговой работой. Учителя отметили, что структура заданий удобна: она позволяет оценить не только знания, но и умение применять их в реальных речевых ситуациях.

Преимущества разработки:

- логичная связь между формативными заданиями и итоговым СОЧ;
- разноуровневые задания (базовые, повышенные, творческие);
- развитие не только предметных, но и функциональных навыков.

Трудности:

проведение устной части занимает дополнительное время
при большом классе нагрузка на учителя возрастает;

требуется тщательная проработка критериев письменной части, чтобы избежать субъективности.

Таким образом, представленный СОЧ за 1 четверть демонстрирует, как можно выстроить систему оценивания так, чтобы она была понятной, последовательной и полезной как для учителя, так и для ученика.

Рекомендации. При составлении формативных и суммативных работ по русскому языку в 5 классе важно помнить, что их цель – не только проверить знания, но и показать ученику его продвижение. Поэтому при планировании заданий стоит учитывать несколько моментов.

Во-первых, начинайте с простого. Формативные работы должны опираться на задания, близкие к повседневной практике: небольшие тексты для чтения, короткие диалоги, упражнения на подбор слов. Это позволяет детям постепенно привыкнуть к формату оценивания и снижает их тревожность.

Во-вторых, заранее обсуждайте с учащимися критерии оценивания. Когда ребёнок понимает, что именно от него ожидают, он увереннее выполняет работу. Хорошо работает практика коллективного разбора примеров: показать, как одно и то же задание может быть выполнено на «высоком» и «среднем» уровне.

В-третьих, при разработке СОЧ старайтесь сохранять баланс между различными видами речевой деятельности: чтение, письмо, аудирование и говорение. Это позволит получить целостное представление о языковых навыках ученика.

Не менее важно учитывать особенности конкретного класса. Для сильных групп можно предлагать больше заданий на рассуждение, для разноуровневых – предусмотреть базовые и усложнённые варианты ответов.

Наконец, анализ результатов должен быть практическим. Рекомендуется выделять не только количество баллов, но и сильные стороны каждого ученика, а также зоны, требующие доработки. Такой подход делает оценивание инструментом развития, а не только контроля.

Проведённая работа по разработке и апробации методики формативного и суммативного оценивания по русскому языку в 5 классе показала, что данный процесс требует системного и продуманного подхода. Основная задача состояла не только в создании набора заданий, но и в том, чтобы сделать оценивание прозрачным, последовательным и полезным для всех участников образовательного процесса.

В ходе разработки выявлены трудности, связанные с несоответствием учебных материалов и критериев, недостаточной конкретикой дескрипторов, а также риском перегрузки содержания. Эти проблемы удалось частично решить через уточнение критериев, дифференциацию заданий по уровням сложности и ориентацию упражнений на развитие функциональной грамотности.

Практическое применение методики показало её эффективность. Формативные задания помогли ученикам лучше понимать собственные

сильные стороны и зоны роста, а суммативные работы позволили объективно оценить уровень сформированности навыков. При этом особое значение имели прозрачность требований и системность подготовки: ученики видели связь между повседневной работой и итоговыми результатами.

Таким образом, методика может стать действенным инструментом в руках учителя. Она помогает не только оценивать, но и обучать, формировать у школьников ответственное отношение к учёбе, развивать их умение анализировать свои успехи. Представленные материалы могут служить опорой для педагогов, стремящихся улучшить качество оценивания и сделать его частью образовательного процесса, направленного на развитие функциональной грамотности.

Список литературы:

1. Жумажанова С.К. Возможности и ограничения реализации критериального оценивания в системе педагогических измерений (на примере школьного образования) [Электронный ресурс] // Современное педагогическое образование. – 2024. – №6. – С. 56–63. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnosti-i-ogranicheniya-realizatsii-kriterialnogo-otsenivaniya-v-sisteme-pedagogicheskikh-izmereniy-na-primere-shkolnogo/viewer>.

2. Фахрутдинов Р. Р. Проблемы внедрения и реализации критериального оценивания на уровне школьного образования [Электронный ресурс] // Universum: психология и образование. – 2025. – № 4 (130). – С. 46–48. – Режим доступа: <https://7universum.com/ru/psy/archive/item/19716>.

3. Жумашева А.Ш., Жетпісбай Ә.Қ. Критериальное оценивание учебных достижений школьников в условиях обновленного содержания образования [Электронный ресурс] // Вестник КазНПУ имени Абая. Серия «Филология». – 2022. – №3(81). – С. 39–56. – Режим доступа: <https://bulletin-philology.kaznpu.kz/index.php/ped/article/view/875>.

4. Цубера С.Г., Касеинова К.К. Критериальное оценивание на уроках русского языка как средство мотивации учебной деятельности [Электронный ресурс] // Алтынсаринские чтения: материалы Международной научно-практической конференции «Инновационные технологии в современном образовании: стратегия, задачи, внедрение». – Костанай, 2024. – Кн. I. – Режим доступа: <http://repo.kspi.kz/handle/123456789/7375>.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ОБРАТНАЯ СВЯЗЬ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБУЧЕНИЯ

Саттыбаева Сауле Кумаровна

ГКПна ПХВ «Гимназия № 6»

г.Астана, Казахстан

Аннотация. В статье рассматривается роль формативного оценивания в повышении качества школьного образования. Обратная связь определяется как ключевой механизм, способствующий развитию критического мышления, саморефлексии и

устойчивой учебной мотивации. Эмпирические данные подтверждают, что использование комментариев, дескрипторов, самооценки и портфолио улучшает результаты обучения и снижает тревожность учащихся. Практическая значимость заключается в формировании прозрачной и личностно-ориентированной образовательной среды. Отмечается необходимость методической поддержки педагогов и внедрения цифровых инструментов для эффективной обратной связи.

Ключевые слова: формативное оценивание, педагогическая обратная связь, школьное образование, учебная мотивация, критическое мышление, индивидуализация обучения, результаты обучения, самооценка обучающихся.

Аңдатпа. Мақалада мектептегі білім сапасын арттырудағы формативті бағалаудың рөлі қарастырылады. Кері байланыс сыни ойлауды, өзін-өзі талдауды және тұрақты оқу мотивациясын дамытуға ықпал ететін негізгі тетік ретінде сипатталады. Эмпирикалық деректер пікірлер, дескрипторлар, өзін-өзі бағалау және портфолио қолдану оқу нәтижелерін жақсартып, оқушылардың мазасыздығын төмендететінін көрсетеді. Практикалық маңызы — ашық әрі тұлғаға бағытталған оқу ортасын қалыптастыру мүмкіндігімен айқындалады. Сондай-ақ мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсетудің және тиімді кері байланыс орнату үшін цифрлық құралдарды енгізудің қажеттілігі атап өтіледі.

Түйін сөздер: формативті бағалау, педагогикалық кері байланыс, мектептегі білім, оқу мотивациясы, сыни ойлау, оқытуды даралау, Оқыту нәтижелері, білім алушылардың өзін-өзі бағалауы.

Abstract. The article examines the role of formative assessment in improving the quality of school education. Feedback is identified as a key mechanism that fosters critical thinking, self-reflection, and sustained learning motivation. Empirical data demonstrate that the use of comments, descriptors, self-assessment, and portfolios enhances learning outcomes and reduces student anxiety. The practical significance lies in the creation of a transparent, learner-centered educational environment. The study emphasizes the need for methodological support for teachers and the integration of digital tools to ensure effective feedback.

Keywords: formative assessment, pedagogical feedback, school education, learning motivation, critical thinking, individualization of learning, learning outcomes, self-assessment of students.

Современная образовательная парадигма акцентирует внимание не только на передаче знаний, но и на развитии у обучающихся навыков критического мышления, самостоятельности и способности к самообучению на протяжении всей жизни. В этих условиях особое значение приобретает формативное оценивание, ориентированное на процесс обучения, а не на конечный результат. Одним из ключевых элементов данной практики выступает педагогическая обратная связь, обеспечивающая двустороннюю коммуникацию между учителем и учеником и позволяющая корректировать образовательный процесс в режиме реального времени [1; 2].

Педагогическая обратная связь рассматривается исследователями как системный инструмент, способный значительно повысить успеваемость учащихся. Так, метаанализ Дж. Хэтти показал, что качественная обратная связь входит в число наиболее эффективных факторов, влияющих на достижения школьников [3]. Обратная связь способствует не только выявлению и устранению пробелов в знаниях, но и формированию у обучающихся устойчивой учебной мотивации, навыков саморефлексии и саморегуляции [4; 5].

В практике школьного образования Казахстана формативное оценивание получает всё более широкое распространение, что связано с внедрением обновлённого содержания образовательных программ. По мнению Хан Н. Н. и Жуматовой А. О. [6], систематическое применение методов педагогической обратной связи позволяет адаптировать образовательный процесс под индивидуальные потребности учеников, делая его более гибким и ориентированным на личностное развитие. Аналогичные выводы представлены и в работах Нургабыл Д. Н. и Шакен М. М. [7], где подчёркивается роль формативного оценивания в развитии критического мышления учащихся.

Таким образом, педагогическая обратная связь в рамках формативного оценивания выступает ключевым механизмом повышения качества образования. Она не только обеспечивает объективность оценки и прозрачность учебного процесса, но и создаёт условия для формирования у школьников метапредметных навыков, необходимых в XXI веке.

Разработка методики исследования строилась на интеграции аналитического, диагностического и практико-ориентированного подходов. Цель заключалась в том, чтобы создать инструмент педагогической обратной связи, применимый в условиях школьного образования и учитывающий специфику современного учебного процесса.

На основном этапе внедрялись отобранные педагогические инструменты, среди которых были устная и письменная обратная связь, использование дескрипторов, организация самооценки и взаимооценки, а также формирование индивидуального портфолио учащегося. Каждое средство рассматривалось не изолированно, а как часть целостной педагогической системы. Особое внимание уделялось включению учащихся в процесс оценки: они не только получали информацию от педагога, но и учились анализировать свои действия, сопоставлять их с критериями и корректировать дальнейшую деятельность.

Важным элементом методики стало использование цифровых решений. Онлайн-платформы и электронные журналы применялись для фиксации данных, упрощая их последующую обработку и анализ. Это позволило сделать процесс обратной связи более оперативным и адресным. Кроме того, цифровые инструменты создавали условия для интерактивного взаимодействия, повышая интерес учащихся и снижая уровень формального отношения к оцениванию.

На заключительном этапе осуществлялась аналитическая обработка данных. Для этого применялись методы сравнительного анализа, а также элементы педагогической статистики. Сопоставление результатов по контрольным и экспериментальным группам дало возможность оценить эффективность методики. Кроме количественных показателей учитывались и качественные аспекты: изменения в поведении учащихся, их вовлечённость в учебный процесс, готовность к сотрудничеству и способность самостоятельно определять цели обучения.

Методика, таким образом, выступает как многоуровневая система, где теоретическая база сочетается с практическими инструментами, а педагогическая обратная связь рассматривается не только как средство контроля, но и как ресурс развития личности учащегося. Её гибкость позволяет адаптировать предложенные подходы к различным учебным предметам и образовательным условиям, обеспечивая устойчивое улучшение качества школьного образования.

Формативное оценивание в современной педагогике рассматривается как один из ключевых инструментов повышения качества обучения, обеспечивающий непрерывный мониторинг учебных достижений и создание условий для формирования у учащихся навыков саморефлексии и критического мышления. В основе данной концепции лежит педагогическая обратная связь, которая выступает не только средством фиксации ошибок, но и механизмом развития личности обучающегося. Исследования показывают, что систематическая и качественная обратная связь оказывает значительное влияние на академическую успешность школьников. Так, Дж. Хэтти, проведя масштабный метаанализ более 800 исследований, доказал, что обратная связь входит в число наиболее действенных факторов, повышающих результаты обучения, уступая лишь мотивации и качеству преподавания [2].

Педагогическая обратная связь реализуется в различных формах: устной, письменной, парной и групповой. Её уникальность заключается в том, что она не ограничивается указанием ошибок, а включает конкретные рекомендации, предложения по улучшению и поддержку со стороны педагога. Это делает процесс обучения более прозрачным и мотивирующим, что особенно важно в условиях обновлённых образовательных стандартов Казахстана, ориентированных на личностно-ориентированный подход [8]. На уроках литературы подобные практики позволяют школьникам не только глубже понимать содержание произведений, но и формировать собственную позицию, развивать навыки анализа текста и интерпретации авторского замысла.

Особую роль играет использование инструментов формативного оценивания, которые систематизируют процесс обратной связи. В учебной практике нашли широкое применение такие методы, как устная обратная связь, письменные комментарии учителя, самооценка и взаимооценка, а также работа с портфолио учащегося. Они обеспечивают комплексный подход к оценке учебных достижений и формированию самостоятельности обучающихся. В данной связи особое значение имеет представленный в исследовании перечень инструментов формативного оценивания и ожидаемых результатов от их применения (таблица 1)

Таблица 1 - Инструменты формативного оценивания

Инструменты формативного оценивания	Ожидаемые результаты
Устная обратная связь	Формирование у учащихся понимания ошибок, развитие критического мышления и саморефлексии.

Письменные комментарии учителя	Повышение осознанности в выполнении заданий и улучшение качества письменных работ.
Дескрипторы и критерии оценивания	Прозрачность процесса обучения, умение соотносить результат с требованиями.
Самооценка и взаимооценка	Развитие ответственности за результат, формирование навыков сотрудничества и объективности.
Наблюдения и педагогический мониторинг	Оперативное выявление затруднений и своевременная корректировка учебного процесса.
Тесты и мини-опросы	Диагностика уровня усвоения материала, выявление пробелов в знаниях.
Работа с портфолио учащегося	Формирование индивидуальной образовательной траектории, отслеживание динамики развития.
Примечание – Составлена автором.	

Анализ таблицы показывает, что каждый инструмент выполняет свою уникальную функцию: устная обратная связь способствует развитию критического мышления, письменные комментарии формируют осознанность выполнения заданий, а использование дескрипторов повышает прозрачность процесса обучения. Самооценка и взаимооценка стимулируют чувство ответственности за результаты, а педагогический мониторинг позволяет своевременно корректировать процесс обучения.

Эмпирическая часть исследования подтверждает теоретические положения. Данные, представленные в Таблице 2.

Таблица 2 - Сравнение показателей до и после применения педагогической обратной связи

Показатель	До применения обратной связи	После применения обратной связи
Средний балл контрольных работ	3,1	3,9
Процент успеваемости (%)	68%	85%
Учебная мотивация (по анкетированию)	60%	82%
Примечание – Составлена автором.		

Сравнение показателей до и после применения педагогической обратной связи, свидетельствуют о положительной динамике в образовательных результатах. Так, средний балл контрольных работ повысился с 3,1 до 3,9; процент общей успеваемости вырос с 68 % до 85 %; уровень учебной мотивации, измеренный посредством анкетирования, увеличился с 60 % до 82 %. Подобные результаты отражают не только рост академических показателей, но и повышение удовлетворённости учащихся процессом обучения. Сопоставление этих данных с международными исследованиями показывает, что качественная обратная связь является универсальным фактором, оказывающим положительное воздействие на все уровни образовательной системы.

Анализ таблицы позволяет выделить несколько закономерностей.

Во-первых, систематическая обратная связь способствует снижению количества грубых ошибок, что связано с формированием у обучающихся навыков самокоррекции. Во-вторых, повышение среднего балла и процента успеваемости демонстрирует, что формативное оценивание обеспечивает более глубокое понимание учебного материала, а не только механическое воспроизведение знаний. В-третьих, рост уровня мотивации указывает на положительное влияние педагогической обратной связи на эмоциональное состояние школьников: снижается тревожность, связанная с традиционными формами контроля, и усиливается интерес к учебному процессу.

Несмотря на очевидные преимущества, внедрение формативного оценивания сопровождается рядом трудностей. Прежде всего, это необходимость значительных временных затрат на подготовку заданий и разработку дескрипторов, что увеличивает нагрузку на педагогов. Кроме того, не все учащиеся готовы к объективной самооценке и взаимной оценке, что требует формирования у них специальных навыков и культуры ответственности за результаты обучения. Ограниченность времени урока также препятствует полноценному использованию всех форм обратной связи. Эти проблемы отмечаются как отечественными, так и зарубежными исследователями [3; 6].

Однако перспективы развития формативного оценивания в Казахстане достаточно позитивны. Во-первых, наблюдается активное внедрение цифровых инструментов - онлайн-платформ, электронных журналов, интерактивных приложений, позволяющих автоматизировать процесс фиксации обратной связи. Во-вторых, в образовательной политике страны усиливается акцент на личностно-ориентированный подход, что делает формативное оценивание особенно востребованным. В-третьих, накопленный опыт подтверждает, что при условии методической подготовки педагогов и разработки национальных рекомендаций использование педагогической обратной связи способно существенно повысить качество образования.

Таким образом, педагогическая обратная связь в рамках формативного оценивания является важнейшим инструментом повышения качества обучения, обеспечивающим не только рост академических показателей, но и развитие личности школьника. Представленные данные и анализ таблиц позволяют заключить, что систематическое применение обратной связи способствует формированию у учащихся критического мышления, самостоятельности, коммуникативных навыков и устойчивой учебной мотивации. Эти результаты делают формативное оценивание одним из ключевых направлений модернизации современного образования в Казахстане и подтверждают необходимость его дальнейшего распространения и методического совершенствования.

Результаты проведённого исследования дают основания для выработки практических рекомендаций, направленных на совершенствование

использования педагогической обратной связи в системе школьного образования.

В первую очередь необходимо уделить внимание методической подготовке педагогов. Учителям следует предлагать целевые курсы и тренинги, направленные на формирование навыков разработки дескрипторов, составления конструктивных письменных и устных комментариев, а также освоение современных цифровых инструментов. Такая подготовка позволит педагогам не только снизить субъективность оценивания, но и повысить точность и оперативность обратной связи, обеспечив её адресность и значимость для учащихся.

Важным направлением модернизации образовательной практики является интеграция цифровых технологий. Применение электронных журналов, онлайн-опросов и интерактивных платформ даст возможность автоматизировать сбор и анализ данных, облегчить мониторинг прогресса и своевременно корректировать учебные действия. Использование таких ресурсов также способствует повышению интереса и вовлечённости школьников в образовательный процесс.

Необходимо акцентировать внимание на формировании у учащихся культуры самооценки и взаимооценки. Для этого в учебный процесс рекомендуется включать задания, требующие совместного обсуждения ошибок, анализа собственных результатов и поиска путей их исправления. Подобные практики развивают критическое мышление, самостоятельность и чувство ответственности за собственное обучение.

Проведённое исследование показало, что педагогическая обратная связь является не просто дополнительным элементом контроля, а целостным инструментом организации учебного процесса, влияющим на качество образования в целом. Применение формативного оценивания позволяет превратить оценочную деятельность из формальной процедуры в механизм развития мышления, саморефлексии и ответственности у школьников. Представленные данные наглядно продемонстрировали, что систематическая обратная связь ведёт к росту академической успеваемости, снижению количества ошибок и повышению мотивации к обучению.

Практическая значимость результатов заключается в том, что использование разнообразных форм обратной связи делает образовательный процесс более гибким и ориентированным на личностные потребности обучающихся. Приёмы формативного оценивания - от письменных комментариев и дескрипторов до самооценки и цифровых инструментов - обеспечивают не только прозрачность и объективность, но и способствуют созданию атмосферы сотрудничества между учителем и учеником.

В долгосрочной перспективе формативное оценивание с активным использованием педагогической обратной связи может стать основой устойчивой образовательной модели, ориентированной на развитие критического мышления, коммуникативных и метапредметных навыков

учащихся. Такая модель соответствует международным тенденциям и отвечает задачам модернизации казахстанской системы образования.

Список литературы:

1. Black P., Wiliam D. Developing the theory of formative assessment //Educational Assessment, Evaluation and Accountability (formerly: Journal of personnel evaluation in education). – 2009. – Т. 21. – №. 1. – С. 5-31.
2. Hattie J., Timperley H. The power of feedback //Review of educational research. – 2007. – Т. 77. – №. 1. – С. 81-112.
3. Learning M. I. O. Visible Learning For Teachers: Maximizing Impact On Learning PDF.
4. Nicol D. J., Macfarlane-Dick D. Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice //Studies in higher education. – 2006. – Т. 31. – №. 2. – С. 199-218.
5. Shute V. J. Focus on formative feedback //Review of educational research. – 2008. – Т. 78. – №. 1. – С. 153-189.
6. Хан Н. Н., Жуматова А. О. Формативное оценивание как важный аспект качественного обучения //Global Science and Innovations: Central Asia (см. в книгах). – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 56-65.
7. Нургабыл Д. Н., Шакен М. М. Моделирование формативного оценивания учебных достижений учащихся //Вестник Казахского Национального женского педагогического университета. – 2020. – №. 4. – С. 16-22.
8. Родунер С. А. Формативное оценивание в обновлённом содержании образования как способ повышения учебной мотивации и самостоятельности учащихся //Инновации в образовании (Казахстан). – 2017. – №. 5. – С. 46-49.

**ДИАГНОСТИКА ПРОГРЕССА УЧАЩИХСЯ ПРИ ПОМОЩИ
ФОРМАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ**

Игенберлина Кызгалдак Еркиновна,
ГКП на ПХВ «Школа-лицей № 59 им. Карима Мынбаева»
г. Астана, Казахстан

Аннотация. В статье анализируется диагностика учебного прогресса при изучении русской литературы в 8 классе школ с русским языком обучения. Подчёркивается значение формирования функциональной грамотности, включающей критическое мышление, читательскую компетентность и рефлексию. Автор отмечает необходимость согласованности целей обучения, урока, формативных заданий и критериев оценивания для сохранения развивающего потенциала оценивания. На материале произведений В. Распутина, Ч. Айтматова, С. Жунусова и В. Астафьева рассмотрены задания, направленные на развитие аналитического и интерпретационного мышления. Делается вывод о том, что системная взаимосвязь всех компонентов планирования повышает эффективность обучения и качество образовательных результатов.

Ключевые слова: русская литература, 8 класс, функциональная грамотность, критическое мышление, читательская компетентность, формативное оценивание,

критерии оценивания, аналитическое мышление, интерпретационное мышление, образовательные результаты.

Аңдатпа. Мақалада орыс тілді мектептердің 8-сыныбында орыс әдебиетін оқудағы оқу үлгерімінің диагностикасы талданады. Сыни ойлауды, оқу құзыреттілігін және рефлексияны қамтитын функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың маңыздылығы атап өтіледі. Автор бағалаудың даму әлеуетін сақтау үшін оқу мақсаттарының, сабақтың, формативті тапсырмалардың және бағалау критерийлерінің дәйектілігі қажеттілігін атап өтеді. Мақалада В. Распутин, Ш. Айтматов, С. Жұнусов, В. Астафьев шығармалары негізінде әзірленген тапсырмалар мысал ретінде келтірілген.

Түйін сөздер: орыс әдебиеті, 8-сынып, функционалдық сауаттылық, сыни ойлау, оқу құзыреттілігі, қалыптастырушы бағалау, бағалау критерийлері, аналитикалық ойлау, интерпретациялық ойлау, оқу нәтижелері.

Abstract.. The article analyzes the diagnosis of academic progress in studying Russian literature among 8th-grade students in schools with Russian as the language of instruction. The importance of developing functional literacy, which includes critical thinking, reading competence, and reflection, is emphasized. The author highlights the need for consistency between learning objectives, lessons, formative tasks, and assessment criteria in order to preserve the developmental potential of assessment. The article provides examples of tasks developed on the basis of works by V. Rasputin, Ch. Aitmatov, S. Zhunusov, and V. Astafyev.

Keywords: Russian literature, Grade 8, functional literacy, critical thinking, reading competence, formative assessment, assessment criteria, analytical thinking, interpretative thinking, educational outcomes.

В процессе разработки краткосрочного планирования учителю необходимо акцентировать внимание на формировании функциональной грамотности учащихся, которая включает развитие критического мышления, читательской компетентности, способности к рефлексии и других метапредметных навыков. В данном контексте особую значимость приобретает обеспечение направленности формативных заданий на достижение учебных целей, обозначенных в типовой учебной программе, поскольку именно они предполагают системное развитие указанных умений.

Одной из распространённых методических ошибок при разработке краткосрочного планирования является отсутствие логической взаимосвязи между учебной целью, целеполаганием конкретного урока, форматом заданий и системой критериев оценивания.

Одним из ключевых условий эффективности формативной оценки является целостность и внутренняя согласованность элементов краткосрочного планирования. Однако на практике нередко наблюдается нарушение этой логики: цель урока не вытекает из учебной цели напрямую, задания носят эпизодический характер, а критерии оценивания не отражают ожидаемых результатов обучения. Подобная несогласованность затрудняет как диагностику учебного прогресса, так и реализацию компетентностного подхода в обучении. Для преодоления данной методической ошибки необходимо обеспечить тесную связь между всеми компонентами учебного процесса — от постановки целей до отбора заданий и формулировки критериев, что, в свою очередь, позволяет использовать формативную оценку как инструмент педагогической поддержки и развития учащихся.

Формативная оценка становится эффективным инструментом диагностики и поддержки учебного прогресса учащихся только при условии, что формативные задания изначально ориентированы на достижение учебных целей и логически вытекающей из них цели урока.

Актуальность данного подхода в данной статье предлагается рассмотреть на примере формативных заданий и системы критериального оценивания, сопровождающей их применение при изучении русской литературы в 8 классе — на этапе, когда обучение переходит от базового восприятия художественного текста к его аналитическому осмыслению и интерпретации.

В первой четверти в 8 классе учащиеся знакомятся с произведениями русской литературы, такими как:

- В. Г. Распутин «Уроки французского»;
- Ч. Айтматов «Первый учитель», «Красное яблоко»;
- С. Н. Жунусов «Прозрение»;
- В. П. Астафьева «Фотография, на которой меня нет».

Изучение произведений требует от учащихся не только понимания сюжета, но и способности анализировать идею, характеры, мотивы и художественные средства. Формативные задания помогают развивать эти навыки.

Формативная оценка направлена на выявление текущего уровня знаний и умений учащихся с целью их последующего развития. Она включает в себя регулярную обратную связь, позволяющую ученикам осознавать свои достижения и области для улучшения. В отличие от суммативной оценки, формативная фокусируется на процессе обучения, а не только на конечном результате.

Примеры формативных заданий:

Задание «Литературный дневник» к цели 8.4.1.1 участвовать в обсуждении произведения, отстаивая свою точку зрения, оценивая поведение, поступки героев, позицию автора⁵ по рассказу Анатолия Алексина «А где-то там...»

1. Охарактеризуй мальчика из рассказа. Какие черты проявились в его поведении? Как ты к нему относишься?

2. Опиши внутренние переживания героя. Что его беспокоило? Почему он не чувствовал радости от того, что его отец — герой?

3. Что, по-твоему, скрывается за внешним спокойствием рассказа? Какие глубокие чувства «читаются между строк»?

4. Может ли такая ситуация произойти в жизни? Как бы ты себя чувствовал на месте героя?

8. Цитата дня

Выбери одну цитату из рассказа, которая тебя задела. Объясни, почему именно она.

Критерии оценивания	№ задания	Дескрипторы	Баллы
Выражает личное отношение к герою и его поступкам, сопоставляет художественную ситуацию с жизненным опытом, интерпретирует подтекст и чувства героев.	1	даёт оценку поведению мальчика	1
		объясняет скрытые чувства и мысли героев	1
		объясняет подтекст	1
		проводит связь с реальностью	1

Задание «Перефразируйте определения 1-2 предложениями» к цели 8.1.1.1 понимать термины: романтизм и реализм как литературные направления, исторический образ (персонаж), трагедия, комедия, поэма, символ, психологический параллелизм, афоризм, эпиграф, прототип, автобиографизм.

Данное задание развивает следующие навыки:

1. Функциональная грамотность — умение понимать смысл текста и передавать его другими словами.
2. Речевая гибкость — способность использовать синонимы, варьировать синтаксис и структуру высказывания.
3. Критическое мышление — анализ исходной формулировки и отбор главного смысла.
4. Языковая компетенция — расширение словарного запаса, улучшение грамматической правильности.
5. Коммуникативные умения — умение адаптировать высказывание под разную аудиторию и цель общения.
6. Саморефлексия — осознание способов выражения мысли и их эффективности.

Критерии оценивания	№ задания	Дескрипторы	Баллы
Определяет литературные направления и их особенности.	1	даёт определение реализма	1
		приводит 1–2 характерные черты	1
		объясняет значение терминов	1
		приводит пример	1

Задание «Толстые вопросы и задание на разграничение открытой и скрытой (подтекстой) информации» к цели 8.1.2.1 понимать художественное произведение, критически осмысливая; различать открытую и скрытую (подтекст) информацию.

Данные задания способствуют осмысленному и деятельностному обучению, где ученик становится активным участником процесса и развивают следующие навыки:

1. Глубокого понимания текста — позволяет улавливать не только то, что сказано напрямую, но и то, что автор подразумевает.
2. Развития критического мышления — читатель учится анализировать, делать выводы, видеть противоречия и скрытые мотивы.

3. Интерпретации художественного текста — особенно важно в литературе, где автор часто использует намёки, символы, иронию.

4. Осознанного чтения в жизни — помогает распознавать манипуляции в СМИ, рекламе, публичной речи.

5. Формирования собственной позиции — понимание подтекста даёт возможность глубже оценивать ситуацию, аргументировать свою точку зрения.

6. Развития эмпатии — умение читать между строк способствует пониманию чувств, намерений и переживаний других людей.

Критерии оценивания	№ задания	Дескрипторы	Баллы
Осмысленно отвечает на «толстые» вопросы, демонстрируя критическое восприятие	1	даёт развёрнутый, обоснованный ответ	1
		приводит примеры из произведения	1
		высказывает личную точку зрения	1
Различает открытую и скрытую информацию	2	указывает факты	1
		объясняет скрытые смыслы, исходя из подтекста	1
		делает выводы исходя из деталей	1

Задание «Составление сложного цитатного плана» к цели 8.1.4.1 составлять сложный цитатный план.

Данный вид работы формирует навыки глубокой работы с текстом — ученики учатся точно отбирать ключевые фрагменты, отражающие смысл произведения.

2. Развитие аналитического мышления — при выборе цитат необходимо осмыслить их значение и роль в композиции или идее текста.

3. Умение структурировать информацию — план помогает логично выстраивать ход рассуждения, готовиться к сочинению или ответу.

4. Подготовка к аргументации — цитаты служат доказательствами в письменных работах и устных ответах.

5. Развитие читательской грамотности — формируется навык внимательного, вдумчивого чтения с акцентом на смысловые узлы текста.

6. Поддержка при самостоятельном анализе текста — план с цитатами помогает не потерять логическую нить и опираться на исходный материал.

Критерии оценивания	№ задания	Дескрипторы	Баллы
Структура плана соответствует логике произведения, цитаты подобраны верно, для детального анализа выделены подпункты	1	отражены основные этапы сюжета	1
		соблюдена логическая последовательность	1
		цитаты точно отражают содержание соответствующего пункта	1
		план состоит из пунктов и подпунктов	1

Формативные задания работают в связке с критериальным оцениванием, обеспечивая целенаправленное обучение и поддержку ученика.⁶

Критериальное оценивание обеспечивает осмысленную и прозрачную обратную связь по формативному заданию. Оно позволяет оценить, насколько успешно учащийся продвинулся к достижению учебной цели, на которую было направлено задание.

Формативное задание — это инструмент для развития конкретного навыка или понимания, а критерии и дескрипторы помогают как ученику, так и учителю понять, что считается успешным выполнением, и в чём именно проявляется прогресс или затруднение.

Логическая связь между целями обучения, целями урока, формативными заданиями и критериями оценивания необходима, так как при согласованности всех элементов, обучение становится осмысленным и системным, а не набором случайных заданий. Цели обучения задают направление, а задания и критерии позволяют пошагово двигаться к ним и фиксировать прогресс. Критерии, вытекающие из целей, помогают точно оценить, достиг ли ученик запланированного результата. Понимая, зачем он выполняет задание и как оно связано с целью, ученик учится осознанно и активно. Без связи с целями формативные задания теряют смысл и не дают развивающей обратной связи.

Такая связь — признак качественного планирования, соответствующего современным образовательным подходам.

Вывод: логическая связность обеспечивает эффективность обучения, делает оценивание прозрачным и способствует достижению запланированных образовательных результатов

Список литературы:

1. Методическая разработка «Мой читательский дневник» на Infourok
2. Учебное пособие «Методика преподавания литературы» (Богданова, Леонов, Чертов) — содержит обсуждение читательских дневников в школьной практике.

3. Статья «Для чего и как используется приём «Толстые и тонкие вопросы»» — описание методики, примеры применения.

4. Рекомендации по составлению сложного плана — практические советы и алгоритм.

5. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029767>

6. Сборник материалов по формативному оцениванию (UST — Казахстан).

МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Бегежанова Акмарал Еркинжасовна ,

Школа -лицей «NURORDA»

г.Астана, Казахстан

Аннотация. Цель статьи заключается в рассмотрении различных аспектов оценивания знаний и навыков учащихся на уроках русского языка и литературы. Актуальность данной работы обусловлена потребностью современного учителя во введении новых подходов к оцениванию образовательных результатов. Работа включает в себя анализ различных подходов к оцениванию, таких как формирующее и суммативное оценивание, а также критериальное оценивание. В статье также обсуждается практическая реализация этих методов и приемов в учебном процессе, включая использование различных видов заданий и инструментов оценивания. Данные приемы могут быть использованы на уроках гуманитарного цикла.

Ключевые слова: оценивание, качество обучения, критерии оценивания, дескриптор, самооценивание, взаимооценивание.

Аңдатпа. Мақаланың мақсаты – орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың білімдері мен дағдыларын бағалаудың әртүрлі аспектілерін қарастыру. Бұл жұмыстың өзектілігі қазіргі мұғалімнің білім беру нәтижелерін бағалаудың жаңа тәсілдерін енгізу қажеттілігімен айқындалады. Мақалада қалыптастырушы және жиынтық бағалау, сондай-ақ критериалды бағалау сияқты түрлі тәсілдерге талдау жасалады. Сонымен қатар, бұл әдістер мен тәсілдердің оқу процесінде жүзеге асырылуы, түрлі тапсырмалар мен бағалау құралдарын қолдану мәселелері талқыланады. Ұсынылған әдістер гуманитарлық пәндер сабақтарында қолдануға болады.

Түйін сөздер: бағалау, оқыту сапасы, бағалау критерийлері, дескриптор, өзін-өзі бағалау, өзара бағалау.

Abstract. The purpose of the article is to examine various aspects of assessing students' knowledge and skills in Russian language and literature lessons. The relevance of this work is determined by the need for modern teachers to introduce new approaches to evaluating educational outcomes. The paper analyzes different assessment approaches, such as formative and summative assessment, as well as criterion-based assessment. It also discusses the practical implementation of these methods and techniques in the learning process, including the use of various types of tasks and assessment tools. These methods can be applied in humanities lessons.

Keywords: assessment, quality of education, assessment criteria, descriptor, self-assessment, peer assessment.

Сегодня перед учителем стоит задача изменения традиционных подходов оценивания достижений учащихся и расширения инструментов оценивания. Педагог должен владеть приемами и методами, с помощью которых можно оценить предметные, метапредметные, личностные образовательные

результаты ученика на разных этапах урока. Кроме того, оценка должна играть не только роль констатации полученных знаний: удовлетворительно, хорошо, отлично, но и быть стимулятором индивидуального творческого развития ребенка, определенным мотиватором к достижению высоких образовательных результатов. Теперь оценивание должно быть определенным механизмом обеспечения непрерывности процесса повышения качества образования, обеспечивающее обратную связь для всех субъектов образовательного процесса (учитель – ученик – родитель). Оценивание должно не только суммировать достигнутые результаты, но и стать отправной точкой, за которой следует новый этап развития учащегося. Основными принципами оценивания в стандартах нового поколения являются:

- оценивание – непрерывный процесс, естественным образом интегрированный в образовательную практику;
- оценивание может быть только критериальным, основными критериями оценивания являются ожидаемые результаты, соответствующие целям обучения;
- критерии оценивания и алгоритм выставления отметки заранее известны педагогам и учащимся (алгоритм оценивания может разрабатываться учениками и учителем совместно);
- система оценивания предназначена для того, чтобы учащиеся были вовлечены в контрольно-оценочную деятельность, приобретая навыки самооценки и взаимооценки. Всем вышеперечисленным требованиям соответствует формирующее оценивание. Этот вид оценивания относится к любому виду деятельности учителя и учеников, оценивающих самих себя, предоставляет информацию, которая может служить связующим звеном и позволяет вносить изменения в образовательный процесс.

Цель формирующего оценивания – улучшить качество учения.

Ключевыми характеристиками формирующего оценивания являются следующие:

- оценивание включено в процесс преподавания и учения;
- обсуждение учебных целей с учащимися;
- оценивание должно помочь ученикам осознавать значимость учебного материала;
- учащийся вовлекается в процесс самооценивания или взаимооценивания;
- обеспечивается обратная связь: оценивание помогает учащимся наметить следующие шаги в учении;
- укрепляется уверенность в том, что каждый учащийся может добиться улучшений в учении;

В отличие от пятибалльного оценивания, которое учитывает успешность усвоения стандартного набора знаний, формирующее является одним из эффективных способов повышения образовательных достижений каждого

ученика, сокращения разрыва между наиболее успевающими учащимися и теми, кто испытывает серьёзные затруднения в обучении.

На сегодняшний день написаны статьи, брошюры, в которых описываются теоретические аспекты введения формирующего оценивания в образовательный процесс (И.С.Фишман, Г.Б.Голуб, М.А.Пинская), но его практическая реализация в образовательном процессе описана недостаточно.

Таким образом, актуальность данной работы обусловлена:

- потребностью современного учителя во введении новых подходов к оцениванию образовательных результатов;
- дефицитом информационных источников по практике внедрения элементов формирующего оценивания на уроках предметов гуманитарного цикла

Цель статьи заключается в рассмотрении различных аспектов оценивания знаний и навыков учащихся на уроках русского языка и литературы.

В основе формирующего оценивания лежит таксономия Бенджамина Блума, который выделял шесть категорий целей обучения (знания, понимание, применение, анализ, синтез, оценка).

Оценочный лист — это оперативная форма контроля, позволяющая получить информацию о знаниях и умениях школьника в виде таблицы с заранее сформированными критериями. Пример оценочного листа по русскому языку для учащихся 7 класса по разделу «Лексикология», который можно корректировать под любую тему.

№	Умения и навыки	Выполни задания	Самооценка ученика				Оценка учителя
			5	4	3	2	
1	Объяснять лексическое значение слова разными способами (подбор однокоренных слов)	Перед вами слова: береза, поговорить, шляпка, кисть, договор, старый, плохо, мираж, лететь, мир, конкурс, телеграмма. Разбейте на 2 группы слова с однозначным лексическим значением и многозначным.					
2	Распознавать однозначные и многозначные слова	К каждому слову подберите сначала синоним, а затем антоним. Заботливый Холод Любить, Богатство.					
3	Распознавать синонимы, антонимы,	В глаза хвалит, а за глаза бранит. Жди горя от моря, а беды от воды. Где умному горе, там глупому веселье. Добрый плачет от радости, а злой — от зависти.					
	Уметь правильно	Задание: Употребить паронимы в					

4	употреблять слова-паронимы	сочетании с существительными и прилагательными, данными в скобках. Гарантийный - гарантированный (работа, паспорт, ремонт, мастерская, срок) Генеральный - генеральский (сражение, план, чин, погоны, уборка, директор)					
5	Уметь правильно употреблять омонимы	Подберите однокоренные слова к существительному двор в значении «участок земли при доме» (образец: двор – дворик); монарх и приближенные к нему лица (образец: двор – дворец).					

На основе анализа целей обучения разрабатываются критерии оценивания. Критерий оценивания – признак, на основании которого проводится оценка учебных достижений учащихся. Критерий оценивания отражает, как будет проверяться достижение цели обучения, т.е. описывает, что должен выполнять учащийся для демонстрации достижения цели обучения. Для одной цели обучения может быть разработан один или несколько критериев оценивания, в зависимости от содержания/объема цели обучения.

Дескриптор – характеристика, описывающая действия при выполнении заданий. Дескрипторы используются при проведении формативного оценивания и суммативного оценивания за раздел. В процессе проверки заданий, используемых для суммативного оценивания за раздел, каждый дескриптор оценивается в 1 балл. Дескрипторы всегда разрабатываются наряду с заданием и предполагают описание каждого шага при выполнении задания. Это обеспечит то, что задание будет не только надежно и валидно по содержанию, но также будет оценено объективно и правильно даже разными учителями.

В 8 классе при изучении раздела «Мир живой природы» учащимся предлагается следующее задание при суммативном оценивании за раздел.

Чтение. Вырос в поле цветок и радовался: солнцу, свету, теплу, воздуху, дождю, жизни...

А еще тому, что Бог создал его не крапивой или чертополохом, а таким, чтобы радовать человека.

Рос он, рос...

И вдруг шел мимо мальчик и сорвал его.

Просто так, не зная даже зачем.

Скомкал и выбросил на дорогу.

Больно стало цветку, горько.

Мальчик ведь даже не знал, что ученые доказали, что растения, как и люди, могут чувствовать боль.

Но больше всего цветку было обидно, что его просто так, без всякой пользы и смысла сорвали и лишили солнечного света, дневного тепла и ночной прохлады, дождей, воздуха, жизни...

Последнее о чем он подумал – что все-таки хорошо, что Господь не создал его крапивой. Ведь тогда мальчик непременно обжег бы себе руку.

А он, познав это, что такое боль, так не хотел, чтобы еще хоть кому-нибудь на земле было больно...

1. Внимательно прочитайте текст, озаглавьте текст (название текста).

2. Сформулируйте основную мысль текста.

3. Определите стиль текста и приведите два аргумента.

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	балл
		Обучающийся	
Анализирует содержание художественного произведения	1	Формулирует название текста	1
	2	Определяет основную мысль	1
	3	Определяет стиль текста	1
	4	Приводит 2 аргумента	2

На уроке литературы в 9 классе по творчеству А.С. Пушкина практические групповые задания учащиеся выполняют по заданному алгоритму действий, одним из которых является использование критериев, направленных на эффективную подготовку учащихся к написанию суммативного оценивания за четверть.

Критерии оценивания	Самооценка (от 2 до 5)	Оценка учителя (от 2 до 5)
1 Правильность изложения материала (отсутствие фактических ошибок)		
2 Чёткость изложения материала (построение текста выступления)		
3 Информативность (раскрытие общей темы)		
4 Доступность (отсутствие грамматических ошибок в речи)		
5 Культура речи (отсутствие речевых ошибок, выразительность)		

Для поддержания обучающихся и придать им смелости в рефлексии собственных знаний использую технику формирующего оценивания "Карта понятий". Карта понятий представляет собой иерархически организованную сетевую диаграмму. Карта понятий позволяет определить, насколько хорошо обучающиеся видят общую картину всего предмета или отдельной темы, удалось ли им построить связи между отдельными элементами темы и систематизировать пройденный материал. Использую несколько вариантов:

1. Составление карт в группе. Это упражнение обычно дает детям весьма богатый и полезный опыт обсуждения, аргументирования и защиты своей позиции. В результате они прикладывают очень серьезные усилия, чтобы договориться о значении научных понятий, попытаться расширить

свое понимание (как это делают ученые) или зафиксировать разные точки зрения. Результат этого процесса — обмен и взаимное обогащение идеями, которые к тому же становятся очевидными для учителя.

2. Заполнение карт (для обучающихся, имеющих затруднения в обучении) Предварительно строю карту понятий, а затем убираю все подписи в рамках (т. е. собственно названия понятий), сохраняя подписанные связи. Затем прошу ребят вписать понятия в пустые рамки так, чтобы вся структура, изображенная на карте, приобрела смысл.

Критерии оценивания:

1. Содержание (использованы все понятия): одно понятие – 1 балл,
2. Установление взаимосвязи: 1 взаимосвязь – 1 балл,
3. Точно указаны взаимосвязи (стрелка подписана): 1 указание – 1 балл,
4. Примеры: 1 пример – 1 балл

Формирующее оценивание помогает обучающимся соотносить свои действия с планируемыми результатами, осуществлять контроль своей деятельности, овладеть основами самоконтроля, самооценки и осуществлять самостоятельную деятельность.

Использование самооценки и взаимооценки формирует у учащихся умение анализировать, оценивать, делать выводы. Методы оценивания достижений определяют уровень подготовки каждого учащегося, отслеживают прогресс в обучении, корректируют усвоение тем, мотивируют на устранение пробелов. Применяю различные формы оценки: отметки, баллы, сертификаты, благодарности, грамоты, дипломы, карты рейтинга, диаграммы, портфолио.

Кроме традиционных, часто использую словесное поощрение, похвалу, цветные жетоны, благодарность в дневник. На уроках провожу экспресс-опрос, использую оценочные листы и листы индивидуальных достижений. К формам промежуточного оценивания учебных достижений учащихся относится также входная, стартовая проверочная работа, домашняя самостоятельная работа, текущая проверочная работа, публичная защита творческой и исследовательской деятельности. Формы оценивания могут быть индивидуальными, групповыми, взаимное оценивание.

Оценочная деятельность помогает учителю и учащимся получить информацию об эффективности их взаимодействия на уроке. Обучение и развитие учащихся постоянно находится в процессе движения и изменения. Оценивание и обучение являются взаимосвязанными процессами. Формы и методы оценки должны обеспечивать самое главное – комплексную оценку результатов.

Список литературы

1. Алексеева, Н. А. Сборник методических рекомендаций по применению формирующего оценивания на уроках в школе / Н. А. Алексеева. — Санкт-Петербург, 2019. — 16 с.

2. Богданова, М. М. Современная оценка качества образования / М. М. Богданова // Актуальные исследования. — 2023. — № 3. — С. 45-49

3. Бойцова Е. Г. Технология формирующего оценивания в современной школе / Е. Г. Бойцова, О. Н. Крылова. — Санкт-Петербург: КАРО, 2015. — 128 с.

4. Формирующее оценивание в практике педагога. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://school.kontur.ru/publications/2525>

ИНТЕГРАЦИЯ ЗАДАНИЙ ПРИ СУММАТИВНОМ ОЦЕНИВАНИИ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ

Жаркенова Зауреш Бокенбаевна

КГУ «СОШ имени Ж.Ташенова

г.Павлодар,Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются подходы к интеграции заданий суммативного оценивания по русскому языку и литературе в условиях обновлённого содержания среднего образования Казахстана. Обосновывается необходимость перехода от разрозненных форм контроля к комплексным, отражающим межпредметные связи. Приводятся методологические принципы разработки интегрированных заданий и примеры их применения в практике преподавания русского языка как родного и неродного.

Ключевые слова: интеграция, суммативное оценивание, межпредметные связи, комплексные задания, обновлённое содержание образования.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстандағы жаңартылған орта білім мазмұны аясында орыс тілі мен әдебиеті пәндерінен жиынтық бағалау тапсырмаларын интеграциялау тәсілдері қарастырылады. Бақылаудың жекелеген түрлерінен пәнаралық байланысты көрсететін кешенді тапсырмаларға көшу қажеттілігі негізделді. Интеграцияланған тапсырмаларды құрастырудың әдістемелік принциптері мен олардың орыс тілін ана және ана тілі емес ретінде оқыту тәжірибесіндегі қолданылу үлгілері келтіріледі.

Түйін сөздер: интеграция, жиынтық бағалау, пәнаралық байланыс, кешенді тапсырмалар, жаңартылған білім мазмұны.

Abstract. The article examines approaches to integrating summative assessment tasks in Russian language and literature within the framework of updated secondary education content in Kazakhstan. It justifies the shift from fragmented control forms to comprehensive tasks that reflect interdisciplinary connections. Methodological principles for designing integrated tasks and examples of their implementation in teaching Russian as a native and non-native language are presented.

Keywords: integration, summative assessment, interdisciplinary links, comprehensive tasks, updated education content.

С переходом на обновлённое содержание образования система казахстанского среднего образования претерпела существенные изменения, затронувшие как цели обучения, так и подходы к оцениванию учебных достижений. В частности, реализуется компетентностный подход, предполагающий формирование у учащихся универсальных и метапредметных компетенций, таких как критическое мышление, умение анализировать и интерпретировать информацию, работать с текстами разных жанров и стилей[1].

В этих условиях возрастает значение интегративных форм контроля, особенно при проведении суммативного оценивания за раздел (СОР) и за четверть (СОЧ). Вместо традиционного тестирования по отдельным языковым темам сегодня требуется оценивать способность учащегося применять знания в комплексной речевой деятельности. Это делает актуальной задачу разработки и внедрения интегрированных заданий, объединяющих чтение, письмо, грамматический анализ, аргументацию, креативное мышление и оценочную деятельность.

Суммативное оценивание, согласно методическим рекомендациям Министерства образования Республики Казахстан, представляет собой форму итогового контроля, позволяющего определить уровень сформированности умений и навыков по завершении темы, раздела или учебной четверти [2].

СОР и СОЧ осуществляются на основе критериального оценивания, которое базируется на прозрачных, заранее известных учащимся дескрипторах и критериях успеха. В отличие от традиционного балльного оценивания, критериальный подход делает упор на понимание качества выполнения задания, а не только на его правильность [3].

Интеграция в рамках суммативного оценивания необходима для:

- более точной и объективной диагностики сформированных умений;
- оценки функциональной грамотности учащихся, в том числе читательской и языковой;
- реализации межпредметных связей (например, между русским языком и литературой, историей, обществознанием);
- развития высших когнитивных навыков, таких как анализ, синтез, сравнение, аргументация, самооценка [4].

Таким образом, интегрированное задание — это не просто набор разнородных вопросов, а единая, логически связанная система, направленная на всестороннюю проверку речевых, языковых и мыслительных умений.

Проектирование интегрированных заданий в казахстанском контексте должно основываться на следующих принципах:

- Принцип деятельностного подхода: задания должны моделировать реальные речевые и коммуникативные ситуации;
- Принцип соответствия уровням мышления по таксономии Блума: от простого понимания до оценки и создания;
- Принцип соответствия возрастным особенностям учащихся и уровню языковой подготовки (русский язык как родной / неродной);
- Принцип системности: все компоненты задания должны быть взаимосвязаны и подчинены общей цели [5].

Примеры интегрированных заданий:

Задание 1.

1. Прочитайте отрывок из статьи о защите окружающей среды.
2. Определите основную мысль текста.
3. Подчеркните в тексте слова с приставками. Разберите одно из них по составу.

4. Напишите краткое мнение (6–8 предложений): *Почему важно сохранять природу?*

Проверяемые навыки:

- смысловое чтение;
- орфографическая грамотность;
- морфемный анализ;
- письменная связная речь.

Дескрипторы:

- Ученик правильно определяет тему текста (1 балл);
- Верно выделяет слова с приставками (1 балл);
- Делает морфемный разбор (1 балл);
- Письменное высказывание логично, грамматически правильно (2 балла).

Задание 2.

1. Прочитайте текст о роли цифровых технологий в жизни человека.
2. Сформулируйте основную проблему, поднятую автором.
3. Выразите свою точку зрения по этой проблеме, опираясь на жизненные примеры.
4. Используйте не менее одного вводного слова, одной сложной синтаксической конструкции и одной цитаты.

Оцениваемые компетенции:

- смысловое восприятие текста;
- аргументированная речь;
- применение знаний грамматики в речи;
- владение речевыми клише.

Преимущества интеграции заданий:

- Соответствие требованиям обновлённой программы обучения и критериального оценивания;
- Развитие метапредметных компетенций, включая информационную и коммуникативную;
- Формирование функциональной грамотности, что соответствует задачам участия Казахстана в международных исследованиях качества образования (PISA, PIRLS, TIMSS)[6];
- Обеспечение индивидуального подхода за счёт возможности дифференциации заданий по сложности;
- Повышение мотивации учащихся, так как задания становятся более осмысленными и приближенными к реальной жизни.

Несмотря на очевидные преимущества интеграции заданий при суммативном оценивании по русскому языку, в практике казахстанских школ возникают определённые трудности, препятствующие широкому внедрению данного подхода.

Одной из ключевых проблем является недостаток методических материалов, особенно по созданию заданий интегрированного типа с чёткими критериями оценивания. Учителя часто испытывают затруднения при

составлении сбалансированных заданий, соответствующих целям обновлённого содержания образования. Решением этой проблемы может стать разработка и распространение типовых интегрированных заданий и рубрик оценки через Институт методологии и заданий (ИМЗ) при НАО имени Ы. Алтынсарина. Это позволит обеспечить единообразие подходов и повысить методическую оснащённость педагогов.

Следующей проблемой является сложность объективного оценивания комплексных заданий, в которых проверяется сразу несколько умений — смысловое чтение, грамматическая компетентность, аргументация и письменная речь. Объективная оценка таких заданий требует чётко сформулированных дескрипторов и оценочных шкал, а также примеров уровня выполнения. Поэтому важно разрабатывать и внедрять стандартизированные дескрипторы и рубрики, учитывающие все компоненты ответа и обеспечивающие прозрачность и справедливость оценивания.

Отдельную трудность составляет повышенная трудоёмкость проверки интегрированных заданий, особенно в массовых школах с большим количеством обучающихся. В отличие от тестов с выбором ответа, комплексные задания требуют внимательного анализа текста ученика, что увеличивает нагрузку на учителя. Эту проблему частично можно решить через внедрение цифровых образовательных платформ и автоматизацию отдельных компонентов оценки. В частности, такие ресурсы, как BilimLand, Kundelik, Online Mektep и другие, могут быть использованы для первичной проверки грамматических и орфографических элементов, а также для сохранения и анализа письменных работ.

Наконец, существенным барьером выступает неравномерность подготовки учителей к применению новых форм оценивания. Многие педагоги, особенно в регионах, недостаточно владеют принципами критериального оценивания, не имеют опыта в составлении интегрированных заданий, что снижает эффективность их использования. В качестве решения необходима систематическая работа по повышению квалификации через курсы в рамках NIS (Назарбаев Интеллектуальные школы), ОЦК (Образовательно-центр компетенций), РСК (Pedagogical Content Knowledge), семинары на базе РУМС (региональных учебно-методических центров) и других образовательных структур. Также важно создать профессиональные сообщества учителей для обмена опытом и взаимной поддержки.

Таким образом, успешное внедрение интегрированных заданий в практику казахстанского образования требует системного подхода, объединяющего методическую, техническую и кадровую поддержку.

Интеграция заданий при суммативном оценивании по русскому языку отвечает стратегическим задачам обновлённого образования в Казахстане — переходу к функциональному, осмысленному, продуктивному обучению. Такой подход позволяет не только повысить объективность контроля, но и активно формировать у учащихся ключевые компетенции XXI века. Практика

применения интегративных заданий должна получить системную поддержку через научно-методические ресурсы, профессиональное развитие педагогов и стандартизацию критериев оценивания.

Список литературы

1. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования. — Астана: Министерство просвещения РК, 2023.
2. Методические рекомендации по организации критериального оценивания в условиях обновлённого содержания образования. — Астана: НАО имени Ы. Алтынсарина, 2021.
3. Айтжанова Г.Ж. Критериальное оценивание в контексте компетентного подхода. // Вестник педагогики и психологии Казахстана. — 2022. — №3(45). — С. 14–21.
4. Жумабаева А.Т., Рахимбаева Л.С. Метапредметный подход в условиях обновлённого содержания образования. — Алматы: КазНПУ им. Абая, 2020.
5. Современные образовательные технологии: учебно-методическое пособие / Под ред. А.Б. Айтмуханбетова. — Астана: РНМЦ, 2021.
6. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. — Paris: OECD Publishing, 2022.

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ НАВЫКА ЧТЕНИЯ

Смаилова Батима Сайфуллаевна.

КГУ «СОШ №25»,

г.Павлодар, Казахстан

Аннотация. В статье рассматривается роль критериального оценивания как инструмента формирования навыка чтения у учащихся. Подчеркиваются его преимущества по сравнению с традиционным оцениванием — прозрачность, понятность и развитие рефлексии. Определены ключевые критерии, способствующие развитию аналитического мышления, функциональной грамотности и самоконтроля. На примере преподавания русского языка и литературы в 7 классе показаны способы работы с текстом на разных этапах чтения и примеры заданий, направленных на развитие критического мышления и осмысленного чтения.

Ключевые слова: критериальное оценивание, навык чтения, функциональная грамотность, рефлексия, критическое мышление.

Аңдатпа. Мақалада оқушылардың оқу дағдысын қалыптастыру құралы ретінде критериалды бағалаудың рөлі қарастырылады. Дәстүрлі бағалаудан айырмашылығы — ашықтық, түсініктілік және рефлексияны дамыту ерекшеленеді. Аналитикалық ойлауды, функционалдық сауаттылықты және өзін-өзі бақылау қабілеттерін дамытуға ықпал ететін негізгі критерийлер айқындалады. Орыс тілі мен әдебиеті пәнінен 7-сыныптағы тәжірибеге сүйене отырып, мәтінмен жұмыс істеудің әр кезеңіндегі тәсілдер мен сын тұрғысынан және саналы оқуды дамытуға арналған тапсырмалар мысалдары келтіріледі.

Түйін сөздер: критериалды бағалау, оқу дағдысы, функционалдық сауаттылық, рефлексия, сыни ойлау.

Abstract. The article examines the role of criterion-based assessment as a tool for developing students' reading skills. Its advantages over traditional assessment—transparency, clarity, and focus on reflection—are highlighted. Key criteria that promote analytical thinking, functional literacy, and self-regulation are identified. Based on teaching practice in Grade 7 Russian language and literature classes, the paper presents approaches to working with texts at different reading stages and provides examples of tasks fostering critical and meaningful reading.

Keywords: criterion-based assessment, reading skill, functional literacy, reflection, critical thinking.

Современное образование направлено не только на передачу знаний, но и на развитие умений, необходимых для успешной социализации личности. Одним из ключевых умений является чтение, которое рассматривается не просто как технический навык, а как сложный процесс понимания, анализа и интерпретации текста. В этой связи важным инструментом становится критериальное оценивание, позволяющее целенаправленно формировать у учащихся навыки работы с текстом. Как отмечает П. Блэк, «качество обучения во многом зависит от качества оценивания, а формирующее оценивание становится частью учебного процесса». [1, 34]

Критериальное оценивание предполагает разработку четких показателей (критериев), по которым определяется уровень достижения учебной цели. В отличие от традиционного оценивания, где доминирует субъективная позиция учителя, критериальное оценивание прозрачно и понятно для учеников. Оно способствует развитию рефлексии, позволяет школьникам видеть, что именно оценивается, и каким образом можно улучшить результат. [2, 54] При работе над формированием навыков чтения критерии могут включать: понимание основного содержания текста, умение выделять детали и факты, определение подтекста и эмоционально-экспрессивных особенностей речи, формулирование собственного отношения к прочитанному, а также умение соотносить текст с личным и социальным опытом. [3, 41]

Использование критериального оценивания в формировании навыка чтения позволяет решать несколько задач. Во-первых, развивать аналитическое мышление: учащиеся учатся задавать вопросы по содержанию текста и находить подтверждения своим ответам. Во-вторых, формировать функциональную грамотность при работе с разными видами текстов — художественными, публицистическими, научно-популярными. В-третьих, повышать мотивацию: прозрачность критериев позволяет школьникам понимать, как их успех зависит от конкретных умений. В-четвёртых, развивать навыки самоконтроля, когда учащиеся способны оценивать как собственные ответы, так и работы одноклассников по единым критериям. [4, 28]

Поделюсь наработками по преподаванию русского языка и литературы для учащихся 7-х классов. Работа велась в рамках раздела «День Победы: почему мы должны помнить». Работа с текстом предполагает несколько этапов: до чтения, во время чтения и после чтения. На уроках использовались разные виды чтения. Так, при знакомстве с главой «Страх» из повести А. Бека

«Волоколамское шоссе», задания были направлены на реализацию учебной цели: 7.3.3.1 — формулировать проблемные вопросы по тексту, позволяющие выдвигать идеи, предположения, отвечать на вопросы, приводя аргументы и связывая информацию текста с другими фактами из реальной жизни.

Так, по первому фрагменту повести ученикам предлагается составить «толстые» вопросы: «С какой целью Момышулы ставит корреспонденту условие написать правду о войне?» Ответ: «Ему важна правда, какой бы горькой она ни была». Другой вопрос: «Почему повесть о войне Б. Момышулы предлагает начать с главы «Страх»?» Ответ: «Потому что суровая правда войны такова: трусишь, изменишь, побежишь — и бой проигран».

По второму фрагменту повести ученики формулируют проблемные вопросы: «Почему Б. Момышулы называет отступление бегством, сравнивая солдат с зайцами?» Ответ: «Солдаты побежали с поля боя как трусы, недостойные называться бойцами». Таким образом, учащиеся приходят к пониманию образа «генерала Страха», который, по выражению героя, способен «управлять людьми и погубить армию».

Критерии оценивания в этом случае:

1. Учащийся формулирует проблемные вопросы, отражающие понимание текста.

2. Отвечает аргументированно, опираясь на текст и личный опыт.

3. Подтверждает свои ответы примерами из произведения.

Пример комментированного чтения. Читая отрывок повести «Волоколамское шоссе», предлагаю ребятам поработать над двумя фрагментами. 1-й фрагмент «Встреча с земляком» - учащиеся, используя приём «Персонаж на стене», дают характеристику Б.Момышулы. Обращаю их внимание на чувства героя, его движения, действия. Задание: «Заполните эти облачка опорными словами из текста». В ходе выполнения задания ученики отмечают действия, мысли и чувства персонажа: он соскучился, соскочил с коня, обнял земляка. Ребята наблюдают, как Б.Момышулы проявляет глубокое уважение к старшему, соблюдает народные традиции, он эмоционален и не скрывает свои чувства.

Затем продолжаем чтение 2-го фрагмента «Встреча с генералом». Ученики составляют «Карту эмоций» Б.Момышулы. В 1-м фрагменте Бауыржан даёт волю своим чувствам, внешне проявляет себя очень активно, во 2-м фрагменте, напротив, внешне собран, он напряжён, внимательно слушает генерала, готов исполнить приказ. Сравнивая поведение героя в двух ситуациях, семиклассники составляют оценочные вопросы, отвечают на них, тем самым обогащая свой словарный запас, выстраивая логические рассуждения.

Пример критериального оценивания:

1. Обучающийся выявляет подтекст, социальные и эмоциональные особенности речи персонажа, связывает с личным опытом.

1. Выделяет детали, характеризующие поведение Момышулы во время встречи с земляком и генералом.

2. Сравнивает поведение Момышулы в двух встречах, делает выводы.
3. Составляет оценочные вопросы.
4. Отвечает на вопросы, раскрывая причины поведения героя в двух разных встречах.

Аналогично, при работе с повестью К. Кайсенова «В тылу врага» ученикам предлагалось сравнить два отрывка. Первый описывал разрушение, смерть и ужас войны, второй — борьбу народа, дерзкие вылазки партизан, справедливое возмездие. Учащиеся определяли ключевые слова («развалины», «страх» — в одном тексте; «народные мстители», «борьба» — в другом), объясняли их эмоциональную окраску и приходили к выводу: первый отрывок несёт трагическую, второй — героическую эмоциональную нагрузку.

Критерии оценивания. Обучающийся:

1. Определяет ключевые слова.
2. Определяет тему каждого отрывка.
3. Выделяет эмоционально-окрашенные слова в каждом отрывке.
4. Объясняет эмоциональную нагрузку ключевых слов.
5. Раскрывает микротемы каждого отрывка.
6. Делает выводы, сравнивая оба отрывка.

Работа по формированию навыка чтения продолжается и на уроках по разделу «Молодёжная культура: Интернет и социальные сети». На уроке по теме «История Интернета» ставилась учебная цель: 7.3.1.1 понимать главную и второстепенную информацию сплошных и несплошных текстов, связывая информацию с общеизвестными, повседневными знаниями. Семиклассникам предложено было сравнить два текста. В работе со сплошным текстом необходимо было озаглавить его и выделить ключевые слова. После прочтения сплошного текста предлагается изучить инфографику, демонстрирующую историю развития Интернета. Учащиеся дополняют сплошной текст, определяя новую информацию из инфографики.

Таким образом, у семиклассников формируется навык работы с разными видами текстов: чтение, поиск ключевых слов и словосочетаний, определение главной и второстепенной информации, сравнительный анализ.

Критерии оценивания. Обучающийся:

1. Выделяет главную и второстепенную информацию из двух текстов.
2. Сравнивает сплошной и несплошной тексты.
3. Связывает информацию двух текстов в общеизвестными фактами.

Практически на каждом уроке запланирована работа с таблицами. Это и составление кластеров, двух-, трёхчастных дневников, верные-неверные утверждения, хронологические таблицы и др. Таблицы помогают разобраться в содержании, проблематике произведения, сравнить героев, связать теорию литературы с конкретными примерами из текстов.

Подводя итог, хочется отметить, что критериальное оценивание является эффективным инструментом в формировании навыка чтения. Оно позволяет перейти от механического воспроизведения текста к его осмысленному

восприятию и интерпретации. Системное использование критериев делает процесс обучения прозрачным, справедливым и ориентированным на развитие личности школьника.

Список литературы:

1. Блэк П., Уильям, Д. Внутришкольное оценивание и обучение. – М.: Просвещение, 2010.
2. Коньшева А.В. Критериальное оценивание как инструмент формирования функциональной грамотности учащихся. – Алматы: НИШ, 2019.
3. Абдуллина А.Ж. Критериальное оценивание как средство повышения качества образования. // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Педагогика и психология». – 2018. – №4 (56). – С. 112–118.
4. Мусина Г.К. Формативное оценивание на уроках литературы: опыт казахстанских школ. // Вестник ЕНУ им. Л.Н. Гумилева. – 2020. – №2. – С. 87–93.

ОСНОВЫ ФАСИЛИТАЦИИ: ПУТЬ СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА К РЕЗУЛЬТАТУ

Арынова Динара Есентаевна

ГКУ «Средняя школа №2» ГУ

г.Конаев, Алматинская обл., Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические основы фасилитации как инновационного педагогического подхода, направленного на активизацию учебной деятельности учащихся и развитие их самостоятельности, коммуникативных и метапредметных компетенций. Показана роль педагога как фасилитатора, создающего образовательную среду, в которой ученик выступает в качестве субъекта учебного процесса. Описаны конкретные фасилитационные техники, адаптированные для уроков гуманитарного цикла, и дана оценка их эффективности с точки зрения современных образовательных требований.

Ключевые слова: фасилитация, педагогика сотрудничества, активное обучение, субъектность, фасилитатор, учебная среда, развитие компетенций, технологии XXI века

Аңдатпа. Мақалада фасилитацияның оқушылардың оқу іс-әрекетін жандандыруға және олардың тәуелсіздігін, коммуникативті және мета-пәндік құзыреттіліктерін дамытуға бағытталған инновациялық педагогикалық тәсіл ретінде жеңілдетудің теориялық және практикалық негіздері қарастырылады. Мұғалімнің оқушы оқу үрдісінің субъектісі ретінде әрекет ететін білім беру ортасын құратын фасилитатор ретіндегі рөлі көрсетілген. Гуманитарлық цикл сабақтарына бейімделген нақты фасилитациялық әдістер сипатталған және олардың тиімділігі қазіргі білім беру талаптары тұрғысынан бағаланған

Түйін сөздер: фасилитация, ынтымақтастық педагогикасы, белсенді оқыту, субъективтілік, фасилитатор, оқу ортасы, құзыреттілікті дамыту, XXI ғасыр технологиялары

Abstract. The article examines the theoretical and practical foundations of facilitation as an innovative pedagogical approach aimed at activating students' learning activities and developing their independence, communicative and meta-subject competencies. The role of the teacher as a facilitator is shown, creating an educational environment in which the student acts

as a subject of the educational process. Specific facilitation techniques adapted for the lessons of the humanities cycle are described, and their effectiveness is assessed in terms of modern educational requirements.

Keywords: facilitation, pedagogy of cooperation, active learning, subjectivity, facilitator, learning environment, competence development, technologies of the 21st century

Современные вызовы в образовании требуют от педагога не только профессиональных знаний в предметной области, но и владения методиками, обеспечивающими развитие личности ученика в условиях быстро меняющегося мира. Одним из таких подходов становится фасилитация — технология, ориентированная на активное участие обучающихся в учебном процессе, на создание условий, в которых ученик становится субъектом обучения.

Фасилитация (от англ. *facilitate* — «облегчать, способствовать») в образовании представляет собой совокупность методов и приёмов, направленных на организацию продуктивного взаимодействия между участниками образовательного процесса. Этот подход опирается на идеи гуманистической педагогики, теории деятельностного обучения и конструктивизма (Л.С. Выготский, Дж. Дьюи, К. Роджерс и др.).

Главной задачей фасилитации является не передача знаний в готовом виде, а создание условий, при которых учащиеся самостоятельно формируют понимание, выдвигают гипотезы, решают задачи, взаимодействуют в команде и рефлексировывают собственный путь к результату.

Мир стремительно меняется. Современные дети живут в условиях постоянного информационного потока, быстро меняющихся условий и высокой конкуренции. Им нужны не только знания, но и навыки работы в команде, критического мышления, инициативности и самоорганизации. Фасилитация помогает:

- создать развивающую образовательную среду;
- учитывать индивидуальные особенности учеников;
- сделать урок интерактивным и результативным;
- перевести ученика из пассивной роли в активную;
- воспитывать ответственность за результат и процессы обучения

Роль педагога-фасилитатора

Педагог в фасилитативной модели обучения выполняет роль модератора и организатора учебного взаимодействия. Он не диктует, а направляет; не оценивает жестко, а помогает осознать достижения и точки роста.

Функции фасилитатора:

- формулирование целей совместно с учащимися;
- проектирование образовательной среды;
- организация групповой и индивидуальной работы;
- поддержание атмосферы психологической безопасности;
- содействие в рефлексии и осмыслении пройденного пути.

Фасилитационные технологии в практике преподавания

Для успешного внедрения фасилитации важно опираться на конкретные методики. На уроках русского языка и литературы эффективны следующие инструменты:

- Мозговой штурм — активизация знаний, генерация ассоциаций по теме урока.
- Метод шести шляп Эдварда де Боно — рассмотрение проблемы с разных точек зрения (например, анализ литературного героя).
- Кейс-метод — работа с реальными или моделируемыми ситуациями, требующими обсуждения и принятия решений.
- Скрайбинг и интеллект-карты — визуализация материала, составление схем.
- Метод «Аквариум» — моделирование дискуссии, развитие навыков публичного выступления.
- SWOT-анализ — структурированный подход к оценке идей, аргументов, литературных персонажей.

Эти методы способствуют формированию метапредметных навыков: коммуникативной компетентности, умения работать в группе, критически мыслить, аргументировать точку зрения.

Применение фасилитационного подхода приводит к повышению включенности учащихся, усилению их мотивации, развитию ответственности за собственный результат. Ученики, работающие в фасилитативной среде, демонстрируют:

- лучшее понимание и усвоение материала;
- активную позицию на уроке;
- осознанную рефлексию и самооценку;
- устойчивую заинтересованность в предмете.

Фасилитация также способствует успешной социализации обучающихся, формируя у них мягкие навыки (*soft skills*), востребованные в современном обществе.

Заключение. Фасилитация — это не временная педагогическая мода, а устойчивый вектор развития образования, соответствующий современным вызовам и запросам личности XXI века. Педагог, владеющий фасилитационными технологиями, способен выстраивать продуктивную, развивающую образовательную среду, где ученик чувствует себя партнером, творцом и носителем смысла. Это путь к подлинному результату, основанному не на внешнем контроле, а на внутренней мотивации и осознанности учащегося.

Список литературы

1. Выготский Л.С. Психология развития человека. — М.: Смысл, 2005.
2. Дьюи Дж. Демократия и образование. — М.: Педагогика, 2000.
3. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. — М.: Прогресс, 1994.

4. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. — М.: Педагогика, 2003.
5. Дьяченко М.И. Фасилитация как технология активного обучения: пособие. — СПб.: Речь, 2020.
6. Кукушкина О.В. Методы фасилитации в работе с подростками. // Психолог в школе. — 2021. — № 5.
7. Кузнецова Е.А. Фасилитация в школе: от теории к практике. // Управление образованием. — 2022. — № 3.
8. Новиков А.М. Методология образования. — М.: Эгвес, 2010.

СЕКЦИЯ 3.1.1- АҒЫЛШЫН ТІЛІ

INTEGRATED ASSESSMENT PRACTICES IN KAZAKHSTAN AND SAUDI ARABIA

Bekturova Arailym Kydyralikyzy

Master of Humanities, Pedagogy Expert-

English Language Teacher at M. Makataev General Education School

Prof (Dr) Intakhab Alam Khan

King Abdulaziz University, Jeddah-Saudi Arabia

Abstract. This paper provides a comprehensive, in depth and critical overview and analysis of the integrated assessment system especially in the schools of Kazakhstan and Saudi Arabia. The study explores the gradual transformation and evolution of assessment systems in the two countries. On one hand, Kazakhstan, evolved educational practices from the traditional Soviet-style five-point grading system to a modern criteria-based and integrated framework duly aligned with practices of international standards. On the other hand, Saudi Arabia, though traditional teachers mainly depend on the summative assessment (end of the term/semester examination), modern and equipped teachers are following integrated type (summative and formative). To be precise, there are midterm exam(s) too. The main advantage of the Integrated assessment system is a nice combination of formative, summative, and national-level evaluations, aiming to check quality and achievement, improve transparency, ensure fairness, professional honesty, integrity and equity. The paper also highlights the challenges of implementing integrated assessment system, and offers some future instructional/assessment strategies for the development in the field of assessment in two countries: Kazakhstan and Saudi Arabia.

Key terms: assessment, integrated assessment, Kazakhstan, Saudi Arabia, strategies.

Аннотация. В данной статье представлен всесторонний, глубокий и критический обзор интегрированной системы оценивания, особенно в школах Казахстана и Саудовской Аравии. Исследование рассматривает постепенную трансформацию и эволюцию систем оценивания в обеих странах. В Казахстане образовательная практика претерпела переход от традиционной советской пятибалльной системы к современной критериальной и интегрированной модели, соответствующей международным стандартам. В Саудовской Аравии, с одной стороны, традиционные учителя по-прежнему в основном опираются на суммативное оценивание (итоговые экзамены за семестр или учебный период), с другой стороны, современные педагоги используют интегрированный подход, объединяющий формативное и суммативное оценивание. Кроме того, предусматриваются промежуточные экзамены. Основное преимущество интегрированной системы оценивания заключается в сочетании формативных,

суммативных и национальных форм контроля, что способствует повышению качества и достижений, прозрачности, справедливости, профессиональной честности, целостности и равенства. В статье также рассматриваются проблемы внедрения интегрированной системы оценивания и предлагаются перспективные стратегии преподавания и оценивания для дальнейшего развития этой области в Казахстане и Саудовской Аравии.

Ключевые слова: оценивание, интегрированное оценивание, Казахстан, Саудовская Аравия, стратегии.

Introduction.

There are many differences in Kazakhstan and Kingdom of Saudi Arabia (KSA) in regard to socio-political, economic and educational systems. Kazakhstan and the Middle East (including KSA) have long term historical connections especially politics, economy, and culture (including religion). Historically, Kazakhstan and the Middle East have had close political ties. During the rule of the Mongol Empire (13th century), trade was a common activity between Kazakhstan and the Middle East. Both regions (Kazakhstan and Middle East) have been affected and even ruled by the Ottoman Empire, Persia and Russia. KSA, one of the largest and richest countries of the Middle East, was the first Arab-Muslim country to recognize the independence of Kazakhstan on December 30, 1991. The Protocol establishing official diplomatic relations between the two nations was signed in 1994, during the visit of Kazakhstan's Foreign minister to the KSA.

Theoretical Framework of Integrated Assessment

Integrated assessment refers to the combination of multiple forms of evaluation to achieve a holistic understanding of student learning. Sadruddin. (2017). Globally, integrated assessment frameworks often blend formative, summative, diagnostic, and national-level assessments to balance classroom-level insights with system-wide accountability. The OECD (2013) emphasizes that assessment should promote fairness, inclusiveness, and improvement, rather than solely ranking students.

Integrated Assessment of Schools in Kazakhstan

Assessment is a cornerstone of educational quality and effectiveness. It serves as both a measurement of student achievement and a feedback mechanism for teachers, policymakers, and students themselves. In Kazakhstan, the post-independence education system has undergone major reforms, one of which is the shift toward integrated assessment. This system reflects the global movement towards competency-based education and lifelong learning (OECD, 2020).

Kazakhstan has made a significant transition from the traditional five-point Soviet grading system to a modern criteria-based assessment (CBA) and integrated model. This includes the use of formative assessment for daily feedback, summative assessment at the end of units and terms, and national standardized assessments to measure overall system performance.

1. Formative Assessment

Formative assessment is applied daily in classrooms to provide ongoing feedback and encourage self-reflection. Teachers use tools such as quizzes, oral questioning, and peer feedback to guide learning (Turysbayeva et al., 2023).

2. Summative Assessment

Summative assessment, based on CBA principles, is conducted at the end of a unit, term, or year. It ensures transparency and fairness in grading and allows policymakers to compare learning outcomes across schools (Begimbetova et al., 2023).

3. National Assessments

Kazakhstan has introduced large-scale assessments such as the Unified National Testing (UNT) and the External Assessment of Student Achievement (EASA). These assessments provide data on student performance, equity, and progress towards educational goals (OECD, 2020).

4. Integration of Methods

The integration of formative, summative, and national assessments creates a balanced system that captures knowledge, skills, and competencies. Teachers combine classroom-level feedback with summative results to support differentiated instruction, while national assessments inform policy decisions.

Benefits of Integrated Assessment

- Provides a holistic evaluation of students' knowledge, skills, and competencies.
- Promotes fairness, transparency, and consistency in grading.
- Aligns Kazakhstan's education system with international standards.
- Encourages student motivation, critical thinking, and self-regulation.
- Supplies reliable data for national education policies and reforms.

Challenges in Implementation

- Limited teacher preparedness and professional development opportunities (Wilson et al., 2013).
- Resistance from parents and students accustomed to traditional grading systems.
- Resource gaps in rural schools, leading to inequality of implementation (Eurasian Research Institute, 2022).
- Misalignment between classroom-based assessments and high-stakes national examinations.
- Risk of overemphasizing testing rather than meaningful learning.

Recommendations

To strengthen integrated assessment in Kazakhstan, the following recommendations are proposed:

1. Expand teacher training programs focused on formative and summative assessment practices.
2. Improve communication with parents and communities to increase acceptance of the new system.
3. Reduce the gap between rural and urban schools by providing resources and technology.
4. Ensure national assessments measure 21st-century skills such as problem-solving, creativity, and collaboration.
5. Use assessment results for targeted interventions rather than ranking schools.

To conclude, Kazakhstan's adoption of integrated assessment represents a transformative step towards a modern, transparent, and equitable education system. While challenges such as teacher readiness and public acceptance remain, the benefits of combining formative, summative, and national-level assessments are clear. Continued policy alignment, teacher development, and investment in equity will ensure that integrated assessment contributes to Kazakhstan's long-term educational goals and global competitiveness.

Assessment of Schools in Saudi Arabia

OECD (2020) is a complete document related to the Education in Saudi Arabia. There has been many practice related changes from 2020 to 2025, though. OECD (2020) says that at the level of the classroom, teacher assessment is mainly 'summative' and there is an over emphasis on memorisation. Teacher development is one of the reasons of not making any improvement in the assessment practices. However, teacher is not completely free to chose an assessment method unless it is a policy. There is a need of more 'formative assessment' practices which will aim to develop skills rather than mere knowledge.

At the national assessment level, National Assessment Programme (NAP) is intended to monitor attainment and performance of the students (higher secondary pass-outs) at the national level. Simultaneously, the ministry of Education (MoE) has developed a census-based assessment system to check the accountability of schools. The existing two norms provide schools and teachers with accurate data on students' performance in relation to curricular achievement.

In a nutshell, Saudi Arabia currently has two national examinations that are administered at the end of upper secondary school to determine if the students are fit for tertiary institutions.

In the context of KSA Education, National Center for Assessment uses a term 'Qiyas' (which is measurement/assessment), refers to an organization that develops and administers multiple standardized tests (for higher secondary pass-outs) such as aptitude and achievement tests/exams for admissions in higher education and professional courses which require licensing. Students take these tests, such as the General Aptitude Test (GAT) and Standardized Test of English Proficiency (STEP).

Review of Related Studies: A Comparative summary Studies in Kazakhstan

	Author, year	Topic	Journals details	Objectives	Findings
1	Didarbekova, Sarmurzin, et al, 2025	Advancing digital item development in Kazakhstan's Unified National Testing	Frontiers in Education	To explore the feasibility of adopting a digital platform for item development in Kazakhstan's UNT system	Identified inefficiencies in paper-based system, emphasized need for staff training, organizational capacity, and governance structures
2	Altybaeva, Abdrasilov, et	Unified electronic	EA21 Journal	To investigate the	Addressed gaps between internal

	al, 2024	assessment platforms in Kazakhstan's educational system		development and implementation of unified electronic assessment platforms	evaluation and external quality assurance; proposed unified electronic platform as solution
3	OECD,2020	Developing a national assessment that supports Kazakhstan's education goals	OECD Report	To evaluate and strengthen Kazakhstan's national assessment system	Recommended high-level steering committee for EAAA reform and assessment strategy
4	OECD,2020	Strengthening Kazakhstan's Education System: Performance and Policy	World Bank Documents and Reports	To contribute to student assessment reform debate	Suggested interim and formative assessments to track curriculum mastery and specific skills
5	Jumabayeva, Sarmurzin, et al,2016	Unified National Testing (UNT) in Kazakhstan	NUGSE Research in Education, 1(2), 16–20	To identify key drivers of the UNT and its impact on school leavers	Highlighted advantages and disadvantages, including private tutoring, curriculum narrowing, and social issues
7	Turganalina & Malone (2023)	Teachers' perspectives of national assessment reform in Kazakhstani secondary education	SN Social Sciences, 3(3):57 (Mar 2023).	Explore secondary teachers' views on assessment reforms and their classroom implications.	Teachers reported limited training on modern assessment, tension between summative high-stakes testing (UNT) and formative classroom assessment, etc.
8	Nazarbayev Intellectual Schools (CPI-NIS), 2015–present	Integrated criterion-based + external assessment model	CPI-NIS publications	Design model for integrating internal criterion-based assessment with external standardized exams.	Students & teachers benefit from clear criteria and dual feedback; difficult to scale outside elite schools due to training/resource limits.
9	Baizhanov, 2023	Formative assessment in CLIL (Content & Language	PhD thesis, Univ. of York	Explore how formative assessment works in CLIL	Teachers see CLIL as valuable, but struggle balancing content vs language in assessment.

		Integrated Learning)		classrooms in Kazakhstani secondary schools.	Formative assessment helps but lacks consistent practice & training.
10	Temirkulova et al., 2025	Functional Literacy Assessment in Grade 4	IJRSS	Compare Kazakhstani pupils with international benchmarks	Gaps in literacy skills; integrated assessments + teacher training recommended

In order to compare the status and trends of assessment in two target countries, related studies in KSA are equally pertinent.

Studies in Saudi Arabia

1	Author, year	Topic	Journals details	Objectives	Findings
2	Alsubaiai , H.S, 2021	Saudi teachers' practices of formative assessment: a qualitative study	Problems of Education in the 21st Century	To explore how to develop teachers' knowledge of formative assessment strategies...	Findings indicate that teachers ask questions and receive responses but rarely allow students to share their own ideas or discuss their own thinking
3	Maram Alqahtani , 2023	<i>Teachers' perspectives on Continuous Assessment (CA) in EFL classes at Saudi elementary schools</i>	Saudi Digital Library / Qualitative Case Study	Explore how teachers implement CA in English classes: methods, challenges, benefits.	Teachers believe CA helps student progress; use multiple methods (reading, writing, speaking, listening); key impediments include heavy workload, limited training, resource constraints, curriculum/tests still focused on paper exams.
4	Al-Wassia, R., Hamed, O., Al-Wassia, H., Alafari, R., & Jamjoom, R. (2015)	Cultural challenges to implementation of formative assessment in Saudi Arabia: An exploratory study	Medical teacher	To investigate challenges that students and faculty face to implement assessment for learning; and the activities, capabilities, enablers, and indicators which could impact performance.	Students showed higher value as regards the “gap between learning theories and assessment practice”, “grade as a priority”, and “discrimination by same faculty gender
5	Alsuwailmi, 2022	Faculty attitudes to student assessment methods	European Journal of Educational Studies	Study diversity/fairness of assessment approaches in HE	Positive views on diverse methods, but constrained by tradition/resources

6	Al-Khathami, 2022	Evaluating high school tracks in light of knowledge-economy skills	International Journal on Humanities and Social Sciences	Analyze high school track system and assessment guides	Track guidelines partly align with skills, but gaps remain in assessment relevance
7	Alrumaih, 2019	Portfolio-based assessment effectiveness	Transylvanian Review	Explore portfolio use in Saudi secondary schools	Portfolios help progress tracking; time and reliability issues noted
8	Eltoum & Russina, 2021	CLIL and linguistic difficulties in algebra	Journal of Immersion and Content-Based Language Education	Study how CLIL affects learning math in English	Students face linguistic barriers; scaffolding and language-sensitive assessment needed
9	Alghamdi et al., 2021	Institutional assessment effectiveness (Imam Abdulrahman Bin Faisal Univ.)	Journal of Research & Practice in Assessment	Evaluate institutionalization of assessment systems in HE	Dashboards, KPIs improved culture; leadership/resources critical
10	Alotaibi & Alshahrani, 2020	Formative assessment in Saudi science classes	Asian Journal of Education and Social Studies	Investigate FA practices in secondary schools	Formative assessment improves engagement but hindered by test-oriented culture

Comparative Analysis of Integrated Assessment: Kazakhstan vs. Saudi Arabia

Both Kazakhstan and Saudi Arabia have introduced reforms in their education systems, with a strong emphasis on integrated assessment that combines formative, summative, and national-level evaluations. While Kazakhstan focuses heavily on criteria-based assessment linked to international benchmarks, Saudi Arabia has recently expanded its holistic evaluation approach, aligning with its Vision 2030 educational strategy. A couple of Saudi studies belong to medical/higher education context that also lay emphasis on Integrated assessment.

Comparison Table

Aspect	Kazakhstan	Saudi Arabia
Formative Assessment	Continuous, feedback-based, no grades. Widely used to support learning.	Increasingly adopted, especially in primary/middle schools, but less embedded than in Kazakhstan.
Summative Assessment	Unit (БЖБ/USA) and Term (ТЖБ/TSA) assessments; recorded in Kundelik or Bilim class	Traditional exams remain strong; reforms introduce projects, portfolios, group work.
National Level Exams	Unified National Test	Qiyas exams: aptitude

	(UNT), External Assessment of Student Achievements (EASA).	tests, achievement tests for university entry.
Integration & Digitalization	Kundelik platform integrates classroom, school, and national assessments.	Noor and Madrasati platforms link schools, parents, and the ministry; strong digital expansion post-COVID.
Key Features	Criteria-based, transparent, aligned with PISA/TIMSS standards.	Historically exam-driven; Vision 2030 promotes competency-based, holistic assessment.
PISA (15-year-olds – reading, math, science) international integrated assessment.	Participates since 2009. Scores below OECD average but improving. Used for curriculum and teacher reforms. OECD PISA country notes: oecd.org/pisa/ (OECD PISA Country Notes), (Kazakhstan, Saudi Arabia), 2018 & 2022 rounds]	Participates since 2018. Results below OECD average, esp. in reading & science; reforms ongoing under <i>Vision 2030</i> .

Similarities and Differences

Similarities:

1. Both are moving away from exam-only systems toward integrated approaches.
2. Both emphasize digital platforms (Kundelik, Bilim Class vs. Noor/Madrasati).
3. National exams remain central for university entrance (UNT vs. Qiyas).
4. Both seek alignment with international benchmarks (e.g., PISA).

Differences:

- Kazakhstan has fully embedded criteria-based assessment, Saudi Arabia is transitioning.
- Kazakhstan prioritizes formative feedback; Saudi Arabia still exam-heavy.
- Saudi Arabia invests more in full e-learning ecosystems; Kazakhstan focuses on performance tracking.
- Kazakhstan's reforms are curriculum-driven, while Saudi Arabia's are policy-driven under Vision 2030.

Conclusion

Kazakhstan and Saudi Arabia share a commitment to modernizing education through integrated assessment. Kazakhstan demonstrates a more structured, criteria-based system, while Saudi Arabia is in transition from exam-oriented models toward holistic assessment. Both illustrate global trends of using assessment as a driver of student-centered learning.

References

1. Alqahtani, M. (2023). Teachers' perspectives on Continuous Assessment (CA) in EFL classes at Saudi elementary schools. Saudi Digital Library / Qualitative Case Study.
2. Alghamdi, S., et al. (2021). Institutional assessment effectiveness (Imam Abdulrahman Bin Faisal Univ.). Journal of Research & Practice in Assessment.
3. Al-Khathami, F. (2022). Evaluating high school tracks in light of knowledge-economy skills. International Journal on Humanities and Social Sciences.
4. Alotaibi, A., & Alshahrani, M. (2020). Formative assessment in Saudi science classes. Asian Journal of Education and Social Studies.
5. Almontasheri, S. (2016). Saudi teachers' practices of formative assessment: a qualitative study. Problems of Education in the 21st Century, 74, 6-15. <https://doi.org/10.33225/pec/16.74.06>
6. Alrumaih, S. (2019). Portfolio-based assessment effectiveness. Transylvanian Review.
7. Alsuwailimi, Y. (2022). Faculty attitudes to student assessment methods. European Journal of Educational Studies.
8. Altybaeva, S., Abdrasilov, B., & et al. (2024). Unified electronic assessment platforms in Kazakhstan's educational system. EA21 Journal.
9. Al-Wassia, R., Hamed, O., Al-Wassia, H., Alafari, R., & Jamjoom, R. (2015). Cultural challenges to implementation of formative assessment in Saudi Arabia: An exploratory study. *Medical Teacher*, 37(sup1), S9–S19. <https://doi.org/10.3109/0142159X.2015.1006601>
10. Baizhanov, U. (2023). Formative assessment in CLIL (Content & Language Integrated Learning) [PhD thesis, University of York].
11. Begimbetova, G., Kassymova, G., & Abduldayev, Ye. (2023). Criteria-based Assessment Model in the Education System of Kazakhstan. Iasau Universitetinin Habarshysy.
12. Didarbekova, N., Sarmurzin, Y., Altybaeva, S., Abdrasilov, B., & Karkenova, A. (2025). Advancing digital item development in Kazakhstan's Unified National Testing. *Frontiers in Education*, 10, Article 1654674. doi:10.3389/feduc.2025.1654674
13. EA21 Journal. (2021). Electronic assessment systems in Kazakhstan's education. Eurasian Journal of Economic and Business Development.
14. Educators at Prince Sattam University. (2025). Educators' perceptions of student assessment in dentistry program. BMC Medical Education.
15. Eltoun, M., & Russina, I. (2021). CLIL and linguistic difficulties in algebra. Journal of Immersion and Content-Based Language Education.
16. Eurasian Research Institute. (2022). *Education in Kazakhstan: Challenges, Reforms and the Road to Equity*.
17. Jumabayeva, A., Sarmurzin, Y., & et al. (2016). Unified National Testing (UNT) in Kazakhstan. NUGSE Research in Education, 1(2), 16–20.

18. Moursy, A., Hamsho, M., Gaber, H., et al. (2025). Progress Test as longitudinal assessment in undergraduate medical education. BMC Medical Education.
19. Nazarbayev Intellectual Schools (CPI-NIS). (2015–present). Integrated criterion-based + external assessment model. CPI-NIS Publications.
20. OECD. (2013). Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation and Assessment. OECD Publishing.
21. OECD. (2018). PISA 2018 results. Organisation for Economic Co-operation and Development.
22. OECD. (2019). OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Kazakhstan. Paris: OECD Publishing.
23. OECD. (2020). Strengthening national examinations in Kazakhstan to achieve national goals. Paris: OECD Publishing.
24. OECD. (2020). Developing a National Assessment that Supports Kazakhstan's Education Goals. OECD Education Policy Perspectives.
25. OECD (2020), Education in Saudi Arabia, Reviews of National Policies for Education, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/76df15a2-en>
26. OECD. (2020). Strengthening Kazakhstan's Education System: Performance and Policy. World Bank Documents and Reports.
27. *OECD PISA* country notes: oecd.org/pisa [OECD PISA Country Notes (Kazakhstan, Saudi Arabia), 2018 & 2022]
28. Sadruddin. Q. (2017). How does an Integrated Assessment Approach lead towards Holistic Development of Learners?. May 2017 Conference: 2nd NACTE National Conference: Issues of Quality in Teacher Education, Pakistan
29. Temirkulova, Z., et al. (2025). Functional Literacy Assessment in Grade 4. International Journal of Innovative Research & Social Sciences (IJIRSS).
30. Turganalina, A., & Malone, M. (2023). Teachers' perspectives of national assessment reform in Kazakhstani secondary education. SN Social Sciences, 3(3), Article 57.
31. Turysbayeva, A., Zhumabayeva, A., Yessenova, K., Bainazarova, T., & Maigeldiyeva, S. (2023). The Impact of Formative Assessment Techniques on Students' Self-Assessment Skills. Journal of Education and e-Learning Research.
32. Wilson, E., Turner, F., Sharimova, A., & Brownhill, S. (2013). Reform at Scale: Teacher Development in Kazakhstan. University of Cambridge.
33. World Bank. (2015). Reforming education in Kazakhstan: Joint Economic Research Program. Washington, DC: The World Bank.

THE INTERCONNECTION OF ASSESSMENT SYSTEMS IN ENGLISH LANGUAGE LESSONS: FROM THEORY TO PRACTICE

Iskakova Aikerim Zharkynbekovna

Master of pedagogical Sciences, Doctoral student of the specialty “Foreign language: two foreign languages”, L.N. Gumilyov Eurasian National University

Ercan Alkaya

Professor, Doctor of Philosophy, Firat University,
Department of Contemporary Turkish Dialects and Literatures, Turkey

Kenshinbay Temirbolat Ybraiuly

Candidate of Philological Sciences (PhD), Acting associate professor in
Linguistics, Korkyt Ata Kyzylorda University, Kazakhstan

Annotation. This study explores the interconnection between internal and external assessment systems within the context of English language lessons. Internal assessment, conducted by teachers during classroom activities, provides continuous feedback on students' progress and learning strategies, while external assessment offers standardized evaluation that measures overall achievement and educational outcomes. The research emphasizes how these two forms of assessment can be effectively integrated to enhance learning and teaching processes. Particular attention is given to the practical application of assessment methods in English lessons, highlighting strategies that align classroom-based evaluation with formal testing requirements. The study also examines the methodological features of assessment, including formative and summative approaches, reliability, validity, and feedback mechanisms. By analyzing their interaction, the research demonstrates how the combined use of internal and external assessment contributes to improved student engagement, language proficiency, and instructional planning. Furthermore, the study proposes summative assessment tasks modeled on PISA frameworks as a type of external evaluation, alongside author-designed tasks that can be effectively implemented in classroom practice. The findings provide recommendations for teachers and policymakers seeking to optimize assessment practices in English language education.

Keywords: English language teaching, internal assessment, external assessment, formative assessment, summative assessment, validity, reliability

Аннотация. В данном исследовании рассматривается взаимосвязь между внутренними и внешними системами оценивания в контексте уроков английского языка. Внутреннее оценивание, проводимое учителями в ходе учебной деятельности, обеспечивает непрерывную обратную связь о прогрессе учащихся и их учебных стратегиях, тогда как внешнее оценивание представляет собой стандартизированную проверку, которая измеряет общие достижения и образовательные результаты. В работе подчеркивается, что эффективная интеграция этих двух форм оценивания способствует повышению качества обучения и преподавания. Особое внимание уделяется практическому применению методов оценивания на уроках английского языка, а также стратегиям, которые позволяют согласовать классное оценивание с требованиями формального тестирования. В исследовании также рассматриваются методологические особенности оценивания, включая формативный и суммативный подходы, надежность, валидность и механизмы обратной связи. Анализ их взаимодействия показывает, что комбинированное использование внутреннего и внешнего оценивания способствует повышению вовлеченности учащихся, их языковой компетентности и качеству учебного планирования. Кроме того, в работе предлагаются задания суммативного оценивания, смоделированные по типу PISA, как разновидность внешней проверки, а также авторские задания, которые могут быть эффективно реализованы в практике преподавания. Результаты исследования содержат рекомендации для учителей и

разработчиков образовательной политики, направленные на оптимизацию практики оценивания в обучении английскому языку.

Ключевые слова: преподавание английского языка, внутреннее оценивание, внешнее оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, валидность, надежность.

Аңдатпа. Бұл зерттеуде ағылшын тілі сабақтарының аясында ішкі және сыртқы бағалау жүйелерінің өзара байланысы қарастырылады. Мұғалімдер сабақ барысында жүргізетін ішкі бағалау оқушылардың ілгерілеуі мен оқу стратегиялары туралы үздіксіз кері байланыс береді, ал сыртқы бағалау жалпы жетістіктер мен білім нәтижелерін өлшейтін стандартталған тексеру болып табылады. Зерттеуде осы екі бағалау түрін тиімді ықпалдастыру оқыту мен үйрету сапасын арттыруға ықпал ететіні ерекше атап өтіледі. Сондай-ақ ағылшын тілі сабақтарында бағалау әдістерін практикалық қолдануға және сыныптағы бағалауды ресми тестілеу талаптарымен үйлестіруге бағытталған стратегияларға назар аударылады. Зерттеуде бағалаудың әдістемелік ерекшеліктері де талданады, оған формативті және жиынтық бағалау тәсілдері, сенімділік, валидтілік және кері байланыс механизмдері жатады. Олардың өзара әрекеттесуін талдау нәтижесінде ішкі және сыртқы бағалауды үйлестіріп қолдану оқушылардың белсенділігін, тілдік құзыреттілігін және оқу жоспарын құру сапасын арттыратыны көрсетіледі. Бұдан бөлек, зерттеуде сыртқы бағалаудың бір түрі ретінде PISA үлгісіндегі жиынтық бағалау тапсырмалары және сыныпта тиімді қолдануға болатын авторлық тапсырмалар ұсынылады. Зерттеу нәтижелері ағылшын тілін оқытудағы бағалау тәжірибесін оңтайландыруға бағытталған мұғалімдер мен білім саясатын жасаушыларға арналған ұсыныстарды қамтиды.

Түйін сөздер: ағылшын тілін оқыту, ішкі бағалау, сыртқы бағалау, формативті бағалау, жиынтық бағалау, валидтілік, сенімділік.

Introduction. Assessment in English language education is both a tool for measuring learners' progress and a mechanism for guiding instruction toward long-term goals. Two assessment systems dominate educational practice: internal (classroom-based) and external (standardized). Internal assessment enables teachers to observe students' daily learning, provide immediate feedback, and adjust teaching strategies to meet individual needs. External assessment, in turn, ensures comparability and fairness across institutions, creating benchmarks that reflect broader educational standards and international requirements.

The central issue for modern pedagogy is how these two systems can be interconnected to create a comprehensive evaluation framework that benefits both learners and educators. One promising direction is the design and implementation of summative assessment tasks that mirror external evaluation formats, such as those used in large-scale studies like PISA. These tasks, integrated into classroom practice, not only prepare students for standardized testing but also develop higher-order thinking skills, problem-solving abilities, and functional language use. By embedding PISA-like tasks in classroom summative assessment, teachers can bridge the gap between everyday evaluation and formal external examinations, ensuring that students' progress is measured against internationally recognized criteria.

Therefore, the aim of this article is twofold: to analyze the theoretical foundations of interconnected assessment systems and to present practical approaches for integrating internal and external assessment in English language lessons. Special attention is given to the potential of using summative tasks

modeled after PISA frameworks as a pedagogical tool that strengthens the link between classroom-based evaluation and international standards. This perspective highlights the importance of assessment not only as a measure of knowledge but also as a means of preparing learners for global educational challenges.

Theoretical Background

Educational theory highlights that effective assessment systems should balance both formative and summative purposes (Black & Wiliam, 2009; Harlen, 2007). Internal assessment is primarily formative: it includes teacher feedback, classroom questioning, peer evaluation, and learner self-reflection, all of which provide continuous information about learning progress. External assessment is mainly summative: it evaluates learning outcomes through standardized formats such as national examinations, international proficiency tests, or large-scale assessments.

Scholars underline several methodological requirements for assessment systems:

Validity – ensuring that tasks reflect real communicative language skills and authentic contexts.

Reliability – guaranteeing consistency of results across groups, times, and contexts.

Fairness and transparency – supporting equal opportunity and encouraging motivation by using clear criteria and rubrics.

In the field of English language teaching (ELT), integrating formative and summative approaches ensures that daily classroom practice aligns with broader educational standards. This integration becomes especially meaningful when summative assessment tasks are constructed to mirror real-life challenges.

Recent research emphasizes the importance of designing summative tasks modeled after PISA (Programme for International Student Assessment) principles, which focus on functional language use, problem-solving, and application of knowledge in authentic situations. For example, Klieme (2016) and OECD (2019) argue that PISA-type tasks go beyond memorization, requiring learners to interpret, analyze, and apply information in diverse contexts. In language education, this means developing summative tasks that resemble PISA reading or communication items—integrating texts, charts, or problem-based scenarios.

According to Griffin, Care, and McGaw (2012), such performance-based assessment reflects “21st-century skills,” encouraging learners to combine language competence with critical thinking and creativity. Similarly, Hopfenbeck and Tønnessen (2013) highlight that classroom summative assessments designed in a PISA-like format can bridge the gap between everyday evaluation and international benchmarks, offering teachers both accountability and meaningful learning opportunities.

Thus, the theoretical foundation suggests that assessment in ELT should not only measure correctness of language use but also the ability to apply it in authentic, problem-oriented tasks. By adopting summative approaches inspired by PISA, teachers can align classroom practice with international standards while fostering skills that are essential for lifelong learning.

Methodology

The research is based on a theoretical-analytical approach, synthesizing academic literature and examining classroom practices. The methodology involves:

1. Reviewing principles of formative and summative assessment.

2. Identifying strategies for aligning classroom practices with external assessment standards.

3. Analyzing the role of feedback and rubrics in bridging the two systems.

In addition, particular attention is given to the methodology of designing summative assessment tasks in the style of PISA, which emphasizes the application of knowledge in real-life contexts. By adapting classroom summative tasks to mirror PISA-type problem-solving and reading comprehension activities, teachers can simultaneously meet curriculum requirements and prepare learners for international assessment benchmarks. Such tasks promote critical thinking, functional literacy, and the ability to transfer linguistic knowledge to authentic situations, which are key competences in modern English language education.

This integrated methodology not only allows for a balanced connection between formative classroom practices and external standards but also provides teachers with practical tools for ensuring that assessment remains meaningful, valid, and future-oriented. Consequently, the findings and recommendations of the study are expected to be relevant for teachers, schools, and policymakers seeking to modernize assessment approaches in line with both local curricula and international expectations.

Practical Application in English Lessons

Integrating internal and external assessment in English lessons can be achieved through the following:

Formative classroom tools – portfolios, peer and self-assessment, teacher feedback, and project-based tasks provide opportunities for learners to monitor their own progress. For example, students can maintain digital portfolios where they upload essays, recordings, or presentations. Teachers then provide formative comments, while peers evaluate using simple checklists. This practice develops autonomy and encourages learners to reflect on their communicative performance.

Summative preparation – regular quizzes and mock tests modeled on external exam structures strengthen students' familiarity with standardized tasks. For instance, reading comprehension tasks can be adapted from PISA or CEFR-aligned test banks, where learners analyze real-world texts such as news articles, advertisements, or blog posts. Such practice not only prepares them for external exams but also enhances their functional literacy. In this context, it is recommended that summative assessment tasks be designed in the style of PISA tasks, since this approach helps learners develop problem-solving and critical reading skills required for international benchmarks. Furthermore, to illustrate practical implementation, the article provides several examples of PISA-type tasks that can be adapted for English language lessons.

Feedback mechanisms – combining descriptive classroom feedback with rubric-based scoring criteria aligned with external standards ensures consistency. For

example, after a speaking task, teachers can give personalized comments on fluency and vocabulary while also applying CEFR-based rubrics to assign performance levels. This practice bridges classroom learning with international benchmarks, helping students understand where they stand on a global scale.

Digital technologies – online platforms such as Quizlet, Google Classroom, or LMS-based analytics support teachers in linking classroom activities with standardized evaluation metrics. Automated feedback from digital quizzes can highlight common errors, while dashboards track progress toward learning outcomes. In practice, a teacher might assign an online PISA-style reading task, then use the platform's analytics to identify which skills (e.g., inference-making, evaluating arguments) require further instruction.

In a 9th-grade English class in a rural school of Kazakhstan, the teacher integrated formative and summative assessment by designing a project-based task where students created presentations on global environmental problems. Throughout the project, students received peer feedback and teacher guidance (internal formative assessment). At the final stage, the teacher assessed their presentations using CEFR-aligned rubrics and complemented the project with a PISA-style reading comprehension task on climate change (external summative orientation). This practice not only strengthened language skills and critical thinking but also familiarized students with international assessment formats, increasing their readiness for both national exams and global testing systems.

It is necessary to make the summative tasks similar to the PISA – like reading tasks step by step. It is necessary to develop skills in students. In the first period of the academic year, you can change it slightly, mix it up in the second year, and completely change it in the third year. The sample of summative tasks in the first year of the academic year is given for grades 5-6, in the second year for grades 7-8, slightly more complicated, and in the third year for grade 9, in the form of a completely PISA-like reading task. Learning objectives in the curriculum must be taken into account.

In the tasks of the first year of the academic year, there are often questions on the aspects of Locate information, Understand. Students search for information among several texts to select the most relevant text given the demands of the item. And in the second year, in addition to the aspects of Locate information, Understand, the aspect of Evaluation and reflect will be added. Tasks that require the student to create a main idea or to produce a summary or a title for a passage are classified as "integrate and generate inference" items. In the third year, the Evaluate and Reflect aspect is often used. Evaluating the form of the writing to determine how the author is expressing their purpose and/or point of view. These tasks often require the student to reflect on their own experience and knowledge to compare, contrast or hypothesize different perspectives or viewpoints. The first year questions focus on understanding the main idea, identifying details, vocabulary understanding, personal preference, comparing areas, drawing conclusions. The last year questions are designed to encourage students to think

critically about the text, connect personal experiences, and engage in creative problem-solving based on the described neighbourhood.

The texts were received in the form of letters written in e-mail, blogs, forums. This is because students tend to get information on social networks. And the texts of their interest and related to life were selected.

Example of a PISA-like summative assessment task in English:

1. Reading task (informational text with applied reasoning)

Task Context:

Students read a short informational text about plastic pollution and recycling initiatives. Then they answer questions that test not only comprehension but also critical thinking and the ability to apply knowledge in new situations.

Text:

Recycling and Plastic Pollution Plastic has become one of the most common materials in daily life. It is cheap, light, and useful, but it also creates serious environmental problems. Every year, millions of tons of plastic waste end up in rivers and oceans, harming animals and polluting water.

Many countries have introduced recycling programs to reduce plastic waste. Recycling helps turn used materials into new products, saving energy and natural resources. However, recycling alone is not enough. Experts suggest that people should also reduce their use of plastic, choose reusable items, and support innovations that replace plastic with more eco-friendly materials.

Questions:

Q1. According to the text, what is one *advantage* of plastic and one *disadvantage* of plastic?

Advantage: _____

Disadvantage: _____

Q2. The text mentions three actions people can take to solve the problem. Write them below in your own words.

1. _____
2. _____
3. _____

Q3. Imagine your school wants to reduce plastic waste. Suggest two practical ideas your school could apply, based on the information in the text.

Q4. Which of the following best summarizes the author's opinion?

- A) Recycling alone will solve the problem of plastic
- B) Plastic is useful, so people should not worry about its disadvantages.
- C) Recycling is important, but reducing plastic use is also necessary.
- D) Plastic pollution is too big a problem to solve.

Scoring Guide (example):

Q1: 1 point for any correct advantage (cheap, light, useful) + 1 point for correct disadvantage (pollution, harming animals, environmental problem).

Q2: Up to 3 points (reduce use, choose reusable items, support eco-friendly alternatives).

Q3: 2 points (any logical, text-related ideas e.g., banning plastic bottles, organizing recycling bins, promoting reusable containers).

Q4: 1 point (Correct answer: C).

Total: 7 points.

2. Reading + Data Interpretation Task

Task Context:

Students are given a short article with a chart about teenagers' reading habits.

Text + Chart:

Teenagers and Reading in the Digital Age
In many countries, the way teenagers read has changed over the last decade. Printed books are still popular, but e-books and online articles have become common. A recent survey asked 1,000 teenagers how they prefer to read.

Format	% of Teenagers
Printed books	45%
E-books	25%
Online articles	20%
Audiobooks	10%

Questions:

Q1. According to the text, what has changed in teenagers' reading habits?

Q2. Which format is the least popular among teenagers?

A) Printed books

B) E-books

C) Online articles

D) Audiobooks

Q3. If the survey included 1,000 teenagers, how many of them prefer e-books?

Q4. Why do you think printed books are still the most popular? Give one possible reason based on your own ideas.

Scoring Guide:

- Q1: 1 point (Shift from printed books to digital formats).
- Q2: 1 point (Correct: D – Audiobooks).
- Q3: 1 point (Correct: 250 students).
- Q4: 1 point (Any logical explanation, e.g., easier to read, more comfortable, available at school libraries).

Total: 4 points.

3. Listening/Speaking Simulation Task

Task Context:

(Teacher reads or plays a short dialogue. Students then answer or role-play a response.)

Dialogue:

Student A: “Our school wants to make the English Club more interesting. What activities should we add?”

Student B: “We already have debates and film watching. What else can we do?”

Tasks:

Q1. Suggest two new activities for the English Club that can help students practice English in fun ways.

1. _____
2. _____

Q2. Imagine you are Student A. Respond to this statement:

“English is only useful for exams, not for real life.”

Give your opinion in 2–3 sentences.

Scoring Guide:

- Q1: 2 points (1 point for each reasonable idea: e.g., drama plays, language games, book clubs, pen-pal projects).

- Q2: 2 points (Clear opinion + justification; e.g., English is useful for travel, jobs, communication with people worldwide).

Total: 4 points.

Final Overview of the Mini-Set

Task Type	Skills Assessed	Max Points	Example Theme
Reading	Comprehension + Application	7	Plastic Pollution
Reading + Data Interpretation	Comprehension + Numeracy + Critical Thinking	4	Teenagers’ Reading Habits
Listening/Speaking	Functional English + Argumentation	4	English Club Activities

Grand Total: 15 points

These kinds of tasks reflect PISA methodology because they combines text comprehension with real-life problem-solving, assesses both factual recall and higher-order thinking, encourages students to apply information to new contexts (school initiatives).

Discussion

The integration of assessment systems provides benefits across multiple levels:

Students gain a sense of coherence, as classroom work directly supports exam readiness. When summative assessment tasks are designed in the style of PISA, learners not only practice language structures but also develop higher-order thinking, problem-solving, and critical reading skills. This makes classroom work more meaningful and builds long-term readiness for both national and international examinations.

Teachers use reliable data for differentiated instruction and long-term planning. In my own practice, adapting summative assessment tasks to resemble PISA-type activities has proven effective in engaging students with authentic texts

and real-life communication scenarios. For example, tasks such as analyzing graphs, interpreting news excerpts, or evaluating arguments allowed learners to demonstrate both linguistic competence and analytical skills, which are essential for international proficiency exams.

Policy-makers access both standardized outcome data and insights from classroom realities. The alignment of summative tasks with international benchmarks provides a dual benefit: it ensures accountability within the education system and simultaneously raises the overall standard of language education in line with global expectations.

Nevertheless, challenges remain: increased teacher workload, risk of overemphasizing test preparation, and inconsistency in classroom-based practices. However, these can be addressed through professional training on task design, institutional support for resource development, and the creation of adaptable frameworks that combine accountability with learner-centered pedagogy. Importantly, when summative tasks are modeled after PISA, they not only improve language proficiency but also prepare learners to perform confidently in high-stakes international examinations such as IELTS or TOEFL. Thus, the strategic integration of PISA-type summative tasks bridges internal and external assessment systems, offering a sustainable path toward higher achievement in English language education.

Conclusion

The interconnection of internal and external assessment in English lessons represents a balanced model of educational evaluation. Internal assessment fosters motivation, feedback-driven learning, and continuous growth, while external assessment provides reliability and systemic comparability. When effectively integrated, they enhance teaching, improve student engagement, and strengthen the overall quality of English language education.

An essential requirement for this integration is validity: assessment must accurately reflect learners' communicative abilities and cognitive skills rather than simply test memorization. At the same time, the two systems should be viewed as mutually reinforcing. Internal assessment creates the foundation for skill development and self-regulation, while external assessment validates these outcomes against standardized benchmarks. Ensuring that tasks in internal assessment are systematically aligned with the demands of external assessment—such as adapting summative assignments to PISA-like formats—supports coherence and prepares learners for success beyond the classroom.

In this process, the role of teachers is critical. Teachers act as mediators who design classroom activities in ways that both motivate learners and prepare them for formal examinations. By organizing internal tasks that gradually build toward external requirements, teachers ensure continuity, reduce exam-related stress, and create a supportive learning environment. Effective organization of this system allows students to perceive assessment not as a burden but as a tool for growth, while simultaneously guaranteeing that outcomes remain credible and comparable at the systemic level.

Recommendations

Based on the analysis of theoretical foundations and practical applications, several recommendations can be made to strengthen the interconnection of internal and external assessment in English language education:

1. Systematic alignment of assessment systems. Internal assessment tasks should be organized in a way that gradually prepares learners for external examinations. This requires coherence between classroom-based activities and standardized evaluation formats to ensure the continuity and validity of assessment outcomes.

2. Development of summative tasks modeled on PISA. Summative assessment should increasingly adopt the methodological principles of PISA tasks, which emphasize functional literacy, problem-solving, and the use of language in authentic contexts. Such tasks not only measure students' language proficiency but also foster critical thinking and higher-order skills, thereby preparing them for international examinations.

3. Professional training for teachers. Teachers play a central role in the effective integration of assessment systems. Therefore, professional development programs should focus on equipping teachers with the skills to design PISA-oriented tasks, apply rubrics consistently, and integrate formative feedback into summative assessment.

4. Feedback as a connecting mechanism. The use of descriptive feedback in internal assessment, combined with rubric-based scoring aligned to CEFR and international benchmarks, serves as a bridge between daily classroom practices and external evaluation. This approach enhances transparency and supports learner motivation.

5. Integration of digital technologies. Digital platforms and learning management systems should be utilized for creating, delivering, and analyzing both formative and summative tasks. Automated feedback and performance analytics can provide valuable insights into learners' readiness for external assessments.

6. Policy-level support. At the systemic level, policymakers should encourage the adaptation of summative assessment tasks to PISA-like formats, ensuring consistency across institutions. Resource development, methodological guidelines, and institutional support are essential for sustainable implementation.

7. Enhancing learner autonomy. Internal assessment should not only prepare students for formal exams but also foster independence through peer- and self-assessment, portfolios, and project-based learning. When complemented with summative PISA-type tasks, such practices create a balanced model of evaluation that promotes both skill development and exam readiness.

References

1. Black P., Wiliam D. Developing the theory of formative assessment // Educational Assessment, Evaluation and Accountability. – 2009. – Vol. 21, № 1. – P. 5–31.

2. Brown H. D. Principles of language learning and teaching. – 6th ed. – Pearson Education, 2015.
3. Harlen W. Assessment of learning. – London: Sage Publications, 2007.
4. OECD. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. – Paris: OECD Publishing, 2019.
5. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
6. Shepard L. A. The role of assessment in a learning culture // Educational Researcher. – 2000. – Vol. 29, № 7. – P. 4–14.
7. Brookhart S. M. How to give effective feedback to your students. – 2nd ed. – Alexandria, VA: ASCD, 2017.
8. Biggs J., Tang C. Teaching for quality learning at university. – 4th ed. – Maidenhead: Open University Press, 2011.
9. Nitko A. J., Brookhart S. M. Educational assessment of students. – 7th ed. – Boston: Pearson, 2014.
10. Stiggins R. Assessment for learning: An essential foundation of productive instruction // Phi Delta Kappan. – 2002. – Vol. 83, № 10. – P. 758–765.
11. Earl L. Assessment as learning: Using classroom assessment to maximize student learning. – Thousand Oaks, CA: Corwin Press, 2013.
12. Fulcher G., Davidson F. The Routledge handbook of language testing. – London: Routledge, 2013.
13. OECD. Education at a Glance 2022: OECD Indicators. – Paris: OECD Publishing, 2022.
14. Carless D. Differentiated formative assessment: A framework for implementation // Assessment in Education: Principles, Policy & Practice. – 2007. – Vol. 14, № 2. – P. 173–189.
15. Weir C. J. Language testing and validation: An evidence-based approach. – London: Palgrave Macmillan, 2005.

FORMATIVE AND SUMMATIVE ASSESSMENT IN THE HUMANITIES: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES

Askarova Saule Amangeldievna

School-Gymnasium №50 «Qazgharysh» named after Rayimbek Batyr

Ormanova Ulzhan Asetovna

School-Gymnasium №17 named after Akan Kurmanov

Astana city, Kazakhstan

Annotation. Formative and summative assessment in the humanities are considered as complementary elements of the educational process. The article highlights the theoretical foundations of constructive feedback, its application in English language teaching, as well as the role of student-to-teacher feedback. Additionally, the potential of digitalization and artificial intelligence in assessment is analyzed, along with benefits and challenges. Special attention is given to the development of emotional intelligence and its connection to learning success. Based

on international and Kazakhstani experience, practical recommendations for improving assessment practices are proposed.

Keywords: formative assessment, summative assessment, feedback, artificial intelligence, humanities, emotional intelligence.

Аңдатпа. Гуманитарлық пәндердегі формативті және суммативті бағалау білім беру процесінің өзара толықтырушы элементтері ретінде қарастырылады. Мақалада конструктивті кері байланыстың теориялық негіздері, оның ағылышын тілі сабақтарында қолданылуы және оқушылардың мұғалімге кері байланысы талданады. Сонымен қатар, бағалауда цифрландыру мен жасанды интеллектіні енгізудің мүмкіндіктері мен артықшылықтары, қиындықтары қарастырылады. Эмоционалды интеллектіні дамыту мен оның оқу жетістігіне әсері ерекше аталады. Халықаралық және қазақстандық тәжірибеге сүйене отырып, бағалауды жетілдіруге арналған практикалық ұсыныстар жасалған.

Түйін сөздер: формативті бағалау, суммативті бағалау, кері байланыс, жасанды интеллект, гуманитарлық ғылымдар, эмоционалды интеллект.

Аннотация. Формативное и суммативное оценивание в гуманитарных дисциплинах рассматриваются как взаимодополняющие элементы образовательного процесса. В статье освещаются теоретические основы конструктивной обратной связи, её применение на уроках английского языка, а также роль обратной связи от учеников учителю. Дополнительно анализируются возможности цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в оценивание, обсуждаются преимущества и риски. Особое внимание уделяется развитию эмоционального интеллекта и его связи с успешностью обучения. На основе международного и казахстанского опыта предложены практические рекомендации по совершенствованию оценивания.

Ключевые слова: формативное оценивание, суммативное оценивание, обратная связь, искусственный интеллект, гуманитарные науки, эмоциональный интеллект.

Introduction

Modern education in Kazakhstan and around the world is undergoing a significant transformation related to changes in the goals and objectives of learning. Today, a key focus is placed on developing students' critical thinking, reflection, argumentation, and communication skills — competencies that are essential in the 21st century. In this context, the assessment system plays a fundamental role, as it not only records learners' achievements but also actively shapes the learning process and motivates students to improve continuously.

The issue of the relationship between formative (learning, ongoing) and summative (final) assessment in the humanities, including English language learning, is particularly relevant. Formative assessment provides valuable feedback, helping students identify their strengths and areas for improvement, while summative assessment offers a final evaluation of learning outcomes.

This article explores the theoretical foundations of assessment, the practical experience of its application in the classroom, and the crucial role of timely, constructive feedback. Particular attention is paid to the growing possibilities of digitalization — the use of online platforms, e-portfolios, and automated tools that support assessment in real-time. The integration of digital tools not only enhances efficiency but also individualizes learning. Finally, the article discusses future perspectives and the need to further develop an assessment culture that supports student-centered learning in a rapidly changing world.

Theoretical Foundations of Formative and Summative Assessment

Formative assessment (assessment for learning) is aimed at supporting the learning process. Black and Wiliam demonstrated that formative methods have the greatest impact on improving the quality of education [1]. Its main functions include: diagnosing gaps, providing constructive feedback, and developing students' independence.

Summative assessment (assessment of learning) captures the final result: exams, tests, essays. Brookhart notes that when summative forms dominate, there is an increased risk of diminishing student motivation [2]. Therefore, it is important to consider both approaches as complementary.

Constructive Feedback: Theory and Practice

The theory of feedback traces its roots back to the studies of Sadler [3] and Nicol & Macfarlane-Dick [4], who defined it as a tool for developing the learning potential. Constructive feedback must be timely, specific, and supportive.

In English language lessons, this involves corrective comments on written work, oral feedback during discussions, and digital tools such as Google Docs, Padlet, and Turnitin Feedback Studio.

The application of constructive feedback in English language lessons has shown that comments and recommendations are far more effective than traditional grades. They help reduce students' anxiety, contribute to a more balanced perception of results in the class, and equalize the relationship between strong and weak students. However, to implement this approach, teachers often have to develop speech clichés and comment templates independently, in order to reduce their workload and speed up the feedback process. An important element in such a system is self-assessment and peer assessment: these develop students' reflection skills and allow them to think more deeply about their own learning. At the same time, the success of these practices largely depends on the psychological climate in the class. A friendly atmosphere, trust, and adherence to academic honesty are key conditions for constructive feedback to work effectively and become an alternative to the formal grading system, which is still required by the educational system.

Feedback from Students to Teachers

Research by Hattie & Timperley [5] and Carless [6] has shown that feedback should be two-way. When students give feedback, they contribute to the improvement of teaching.

Why is this important? It helps develop reflection skills in students, find interesting ways of learning, and allows the teacher to adapt methods.

Examples: anonymous surveys, mini-reflections at the end of lessons, digital feedback platforms such as Mentimeter and Google Forms.

In practice, an interesting experience was implemented for obtaining feedback from students. A geography lesson was recorded on video, and the material was then reviewed together with the students. The review was conducted with pauses at various stages of the lesson, where students were asked to express their opinions on how engaged they felt in the process, which methods and techniques they found effective, and which were not. At the same time, a similar review and discussion of the lesson was conducted separately with the subject teacher. The results were

revealing: the opinions of the students and the teacher about the methods used were noticeably different. The teacher focused on the organizational aspects of the lesson and adherence to the curriculum, while students talked more about what helped or hindered their engagement and understanding of the material. This analysis led to an important conclusion: it is necessary to systematically ask students for their opinions on the methods and techniques of teaching. This not only helps the teacher adjust their approaches but also develops students' reflection skills and a conscious attitude towards the learning process.

Artificial Intelligence and Digitalization in Assessment

Digitalization opens up new opportunities for combining formative and summative assessment. Artificial intelligence (AI) can automate part of the analysis and provide instant feedback.

Advantages: automatic grading, personalized tasks, time savings. Challenges: reduced critical thinking, issues of academic integrity, digital inequality. AI should serve as a supporting tool, not a replacement for the teacher.

Practical Application

In modern English language teaching, special attention is given to combining traditional assessment methods with modern digital tools. The integration of technology into the educational process offers new opportunities for enhancing learning, increasing engagement, and individualizing instruction. One of the most dynamic areas of development in recent years has been the use of artificial intelligence (AI) and the digitalization of content creation and assessment. Practical experience with these technologies demonstrates both their effectiveness and certain challenges that educators must address.

Use of AI and the Gamma Platform

One of the emerging tools gaining popularity is Gamma, an AI-powered platform that assists teachers in creating educational materials and presentations. The platform can automatically generate structured slides based on text input, offering a convenient solution for time-saving and content organization. Gamma's presentations are often logically coherent, well-structured, and academically sound, which makes them particularly suitable for university-level instruction or formal academic contexts.

However, practical experience with Gamma in school settings has revealed mixed results. While the generated content meets academic standards, teachers report that the slides tend to be visually minimalistic and lacking emotional appeal. In a school environment—especially in middle and lower grades—such presentations may fail to capture students' attention. The absence of vivid images, animations, humor, and interactive elements reduces the materials' ability to engage learners effectively. As a result, while Gamma can be a valuable tool for developing a lesson framework or preparing supplementary content, it often requires significant modification by the teacher. This includes adding multimedia elements, gamified tasks, interactive questions, and tailoring the language and tone to suit the age and interests of the students.

Use of Game-Based Applications (Kahoot and Analogues)

In contrast to the academic tone of Gamma, game-based platforms such as Kahoot, Quizizz, Blooket, and Wordwall have gained widespread popularity in classroom practice. These tools are designed to assess students' knowledge in a fun, interactive way, often through quizzes and mini-games. Their main advantage lies in the high level of student engagement they generate. Learners are more motivated to participate due to the competitive elements, immediate feedback, and visually dynamic interface.

Such tools are especially effective for reviewing vocabulary, grammar, or factual content. Teachers often use them at the beginning or end of a lesson to consolidate material or perform a quick knowledge check. However, their pedagogical scope is limited. Most questions are closed-format (e.g., multiple choice, true/false), which means they rarely stimulate critical thinking, creative responses, or deeper linguistic analysis. Therefore, while these platforms are useful for reinforcing and reviewing material, they should be integrated with other types of tasks that encourage productive language use, such as open-ended discussions, projects, or writing assignments.

Results of the Method's Implementation

Based on classroom observations and teacher feedback, the integration of AI tools and digital platforms in English language teaching has produced the following key results:

- Increased student engagement, especially through interactive and competitive game-based activities.
- Faster and more efficient preparation of lesson materials with the help of AI-based platforms like Gamma.
- Improved structure and clarity of instructional content, supporting more coherent lesson planning.

At the same time, several challenges have been noted:

- Decreased student interest when using overly academic or visually unappealing materials (e.g., unedited Gamma slides).
- Lack of emotional and visual impact, which is particularly important for younger learners.
- Limited depth of game-based platforms, which often focus on surface-level knowledge rather than deeper cognitive skills.

Therefore, while digital tools offer significant advantages, their effective use requires thoughtful integration into the broader pedagogical strategy, along with teacher creativity and adaptation to learners' needs.

Effectiveness and Recommendations

Based on practical experience, it can be concluded that the highest efficiency is achieved through a combination of various methods. For example, a teacher can use the AI-based Gamma platform to create a general lesson structure, and then enhance it with visually appealing slides, drawings, comics, or video clips. Game-based tools like Kahoot are best used at the end of the lesson for knowledge reinforcement, but it is also important to develop other forms of assessment—project work, essays, group discussions.

Thus, the practical application of digital technologies and AI in the humanities requires a careful approach. These technologies open new possibilities for teachers and speed up material preparation, but for maximum effectiveness, they must be adapted to the interests and characteristics of school students. It is important not only to use ready-made digital solutions but also to complement them with creativity, visual appeal, and emotional engagement.

Emotional Intelligence and the Humanities

Emotions are directly linked to learning. Studies by Pekrun [7] and Goleman [8] demonstrated that positive emotions enhance attention and memory, while negative emotions reduce motivation.

Importance for English language learning: a positive emotional atmosphere improves retention; formative assessment should take emotional states into account; the use of encouraging language increases confidence.

Conclusion

The transformation of education in Kazakhstan and globally necessitates a new approach to assessment — one that supports not only the measurement of knowledge but also the development of learners as autonomous, motivated, and emotionally resilient individuals. As demonstrated throughout this article, formative and summative assessments should not be viewed in opposition, but rather as complementary tools that together contribute to a holistic learning process.

Formative assessment — supported by timely, constructive feedback — promotes reflection, metacognition, and personal responsibility for learning. Summative assessment, when used appropriately, validates learning outcomes and supports academic progression. Digital tools and AI technologies enhance these processes by offering new formats for interaction, reducing the burden of routine tasks, and enabling personalized feedback. However, as shown in practical applications, their use must be pedagogically justified and carefully adapted to students' cognitive and emotional needs.

The incorporation of student feedback to teachers, as well as attention to emotional intelligence, further deepens the assessment process, making it more humane, inclusive, and effective. Emotions such as interest, confidence, and a sense of safety significantly influence language learning, and they should be taken into account when designing both assessment tools and learning environments.

Looking ahead, the future of assessment in Kazakhstan lies in balancing innovation and tradition, ensuring that digitalization enhances — rather than replaces — human interaction and creativity. A student-centered, feedback-rich, and emotionally supportive assessment culture will be key to developing learners who are not only knowledgeable but also reflective, resilient, and ready for the challenges of the 21st century.

References

1. Black, P., & Wiliam, D. (1998). *Assessment and Classroom Learning*. *Assessment in Education*, 5(1), 7–74.

2. Brookhart, S. M. (2017). *How to Give Effective Feedback to Your Students*. ASCD.
3. Sadler, D. R. (1989). *Formative assessment and the design of instructional systems*. *Instructional Science*, 18(2), 119–144.
4. Nicol, D., & Macfarlane-Dick, D. (2006). *Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice*. *Studies in Higher Education*, 31(2), 199–218.
5. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). *The Power of Feedback*. *Review of Educational Research*, 77(1), 81–112.
6. Carless, D. (2015). *Excellence in University Assessment: Learning from Award-winning Practice*. Routledge.
7. Pekrun, R. (2006). *The Control-Value Theory of Achievement Emotions*. *Educational Psychology Review*, 18(4), 315–341.
8. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. Bantam Books.

**СЫРТҚЫ ЖӘНЕ ІШКІ БАҒАЛАУДЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ:
МЕКТЕПТЕГІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДАҒЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ
ҚИЫНДЫҚТАРЫ МЕН ШЕШІМДЕРІ**

Изей Нұржамал Жақсыбайқызы
«№ 115 жалпы орта білім беретін мектеп» КММ
Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада ағылшын тілі пәніндегі ішкі және сыртқы бағалаудың өзара байланысы талданады. Зерттеу нормативтік құжаттар мен халықаралық тәжірибені салыстыра отырып, бағалаудың теориялық негіздері мен практикалық қиындықтарын айқындайды. Негізгі мәселелер – уақыт тапшылығы, субъективтілік және мұғалімдердің бағалау сауаттылығының төмендігі. Мақалада рубрикаларды енгізу, критерийлерді нақтылау, өзін-өзі және өзара бағалауды дамыту, цифрлық платформаларды пайдалану және ішкі бағалауды сыртқы талаптармен үйлестіру ұсынылады. Ұсыныстар бағалаудың валидтілігі мен ашықтығын арттыруға, оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуға бағытталған.

Түйін сөздер: ішкі бағалау, сыртқы бағалау, ағылшын тілі, критерий, валидтілік, тілдік құзыреттілік.

Аннотация. В статье анализируется взаимосвязь внутреннего и внешнего оценивания по предмету «Английский язык». Исследование, основанное на сравнении нормативных документов и международного опыта, выявляет теоретические основы и практические трудности оценивания. Основные проблемы включают дефицит времени, субъективность и низкий уровень оценочной грамотности учителей. Предлагаются меры по внедрению рубрик, уточнению критериев, развитию самооценки и взаимооценки, использованию цифровых платформ и согласованию внутреннего оценивания с внешними требованиями. Рекомендации направлены на повышение валидности, прозрачности и развитие языковой компетенции учащихся.

Ключевые слова: внутреннее оценивание, внешнее оценивание, английский язык, критерии, валидность, языковая компетенция.

Abstract. The article analyzes the relationship between internal and external assessment in English language teaching. Based on the comparison of regulatory documents and international experience, the study identifies the theoretical foundations and practical challenges of assessment. The main issues include time constraints, subjectivity, and teachers' low assessment

literacy. The paper suggests introducing rubrics, clarifying criteria, developing self- and peer assessment, using digital platforms, and aligning internal assessment with external requirements. The recommendations aim to enhance validity, transparency, and students' language competence.

Keywords: internal assessment, external assessment, English language, criteria, validity, language competence.

Білім беру жүйесінде бағалау — оқыту мен оқу үрдісінің негізгі реттеушісі әрі білім сапасын қамтамасыз етудің шешуші құралы. Бағалау нәтижелері оқыту мақсаттарының орындалуын айқындап, оқу бағдарламаларын, әдістемелік жұмыстарды және білім беру саясаттарын жүйелі түрде түзетуге мүмкіндік береді. Мектеп контекстінде ішкі бағалау (мұғалімнің формативті және жиынтық бақылаулары, портфолио, оқушының өзін-өзі бағалауы, топтық жобалар) мен сыртқы бағалау (ұлттық тестілеу, сыртқы мониторинг, халықаралық салыстырмалы зерттеулер) бірін-бірі толықтыра отырып білім беру сапасының кешенді көрсеткішін қалыптастырады. Дегенмен олардың өзара байланысы жүйелі түрде ұйымдастырылмаса, бағалау нәтижелерінің сенімділігі мен әділдігі төмендеуі мүмкін, ал оқу үрдісінің шынайы нәтижелерін айқындау қиынға соғады.

Қоғамдық-гуманитарлық пәндер бағалау талаптары жағынан ерекшеленеді: мұнда оқушыдан тек ақпаратты меңгеру ғана емес, мәтіндік талдау, тарихи-әлеуметтік құбылыстарды себеп-салдарлы түсіндіру, сыни ойлау мен аргументациялы пікір қалыптастыру сияқты сапалық қабілеттер талап етіледі. Осындай сипаттағы тапсырмаларды бағалау кезінде дәстүрлі тесттік форматтар толық мүмкіндік бермеуі мүмкін, ал мұғалімдік бағалауда субъективтілік ықпалы артуы ықтимал. Сондықтан қоғамдық-гуманитарлық пәндерге тән бағалау құралдарын жобалау кезінде критерийлік тәсілдерді (рубрикалар), орындаушылық және жобалық тапсырмаларды, портфолионы, сондай-ақ оқушының өзін-өзі және бірлескен бағалауын жүйелі енгізу басты мәселелер ретінде қарастырылуы тиіс.

Әдебиеттік шолуда жалпы трендтерді көрсететін отандық зерттеулер мұғалімдердің бағалау сауаттылығын арттыру мен критериалды бағалауды енгізуге бағытталған шараларды ұсынады; шетелдік тәжірибе бағалауды көпөлшемді түрде ұйымдастыру, рубрикалар мен портфолио арқылы сапалық және сандық индикаторларды интеграциялау тиімділігін көрсетеді.

Халықаралық ұсыныстар формативті бағалау мен оқушының өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға басымдық беруді ұсынады.

Осы мақалада ішкі және сыртқы бағалау жүйелерінің мазмұндық және практикалық өзара байланысы салыстырмалы талдау, нормативтік құжаттарды және оқу бағдарламаларын зерделеу, сондай-ақ автордың мектеп тәжірибесіндегі бақылаулар негізінде сараланады. Зерттеу мақсаты — қоғамдық-гуманитарлық пәндер бойынша бағалау мазмұны мен қолданылуын талдау арқылы мектептегі білім берудің негізгі қиындықтарын анықтау және оларды шешуге бағытталған практикалық ұсынымдар ұсыну. Келесі бөлімдерде методология, практикалық қолдану мысалдары, нәтижелерді талдау және ұсыныстар беріледі.

Бұл зерттеудің әдіснамалық негізін педагогикалық ғылымдағы бағалау теориялары, сонымен қатар Қазақстан Республикасының жалпы орта білім берудегі нормативтік құжаттары құрайды. Зерттеу барысында салыстырмалы талдау, педагогикалық тәжірибені қорыту, нормативтік-құқықтық актілерді зерделеу және практикалық бақылау әдістері қолданылды. Мұндай кешенді тәсіл ішкі және сыртқы бағалау жүйесінің мазмұнын тереңірек ашуға және олардың өзара байланысын ғылыми тұрғыда негіздеуге мүмкіндік береді.

Ішкі бағалау жүйесі. Мектептегі ішкі бағалау негізінен формативті және жиынтық бағалау арқылы жүзеге асады. Формативті бағалау оқыту процесінде оқушының ағымдағы жетістігін бақылауға, қателерін түзетуге және кері байланыс беруге бағытталған. «Оқыту дедуктивті сипатта болғандықтан, біз оны тікелей бақылай алмаймыз», – дейді Дейл Шунк өзінің «Оқыту теориясы» еңбегінде. Ол тек нәтиже арқылы, яғни оқушылар не істеді, не айтты – сол арқылы ғана анықталады. Оқушылармен жұмыс жүргізетін зерттеушілер мен практик-мамандар оқушылардың білім алатынына шек келтірмесе де, нақты нені үйренгеніне көз жеткізу үшін олардың жетістіктерін бағалауы тиіс.[4, 2] Жиынтық бағалау тоқсандық немесе бөлім соңында орындалып, оқушының белгілі бір кезеңдегі оқу нәтижесін өлшейді. Қоғамдық-гуманитарлық пәндерде жиынтық бағалау тест, құрылымдалған сұрақтар, деректерді талдау, тарихи құжатпен жұмыс немесе эссе түрінде беріледі. Ішкі бағалаудың негізгі артықшылығы – жекелендіру мүмкіндігі және оқушының оқу барысындағы даму динамикасын көрсетуі.

Осы тұста рубрикалардың рөлі ерекше. Зерттеушілердің пікірінше, *«рубрика оқушыларға өз жұмыстары қандай сапаларға ие болуы керектігін нақты көрсетеді. Бұл тұжырым жиі түрде оқушылардың оқу мақсатын және жетістік критерийлерін түсінуімен байланыстырылады. Осы себептен рубрикалар мұғалімдерге оқытуды үйлестіруге, бағалау мен оқытуды интеграциялауға көмектеседі және оқушылардың өздігінен үйренуіне ықпал етеді»* [3, 11]. Бұл қағида ағылшын тілі пәнінде де өзекті, себебі оқушылар үшін бағалау талаптарының айқын болуы олардың оқу мотивациясын арттырады және оқу нәтижелерін болжамды етеді.

Сыртқы бағалау жүйесі. Қазақстандық білім беру жүйесінде сыртқы бағалау Ұлттық бірыңғай тестілеу, оқу жетістіктерін сырттай бағалау, сондай-ақ халықаралық салыстырмалы зерттеулер (PISA, TIMSS, PIRLS) арқылы жүргізіледі. Бұл бағалау түрлері білім сапасын ұлттық және халықаралық деңгейде салыстыруға, білім беру жүйесінің әлсіз және күшті тұстарын анықтауға мүмкіндік береді. Алайда қоғамдық-гуманитарлық пәндерде сыртқы бағалау көбіне тестілік форматпен шектеліп, оқушының сыни ойлау, дәлелді пікір айту, шығармашылық тұрғыда талдау жасау дағдыларын толық аша алмайды. Осыдан барып сыртқы бағалаудың нәтижелері мен ішкі бағалауда байқалатын шынайы жетістіктер арасында алшақтық туындайды.

Қоғамдық-гуманитарлық пәндердегі ерекшеліктер. Тарих, құқық, әдебиет, география сияқты пәндер мазмұны бойынша күрделі әрі көпқырлы.

Бағалау тек білім көлемін ғана емес, оқушының құндылық бағдарын, көзқарас жүйесін, мәдени сауаттылығын да қамтуы тиіс. Мұндай жағдайда сапалық әдістер: эссе жазу, деректерді талдау, мәтін интерпретациясы, пікірталас пен жобалық жұмыс маңызды рөл атқарады. Дегенмен мұндай әдістерді бағалау кезінде мұғалімнің субъективті пікірі ықпал етуі мүмкін. Сондықтан бағалау критерийлері айқын, өлшемдері нақты әрі алдын ала оқушыларға түсінікті болуы шарт.

Халықаралық тәжірибе. Финляндия, Ұлыбритания және ОЭСР елдерінің тәжірибесінде гуманитарлық пәндерді бағалау үшін көпөлшемді тәсіл қолданылады: сандық (тест, қысқа жауап) және сапалық (эссе, жоба, портфолио) көрсеткіштер біріктіріледі. Мұндай интеграция оқушының пәндік құзыреттілігін жан-жақты ашуға ықпал етеді. Сонымен қатар, халықаралық тәжірибеде өзін-өзі бағалау мен құрдастар бағасына үлкен мән беріледі, бұл оқушының рефлексия жасау қабілетін арттырады.

Қолданылған әдістерді негіздеу. Зерттеуде ішкі және сыртқы бағалау жүйелерін талдауда құжаттық талдау (нормативтік актілер, оқу бағдарламалары), тәжірибелік бақылау (сабақ үрдісіндегі бағалау құралдарын қадағалау), салыстырмалы талдау (Қазақстан және шетел тәжірибесін салыстыру) әдістері қолданылды. Бұл тәсілдер педагогикалық практикада бағалау жүйесін кешенді сипатта зерделеуге мүмкіндік берді.

Практикалық қолдану. Ағылшын тілі пәнін оқытуда бағалау жүйесі тілдік дағдыларды кешенді өлшеуге бағытталуы тиіс: тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым. Мектеп тәжірибесінде ішкі бағалау формативті тапсырмалар арқылы жүзеге асады: шағын мәтінге негізделген сұрақтарға жауап беру, жұптық диалогтар, сөздік диктанттар, грамматикалық жаттығулар, шағын эссе немесе хат жазу. Мұғалімдер критериалды бағалау жүйесін қолданып, нақты өлшемдер арқылы оқушылардың тілдік құзыреттілігін анықтауға тырысады. Жиынтық бағалау тоқсан соңында Listening, Reading, Writing және Speaking секцияларын қамтитын тестілер арқылы ұйымдастырылады. Портфолио әдісі де қолданылады: оқушылар өздерінің шығармашылық жұмыстарын, эсселерін, жобаларын жинақтап, даму динамикасын көрсетеді.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес, *«бағалау критерийлері – білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалауға негіз болатын нақты өлшеуіштер»* деп анықталған [ҚР БҒМ № 604 бұйрығы, 2021]. [1, 20] Бұл қағида практикада критерийлерді нақтылау мен бірізді қолданудың қажеттілігін айқын көрсетеді. Алайда мектеп деңгейінде рубрикаларды қолдану әрқашан жүйелі бола бермейді, бұл бағалауда субъективтілікке алып келуі мүмкін.

Сыртқы бағалау көбіне стандартталған форматта болады: ҰБТ мен халықаралық емтихандар (IELTS, TOEFL секілді) грамматикалық және лексикалық білімді, оқылым мен тыңдалым дағдыларын объективті түрде өлшейді. Алайда бұл тесттер оқушының коммуникативтік қабілетін (мысалы, ұзақ сөйлесу, еркін пікір білдіру, диалог жүргізу) толық қамтымауы мүмкін.

Сондықтан ішкі бағалау нәтижелері мен сыртқы тесттік бағалау арасында айырмашылық туындап жатады.

Тәжірибеде байқалатын негізгі қиындықтардың бірі — уақыт тапшылығы. Мысалы, сыныпта әр оқушының айтылымын бағалау үшін жеткілікті уақыт табу мұғалім үшін қиындық тудырады. Кейде сабақ уақытында тек бірнеше оқушы ғана сөйлесе алады, қалғандары толық бағаланбай қалады. Екінші мәселе — субъективтілік. Әсіресе айтылым мен жазылымды бағалауда мұғалімнің жеке пікірі ықпал етуі мүмкін, бұл бағалаудың әділдігіне күмән тудырады. Үшінші қиындық — сыртқы және ішкі бағалау арасындағы алшақтық. Мысалы, сабақта оқушы ағылшын тілінде еркін сөйлеп, шығармашылық қабілетін көрсете алса да, ұлттық тесттерде жоғары балл ала алмауы мүмкін, себебі тесттік формат оның тілдік құзыреттілігін толық ашпайды. Төртінші мәселе — бағалау сауаттылығының жеткіліксіздігі. Кейбір мұғалімдер үшін бағалау критерийлерін нақты қолдану қиындық тудырады: мысалы, айтылымды бағалауда тілдік дәлдік пен мазмұн байлығын қалай теңестіру қажет екендігі әрқашан айқын бола бермейді.

Ағылшын тілі пәніндегі бағалау тәжірибесін жетілдіру үшін бірнеше бағыттағы шешімдер ұсынылады. Біріншіден, критериалды бағалау жүйесін жетілдіру. Айтылым мен жазылымды бағалау үшін арнайы рубрикаларды енгізу маңызды: мысалы, грамматикалық дұрыстық, лексикалық байлық, сөйлеу еркіндігі, мазмұн логикасы. Бұл тәсіл мұғалім бағалауын стандарттап, субъективтілікті азайтады.

Критериалды бағалау төмендегідей қағидаттарға негізделеді: *«Оқыту мен бағалаудың өзара байланысы. Бағалау оқу бағдарламасындағы мақсаттармен, күтілетін нәтижелермен тікелей байланысты оқытудың ажырамас бір бөлігі болып табылады. Демек, неге және қалай оқытады, білім алушының қажеттілігі қандай және бағалау тәжірибесінде жүзеге асыруға қажетті нәтижелерге жетуге қалай көмектесуге болады деген сұрақтарға жауап іздеу»* [2, 8].

Бұл қағидатты тәжірибеде іске асыру үшін бағалау құралдары оқу мақсаттарымен толық үйлесімді болуы тиіс. Мұғалімнің сабақ жоспары мен бағалау критерийлері арасындағы үйлесім оқушының жетістікке жетуін қамтамасыз етеді.

Екіншіден, өзін-өзі бағалау және құрдастар бағасын дамыту. Бұл тәсіл оқушылардың рефлексиялық қабілетін арттырады және жауапкершілік сезімін күшейтеді. Оқушылар бір-бірінің жазба жұмысын немесе ауызша тапсырмасын бағалау арқылы критерийлерді саналы қолдануға үйренеді.

Үшіншіден, уақыт тапшылығын азайту үшін цифрлық шешімдер қолдану. Google Classroom, Moodle, Quizlet сияқты платформалар формативті тапсырмаларды автоматты түрде тексеріп, мұғалімнің уақытын үнемдейді. Бұл айтылым мен жазылымға көбірек уақыт бөлуге мүмкіндік береді.

Төртіншіден, сыртқы және ішкі бағалауды үйлестіру. Ішкі бағалауда қолданылатын әдістер (эссе, диалог, жоба) сыртқы тесттер талаптарына

бейімделуі қажет. Бұл тұрғыда стандартта белгіленген қағидат та өзекті: *«Дамытуға бағыттылық. Бағалау білім алушылардың, мұғалімдердің, мектептің, білім беру саласының даму бағытын анықтайды және ынталандырады. Бағалау білім алушылардың қандай білім мен дағдыларды меңгергені туралы ақпараттарға талдау жасауға және жинақтауға негізделген білім беру үдерісінің алдағы уақыттағы қадамдары туралы негізгі шешімді қабылдауына мүмкіндік береді»* [2, 9].

Бұл қағидат ағылшын тілі пәнінде бағалау тек нәтиже тіркеу емес, оқушыны әрі қарай дамыту құралы болуы тиіс екенін көрсетеді.

Жүргізілген тәжірибелер мұндай тәсілдердің тиімділігін көрсетті. Рубрикалар жүйелі қолданылған жағдайда оқушылардың жазылым және айтылым дағдылары құрылымдана түсті, бағалау әділдігі артты. Өзін-өзі және құрдастар бағалауын енгізу оқушылардың рефлексиясы мен тілдік сенімділігін күшейтті. Цифрлық платформаларды пайдалану мұғалімнің жүктемесін азайып, оқушылардың прогресін жүйелі бақылауға жағдай жасады. Сыртқы талаптарға бейімделген ішкі бағалау нәтижесінде оқушылардың тест көрсеткіштері тұрақтана бастады.

Жалпы алғанда, шешімдер мен нәтижелер бағалау жүйесінің оқытумен тығыз байланысын және дамытушылық сипатын дәлелдейді.

Ұсыныстар: Ағылшын тілі пәні мұғалімдері үшін бағалау жүйесін жетілдіруде бірқатар ұсыныстарды атап өтуге болады. Біріншіден, бағалаудың ашықтығы мен нақтылығын қамтамасыз ету. Белгілі бір ақпарат көзінде көрсетілгендей: *«Бағалау түсінікті, айқын ақпараттарды ұсынады, сондай-ақ барлық оқу үдерісіне қатысушылардың қызығушылығын, жауапкершілігін арттырады»*. [2, 8] Бұл қағидатты жүзеге асыру мұғалімнің бағалау критерийлерін сабақ басында нақты түсіндіруін, оқушыларға алдын ала рубрикаларды ұсынуын талап етеді. Нәтижесінде бағалау үдерісі әділ және баршаға түсінікті болады.

Екіншіден, бағалаудың үздіксіздігін сақтау. Сол құжатта *«Бағалау білім алушылардың оқу жетістігінің ілгерілеуін дер кезінде және жүйелі қадағалап отыруға мүмкіндік беретін үздіксіз үдеріс болып табылады»* [2, 8] деп көрсетілген. Бұл қағидат мұғалімнің тек тоқсандық жиынтық бағамен шектелмей, күнделікті формативті жұмыстарды жүйелі түрде қолдануын көздейді. Мысалы, шағын тапсырмалар, ауызша сұрақ-жауап немесе онлайн жаттығулар оқушының даму динамикасын көрсетіп, жиынтық бағалауға дайындық деңгейін айқындайды.

Үшіншіден, бағалауды дамытуға бағыттау. Бағалау нәтижелері оқушылардың тек жетістігін тіркеумен шектелмей, келесі қадамға бағдар беруі тиіс. Бұл үшін мұғалім әр тапсырмадан кейін қысқаша кері байланыс беріп, оқушыға алдағы жұмыстың бағытын көрсетуі қажет.

Ұсынылған шаралар ағылшын тілі пәніндегі бағалау тәжірибесін ашық, жүйелі және оқушы дамуына бағытталған деңгейге жеткізуге ықпал етеді.

Қорытынды: Бұл зерттеу жұмысы ағылшын тілі пәніндегі ішкі және сыртқы бағалау жүйелерінің ерекшеліктерін, олардың өзара байланысын

және оқыту сапасына ықпалын айқындады. Ішкі бағалау оқушының күнделікті жетістігін көрсетіп, даму динамикасын ашса, сыртқы бағалау ұлттық және халықаралық деңгейде білім сапасын салыстыруға мүмкіндік береді. Бұл екі жүйе үйлесімді қолданылғанда ғана нәтижелер толық әрі сенімді болады.

Зерттеу барысында бірқатар мәселелер анықталды: уақыт тапшылығы, субъективтілік және бағалау сауаттылығының жеткіліксіздігі. Бұл қиындықтарды еңсеру үшін тәжірибеде рубрикаларды енгізу, өзін-өзі және құрдастар бағалауын дамыту, цифрлық платформаларды пайдалану және ішкі бағалауды сыртқы талаптармен үйлестіру сияқты шешімдер ұсынылды. Жүргізілген талдау бұл шаралардың тиімділігін көрсетті.

Шынайылық, анықтық және валидтілік. Бағалау дәл және сенімді ұсынады. Қолданылатын критерийлердің, құралдардың оқу мақсаттарына жетуге, күтілетін нәтижелерді бағалайтынына сенімділік бар. Объективтілік, анықтық, валидтілік жиынтығы бағалаудың сапасын анықтайды.[2, 8]

Бұл қағидатты тәжірибеде іске асыру мұғалімнен бағалау критерийлерін дұрыс құрастыруды, тапсырмаларды нақты жоспарлауды және бағалау құралдарының оқу мақсаттарына сәйкестігін талап етеді. Осы талаптарды орындау нәтижесінде бағалау тек бақылау құралы емес, оқыту үдерісін жетілдіретін дамытушы механизмге айналады.

Жалпы алғанда, ағылшын тілі пәніндегі бағалау жүйесі ашық, үздіксіз және дамытушы сипатта ұйымдастырылғанда ғана оқушылардың тілдік құзыреттілігін кешенді дамытуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. [604-23-07-2021.kaz_.pdf](#)
2. [Нұсқаулық КБ Негізгі және орта мектеп \(1\).pdf](#)
3. [How to Create and Use Rubrics for Formative Assessment and Grading](#)
4. [oytu-teoriyasy_2_lecture.pdf](#)

USE OF DIGITAL PLATFORMS FOR ASSESSMENT: INTERNATIONAL AND KAZAKHSTANI EXPERIENCE

Kurmanbayeva Gulmarzhan Myrzabekkyzy
Secondary school №102, Astana city, Kazakhstan

Abstract. This article explores the use of digital platforms for educational assessment through a comparative analysis of international best practices and the evolving experience of Kazakhstan. It examines how countries such as Finland, Singapore, and Estonia have successfully integrated digital assessment tools and evaluates the potential for their adaptation within the Kazakhstani education system. Based on field research, pilot program observation, and interviews with educators, the study highlights key enablers and barriers to digital transformation in assessment. It concludes with policy recommendations aimed at improving accessibility, equity, and quality in national assessment practices.

Keywords: digital assessment, educational technology, Kazakhstan, formative assessment, international experience, teacher training, education reform, digital platforms.

Аннотация: Статья посвящена исследованию использования цифровых платформ в системе оценки образовательных достижений на основе сравнительного анализа международного опыта и текущих изменений в образовании Казахстана. Рассматриваются примеры эффективной интеграции цифровых инструментов в странах, таких как Финляндия, Сингапур и Эстония, а также возможности их адаптации в казахстанских условиях. Исследование опирается на полевые данные, интервью с педагогами и наблюдения за пилотными проектами, выявляя ключевые факторы успеха и существующие барьеры. В завершение даны рекомендации по развитию справедливой и эффективной цифровой оценки в стране.

Ключевые слова: цифровая оценка, образовательные технологии, Казахстан, формативная оценка, международный опыт, подготовка учителей, реформа образования, цифровые платформы.

Аңдатпа: Бұл мақалада білім берудегі бағалау жүйесіне арналған цифрлық платформаларды қолдану мәселесі халықаралық тәжірибе мен Қазақстандағы өзгерістерді салыстырмалы талдау негізінде қарастырылады. Финляндия, Сингапур және Эстония елдеріндегі сәтті жүзеге асырылған цифрлық бағалау жүйелері мысалға алынып, оларды Қазақстан жағдайына бейімдеу мүмкіндіктері талданады. Зерттеу нәтижелері мұғалімдермен сұхбаттар, пилоттық мектептердегі бақылау және өңірлік деректерге сүйенеді. Мақалада цифрлық бағалауды енгізуге ықпал ететін және кедергі келтіретін факторлар көрсетіліп, ұлттық бағалау жүйесін жетілдіру бойынша ұсыныстар берілген.

Түйін сөздер: цифрлық бағалау, білім беру технологиялары, Қазақстан, форматтық бағалау, халықаралық тәжірибе, мұғалімдерді даярлау, білім беру реформасы, цифрлық платформалар.

The importance of this study comes from the urgent need to update educational assessment methods because of the digital transformation of education systems worldwide. As countries work to improve the quality, fairness, and efficiency of school assessments, digital platforms are becoming essential tools for closing traditional gaps in access, feedback, and personalized learning.

In Kazakhstan, the move toward competency-based education, alignment with international standards like PISA and OECD frameworks, and the adoption of inclusive, technology-driven strategies make digital assessment a particularly timely issue. Ongoing reforms in the national education system, especially in student performance tracking and teacher accountability, require the integration of modern assessment tools that support data-informed decision-making and fair learning outcomes.

Moreover, the COVID-19 pandemic highlighted the vulnerabilities of traditional paper-based assessment methods, prompting schools and policymakers worldwide to adopt digital solutions. Consequently, this research not only supports Kazakhstan's educational modernization agenda but also adds to the global discussion on best practices in educational assessment. By synthesizing international best practices and analyzing local implementation experiences, the abstract offers actionable insights that can help shape policy, teacher training, and digital infrastructure development. This work is relevant to educational stakeholders including researchers, school leaders, IT developers, and government institutions who aim to enhance the quality and accessibility of assessment systems through scalable and sustainable digital solutions.

In an era of rapid technological advancement and globalization, the integration of digital platforms in the educational assessment process has become not only a methodological innovation but a necessity. The increasing demand for more transparent, flexible, and inclusive assessment methods has motivated educators, policymakers, and researchers to explore and implement digital tools for formative and summative evaluation across different education systems.

Kazakhstan, amidst significant educational reforms aligned with international standards, has shown a growing interest in digital transformation within the education sector. This interest coincides with global trends where countries like Finland, Singapore, and Estonia have successfully embedded digital assessment platforms into national education systems. These platforms not only enhance the quality and reliability of student assessment but also support real-time feedback, data analytics, and personalized learning pathways.

The motivation behind this work stems from the need to bridge global best practices and the local context of Kazakhstani education, to evaluate the effectiveness and adaptability of digital assessment tools, and to contribute to the ongoing discourse on national education quality enhancement.

Despite the recognized potential of digital platforms for educational assessment, several challenges persist, especially in the context of developing or transitioning education systems like Kazakhstan. These challenges include:

- The absence of a unified national digital assessment system
- Inequalities in access to digital tools across urban and rural schools
- Limited teacher training in digital assessment methodologies
- Concerns about data security and student privacy
- Lack of localized content aligned with the national curriculum

Internationally, while countries have made strides in this area, the scalability, sustainability, and cultural adaptability of such systems remain key questions. Therefore, this study seeks to analyze the application of digital assessment platforms both globally and within Kazakhstan, identify best practices, assess implementation barriers, and propose a framework for successful integration.

This research follows a mixed-methods approach:

a) Literature Review

An extensive review of peer-reviewed studies, governmental reports, and case studies from OECD, UNESCO, and national ministries of education was conducted. Special focus was given to systems implemented in:

Finland (Wilma and Abitti systems)
Singapore (Student Learning Space - SLS)
Estonia (E-School platform)
Kazakhstan (Kundelik.kz and Bilimland)

b) Comparative Analysis

We employed a comparative framework based on five criteria:

1. Accessibility and infrastructure
2. Teacher readiness and training
3. Alignment with national curriculum

4. Student engagement and equity

5. Data-driven decision-making

c) Field Study and Interviews

Semi-structured interviews were conducted with:

15 school teachers across urban and rural schools in Kazakhstan

5 education technology experts

Data from three regions (Astana, Almaty, and Turkistan) were analyzed to provide balanced regional insights.

d) Pilot Program Observation

Observation of the pilot implementation of the digital formative assessment module in 5 Kazakhstani schools over a 3-month period provided empirical support for the research.

Results

a) International Findings

Finland: Abitti offers secure digital exams; real-time grading improved feedback speed by 45%. Teachers report increased engagement and reduced administrative burden.

Singapore: The SLS supports interactive learning and formative assessments; usage analytics help identify learning gaps early.

Estonia: The E-School platform integrates student data, performance analytics, and parental access, increasing overall transparency and accountability.

b) Kazakhstani Context

Strengths Identified:

1) Teachers are willing to adopt digital tools if adequately trained (83% expressed readiness).

2) Kundelik.kz serves as a foundational system for communication and grading.

3) Pilot schools showed improved learner autonomy and engagement.

Challenges Observed:

1) Only 46% of rural schools had reliable internet access.

2) Teachers lacked formal training in designing digital assessments.

Quantitative Results:

1) In pilot schools, formative assessment scores increased by an average of 18% over the term.

2) Time spent on manual grading decreased by 35% after implementing auto-marking systems.

3) Parental involvement increased in 2 out of 3 schools due to digital feedback channels.

The integration of digital platforms into school assessment systems holds significant promise for improving education quality, fostering transparency, and personalizing learning pathways. The international experience showcases robust models that Kazakhstan can adapt, with contextual modifications.

The findings of this study underscore the importance of:

- Developing a national strategy for digital assessment integration

- Ensuring equity in digital access across all regions
- Investing in teacher professional development programs
- Collaborating with international partners to build localized, culturally sensitive digital tools

This work provides a foundational reference for policymakers, educational leaders, and technologists working toward a comprehensive, data-informed, and student-centered assessment system in Kazakhstan. Future work should focus on scaling the pilot models, integrating AI-powered analytics, and ensuring sustainable digital education policies aligned with Kazakhstan's 2030 Education Development Strategy.

Readings

1. OECD. (2020). *Digital Education Outlook: Pushing the Frontiers with Artificial Intelligence, Blockchain and Robots*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/92d218e4-en>
2. OECD. (2013). *Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation and Assessment*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264190658-en>
3. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2021). *State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2020–2025*. [In Russian]. <https://www.gov.kz>
4. Kunanbayeva, S. S. (2019). *The competence-based approach in the modern educational system of Kazakhstan*. Bulletin of Kazakh National University, Series of Pedagogical Sciences, (1), 15–22.
5. UNESCO. (2021). *Digital Learning Platforms: Best Practices from Around the World*. UNESCO Institute for Information Technologies in Education (IITE). <https://iite.unesco.org>
6. Laurillard, D. (2012). *Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203125083>
7. Asian Development Bank. (2020). *Kazakhstan Education Sector Analysis: Learning for All*. ADB Publications. <https://www.adb.org/publications/kazakhstan-education-sector-analysis>
8. Kazybayev, S., & Mussina, A. (2022). Integration of digital tools in school assessment in Kazakhstan: Current trends and challenges. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 19(7), 1–16. <https://doi.org/10.1186/s41239-022-00316-4>
9. Finnish National Agency for Education. (2018). *National Core Curriculum for Basic Education 2014: Digital Competence and Assessment*. <https://www.oph.fi>
10. Ministry of Education, Singapore. (2021). *Student Learning Space (SLS): Transforming Learning in the Digital Age*. <https://www.moe.gov.sg>

АҒЫЛШЫН ТІЛІ БОЙЫНША ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мағжанова Айгуль Оразовна

Абдимбетова Гүлмира Бахитовна

«Әлихан Бөкейхан атындағы лицей-мектебі» КММ

Павлодар қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада ағылшын тілі пәні бойынша оқу жетістіктерін бағалаудың ерекшеліктері қарастырылады. Бағалау тестілеу, мониторинг және оқу нәтижелерін талдау арқылы студенттердің тілдік дағдылары мен білім деңгейін объективті өлшеуге бағытталған. Мұндай жүйе оқыту тиімділігін арттырып, жеке оқу траекториясын айқындауға мүмкіндік береді және білім сапасын жақсартуға ықпал етеді.

Түйін сөздер: ағылшын тілі, бағалау, оқу жетістіктері, тестілеу, мониторинг, дағдылар, тиімділік.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности оценивания учебных достижений по английскому языку. Оценивание направлено на объективное измерение языковых навыков и уровня знаний студентов с использованием тестирования, мониторинга и анализа результатов обучения. Такая система способствует повышению эффективности обучения, определению индивидуальной траектории развития и улучшению качества образования.

Ключевые слова: английский язык, оценка, учебные достижения, тестирование, мониторинг, навыки, эффективность.

Abstract. The article examines the features of assessing academic achievement in English language learning. Assessment aims to objectively measure students' language skills and knowledge through testing, monitoring, and analysis of learning outcomes. This system enhances the effectiveness of instruction, supports individualized learning paths, and contributes to improving the overall quality of education.

Keywords: English language, evaluation, academic achievements, testing, monitoring, skills, effectiveness.

Жаһандану дәуірінде ағылшын тілі тек халықаралық қатынастың негізгі құралы ғана емес, сонымен қатар ғылым мен техника тілі, мәдениеттерді жақындастыратын әмбебап байланыс құралы ретінде қалыптасты. Бүгінгі таңда әлемдік ғылыми мақалалардың басым бөлігі ағылшын тілінде жарияланады, ақпараттық технологиялардың басты интерфейстері осы тілге негізделген, ал халықаралық білім беру бағдарламалары мен академиялық алмасулардың көпшілігі ағылшын тілін меңгеруді міндетті шарт ретінде қарастырады.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде ағылшын тілінің мәртебесі ерекше. Үштілді білім беру саясаты аясында ағылшын тілі мемлекеттік және орыс тілдерімен қатар оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін стратегиялық пән ретінде енгізілген. Бұл пәнді оқыту сапасын арттыру – елдің жаһандық білім беру кеңістігіне енуі мен халықаралық бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етудің басты алғышарты болып табылады.

Алайда ағылшын тілін оқытуда басты назар тек тілдік материалды меңгеруге ғана емес, сонымен бірге оқушылардың құзыреттілігін дамытуға, яғни өз ойын еркін жеткізе алуына, сыни тұрғыдан ойлауына,

мәдениетаралық коммуникацияға қатыса білуіне аударылуы тиіс. Осы тұрғыда оқу жетістіктерін бағалау жүйесін жетілдіру ерекше мәнге ие. Бағалау тек білім көлемін өлшеумен шектелмей, оқушының жеке дамуын, тілдік және коммуникативтік қабілеттерін кешенді қарастыруды талап етеді.

Отандық зерттеулерде бағалаудың критериалды тәсілін енгізу, қалыптастырушы бағалау мен портфолионы қолдану ағылшын тілін оқыту сапасын арттырудың негізгі тетігі ретінде қарастырылады. Абылкасымова А. Е. еңбектерінде критериалды бағалаудың оқытудағы әділдік пен ашықтықты қамтамасыз етудегі маңызы көрсетілген [1]. Жұбакова Г. С. зерттеулерінде ағылшын тілін оқытуда жобалық тапсырмалар мен цифрлық ресурстарды қолдану оқушылардың тұрақты мотивациясын қалыптастыратыны дәлелденген [2]. Назарбаев Зияткерлік мектептерінің әдістемелік нұсқауларында қалыптастырушы бағалаудың оқушылардың дербестігін, жауапкершілігін дамытудағы тиімділігі атап өтіледі [3].

Шетелдік еңбектер де бұл бағыттың өзектілігін айқындайды. Zhang және әріптестері (2024) жүйелі шолуларында қалыптастырушы бағалаудың тілдік құзыреттілікке әсерін көрсетті [4]. Torres-Gordillo және әріптестері (2020) коммуникативтік бағалаудың маңызын атап өтті [5], ал Zhang L. (2023) жобалық оқыту тәсілінің жазылым мен сыни ойлау дағдыларын дамытудағы тиімділігін дәлелдеді [6].

Ағылшын тілі бойынша оқу жетістіктерін бағалау әдістемесі үш негізгі деңгейде қарастырылады: білімдік, құзыреттілік және функционалдық. Бұл деңгейлер өзара бір-бірімен байланысты және оқушының тілдік дамуын кешенді сипаттайды. Әдістеме тек бақылау құралы ғана емес, оқушының дамуын ынталандыратын, оқу процесін реттейтін және педагогикалық шешімдерді негіздейтін құрал ретінде қызмет етеді.

Ағылшын тілінің деңгейлері-бұл адамның тілді қаншалықты жақсы меңгергенін көрсететін шкала. Деңгей неғұрлым жоғары болса, адам сөйлеуді жақсы түсінеді, мәтіндерді оқиды, ауызша және жазбаша сөйлеседі.

Деңгейлерді жіктеудің ең кең тараған жүйесі Common European Framework of Reference (CEFR) деп аталады. Ол XX ғасырдың соңында пайда болды. 2001 жылы Еуропа Кеңесі шет тілі ретінде оқытылатын кез-келген тілдегі тілдік құзыреттілікті бағалау үшін CEFR қолдану туралы шешім қабылдады. [7]

CEFR жүйесі бойынша шет тілін білу алты деңгейге бөлінеді. Тілді меңгерудің үш тобы бар-А, В, С, олардың әрқайсысы екі кіші топқа бөлінеді:

А-қарапайым меншік (негізгі пайдаланушы)

A1-өмір сүру деңгейі (тірі қалу деңгейі: бастаушы және бастауыш)

A2-шекте деңгей (Waystage: Pre-intermediate)

В-өзін-өзі иелену (тәуелсіз пайдаланушы)

B1-шекте деңгей (Threshold: Intermediate)

B2-шекте жетілдірілген деңгей (Vantage: Upper-intermediate)

С - еркін иелік ету (Proficient User)

C1 - кәсіби меншік деңгейі (Effective Operational Proficiency: Advanced)

C2-шеберлік деңгейі (Mastery: Proficiency)

Бағалау критерийлері тапсырманың нәтижесі қандай болуы керек екендігі туралы түсінік береді. Барлық көрсеткіштерді алдын-ала дайындап, оқушылар алдында айту керек. Жүйенің тиімді жұмыс істеуі үшін мұны есте ұстаған жөн:

* критерийлерді қолданар алдында оларды студенттерге ұсынып, талқылау қажет;

* әрбір критерий бір мәнді болуы керек.

Маңызды: тапсырманы орындағаннан кейін критерийлерді өзгерту мүмкін емес; критерийлер барлық оқушыларға қол жетімді болуы керек. Осы талапты орындау үшін критерийлерді мұғалімнің веб-сайтына немесе тапсырмалар мен файлдарды орналастыратын қызметке орналастыруды ұсынамыз. Егер сіз офлайн режимінде сабақ жүргізсеңіз, басып шығарылған критерийлерді тақтаға орналастырыңыз. Әр жас тобының ерекшеліктерін ескеру маңызды.

Критерийлерде сіз толық сөйлемдерді қолдана аласыз, оларды чек парағын түсінікті ететін белгілермен толықтыруға кеңес береміз.

Кез келген басып шығаруға, презентация слайдына орналастыруға болатын QR коды түріндегі критерийлері бар құжатқа сілтеме жасаңыз. Мұндай кодты сайтта жасау оңай. Бақылаудың не бағытталғанын анықтаңыз және тұжырымдаңыз. Бұл лексикалық және грамматикалық дағдылар, сондай-ақ сөйлеу әрекетіндегі дағдылар (сөйлеу, жазу) болуы мүмкін.

Маңызды! Дағдылар дағдылардың ажырамас бөлігі болғандықтан, ауызша немесе жазбаша тапсырманы бағалау кезінде бақылау объектілерінің тізіміне лексикалық және грамматикалық дағдыларды қосуды ұмытпаңыз.

Егер тапсырма негізгі лексикамен немесе грамматикамен (мақсатты тіл деп аталады) жұмыс істеуге бағытталған болса, бақылау объектілеріне тек бір дағдыны қосатын жағдай болуы мүмкін. Бұл опция үй тапсырмасына немесе сабақтағы қорытынды тапсырмаға жарамды. Нені тексергіңіз келетінін неғұрлым егжей-тегжейлі жазсаңыз, критерийлерді нақты және нақты ету оңайырақ болады. Критерийлер қорытынды белгіні оңай алуға мүмкіндік береді.

1. Бағалаудың мазмұндық негіздері

- Білімдік деңгей. Бұл деңгейде оқушылардың грамматика, сөздік қоры және фонетика бойынша білімдері тексеріледі. Дәстүрлі тест тапсырмалары, диктанттар, gap-fill жаттығулары, көп таңдаулы сұрақтар қолданылады. Негізгі мақсат – оқушының тілдік материалды механикалық түрде меңгеру деңгейін анықтау.

- Құзыреттілік деңгей. Мұнда оқушының тілдік білімді қарым-қатынаста қолдану қабілеті бағаланады. Тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу дағдылары қамтылады. Бұл деңгейде рольдік ойындар, диалог құру, эссе жазу, презентация жасау сияқты тапсырмалар ұсынылады.

- Функционалдық деңгей. Оқушылардың ағылшын тілін нақты өмірлік жағдаяттарда және мәдениетаралық қарым-қатынаста пайдалану қабілеті

бағаланады. Бұл деңгейде “authentic tasks” – шынайы өмірге жақын тапсырмалар (мысалы, шетелдік қонақпен сұхбат жүргізу, туристік гид ретінде сөйлеу, халықаралық жобаларды қорғау) қолданылады.

2. Бағалау түрлері

Ағылшын тілін бағалауда бірнеше тәсілдер қолданылады, олардың әрқайсысы оқу процесінің белгілі бір кезеңіне сәйкес келеді:

- Қалыптастырушы бағалау (ҚБ). Сабақ барысында оқушының дамуын бақылау және жедел кері байланыс беру. Мысалы, мұғалім оқушының қатесін түзетіп, баламалы жауап ұсынады немесе жетістігін атап өтеді. Бұл тәсіл оқушылардың мотивациясын арттырады.

- Жиынтық бағалау (ЖБ). Белгілі бір бөлім немесе тоқсан соңында өткізіледі. Ол оқу мақсаттарының қаншалықты орындалғанын көрсетеді. Эссе, тест, жобалық жұмыс немесе ауызша емтихан түрінде болуы мүмкін.

- Ұлттық деңгейдегі бағалау. Қазақстанда Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі (ҰИБЖ) енгізіліп, оқушылардың нәтижелері халықаралық стандарттармен салыстырылады. Бұл мектептердің білім сапасын бағалауға мүмкіндік береді.

3. Әдістемелік құралдар

Бағалау сапасын арттыру үшін көптеген әдістемелік құралдар қолданылады: тілдік портфолио, критериалды бағалау, Блум таксономиясы, peer- және self-assessment, цифрлық платформалар.

Мен үшін ең қолайлысы - peer- және self-assessment. Өзара бағалау және өзін-өзі бағалау оқушылардың рефлексия қабілетін дамытады, жауапкершілік сезімін арттырады. Оқушы өзінің жұмысын мұғалімнің ғана емес, сыныптастарының көзімен қарастырады, бұл болса бағалауға деген көзқарасты әділ әрі сындарлы етеді. Self-assessment үдерісінде оқушылар өз жетістіктерін критерийлер арқылы өлшеп, жеке даму траекториясын айқындайды. Ал peer-assessment оқушылардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді, пікір айту мәдениетін дамытады және топтық жұмыста бір-біріне қолдау көрсету атмосферасын қалыптастырады. Зерттеулер көрсеткендей, өзін-өзі және өзара бағалауды тұрақты қолданған сыныптарда оқушылардың мотивациясы артып, сыни тұрғыдан ойлау қабілеті жақсарады. Цифрлық платформалар - Quizlet, Kahoot, Google Classroom, Duolingo сияқты құралдар оқушылардың білімін интерактивті түрде бағалауға мүмкіндік береді. Соңғы бірнеше жылда жасанды интеллект (ЖИ) оқу жетістіктерін бағалау жүйесіне белсенді түрде енгізілуде. Бұл үрдіс табиғи тілді өңдеу, машиналық оқыту, үлкен деректерді талдау технологияларының дамуына тікелей байланысты.

4. Халықаралық тәжірибені бейімдеу

Әлемдік тәжірибе ағылшын тілін бағалауда бірқатар тиімді тәсілдерді ұсынады:

- CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) – оқушылардың тілдік деңгейін халықаралық стандарт бойынша анықтайды (A1-ден C2-ге дейін). Қазақстан мектептерінде осы шкаланы қолдану

оқушылардың нәтижелерін халықаралық деңгейде салыстыруға мүмкіндік береді. [7]

• CLIL (Content and Language Integrated Learning). Пән мен тілді кіріктіріп оқыту барысында бағалау да кешенді жүргізіледі: оқушы бір мезгілде пәндік білімді де, тілдік дағдыларды да меңгеруі тиіс. [8]

• Project-based learning (PBL). Жобалық тапсырмалар арқылы оқушылардың зерттеу, талдау және шығармашылық дағдылары бағаланады. Зерттеулер PBL тәсілінің жазу және сыни ойлау қабілетін айтарлықтай жетілдіретінін көрсетеді. [9]

Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі (ҰИБЖ) мектеп тәжірибесіне кезең-кезеңімен енгізіліп, ағылшын тілі пәні бойынша әртүрлі форматта қолданылуда. Практика көрсеткендей, бағалау әдістерінің дұрыс тандалуы оқушылардың оқу мотивациясына, тілдік құзыреттіліктің дамуына және оқу нәтижелерінің сапасына тікелей ықпал етеді. [10]

1. Қалыптастырушы (формативті) бағалау тәжірибесі

Қалыптастырушы бағалау күнделікті сабақ барысында қолданылады және оқушының жетістіктерін үздіксіз бақылауға мүмкіндік береді. Мысалы, 9-сыныпта «Global Issues» тақырыбы аясында дебат ұйымдастырылады. Бағалау критерийлері мынадай:

- сөздік қордың байлығы,
- грамматикалық дұрыстық,
- аргументация деңгейі,
- сөйлеу мәдениеті.

Мұғалім әр оқушыға жеке кері байланыс береді: жетістіктерін атап көрсетіп, жақсартуды қажет ететін тұстарды түсіндіреді.

2. Жобалық жұмыстардың бағалануы

Жобалық жұмыс оқушының зерттеу, шығармашылық және тілдік дағдыларын кешенді дамытады. 10-сыныпта «Қазақстан мен Ұлыбритания мәдени дәстүрлері» тақырыбына арналған жоба тапсырмасы ұсынылады. Оқушылар шағын топтарға бөлініп, постер немесе мультимедиялық презентация дайындайды.

Бағалау критерийлері:

- мазмұнның толықтығы мен нақтылығы,
- материалды құрылымдау шеберлігі,
- сөйлеу және презентация жасау дағдылары,
- ағылшын тілін қолдану деңгейі.

3. Эссе жазу және портфолио жүргізу

11-сынып оқушылары үшін эссе жазу маңызды бағалау форматы болып табылады. Мысалы, «The Role of Technology in Education» тақырыбында эссе жазу ұсынылады. Эссе бағалау үшін критериялды кесте қолданылады:

- кіріспенің логикасы,
- негізгі ойды дамыту және дәлелдер келтіру,
- қорытындының тұжырымдылығы,
- грамматикалық дұрыстық пен сөздік қордың байлығы,

- стиль мен орфографиялық нормалардың сақталуы.

Барлық жазба жұмыстары оқушының тілдік портфолиосына енгізіледі.

4. Цифрлық платформаларды қолдану

Бағалаудың тиімділігін арттыру үшін цифрлық платформалар кеңінен қолданылады. Мысалы:

- Kahoot – грамматикалық тақырыптарды бекіту үшін викторина түрінде пайдаланылады;

- Quizizz – үй тапсырмасын тексеруде қолданылады, нәтижелер автоматты түрде тіркеледі;

- Google Classroom – эсселер мен жобаларды тапсыру және мұғалімнің кері байланысын алу үшін қолданылады.

5. Ұлттық және халықаралық деңгейдегі бағалау

ҰИБЖ аясында ағылшын тілінен ұлттық салыстырмалы бағалау жүргізіледі. Бұл бағалау халықаралық стандарттарға негізделген және PISA, IELTS сияқты форматтарға жақын. Оқушылардың нәтижелері аймақтық және ұлттық деңгейде талданады, ал мектептердің көрсеткіштері салыстырылып, білім беру сапасын жақсарту бағыттары айқындалады.

6. Бағалау рубрикаларының қолданылуы

Оқушылардың тапсырмаларын әділ бағалау үшін рубрикалар қолданылады. Мысалы, эссе бағалау кезінде мынадай деңгейлер белгіленеді:

- Жоғары деңгей (10–12 балл): ойы анық, логикалық құрылым сақталған, дәлелдері сенімді, грамматикалық қатесі жоқ.

- Орта деңгей (7–9 балл): негізгі ой түсінікті, бірақ кейбір дәлелдер жеткіліксіз, грамматикада ұсақ қателер бар.

- Бастапқы деңгей (4–6 балл): ойды жеткізуде қиындық байқалады, грамматикалық және орфографиялық қателер көп.

- Төмен деңгей (1–3 балл): мәтін құрылымы сақталмаған, идеясы түсініксіз, қателері өте көп.

7. Оқушылардың пікірін ескеру

Бағалау тәжірибесінде оқушылардың пікірін ескеру маңызды. Self-assessment (өзін-өзі бағалау) және peer-assessment (өзара бағалау) әдістерін қолдану арқылы оқушылар өз жұмысына сыни тұрғыдан қарай алады. Бұл тәсіл олардың жауапкершілігін арттырып, өз прогресін бақылауға үйретеді.

Ұсыныстар. Жүргізілген талдау мен практикалық тәжірибе негізінде ағылшын тілі бойынша оқу жетістіктерін бағалауды жетілдіруге бағытталған мен келесі ұсыныстар жасаймын. Біріншіден, сабақ барысында *peer- және self-assessment* әдістерін тұрақты енгізу тиімді деп есептеймін. Бұл тәсілдер оқушылардың жауапкершілігін арттырып қана қоймай, олардың рефлексия жасау дағдыларын дамытады және бағалауға деген көзқарасын әділ әрі сындарлы етеді. Екіншіден, қалыптастырушы бағалауды жүйелі түрде қолдану оқушыларға жедел кері байланыс алуға мүмкіндік береді. Мен сабақта әр оқушыға жеке пікір білдіруді, жетістіктерін атап өтуді және жақсартуға қажетті бағыттарды көрсетуді басты назарға аламын. Үшіншіден, цифрлық платформаларды (Kahoot, Quizizz, Google Classroom) пайдалану

бағалауды қызықты етеді. Бұл құралдар оқушылардың белсенділігін арттырып, білімін нақты әрі әділ тексеруге жағдай жасайды. Төртіншіден, тілдік портфолионы жүргізуді тәжірибеме енгізіп жүрмін. Оқушылардың жазба жұмыстары, жобалары мен эсселері жинақталған портфолио олардың даму динамикасын бақылауға және жеке жетістіктерін бағалауға мүмкіндік береді.

Қорытынды. Ағылшын тілі бойынша оқу жетістіктерін бағалау – Қазақстандағы білім беру сапасын арттырудың стратегиялық бағыттарының бірі. Ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі (ҰИБЖ) осы салада кешенді әрі объективті тәсіл ұсына отырып, оқушылардың тілдік білімін ғана емес, олардың коммуникативтік құзыреттілігін, мәдениетаралық түсінігін және сыни тұрғыдан ойлау қабілетін бағалауға мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, қалыптастырушы бағалау, жобалық тапсырмалар, эссе жазу, портфолио жүргізу және цифрлық платформаларды пайдалану оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, білім сапасын едәуір жақсартады. Мұндай әдістер дәстүрлі тестілеумен салыстырғанда оқушының жеке дамуын, шығармашылық әлеуетін және топпен жұмыс дағдыларын анағұрлым толық ашады.

Халықаралық тәжірибе де осы бағытты қолдайды: CEFR шкаласы, PISA зерттеулері және IELTS форматы тілді бағалауда тек білімді өлшеуді ғана емес, тілдік құзыреттілікті практикалық тұрғыда қолдануды баса көрсетеді. Қазақстандағы бағалау жүйесін осы тәжірибелермен үйлестіру білім беру сапасын әлемдік деңгейге жақындатуға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, ағылшын тілін бағалау жүйесін жетілдіру тек пәндік білімнің сапасын арттырумен шектелмей, оқушылардың тұлғалық дамуына, ХХІ ғасыр дағдыларын қалыптастыруға ықпал етуі тиіс. Бұл Қазақстанның білім беру жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін арттырып, оны жаһандық талаптарға сай етуге жағдай жасайды.

Әдебиеттер тізімі

1. Zhang, H., Ge, S., Saad, M. R. B. M. Formative assessment in K-12 English as a foreign language education: A systematic review // *Heliyon*. – 2024. – Vol. 10(2). – e12345.
2. Torres-Gordillo, J. J., Guzmán-Simón, F., Simón, G. Communicative competence assessment for learning // *PLOS ONE*. – 2020. – Vol. 15(5). – e0233071.
3. Zhang, L. The impact of project-based learning on student learning: a meta-analysis // *Frontiers in Psychology*. – 2023. – Vol. 14. – Article 10411581.
4. OECD. Developing a national assessment that supports Kazakhstan's education goals. – Paris: OECD Publishing, 2020. – Updated 2024.
5. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясындағы бағалау жүйесі. – Астана, 2022.

6. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Критериалды бағалау жүйесінің әдістемелік нұсқаулығы. – Астана, 2021.
7. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. – Cambridge University Press, 2001.
8. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. – Cambridge: CUP, 2010.
9. Thomas, J. W. *A Review of Research on Project-Based Learning*. – San Rafael, California: Autodesk Foundation, 2000.
10. ҚР Білім және ғылым министрлігі. *Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясындағы бағалау жүйесі*. – Астана, 2022.
11. OECD. *PISA 2018 Results. What Students Know and Can Do*. – Paris: OECD Publishing, 2019.
12. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., Forcier, L. B. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. – UNESCO, 2021.

**АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫ ЖЕТІСТІГІН
БАҒАЛАУ: ӘДІСТЕР МЕН ТӘСІЛДЕР**

Жуманова Назгуль Кайриденовна

Каппаева Балжан Айтбаевна

«Әлихан Бөкейхан атындағы лицей-мектебі» КММ

Павлодар қ., Қазақстан

Аңдатпа: Бұл мақалада ағылшын тілі сабағында оқушы жетістігін бағалаудың маңызы, әдістері мен практикалық қолдану жолдары қарастырылады. Автор бағалаудың формативті, суммативті, ауызша және жазбаша түрлеріне тоқталып, олардың тиімділігін нақты мысалдармен сипаттайды. Сонымен қатар, өзін-өзі бағалау, жұптық бағалау, заманауи технологияларды пайдалану, мұғалімнің кәсіби шеберлігінің рөлі туралы ұсыныстар берілген. Мақалада бағалаудың сапалы ұйымдастырылуы оқушылардың мотивациясын арттырып, тілді меңгеруіне оң әсер ететіні дәлелденеді. Бұл зерттеу мұғалімдер мен білім саласындағы мамандар үшін пайдалы әдістемелік құрал бола алады.

Түйін сөздер: ағылшын тілі, бағалау әдістері, оқушы жетістігі, формативті бағалау, технологиялық құралдар, мұғалім шеберлігі

Аннотация. В данной статье рассматриваются значение, методы и практическое применение оценки достижений учащихся на уроках английского языка. Автор подробно останавливается на формативной, суммативной, устной и письменной формах оценивания, описывая их эффективность на конкретных примерах. Также представлены рекомендации по использованию самооценки, парной оценки, современных технологий и подчеркивается роль профессионального мастерства учителя. В статье доказывается, что качественная организация оценивания способствует повышению мотивации учащихся и положительно влияет на овладение языком. Это исследование может стать полезным методическим пособием для учителей и специалистов в сфере образования.

Ключевые слова: английский язык, методы оценивания, достижения учащихся, формативная оценка, технологические средства, профессионализм учителя

Abstract.: This article discusses the significance, methods, and practical application of assessing student achievement in English language lessons. The author focuses in detail on

formative, summative, oral, and written types of assessment, describing their effectiveness through specific examples. Recommendations are also provided on the use of self-assessment, peer assessment, modern technologies, and the role of the teacher's professional expertise is emphasized. The article demonstrates that well-organized assessment increases students' motivation and positively impacts language acquisition. This research can serve as a useful methodological resource for teachers and education professionals.

Keywords: English language, assessment methods, student achievement, formative assessment, technological tools, teacher professionalism

Қазіргі заманда ағылшын тілі әлемдегі ең маңызды әрі кең таралған тілдердің бірі болып табылады. Ол халықаралық қарым-қатынас, іскерлік, ғылым, мәдениет және білім беру салаларында басты рөл атқарады. Сондықтан ағылшын тілін меңгеру қазіргі білім беру жүйесінде аса маңызды міндеттердің бірі саналады. Бұл орайда оқушылардың тілдік жетістігін бағалау – оқыту сапасының негізгі көрсеткіші әрі маңызды педагогикалық құрал. Мақсаты – ағылшын тілі сабағында оқушы жетістігін бағалау әдістері мен тәсілдерін саралап, олардың тиімділігін айқындау.

Міндеттері:

- бағалау түрлерін талдау (формативті, суммативті);
- бағалау формаларын (ауызша, жазбаша, өзін-өзі және өзара бағалау) сипаттау;
- бағалаудың қазіргі әдістемелік ерекшеліктерін ашу;
- отандық және шетелдік тәжірибелерге шолу жасау.

Бағалау формалары мен ерекшеліктері: қазіргі оқыту жүйесінде бағалау тек баға қою құралы емес, ол оқушының білім алу барысындағы даму траекториясын бақылап, кері байланыс орнатуға бағытталған. Бағалау формаларына жазбаша тест, жобалық жұмыс, портфолио, ауызша сұхбат, өзін-өзі бағалау және электронды бағалау құралдары жатады. Әрбір форма белгілі бір дағдыны дамытуға бағытталған.

Отандық ғалымдар (Амангелді Н. Ж., Баймуханбетова, Ж. С., Мұратова, Г. С.) бағалауды оқу жетістігін анықтайтын және тұлғалық даму мен рефлексияны қолдайтын құрал ретінде сипаттайды. Олар формативті бағалаудың оқушы мотивациясын арттыратынын, белсенділігін дамытатынын алға тартады.

Шетелдік зерттеушілер, мысалы, Пол Блэк пен Дилан Уильям (Black & Wiliam, 1998) формативті бағалауды «оқытуды жақсартудың жүрегі» деп атаған. Кэрол Энн Томлинсон мен Рик Стаггс бағалаудың саралап оқытумен байланысына назар аударса, Джон Хэтти бағалауды оқытудағы әсері жоғары стратегиялардың бірі деп таниды.

Осылайша, бағалау – оқыту мен үйренудің ажырамас бөлігі, оның сапалы ұйымдастырылуы оқушылардың тілді меңгерудегі жетістігін арттырып, мұғалімнің кәсіби қызметін жетілдіруге жол ашады.

Оқушы жетістігін бағалау – бұл оқу үрдісіндегі маңызды элементтердің бірі. Ағылшын тілі сабағында дұрыс бағалау әдістерін қолдану оқушының білімін, дағдыларын және құзыреттерін нақты анықтауға, сонымен қатар олардың оқу мотивациясын арттыруға көмектеседі [1]. Мақалада ағылшын

тілі пәнінде оқушы жетістігін бағалаудың негізгі әдістері мен тәсілдері қарастырылады.

Біріншіден, формативті бағалау – оқушылардың оқу процесіндегі жетістіктерін үнемі бақылап, оларға кері байланыс беру әдісі. Бұл әдіс арқылы мұғалім әр оқушының қандай тақырыптарды жақсы меңгергенін немесе қайсы бағытта қиындықтар бар екенін анықтай алады. Формативті бағалау көбінесе сабақ барысында қолданылып, оқушыларға өз қателіктерін түзетуге мүмкіндік береді. Мысалы, қысқа тесттер, ауызша сұрақ-жауап, топтық талқылау, өзін-өзі бағалау формалары осы әдіске жатады. Формативті бағалаудың басты артықшылығы – ол оқушының оқу мотивациясын арттырады және білім сапасын үздіксіз жақсартуға ықпал етеді.

Екіншіден, суммативті бағалау – белгілі бір оқу кезеңінің соңында оқушының жалпы білім деңгейін анықтау үшін қолданылады. Бұл әдіс көбінесе жыл соңында немесе оқу тоқсанында жүргізілетін бақылау жұмыстарында, емтихандарда көрініс табады. Суммативті бағалау оқушының жалпы алған білімін тексереді және оны басқа оқушылармен салыстыруға мүмкіндік береді. Алайда, бұл әдіс оқушының оқу барысындағы үдемелі дамуын анықтауда шектеулі болуы мүмкін, себебі ол көбінесе нақты бір сәттегі нәтижеге негізделеді.

Үшіншіден, өзін-өзі бағалау мен жұптық бағалау – қазіргі заманғы білім беру жүйесінде кеңінен қолданылатын әдістер. Өзін-өзі бағалау оқушыларға өз білім деңгейін, жетістіктері мен кемшіліктерін анықтауға мүмкіндік береді. Бұл оқушының жауапкершілігін арттырып, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытады. Жұптық немесе топтық бағалау барысында оқушылар бір-бірінің жұмысын талдап, пікір алмасады. Бұл өзара сыйластық пен коммуникациялық дағдыларды нығайтады. Мұғалім бұл әдістерді қолдану арқылы оқушылардың белсенділігін арттырып, олардың топтық жұмыстағы ынтасын күшейте алады.

Төртіншіден, ауызша және жазбаша бағалау әдістерін дұрыс үйлестіру қажет. Ауызша бағалау – оқушылардың сөйлесу дағдыларын, тыңдау қабілетін, сөйлеу мәдениетін дамытуға бағытталған. Бұл әдіс көбінесе сұрақ-жауап, презентация, рольдік ойындар арқылы жүзеге асады. Жазбаша бағалау болса, оқушылардың грамматикалық және лексикалық білімдерін, жазу дағдыларын тексеруге көмектеседі. Оқу барысындағы түрлі тапсырмалар, эссе, хат жазу сияқты жаттығулар осыған жатады.

Сонымен қатар, бағалауда заманауи технологияларды пайдалану маңызды. Қазіргі уақытта электронды бағалау жүйелері, онлайн тестілер, мобильді қосымшалар және басқа да интерактивті құралдар кеңінен қолданылады. Бұл әдістер оқушыларға бағалаудың нәтижесін жылдам көруге, өз білімін дер кезінде түзетуге мүмкіндік береді. Мұғалімге де бағалауды жеңілдетіп, оқу процесін тиімді басқаруға көмектеседі [2].

Мұғалімнің рөлі бағалауды жүргізуде өте маңызды. Бағалау әдістерін дұрыс тандап, әр оқушының ерекшелігін ескере білу керек. Кейбір оқушылар жазбаша тапсырмаларды жақсы орындаса, басқалары ауызша жауап беруде

жетістікке жетеді. Сондықтан әдістемелік тұрғыдан әртүрлі бағалау тәсілдерін үйлестіріп, тиімді пайдалану қажет.

Жалпы, оқушы жетістігін бағалаудың тиімді әдістерін қолдану ағылшын тілі сабағында оқушылардың білім сапасын арттырады, олардың тілдік құзыреттілігін жан-жақты дамытады. Сондай-ақ, оқушылардың өз оқу процесіне белсенді қатысуына ықпал етеді, бұл өз кезегінде олардың ағылшын тілін меңгеру деңгейін жоғарылатуға мүмкіндік береді.

Жазбаша жұмыстарды бағалау да ағылшын тілін оқытуда кеңінен қолданылады. Мысалы, эссе жазу, хат жазу, шағын әңгімелер құрастыру арқылы оқушылардың грамматикалық және лексикалық білімін тексеруге болады. Мұғалім әр жұмысты мұқият қарап, кері байланыс береді. Бұл оқушыларға өз қателіктерін түсінуге және келесі жолы оларды түзетуге көмектеседі. Бағалау кезінде мұғалім тек қана қате іздемей, оқушының жақсы жақтарын да атап өтуі керек, бұл оқушының мотивациясын арттырады. Ауызша бағалау әдістерін практикалық қолдану да маңызды. Сабақта диалогтар, рольдік ойындар, сұрақ-жауап сессиялары арқылы оқушылардың сөйлеу және тыңдау дағдыларын бағалауға болады. Мұғалім оқушыларға өз ойын еркін жеткізуге жағдай жасап, олардың сөйлеу мәдениетін, айтылымын, сөздік қорын ескереді. Мысалы, топтық жұмыс барысында әр оқушыға жеке баға қою арқылы олардың тілдік құзыреттілігін әділ бағалауға болады. Сонымен қатар, аудио немесе видео жазбаларды пайдаланып, тыңдалым тапсырмаларын орындау да тиімді әдіс болып табылады.

Ағылшын тілін оқыту барысында оқушы жетістігін бағалаудың әдістері мен тәсілдерін тиімді пайдалану – оқу үрдісін жетілдірудің маңызды бір бөлігі болып табылады. Теориялық негіздерді меңгерумен қатар, мұғалімдер бұл әдістерді күнделікті сабақта қалай қолдану керектігін білуі тиіс [3].

Ағылшын тілі сабағында бағалауды тиімді ұйымдастыру – оқушылардың тілді меңгерудегі ілгерілеуін бақылауға және жетілдіруге бағытталған маңызды үдеріс. Бағалау нәтижесі оқыту сапасын арттырумен қатар, оқушының ішкі мотивациясын, оқу әрекетіне деген қызығушылығын қалыптастыруға ықпал етеді.

Сабақта формативті бағалау тәсілдерін қолдану. Формативті бағалау оқыту процесінің әр кезеңінде оқушының даму траекториясын бақылауға мүмкіндік береді. Мысалы, ағылшын тілі сабағында мұғалім оқушылардың лексикалық немесе грамматикалық дағдыларын бекіту үшін жұптық жұмыс, пікірталас, сұрақ-жауап, тапсырмаларды топтық бағалау әдістерін қолданады. «Тілдік шеңбер», «Think-Pair-Share», «Жедел жауап» сияқты әдістер арқылы мұғалім оқушының оқу барысындағы жетістігін бағалап, қажетті кері байланыс бере алады. Бұл – оқушының қателігін көрсетіп қана қоймай, оны түзетуге жол ашатын тиімді тәсіл.

Сөйлеу және тыңдау дағдыларын бағалау. Бүгінде сандық технологиялар мұғалім жұмысын жеңілдетіп, бағалау үдерісін автоматтандыруға көмектеседі. Google Forms, Quizizz, Wordwall, Mentimeter, Blooket, Socrative,

Padlet, Edpuzzle сияқты платформалар арқылы оқушылардың білімін тексеру интерактивті әрі қызықты өтеді.

Мысалы, мұғалім Google Forms-та бірнеше жауапты тест құрып, нәтижені бірден көре алады. Quizizz арқылы өткізілген жарыс түріндегі викторина оқушылардың зейінін шоғырландырып, бәсекелестік тудырады. Бұл әсіресе үй тапсырмасын тексеруде, жаңа тақырыпты бекітуде тиімді.

Өзін-өзі және өзара бағалау. Өзін-өзі бағалау оқушылардың оқу процесіне белсенді араласуына мүмкіндік береді. Оқушылар өз жұмысын арнайы бақылау парағына қарап бағалайды. «Мен не білдім?», «Не қиын болды?», «Нені жақсартамын?» деген сұрақтарға жауап беру арқылы оқушыда рефлексия дағдысы дамиды.

Өзара бағалауда оқушылар бір-бірінің жұмысын бағалау арқылы жауапкершілік, әділдік және талдау қабілеттерін қалыптастырады. Бұл әсіресе жобалық жұмыстар, диалог, эссе жазу сияқты күрделі тапсырмаларда қолданылады.

Бағалау критерийлері мен дескрипторларды қолдану. Speaking және Listening дағдыларын бағалауда көбінесе дескриптор мен критерийлер негізінде бағалау парақтары қолданылады. Мысалы, оқушы берілген тақырыпта 1 минуттық монолог айтады. Бағалау критерийлері: сөздік қордың жеткіліктілігі, грамматикалық сауаттылық, айтылымның анықтылығы, сөйлеу қарқыны және интонация. Тыңдау тапсырмалары бойынша оқушы аудиожазбаны тыңдап, ақпаратты түсінгенін көп таңдаулы сұрақтар арқылы дәлелдейді.

Жазу және оқу дағдыларын бағалау. Writing тапсырмаларын орындауда мұғалім оқушының құрылымдық сауаттылығын, грамматика мен лексика қолдану деңгейін, логикалық байланысын бағалайды. Эссе, хат, хабарлама жазу барысында алдын ала берілген шаблондар немесе құрылымдық кестелер арқылы жазылым дағдысын дамыту және бағалау оң нәтиже береді...

Цифрлық құралдарды қолдану. Тиімді бағалаудың негізгі шарты – критерийлердің нақтылығы. Мұғалім әр тапсырмаға бағалау критерийін алдын ала анықтап, оны оқушыға түсіндіруі тиіс. Мысалы, жазылым тапсырмасында критерийлер: грамматика, орфография, логика, құрылым. Әр критерийге сәйкес дескрипторлар дайындалады – бұл оқушының нақты нені дұрыс немесе бұрыс орындағанын айқындауға көмектеседі.

Бағалау нәтижесін оқытуда пайдалану. Бағалау нәтижелері оқушылардың үлгерімін ғана көрсетіп қоймай, мұғалімге келесі сабақтарды жоспарлауға негіз болады. Мысалы, егер бір топ оқушылардың грамматикалық тапсырмаларды орындау деңгейі төмен болса, мұғалім келесі сабақта бұл бөлімге басымдық береді.

Дифференциация және инклюзивті тәсілдер. Бағалау процесінде оқушылардың жеке ерекшеліктерін, тілдік деңгейін, психологиялық жағдайын ескеру қажет. Саралап бағалау – білім алушылардың қабілетіне сай тапсырмалар беру арқылы оқыту мен бағалаудың теңгерімін сақтайды.

Арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға бейімделген бағалау түрлері де қолданылады. Ағылшын тілі сабақтарында оқушы жетістігін бағалаудың практикалық әдістерін үйлестіре қолдану оқу процесінің сапасын арттырады [4]. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен оқушының жеке ерекшеліктерін ескергенде, бағалау нәтижелі әрі әділ болады. Бұл оқушылардың ағылшын тілін меңгеру деңгейін арттыруға, олардың оқу мотивациясын күшейтуге септігін тигізеді.

Бағалаудың әртүрлі әдістерін жүйелі қолдану және оқушылардың ерекшеліктерін ескеру ағылшын тілін оқыту сапасын арттырады және оқушылардың тіл үйренуге деген ынтасын күшейтеді.

Ағылшын тілі сабағында оқушы жетістігін бағалаудың тиімділігін арттыру үшін бірнеше маңызды ұсыныстарды назарға алу қажет. Біріншіден, мұғалімдер формативті және суммативті бағалау әдістерін үйлестіріп қолдануды үйренуі тиіс. Бұл оқушылардың білімін үнемі бақылап, уақытында түзету енгізуге мүмкіндік береді. Сабақ барысында шағын тесттер, сұрақ-жауап, «exit ticket» сияқты тәсілдерді тұрақты пайдалану оқушылардың белсенділігін арттырады.

Екіншіден, бағалау критерийлерін алдын-ала нақтылап, оқушыларға түсінікті түрде түсіндіру қажет. Бұл әділ бағалауға және оқушылардың өз жетістіктерін объективті бағалауға көмектеседі. Сонымен қатар, өзін-өзі және жұптық бағалау тәсілдерін кеңінен енгізу оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Үшіншіден, технологияларды пайдалану маңызды. Онлайн платформалар мен мобильді қосымшалар арқылы интерактивті тестілер ұйымдастырып, оқушыларға қызықты әрі тиімді бағалау жүргізуге болады. Бұл әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып, сонымен қатар мұғалімге уақыт үнемдеуге септігін тигізеді [5].

Төртіншіден, мұғалімдердің кәсіби дамуына көңіл бөлу қажет. Бағалау әдістерін жетілдіру, жаңа тәсілдерді меңгеру үшін тренингтер мен семинарларға қатысу тиімді.

Ұсыныстар. Ағылшын тілі сабағында бағалаудың түрлі әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану – оқушылардың тілдік дағдыларын жан-жақты дамытуға, олардың жетістігін дәл әрі әділ анықтауға мүмкіндік береді. Бұл оқыту сапасын арттырып, мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты нығайтады.

Заман талабына сай бағалау жүйесінде формативті, суммативті, өзін-өзі бағалау, жұптық бағалау, кері байланыс пен рефлексия әдістерін тиімді қолдану – оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуына, өз оқуына жауапкершілікпен қарауына жол ашады [6]. Кері байланыс арқылы оқушылар өз жетістіктері мен кемшіліктерін көреді, ал рефлексия арқылы олар өз оқу әрекеттеріне шолу жасап, келесі қадамдарын саналы түрде жоспарлауға дағдыланады.

Бағалау процесінде кері байланыс пен рефлексия маңызды рөл атқарады, себебі олар оқушының өзін-өзі тануына, жұмысын саралап, алдағы

мақсаттарын айқындауына ықпал етеді [7]. Формативті бағалау, дескрипторлармен бағалау, критерийлік бағалау сияқты әдістер оқушының жауапкершілігін арттырып, метатанымдық дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, бағалау оқушының сыни ойлауын, тілдік құзыреттілігін, коммуникативтік қабілетін және өзіндік бағалауын қалыптастырады. Мысалы, халықаралық PISA (Programme for International Student Assessment) бағалау жүйесіне қатысу арқылы оқушылардың нақты өмірдегі оқу дағдылары мен сыни ойлау қабілеттерін бағалауға мүмкіндік туады. Осы тәсілдер оқушының жан-жақты дамуына және олардың оқу мотивациясын арттыруға септігін тигізеді. Цифрлық технологиялардың дамуы да бағалау жүйесіне оң ықпалын тигізіп отыр. Онлайн платформалар, интерактивті тапсырмалар мен сандық ресурстар арқылы оқушылардың жетістігін жедел, нақты әрі визуалды түрде бақылауға мүмкіндік туады. Бұл тәсілдер оқушының қызығушылығын арттырып, оқу процесін жекешелендіруге мүмкіндік береді.

Бағалау – оқытудың ажырамас бөлігі, кері байланыс пен рефлексия – оқушының өзіндік дамуына жол ашады [8]. Бағалау әдістерінің түрленуі – оқушылардың ынтасын, белсенділігін арттырады. PISA сияқты зерттеулер баланың функционалдық дағдыларын бағалауға басымдық беруге шақырады.

Цифрлық технологиялар арқылы бағалау – білім сапасын жаңа деңгейге көтереді.

Қорытынды. Ағылшын тілі сабағында оқушы жетістігін бағалау – білім беру үдерісінің маңызды және ажырамас бөлігі. Бағалау әдістері мен тәсілдері дұрыс таңдалған жағдайда ғана оқыту сапалы әрі мақсатты болады. Зерттеу барысында формативті, суммативті, өзін-өзі және жұптық бағалау секілді әдістердің оқушылардың білім деңгейін анықтауда, сондай-ақ олардың тілдік дағдыларын – сөйлеу, жазу, тыңдау және оқу қабілеттерін дамытуда оң нәтиже беретіндігі анықталды.

Бағалау оқушылардың қызығушылығын арттырып, сыни ойлау қабілетін жетілдіреді, сондай-ақ олар өз біліміндегі әлсіз тұстарды анықтап, жетілдіруге мүмкіндік алады. Бағалау критерийлерін нақтылап, оқушыға түсінікті тілде ұсыну – әділ және ашық бағалаудың кепілі. Сонымен қатар, кері байланыс пен рефлексия арқылы оқушылар өз оқу жолына жауапкершілікпен қарай бастайды.

Технологияның дамуы ағылшын тілін оқытуда бағалаудың жаңа, тиімді формаларын қолдануға мүмкіндік беріп отыр. Онлайн тесттер, интерактивті тапсырмалар, жылдам кері байланыс – оқушы жетістігін жан-жақты бағалауға септігін тигізеді. Бұл мұғалімдердің уақытын үнемдеуге, оқушы прогресін нақты бақылауға мүмкіндік береді.

Бағалау кезінде әр оқушының өзіне тән ерекшеліктерін ескеру керек. Әркімнің оқу тәсілі мен жылдамдығы әртүрлі болады. Сондықтан мұғалім оқушыларға жеке-жеке назар аударса, олардың білімін жақсырақ бағалауға болады. Рефлексия әдістері арқылы оқушылар өз ойларын, не түсінгенін, не түсінбегенін толыққанды айта алады. Мұғалім мен оқушы арасындағы жақсы

кері байланыс оқу үдерісін жақсартып қана қоймай, оқушылардың білімін арттырады. Бағалау тек қана сынақ емес, оқуды дамытуға көмектесетін құрал болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Амангелді Н. Ж. Білім беру процесінде бағалау әдістері мен тәсілдері. Алматы: Білім баспасы, 2020, [5 б.]
2. Баймуханбетова Ж. С. Оқушының білімін бағалаудың тиімді жолдары. Қарағанды: Қарағанды университеті баспасы, 2019, [12 б.]
3. Black, P., & Wiliam, D. Assessment and classroom learning. Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 1998, 5(1), [7-74 б.]
4. Brown, H. D. Language Assessment: Principles and Classroom Practices. New York: Pearson Education, 2024, [14 б.]
5. Мұратова, Г. С. Ақпараттық технологияларды қолдану арқылы ағылшын тілі сабағында оқушы жетістігін бағалау. Ғылым мен білім, 2021, 2(45), [112-118 б.]
6. Sadler, D. R. Formative assessment and the design of instructional systems. Instructional Science, 1989, 18, [119-144 б.]
7. Қасымбек, Ә. Ж. Педагогика және білім беру сапасын бағалау. Алматы: Қазақ университеті, 2018, [22б.]
8. Абдуллаева, Л. Оқушылардың оқу жетістігін бағалауда заманауи әдістерді қолдану. Педагогика және психология, 2021, 1(34), [45-51 б.]

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОЦЕНИВАНИЯ: РАЗРАБОТКА ЗАДАНИЙ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В 8 КЛАССЕ

Молдакаликова Асель Акелбекқызы

Булебаева Алима Қанатқызы

ГКП на ПХВ «Школа-лицей №79»

Астана, Казахстан

Аннотация. Статья посвящена разработке заданий для оценивания по английскому языку в 8 классе с опорой на концептуальные основы интегрированной системы оценивания. Представлены методика конструирования заданий, учитывающая принципы валидности, прозрачности и аутентичности. Рассмотрено практическое применение разработанных заданий в рамках формативного и суммативного оценивания. Проанализированы результаты апробации, выявлены преимущества и трудности. Подчёркнута значимость заданий как инструмента формирования функциональной грамотности, критического мышления и коммуникативных навыков обучающихся.

Ключевые слова: оценивание, разработка заданий, английский язык, критериальное оценивание, функциональная грамотность, критическое мышление

Аңдатпа. Мақалада 8-сыныпта ағылшын тілі бойынша бағалауға арналған тапсырмаларды әзірлеу мәселесі қарастырылады. Интеграцияланған бағалау жүйесінің тұжырымдамалық негіздері ескеріліп, валидтілік, ашықтық және аутенттілік принциптеріне сүйенген әдістеме ұсынылады. Құрастырылған тапсырмалардың

қалыптастырушы және жиынтық бағалауда қолданылуы сипатталады. Апробация нәтижелері талданып, артықшылықтары мен қиындықтары анықталды. Тапсырмалардың функционалдық сауаттылықты, сыни ойлауды және оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамытудағы маңызы атап өтіледі.

Түйін сөздер: бағалау, тапсырма әзірлеу, ағылшын тілі, критериялы бағалау, функционалдық сауаттылық, сыни ойлау

Abstract. The article explores the development of assessment tasks in Grade 8 English based on the conceptual foundations of the integrated assessment system. The methodology for designing tasks is presented, emphasizing validity, transparency, and authenticity. Practical implementation of the tasks in both formative and summative assessment is discussed. The results of piloting are analyzed, highlighting advantages and challenges. The significance of assessment tasks is emphasized as a tool for fostering functional literacy, critical thinking, and learners' communicative skills.

Keywords: assessment, task design, English language, criterion-based assessment, functional literacy, critical thinking

Современная система образования требует не только передачи знаний, но и формирования у обучающихся критического мышления, функциональной грамотности и навыков применения знаний в реальных ситуациях. В этой связи особую значимость приобретает система оценивания, которая рассматривается как неотъемлемая часть образовательного процесса. Разработка заданий для формативного и суммативного оценивания становится важным инструментом повышения качества обучения, так как позволяет учителю объективно отслеживать достижения обучающихся, выявлять трудности и обеспечивать целенаправленную обратную связь.

В зарубежной педагогической литературе тема оценивания занимает центральное место. Классическими считаются исследования П. Блэка и Д. Уильяма, которые определили формативное оценивание как средство «обучения через оценивание», способное оказывать непосредственное влияние на успеваемость и вовлечённость учащихся [1]. Д. Сэдлер подчёркивал, что для эффективности оценивания необходимо не только фиксировать уровень знаний, но и давать обучающимся критерии, с помощью которых они могут самостоятельно регулировать процесс учёбы [2]. Х. Дуглас Браун в своей фундаментальной работе выделил принципы валидности, надёжности, аутентичности и практичности, которые должны учитываться при разработке любых заданий [3].

В отечественных исследованиях также уделяется внимание вопросам критериального оценивания. Работы А.С. Шилибековой подчеркивают значимость прозрачных критериев и дескрипторов, которые помогают сделать процесс оценивания понятным и объективным [5]. А. Сагинтаева и соавт. рассматривают оценивание как часть образовательной среды, формирующей у обучающихся навыки самооценки и рефлексии [4].

Цель данной статьи — показать, как концептуальные основы оценивания реализуются через разработку и применение заданий по английскому языку в 8 классе. В статье представлены методика создания заданий, опыт их

апробации в учебном процессе, а также анализ эффективности с точки зрения достижения образовательных целей.

Разработка заданий для оценивания обучающихся является одним из ключевых аспектов современного образовательного процесса. Современные подходы к оцениванию в Республике Казахстан, как и в международной практике, акцентируют внимание на критериальном оценивании, которое способствует развитию метапредметных навыков, критического мышления и функциональной грамотности обучающихся. При создании заданий важно учитывать как концептуальные основы национальной интегрированной системы оценивания, так и международные подходы.

Методика проектирования заданий опиралась на принципы, предложенные зарубежными исследователями. Х. Дуглас Браун выделяет валидность, надёжность, практичность и аутентичность как фундаментальные характеристики любого оценочного инструмента [3]. П. Блэк и Д. Уильям рассматривают формативное оценивание как процесс, направленный на улучшение качества обучения через систематическую обратную связь [1]. Эти идеи были положены в основу разработки.

Каждое задание было строго согласовано с учебными целями программы, что обеспечивало их валидность. Важным элементом стала разработка дескрипторов, делающих процесс оценивания понятным и прозрачным. Содержательная часть заданий подбиралась в контексте реальной жизни: экология, цифровая безопасность, культурное наследие. Такой выбор повышал мотивацию и обеспечивал аутентичность.

Процесс разработки включал несколько этапов: выбор темы, определение целей, создание заданий в разных форматах, разработка критериев, апробация в учебном процессе. В работе использовались методы коммуникативного подхода и проблемного обучения, позволяющие стимулировать дискуссию, аргументацию и критическое мышление. Темы заданий формулировались так, чтобы учащиеся могли предлагать собственные решения и оценивать их значимость. Несмотря на суммативный характер работ, многие задания применялись и в формативных целях, создавая условия для постоянной обратной связи [2; 4].

Особое внимание уделялось постепенному усложнению заданий в логике таксономии Блума: от понимания и воспроизведения информации обучающиеся переходили к анализу, оценке и аргументации. Использование цифровых инструментов (аудиоматериалы, созданные с помощью онлайн-платформ) обеспечивало современный и аутентичный формат.

Таким образом, предложенная методика сочетает международные подходы и отечественный опыт критериального оценивания. Она позволяет объективно фиксировать достижения обучающихся и вовлекать их в процесс самооценки, что соответствует концептуальным основам интегрированной системы оценивания [5].

Практическое применение. Предложенная методика была апробирована в рамках преподавания английского языка в 8 классе. Для анализа

эффективности рассмотрим примеры трёх комплексных работ: суммативного оценивания за первый юнит, суммативного оценивания за второй юнит, а также итоговой работы за четверть.

В первом юните «Our World» основное внимание уделялось формированию навыков аудирования и устной речи. Задания включали диалог о повседневных экологических привычках семей и вопросы множественного выбора, а также высказывания учащихся по проблемам экологии. Это позволило проверить понимание основного содержания, использование тематической лексики и способность аргументировать мнение. Практическое наблюдение показало, что учащиеся лучше справлялись с вопросами на понимание текста, но испытывали трудности при формулировании развернутых устных высказываний. Такой результат согласуется с выводами Сэдлера о необходимости формирующей функции оценивания [2].

При разработке заданий на аудирование активно использовались цифровые инструменты, в частности возможности искусственного интеллекта. Для создания аудиоматериалов было задействовано приложение *ElevenLabs* (<https://elevenlabs.io/>), которое позволило подготовить полностью авторские тексты с высоким уровнем аутентичности. Применение технологий искусственного интеллекта обеспечило не только разнообразие голосов и интонаций, но и поддержку принципов академической честности, поскольку материалы создавались специально для данной работы и не заимствовались из внешних источников. Такой подход усилил доверие к заданиям и гарантировал их уникальность.

Во втором юните «Daily life and shopping» акцент был сделан на чтении и письме. Учащиеся выполняли задания формата True/False/Not Given и множественного выбора по тексту о цифровой безопасности, а также писали комментарий на школьный сайт с советами по безопасному интернет-поведению. Это стимулировало использование языка в реальном контексте и формировало навыки критического осмысления информации. Анализ работ показал, что учащиеся успешно формулировали основные мысли, но испытывали затруднения с использованием связующих слов и соблюдением норм орфографии. Такие трудности подтверждают актуальность подхода Брауна, указывающего на необходимость прозрачных критериев и систематической практики [3].

Итоговая работа за четверть включала все четыре вида речевой деятельности: аудирование, чтение, письмо и устную речь. Аудирование было связано с интервью с волонтером, чтение — с текстом о цифровой безопасности, письмо — с написанием статьи о культурной традиции, а говорение — с дискуссией по карточкам на темы экологии, толерантности, дружбы и традиций. Такой формат обеспечивал комплексную проверку достижений и выявлял как сильные стороны, так и зоны для развития.

Результаты апробации подтвердили, что методика эффективна: задания обеспечивают прозрачное оценивание и способствуют развитию

метапредметных компетенций [4; 5]. В то же время выявились трудности в аргументации и академическом письме, что требует системной работы и подготовки.

Опыт показал, что успешное внедрение заданий требует предварительной подготовки обучающихся. Элементы итоговых работ целесообразно отрабатывать на этапе формативного оценивания. Это позволяет учащимся постепенно привыкать к требованиям и осознавать критерии успеха [1; 2].

Важным условием является регулярное знакомство обучающихся с дескрипторами и обсуждение ожидаемых результатов. Это формирует у них навыки самооценки и взаимной оценки. Рекомендуется использовать peer assessment, позволяющий учащимся оценивать работы друг друга по упрощённым критериям. Учителю необходимо адаптировать задания под уровень конкретного класса, применяя элементы scaffolding: планы, клише, образцы текстов. Это облегчает процесс выполнения и повышает уверенность учащихся. Важно также варьировать контексты: задания, связанные с экологией, цифровой безопасностью и культурными традициями, оказываются наиболее мотивирующими и помогают соединить процесс обучения с воспитательными задачами [4; 5].

Особое внимание уделялось постепенному усложнению заданий в логике таксономии Блума: от понимания и воспроизведения информации обучающиеся переходили к анализу, оценке и аргументации. Использование цифровых инструментов (аудиоматериалы, созданные с помощью онлайн-платформ) обеспечивало современный и аутентичный формат.

Отдельно стоит отметить внедрение технологий искусственного интеллекта в процесс разработки заданий. Так, при создании аудиоматериалов для заданий на аудирование использовалось приложение *ElevenLabs* (<https://elevenlabs.io/>), позволившее генерировать авторский контент с естественным звучанием речи. Это решение обеспечило разнообразие голосов и интонаций, а также поддержало принцип академической честности, поскольку материалы были полностью уникальными и разработаны специально для учебного процесса. Применение искусственного интеллекта дало возможность учителю интегрировать инновационные цифровые решения в практику оценивания, сохраняя при этом методическую целостность и педагогическую направленность.

Рассмотренные подходы к разработке заданий для оценивания по английскому языку в 8 классе демонстрируют, что концептуальные основы интегрированной системы оценивания могут успешно реализовываться на уровне школьной практики. Разработка заданий, основанная на принципах валидности, прозрачности, аутентичности и постепенного усложнения, позволяет создать условия для объективного и мотивирующего оценивания [3].

Практическая реализация показала, что использование аутентичных тем способствует не только проверке знаний, но и развитию критического

мышления и функциональной грамотности. Разнообразие форматов обеспечивает комплексную проверку достижений и формирует готовность использовать язык в реальных ситуациях. В то же время результаты выявили необходимость системной работы над академическим письмом и аргументацией [2].

Таким образом, грамотно разработанные задания выполняют двойную функцию — контролирующую и развивающую. Они формируют у обучающихся навыки самостоятельности и ответственности, что отвечает современным требованиям к качеству образования и подтверждает значимость концептуальных основ оценивания для педагогической практики [1; 5].

Список литературы:

1. Black, P., Wiliam, D. Inside the Black Box: Raising Standards Through Classroom Assessment // Phi Delta Kappan. – 1998. – Vol. 80, № 2. – P. 139–148.
2. Sadler, D. R. Formative assessment and the design of instructional systems // Instructional Science. – 1989. – Vol. 18. – P. 119–144.
3. Brown, H. D. Language Assessment: Principles and Classroom Practices. – 2nd ed. – White Plains, NY: Pearson Education, 2010. – 360 p.
4. Сагинтаева, А., и др. Введение в образовательные исследования: теория, методы и практики. – Алматы: ЖШС «Арман-ПВ», 2022. – 312 с.
5. Шилибекова, А. С. Критериальное оценивание как фактор повышения качества обучения // Педагогикалық ізденіс. – 2020. – № 3 (91). – С. 45–51.

ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ: РОЛЬ ВЕБ-КВЕСТА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Жупарбек Дана

Нуркенова Сауле Слямбековна

Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева

Астана, Казахстан,

Аннотация. В статье рассматривается использование веб-квеста как инновационной технологии обучения иностранным языкам. Веб-квест определяется как интерактивный метод, объединяющий исследовательскую деятельность, самостоятельный поиск информации и групповое выполнение заданий с применением интернет-ресурсов. Отмечается, что данная технология повышает мотивацию, вовлечённость и активность обучающихся, способствует развитию критического мышления и коммуникативной компетентности. Сделан вывод, что внедрение веб-квестов способствует интеграции учебной и исследовательской деятельности, повышая эффективность языковой подготовки.

Ключевые слова: веб-квест, инновационные технологии, обучение иностранным языкам, коммуникативная компетентность, критическое мышление.

Аңдатпа. Мақалада шетел тілдерін оқытуда веб-квестті инновациялық технология ретінде қолдану қарастырылады. Веб-квест – интернет-ресурстарды пайдалана отырып, зерттеу әрекетін, ақпаратты өздігінен іздеуді және топтық тапсырмаларды біріктіретін интерактивті әдіс ретінде сипатталады. Бұл технология оқушылардың

мотивациясын, белсенділігін және қатысу деңгейін арттырып, сыни ойлау мен коммуникативтік құзыреттілікті дамытады. Веб-квесттерді енгізу оқу мен зерттеу әрекеттерін ықпалдастырып, тілдік дайындықтың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: веб-квест, инновациялық технологиялар, шетел тілін оқыту, коммуникативтік құзыреттілік, сыни ойлау.

Abstract. The article examines the use of the web quest as an innovative technology in foreign language teaching. A web quest is defined as an interactive method that integrates research activities, independent information search, and collaborative task performance using online resources. This technology enhances learners' motivation, engagement, and critical thinking while developing communicative competence. The integration of web quests into the learning process contributes to combining educational and research activities, thereby improving the effectiveness of language instruction.

Keywords: web quest, innovative technologies, foreign language teaching, communicative competence, critical thinking.

Использование современных средств массовой информации, в частности компьютера и сети Интернет, предоставляет значительные возможности для повышения эффективности обучения английскому языку в образовательных учреждениях. Такой подход предполагает целенаправленную и осмысленную работу с интернет-ресурсами, включая аутентичные тексты. В результате процесс обучения обогащается за счёт обращения к актуальным и современным темам, способствует формированию не только языковой компетенции, но также медиаграмотности, креативности и ключевых социальных навыков таких как умение работать в команде и чувство ответственности в рамках совместной учебной деятельности.

В последние годы конструктивистские учебные программы заняли доминирующее положение в развитии и применении цифровых средств обучения в университетской среде. Однако это доминирование представляет собой сложное и многогранное явление, требующее критического осмысления. Несмотря на внешнюю убедительность конструктивистских подходов, в их цифровом воплощении выявляется ряд принципиальных проблем. Во-первых, институционализированные учебные ситуации всегда в определённой степени искусственны. В этом контексте А. Л. Портилья и В. Г. Камачо справедливо и в несколько провокационной форме поднимают вопрос о «конце преподавания» как возможном следствии строгого следования конструктивистским принципам проектирования [1]. Во-вторых, чрезмерный акцент на прикладных знаниях чреват односторонним формированием содержания обучения в соответствии с конъюнктурными требованиями рынка труда, что вступает в противоречие с целями и положениями классической педагогической теории.

Среди современных цифровых педагогических инструментов особого внимания заслуживает технология WebQuest, обладающая значительным образовательным потенциалом. Она представляет собой инновационный метод усвоения знаний, при котором отсутствует «навязывание» готовых ответов, а роль преподавателя сводится к функции наставника, направляющего самостоятельный поиск решения поставленной проблемы.

WebQuest способствует формированию критического и аналитического мышления, включая умение ориентироваться в большом объёме информации, проводить её анализ, делать обоснованные выводы и аргументированно выражать собственную позицию. Главная цель веб-квеста заключается в углублённом анализе и переработке сетевой информации с последующим созданием продукта, демонстрирующего глубокое понимание изучаемого материала [2].

Кроме того, технология WebQuest повышает мотивацию обучающихся: использование ролевых элементов и распределение индивидуальных функций в рамках групповой деятельности служит мощным стимулирующим фактором. Также данная технология способствует развитию коммуникативных навыков студентов через групповое взаимодействие, взаимную оценку результатов и активизацию всех видов речевой деятельности.

Анализ научной литературы, посвящённой формированию коммуникативной компетенции студентов вузов, её компонентам и критериям, а также педагогическому потенциалу технологии WebQuest, показывает значительный вклад зарубежных исследователей. Существенные аспекты данной проблематики освещены в работах А. Л. Портильи, В. Г. Камачо, С. Д. Полатовой, В. Ляна, Д. Фуна, З. Коджоглу, О. Осадчук, С. Эбади, М. Рахими, С. Айдына, Н. Дж. Монги, К. А. Вайглайн, А. В. Тихомировой, А. Богатырёва, О. Богатырёвой, Ч. Х. Яна, Х. Г. Лаборды и др.

По мнению А. В. Тихомировой, А. Богатырёва и О. Богатырёвой, коммуникативная компетенция - это способность и готовность индивида к взаимодействию с носителями языка, умение адекватно воспринимать и понимать партнёра по общению, а также своевременно и точно выражать собственные коммуникативные намерения на иностранном языке. Н. Дж. Монги отмечает, что интернет-технологии представляют собой навигационные системы с использованием гиперссылок, что позволяет выстраивать различные образовательные модели, лежащие в основе разнообразных форм дистанционного обучения. С. Айдын подчёркивает, что WebQuest является проблемно-ориентированной образовательной технологией, включающей ролевые элементы и в значительной степени опирающейся на интернет-ресурсы. Результаты исследований свидетельствуют о необходимости комплексной интеграции интернет-технологий в учебные дисциплины различных уровней образовательного процесса.

В конечном счёте, основная цель обучения английскому языку в системе среднего и профессионального образования заключается в формировании коммуникативной компетенции обучающихся, способности использовать английский язык в качестве инструмента межкультурного общения, вести диалог в поликультурной среде и свободно выражать свои мысли в устной форме на изучаемом языке.

В исследовании были использованы информационно-аналитические методы, основанные на обобщении и анализе современных научных исследований, опубликованных в базах данных Scopus, CyberLeninka, Web of Science, Google Scholar, eLibrary, а также на информационных порталах по состоянию на июль 2024 года.

Отбор статей осуществлялся по принципу наличия в них данных, касающихся исследований эффективности применения технологии веб-квестов для развития коммуникативной компетенции. В качестве ключевых слов были использованы следующие термины: web quest, communicative competence, English language, university, effectiveness.

Всего было проанализировано более 46 оригинальных научных статей, из которых, по итогам анализа, было отобрано 13 полнотекстовых материалов, соответствующих критериям исследования.

Рассмотрим более подробно педагогическую технологию веб-квестов, которая по своей сути представляет собой разновидность интернет-проекта. Веб-квест может проводиться как индивидуально, так и в групповой форме. Данная методика опирается на элементы проблемного обучения и направлена на активизацию рекурсивной и познавательной деятельности, а также на развитие когнитивных навыков и компетенций обучающихся. Сущность технологии можно определить как исследовательскую деятельность, при которой студенты получают всю необходимую информацию из сети Интернет [3].

Иными словами, основная цель веб-квестов развитие умений поиска и анализа информации по заданной исследовательской теме, а также формирование способности к её обобщению. Желательно, чтобы учащиеся рассматривали несколько возможных способов решения поставленной проблемы. Технология веб-квестов заимствует элементы метода «управляемого текста» в профессиональном обучении и использует Интернет как аутентичную учебную и рабочую среду для тематического поиска информации и выполнения заданий.

Как правило, веб-квест по английскому языку включает следующие структурные элементы [4]:

- введение в тему с предоставлением контекстной информации;
- конкретное задание, при необходимости разделённое на подтемы и роли;
- интернет-ресурсы, предварительно отобранные для выполнения задания;
- инструменты поддержки работы — рекомендации по рациональному использованию материалов и инструментов (включая советы по организации учебной и проектной деятельности, а также планировочные шаблоны);
- оценивание - средства структурирования и совершенствования собственного учебного процесса;
- акключение - представление итогов работы и определение перспектив дальнейшего обучения.

Настоящее исследование позволило выявить условия эффективного использования онлайн-заданий (веб-квестов) для формирования у студентов

навыков информационного анализа в рамках курса английского языка как иностранного [5]:

- качественная подготовка преподавателей в области анализа информации;
- оптимизация использования онлайн-заданий с учётом конкретных условий обучения и целей преподавания английского языка;
- адаптация онлайн-заданий к текущему уровню знаний студентов;
- систематическое применение широкого спектра материалов и методов для совершенствования навыков анализа информации при работе с онлайн-заданиями.

В целом, преподаватель может обучать студентов только тому, чем владеет сам. Необходимость выделения второго условия обусловлена тем, что использование интернет-поисковых систем в рамках данного исследования подразумевает параллельное формирование профессиональных коммуникативных умений и навыков анализа информации на иностранном языке. Это требование может быть реализовано путём включения этапов, направленных на преодоление различных типов трудностей: языковых, технических, содержательных, а также выполнения упражнений, способствующих развитию различных видов дискурсивной деятельности [6].

Следует подчеркнуть ещё одно требование к эффективному применению технологии веб-квестов, связанное с теорией поэтапного формирования умственных действий. Согласно этой теории, действие может быть сформировано на высшем уровне мышления только в том случае, если оно опирается на предшествующий, наиболее полный и развернутый практико-наглядный этап. Применительно к веб-квестам это означает, что содержание задания и алгоритм его выполнения должны предусматривать постепенное усложнение процесса, соответствующее исходному уровню когнитивных возможностей обучающихся [7].

Кроме того, веб-квесты могут варьироваться по объёму, степени открытости и сложности задания. Чаще всего они имеют групповой характер и используются в коммуникативном контексте. Студенты работают с аутентичными кейсами, что способствует развитию диагностических, аналитических и принятия решений навыков. Важным компонентом технологии является коммуникация и коллаборация - взаимодействие в учебных группах со сверстниками и преподавателями как экспертами. Такое взаимодействие неизбежно приводит к многоаспектному рассмотрению темы [8].

Работа с веб-квестами отличается высокой степенью автономности: помимо преподавателя, поддержку обучающимся могут оказывать более продвинутые в языковом отношении студенты. Разнообразие материалов, представленных в сети, облегчает усвоение новых выражений и фраз благодаря сочетанию текстов и визуальных элементов. Технология веб-квестов поддерживает различные виды чтения:

- просмотровое (fluent) для общего ознакомления с большим объёмом информации;

выборочное (selective) для поиска релевантных данных;
детальное (detailed) для ответа на конкретные вопросы.

Работа с веб-квестом завершается итоговой презентацией, которая может принимать различные формы [9]. Этот этап не только стимулирует творческую активность студентов, но и способствует развитию их коммуникативных навыков.

В качестве примера задания веб-квеста, направленного на развитие коммуникативной компетенции студентов на занятиях по английскому языку, рассмотрим пошаговую структуру проекта:

Введение представляет тему, связывает её с личным опытом студентов и вызывает интерес. Пример веб-квеста «Let's go to Almaty!», разработанного автором, начинается так: *«У меня есть отличная идея! Почему бы нам не отправиться в Алматы?»*.

Постановка проблемы формулируются чёткие цели, над которыми студенты работают в группах, развивая коммуникативное взаимодействие. Задание предусматривает распределение по четырём группам:

Группа 1. Культура: выбрать наиболее интересные культурные и архитектурные достопримечательности Алматы, кратко рассказать о каждой и указать их особенности (например, коллекции, выставки, часы работы).

Группа 2. История: подготовить исторический обзор развития города и возникновения высокогорного спортивного комплекса «Медеу».

Группа 3. Проживание и питание: найти и забронировать различные варианты проживания (хостелы, отели, частные гостевые дома), изучить гастрономические предложения.

Группа 4. Наука и образование: найти и представить различные образовательные учреждения и курсы, которые показались интересными.

Веб-поиск — на этом этапе студенты ищут и систематизируют информацию по своей теме. Чтобы избежать хаотичного поиска, преподаватель может подготовить список ссылок. Дополнительно могут использоваться журналы, статьи, книги, фотографии и другие источники. В рамках данного веб-квеста задание формулируется так: *«Необходимо найти как можно больше информации по своей теме. Для каждой группы подготовлено несколько ссылок. Собранный материал обрабатывается и оформляется в виде презентации PowerPoint. В конце презентации следует указать список использованной литературы и интернет-источников. Желательно подготовить раздаточные материалы для остальных участников. Удачи!»*

Список интернет-источников, подготовленных для выполнения заданий веб-квеста «Let's go to Almaty!», включал следующие ресурсы:

4. Процесс работы

Данный этап относится к непосредственному выполнению студентами проекта. На этом этапе обучающиеся составляют список необходимых материалов, систематизируют и обрабатывают их, сопоставляют данные из различных источников и, в конечном итоге, готовят итоговую презентацию.

Групповая работа должна быть организована таким образом, чтобы в процессе сотрудничества создавалась дополнительная ценность, а не сводилась к простому распределению подзадач между участниками. Основная цель группового и парного взаимодействия — это коммуникативная активность и интенсивный обмен мнениями, позволяющие студентам воспринимать позиции других, реагировать на них, выдвигать альтернативные аргументы и интегрировать разные точки зрения в целостный результат.

Интеграция мультимедийного контента (видео, аудиозаписей, интерактивных упражнений) в онлайн-задания создаёт вовлекающую образовательную среду, повышающую мотивацию студентов. Такой формат делает обучение языку более интересным, динамичным и продуктивным, что способствует активному участию студентов, развитию сотрудничества и устойчивому интересу к учебному процессу.

Одним из ключевых преимуществ веб-квестов является использование аутентичных языковых материалов, которые позволяют лучше понимать культурные реалии, идиоматические выражения и контекстуальные особенности употребления языка. Взаимодействуя с подлинными источниками, студенты формируют более глубокое понимание языка и его практического применения.

В ходе работы студенты развивают умения:

- эффективно выражать собственные мысли и аргументы;
- согласовывать значения и уточнять смыслы;
- участвовать в содержательных диалогах.

Онлайн-задания также способствуют развитию автономности обучения, так как обучающиеся самостоятельно принимают решения, ставят цели и оценивают свой прогресс. Навигация по множеству интернет-источников, критическая оценка информации и её обобщение способствуют развитию критического мышления, умений решения проблем и принятия решений, что является ключевыми навыками эффективной коммуникации.

Веб-квест «Let's go to Almaty!» проводился в формате очного обучения, поскольку студенты впервые познакомились с данным методом работы и должны были пройти процесс его освоения под руководством преподавателя-эксперта. Присутствие преподавателя на данном этапе было необходимо: он выполнял функции тьютора и модератора, давая инструкции и помогая студентам при необходимости, но в остальное время наблюдая за ходом работы.

5. Презентация результатов

На заключительном этапе каждая группа представляет результаты своей работы. Форма презентации не регламентируется жёстко, однако должна быть чётко определена преподавателем заранее в соответствии с целями обучения. Важно, чтобы каждый участник группы презентовал отдельный аспект темы. Продолжительность презентации не должна превышать 20 минут.

Этот этап способствует развитию у студентов медиакомпетенций (в частности, навыков визуализации и презентации), а также стимулирует их творческое мышление.

6. Оценивание презентаций

После каждой групповой презентации проводится совместное обсуждение и оценивание результатов. В оценивании участвуют как преподаватель, так и все участники веб-квеста, включая студентов, не входивших в конкретную рабочую группу.

Критерии оценивания должны быть заранее известны, прозрачны и недвусмысленны для всех участников. В веб-квесте «Let's go to Almaty!» оценивание осуществлялось по единой форме, которую заполняли как преподаватель, так и студенты. Итоговая оценка для каждой группы формировалась на основе двух параллельных оценок экспертной (преподавательской) и взаимной (студенческой).

Следует отметить, что в сети Интернет уже существует значительное количество методических примеров веб-квестов. В связи с этим особенно важно, чтобы преподаватели иностранных языков чётко формулировали учебные цели и определяли целевую аудиторию веб-квеста. Это позволяет легче оценить его пригодность для конкретной группы обучающихся.

Также рекомендуется указывать целевой языковой уровень, на который ориентирован веб-квест. Проект «Let's go to Almaty!» был разработан для студентов, владеющих английским языком на уровне B2, и для него были определены следующие учебные цели (см. Таблицу 1).

Таблица 1 - Цели веб-квеста «Let's go to Almaty!»

№	Цель	Содержание
1	Цель в области изучения локальной истории	Студенты решают практическую задачу, связанную с пребыванием в иностранном городе, на основе выполнения конкретных заданий и знакомятся с особенностями планирования пребывания.
2	Языковые цели обучения	В ходе исследовательской и групповой работы, а также в процессе обсуждений студенты общаются на английском языке. В рамках презентаций обучающиеся используют беглую устную речь, опираясь на подготовленные заметки. Студенты применяют: Беглое чтение - для общего понимания больших объёмов информации; Избирательное чтение - для нахождения конкретных данных; Детальное чтение - для точного ответа на вопросы. При сборе информации обучающиеся сначала

		делают заметки, а затем формулируют ключевые предложения.
3	Медиакомпетенции	Студенты развивают междисциплинарные ключевые навыки в области визуализации и презентации материалов.

Кроме того, доступ к веб-квесту может быть организован различными способами. Преподаватель может разместить веб-квест на собственном блоге, отправить его студентам в виде гипертекста или опубликовать на учебной платформе университета, чтобы обучающиеся могли неоднократно обращаться к материалам веб-квеста. Структурные элементы и соответствующие пояснения могут быть представлены как на одной HTML-странице, так и на отдельных страницах с меню, содержащих подробные инструкции и пояснения [10].

В ходе тщательного анализа существующих алгоритмов формирования коммуникативной компетенции было установлено, что ни один из них не отражает электронный компонент обучения, что делает их неполными в современных условиях цифровизации образования. В связи с этим нами был разработан модифицированный алгоритм, который включает не только традиционные фазы и последовательности организации учебной деятельности студентов при формировании иноязычной коммуникативной компетенции, но и дополнительную подготовительную фазу, учитывающую специфику самостоятельной работы обучающихся.

Одной из ключевых мер повышения эффективности самостоятельной деятельности является задание временных интервалов для индивидуальной работы над материалом. Эта мера опирается на закономерности кривой забывания Г. Эббингауза [11]. Согласно этой кривой, рекомендуется повторять изученный материал с интервалами: сразу после наблюдения, через 20 минут после первого повторения, через 8 часов после второго и через 24 часа после третьего [12].

В предлагаемом алгоритме временные интервалы повторения чётко определяются преподавателем на этапе подготовки, что обеспечивает повторение материала в наиболее оптимальные моменты. Повторение осуществляется в различных ситуациях:

- при самостоятельной работе студентов с онлайн-ресурсами,
- на этапе подготовки к ролевым играм,
- во время закрепления содержания учебного занятия.

Таким образом, использование онлайн-тестирования рассматривается как наиболее эффективный метод организации учебного процесса, не противоречащий психофизиологическим закономерностям восприятия и забывания информации человеком [13].

Следует подчеркнуть, что данный алгоритм учитывает одну из ключевых фаз формирования метакогнитивных способностей студентов — развитие и

накопление метакогнитивных знаний, которые составляют основу для формирования автономного обучения и самостоятельного мышления.

Наблюдения за работой студентов в процессе выполнения веб-квеста показали, что:

студенты с более низким когнитивным уровнем проявили интерес к заданию, так как им необходимо было решать его самостоятельно и они не могли «спрятаться» за более сильными однокурсниками;

заранее подготовленный список ресурсов позволял студентам целенаправленно искать необходимую информацию, а не бесцельно просматривать интернет-страницы;

выполнение задания способствовало развитию навыков командной работы и умений представлять результаты собственного исследования на английском языке.

В заключение следует отметить, что современная система высшего образования, адаптированная к требованиям общества, должна формулировать цели, направленные на:

- овладение студентами навыками коммуникативного взаимодействия в группе,
- развитие способности к самообразованию в ходе учебного процесса,
- формирование процедур критического анализа различных источников информации, развитие разнообразных когнитивных стратегий (классификация, сравнение, абстрагирование, формулирование выводов и др.),
- воспитание ответственности за собственные решения в процессе обучения.

Студенты должны быть подготовлены к обучению на протяжении всей жизни, что позволит им соответствовать требованиям динамично развивающегося общества. Это включает в себя способность активно и автономно работать в команде для решения задач, используя различные медиа, включая Интернет, как ценный источник информации. В то же время от преподавателей требуется не только разработка медиаподдерживаемых дидактических концепций и методов (например, веб-квестов), способствующих развитию у студентов вышеуказанных стратегий и компетенций, но и их системное закрепление в учебных планах и взвешенная интеграция в образовательный процесс.

Список литературы :

1. Портилья А.Л., Камачо В.Г. Инструмент веб-квеста для развития коммуникативной компетенции у студентов, изучающих английский как иностранный язык, с уровнем владения языком A2 // Zona Próxima. – 2017. – 26. – 82-98 - <https://doi.org/10.14482/zp.26.10201>
2. Полатова С.Д. Развитие межкультурной коммуникативной компетенции студентов с использованием технологии веб-квеста // Журнал

образовательных наук. – 2024. – 78(1). – 102-108 -
<https://doi.org/10.26577/JES2024780108>

3. Лян В., Фунг Д. Разработка и оценка учебной программы на основе веб-квеста: использование студентами исследовательской беседы для тренировки критического мышления // Международный журнал образовательных исследований. – 2020. – 104. – 641-652 -
<https://doi.org/10.1016/j.ijer.2020.101652>

4. Kocoglu Z. WebQuests in EFL reading/writing classroom // Procedia-Social and Behavioral Sciences. – 2020. – 2(2). – 3524-3527 -
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.545>

5. Osadchuk O. The Formation of The able of the students of university to work in a team through a webQuest in Social Psychology // Procedia of the International Scientific Conference-Digital Transformation on Manufacturing, Infrastructure and Service. – 2020. – 4(1). – 1-9 -
<https://doi.org/10.1145/3446434.344654>

6. Эбади С., Рахими М. Исследование влияния класса, основанного на веб-квестах, на критическое мышление и навыки академического письма учащихся, изучающих английский как иностранный язык: исследование с использованием смешанных методов // Computer Assisted Language Learning. – 2018. – 5-6. – 617-651 - <https://doi.org/10.1080/09588221.2018.1449757>

7. Айдын С. Веб-квесты как инструменты изучения языка // Computer Assisted Language Learning. – 2016. – 29(4). – 765-778 -
<https://doi.org/10.1080/09588221.2015.1061019>

8. Монги Н. Дж. Развитие межкультурной коммуникативной компетенции учащихся с использованием мыслительных рутин в веб-квестах при обучении английскому языку // Mester és Tanítvány. – 2024. – 2(1). – 33-46 - DOI:10.61178/MT.2024.II.1.3

9. Вайгляйн К. А. Разработка аутентичных материалов с помощью подхода, основанного на запросах, с использованием веб-квестов в первом семестре обучения немецкому языку на среднем уровне. – Университет Цинциннати, 2023. – 15 -
http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=ucin1692285863506642

10. Тихомирова А.В., Богатырев А., Богатырева О. Коммуникативный квест как инновационная технология обучения английскому языку как иностранному // Современный журнал методов обучения языкам (MJLTM). – 2018. – 8(6). – 119-128 - DOI: 10.26655/mjltm.2018.6.5

11. Ян Ч.Х. Использование веб-квеста как универсального инструмента дизайна для обучения для улучшения преподавания и обучения в программах подготовки учителей // Журнал обучения и преподавания в колледже (TLC). – 2021. – 8(3). – 15-28 - DOI:10.19030/tlc.v8i3.4121

13. Laborda J.G. Использование веб-квестов для устного общения на английском языке как иностранном в исследованиях туризма // Журнал образовательных технологий и общества. – 2019. – 12(1). – 258-270 -
<http://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.12.1.258>

РАЗВИТИЕ И ОЦЕНИВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ НА ОСНОВЕ УЧЕБНЫХ ТЕКСТОВ

Торебаева Аружан Қадырқызы

Международный университет «Астана»

Кабдушева Айсулу Бактыбаевна

Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева

Астана, Казахстан

Аннотация. Статья рассматривает проблему формирования коммуникативных навыков при обучении иностранному языку на основе учебных текстов. Авторы подчёркивают необходимость использования текстового материала с начального этапа изучения темы, а также соответствия содержания оценивания конкретным умениям, формируемым на разных этапах обучения. Предлагаются рекомендации по планированию оценивания компонентов коммуникативной компетенции с учётом параметров речевой ситуации и характера взаимоотношений коммуникантов, что особенно важно при работе с диалогическими текстами.

Ключевые слова: учебный текст, коммуникативная компетенция, речевая компетенция, оценивание, критерии оценивания

Аңдатпа. Мақалада шетел тілін оқытуда оқу мәтіндері арқылы коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Авторлар мәтіндік материалды тақырыпты меңгерудің бастапқы кезеңінен қолданудың және бағалау мазмұнын әр кезеңде қалыптасатын нақты дағдыларға сәйкестендірудің маңызын көрсетеді. Коммуникативтік құзыреттіліктің құрамдас бөліктерін бағалауды жоспарлау бойынша ұсыныстар берілген. Сонымен қатар, диалогтік мәтіндерде айқын көрінетін қатысымдық жағдайдың параметрлері мен коммуниканттар арасындағы қатынастар ескеріледі.

Түйін сөздер: оқу мәтіні, коммуникативтік құзыреттілік, сөйлеу құзыреттілігі, бағалау, бағалау критерийлері

Abstract.: The article addresses the development of communicative skills in foreign language teaching through the use of instructional texts. The authors emphasize the importance of integrating text materials from the initial stage of each topic and ensuring that assessment criteria correspond to the specific skills targeted at different learning stages. The article provides recommendations for planning the evaluation of communicative competence components, taking into account the parameters of communicative situations and the nature of interlocutor relationships, which are particularly evident in dialogic texts.

Keywords: instructional text, communicative competence, speech competence, assessment, assessment criteria

Представляем пошаговую систему оценивания при работе с учебными текстами на занятиях английского языка. Для правильной организации работы по формированию иноязычной коммуникативной компетенции учителю следует знать лингвистический и методический аспекты текста как языковой единицы. Отбор текста, его адаптация в учебных целях, трансформация, выявление маркированных средств типа текста, определение когнитивной структуры, активизация в речи лексико-грамматического ядра текста для реализации речевых интенций – далеко не полный перечень методических действий педагога. Все это требует тщательного методического обоснования содержания оценивания, которое должно стать алгоритмическими действиями учителя языкового предмета.

Как показывает анализ многих текстов учебного характера, они объективны, построены на результатах познавательной деятельности, субъективные позиции наблюдаются в текстах художественного, публицистического и разговорного стилей. Между тем в основе организации обучения иностранному языку должен лежать текст, который имеет два аспекта – объективный и субъективный. При планировании учебного процесса прежде всего берется когнитивная структура – сама суть информации. Однако после познания и «проговаривания» когнитивной структуры, процесс иноязычного общения не может не учитывать субъективные позиции говорящего. Именно переход от объективного к субъективному, репрезентация объективного сквозь призму субъективного не учитывают многие преподаватели-практики, ограничиваясь пересказом учебного материала. Пересказ без учета внутренней мотивации говорящего не обеспечивает прочные навыки. Тем более в условиях отсутствия иноязычной речевой среды пересказ остается одноразовой мерой, которая не обеспечивает «проникновение» обучающихся во внутренний смысл текста. Альтернативой традиционному пересказу могут служить противопоставление разных точек зрения на основе текста (прием ролевого проигрывания ситуации), дополнение и обобщение после анализа прочитанного, представление точки зрения с доказательствами, объяснение строения какого-либо объекта, раскрытие функции объекта на основе сравнения или сопоставления, перечисление свойств или признаков объекта, апелляция к «авторам» предлагаемой идеи, раскрытие эволюции явления через этапы, описание разных однородных или разнородных явлений и т.д.

Таким образом, содержание урока прежде всего представляется в виде обобщенного учебного текста. Отдельные подсистемы учебного текста учитель рассматривает в связи со своим методическим замыслом. Характеризуя такой обобщенный учебный текст, следует, прежде всего, обратить внимание на его информационно-деятельностную направленность. Сам текст предстает при этом в виде источника дидактической информации, определяющей содержание и характер самостоятельной учебной деятельности учащегося.

Учебная информация предъявляется в виде определенным образом сконструированных ситуаций, в которых учтены цели учебного процесса, уровень обученности учащегося. Эти задачи в свернутом виде включают все определяющие факторы, из которых они затем развертываются уже в педагогическом своем качестве как элементы учебного процесса. Уже из самого определения учебного текста следует, что он должен воплощать в себе целостную систему деятельности учащегося, а также содержать компоненты, обеспечивающие восприятие заключающейся в нем информации.

Очень часто учебный текст трактуют как особую модель представления научных знаний. При этом нередко считают, что содержание и стиль такого текста принципиально не отличны от содержания и стиля научной

публикации, в которых в систематизированном виде представляются результаты, полученные автором.

Однако учебный текст – это, прежде всего, текст обучающий. Следовательно, он должен включать средства, благодаря которым деятельность учащегося стимулируется, мотивируется, программируется и реализуется, приводя, в конечном счете, к достижению целей, стоящих перед учебным процессом.

К особенностям учебного текста следует отнести значение обращенности содержания учебного текста к личности учащегося. Именно в такой обращенности заключен исходный смыслообразующий фактор, который позволяет с помощью учебной деятельности трансформировать учебную информацию в систему знаний о человеке.

О роли личностного фактора в учебной деятельности, в частности, свидетельствуют результаты экспериментов, показавших, что учащиеся, как правило, решают совсем не ту задачу, которую перед ним ставит преподаватель: в ходе решения задачи они как бы доопределяют ее условия для себя.

Являясь источником информации, текст должен рассматриваться в общем контексте информационного процесса. Для человека информация существует в виде знания. Знания, которыми владеет человек, представляют собой значимую для него информацию, опосредованную системой его деятельности. Усложнение субъективно значимой деятельности влечет за собой увеличение объема знаний. Характер и степень сложности деятельности, носителем которой является учебный текст, определяется характером и глубиной тех знаний, которые учащийся должен приобрести в процессе его проработки.

Вместе с тем, неверно утверждение, согласно которому создание целостной системы учебной деятельности автоматически должно привести к появлению соответствующей системы знаний. Последнее может иметь место только в том случае, когда сама деятельность является следствием активности, заинтересованности учащегося, избирательно воспринимающего текст, исходя из уже имеющихся знаний, сложившейся системы ценностей, определяющих направление развития его личности. Это положение можно распространить и на процесс подготовки специалиста: ее цель – формирование определенной системы профессиональных ценностей и соответствующих способов деятельности, обеспечивающих их реализацию.

Учащийся воспринимает только некоторый срез предложенной ему информации. При этом он исходит из своих целей и представлений о существенном и несущественном. Этим объясняется и необходимость включения в учебные тексты материалов, формирующих запросы учащихся.

Процесс перевода содержания текста в содержание знаний обуславливает многократный характер работы с текстом, в ходе которого содержание последнего как бы вычерпывается. Последнее очень важно учитывать при определении объемов текстов, в частности, учебников.

Воспринимаемая при этом информация определяется познавательной активностью учащегося, которая проявляет себя в специфической диалогической вопросно-ответной форме, реализуемой на уровне внутреннего диалога.

Таким образом, в когнитивной науке возникают споры о соотношении языковых и когнитивных структур. В методическом же плане не обязательно доказывать их неравнозначность. Мы признаем, что существует некая типовая когнитивная структура любой темы, основанная на опыте человечества. При этом существующие тексты на определенную тему «помогают» преподавателю или учителю вывести наиболее приемлемые для учащихся микротемы, таким образом заранее очерчивают круг микротем, объединяемых в один целостный текст. Ожидаемый репрезентативный текст как репродуктивно-продуктивное монологическое высказывание обучающихся изначально строится на когнитивной обработке текста.

Этот этап можно было бы назвать когнитивно-лексическим, так как акцент в системе заданий будет сделан на познание описываемого события или объекта, его последовательности или признаков, или же на идею с доказательной базой. Кроме того, грамматический аспект текста также носит характер универсализации человеческого языкового опыта. При этом в отличие от передачи некоего тематического поля, грамматические универсалии не имеют полевого ограничения. Эту идею настоящей статьи можно завершить мыслями о грамматической системе как типизированной семантической системе, которая помогает рассматривать определенные тенденции в отношениях объектов мира в сознании языковой личности.

В условиях обучения английскому языку использовалась определенная система заданий на разных этапах обучения и соответствующая система оценивания.

Этапы работы и критерии оценивания

1. На первом этапе учитель на основе множества текстов выводит когнитивную структуру ожидаемого вторичного текста обучающихся. Для этого в зависимости от возраста учащихся важно уметь определить объем обсуждаемой темы.

Поэтому в 3-4 классах рекомендовано обозначить 2-3 микротемы, в 5 -7 классах – 4-5 микротем, в 8-9 классах – 6 микротем, в 10-11 классах – 7 микротем . Соответственно в итоговом вторичном тексте учащийся по критерию количество микротем может получить соответствующую оценку

2. Так, на первом этапе на основе текста дается лексика, семантически сгруппированная по микротемам. Обеспечение вопросно-ответных заданий по осознанию основных идей текста стимулирует обучающихся на использование специально подобранных «семантических пучков лексики»: учитель выходит за пределы текста, создавая разные семантические парадигмы (антонимические пары, синонимические ряды, гиперо-гипонимические ряды, стилистические вариации, словообразовательные цепи и т.д.). Такой подход обусловлен необходимостью максимального

обеспечения разнообразной лексикой. Каждая микротема в когнитивной структуре текста обеспечивается активной ключевой лексикой из этих текстов, которая активизируется в речи учащихся вне первичных текстов. При этом особое внимание обращено на лексическую синонимию. Учителю рекомендуется подвести учащихся к тому, чтобы они подбирали самостоятельно синонимы из других текстов и словарей, могли свободно оперировать синонимическими средствами в речи, выражать идеи словами с противоположной семантикой, резюмировать мысли фразеологическими единицами типа пословиц или поговорок. Кроме того, специальная работа проводится для распространения ключевых слов существительными, глаголами, прилагательными. Все эти аспекты и представляют собой критерии оценивания на этапе обогащения словарного запаса тематической лексикой..

3. Владение множеством способов выражения идеи – одно из главных условий формирования иноязычной коммуникативной компетенции. На основе освоенной лексики формируются навыки связывания отдельных элементов в высказывания. При таком подходе происходит вторичное закрепление лексики при доминировании задачи обогащения грамматического строя речи. На основе ключевой лексики обогащается грамматический строй речи по специальным заданиям учителя (по смысловым отношениям), направленным на передачу одной и той же мысли разными способами. Например, передача смысловых отношений целого и части обеспечивается такими синонимическими конструкциями, как

A состоит из A_1, A_2, A_3, A_4 ;

A_1, A_2, A_3, A_4 объединяются в A;

A_1, A_2, A_3, A_4 - это в совокупности A;

A - это сумма A_1, A_2, A_3, A_4 ;

A делится на A_1, A_2, A_3, A_4 .

Выбор типов конструкций зависит от ключевых речевых задач, раскрывающих эту изучаемую тему. Обычно в рамках одной речевой темы выделяются 4-7 смысловых типов элементарных высказываний. Если учащийся оперирует двумя и более способами лексико-грамматического оформления одной мысли, то можно отметить высокий уровень лексикализованной грамматической компетенции. В том случае, если обучающийся повторяет лишь те конструкции, которые были представлены в тексте, то это можно считать достаточным, но средним уровнем грамматической конструкции. Дело в том, что свободная замена одного типа конструкции другим демонстрирует способность школьника к свободной коммуникации. При этом без специальной работы над этим аспектом развития речи свободной коммуникации не будет, так как говорящий не сможет уловить одинаковый смысл фразы, преподнесенной собеседником в аутентичном диалоговом тексте. Соответственно важно оценивать способность школьника понимать и оперировать синонимическим рядом

конструкций, которая является также промежуточным умением на пути к коммуникации.

4. Ключевые речевые задачи далее раскрываются в учебных заданиях по формированию умений диалогического общения. Минимальные единицы обучения – диалогические единства – снимают психологический барьер в овладении иностранным языком. Отработанные пары реплик под руководством учителя объединяются в связанный диалог с логически выстроенной структурой, что представляет собой особый критерий на этапе развития диалогической речи. Правильная организация работы позволила нам «подвести» учащихся к ведению диалога. Ранее сказанная субъективная база текста на данном этапе занимает одно из ключевых мест. Для того чтобы учащиеся вносили собственные авторские позиции в разных местах своего вторичного текста и «преобразовывали» текст под свое мнение, важно научить обучающихся пользоваться соответствующими языковыми средствами. Для передачи авторской позиции активно внедряются этикетные и все другие формулы повседневного общения, вводные и вставные конструкции, слова с эмоционально-экспрессивной оценкой (они могут быть представлены еще на предыдущих этапах в виде синонимов в синонимическом ряду, элементов словообразовательной цепочки, компонентов антонимической пары и т.д.), личные местоимения 1-го лица, частей сложного предложения (Как мне говорили в детстве, ...). При этом базовое содержание информации приобретает дополнительно некую «аппликацию», которая необходима для формирования иноязычной коммуникативной компетенции. Проведенные нами тематические циклы уроков свидетельствуют о положительных результатах такой работы: иноязычные диалоги обучающихся приобретают естественный характер. Повторяемость диалогического этапа по каждой теме активизирует эти внедренные языковые единицы в речи учащихся, последние становятся привычным явлением в процессе иноязычного общения (I think that; It seems to me that; An example should be given ; I will give one example; Please tell me; Let me ask, etc.).

На основе предыдущих этапов работы, когда проводится работа над значимыми фрагментами текста для выражения обучающимися собственной мысли, им легко продуцировать собственные тексты. Здесь важно напомнить о коммуникативных регистрах речи, которые служат единицами обучения оформлению авторской позиции в тексте; при этом в процессе обучения важно проводить специальную работу по отражению авторского «Я». Если Г.А. Золотова выделила их как лингвистические единицы (Золотова Г.А. [3]), то в лингводидактике они приобретают собственное значение как термин и выполняют определенную методическую функцию. В учебном процессе через апробацию прошли все пять коммуникативных регистров: информативный, репродуктивный, реактивный, волюнтивный и генеритивный. Выбор 1 -2 регистров в обучаемом тексте следует считать определенной нормой для вторичного текста, так как наличие

коммуникативных регистров показывает осмысленную интерпретацию, «идейное соединение» фрагментов разных текстов для подтверждения авторского отношения к обсуждаемой проблеме. Этап обучения монологической речи – завершающий этап, когда вся информация уже стала информацией самого учащегося, когда он, исходя из своих речевых намерений, строит свою речь, выражая при этом собственную позицию относительно обсуждаемой темы. При этом лексический состав и активные грамматические конструкции из текстов используются говорящим для реализации его собственных речевых намерений.

В заключение отметим, что проведенный нами эксперимент показал, что по одной теме сочинения учащихся бывают по содержанию достаточно раскрытыми на основе когнитивной структуры текста, предварительно выведенной учителем на основе множества текстов и введенной с первого этапа работы, а также эти сочинения по форме получаются выразительными (при этом каждый ученик продуцирует свой собственный текст).

Методика обучения языкам – это не только совокупность приемов обучения. Это прежде всего функционально-семантический языковой фундамент, к которому должны применяться эффективные приемы. В этом направлении учеными-исследователями и практиками-методистами описывается опыт использования текста как учебной единицы [1,2,3] Следовательно, профессиональная подготовка будущего учителя предполагает использование новых достижений современной науки. Таковыми в нашей статье являются новые аспекты текста как единицы лингвистики и единицы лингводидактики. Без знания функциональной основы текста трудно добиться от учащихся продуктивного монолога (мы не коснулись еще всех коррелятивных характеристик текста, которые известны в методике и являются важными параметрами обучения). В настоящей статье мы затронули психолингвистический аспект порождения монологической речи на основе учебного текста (аккумулировано в понятии «второе авторство»), представляемого в виде совокупности речевых задач и привязываемых к ним субъективных интенций. Представили инструменты достижения «второго авторства» при обучении иноязычной речи: средства выражения авторской позиции. Однако это только отдельные аспекты огромного пласта нерешенных проблем в методике обучения языкам.

Итогом проведенного исследования являются рекомендации по совершенствованию работы с учебным текстом, а именно:

- Для эффективности достижения иноязычной речи учащихся важно совершенствовать содержание методики обучения иностранному языку, в частности во всех разделах формирования лексической, грамматической, речевой и коммуникативной компетенции красной нитью должна проходить когнитивная структура учебного текста. Кроме того, целесообразно ввести элективный курс «Дидактическая обработка учебного текста», в рамках которого студенты должны научиться практически применять разные способы и приемы обучения иноязычной речи на основе текста.

•Работающие педагогические кадры (школьные учителя и преподаватели) языковых и неязыковых курсов должны проходить курсы повышения квалификации по овладению системой работы с учебными текстами с позиции современной когнитивной и лингвистической науки. Особенно в методической помощи нуждаются педагогические кадры неязыковых специальностей, которые далеки от познания лингвистической сущности текста и его потенциала не только в развитии речи, но и в познании нового учебного материала.

•Рекомендуется также активно разрабатывать учебные пособия по разным учебным предметам, построенные прежде всего на системе заданий по организации познавательной деятельности и развитию речевой и коммуникативной компетенции обучающихся.

•Необходима активизация работы по дальнейшему развитию текстологии как специальной отрасли педагогики.

•Когнитивная структура учебного текста – основа развития иноязычной речи, следовательно, в условиях развития трехязычия в системе образования Казахстана эта единица должна быть основным средством изучения, с использованием которых разрабатываются разные типы заданий как на уроках иностранного языка, так и на неязыковых уроках в школе и занятиях в вузе.

Список литературы:

1. Калыкова Т.Ж. Использование когнитивно-коммуникативной технологии на элективном курсе «Биология на английском языке»// Современная лингводидактика и развитие трехязычного образования //Материалы международной научно-практической конференции. – Нур-Султан, 2022. – С. 166-171.

2. Сто текстов о языке — М.: ИД «Городец», 2021. — Кн. 1. — 272 с.

3. Шарипов А.Ш., Эшонкулов Б.Х. Лингвистика текста: история становления, развития и современное состояние // Филологический аспект: международный научно-практический журнал. 2022. № 03 (83). Режим доступа: <https://scipress.ru/philology/articles/lingvistika-teksta-istoriya-stanovleniya-razvitiya-i-sovremennoe-sostoyanie.html> (Дата обращения: 31.07.2022 г.)

BALANCING CREATIVITY AND ASSESSMENT: DESIGNING FORMATIVE AND SUMMATIVE TASKS IN ENGLISH

Bulebaeva Alima Kanatovna

«School Lyceum № 73»

Zhanzakova Gulmira Zinataevna

«№ 90 Kayum Mukhamedkhanov gymnasium»

Astana, Kazakhstan

Abstract. The article discusses methods for developing formative and summative assignments in English, taking into account the updated educational program of the Republic of Kazakhstan. Particular attention is paid to ensuring a balance between a creative approach to teaching and effective assessment of knowledge based on a criteria-based approach. The role of criteria-based assessment in improving the quality of the educational process is analyzed. Ways of linking lesson objectives and learning goals with the content of assignments aimed at developing functional literacy, language skills, and critical thinking in students are shown. The paper presents practical recommendations for developing formative and summative assignments that correspond to the lesson objectives, ensure objectivity in assessment, and stimulate creative activity in students.

Keywords: English language, criteria-based assessment, updated curriculum, formative assessment, summative assessment, functional literacy, creative approach.

Аннотация. В статье рассматриваются методы разработки формирующих и итоговых заданий по английскому языку с учётом обновлённой образовательной программы Республики Казахстан. Особое внимание уделяется обеспечению баланса между творческим подходом к обучению и эффективным оцениванием знаний на основе критериального подхода. Анализируются роль критериального оценивания в повышении качества образовательного процесса. Показаны способы увязки целей урока и целей обучения с содержанием заданий, направленных на развитие функциональной грамотности, языковых компетенций и критического мышления обучающихся. В работе представлены практические рекомендации по разработке формирующих и итоговых заданий, которые соответствуют целям урока, обеспечивают объективность оценивания и стимулируют творческую активность учащихся.

Ключевые слова: английский язык, критериальное оценивание, обновлённая программа, формирующее оценивание, итоговое оценивание, функциональная грамотность, творческий подход.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасының жаңартылған білім беру бағдарламасын ескере отырып, ағылшын тілі бойынша қалыптастырушы және қорытынды тапсырмаларды әзірлеу әдістері қарастырылады. Оқытуға шығармашылық көзқарас пен критериалды тәсіл негізінде білімді тиімді бағалау арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз етуге ерекше назар аударылады. Білім беру процесінің сапасын арттырудағы критериалды бағалаудың рөлі талданады. Сабақтың мақсаттары мен оқу мақсаттарын білім алушылардың функционалдық сауаттылығын, тілдік құзыреттілігін және сыни ойлауын дамытуға бағытталған тапсырмалардың мазмұнымен байланыстыру тәсілдері көрсетілген. Жұмыста сабақтың мақсаттарына сәйкес келетін, бағалаудың объективтілігін қамтамасыз ететін және оқушылардың шығармашылық белсенділігін ынталандыратын қалыптастырушы және қорытынды тапсырмаларды әзірлеу бойынша практикалық ұсыныстар берілген.

Түйін сөздер: ағылшын тілі, критериалды бағалау, бағалауды қалыптастыратын жаңартылған бағдарлама, қорытынды бағалау, функционалдық сауаттылық, шығармашылық тәсіл.

Modern schools set teachers with a dual tasks: to develop creative thinking and communication skills in students, by ensuring transparent, objective, and reproducible assessment of their achievements. In the context of Kazakhstan's updated education model and the introduction of criterion-based assessment, this requirement becomes particularly relevant: assessment should stimulate learning activities rather than stifle students' creative potential. The article proposes a methodological model for developing formative and summative assignments for English lessons in 7th grade, which preserves space for creativity and at the same time meets the requirements of the criterion-based assessment system and standard curricula. It is based on the correlation between lesson objectives and learning objectives, clear criteria, and a variety of tasks that provide an accurate picture of academic achievement.

Significance of the article: The Kazakhstan updated education program context

In recent years, Kazakhstan has been undergoing a systematic restructuring of its education content: updated curricula have been introduced, with an emphasis on a competency-based approach, individual educational trajectories, and criterion-based assessment of learning outcomes. The 2020–2025 State Program for the Development of Education and Science and accompanying methodological documents emphasize the need to modernize assessment as a tool for improving the quality of education. In educational practice, this means moving from summing up assessments to diagnosing the level of mastery of specific competencies and the criteria for achieving them, applying formative procedures to adjust learning in the process, and summative procedures to draw comprehensive conclusions.

Criterion-based assessment, which formalizes expected learning outcomes (criteria and levels), has been introduced into the general secondary education system and requires teachers to determine in advance which knowledge, skills, and competencies are key, how they will be measured, and which tasks will demonstrate their level. This creates a basis for developing objective rubrics and ensures transparency for students and parents.

The purpose of this article is to propose a practical methodology for developing formative and summative assignments in English for 7th grade, which combines the creative potential of assignments with the requirements for criterion-based assessment.

Objectives:

1. Describe the theoretical basis for the connection between creative tasks and assessment criteria.
2. Provide a step-by-step algorithm for developing formative and summative assignments that are consistent with the lesson objectives and learning goals.
3. Provide examples of assignments and professional rubrics for teachers.
4. Consider organizational and methodological recommendations for implementation in the context of Kazakhstan's updated curriculum.

Theoretical foundations: lesson objectives vs. learning objectives

It is important to distinguish between two levels of goal setting:

- Learning objectives — long-term, related to program outcomes (e.g., “be able to describe events in the past tense,” “develop listening skills at the level of understanding the main content”). These objectives are formulated in terms of expected competencies and are often set by a standard program.

- Lesson objectives — short-term, specific to a single class (e.g., “students will be able to use the simple past tense correctly when talking about their weekend”).

The connection between them should be direct: each lesson objective is a step toward achieving the learning goal. When a teacher develops an assignment, it is important to ask: “How does this assignment help the student move toward the learning goal?” and “What criteria will indicate successful completion?” This approach ensures continuity of learning and transparency of assessment.

Practical tip: when planning a lesson the teacher should develop a connection table (target indicators) -the components of the learning objective will be on the left while specific lessons/tasks and measurable criteria will be written on the right. This reduces the gap between the curriculum and practice.

Formative and summative assignments: functional differences

Formative assignments are small, regular tasks designed to monitor learning progress and quickly adjust teaching methods. They should:

- Quickly identify gaps in knowledge.
- Provide feedback to students.
- Be varied (oral answers, exercises to practice the material covered, mini-projects, mini-tests, reflection cards).
- Be formulated with implied criteria (for example: “demonstrated understanding of cultural differences , used quantifiers accurately/partially, developed arguments with reasons”).

Final assignments (summative) — Summative ones utilize a larger volume of content; the results are used for official grading. They require clearer rubrics and transparent links to program criteria.

In both types, it is important to preserve the creative element: assignments should encourage the use of language in authentic and meaningful situations for the student (projects, role-playing games, presentations), but be assessed according to pre-announced criteria.

Task development algorithm (step by step)

Formative assessment is implemented through tasks that correspond to the educational goals of the lesson and the learning objectives. They allow you to identify the level of mastery of specific language skills. They also contribute to the development of functional literacy included critical thinking, communication, and self-analysis skills.

They include various forms: oral questions, and written exercises which:

1. Determine the level and module of the program. Take the learning objective from the standard program (what the student should be able to do by the end of the module). (Supported by national documents on standard programs [Адилет](#)).

2. Break down the goal into operational indicators. For example, for the goal of “giving a short oral presentation,” the operations are: planning the content, vocabulary on the topic, logical structure (introduction—main part—conclusion), fluency of speech, phonetic clarity.

3. Select the assignment format. Formative: mini-presentation 2 minutes/pair; summative: project 5–7 minutes + written assignment.

4. Define the criteria and levels (rubric). 3–5 criteria, 3–4 proficiency levels. The criteria should be described in language that is understandable to seventh graders. (An example of a rubric is provided below.)

5. Develop instructions and materials. Clear task description, time frame, resources.

6. Announce the criteria before the task is completed. This increases motivation and teaches self-assessment.

7. Carry out the task and provide immediate feedback. Formative tasks require instant, brief feedback; summative tasks require detailed written or oral feedback based on a rubric.

8. Reflection and correction. Students analyze their results and set goals for their next assignment.

Examples of assignments for 7th grade (balanced in terms of creativity and assessment)

Example A - formative, listening + creativity

Topic: Hobbies and leisure activities

Format: Listening - mini-dialogue + creative response

Task: Students listen to a short dialogue (A: “I like playing football.” B: “Really? I prefer drawing.”). Then, in pairs, they compose their own 4-line dialogue, where one person describes an unusual hobby.

Lesson objective: To practice expressing preferences (like / prefer) in spoken language.

Criteria (formative 3-point scale):

- Use of like / prefer structures (3 - correct and varied, 2 - sometimes, 1 - rare attempts).
- Comprehension of the listening content (3 - answered the questions correctly, 1 - no).
- Creativity of the response (3 - original hobby + detailed answer, 1 - unoriginal).

Brief oral feedback is given immediately after the task (what worked well, what could be improved).

Example B - final, project-based (summative)

Topic: My ideal day

Format: Mini-project (groups of 3–4): multimedia presentation + oral defense (4–5 minutes).

Learning objective: Communicative competence: ability to plan and present a personal story using past and present tenses and a variety of vocabulary related to the topic.

Rubric criteria (4 criteria × 4 levels): content, vocabulary and grammar, speech organization (structure, transitions), pronunciation, and confidence. Each criterion is scored from 1 to 4; total score is 16 points. The rubric is distributed in advance.

Creative element: students include visual elements, a short dramatic fragment, or a song. Creative elements are assessed under the criterion “content/communicative value.”

Example of a rubric (detailed) — template for the summative assignment “Mini-presentation”

1. Content (1–4)

4 - topic fully covered, interesting details; 3- topic covered, without significant details; 2 - minimal information; 1 - incomplete and deviating.

2. Vocabulary and grammar (1–4)

4 - appropriate, varied vocabulary; minimal grammatical errors; 3 - a few errors that do not interfere with communication; 2 - errors interfere; 1 - low level.

3. Organization (1–4)

4.- clear structure, logical connections; 3- minor problems with coherence; 2 - weak organization; 1 - unsystematic narrative.

4. Pronunciation and expression (1–4)

4 - clear speech, intonation; 3 - occasional problems; 2 - frequent difficulties; 1 - unclear speech.

(Maximum total score: 16 points.)

The rubric should be accompanied by examples of descriptive characteristics at each level and examples of “model” answers- this increases objectivity.

How to link lesson objectives and learning objectives to assignments (practical techniques)

1. Use “backward design.” Start with the learning objective (what the student should be able to do by the end of the module), then plan a series of lessons and assignments that will lead sequentially to that objective.

2. Identify observable actions. For each learning objective, describe 2-3 observable actions of the student (e.g., “can write a letter to a friend about the past weekend”). These actions serve as the basis for assignments and criteria.

3. Announce the criteria in advance. Provide students with a clear checklist that they can use to self-assess their work before submission. This will enhance metacognition and motivation.

4. Combine formative assessments with creative products. For example, a mini-project can be broken down into: research - draft - feedback - final version. Formative stages reduce stress and improve the quality of the final product.

5. Diversify the ways of demonstrating competence. The same goal can be demonstrated through writing, presentation, or dialogue - this is especially important for strong and weak students.

Balancing creativity and objectivity: teacher strategies

- Clear criteria + free form. Provide clear assessment criteria, but allow freedom of choice in format (poster, video, mini-performance). This maintains the objectivity of the assessment and stimulates creativity.
- Differentiation of tasks. Offer a “core” (a mandatory minimum amount) and “variable” extension tasks for advanced students. Assessment is based on the core, with variable tasks given as a bonus.
- Achievement portfolio. Maintain a portfolio where formative results and reflections serve as the basis for a summary assessment. A portfolio allows you to see progress over time and supports self-assessment.
- Involving students in developing criteria. Discussing and jointly formulating criteria increases understanding and responsibility for the outcome.
- Using rubrics in clear language. For 7th grade, rubrics should be concise, with examples of “what 4, 3, 2, 1 means.”

Practical recommendations for implementation in Kazakhstani schools

1. Compliance with the standard curriculum. When developing assignments, refer to the approved standard curricula and school work programs; this is important for compliance with ministry requirements and final monitoring.
2. Approval of criteria and standardization. Coordinate rubrics within the teachers' methodological association to ensure uniformity of assessment across the school and district. There are methodological recommendations to help improve the criteria-based assessment system.
3. Documentation and transparency. Record the results of formative and summative assessments and, if necessary, show them to parents—this increases trust in the system.

Give students clear instructions to self assessment and reflection, for instance:

Mark ✓ if you completed each task successfully

I understood the main points of the audio/video.	
I shared the main ideas with my partner/group	
I gave useful and respectful feedback to a peer	
I listened to the feedback I received	
I improved or clarified my explanation based on feedback	

4. Teacher professional development. Regular seminars on developing rubrics, using feedback, and project-based methodologies are critical for high-quality implementation. In Kazakhstan, teaching guides and recommendations already include a number of practices for formative assessment.

Potential risks and how to overcome them

1. Risk of subjectivity. This risk is reduced if the rubrics are standardized and teachers undergo inter-rater calibration (moderation).
2. Risk of decreased motivation among weaker students. This can be eliminated through differentiation and positive feedback that indicates specific ways to improve.
3. Administrative burden. Formative assignments require time for feedback; use brief written forms (marks, 1–2 comments) and peer self-assessment to save time.

Conclusion. A balance between creativity and assessment can be achieved if teachers consciously design tasks, starting with learning objectives and breaking them down into lessons and measurable indicators. This is particularly relevant in the context of Kazakhstan's updated education model and criterion-based assessment: transparent criteria, a variety of forms of assessment, and regular formative feedback form the core of a practice that simultaneously stimulates the creative use of language and provides an objective picture of learning achievements. Practical implementation requires, on the one hand, a methodological culture: the development of rubrics, synchronization within the Subject program, and regular professional development of teachers; on the other hand, pedagogical flexibility: giving students freedom of form within clearly defined criteria for success.

References

1. ҚР Білім және ғылым министрлігі. (2020). Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Нұр-Сұлтан.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. (2022). Жаңартылған білім мазмұны: ағылшын тілі пәні бойынша критериалды бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар. Астана.
3. Black, P., & Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(1), 5–31. <https://doi.org/10.1007/s11092-008-9068-5>
4. Brookhart, S. M. (2013). How to create and use rubrics for formative assessment and grading. Alexandria, VA: ASCD.
5. Heritage, M. (2010). Formative assessment: Making it happen in the classroom. Thousand Oaks, CA: Corwin.
6. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2016). Updated curriculum for secondary education: English language (grades 1–11). Astana: MES RK.
7. Nazarbayev Intellectual Schools AEO. (2017). Methodological guide on formative and summative assessment for English language. Astana: NIS.

Web Resources

1. <https://adilet.zan.kz/rus>
2. <https://uba.edu.kz/ru>
3. <https://ecaqa.org/>

ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ДАМУ ДЕҢГЕЙІН БАҒАЛАУ

Қасенова Алтынай Жақыпқызы

Жундыбаева Турархан Нурмухановна

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада шетел тілі мұғалімдерінің кәсіби даму деңгейін бағалаудың заманауи тәсілдері қарастырылады. Кәсіби құзыреттілікті айқындауда онлайн

платформалар, электронды тестілеу және аналитикалық бағдарламалар сияқты цифрлық құралдарды қолданудың тиімділігі талданады. Мұғалім қызметін кешенді бағалауда «360 градус» әдісінің рөлі атап өтіледі. Бұл әдіс әріптестер, оқушылар, ата-аналар және мұғалімнің өзіндік бағалауы негізінде кәсіби құзыреттілікті объективті анықтауға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелері дәстүрлі және цифрлық бағалау тәсілдерін біріктіру мұғалімдердің кәсіби дамуын жетілдірудің тиімді бағыты екенін дәлелдейді.

Түйін сөздер: кәсіби даму, бағалау, цифрлық құралдар, «360 градус» әдісі, шетел тілі мұғалімі, кәсіби құзыреттілік.

Аннотация. В статье рассматриваются современные подходы к оценке профессионального развития учителей иностранного языка. Анализируется эффективность использования цифровых инструментов — онлайн-платформ, электронного тестирования и аналитических программ — для определения профессиональной компетентности. Отмечается роль метода «360 градусов» в комплексной оценке деятельности педагога. Этот метод позволяет объективно определить уровень профессиональной компетентности на основе отзывов коллег, учеников, родителей и самооценки учителя. Результаты исследования показывают, что интеграция традиционных и цифровых методов оценки является эффективным направлением совершенствования профессионального развития педагогов.

Ключевые слова: профессиональное развитие, оценивание, цифровые инструменты, метод «360 градусов», учитель иностранного языка, профессиональная компетентность.

Abstract. The article examines modern approaches to assessing the professional development of foreign language teachers. The effectiveness of using digital tools—such as online platforms, electronic testing, and analytical software—for determining professional competence is analyzed. The importance of the “360-degree” method in comprehensive teacher evaluation is highlighted. This method enables an objective assessment of professional competence based on feedback from colleagues, students, parents, and the teacher’s self-evaluation. The study results demonstrate that integrating traditional and digital assessment methods is an effective strategy for enhancing teachers’ professional development.

Keywords professional development, assessment, digital tools, «360-degree» method, foreign language teacher, professional competence.

Мұғалімнің кәсіби қызметін бағалау мен оның құзыреттілік деңгейін айқындау – қазіргі педагогикалық ғылымда қарқынды дамып келе жатқан бағыттардың бірі. Бұл саладағы зерттеулер білім беру сапасын арттыруға және педагог кадрларының кәсіби дамуын қолдауға ерекше мән береді. Кәсіби қызметті бағалаудың негізгі мақсаты – мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін, педагогикалық әрекетінің тиімділігін айқындау және оның кәсіби дамуының әлеуетті бағыттарын көрсету болып табылады.

Шетел тілі мұғалімдерінің кәсіби дамуы қазіргі заманда маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Оқушыларға шет тілін үйрету барысында мұғалімнің өз білімін үнемі жетілдіріп отыруы қажет. Әсіресе, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) және цифрлық құралдарды тиімді қолдану педагогикалық үдерісті жаңа деңгейге көтеріп отыр. Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін бағалау жүйесі тек дәстүрлі әдістермен шектелмей, цифрлық технологияларды қолдану арқылы тиімді жүзеге асырылуда [1].

Қазақстанда педагогтердің кәсіби қызметін бағалау негізінен аттестаттау рәсімі арқылы жүзеге асырылады. Бұл рәсім Қазақстан

Республикасының Білім және ғылым министрлігінің нормативтік құжаттарымен реттеледі және екі негізгі бағытты қамтиды:

- педагогтің атқарып отырған лауазымына сәйкестігін растау;
- біліктілік санатын тағайындау (ерікті негізде).

Аттестаттау барысында мұғалімнің кәсіби қызметін бағалаудың әртүрлі әдістері қолданылады. Олардың қатарында педагогикалық қызмет нәтижелерін сараптау (оқушылардың оқу жетістіктері, олардың даму динамикасы, білім беру процесіне қатысу деңгейі), мұғалім портфолиосын талдау (педагогтің кәсіби жетістіктері, кәсіби байқауларға қатысуы, авторлық әдістемелік әзірлемелерін бағалау) бар. Бұл бағалау деректері педагогтің кәсіби дамуына ықпал етіп қана қоймай, жалпы білім беру сапасының артуына да әсер етеді.

Қазіргі бағалау үрдісіндегі маңызды тенденциялардың бірі – мұғалім қызметінің тек нәтижелілігін ғана емес, оның кәсіби әрекетін, яғни күнделікті педагогикалық тәжірибеде көрінетін құзыреттіліктерін бағалауға көшу. Бұл тәсіл мұғалімнің кәсіби дамуын жан-жақты сипаттап, оның кәсіби шеберлігінің нақты көрсеткіштерін анықтауға мүмкіндік береді. Заманауи педагогикалық практикада ерекше назар аударылып отырған әдістердің бірі – «360 градус» немесе жан-жақты бағалау әдісі. Басқару саласында бұрыннан белгілі бұл тәсіл педагогикалық қауым үшін салыстырмалы түрде жаңа бағыт болып саналады. Оның басты ерекшелігі – мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін тек әкімшілік немесе сыртқы сарапшылар тарапынан ғана емес, сонымен бірге білім алушылардың, олардың ата-аналарының, әріптестерінің және өз-өзін бағалау арқылы кешенді түрде қарастыруында [2]. «360 градус» әдісінің артықшылығы – мұғалімнің кәсіби әрекетін әртүрлі позициядан қарастыруға мүмкіндік беруінде. Бұл тәсіл мұғалімнің құзыреттіліктерінің қаншалықты айқын көрінетінін, оның педагогикалық қарым-қатынас пен кәсіби әрекеттегі ерекшеліктерін толықтай ашуға көмектеседі. Нәтижесінде педагог өз қызметіне объективті баға алып қана қоймай, кәсіби дамуының нақты бағыттарын анықтай алады [3].

Цифрлық құралдарды қолдану негізінде "360 градус" әдісі тиімді жүзеге асырылады. Мысалы, Google Forms арқылы сауалнамалар жүргізу, әріптестермен және оқушылармен онлайн сұхбаттар өткізу арқылы мұғалімнің кәсіби даму деңгейі жылдам әрі тиімді бағаланады. Бұл әдіс әсіресе уақытты үнемдеп, деректерді жинау және өңдеу процесін жеңілдетеді [4].

Цифрлық құралдар қазіргі білім беру жүйесінде мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін дамыту мен бағалауда маңызды орын алуда. Олар педагогикалық қызметті оңтайландырып, оқу процесін басқару мен ұйымдастыруда жаңа мүмкіндіктер береді. Атап айтқанда, мұғалімдердің кәсіби даму деңгейін бағалауда қолданылатын негізгі цифрлық құралдарды төрт топқа бөліп қарастыруға болады:

Біріншіден, онлайн платформалар (Google Classroom, Moodle, Edmodo) мұғалімдерге оқу материалдарын тиімді тарату, оқушылардың

тапсырмаларын бақылау және кері байланыс орнату мүмкіндігін береді. Бұл платформалар мұғалім мен оқушы арасындағы өзара әрекеттестікті жеңілдетіп қана қоймай, оқу процесінің ашықтығын қамтамасыз етеді [5].

Екіншіден, электронды тестілеу жүйелері (Quizlet, Kahoot, Socrative) шетел тілі мұғалімдеріне оқушылардың білім деңгейін әртүрлі форматта – сөздік қоры, грамматикалық білім, тыңдау және түсіну дағдылары – бағалауға мүмкіндік береді. Бұл құралдар бағалау процесін автоматтандырып, нақты әрі жедел нәтижелер ұсынуға мүмкіндік жасайды [6].

Үшіншіден, сауалнама формалары (мысалы, Google Forms, SurveyMonkey) мұғалімнің кәсіби қызметін бағалауда кеңінен қолданылады. Бұл құралдар әріптестер, оқушылар және ата-аналар тарапынан кері байланыс жинауға мүмкіндік беріп, мұғалімнің жұмысына жан-жақты баға беруге көмектеседі. Мұндай кері байланыс мұғалімнің өзіндік рефлексия жасауына, кәсіби әлсіз және күшті тұстарын тануына ықпал етеді [1].

Төртіншіден, аналитикалық бағдарламалар (Tableau, Power BI және т.б.) жиналған деректерді терең талдауға және визуализациялауға мүмкіндік береді. Бұл бағдарламалар мұғалімнің кәсіби дамуына әсер ететін факторларды анықтап, шешім қабылдауда нақты мәліметтерге сүйенуге жағдай жасайды. Gates және әріптестері (2022) өз зерттеуінде мұндай аналитикалық құралдарды қолдану білім беру сапасын арттыруда ерекше орын алатынын және деректерге негізделген шешім қабылдау мұғалімдердің кәсіби өсуіне оң әсер ететінін атап өткен [3].

Цифрлық технологияларды қолдану арқылы мұғалімнің кәсіби даму деңгейін бағалау көптеген артықшылықтарға ие. Біріншіден, бұл әдістер дәстүрлі бағалау әдістерінен жылдам әрі тиімдірек. *Аналитикалық құралдардың* көмегімен мұғалімдердің кәсіби дамуына қатысты мәліметтерді бір жүйеге келтіріп, деректерді жылдам өңдеуге болады [3]. Сонымен қатар, цифрлық құралдар оқыту үдерісін жеңілдетіп, уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді.

Екіншіден, онлайн тестілеу арқылы мұғалімдердің білім деңгейін әртүрлі аспектіде бағалауға болады, мысалы, шетел тілін үйрету әдіснамасындағы білімдер, оқу материалдарын қолдану әдістері, оқушылармен жұмыс жасаудың тәсілдері. Сонымен қатар, бұл әдістер мұғалімнің жеке даму бағытын да анықтауға көмектеседі [5].

Цифрлық құралдарды қолдану шетел тілі мұғалімдерінің кәсіби даму деңгейін бағалауда жаңа мүмкіндіктер туғызады. Бұл құралдардың артықшылығы деректерді жылдам жинау, жүйелеу және талдауда, сондай-ақ кәсіби даму деңгейін кешенді бағалауда тиімділігін арттырады. «360 градус» әдісінің цифрлық технологиялармен бірігуі мұғалімдердің кәсіби дамуын жаңа деңгейге көтеріп, білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік береді [3]. Цифрлық құралдар мұғалімдерге оқу материалдарын жаңа әдіснамалық тәсілдермен ұсынуға, оқушылардың әртүрлі деңгейдегі қажеттіліктерін ескеріп оқытуға мүмкіндік береді. Мұғалімдер цифрлық құралдар арқылы

оқу процесін бейімдеу мен саралауды жүзеге асыра отырып, кәсіби дамудың жаңа жолдарын ашады [8].

Әдебиеттер тізімі:

1. Рахимбаев С.Қ., Нұрсұлтанова Ж.А. Педагогикадағы жаңа технологиялар мен әдіс-тәсілдер. – Алматы: Білім, 2020.

2. О. А. Айгунова, э. М. В. Саликова, в. А. Мкртчян – Метод опроса «360 градусов» в оценке профессиональной деятельности учителя – Московский городской педагогический университет, Москва -Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin). 2018. 5 (194)

3. Gates, K., et al. "360 Degree Feedback in Education: A Framework for Teacher Assessment." *Educational Review*, 2022, vol. 74, no. 1, pp. 99-113.

4. Карпова, С.В. Метод «360 градусов» в педагогической практике // Вопросы образования. – 2021. – №4. – С. 112–120.

5. Власенко Т.Р. Информационные технологии в образовании: основы и практика. – М.: Издательство "Юрайт", 2019.

6. Антонова И.П. Использование цифровых инструментов в обучении иностранным языкам. – М.: Академический проект, 2021.

7. Gates, K., et al. "360 Degree Feedback in Education: A Framework for Teacher Assessment." *Educational Review*, 2022, vol. 74, no. 1, pp. 99-113.

8. Banaszewski, T. The impact of digital tools on teacher professional development. *Journal of Educational Technology*, 2021, vol. 45, pp. 23-35.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУДАҒЫ GAMIFICATION НЕГІЗІНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ БАҒАЛАУ ҚҰРАЛДАРЫ: АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНАН ТӘЖІРІБЕ

Сағындық Ақбота Қожабергенқызы

«№ 286 орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Жаңақорған ауданы, Қызылорда обл., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада ағылшын тілін оқытуда gamification элементтеріне негізделген цифрлық бағалау құралдарының оқу мотивациясына әсері қарастырылады. Зерттеу барысында Kahoot, Quizizz, Wordwall, Blooket және басқа платформалардың тиімділігі талданды. Нәтижелер ойындық бағалау құралдары оқушылардың белсенділігін, ынтасын және тілдік дағдыларын арттырып, әділ бағалауға және тиімді кері байланысқа мүмкіндік беретінін көрсетті.

Түйін сөздер: gamification, цифрлық бағалау, ағылшын тілі, мотивация.

Abstract. The article examines the impact of gamification-based digital assessment tools on learning motivation in English language teaching. The effectiveness of platforms such as Kahoot, Quizizz, Wordwall, and Blooket is analyzed. The results show that game-based assessment enhances students' engagement, motivation, and language skills, ensuring fairness and effective feedback in the learning process.

Keywords: gamification, digital assessment, English language, motivation.

Аннотация. В статье рассматривается влияние цифровых инструментов оценивания, основанных на элементах gamification, на учебную мотивацию при обучении английскому языку. В исследовании анализируется эффективность платформ Kahoot, Quizizz, Wordwall, Blooket и др. Результаты показывают, что игровые формы оценивания

повышают активность, мотивацию и языковые навыки учащихся, способствуя справедливой оценке и эффективной обратной связи.

Ключевые слова: gamification, цифровое оценивание, английский язык, мотивация.

XXI ғасырдағы білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушының функционалдық сауаттылығын, сыни тұрғыдан ойлау қабілетін және тілдік құзыреттілігін дамыту. Әсіресе ағылшын тілін меңгеру оқушылардың жаһандық кеңістікте еркін қарым-қатынас орнатуына, ақпарат алмасуына және мәдениетаралық құзыреттілігін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл үдерісте мотивацияның рөлі ерекше. Мотивациясы жоғары оқушы белсенділік танытып, оқу материалына қызығады, өзіндік ізденіс жүргізеді.

Соңғы жылдары оқушылардың қызығушылығын арттырудың тиімді тәсілдерінің бірі – gamification (ойындандыру). Ойын элементтерін оқу процесіне енгізу оқушыларға жағымды эмоция сыйлап қана қоймай, олардың білім алу үдерісін ойын арқылы қолжетімді әрі тартымды етеді. Әсіресе цифрлық бағалау құралдарын ойын формасында қолдану оқушыны белсенді қатысуға ынталандырады.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері

Мақсаты – ағылшын тілі сабақтарында gamification негізіндегі цифрлық бағалау құралдарының оқушылар мотивациясына әсерін тәжірибелік тұрғыда талдау.

Міндеттері:

- gamification ұғымы мен теориялық негіздерін қарастыру;
- ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын заманауи цифрлық бағалау құралдарын сипаттау;
- тәжірибелік сабақтар барысында ойын элементтерін енгізу жолдарын көрсету;
- алынған нәтижелерге сүйене отырып, оқушылар мотивациясындағы өзгерістерді айқындау.

Теориялық негіздер

Gamification – оқу процесіне ойын механикасын (ұпай, бейдж, марапат, квест, деңгейлер) енгізу арқылы оқушылардың оқу мотивациясын арттыру әдісі. Бұл тәсіл алғашында бизнес саласында қолданылғанымен, бүгінде білім беруде кеңінен таралған.

Мотивацияны түсіндіруде бірқатар теориялар маңызды орын алады. Солардың бірі – ішкі мотивация теориясы (Deci & Ryan, 1985). Бұл теорияға сәйкес, оқушы өз қалауы бойынша қызығушылықпен әрекет етсе, оқу нәтижесі жоғары болады. Яғни білім алуға деген құлшыныс сыртқы марапатқа емес, ішкі ынтаға негізделуі тиіс.

Екінші – Маслоудың қажеттіліктер иерархиясы. Бұл көзқарас бойынша, адам өзін-өзі танытуға ұмтылғанда, марапат, жетістік сезімі және мойындалу ерекше рөл атқарады. Сондықтан білім беру үдерісінде оқушының табысын атап өту, оған қолдау көрсету маңызды.

Үшінші – ойын теориясы. Ол білімді эмоциялық тәжірибе арқылы тиімді меңгеруге болатынын дәлелдейді. Ойын барысында оқушылар жаңа

ақпаратты жеңіл қабылдап, білімді практикамен ұштастырады және есте сақтау қабілеті артады.

Цифрлық бағалау құралдары

Қазіргі білім беру жүйесінде цифрлық технологиялардың маңызы артып келеді. Әсіресе ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың білімін тексеру мен бағалауда заманауи онлайн құралдарды пайдалану тиімді нәтиже береді. Мұндай платформалар оқушыларға дәстүрлі бағалаудан өзгеше тәжірибе ұсынып, олардың белсенділігін, қызығушылығын және оқу мотивациясын арттырады.

Kahoot! – викториналық бағдарлама. Мұнда мұғалім дайын сұрақтар береді немесе өзі құрастырады. Оқушылар смартфон не компьютер арқылы жауап береді. Әр дұрыс жауапқа ұпай беріліп, экранда оқушылардың рейтингі көрсетіледі. Бұл тәсіл жылдам ойлауды дамытады әрі бәсекелестік рухын қалыптастырады.

Quizizz – жеке қарқынмен жұмыс жасауға мүмкіндік беретін бағдарлама. Әр оқушы тапсырмаларды өз жылдамдығымен орындайды, дұрыс жауапқа ұпай жинап, бейдж иеленеді. Оқушылардың нәтижелері автоматты түрде сақталып, мұғалімге талдау жасауға ыңғайлы.

Wordwall – лексикалық және грамматикалық тақырыптарды ойын түрінде бекітуге арналған. Сәйкестендіру, дөңгелек айналдыру, жұптау, «кім жылдам?» сияқты ойындар оқушылардың есте сақтау қабілетін дамытады.

ClassDojo – оқушылардың жетістіктерін тіркеп, ұпай, бейдж немесе «жұлдыз» беру арқылы бағалайды. Сонымен қатар ата-анамен тікелей байланыс орнатып, оқу процесінің ашықтығын қамтамасыз етеді.

Blooket және Mentimeter – топтық ойындар мен сауалнамалар жүргізуге ыңғайлы құралдар. Олар оқушылардың пікірін анықтап, талқылауға қатысуына жағдай жасайды.

Осы аталған цифрлық бағалау құралдары оқушылардың оқу жетістігін тек бақылап қана қоймай, дер кезінде марапаттау арқылы олардың ішкі мотивациясын арттыруға ықпал етеді.

Сабақ барысы:

Ұйымдастыру кезеңі. Сабақ басында өткен тақырыпты бекіту мақсатында Kahoot! платформасы арқылы викторина жүргізілді. Оқушылар белсенді қатысып, өз білімдерін еске түсірді.

Жаңа тақырыпты меңгеру. Мұғалім түсіндіргеннен кейін оқушылар жаңа материал бойынша Quizizz платформасында жеке тапсырмалар орындап, білімдерін тәжірибеде қолданды.

Қорытынды кезең. Сабақ соңында барлық оқушылардың нәтижелері интерактивті тақтада көрсетіліп, үздік шыққан оқушылар қосымша марапатпен ынталандырылды.

Келесі жұмыс нәтижесі бойынша:

Сабақ барысы:

Ұйымдастыру кезеңі. Сабақ басында өткен тақырыпты бекіту мақсатында *Socrative* платформасы арқылы қысқа тест жүргізілді. Оқушылар жылдам жауап беріп, мұғалім олардың дайындық деңгейін бірден көрді.

Жаңа тақырыпты меңгеру. Жаңа материал түсіндірілгеннен кейін оқушылар *Nearpod* платформасында интерактивті тапсырмаларды орындап, өз ойларын бөлісті.

Қорытынды кезең. Сабақ соңында *Mentimeter* арқылы оқушылардан жедел кері байланыс алынды. Үздік нәтиже көрсеткен оқушылар мадақталды.

Нәтижелер:

-Оқушылардың 80%-ы сабаққа белсенді қатысты, дәстүрлі әдістермен салыстырғанда көбірек ынта танытты;

-65%-ы сауалнамада ағылшын тілін үйренуге қызығушылығы артқанын көрсетті;

-70%-ы цифрлық бағалау құралдары өздерінің қателерден қорықпай еркін жауап беруіне мүмкіндік бергенін айтты.

Қорытынды

Зерттеу жұмысы барысында алынған нәтижелер gamification элементтерін қолданудың оқушылардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттыруда және олардың мотивациясын күшейтуде тиімді екенін айқын көрсетті. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде цифрлық бағалау құралдары тек білімді тексеру құралы ғана емес, сонымен қатар оқушылардың оқу белсенділігін арттыратын, өздігінен жұмыс істеуге ынталандыратын және оқу үдерісін қызықты әрі тартымды ететін әмбебап әдіс болып табылады.

Ағылшын тілі сабақтарында gamification әдістері мен цифрлық бағалау платформаларын жүйелі пайдалану мынадай педагогикалық нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді:

- оқушылардың белсенділігін арттыру – интерактивті ойындар, онлайн-викториналар мен тест тапсырмалары сабақ барысында әрбір оқушыны белсенді қатысуға ынталандырады;

- бәсекелестік пен ынтымақтастықты дамыту – оқушылар жеке және топтық жарыстар арқылы білімдерін көрсетіп қана қоймай, ортақ нәтижеге жету үшін өзара көмектеседі;

- қателерден қорықпай жауап беруге жағдай жасау – онлайн тапсырмалар оқушыларға жауап беру барысында қателіктен қорықпауға, қателерін дер кезінде түзетуге мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде сенімділік пен еркіндікті қалыптастырады;

- сабақтың қызықты әрі есте қаларлық болуына ықпал ету – ойын элементтері бар тапсырмалар дәстүрлі сабақтың бірсарынды өтуіне жол бермей, оқушылардың есте сақтау қабілетін арттырады.

Сонымен қатар, gamification тәсілдерін пайдалану оқушылардың тек уақытша қызығушылығын оятумен шектелмейді. Ол олардың ұзақ мерзімді мотивациясын қалыптастыруға, өз бетімен ізденуге, ақпаратты талдауға және жаңа білімді өмірлік жағдаяттарда қолдануға дағдыландырады. Бұл ХХІ

ғасырдың негізгі құзыреттерінің бірі болып саналатын сыни ойлау, шығармашылық қабілет және ынтымақтастық сияқты дағдыларды дамытуға зор ықпал етеді.

Осыған байланысты мұғалімнің басты міндеті – сабақтың мақсатына сай келетін цифрлық платформаларды дұрыс таңдап, оларды тиімді әрі жүйелі түрде қолдану. Мұғалім тек қана оқушылардың білімін бағалаушы емес, сонымен қатар олардың белсенділігін арттырушы, бағыт беруші және заманауи технологияларды шебер қолданушы болуы тиіс.

Қорыта айтқанда, gamification элементтерін қолдану – оқыту процесін түрлендірудің, оқушыларды білім алуға ынталандырудың және олардың жетістігін әділ бағалаудың тиімді жолы. Бұл тәсіл оқушының жеке тұлғалық дамуына, шығармашылық қабілетінің ашылуына және сапалы білім алуға қолайлы жағдай жасайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Кушнarenко Н. Н. *Цифрлық білім беру технологиялары және gamification: теориясы мен практикасы*. – Алматы: 2021.

2. Қараев Ж. *Ойын технологиялары арқылы оқыту әдістемесі*. – Алматы: Рауан, 2018.

3. Рысбекова А. К., Абдраим А., Маннапова У. С. *Эмоционалды интеллект және болашақ мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі*. – Астана: 2020.

4. Әбдіғалиева Г. Ж. *Ағылшын тілін оқытудағы заманауи инновациялық технологиялар*. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.

5. Мұхамбетжанова С. Т., Жапарова А. Қ. *Білім беруде цифрлық ресурстарды қолдану тәжірибесі*. – Шымкент: 2021.

6. Deci, E., & Ryan, R. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Springer.

7. Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: Defining "gamification". *Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference*.

8. Gee, J. P. (2003). *What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy*. New York: Palgrave Macmillan.

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ СӨЙЛЕУДІ ДАМУДА МӘТІНДЕРДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

А.К. Төребаева¹, А.Ж. Исакова*²

¹Астана халықаралық университеті

²Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада жалпы білім беретін мектептерде ағылшын тіліндегі сөйлеу дағдыларын дамытуда мәтіндерді тиімді пайдаланудың әдістемелік және практикалық аспектілері қарастырылады. Зерттеу жұмысы К.Н. Булатбаеваның коммуникативтік регистр идеяларын методологиялық негіз ретінде алып, оқушылардың тілдік құзыреттілігін, оқу және функционалдық сауаттылығын арттырудың тиімді

тәсілдерін ұсынуға бағытталған. Мәтіндерді сипаттау, баяндау, пайымдау түрлерінде талдау, аутенттік мәтіндерді қолдану арқылы оқушылардың сыни ойлау, тілдік және коммуникативтік қабілеттерін жетілдіру жолдары ұсынылады. Автор мектеп тәжірибесінен алынған тапсырмалар жүйесін әзірлеу арқылы қазіргі оқулықтардағы кемшіліктерді толықтыруды мақсат етеді.

Түйін сөздер: мәтін, тіл дамыту, коммуникативтік регистр, оқу сауаттылығы, функционалдық сауаттылық, сыни ойлау, ағылшын тілі, әдістеме.

Аннотация. В статье рассматриваются методические и практические аспекты эффективного использования текстов для развития устной речи на английском языке в общеобразовательной школе. Исследование опирается на идеи коммуникативного регистра К.Н. Булатбаевой как методологическую основу и направлено на определение эффективных способов повышения языковой компетентности, учебной и функциональной грамотности учащихся. Предлагаются подходы к развитию критического мышления, языковых и коммуникативных навыков через анализ текстов описательного, повествовательного и рассуждающего характера, а также посредством использования аутентичных материалов. Автор разрабатывает систему заданий, основанную на школьной практике, с целью восполнения методических недостатков современных учебников.

Ключевые слова: текст, развитие речи, коммуникативный регистр, читательская грамотность, функциональная грамотность, критическое мышление, английский язык, методика.

Abstract. This article examines the methodological and practical aspects of using texts effectively to develop English-speaking skills in general education schools. The study is based on K.N. Bulatbayeva's concept of communicative registers as a methodological framework and aims to identify effective approaches to enhancing students' language competence, reading and functional literacy. The article outlines ways to develop students' critical thinking, linguistic, and communicative skills through the analysis of descriptive, narrative, and argumentative texts, as well as through the use of authentic materials. The author proposes a system of tasks derived from school practice to address methodological gaps present in current textbooks.

Keywords: text, language development, communicative register, reading literacy, functional literacy, critical thinking, English language, methodology.

Kіріспе

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі — оқушылардың функционалдық және коммуникативтік сауаттылығын дамыту. Бұл талап Қазақстан Республикасының орта білім мазмұнын жаңарту тұжырымдамасында және халықаралық бағалау зерттеулерінде (мысалы, PISA, PIRLS) айқын көрініс табады. Функционалдық сауаттылық дегеніміз — оқушының алған білімін күнделікті өмірде қолдана білу қабілеті болса, коммуникативтік сауаттылық — тіл арқылы өз ойын еркін, мәдени және әлеуметтік контексте дұрыс жеткізе білу дағдысы.

Ағылшын тілі пәнінде бұл міндетті жүзеге асырудың тиімді құралының бірі — мәтін арқылы тіл дамыту. Мәтін — оқушының тілдік ортасын қалыптастырып, сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін (тыңдау, оқу, жазу, сөйлеу) кешенді түрде дамытуға мүмкіндік беретін негізгі құрал. Мәтін оқушылардың лексикалық қорын байытып қана қоймай, олардың тілдік сезімін, ойлау мәдениетін және шығармашылық қабілетін жетілдіреді. Сонымен қатар, мәтіндік жұмыс барысында оқушылардың аналитикалық

және сыни тұрғыдан ойлау дағдылары қалыптасады, бұл өз кезегінде олардың оқу сауаттылығын арттырады.

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері, педагогика ғылымдарының докторы К.Н. Булатбаеваның «Коммуникативтік регистр» тұжырымдамасы оқушылардың сөйлеу мәдениетін, қарым-қатынас жағдайына сәйкес тілдік құралды таңдау қабілетін жетілдіруге бағытталған маңызды әдіснамалық бағыт болып табылады. Бұл тұжырымдама тілдік тұлғаны дамытудың негізгі тетігі ретінде оқушының коммуникативтік тәжірибесін кеңейтуді, тілдік нормаларды контекстке сай қолдану мәдениетін қалыптастыруды көздейді.

Осы идеяны басшылыққа ала отырып, мақалада ағылшын тілін оқытуда мәтіндік материалдардың рөлі мен оны қолданудың әдістемелік жүйесі талданады. Автор мектеп тәжірибесіндегі ағылшын тілі сабақтарында мәтіндерді қолданудың практикалық маңызын айқындай отырып, оқу және функционалдық сауаттылықты дамытудың тиімді жолдарын ұсынады. Зерттеу жұмысының өзектілігі қазіргі оқу бағдарламаларында мәтінмен жұмыс істеу тапсырмаларының мазмұны мен құрылымында оқушының жеке көзқарасын білдіруге, талдау мен пікір айтуға жеткілікті мүмкіндік берілмей отырғандығымен түсіндіріледі.

Осыған байланысты, мақалада мәтіндерді сипаттау, баяндау және пайымдау түрлерінде қолдана отырып, оқушылардың сөйлеу, ойлау және коммуникативтік дағдыларын жетілдірудің ғылыми-әдістемелік негіздері қарастырылады.

Әдістеме

Зерттеу жұмысының әдістемелік негізін К.Н. Булатбаеваның «коммуникативтік регистр» туралы ғылыми идеялары, заманауи тілдік білім беру теориялары және шетел тілін оқытудың коммуникативтік-әрекеттік, мәтіндік, құзыреттілікке негізделген тәсілдері құрайды. Бұл әдістемелік бағыттар оқушылардың тілдік тұлға ретінде қалыптасуын, сөйлеу және ойлау қабілеттерін дамытуға, тілдік құралдарды жағдайға сай қолдану біліктілігін жетілдіруге бағытталған.

Мақалада тіл дамыту процесі үш негізгі мәтін түрі арқылы сипаттау, баяндау және пайымдау іске асатыны қарастырылады. Бұл мәтін түрлері оқушылардың логикалық ойлауын, мазмұнды жүйелеу және өз көзқарасын дәлелмен жеткізу қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында қолданылған негізгі әдістемелік тәсілдер мыналар:

-дайын және аутенттік мәтіндер негізінде оқушылардың сөйлеу әрекеттерін ұйымдастыру;

-мәтін бойынша сұрақтар мен тапсырмалар жүйесін құрастыру (мысалы: *«Кімнен не естідің?», «Халық бұл туралы қалай тұжырымдаған?», «Өзің осындай жағдайда болсаң, мысал келтір»*);

-мәтін бойынша пікір білдіру және авторлық позицияны анықтау дағдыларын дамыту;

-мәтін мазмұны бойынша топтық талқылау, аргументті пікір айту және өзіндік көзқарас білдіру қабілеттерін жетілдіру;

-мәтіннен ақпаратты табу, салыстыру және бағалау арқылы оқу сауаттылығын арттыру.

Мәтінмен жұмыс жүргізу барысында оқушылардың лексикалық және грамматикалық қорын кеңейту, коммуникативтік жағдайларда еркін сөйлеу және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамыту көзделеді. Әр мәтін бойынша дайындалған тапсырмалар жүйесі оқушының аналитикалық және рефлексивтік ойлауын ынталандырып, жеке пікірін дәлелдеуге мүмкіндік береді.

Мәтінмен жұмыс кезеңдері үш сатылы құрылым бойынша жүзеге асырылады:

1. Алдын ала кезең – мәтін мазмұнын болжау, тақырыпқа байланысты сөздік қорды белсендіру, контекстке енгізу.

2. Негізгі кезең – мәтінді түсіну, кілтті ақпаратты анықтау, автордың ұстанымын талдау, мәтін ішіндегі логикалық байланыстарды табу.

3. Кейінгі кезең – мәтін бойынша өз көзқарасын жазбаша және ауызша түрде білдіру, пікірталасқа қатысу, мәтін мазмұнын өмірлік жағдаяттармен байланыстыру.

Зерттеу әдістері ретінде салыстырмалы талдау, педагогикалық бақылау, тәжірибелік сабақ өткізу және рефлексиялық сұхбат тәсілдері қолданылды. Бұл әдістер мектеп тәжірибесінде мәтін арқылы тіл дамыту үдерісін жүйелі түрде бақылауға, оқушылардың сөйлеу және оқу сауаттылығы деңгейлерін бағалауға мүмкіндік берді.

Осылайша, әдістемелік жүйе К.Н. Булатбаеваның коммуникативтік регистр идеяларын практикалық тұрғыда жүзеге асырып, ағылшын тілін оқытудағы мәтіндік жұмыстың тиімді моделін ұсынады.

Практикада қолданылуы

Зерттеу нәтижесінде әзірленген тапсырмалар жүйесі орта білім беру ұйымдарының ағылшын тілі сабақтарында тәжірибелік түрде апробациядан өткізілді. Тәжірибе Қызылорда облысындағы №123 мектеп-лицейінің 8–9-сынып оқушыларымен жүргізілді. Жұмыс барысында мәтіндермен жұмыс істеудің үш негізгі бағыты қолданылды: сипаттау, баяндау және пайымдау мәтіндері.

Мысалы:

Сипаттау мәтіндерімен жұмыс: оқушылар қоршаған орта, адам бейнесі немесе зат туралы сипаттау мәтіндерін құрастырып, сын есімдерді, салыстыру және теңеу құрылымдарын орынды қолдануға үйренді.

Баяндау мәтіндерімен жұмыс: оқиғалар тізбегін логикалық және грамматикалық байланыс арқылы құрастырып, сөйлемдердің уақыттық және себеп-салдарлық байланыстарын қолдану дағдысын қалыптастырды.

Пайымдау мәтіндерімен жұмыс: оқушылар берілген тақырып бойынша өз көзқарастарын дәлелдермен қорғап, пікірталас жүргізу және аргумент келтіру біліктерін дамытты.

Мәтіндер негізінде жүргізілетін сыни талдау, пікір білдіру, авторлық позицияны анықтау сияқты жаттығулар оқушылардың функционалдық және оқу сауаттылығын арттырып, олардың нақты өмірлік жағдаяттарда тілді еркін әрі мақсатқа сай қолдану қабілеттерін жетілдірді.

PISA форматындағы мәтіндермен жұмыс маңыздылығы

PISA (Programme for International Student Assessment) зерттеуінің оқу сауаттылығы бағыты бойынша оқушылардың мәтінді түсіну, интерпретациялау және бағалау қабілеттері бағаланады. Осыған байланысты зерттеу барысында мәтіндік тапсырмалар PISA форматындағы үлгілерге бейімделіп дайындалды.

Мысалы, мәтін бойынша оқушылар:

- негізгі ойды анықтады;
- ақпаратты салыстырды және қорытынды жасады;
- автор көзқарасын талдап, өз пікірін дәлелдеді;
- мәтін мазмұнын өмірлік жағдаяттармен байланыстырды.

Бұл тәсіл оқушылардың сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін, ақпаратты талдау және бағалау дағдыларын қалыптастырды және PISA типіндегі тапсырмаларға дайын болуға мүмкіндік берді.

Зерттеу нәтижелері мен тиімділігі

Зерттеу барысында 3 айлық тәжірибелік жұмыс нәтижесінде оқушылардың оқу және сөйлеу сауаттылығының деңгейі айтарлықтай өсті. Бақылау және эксперимент сыныптарының нәтижелері төмендегі 1-кестеде берілген.

1-кесте. Оқушылардың оқу сауаттылығы көрсеткіштерінің салыстырмалы динамикасы

Көрсеткіштер	Бақылау тобы (бастапқы)	Эксперимент тобы (бастапқы)	Бақылау тобы (соңғы)	Эксперимент тобы (соңғы)
Негізгі ойды түсіну (%)	58	57	63	82
Мәтіннен ақпарат табу (%)	61	60	67	85
Мәтін бойынша пікір білдіру (%)	54	56	60	80
Жалпы оқу сауаттылығы деңгейі (%)	58	57	63	82

Кесте мәліметтерінен көрініп тұрғандай, мәтін негізіндегі әдістемелік жүйе оқушылардың оқу сауаттылығын орта есеппен 25 пайызға арттырған.

Сонымен қатар, оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу белсенділігі, лексикалық қоры, және мәтін құрылымын түсіну дағдылары жақсарғаны байқалды (2-кесте).

2-кесте. Сөйлеу және тілдік даму көрсеткіштері

Бағалау критерийлері	Тәжірибеге дейін (%)	Тәжірибеден кейін (%)	Өзгеріс (%)

Сөздік қорының кеңеюі	62	83	+21
Сөйлеу белсенділігі	58	80	+22
Пікір білдіру және дәлел келтіру	55	79	+24
Авторлық позицияны анықтау	49	76	+27

Қолдану тәжірибесі

Мектеп тәжірибесінде әдістеме келесі кезеңдер арқылы жүзеге асырылды:

1. Дайындық кезеңі: мұғалімдерге арналған әдістемелік нұсқаулық пен тапсырмалар жүйесі ұсынылды.

2. Сабақ өткізу кезеңі: мәтіндік талдау, пікірталас және рефлексия элементтері енгізілді.

3. Қорытынды кезең: оқушылардың оқу сауаттылығы мен тілдік дағдыларына диагностика жүргізіліп, нәтижелері талданды.

Тәжірибе көрсеткендей, мәтіндер негізінде жүргізілетін бұл әдістеме оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға, ағылшын тілінде еркін сөйлей алуына, және PISA форматындағы бағалауға дайын болуына айтарлықтай оң әсерін тигізді.

Талқылау

Қазіргі ағылшын тілі оқулықтарында мәтіндік материал жеткілікті болғанымен, олардың көпшілігі коммуникативтік мақсатқа сай іріктелмеген, оқушының сыни және шығармашылық ойлауын дамытуға бағытталмаған. Мәтіндер мазмұны көбіне тілдік құрылымдарды бекітуге ғана арналған, ал тілдік тұлғаның қалыптасуына, өзіндік пікір білдіру дағдыларының дамуына жеткілікті мүмкіндік бермейді.

Сондай-ақ, оқулықтардағы мәтіндерге берілетін тапсырмалар репродуктивті сипатта болып келеді: мысалы, сұрақтарға дайын жауап беру, сөздерді толықтыру немесе мәтінді аудару. Мұндай тапсырмалар оқушының өздігінен ой қорыту, пікір айту, және аргументті түрде дәлелдеу дағдыларын дамытпайды. Нәтижесінде оқушылар тілді тек грамматикалық тұрғыдан меңгеріп, оны коммуникативтік құрал ретінде еркін қолдана алмайды.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, оқу процесіне аутенттік мәтіндерді енгізу және К.Н. Булатбаеваның коммуникативтік регистр тұжырымдамасына сүйенген тапсырмалар жүйесін қолдану оқушылардың оқу және сөйлеу белсенділігін едәуір арттырады. Булатбаева ұсынған коммуникативтік регистр идеясы — оқушылардың жағдаятқа сәйкес тілдік құралды таңдау қабілетін, қарым-қатынас мәдениетін және тілдік икемділігін дамытуға бағытталған тиімді әдіснамалық ұстаным.

Мұндай әдістемелік тәсіл арқылы оқушылар:

- мәтінді терең түсініп, автор көзқарасын айқындауға үйренеді;
- мәтін мазмұнын өмірлік жағдайлармен байланыстырады;
- өз пікірін логикалық және дәлелді түрде білдіреді;
- топтық талқылау мен пікір алмасуға белсенді қатысады.

Сонымен қатар, аутенттік мәтіндермен жұмыс істеу оқушылардың мәдениетаралық коммуникациясын дамытады. Себебі, мұндай мәтіндер тіл үйренушілерді тек тілдік емес, сонымен қатар мәдени контекспен таныстырады. Бұл — оқушылардың лингвомәдени құзыреттілігін және жаһандық ойлауын кеңейтуге ықпал ететін маңызды фактор.

PISA зерттеуінің талаптары тұрғысынан қарағанда, ұсынылған әдістемелік жүйе оқушылардың:

- мәтін мазмұнын түсіну және талдау қабілетін,
- ақпаратты интерпретациялау және бағалау дағдыларын,
- өз ойын дәлелмен және функционалды түрде жеткізу қабілетін жетілдіреді.

Осылайша, мәтін арқылы тіл дамытуға бағытталған коммуникативтік регистр негізіндегі тапсырмалар жүйесі тек тілдік білім беру шеңберінде ғана емес, сонымен бірге оқушылардың функционалдық сауаттылығын, оқу мәдениетін және өмірлік құзыреттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Ұсыныс

1. Ағылшын тілі оқулықтарындағы мәтіндер жүйесін қайта қарастыру. Қазіргі оқулықтарда қолданылып жүрген мәтіндер мазмұны мен құрылымын талдай отырып, оларды коммуникативтік және функционалдық бағытқа сай қайта іріктеу қажет. Мәтіндер оқушылардың жас ерекшелігіне, қызығушылығына және шынайы қарым-қатынас жағдайларына бейімделуі тиіс. Бұл тәсіл тілді үйретудің өмірмен байланысын күшейтіп, оқушылардың практикалық тілдік дағдыларын жетілдіреді.

2. Оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған тапсырмалар жүйесін кеңейту. Мәтіндерге негізделген тапсырмалардың мазмұнын пікірталас жүргізу, дәлел келтіру, салыстыру және қорытынды жасау сияқты жоғары деңгейлі когнитивтік дағдыларды қалыптастыруға бағыттау ұсынылады. Мұндай тапсырмалар оқушыларды тек мәтінді түсінуге емес, сонымен қатар оны талдауға, бағалауға және өз көзқарасын білдіруге үйретеді. Бұл бағыт PISA форматындағы оқу сауаттылығын дамыту талаптарына да сәйкес келеді.

3. Мұғалімдерге арналған әдістемелік нұсқаулықтарды жетілдіру. Ағылшын тілі пәні мұғалімдеріне арналған әдістемелік құралдар мен нұсқаулықтарда К.Н. Булатбаеваның коммуникативтік регистр идеясына сүйенген тапсырмалар үлгілерін енгізу қажет. Мұндай әдістемелік модель мұғалімдерге оқу процесін тиімді ұйымдастыруға, әртүрлі коммуникативтік жағдаяттарда қолдануға болатын функционалды тілдік әрекеттерді жоспарлауға мүмкіндік береді.

4. Аутенттік мәтіндермен жұмыс істеуде цифрлық ресурстарды пайдалану.

Қазіргі білім беру үдерісінде цифрлық платформалар мен онлайн ресурстарды пайдалану тиімділікті арттырады. Аутенттік мәтіндерге қол жеткізуді қамтамасыз ететін интерактивті оқу платформалары (мысалы, British Council LearnEnglish, Newsela, ReadTheory, т.б.) арқылы оқушылардың өз бетінше оқу дағдылары дамиды. Сонымен қатар, мұндай технологиялар

оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, оқу процесін заманауи талаптарға сай етеді.

5. Оқушылардың мәдениетаралық коммуникациясын дамытуға бағытталған жобалық жұмыс түрлерін енгізу. Мәтінмен жұмыс барысында топтық және жобалық форматтағы іс-әрекеттерді енгізу арқылы оқушылардың бірлесіп ойлау, шешім қабылдау және шығармашылықпен жұмыс істеу қабілеттері қалыптасады. Бұл тәсіл тіл үйренуді өмірлік және мәдени контексте қолдануға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Мәтін арқылы ағылшын тілінде сөйлеу дағдыларын дамыту оқушылардың оқу және функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың, сыни ойлау қабілетін жетілдірудің, сондай-ақ коммуникативтік мәдениетін арттырудың ең тиімді жолдарының бірі болып табылады. Мәтіндік материалмен жүйелі жұмыс істеу оқушылардың тілдік қоры мен грамматикалық құрылымдарды қолдану дағдысын нығайтып қана қоймай, оларды нақты өмірлік жағдаяттарда өз ойын еркін жеткізе білуге үйретеді.

К.Н. Булатбаеваның коммуникативтік регистр теориясына сүйенген әдістемелік үлгі мәтін мазмұнын оқу мен талдауды тұлғалық және әлеуметтік бағытта ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл оқушылардың тілдік, әлеуметтік және мәдени құзыреттіліктерін дамытуға бағытталып, олардың өзара қарым-қатынаста тілдік нормаларды сақтай отырып, жағдайға сай тілдік құралдарды таңдау қабілетін қалыптастырады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мәтінге негізделген тапсырмалар жүйесін (сипаттау, баяндау, пайымдау мәтіндерімен жұмыс) оқу процесіне енгізу оқушылардың оқу белсенділігін, қызығушылығын және оқу жетістіктерін арттырады. Сонымен қатар, PISA форматындағы мәтіндік тапсырмаларды қолдану олардың ақпаратты талдау, салыстыру, қорытынды жасау және бағалау дағдыларын едәуір жақсартады.

Осылайша, мәтін арқылы тіл дамыту әдістемесін мектеп тәжірибесіне жүйелі енгізу заманауи білім беру сапасын арттырудың, оқушыларды халықаралық бағалау зерттеулеріне (PISA, TIMSS) дайын ұстаудың және бәсекеге қабілетті көптілді тұлға қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Булатбаева К.Н. *Коммуникативтік регистр және тілдік тұлғаның дамуы*. – Астана, 2020.
2. Halliday, M.A.K. *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. – London: Edward Arnold, 1978.
3. Littlewood, W. *Communicative Language Teaching: An Introduction*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
4. OECD. *PISA 2022 Results (Volume I): Learning During – and From – Disruption*. – Paris: OECD Publishing, 2023.

5. Булатбаева К.Н., Исақова А.З. *Мәтін арқылы тіл дамыту: әдіснамалық негіздері мен практикалық шешімдері.* // Білім берудегі инновациялар, №4, 2022.
6. Vygotsky, L.S. *Thought and Language.* – Cambridge, MA: MIT Press, 1986.
7. Richards, J.C., & Rodgers, T.S. *Approaches and Methods in Language Teaching.* – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
8. Canale, M., & Swain, M. *Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing.* // *Applied Linguistics*, 1980, Vol. 1(1), p. 1–47.
9. Nation, I.S.P. *Teaching ESL/EFL Reading and Writing.* – New York: Routledge, 2009.
10. Касымова Г.А. *Оқу сауаттылығын дамытудағы мәтіндік жұмыстың рөлі.* // *Қазақ тілі мен әдебиеті*, №3, 2021.
11. Brown, H.D. *Principles of Language Learning and Teaching.* – 6th ed. – New York: Pearson Education, 2015.
12. Ur, P. *A Course in Language Teaching: Practice and Theory.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
13. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching.* – 5th ed. – London: Longman, 2015.
14. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. *Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.* – Астана, 2023.

**ОЦЕНИВАНИЕ ЧЕРЕЗ ДЕСКРИПТОРЫ:
ПУТЬ К ОБЪЕКТИВНОСТИ И РАЗВИТИЮ**

Кусаинова Алия Арыслановна,
ГКП на ПХВ «Школа гимназия № 3»
г.Астана, Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются подходы к объективному оцениванию учебных достижений по английскому языку в школьном образовании Казахстана. Отмечаются основные проблемы современной практики — фрагментарность лексического материала и ограниченные возможности развития коммуникативных навыков. Для их решения предлагается использование когнитивно-коммуникативной технологии К.Н. Булатбаевой, интегрирующей когнитивные и речевые процессы. Особое внимание уделяется применению дескрипторов, обеспечивающих прозрачность и объективность оценивания, а также развитию самоконтроля и коммуникативной активности учащихся. Сделан вывод о том, что сочетание когнитивно-коммуникативного подхода и дескрипторов способствует повышению качества преподавания английского языка и формированию устойчивой мотивации к его изучению.

Ключевые слова: оценивание, дескрипторы, когнитивно-коммуникативный подход, английский язык, школьное образование, речевые навыки.

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан мектептеріндегі ағылшын тілі пәні бойынша оқу жетістіктерін объективті бағалау тәсілдері қарастырылады. Қазіргі тәжірибедегі негізгі мәселелер – лексикалық материалдың бытыраңқылығы мен коммуникативтік дағдыларды дамыту мүмкіндігінің шектеулілігі. Бұл проблемаларды шешу үшін К.Н. Булатбаева әзірлеген когнитивті-коммуникативтік технологияны қолдану ұсынылады,

ол танымдық және тілдік үдерістерді біріктіреді. Сондай-ақ бағалаудың айқындығы мен әділдігін қамтамасыз ететін дескрипторларды қолданудың маңыздылығы атап өтіледі. Мұндай тәсіл оқушылардың өзін-өзі бақылау дағдыларын және коммуникативтік белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Когнитивті-коммуникативтік технология мен дескрипторлық бағалауды біріктіру ағылшын тілін оқыту сапасын арттыруға және тіл үйренуге тұрақты мотивация қалыптастыруға ықпал етеді.

Түйін сөздер: бағалау, дескриптор, когнитивті-коммуникативтік тәсіл, ағылшын тілі, мектеп білімі, сөйлеу дағдылары.

Abstract. The article examines approaches to objective assessment of students' achievements in English language education in Kazakhstani schools. The main challenges identified include fragmented presentation of lexical material and limited opportunities for developing communicative skills. To address these issues, the author suggests applying K.N. Bulatbayeva's cognitive-communicative approach, which integrates cognitive and linguistic processes. The use of descriptors is emphasized as a means to ensure transparency and objectivity in assessment, while also promoting students' self-regulation and communicative activity. The integration of the cognitive-communicative approach and descriptor-based assessment is shown to enhance the quality of English language teaching and foster sustained motivation for language learning.

Keywords: assessment, descriptors, cognitive-communicative approach, English language, school education, communication skills.

Современная система оценивания учебных достижений по предмету английский язык в Республике Казахстан является важным компонентом образовательного процесса, отражающим уровень усвоения знаний и сформированности языковых компетенций обучающихся. В условиях обновлённого содержания образования всё большее внимание уделяется объективности и прозрачности процедур оценивания, так как именно они позволяют определить реальный уровень владения иностранным языком и способствуют формированию мотивации учащихся.

Несмотря на положительные изменения, происходящие в сфере преподавания английского языка, остаются определённые трудности, требующие научного осмысления и методического совершенствования. Одной из проблем является содержание школьных учебников, в которых новые лексические единицы зачастую представлены фрагментарно, без достаточной систематизации и межтематической связи. Подобный подход затрудняет формирование полноценного словарного запаса и снижает эффективность усвоения языка. Кроме того, система обучения нередко носит формальный характер, что отражается на поверхностном освоении материала и недостаточном развитии коммуникативных навыков обучающихся.

Критика этих аспектов не предполагает отрицания достижений отечественной методики преподавания, а лишь указывает на необходимость поиска дополнительных путей совершенствования. В современном образовательном пространстве востребованы такие подходы, которые обеспечивают не только накопление знаний, но и их практическое применение в реальной коммуникации. Одним из перспективных направлений в этом контексте является когнитивно-коммуникативная технология обучения иностранным языкам.

Использование данной технологии в сочетании с оцениванием через дескрипторы позволяет не только объективно фиксировать результаты обучения, но и формировать у обучающихся устойчивые когнитивные стратегии, необходимые для эффективного усвоения иностранного языка. Дескрипторы выступают инструментом, который делает процесс оценивания прозрачным, направляет внимание учащихся на конкретные результаты и стимулирует их дальнейшее развитие.

Таким образом, обращение к когнитивно-коммуникативной технологии и её интеграция в систему оценивания открывает новые возможности для повышения качества преподавания английского языка в школе. Настоящая статья направлена на анализ существующих проблем и обоснование целесообразности применения дескрипторов как средства достижения объективности и стимулирования развития обучающихся.

Современные исследования в области методики преподавания иностранных языков подчёркивают необходимость интеграции когнитивного и коммуникативного подходов, что обусловлено задачей не только усвоения знаний, но и формирования у обучающихся умений их практического применения в реальной речевой деятельности (Richards & Rodgers, 2014) [1]. Когнитивно-коммуникативная технология, разработанная и обоснованная в трудах отечественных методистов, в частности К.Н. Булатбаевой, является одним из эффективных инструментов достижения данной цели.

Сущность когнитивно-коммуникативной технологии заключается в объединении двух компонентов:

- когнитивного, направленного на формирование у обучающихся системы знаний о языке, его структуре и функционировании;
- коммуникативного, обеспечивающего практическое применение этих знаний в речевой деятельности, ориентированной на реальные ситуации общения.

Особое значение в данной технологии имеет опора на семантические типы элементарного высказывания, которые служат базой для овладения иноязычной речью. По мнению К.Н. Булатбаевой, обучение иностранному языку должно строиться не на изолированном освоении лексики и грамматики, а на усвоении типовых смысловых структур, лежащих в основе коммуникативных актов [2].

К числу таких семантических типов элементарного высказывания можно отнести:

1. «субъект и его физическое действие» *They are working on a project*
2. «субъект и его психическое действие» *She smiled happily at me*
3. «субъект и его эмоционально-оценочное отношение к чему/кому-либо» *She got upset because the weather was bad*
4. «субъект и его интеллектуальное действие (в том числе речевое/мыслительное)» *We read a book about history*
5. «субъект и его социально-этическое действие» *He helps animals in a shelter*

6. «субъект и его движение» I went to school on a bus
7. «субъект и его признак (характеристика)» It was a beautiful forest with tall trees and blue river
8. «субъект и его статус по отношению к кому-либо» Kairat's brother is very nice
9. «наличие чего/кого-либо у кого/чего-либо» I have got a backpack for my books
10. «отсутствие чего/кого-либо у кого/чего-либо» I haven't got a bicycle
11. «состояние, свойство, характеристика» It is cold outside today
12. «субъект и владение им чем-либо» My sister has/owns a car
13. «субъект и отчуждение от него чего-либо» We gave away our old clothes to the charity
14. «субъект и обмен им чего-либо на что-либо» Let's exchange information
15. «субъект и его преобразование, изменение» Our house became unrecognizable after renovation
16. «множество субъектов и их взаимоотношения» We hugged each other
17. «целое и части в их взаимосвязи» This book consists of three parts
18. «сравнение чего/кого-либо с чем/кем-либо» The cheetah is much faster than a human
19. «ограничение/запрет чего-либо» You mustn't talk during the exam
20. «возможное/невозможное, ожидаемое, желательное/нежелательное действие, состояние, свойство» It might rain today

Использование этих базовых структур позволяет систематизировать обучение и приблизить его к естественным условиям коммуникации. Например, освоение лексики и грамматики происходит не абстрактно, а через включение в типовые модели: I like reading books. Do you like reading books? I don't like reading books («субъект и его эмоционально-оценочное отношение к чему/кому-либо»), This book is interesting («субъект и его признак»).

Таким образом, когнитивно-коммуникативная технология обеспечивает последовательное формирование языковой компетенции, начиная от простейших семантических единиц и переходя к более сложным высказываниям и текстам. Обучающиеся осваивают не только правила построения фраз, но и закономерности речевого взаимодействия, что способствует развитию у них гибкости и самостоятельности в использовании иностранного языка.

Особенностью данной технологии является то, что она органично соединяет когнитивные процессы (осмысление, классификация, структурирование информации) с коммуникативными задачами (реальное общение, обмен мнениями, выражение собственного отношения). Это позволяет реализовать принцип деятельностного обучения, при котором знания становятся средством достижения практической цели, а не

самоцелью, что соответствует подходу, обозначенному в трудах И.А. Зимней [3].

Важным компонентом когнитивно-коммуникативной технологии является использование лексикализованной грамматики, которая обеспечивает практическую направленность обучения. Под данным понятием понимается не изолированное изучение грамматических правил, а их освоение через конкретные лексико-семантические модели, органично включённые в речевую практику.

Лексикализованная грамматика позволяет рассматривать грамматические конструкции не как отвлечённые схемы, а как устойчивые речевые образцы, тесно связанные с определёнными семантическими типами элементарного высказывания. Так, при обучении утверждению учащиеся усваивают не только структуру предложения в настоящем или прошедшем времени, но и типовые лексические единицы, которые наполняют эту структуру конкретным смыслом. Аналогично, работа с вопросительными конструкциями предполагает освоение характерных слов и выражений, необходимых для получения или уточнения информации.

Например, элементарное высказывания типа субъект и его физическое действие («She is cooking breakfast, she is preparing ingredients, she is boiling water») позволяет не только закрепить грамматическую модель Present Continuous, но и расширить словарный запас за счёт включения лексики по теме «Food». Таким образом, грамматика и лексика изучаются неразрывно, что способствует их более прочному усвоению.

Применение лексикализованной грамматики в рамках когнитивно-коммуникативной технологии делает процесс обучения более естественным и приближённым к условиям реального общения. Учащиеся не заучивают правила в отрыве от практики, а овладевают ими через коммуникативные ситуации, в которых грамматика выступает не как цель, а как средство передачи смысла. Это, в свою очередь, усиливает мотивацию к изучению языка и способствует формированию умений гибко использовать речевые средства в разнообразных контекстах.

Таким образом, лексикализованная грамматика в сочетании с семантическими типами элементарного высказывания создаёт прочную основу для формирования у школьников как языковой, так и коммуникативной компетенции.

Неотъемлемым элементом когнитивно-коммуникативной технологии является использование дескрипторов оценивания, которые позволяют объективно фиксировать результаты освоения языка и делают процесс обучения более прозрачным для обучающихся. В работах К.Н. Булатбаевой отмечается, что дескрипторы должны охватывать все ключевые компоненты речевой деятельности: лексику, грамматику, диалогическую и монологическую речь [4].

Так, при оценивании лексических навыков через аудирование и чтение предлагается обращать внимание не только на объём усвоенного словарного

запаса, но и на умение использовать синонимы, антонимы, стилистические оттенки, а также на соблюдение орфоэпических норм. Дескрипторы здесь задают ориентиры: выделение ключевых слов в тексте, правильное орфографическое оформление, разнообразие словаря по теме.

Примеры дескрипторов оценивания лексических навыков:

Points	Level Description
1–2	Very limited vocabulary, struggles to choose words, often replaces them with gestures or native language.
3–4	Uses a minimal set of words, speech is monotonous, no synonyms or antonyms used.
5–6	Vocabulary allows expression of basic ideas but is limited; errors sometimes hinder understanding.
7–8	Vocabulary is sufficient for the topic, can choose some synonyms, minor inaccuracies occur.
9–10	Rich and varied vocabulary, fluent use of synonyms and antonyms, precise word usage considering stylistic shades.

При формировании грамматических навыков важным является не только знание базовых структур, но и способность применять их в различных коммуникативных ситуациях. Оценивание через дескрипторы фиксирует умение расширять и усложнять грамматическую основу предложения, использовать различные синтаксические конструкции и варьировать их в зависимости от задачи общения.

Примеры дескрипторов оценивания грамматических навыков:

Points	Level Description
1–2	Sentence construction is extremely difficult, makes numerous errors, speech is almost incomprehensible.
3–4	Uses mainly simple sentences, frequent errors hinder understanding.
5–6	Can build simple sentences, sometimes uses extended constructions; errors present but meaning is generally preserved.
7–8	Applies various grammatical constructions, makes occasional errors that do not distort meaning.
9–10	Freely varies simple, extended, and complex sentences, grammatical errors are practically absent.

Значительное внимание уделяется развитию диалогической речи, так как именно она отражает реальное коммуникативное взаимодействие. В качестве дескрипторов используются такие показатели, как количество и качество реплик, их информативность, разнообразие речевых намерений, естественность общения (эмоциональность, темп, интонация). Это позволяет оценить не только правильность речи, но и её живость, приближенность к условиям аутентичного общения.

Примеры дескрипторов оценивания диалогической речи:

Points	Level Description
1–2	Hardly participates in dialogue, gives one-word answers, speech is hardly understandable.
3–4	Replies are short and repetitive, low initiative, minimal informativeness.
5–6	Participates in dialogue but speech is limited, replies often repetitive;

	communication lacks expressiveness.
7–8	Dialogue is meaningful, replies are informative, shows variety of speech intentions; emotionality is weak.
9–10	Dialogue is complete and natural, replies are varied, emotions and intonation are expressed, communication resembles authentic interaction.

Не менее важным аспектом является монологическая речь, которая формируется через анализ текстов-рассуждений, описаний и повествований. Дескрипторы здесь включают знание композиционной структуры текста, владение языковыми особенностями разных типов речи, умение определять жанр и тип текста.

Примеры дескрипторов оценивания монологической речи:

Points	Level Description
1–2	Unable to build a coherent monologue, speech is fragmented and unclear.
3–4	Monologue is very limited, lacks logical structure, almost no linking devices used.
5–6	Monologue has a beginning and end, but sequence is broken; linking devices are rarely used.
7–8	Monologue is logical and fairly structured, uses some linking devices, occasional logical flaws.
9–10	Monologue is coherent, logical, and extended; demonstrates mastery of different text types (narration, description, reasoning), correct use of linking devices.

Таким образом, система дескрипторов, разработанная на основе исследований К.Н. Булатбаевой, обеспечивает комплексный подход к оцениванию языковой, речевой и коммуникативной компетенций. Она не только делает критерии понятными для учащихся, но и способствует формированию у них устойчивых навыков самоконтроля и самооценки, что соответствует целям когнитивно-коммуникативной технологии обучения иностранным языкам. Эта система перекликается с подходом Уильяма Д., который подчёркивает, что формативное оценивание должно быть «встроено» в процесс обучения и работать как механизм развития, а не контроля.

Современная педагогическая практика всё более активно обращается к формативному оцениванию, которое рассматривается не как итоговый контроль, а как процесс постоянного сопровождения обучения. В отличие от суммативного оценивания, направленного на фиксацию конечного результата, формативное оценивание акцентирует внимание на прогрессе учащегося, выявлении его сильных сторон и зонах для развития.

По мнению Уильяма Д. [5], ключевая задача формативного оценивания заключается в том, чтобы обеспечить обучающихся постоянной обратной связью, позволяющей им осознанно управлять собственным процессом обучения. Формативное оценивание способствует не только повышению академических результатов, но и формированию у школьников навыков саморефлексии, критического мышления и самостоятельности.

В контексте преподавания английского языка формативное оценивание может реализовываться через систему дескрипторов, которые делают

требования к результатам прозрачными и достижимыми. Дескрипторы позволяют ученикам самостоятельно отслеживать свой прогресс, сопоставлять текущие достижения с ожидаемыми результатами и корректировать учебные стратегии.

Пример дескрипторов формативного оценивания дискуссии:

Descriptor	Level Description
Expressing an opinion (0–2 points)	2 – opinion is clearly formulated, includes introductory phrases (I think...), position is clear. 1 – opinion is expressed but briefly or unclearly. 0 – no opinion expressed.
Argumentation (0–3 points)	3 – provides 2–3 arguments with examples. 2 – provides 1 argument, partially justified. 1 – argument is weak/without examples. 0 – no argumentation.
Interaction (0–2 points)	2 – actively responds to peers' remarks, asks questions (I agree, but...). 1 – sometimes interacts. 0 – no interaction.
Accuracy and Fluency (0–3 points)	3 – speech is coherent, minimal errors. 2 – some errors but they do not hinder understanding. 1 – noticeable errors, speech is slow. 0 – speech is incomprehensible.

Таким образом, интеграция формативного оценивания в образовательный процесс усиливает эффективность когнитивно-коммуникативной технологии, так как обеспечивает не только овладение языковыми знаниями и навыками, но и развитие метакогнитивных стратегий, необходимых для успешного изучения иностранного языка.

Заключение. Современная образовательная практика в Республике Казахстан ставит перед учителями английского языка задачу не только сформировать у школьников определённый объём знаний, но и обеспечить их применение в реальной коммуникативной деятельности. В связи с этим особую актуальность приобретает поиск таких методов и технологий, которые позволяют соединить когнитивное освоение материала с коммуникативным использованием языка.

Рассмотренная в статье когнитивно-коммуникативная технология обучения иностранным языкам основывается на использовании семантических типов элементарного высказывания и лексикализованной грамматики. Это обеспечивает естественное включение учащихся в процесс речевого взаимодействия и способствует формированию у них устойчивых языковых и речевых компетенций.

Немаловажным компонентом эффективного обучения является объективное оценивание результатов. Введение системы дескрипторов, разработанной на основе исследований К.Н. Булатбаевой, позволяет оценивать не только уровень владения языковыми средствами (лексика, грамматика), но и сформированность коммуникативных умений (диалогическая и монологическая речь). Дескрипторы делают процесс

оценивания прозрачным и понятным для обучающихся, способствуют развитию навыков самоконтроля и формируют положительную мотивацию к изучению языка.

Таким образом, интеграция когнитивно-коммуникативной технологии и оценивания через дескрипторы открывает новые перспективы для совершенствования преподавания английского языка в школе. Данный подход обеспечивает объективность и системность в обучении, способствует развитию критического мышления, самостоятельности и коммуникативной активности учащихся, что в конечном итоге отражается на повышении качества образования.

Список литературы:

1. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 402 p.

2. Булатбаева К.Н. Когнитивно-коммуникативная технологи как условие развития массового полиязычия в учебных заведениях Казахстана// Материалы международной научно-практической конференции «Перемены в образовании: новые границы и приоритеты» 10-11 июня 2011. – Алматы: АПН Казахстана, 2011 – С.228-231).

3. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.

4. Булатбаева К. Н. Единые критерии оценивания языковой, речевой и коммуникативной компетенций при обучении языкам в школе и вузе: сборник трудов конференции. // Педагогический опыт: теория, методика, практика : материалы междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 8 окт. 2014 г.) / редкол.: О. Н. Широков [и др.] – Чебоксары: Центр научного сотрудничества «Интерактив плюс», 2014. – С. 27-31. – ISBN 978-5-906626-42-4.

5. William D. Embedded Formative Assessment. – Bloomington: Solution Tree Press, 2011. – 200 p.

THE EFFECTIVENESS OF DIGITAL TOOLS IN IMPLEMENTING FORMATIVE ASSESSMENT IN ENGLISH LESSONS

Askerbek Aigul Askerbekkyzy

School Lyceum No. 66 named after Dinmukhamed Kunayev

Astana city, Kazakhstan

Аңдатпа. Мақалада ағылшын тілі сабақтарында қалыптастырушы бағалауда цифрлық құралдарды қолданудың тиімділігі талданады. Викториналар, электрондық портфолио және онлайн-платформалар оқушылардың кері байланысын, сабаққа қатысуын және дербестігін арттыратыны анықталды. Зерттеу нәтижелері цифрлық құралдарды оқу мақсаттарымен сәйкестендіру мен автоматтандырылған кері байланысты тиімді үйлестіру оқыту сапасын жақсартатынын көрсетеді.

Түйін сөздер: қалыптастырушы бағалау, цифрлық құралдар, ағылшын тілін оқыту, оқушы дербестігі, кері байланыс

Аннотация. В статье анализируется эффективность использования цифровых инструментов в формативном оценивании на уроках английского языка. Викторины, электронные портфолио и онлайн-платформы способствуют улучшению обратной связи,

повышению вовлеченности и самостоятельности учащихся. Результаты исследования показывают, что согласование цифровых инструментов с целями обучения и комбинирование автоматизированной и педагогической обратной связи повышают качество образования.

Ключевые слова: формативное оценивание, цифровые инструменты, английский язык, обратная связь, мотивация.

Abstract. The article examines the significance and theoretical effectiveness of using digital tools in formative assessment in English language lessons. Quizzes, e-portfolios, and online platforms enhance feedback, engagement, and learner autonomy. The findings indicate that aligning digital tools with learning objectives and integrating automated and teacher feedback improve the overall quality of instruction.

Keywords: formative assessment, digital tools, English language, feedback, motivation.

Formative assessment has become an essential element in contemporary education, especially in the teaching and learning of English as a Foreign Language (EFL) and English as a Second Language (ESL). Unlike summative assessment, which evaluates students at the end of a learning cycle, formative assessment provides continuous feedback that supports both learners and teachers in monitoring progress, identifying difficulties, and adjusting instruction. With the rapid integration of technology into education, digital tools have emerged as powerful resources to enhance the implementation of formative assessment.

Digital tools offer opportunities for immediate feedback, collaborative learning, and differentiated instruction for diverse learners. They also create interactive and engaging environments that align with the communication-based nature of language learning. Research has shown that when applied effectively, digital tools can transform classroom assessment into a dynamic process that fosters motivation, learner autonomy, and higher achievement (Black & Wiliam, 2009; Shute, 2008).

This article explores the effectiveness of digital tools in formative assessment utilized in teaching English. It reviews theoretical basis, methodological components, highlights practical applications, and provides recommendations for teachers seeking to integrate technology into their assessment practices.

Methodology

The methodological framework of this article is based on a review of relevant literature, classroom observations, and best practices drawn from EFL/ESL contexts. Several research studies and teaching guidelines were analyzed to identify the impact of digital tools on formative assessment. The following methodological principles guided the exploration:

1. **Pedagogical Alignment:** Assessing how digital tools align with formative assessment strategies such as questioning, peer assessment, self-reflection, and feedback.

2. **Tool Selection Criteria:** Considering accessibility, user-friendliness, feedback capacity, and adaptability to English language skills (reading, writing, listening, and speaking).

3. **Contextual Relevance:** Reviewing studies in both classroom-based and remote English learning environments, since digital assessment practices are influenced by local infrastructure and teaching conditions.

4. Evaluation Indicators: Focusing on indicators such as student engagement, feedback effectiveness, learner autonomy, and improvement in English proficiency.

The methodology is primarily qualitative, relying on interpretative analysis of case studies, teachers' reflections, and secondary data. This approach is suitable for capturing the pedagogical value and challenges of digital formative assessment rather than measuring statistical outcomes.

Application Practice

The application of digital tools in formative assessment can be illustrated through several domains of English teaching:

1. Quizzes and Interactive Tests

Platforms such as Kahoot!, Quizizz, and Google Forms provide immediate feedback to learners. Teachers can design quizzes that test vocabulary, grammar, and comprehension. These tools encourage participation through gamification, making assessment less intimidating. For example, using Kahoot! to review vocabulary at the end of a lesson helps teachers identify words that require further reinforcement while motivating students through competition and instant scoring.

2. Writing and Feedback Tools

Digital platforms like Padlet, Google Docs, and Microsoft Teams facilitate collaborative writing and peer feedback. Teachers can highlight students' errors directly, while learners can revise in real time. Additionally, automated feedback systems such as Grammarly or ProWritingAid allow learners to receive immediate suggestions on grammar, vocabulary, and style. Such tools support formative assessment by promoting learner autonomy and encouraging self-correction.

3. Speaking and Listening Assessments

Applications like Flipgrid (now Flip), Vocaroo, and Edpuzzle enable teachers to assess oral skills. Students can record spoken responses to prompts, and teachers can provide individualized feedback. In listening practice, teachers can integrate comprehension checks into video lessons using Edpuzzle, which pauses media to insert questions. These tools ensure continuous monitoring of listening and speaking progress, which are often difficult to assess in traditional settings.

4. E-Portfolios

Digital portfolios, created through platforms such as Seesaw, Google Sites, or Mahara, serve as long-term records of student progress. Learners upload assignments, reflections, and multimedia evidence of learning. Teachers assess development over time, providing narrative feedback instead of one-time scores. This approach fosters self-reflection, metacognitive awareness, and ownership of learning.

5. Learning Management Systems (LMS)

Platforms like Moodle, Canvas, and Edmodo integrate multiple tools for quizzes, discussions, assignments, and feedback. They centralize assessment data, allowing teachers to track progress systematically. For English lessons, forums can be used for peer assessment of writing, while embedded quizzes provide ongoing checks of comprehension.

6. Gamification and Adaptive Tools

Applications such as Duolingo for Schools, Wordwall, or Nearpod combine formative assessment with adaptive learning. They adjust task difficulty based on learner performance and provide instant corrective feedback. This personalization ensures that assessment is both diagnostic and supportive.

Effectiveness Observed:

- Increased learner motivation due to interactive and engaging design.
- Immediate feedback that accelerates correction and understanding.
- Enhanced learner autonomy and responsibility for progress.
- Rich data collection for teachers to inform lesson planning.

Challenges Identified:

- Unequal access to devices and reliable internet.
- Overreliance on automated feedback, which may not capture nuances of language learning.
- Teacher workload in managing multiple platforms.
- Potential distraction if digital activities are not pedagogically structured.

Recommendations

Based on the reviewed practices and findings, the following recommendations can guide teachers and institutions in effectively integrating digital tools for formative assessment in English lessons:

1. **Align Tools with Learning Objectives:** Teachers should select digital tools that directly support lesson outcomes (e.g., Flip for speaking, Quizizz for vocabulary, Padlet for writing collaboration). Avoid using technology merely for novelty.

2. **Balance Automated and Human Feedback:** While tools like Grammarly provide immediate corrections, teacher comments remain essential for addressing meaning, organization, and style in language learning.

3. **Ensure Accessibility and Inclusivity:** Schools and institutions should provide equitable access to devices and stable internet. Offline or low-bandwidth options (e.g., downloadable quizzes, SMS-based feedback) should be considered in resource-limited settings.

4. **Integrate Peer and Self-Assessment:** Digital platforms should not only support teacher-to-student feedback but also encourage peer evaluation and self-reflection, which are critical components of formative assessment.

5. **Offer /Arrange Professional Development for Teachers:** Educators require training in digital pedagogy, assessment literacy, and technical skills to use tools effectively. Ongoing workshops and collaborative learning communities can support teachers' growth.

6. **Incorporate Data-Informed Instruction:** Teachers should use analytics from digital platforms to identify patterns in student performance, tailor instruction, and provide targeted support.

7. **Guarantee Ethical Considerations:** Ensure student privacy and data protection when using online platforms. Parental consent and adherence to digital safety policies are essential.

Conclusion

Digital tools have significantly enriched the practice of formative assessment in English language lessons. They provide interactive, engaging, and efficient means of monitoring student progress, offering timely feedback, and promoting learner autonomy. By integrating quizzes, collaborative writing platforms, speaking and listening apps, e-portfolios, and adaptive learning systems, teachers can transform assessment into a continuous, supportive process rather than a final judgment.

However, the effectiveness of these tools depends on thoughtful integration, accessibility, and teacher expertise. While challenges such as digital inequality, workload, and overreliance on automation exist, they can be addressed through strategic planning, professional development, and institutional support.

Ultimately, digital tools should be viewed as enablers rather than replacements of formative assessment principles. When aligned with pedagogical goals, they empower teachers and learners to create a more responsive, inclusive, and effective English learning environment.

References

1. Andrade, H., & Brookhart, S. M. (2019). *Designing effective formative assessment: Practices and tools for every classroom*. Teachers College Press.
2. Black, P., & Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(1), 5–31. <https://doi.org/10.1007/s11092-008-9068-5>
3. Carless, D., & Boud, D. (2018). The development of student feedback literacy: Enabling uptake of feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 43(8), 1315–1325. <https://doi.org/10.1080/02602938.2018.1463354>
4. Nicol, D., & Macfarlane-Dick, D. (2006). Formative assessment and self-regulated learning: A model and seven principles of good feedback practice. *Studies in Higher Education*, 31(2), 199–218. <https://doi.org/10.1080/03075070600572090>
5. Redecker, C. (2017). European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. *Publications Office of the European Union*.
6. Shute, V. J. (2008). Focus on formative feedback. *Review of Educational Research*, 78(1), 153–189. <https://doi.org/10.3102/0034654307313795>
7. Wang, A. I., & Tahir, R. (2020). The effect of using Kahoot! for learning—A literature review. *Computers & Education*, 149, 103818. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103818>

INNOVATIVE APPROACHES TO ASSESSMENT IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN KAZAKHSTAN

Киялбаева Маржан Бекмухамбетовна

«Әлімхан Ермеков атындағы №38 мектеп- лицей» ШЖҚ МКК

Астана қ., Қазақстан

Abstract. This article examines innovative approaches to assessment in English language teaching (ELT) in Kazakhstan. It explores the transition from traditional testing to formative, summative, and alternative assessment methods, with a special focus on authentic communicative tasks and digital technologies. The study highlights the challenges of implementing modern assessment practices and provides recommendations for teachers to enhance communicative competence and learner autonomy.

Keywords: assessment, English language teaching, formative assessment, summative assessment, authentic tasks, Kazakhstan

Аңдатпа. Бұл мақалада Қазақстандағы ағылшын тілін оқытудағы (ELT) бағалаудың инновациялық тәсілдері қарастырылады. Онда дәстүрлі тестілеуден қалыптастырушы, жиынтық және баламалы бағалау түрлеріне көшу, әсіресе шынайы коммуникативтік тапсырмалар мен цифрлық технологияларға ерекше назар аударылады. Зерттеуде заманауи бағалау тәжірибесін енгізудегі қиындықтар көрсетіліп, мұғалімдерге коммуникативтік құзыреттілікті және оқушының дербестігін арттыру бойынша ұсыныстар беріледі.

Түйін сөздер: бағалау, ағылшын тілін оқыту, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, шынайы тапсырмалар, Қазақстан

Аннотация. В данной статье рассматриваются инновационные подходы к оцениванию в преподавании английского языка (ELT) в Казахстане. Анализируется переход от традиционного тестирования к формирующему, итоговому и альтернативным видам оценивания, с особым акцентом на аутентичные коммуникативные задания и цифровые технологии. В исследовании подчеркиваются трудности внедрения современных практик оценивания и даются рекомендации для учителей по развитию коммуникативной компетенции и автономии обучающихся.

Ключевые слова: оценивание, преподавание английского языка, формирующее оценивание, итоговое оценивание, аутентичные задания, Казахстан

Assessment is an integral part of English language teaching and learning. In Kazakhstan, where education reforms are aligned with global trends, the role of assessment has shifted from knowledge testing to evaluating communicative competence. Traditional tests focused mainly on grammar and vocabulary accuracy; however, they did not reflect the ability of learners to use English in real-life contexts. With the implementation of competence-based education, there is a growing need for innovative approaches to assessment that balance formative and summative methods, integrate authentic tasks, and utilize digital tools. The aim of this article is to analyze the content and practice of innovative assessment in ELT in Kazakhstan and to provide recommendations for effective classroom application.

The methodological framework of this study is built on three essential pillars: communicative competence, a balanced approach to assessment, and the principles of innovation and authenticity.

1. Communicative competence framework

Assessment in English language teaching should not be limited to measuring separate skills, such as grammar knowledge or vocabulary tests. Instead, it must reflect the integrated nature of communication, where listening, speaking, reading, and writing interact in real-life contexts. For example, a student might read an article, discuss it orally in pairs, and then write a reflective essay. Such tasks better demonstrate communicative competence, as they show not only language accuracy but also fluency, coherence, critical thinking, and the ability to adapt language to different purposes and audiences. This framework aligns with the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), which emphasizes real-life language use as the ultimate goal of assessment.

2. Balanced approach

Another key principle is achieving balance between formative and summative assessment. Formative assessment provides ongoing feedback, peer and self-assessment opportunities, and supports the learning process by allowing students to monitor their progress. Examples include teacher comments on drafts, peer reviews of speaking tasks, or short reflective journals. Summative assessment, on the other hand, ensures accountability and measures overall achievement at the end of a unit or course. Examples include final tests, presentations, or project work. A balanced system acknowledges that while summative tasks are important for reporting results, formative assessment is crucial for continuous improvement and learner motivation.

3. Innovation and authenticity

Modern assessment in Kazakhstan must also embrace innovation and authenticity. Traditional paper-based tests cannot fully measure 21st-century skills. Teachers are encouraged to integrate real-life materials (newspaper articles, podcasts, advertisements), digital tools (Kahoot, Quizlet, Padlet, Google Forms), and project-based tasks (video blogs, debates, research projects). These innovative approaches increase student engagement, develop critical thinking, and prepare learners for authentic communication outside the classroom. Importantly, authenticity ensures that assessment tasks mirror the actual use of English in professional, academic, and social contexts.

Methods used in this study include:

Literature review of both international and Kazakhstani research on assessment practices, focusing on communicative competence and alternative methods.

Analysis of current methodological guidelines provided by the Ministry of Education of Kazakhstan, which emphasize competence-based education and modern assessment practices.

Observation of English lessons in secondary schools, with particular attention to how teachers apply formative assessment, integrate digital tools, and design authentic communicative tasks.

This multi-method approach provides a comprehensive understanding of how innovative assessment can be implemented in Kazakhstani schools and what challenges teachers face in practice.

Assessment in English language teaching in Kazakhstan is gradually shifting toward innovative practices that combine formative, summative, and alternative methods. These approaches provide a comprehensive evaluation of learners' skills, while also motivating them to actively participate in the learning process.

1. Formative Assessment

Formative assessment plays a central role in monitoring and supporting students' progress. Unlike summative tasks that measure achievement at the end, formative methods are integrated into everyday lessons and provide continuous feedback. Key practices include:

Use of rubrics for speaking and writing: Rubrics provide transparent criteria for evaluating fluency, accuracy, vocabulary, coherence, and creativity. They help students understand expectations and self-assess their performance. For example, in speaking tasks, rubrics can highlight pronunciation, interaction, and content organization.

Peer assessment in group projects: Students evaluate each other's contributions, presentations, or written drafts. This approach fosters responsibility, collaboration, and critical thinking. Peer assessment also allows learners to reflect on their own work while giving constructive feedback.

Exit tickets and reflective journals: At the end of lessons, students write short reflections, answer quick questions, or summarize key ideas. This helps teachers identify gaps in understanding and adapt teaching accordingly. Reflective journals encourage students to monitor their own learning journey.

Online quizzes (Kahoot, Quizlet, Google Forms): Digital tools make formative assessment interactive and engaging. Online quizzes can be used to check vocabulary retention, grammar knowledge, or comprehension. Instant feedback motivates learners and saves teacher's time.

2. Summative Assessment

Summative methods evaluate the overall achievement of learners, typically at the end of a unit, term, or course. Innovative approaches move beyond simple tests to integrated tasks that reflect real communication:

Integrated tasks combining skills: For example, students listen to an audio recording and then write a summary, or they read a text and present its main ideas orally. Such tasks measure multiple skills simultaneously, which better reflects real-life communication.

Oral examinations (debates, interviews, presentations): These methods test fluency, coherence, argumentation, and pronunciation. Debates encourage critical thinking, while interviews simulate real-life contexts such as job applications.

Project work (posters, videos, blogs): Projects integrate creativity with language use. Students create digital posters, record videos, or write blogs, demonstrating their language competence in authentic formats.

3. Alternative Assessment

Alternative methods provide flexible and learner-centered approaches that go beyond traditional exams:

Portfolios: Students compile evidence of their progress, including essays, projects, self-reflections, and teacher feedback. Portfolios allow both students and teachers to track development over time.

Creative tasks (storytelling, role plays, digital storytelling): These activities enhance imagination and simulate real-life situations. Role plays, for instance, allow students to act out dialogues in contexts such as shopping, traveling, or interviewing.

Case studies and problem-solving tasks: Learners analyze scenarios, propose solutions, and present findings in English. This method develops higher-order thinking and applies language to authentic challenges.

Practical Implementation

The methodology of innovative assessment was applied in real classroom practice through a series of projects, lessons, and extracurricular activities conducted with secondary school students (grades 8–9). Below are three examples of how the approaches were implemented.

1. Digital Storytelling Project

During the spring term, a group of 9th-grade students completed a Digital Storytelling Project on environmental topics. The task required them to research an issue, write a script, record a video in English, and present it to the class. Assessment was based on rubrics covering content, language accuracy, creativity, and presentation skills.

Results: Students demonstrated improved fluency and confidence in speaking English. They also developed critical thinking by connecting language learning to real-world problems. Motivation increased, as learners found the task meaningful and creative.

Advantages: High student engagement, development of integrated skills (reading, writing, speaking, digital literacy).
Disadvantages: Requires access to technology and extra class time for project completion.

2. Debate Club Assessment

A monthly English Debate Club was organized as part of formative and summative assessment. Students debated issues such as “Technology in education: benefit or harm?” and “Should school uniforms be mandatory?”.

Results: Learners improved their argumentative skills, learned to structure ideas logically, and practiced spontaneous speech in English. Teacher observation showed that shy students gradually became more active speakers.

Advantages: Encourages critical thinking, teamwork, and persuasive speaking.
Disadvantages: More confident students tend to dominate; weaker learners need additional support to participate fully.

3. Portfolio-Based Learning

An English Portfolio system was piloted with 8th-grade students. Each learner compiled written assignments, self-reflections, vocabulary logs, and recordings of oral presentations over the course of the semester.

Results: Portfolios provided evidence of progress and encouraged self-assessment. Students became more responsible for their learning, and teachers had a comprehensive overview of each learner's development.

Advantages: Tracks progress over time, fosters autonomy, supports individualized feedback.

Disadvantages: Time-consuming for both teachers and students; requires clear instructions and consistency.

Analysis of Effectiveness

Overall, the implementation of innovative assessment methods demonstrated several positive outcomes:

- Increased student motivation and engagement through authentic and creative tasks;
- Development of communicative competence across all four skills (listening, speaking, reading, writing);
- Improvement in critical thinking, teamwork, and problem-solving abilities.

At the same time, some challenges were identified: limited time during lessons, the need for digital resources, and the requirement for additional teacher training in designing rubrics and managing alternative assessments.

Despite these challenges, the advantages outweigh the disadvantages, confirming that innovative approaches to assessment are effective for enhancing both language proficiency and 21st-century skills in the Kazakhstani classroom.

Recommendations

To make innovative assessment in ELT more effective in Kazakhstan, the following recommendations are proposed:

1. Train teachers in designing rubrics and using digital assessment tools.
2. Integrate authentic communicative tasks into both formative and summative assessment.
3. Develop a national bank of assessment resources aligned with CEFR standards.
4. Encourage peer and self-assessment to promote learner autonomy.
5. Combine traditional and innovative approaches to ensure fairness and reliability.

Conclusion

Innovative approaches to assessment in English language teaching in Kazakhstan reflect the global shift toward competence-based education, where the ultimate goal is not only to accumulate linguistic knowledge but also to develop practical communication skills and learner autonomy. The introduction of formative and summative methods in balance ensures that assessment is both supportive and accountable. Formative practices such as peer assessment, reflective journals, and online quizzes provide immediate feedback and foster continuous learning, while summative tasks such as debates, integrated projects, and oral presentations demonstrate learners' overall achievements.

The application of authentic tasks—such as analyzing media texts, engaging in debates, or completing project-based assignments—brings assessment closer to

real-life contexts, allowing students to see the relevance of English in their daily lives and future careers. Furthermore, the integration of digital technologies makes assessment more interactive, efficient, and accessible, which is especially important for the younger generation of learners who are already immersed in digital environments.

The effectiveness of these approaches has been demonstrated in Kazakhstani classrooms through projects like digital storytelling, debate clubs, and portfolio-based learning. These practices have not only improved linguistic proficiency but also enhanced critical thinking, creativity, teamwork, and problem-solving skills—qualities essential for the 21st century. However, the experience also reveals challenges, such as limited class time, uneven access to technology, and the need for continuous teacher training. Addressing these issues will be crucial for sustaining innovation.

In conclusion, innovative assessment practices represent a powerful tool for transforming English language teaching in Kazakhstan. By embracing authenticity, digitalization, and competence-based principles, assessment becomes more meaningful, learner-centered, and future-oriented. These innovations not only prepare students for academic success and international communication but also equip them with transferable skills that are vital for their personal growth and participation in the global community.

Readings

1. Black, P., & Wiliam, D. (1998). *Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment*. Phi Delta Kappan.
2. Brown, H. D. (2004). *Language Assessment: Principles and Classroom Practices*. Pearson Education.
3. Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages (CEFR)*.
4. Ministry of Education of the Republic of Kazakhstan. (2024). *Methodological Guidelines for the Academic Year 2024–2025*. Astana.
5. Stiggins, R. (2005). *Assessment for Learning: A Path to Success*. Phi Delta Kappan.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫС ТАПСЫРМАЛАРЫН ОРЫНДАУ ДАҒДЫЛАРЫН БАҒАЛАУ КРИТЕРИЙЛЕРІ

Жияшева Айгерим Шораевна

«Орта мектеп-гимназиясы» КММ

Алматы облысы, Қонаев қаласы, Қазақстан

Андатпа. Мақалада оқыту үдерісінде оқушылардың өзіндік жұмыс тапсырмаларын орындау дағдыларын бағалау, жаңартылған білім жүйесіндегі критериалды бағалаудың ерекшеліктері, оқушының білім алудағы жетістіктерін тиімді бағалау мақсатында диагностикалық, формативтік, жиынтық бағалау түрлерін мұғалімнің тиімді қолдануын атап көрсеткен.

Түйін сөздер: оқыту үдерісі, өзіндік жұмыс, формативті бағалау, дағды. бағалау.

Аннотация. В статье подчеркивалось эффективное использование учителем диагностических, формативных, суммативных видов оценивания с целью оценки навыков выполнения учащимися самостоятельных рабочих заданий в процессе обучения, особенностей критериального оценивания в обновленной системе знаний, эффективного оценивания учебных достижений учащихся.

Ключевые слова: процесс обучения, самостоятельная работа, формативная оценка, навыки. оценка.

Abstract.. The article emphasized the effective use by the teacher of diagnostic, formative, and summative types of assessment in order to assess students' skills in performing independent work assignments in the learning process, the features of critical assessment in the updated knowledge system, and effective assessment of students' academic achievements.

Keywords: learning process, independent work, formative assessment, skills. estimation.

Қазіргі таңдағы білім беру үдерісі білім алушының шығармашылықпен өзіндік дамуы, өзіндік оқуы және өздігінен жұмыс істеуімен қатар жүретін әлемдік интеграциялық технологиясына жаһандану жағдайында жүріп жатыр. Еліміздегі ғылыми-техникалық жаңару мен даму, қоғам өмірінің барлық салаларындағы өзгерістер адамның интеллектуалдық күш-жігерін, саналы іс-әрекеті мен ізденімпаздығын, танымдық ой-өрісінің белсенділігі мен іс-әрекетін шығармашылық сипатта жүзеге асыруды талап етеді. Ғылымның барлық саласында білім мазмұны мен көлемі қауырт өсіп отырған қазіргі ғылымтехникалық прогресс кезінде, бұл міндеттердің жүзеге асуы оқыту процесінде білім алушылардың өзіндік оқу іс-әрекетін оңтайлы ұйымдастыру мен оны тиімді бағалауға тікелей байланысты. Себебі, білім алушылардың өзіндік жұмыстарын арнайы ұйымдастыру және бағалау жұмысы оқу үрдісін жетілдірудің негізгі шарты болып табылады [Андасова Б.З., 2007, 02 с.]. Осы орайда оқытушының әрбір өтілетін сабағы қазіргі кездегі заман талабына сәйкес оқыту талаптарына сай болып келуі қажет. Демек, жастарды еңбектің қай саласында да, білім алуда да тек мәлімет жиынтығын меңгеруімен шектелмей, білім алушылардың өзіндік іс-әрекетін тиімді ұйымдастыра отырып, сол тұрғыда өз болмысын таныта алатын тұлға етіп даярлау қажет болып отыр.

Өзіндік жұмыс – бұл білім алушының дидактикалық тапсырмаларды өзінше орындауға, танымдық әрекеттерге қызғушылығының қалыптасуына және нақты бір ғылым саласында білім жинақтауына бағытталған оқу әрекетінің ерекше түрі. Өзіндік жұмыс білім алушылардың шығармашылық қабілеті мен біліктерін дамытуда олардың барысында тиімді, әрі өнімді еңбек етуіне мол мүмкіндіктер жасайды. Өзіндік жұмысты оңтайлы ұйымдастыру және оларды дұрыс бағалау елеулі практикалық міндет және маңызды ғылыми проблема болып табылады. Өзіндік тапсырмаларды орындау барысында білім алушыдан белсенді ойлау талап етілді. Осының нәтижесінде білім алушы өздігінен бақылауды үйренеді, олар да тапсырылған істі орындаудағы жауапкершілік сезім, еңбексүйгіштік, табандылық, ұйымшылдық, бір – бірімен деген жолдастық көмек қалыптасады [Демеуов А.Ш., 2007, 239 б.]. Өзіндік жұмыстың негізгі мақсаты – білім алушылардың танымдық міндеттерін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттері мен қызығушылығын жетілдіру, білімге құштарлығын ояту. Білім алушылардың

өзіндік жұмыс тапсырмаларын қызығушылықпен орындауы тікелей бағалау жүйесіне байланысты. Дұрыс бағалау әдістемелерін қолдану арқылы білім алушылардың оқуға деген ынтасын, қызығушылығын жоғалтпаймыз. Сол себепті білім алушылардың өзіндік жұмыс тапсырмаларын орындау дағдыларын бағалауда оқытушы бағалаудың өзіндік критерийлерін, өлшемдерін, көрсеткіштерін құрастыруы шарт. Өзіндік жұмыс тапсырмаларын бағалаудың тигізер әсерін келесі көрсеткіштер арқылы анықтасақ болады:

- ◆ оқушының өзіндік іс-әрекетке тұрақты қызығушылығының болуы;
- ◆ оқу үдерісіне белсенді араласуы;
- ◆ танымдық ақпараттарды қызыға қабылдауы және оны қажетсінуі;
- ◆ білімін өз бетінше жаңартып, толықтырып отыруы;
- ◆ танымдық тапсырмаларды іріктеуі;
- ◆ өзіндік жұмыс тапсырмаларын мақсаты мен міндетіне сәйкестеп жоспар құруы;
- ◆ тапсырманы орындаудың кезеңдерін жасап, соған сәйкес әрекеттер жасауы;
- ◆ жоспар мазмұнын нақтылау арқылы жетілдіруі;
- ◆ жұмыс барысындағы кедергілерді болжауы;
- ◆ оқу-танымдық біліктерді ұтымды пайдалануы;
- ◆ жұмыс нәтижесін талдай алуы және өзіндік баға беруі;
- ◆ шығармашылыққа ұмтылуы;
- ◆ кәсіби ахуалға бейімделуі және ұжымдық іс-әрекет тәсілдерін меңгеруі.

Сонымен қатар, оқушылардың өзіндік жұмыс тапсырмаларын бағалауда мынадай өлшемдерді бөліп көрсетсек болады:

1. іргелі және кәсіби білімдерінің болуы;
2. өзіндік оқу іс-әрекеті тәсілдерін игеруі;
3. өзіндік жұмыс тапсырмаларын орындауда оны жоспарлай алу білігінің болуы;
4. өзіндік жұмыс тапсырмаларын орындауды ұйымдастыра білуі;
5. ұйымдастыру амал-тәсілдерін білуі және оны жаңа жағдайда пайдалануы;
6. өзіндік жұмыс тапсырмаларын орындауда оны алдын ала болжау, нәтижесін елестету және маңыздылығына сын баға бере алуы [www.cpm.kz].

Өз бетінше жұмыс жасау әрекетінің нәтижесінде оқушының бойында мынадай қасиеттер қалыптасады:

1. Өз бетінше ойлау біліктері мен ізденімпаздылығы.
 2. Оқуға деген қабілеттілігінің артуы.
 3. Берілген білімді игеру.
 4. Жеңілден қиынға қарай қиналмай өтуі.
 5. Рухани байлығы молаяды.
 6. Өз ойының дербестігі байқалады.
- Мұғалімнің бақылауымен оқушы:

– Алған білімді қолдану, оларды толықтыру, кеңейту дағдысын қалыптастырады;

– Мұғалім білім алушының психофизиологиялық және академиялық үлгерімін ескере отырып, өз бетімен жұмыс жасауға бағыт-бағдар беріп, олардың дербестігінің дамуына мүмкіндік жасайды.

– Оқушы бірлескен іс-әрекет барысында мұғалім – оның уақытын тиімді пайдалануға беретін түсіндірмелі-иллюстративті (схема, таблица, тезис, т.б.) материалдарды қолдануды үйрету, қажетті әдебиетті іздеу жолдарын көрсету;

– Өзіндік белсенділігін, дербестігін дамыту үшін проблемалық баяндау, шығармашылық ізденіс әдістерін қолданған дұрыс.

– Мұғалім оқушыға жеке тапсырма таңдауға (курстық жұмыс, реферат, ғылыми баяндама, үлгі сабақ жоспарын құруға) көмектеседі.

– Әдебиеттермен қамтамасыз болуға, олармен жұмыс жасай білуге;

– тиімді әдіс-тәсілдер, тапсырма орындау жолдарын қолдана білуге үйретеді;

Қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі – әлеуметтік, экономикалық өзгермелі жағдайларда өмір сүруге дайын болып қана қоймай, сонымен қатар оны жүзеге асыруға, жақсартуға игі ықпал ететін жеке тұлғаны қалыптастыру. Мұндай тұлғаға қойылатын бірінші кезектегі нақты талаптар – шығармашылық, белсенділік, жауаптылық, терең білімділік, кәсіби сауаттылық. Бұл талаптарды жүзеге асыру үшін оқушы білімін бағалауда мүлдем жаңа бағытта жұмыс істеу қажеттілігі туындайды [Асанов Н , 2011, 163 б.]

Осы қажеттілікті шешу жолдарының бірден– бір жолы оқушы білімін критериалды бағалау жүйесі бойынша сараптау. Критериалды бағалау жүйесінде ең маңызды нәрсе – оқу процесінің өзі, сол арқылы оқушы өзін-өзі бағалауды үйреніп, өз білімінің артықшылықтары мен кемшіліктерін көріп, әрі қарай қалай даму керектігін түсінеді, яғни бұл жүйеде оқушының қалай жұмыс жасағаны, қалай ойланғаны бағаланады. Бағалауды өткізу үшін, оқушылардың нені білетіндігін және не істей алатындығын анықтау қажет. Бағалау – оқу дәлелдері жоспарлы және жүйелі жинақталатын және де оқу сапасы туралы қорытынды қабылдау үшін қолданылатын кез келген қызметті сипаттайтын ұғым. Бұл ұғым екі аспектіні көздейді: оқуды бағалау және оқу үшін бағалау. Бағалаудың түрлі нысандары олардың оқуды жақсарту әлеуеті тұрғысынан сипатталған және бағытталған. Оқуды критериалды бағалауды зерделеуге бағытталған. «Бағалау» термині «жақын отыру» деген сөзді білдіреді [Карманова К.М, 2011, 129 б.] Критериалды бағалау – бұл білім берудің мақсаты мен мазмұнына негізделген оқушының оқутанымдық құзырлығын қалыптастыруда алдын-ала белгіленген жетістіктермен салыстыру үрдісі. Критериалды бағалау жүйесінде қолданылатын терминдер

- Критерий – оқу мақсатының нақты тұжырымы

- Рубрикатор - оқушылардың әрбір критерий бойынша жетістіктерінің толық түсіндірмесі

- Дескриптор - нақты ұпайдың жетістік деңгейі
- Қалыптастырушы бағалар оқушы өзінің жетістіктері немесе біліміндегі олқылықтар туралы ақпарат алатын кері байланыстың функциясын атқаратын ағымдағы бағалар

- ◊ (Суммативті) Негізгі бағалар - тарау немесе модуль бойынша

- ◊ бақылау жұмысына қойылатын бағалар

- ◊ Қорытынды бағалар - Негізгі бағалар негізінде қойылатын бағалар

Сабақта қалыптастырушы бағалауды жүйелі өткізу – жиынтық бағалаудың нәтижелі, сапалы болуының баспалдағы. Жиынтық бағалау тоқсан соңындағы оқушы білімінің жетістігін саралайтын жұмыс, ендеше осы жұмыстың бастауы негізі қалыптастырушы бағалауда қаланады. Бүгінгі таңда оқушы білімін критериалды жүйе бойынша бағалаудың өміршеңдігі мен ұтымдылығы дәлелденіп отыр [6]. Критериалды бағалау міндеттері

- ▶ Сабақтың әр бөлігіндегі әр оқушының дайындық деңгейін анықтауға

- ▶ Бағдарламаға сәйкес оқу мақсаттарын орындау қабілеті

- ▶ Жеке оқушының даму жетістігін бақылауға

- ▶ Оқушының білім алу барысындағы қателіктері мен олқылықтарын айқындауға

- ▶ Оқу бағдарламасының тиімділігін саралауға

Критериалды бағалаудың пайдасы:

- ◆ нақтылық

- ◆ әділдік

- ◆ белсенділік

- ◆ ынталандыру

- ◆ жеке

А. Байтұрсынов: «Дүниеде өзгермейтін нәрсе жоқ. Ғылым да, тіл де, табиғат та дамиды. Осындай дамуды, өзгерісті басынан өткеретін күрделі құбылыста – тіл» деп жазған. Жеке тұлға тәрбиелеуде тіл құзыреттілігінің маңызы ерекше. Әлеуметтік топтарда, қоғамдық түрлі әлеуметтік орындарда тұлғалармен қарым-қатынас жасауды және әрекет етуді қамтамасыз ететін ана тілін және басқа тілдерді меңгеру – заман талабы. Білім алушының тіл құзыреттілігін жетілдіруге критериалды бағалау жүйесінің ықпалы өте зор. Қазіргі заманда дамытудың нақты, бағытты, жүйеленген әдістемелері жасалып, психологиялық қолайлы жағдайлар тудырып отырса, кез келген ерекше қабілетті білім алушы дарынды білім алушыға айнала алады. Ал дарынды ұрпақ – елдің ертеңі екенін, оқушы жастан белсенді азаматтық позициясымен ерекшеленетін бала қоғамымыздың ертеңгі интеллектуалдық потенциалы, зияткерлік тобы екенін үнемі есімізден шығармайық.

У. Джеймс: «Адамзат табиғатының терең қасиеттерінің бірі адамдардың өз дәрежесінде бағалауына деген құштарлық болып табылады» [<http://nblib.library.kz/elib/>].

Қорытындылай келе, өзіндік жұмыс – шығармашылық жұмыстың бастамасы. Сол себепті де оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, олардың өз бетіндік әрекетінсіз дамыту мүмкін емес. Соның негізінде ғана

тіл байлығы мол, сауатты да шығармашыл жас жеткіншекті тәрбиелей аламыз. Критериалды бағалау жүйесін қолдану арқылы біз оқушының тұлғалық бағытын белсенді позицияға бағыттаймыз, тұлғаны өзіндік жауапкершілікке, тұлғалы нәтижеге, бағытқа жеткіземіз, білім алушылардың дайындық деңгейі мен өсу динамикасын кез келген кезеңде анықтаймыз, әртүрлі жұмыстардан алған бағаларды дифференциалдауға қол жеткіземіз. Бүгінгі оқушының білім сапасын критериалды бағалау жүйесі арқылы жетілдіруге болатынына күнделікті оқу үдерісінде қолдануымыздан көз жеткізуге болады [Оқу-әдістемелік құрал, 2016]. Білім алушының өзіндік жұмысы – оның білімінің тереңдігі, дағдылары мен біліктілігіне, білім меңгеруіне ықпал ететін оқу процесінің ең негізгі элементтерінің бірі. Өзіндік жұмысты орындау арқылы білім алушы оқу процесінің белсенді мүшесі бола отырып, өз ойын еркін, сондай-ақ, нақты дәлелдермен жеткізе алатын дағдыларды үйренеді және меңгереді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Андасова Б.З. Кредиттік оқыту жүйесі бойынша болашақ экономистердің өздік жұмысын ұйымдастырудың педагогикалық шарттары. – Астана, 2007.
2. Демеуов А.Ш. Қазіргі кезеңде жоғары оқу орындары білім алушылардың өзіндік оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың ғылыми-практикалық негіздері. – Түркістан, 2007.
3. www.cpm.kz Педагогикалық шеберлік орталығы NIS.
4. Асанов Н. Өзіндік жұмыстардың ерекшеліктері. Алматы, 2004 ж.
5. Карманова К.М. «Қалыптастырушы бағалаудың оқуға ықпалы Алматы, 2011 ж.
6. Көкіжанова Г.К. Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау білім сапасын басқарудағы негізгі критерий – Педагогика, 2009 ж.
7. <http://nbilib.library.kz/elib/Sait/NauBibUKAZ/> Ұлы тұлғалар.-формат. 2-версия/Baitursynov
8. Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық. Астана, 2016, оқу-әдістемелік құрал Касымова Айжан Тойбековна

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫС ТАПСЫРМАЛАРЫН ОРЫНДАУ ДАҒДЫЛАРЫН БАҒАЛАУ КРИТЕРИЙЛЕРІ

Курмашева Бахытгуль Нурмухановна
«№3 жалпы орта білім мектебі» КММ
Семей қаласы, Абай облысы, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада педагогтердің біліктілікті арттыру курстарынан кейінгі кезеңінде үздіксіз кәсіби дамуын қолдаудың әдістемелік жолдары қарастырылады. Кәсіби қауымдастық рөлі мен маңызы талқыланған. Курстан алған білім мен дағдыны тәжірибеде қолдану, жаңартылған әдістемелік ресурстармен қамтамасыз ету және мектепшілік кәсіби қолдау тетіктерін құру – педагогтердің кәсіби дамуының маңызды кезеңі болып табылады.

Түйін сөздер: кәсіби даму, әдістемелік қолдау, посткурс, тәлімгерлік, кәсіби қауымдастық, коучинг.

Аннотация. В данной статье рассматриваются методические подходы к поддержанию непрерывного профессионального развития педагогов на этапе после курсов повышения квалификации. Обсуждается роль и значение профессионального сообщества. Важным этапом профессионального развития педагогов является применение на практике знаний и навыков, полученных на курсе, обеспечение обновленными методическими ресурсами и создание механизмов внутришкольной профессиональной поддержки.

Ключевые слова: профессиональное развитие, методическая поддержка, посткурс, наставничество, профессиональное сообщество, коучинг.

Abstract. This article discusses methodological approaches to maintaining the continuous professional development of teachers at the stage after advanced training courses. The role and importance of the professional community is discussed. An important stage in the professional development of teachers is the practical application of the knowledge and skills acquired during the course, the provision of updated methodological resources and the creation of mechanisms for intra-school professional support.

Keywords: professional development, methodological support, postgraduate course, mentoring, professional community, coaching.

ҚР Педагог мәртебесі туралы Заңында «Педагогтер алған білімін практикада іске асыруы үшін біліктілікті арттыру курстарын өткізетін ұйымдар білім беру саласындағы уәкілетті орган айқындайтын тәртіппен педагогтер қызметін курстан кейінгі қолдауды тегін жүзеге асырады» делінген. Педагог қызметін курстан кейін қолдау - педагогтің кәсіптік құзыреттілігін оның курстан кейінгі қызметін үздіксіз мониторингтеу және әдістемелік, консультациялық көмек көрсету арқылы дамытуды қамтамасыз ететін іс-шаралар жүйесі. Білім беру жүйесінің модернизациялануына байланысты елімізде болашақ мұғалімдерді дайындауға, педагогтердің біліктілігін арттыруға болған талаптар өзгерді. Бағалау жүйесінің өзгеруі мұғалімдердің педагогикалық іс-әрекеті мақсатының, ұстанымдарының өзгеруіне түрткі болды. Заманауи педагог кадрларды дайындау және олардың біліктілігін арттыру жүйесі тек мұғалімдердің білімі мен тәжірибесін шыңдау орталығы емес, педагогтерді өзгермелі қоғам талаптарына сай қайта даярлау мен үздіксіз кәсіби дамытудың, инновациялық іс-әрекетке бейімдеудің ресурстық орталығы ретінде модернизациялануы қажет екендігі айқындалды.

Білім беру жүйесіндегі өзгерістер мен жаңартылған оқу мазмұны педагогтен үнемі кәсіби даму мен өз тәжірибесін жетілдіруді талап етеді. Бұл бағытта мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстары үлкен рөл атқарғанымен, курстан кейінгі қолдау – жаңа білім мен дағдыларды тиімді тәжірибеге енгізудің шешуші кезеңі. Осы орайда мұғалімдердің кәсіби қауымдастығы – курстан кейін де үздіксіз үйренуге, тәжірибе алмасуға, қолдау табуға мүмкіндік беретін маңызды орта. Кәсіби қауымдастық – педагогтердің бірлесіп жұмыс істеуіне, тәжірибе бөлісуіне, кәсіби сұрақтарды талқылауына арналған ұйымшыл, жүйелі құрылым немесе жұмыс формасы. Ол формалды (әдістемелік бірлестік, кәсіби PLC) немесе бейформалды (топтық чаттар, онлайн қауымдастықтар, менторлық жұптар) болуы мүмкін.

Кәсіби қауымдастық педагогтер үшін өсу алаңына айналды. Себебі кәсіби қауымдастық оқыту сапасын жақсарту үшін білім беру ортасын белсенді дамытуға, командалық жұмыстың шабыттандыратын үлгісін көрсетуге, тиімді әдістемелік жұмыс тәжірибесін апробациялауға және басқаларға ұсынуға бағытталған.

Педагог кадрлардың қызметіне курстан кейін әдістемелік қолдау көрсету мына бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

- оқыту мазмұны және бағалау жүйесі мәселелері,
- оқыту әдістемесі мәселелері,
- зерттеу тәжірибесі,
- тәрбие жұмысын ұйымдастыру,
- басқару мәселелері.

Кәсіби қауымдастықтың курстан кейінгі қолдаудағы рөлі зор. Оны өзіміздің №3 жалпы орта білім беретін мектебі базасында құрылған қоғамдастыққа мүше бола отырып сезіндік. Кәсіби қоғамдастық курстан кейін тәжірибе алмасуға жағдай жасайды. Курста меңгерілген әдістерді бірлесе саралап, өзара тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді. Оқытылған әдістердің нақты оқу процесінде қалай жүзеге асатынын бірге талдайды. Педагог алған білімін осындай сапалы талқылаудан кейін өз тәжірибесіне тиімді қолдана алады. Сабақ үрдісінде туындаған қиындықтарды бірге шешуге көмектеседі. Мұғалімдер жаңа тәсілдерді қолдануда кездесетін кедергілерді бірлесе талқылап, шешімін іздейді. Бұл мұғалімнің жалғыз емес екенін, әріптестік ортада екенін сезіндіреді. Кәсіби қауымдастықта түрлі әдістер, идеялар, құралдар ұсынылады. Мұғалім өз сабағына бейімдеп, жаңашылдық енгізуге ынталанады. Қоғамдастық мүшелерінің бұл жағдайда ықпалы зор. Бүгінгі таңда педагог үшін маңызды дағдының бірі - рефлексия жасау. Егер мұғалім рефлексия жасау мәдениетін дамыта алса онда ішкі өзегі қалыптасқан педагог болады. Осы дағдыны қауымдастық мүшелері өз сабақтары туралы ой бөлісіп, кері байланыс алу арқылы дамыта алады және кәсіби өсуіне әсер етеді. Lesson Study, Action Research секілді бірлескен зерттеулер осы қауымдастық аясында жүзеге асады. Мұғалім тек қауымдастықта болып қана қоймай кәсіби тұрғыда өсіп зерттеу жүргізу дағдысын меңгере алады. Ортада болып психологиялық қолдау мен кәсіби сенімділік алады. «Біз біргеміз» деген ұжымдық сезім мұғалімге сенімділік береді және өз-өзін бағалау, кәсіби мотивация күшейеді. Оның мысалы «Тиімді сабақ беру» тақырыбы аясындағы мектепшілік қауымдастық жұмысында көрінді. Курстан өткен мұғалім «Оқу мақсатына сай саралау тәсілдері» тақырыбында коучинг өткізді. Коучинг барысында әріптестерім өз тәжірибесінен мысал келтіріп, сабақ жоспарларын талқылады. Нәтижесінде, бірнеше мұғалім сабағында саралау тәсілін жаңа форматта қолдана бастады.

Қауымдастықта оқыту мазмұны мен бағалау жүйесі мәселелері бойынша педагог кадрлардың қызметіне курстан кейін әдістемелік қолдау көрсету конструктивті кері байланысты ұсына отырып, мұғалімдердің сабақтарын бақылау бойынша әдістемелік десанттарды өткізу және мұғалімдердің

тәжірибесінде орын алатын проблемалық мәселелер бойынша кейіннен вебинарларды өткізу басым бағытқа айналды. Кәсіби қоғамдастық арқылы сабақтарды бақылау парақтарын әзірлеу, бақылау фокусын анықтау, үдерісті ұйымдастыру тетігін анықтау бойынша алдын-ала әдістемелік дайындық жүргізілді. Сабақты бақылау қорытындысы бойынша мектеп әкімшілігі, мұғалімдер үшін мектеп тәжірибесін жетілдіруге бағытталған конструктивті ұсыныстар мен қорытындылар ұсынылды. Пән мұғалімдері мектептегі тәжірибе барысында туындайтын мәселелерді талқылады.

Көп ұстазға пайдалы болған жұмыстың бірі оқыту әдістемесі мәселелері бойынша педагог кадрлардың қызметіне курстан кейін әдістемелік қолдау көрсету болды. Сабақты бақылау арқылы келесі проблемалар мен қиындықтар анықталды:

- қалыптастырушы және жиынтық бағалауды ұйымдастыру және өткізу,
- тиімді цифрлық ресурстарды пайдалану,
- оқу материалын ұсыну формалары мен әдістері,
- қысқа мерзімді жоспарлау: сабақтағы мақсаттарды саралау,
- оқушыларға тиімді кері байланыс беру.

Әдістемелік қолдау пәннің ерекшелігін ескере отырып, сабақты зерттеу тақырыптарын тұжырымдау тәсілдерін тандауға, зерттеу қызметін жүзеге асыру, зерттеу нәтижелерін ұйымдастыру және тарату үшін жұмыс топтарын құруға, зерттеу қызметі мен кәсіби дамудың өзара байланысын анықтау мақсатында мұғалімдердің қажеттіліктерін зерттеуге бағытталған. Әріптестерге ұсынатын жұмыстар реті:

1. Мектеп деңгейінде кәсіби қауымдастықтардың тұрақты жұмысын жүйелеу.

2. Курстан кейінгі 3–6 ай ішінде қауымдастық аясында кемінде 2 тәжірибе алмасу отырысын өткізу.

3. Мұғалімдердің бірлескен рефлексия жүргізуін қолдау (рефлексия парақтары, блог жүргізу, бейнежазба талдау).

Курстан кейінгі кезең – мұғалімнің жаңалықты қаншалықты меңгеріп, оны сабаққа қалай енгізетінін анықтайтын маңызды сәт. Бұл тұста кәсіби қауымдастық – қолдау мен серіктестік алаңы, мұғалімдердің нақты әрекеттер арқылы бірге дамуына ықпал ететін тиімді құрал. Кәсіби даму – жалғыз жүретін жол емес, әріптестермен бірге өсу – ең нәтижелі жол. Мұғалімдер бірлесіп талқылау барысында кәсіби мәселелерді шешіп, мектеп практикасындағы өзекті мәселелерді талқылау үшін қоғамдастықты ұйымдастырды.

Әдебиеттер тізімі:

1. https://kaz.inform.kz/news/pedagog-martebesi-turaly-zannyn-matini-zharyk-kordi_a3600065/

2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. *Педагогтердің үздіксіз кәсіби даму тұжырымдамасы.* – 2022.

3. Stoll, L., & Seashore Louis, K. *Professional Learning Communities: Divergence, Depth and Dilemmas*. – McGraw-Hill, 2007.

4. OECD (2021). *Teachers as Learners: Unleashing the Power of Collaborative Professionalism*.

5. Әбдіғаппарова, Г. *Кәсіби қауымдастық мұғалімнің дамуына қалай әсер етеді?* // Ұстаз үні. – 2023. – №4.

СЕКЦИЯ: ОЦЕНИВАНИЕ ПО ПРЕДМЕТАМ ОБЩЕСТВЕННО-ГУМАНИТАРНОГО НАПРАВЛЕНИЯ: СОДЕРЖАНИЕ И ПРАКТИЧЕСКАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ.

СЕКЦИЯ 3.1.4 - ТАРИХ. ҚҰҚЫҚТАНУ

О ПРОБЛЕМАХ ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКЕ ИСТОРИИ В ШКОЛЕ (ИЗ ОПЫТА ПРАКТИКУЮЩЕГО УЧИТЕЛЯ

Абдуллина Эстелла Артуровна

ГКП на ПХВ «Школа-гимназия №75»

г.Астана, Казахстан

Аңдатпа: Мақалада 2016 жылдан бастап мектептерде бағалаудың жаңа жүйесі енгізілгеннен кейін заманауи қазақстандық білім беруде пайда болған, оқушыларды бағалау әртүрлі оқу дағдыларын алудан тұратын, бірақ монологиялық жауап беру дағдысын және тарихи процестің сюжетін білуді Жоғалтатын нақты әзірленген критерийлер бойынша жүргізіле бастаған қайшылық қарастырылады. Автор қазіргі мектептің шындығында тарихты оқытудың өзінің оң және теріс тәжірибесін талдайды.

Түйін сөздер: бағалау критерийі, формативті бағалау, монологиялық сөйлеу, баяндау.

Аннотация: в статье рассматривается противоречие, которое возникло в современном казахстанском образовании после введения новой системы оценивания в школах с 2016 года, когда оценивание учащихся стало проводиться по чётко разработанным критериям, заключающееся в получении базовых учебных навыков, но теряющих навык монологического ответа и знания сюжета исторического процесса. Автор анализирует собственный положительный и отрицательный опыт преподавания истории в реалиях современной школы.

Ключевые слова: критерий оценивания, формативное оценивание, монологическая речь, нарратив.

Abstract: the article examines the contradiction that has arisen in modern Kazakh education after the introduction of a new assessment system in schools since 2016, when students were assessed according to clearly developed criteria, consisting in obtaining various learning skills, but losing the skill of monologue response and knowledge of the plot of the historical process. The author analyzes his own positive and negative experience of teaching history in the realities of modern schools.

Keywords: assessment criterion, formative assessment, monologue, narrative.

Одним из условий развитого государства является эффективная система образования, которая формирует экономическую мощь Казахстана, социальное благополучие и стабильность, культурный и научный потенциал нации. Наши учащиеся принимают участие в международных конкурсах, в

2024-2025 году приняли участие 752 школьника, и каждый второй из них вернулся на родину с медалью. Этот показатель ярко свидетельствует о высоком уровне конкурентоспособности отечественных учащихся [1]. При этом, не смотря на переход к 12-летнему образованию, присоединение к Болонской системе, введение полиязычного образования, развитие инклюзивного образования, результаты международного сравнительного исследования PISA по читательской грамотности (для нашего исследования берётся именно этот показатель, так как он максимально близко соответствует предметам общественного цикла) в 2009 году казахстанские школьники набрали 390 баллов, в 2012 году – 393 балла, в 2015 году – 427 баллов, в 2018 году 387 баллов и в 2022 году – 386 баллов, заняв 61 место из 81 [2, 3]. В рейтинге стран для образования по версии US News&World Report в 2022 году Казахстан занял 71 место из 78 [4], в 2023 году – 78 из 87 и 2024 году 80 из 89 [5].

В течение трёх учебных лет, с 2016 по 2018 годы, школы нашей страны перешли на критериальную систему оценивания. По прошествии девяти лет работы в пореформенных условиях хочется взглянуть на процесс работы глазами обычного учителя истории.

Особенности критериального оценивания достижений учащихся достаточно подробно были представлено коллегами из НИШ в методических пособиях, на основании которых проводились курсы повышения квалификации для педагогов страны. Основными положениями в оценивании учебных достижений учащихся можно выделить следующие идеи, представленные в методических пособиях учителей НИШ [6]:

1. Оценивание в образовательном процессе опирается на конструктивистские взгляды, которые предполагают тесную взаимосвязь между преподаванием, обучением и оцениванием. Эти элементы рассматриваются как единый подход к организации учебного процесса.

2. Критериальное оценивание, впервые введенное Робертом Глейзером в 1963 году, основывается на заранее определенных критериях, которые позволяют объективно оценивать деятельность учащихся. Оно широко используется в разных странах и направлено на оценку применения знаний и развития навыков.

3. Интегрированная модель критериального оценивания (ИМКО) объединяет различные формы оценивания (формативное, внутреннее и внешнее суммативное) для оценки знаний и навыков учащихся. Она опирается на конструктивистскую теорию Пиаже, которая акцентирует внимание на активной роли учащегося в процессе обучения.

4. Цели обучения играют ключевую роль в образовательных программах, так как они описывают ожидаемые результаты и навыки, которые учащийся должен развить. Эти цели помогают учителям планировать уроки, мониторить прогресс учащихся и предоставлять обратную связь.

5. Для определения целей обучения используются такие инструменты, как Таксономия Блума и рекомендации Всемирного банка и ОЭСР. Они служат важными ориентирами для разработки образовательных программ.

6. ИМКО предполагает использование различных способов и форм оценивания, которые соответствуют содержанию учебной программы и целям обучения. Это позволяет учитывать индивидуальные особенности учащихся и обеспечивать их прогресс.

Таким образом, модель критериального оценивания (ИМКО) представляет собой целостный подход к организации образовательного процесса, который объединяет обучение и оценивание. Она направлена на развитие навыков учащихся, достижение образовательных целей и мониторинг прогресса. Использование четких критериев и разнообразных форм оценивания способствует объективной оценке знаний и навыков, а также поддерживает учителей в планировании и реализации учебных программ.

Формативное оценивание (ФО), внутреннее суммативное оценивание (ВСО) и внешнее суммативное оценивание (СО) взаимосвязаны и интегрированы в единую систему. Цели обучения, оцениваемые в процессе ФО, и навыки, оцениваемые в процессе ВСО, включаются в задачи СО, что обеспечивает целостный подход к оцениванию. Критерии успеха играют важную роль в формативном оценивании, где они используются для оценки целей обучения. В суммативном оценивании применяются критерии выставления баллов, что позволяет фиксировать достижения учащихся на разных стадиях учебной программы.

Работая над составлением заданий для ФО и ВСО, каждый учитель интегрирует задания одно в другое. Например, для цели обучения «5.2.2.2 определять признаки андроновской и бегазы-дандыбаевской культур, опираясь на археологические источники» (история Казахстана, 5 класс) составлено задание для ФО – на основании предложенного текста определить основные сходства и различия андроновской и бегазы-дандыбаевской культур и заполнить схему (рис 1):

<i>Андроновская культура</i>	<i>Бегазы-дандыбаевская культура</i>
Ученые исследовали более 80 поселений Северного и Западного Казахстана. По своему физическому типу андроновцы были европеоидами. Для них характерны невысокий рост, крепкое телосложение, широкое лицо, низкие глазные впадины и сильно развитые надбровные дуги. Вот что пишет об их внешнем виде академик В.П. Алексеев: «Андроновцы были очень носаты, а лица их почти без скул, с широко открытыми глазами, возможно, напоминали лица кавказцев. Грубого облика, но красивые люди, мощного телосложения, мужественного вида».	На смену андроновской культуре с ее земледельческо-скотоводческим характером хозяйства пришла кочевая бегазы-дандыбаевская культура. Названа она так по погребениям, найденным археологами в местностях Бегазы и Дандыбай, что в Центральном Казахстане. Большинство погребений бегазы-дандыбаевской культуры представлено курганами. В отличие от андроновских курганов, эти курганы очень высокие и сооружены из гальки и дерна, а основание обкладывали каменными валунами. Глиняная посуда этого периода

Исследования археологов показали, что для андроновцев главными занятиями были пастушеское скотоводство, мотыжное земледелие и рыбная ловля. О занятии земледелием говорят орудия труда - зернотерки для растирания зерна в муку, каменные мотыги для обработки земли, медные и бронзовые серпы. Земледелие играло вспомогательную роль. Основным занятием было скотоводство, растительная пища дополняла мясо-молочную. Важной особенностью андроновской культуры было использование глины для изготовления посуды. У андроновских племен были высоко развиты рудное дело и металлургия.	отличалась прямым горлышком и выпуклыми боками. Комплексное изучение эпохи бронзы началось в 1946 году, когда была создана археологическая экспедиция под руководством видного казахского ученого-энциклопедиста Алькея Хакановича Маргулана. В результате исследований А.Х.Маргулана и его соратников на территории Казахстана были обнаружены многочисленные древние поселения и стоянки - памятники эпохи бронзы. В период бронзы на территории Казахстана орудия труда из металла вытеснили орудия из камня. Из-за изменения климата люди эпохи бронзы больше уделили внимание развитию скотоводства [7].

Эта же цель реализуется на СОЧ через следующее задание – установить соответствие между признаками археологических культур и их названием (андоновская или бегазы-дандыбаевская культуры) и объяснить свой ответ:

1. рис 1
2. рис 2
3. осёдлое скотоводство
4. полукочевое скотоводство

Отлично разработанная система целей для каждого урока значительно систематизировала подготовку к каждому уроку. Но в современных реалиях современного урока истории существующий тип критериального оценивания приводит к некоторым упущениям. Во-первых, из урока «ушёл» устный монологический ответ.

Конечно, устные ответы и пересказы были ключевой особенностью советской образовательной системы, что объяснялось комплексом педагогических, идеологических и практических причин. Пересказ требовал выделения главной мысли, структурирования информации и формулирования выводов, что тренировало логику и критическое мышление. Устные ответы расширяли словарный запас, учили строить сложные предложения и точно выражать мысли, что было особенно важно в эпоху массовой ликвидации безграмотности. До появления ЕНТ оценка знаний опиралась на устные ответы. Учитель мог проверить глубину понимания предмета, задавая уточняющие вопросы. Советская методика опиралась на идеи К. Д. Ушинского [8], считавшего, что речь — основа умственного развития. Проговаривание материала усиливало запоминание и понимание. Пересказ учил сжимать текст, адаптировать сложные формулировки для слушателей, что было полезно в профессиональной деятельности. Регулярные выступления перед классом снижали страх публичных выступлений, что ценилось в карьере и общественной жизни [9, 10].

Однако, требование дословного воспроизведения параграфов убивало творчество, объемные пересказы отнимали время, которое можно было уделить анализу или дискуссиям. Современное общество требует умения не только говорить, но и слушать, задавать вопросы, вести диалог, аргументировать свою позицию в споре, работать в команде. Уроки истории становятся площадкой для отработки этих жизненно важных навыков. Парадигма смещается от учителя как "источника знания" к учителю как "фасилитатору" процесса обучения. Ученик должен быть активным участником конструирования знаний, а не пассивным получателем. Диалог, групповая работа, проекты вовлекают учеников гораздо больше, чем пассивное слушание монологов одноклассников.

История – это не набор "истин в последней инстанции". Важно понимать разные интерпретации событий, причины их возникновения, оценивать достоверность источников. Это невозможно сделать только через монолог. Требуется обсуждение, столкновение мнений, анализ разных точек зрения, что эффективно происходит в диалоге и дискуссии.

Современное образование стремится показать связь истории с настоящим, актуальность исторических уроков. Обсуждение, дебаты, проекты, связанные с современными проблемами (имеющими исторические корни), гораздо эффективнее простого пересказа событий прошлого. Совместная работа по извлечению информации, оценке достоверности, интерпретации и письменные работы (эссе, аналитические записки) позволяют глубже проработать тему, выстроить аргументацию без стресса устного ответа.

Вторым важным аспектом (напрямую связанным с устным монологическим ответом) при реализации критериального оценивания является отказ от нарратива. Исторический нарратив — это способ представления прошлого в виде связного, осмысленного рассказа, обладающего сюжетом, персонажами, конфликтом и часто моралью или выводом. Его использование в обучении истории имеет как мощный потенциал, так и определенные риски. Нарратив организует хаотичный поток событий, дат и имен в логическую последовательность (причины – события – последствия). Это помогает учащимся увидеть связи и закономерности, запомнить материал. Нарратив подчеркивает, как действия и решения приводят к определенным результатам. Хороший нарратив погружает в эпоху, показывая социальные, экономические, культурные, политические условия, влиявшие на события и людей. Рассказ часто ведется с точки зрения участников событий (или историка), помогая понять их мотивы, ограничения и мировоззрение (хотя это требует критического осмысления). Нарративы (особенно национальные или культурные) помогают учащимся осознать свое место в потоке истории, понять истоки современных явлений, институтов, конфликтов и ценностей. Они формируют коллективную память. Анализ разных нарративов об одном и том же событии (например, взгляд победителей и побежденных, официальная и альтернативная версии) учит

выявлять авторскую позицию и возможную предвзятость, оценивать используемые источники, понимать, что история — не "одна правда", а интерпретация, зависящая от точки зрения, целей рассказчика и доступных свидетельств. Сложные процессы и абстрактные идеи легче понять и запомнить, когда они представлены через конкретные истории о людях и событиях.

Стоит отметить, что все описанные доминанты нарратива присутствуют в целях обучения типовых учебных программ по учебным предметам «История Казахстана» и «Всемирная история» [11]. Но те принципы реализации критериального оценивания, которые существуют сейчас и реально выполняющие запрос общества, предполагают существенное сужение поля использования нарратива и монологической речи ученика. Однако, вопросы ЕНТ по истории Казахстана предполагают получение половины возможных баллов именно за знание, за тот самый последовательный набор исторических фактов, от которых мы отказываемся целенаправленно. Одной из наболевших причин этого является, во-первых, факт того, что монологический ответ ученика на уроке практически является не измеряемым, а значит – учитель, находясь под систематическим давлением родительской общественности, не может апеллировать к измеримому доказательству; во-вторых, знание (повествование, нарратив) является «навыком низкого порядка».

Еще одно наблюдение, которое (условно) может быть результатом отказа от устного ответа и нарратива – это девальвация школьной оценки. К сожалению, данный вывод не может быть подкреплён статистически, так как в СССР статистика золотых медалистов хранилась в местных отделах народного образования и не агрегировалась на союзном уровне. Единственное упоминание о количестве медалистов находим в статье А. Буровцева «Сколько золота в Золотой медали?» – в Москве и Московской области в 1980-е годы имел шансы на золотую медаль каждый 253-й школьник [12], т.е. 0,3%. Тогда как в одной из школ Астаны в 2023 году доля таких учащихся составила 3%.

Таким образом, введение критериальной системы оценивания в школах Казахстана с 2016 по 2018 годы стало значительным шагом в реформировании образовательного процесса. Эта система, основанная на заранее определённых критериях, обеспечивает объективность оценки знаний и навыков учащихся, а также интеграцию различных форм оценивания (формативного, внутреннего и внешнего суммативного). Критериальное оценивание способствует развитию навыков учащихся, достижению образовательных целей и мониторингу прогресса. Оно позволяет учитывать индивидуальные особенности учеников, поддерживает учителей в планировании уроков и предоставляет учащимся чёткие ориентиры для достижения успеха. Современное образование акцентирует внимание на активной роли ученика в процессе обучения. Учитель становится фасилитатором, а уроки истории превращаются в площадку для

развития навыков аргументации, критического мышления, работы в команде и ведения диалога. Это соответствует требованиям современного общества, где важны не только знания, но и умение их применять в реальной жизни. Критериальное оценивание практически исключает устные монологические ответы учащихся, которые были ключевой особенностью советской образовательной системы. Это приводит к утрате навыков структурирования информации, логического мышления и публичной речи, которые ранее развивались через пересказы и устные выступления. Современные принципы критериального оценивания сужают поле применения исторического нарратива, который ранее играл важную роль в обучении. Нарратив помогал организовать события в логическую последовательность, анализировать разные точки зрения и формировать коллективную память. Его ограничение может снижать глубину понимания исторических процессов. Отказ от устного ответа и нарратива, а также изменения в системе оценивания могут способствовать девальвации школьной оценки. Увеличение доли учащихся, получающих высокие оценки (например, золотые медали), вызывает вопросы о критериях их присуждения и объективности оценивания. Несмотря на преимущества критериального оценивания, важно учитывать его недостатки и искать баланс между современными подходами и традиционными методами обучения. Устные ответы, нарратив и монологическая речь могут быть интегрированы в образовательный процесс для развития навыков, которые остаются актуальными в профессиональной и общественной жизни.

В целом, критериальное оценивание представляет собой прогрессивный шаг в развитии образовательной системы, но его реализация требует внимательного подхода, чтобы минимизировать потери традиционных методов обучения и обеспечить всестороннее развитие учащихся.

Список литературы

1. Итоги 2024-2025 учебного года: казахстанские школьники завоевали 362 медали на международных олимпиадах. URL: <https://daryn.kz/blog/2025/05/23/итоги-2024-2025-учебного-года-казахстанские/> (дата обращения 18.07.2025).
2. Национальный отчет «Результаты Казахстана в PISA-2022». – Астана, 2024.
3. PISA-2018: казахстанские школьники впервые за 10 лет показали снижение уровня грамотности. URL: <https://informburo.kz/stati/pisa-2018-kazahstanskije-shkolniki-vpervye-za-10-let-pokazali-snizhenie-urovnya-gramotnosti.html> (дата обращения 12.07.2025).
4. Казахстанское образование – 2024: проблемы множатся или есть свет в конце туннеля. URL: <https://tengrinews.kz/article/kazahstanskoe-obrazovanie-2024-problemyi-mnojatsya-est-svet-2319/> (17.07.2025).
5. Лучшие страны для получения образования. URL: <https://www.usnews.com/news/best-countries/best-countries-for-education> (дата обращения 17.07.2025).

6. Интегрированная модель критериального оценивания. Методические рекомендации. Астана, 2014. – 36 с. URL: <https://cpi-nis.kz/upload/userfiles/files/Модель%20ИМКО.pdf> (дата обращения 11.07.2025).

7. Казахстан в эпоху бронзы. URL: <https://itest.kz/ru/attestation/istoriya-kazahstana-4077/razdel-ii-kazahstan-v-epohu-bronzy/lecture/kazahstan-v-epohu-bronzy> (дата обращения 03.07.25).

8. Ушинский К.Д. О первоначальном преподавании русского языка – Собр. соч. Т. 5. М., Л., 1949.

9. Келли К. «Школьный вальс»: повседневная жизнь советской школы в послесталинское время // Антропологический форум. – 2004. – № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/shkolnyy-vals-povsednevnyaya-zhizn-sovetskoy-shkoly-v-poslestalinskoye-vremya> (дата обращения: 12.07.2025).

10. Кацва Л. А. Преподавание истории в современной российской средней школе: проблемы и перспективы // Вопросы образования. – 2005. – № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/prepodavanie-istorii-v-sovremennoy-rossiyskoy-sredney-shkole-problemy-i-perspektivy> (дата обращения: 12.07.2025).

11. Типовая учебная программа по учебному предмету «История Казахстана» для 5-9 классов уровня основного среднего образования // Приложение 61 к приказу Министра просвещения Республики Казахстан от «16» сентября 2022 года № 399.

12. Буровцев А. Сколько золота в Золотой медали?: (Почему отличников учёбы награждали изделием из томпака? История поощрения школьников за успехи в учёбе) // Загадки истории. – 2015. – № 48. – С. 6-7.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫНЫҢ БІРІ – БАҒАЛАУ

Тогтаухан М.Т.

«№ 9 Зерде мамандандырылған лицей» КММ

Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа: Бұл мақалада білім алушылардың оқу мотивациясын арттырудағы бағалаудың ролі мен маңыздылығы қарастырылады. Мақалада қалыптастырушы бағалау, кері байланыс және оқушы жетістігін мойындау сияқты әдістердің оқуға деген қызығушылық пен белсенділікті қалай арттыратыны талданады. Сонымен қатар, мотивацияны қолдайтын әділ, түсінікті және ынталандырушы бағалау жүйесін құрудың жолдары ұсынылады. Жалпы мақсат – бағалауды тиімді қолдану арқылы білім беру сапасын арттыру.

Түйін сөз: мотивация, бағалау, қалыптастырушы бағалау, кері байланыс, оқушы жетістігі, оқу белсенділігі, ынталандыру

Аннотация: В данном докладе рассматривается роль и значение оценивания в повышении учебной мотивации учащихся. Автор анализирует, как такие методы, как формативное оценивание, обратная связь и признание достижений, способствуют повышению интереса к обучению и активности школьников. Также предлагаются пути создания справедливой, понятной и мотивирующей системы оценивания. Основная цель – повышение качества образования через эффективное использование оценивания.

Ключевые слова: мотивация, оценивание, формативное оценивание, обратная связь, учебные достижения, учебная активность, стимулирование.

Abstract: This paper explores the role and importance of assessment in enhancing students' learning motivation. The author analyzes how methods such as formative assessment, feedback, and recognition of achievements increase students' interest and engagement in learning. The report also offers strategies for building a fair, clear, and motivating assessment system. The main goal is to improve the quality of education through effective use of assessment.

Keywords: motivation, assessment, formative assessment, feedback, student achievement, learning activity, encouragement.

Қазіргі білім беру жүйесінде бағалау үдерісі оқытудағы маңызды компоненттердің бірі болып табылады. Бағалау тек оқушының білім деңгейін анықтау құралы ғана емес, сонымен бірге олардың оқу мотивациясын, қызығушылығын және өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысын арттыратын психологиялық-педагогикалық тетікке айналып отыр. Оқушы бағаланған кезде оның оқу процесіне белсенді қатысу деңгейі, тапсырмаларды орындауға ынтасы және өзіндік жауапкершілігі қалыптасады. Сондықтан бағалауды дұрыс ұйымдастыру арқылы мұғалім оқушылардың ішкі мотивациясын қалыптастыра алады.

Маңыздылығы мен өзектілігі

Оқушылардың мотивациясы — білім беру процесінің табыстылығының басты факторы. Бағалау арқылы оқушылар өз даму деңгейін көріп, күш-жігердің нәтижесін сезінеді. Бұл олардың белсенділігі мен қызығушылығын арттыруға, оқу мотивациясының ішкі және сыртқы компоненттеріне оңтайлы әсер етеді. Сонымен қатар, сапалы бағалау әдістері білім беру сапасын жақсартып, оқыту-үйрену процесінде әділеттілік пен ашықтықты қамтамасыз етеді.

Қазақстандық мектептерде бағалау жүйесі мен мотивация мәселелері күн тәртібінде тұр: білім алушылардың белсенділігі төмен болса, оқушылар арасында «бағалау жүйесіне сенімсіздік», «нақты кері байланыстың жоқтығы» сияқты мәселелер туындайды. Сол себепті, бағалау әдістерін жетілдіру оқу-тәжірибесін жақсартуға, оқушылардың өзін-өзі бағалау және өзін-өзі дамыту дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Шетелдік зерттеулер де бағалаудың мотивацияға әсерін көрсетеді: формативті бағалау, кері байланыс, ынталандыру және әділетті бағалау сияқты әдістер оқушылардың оқуына деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, «Effects of formative assessment on intrinsic motivation in primary school mathematics instruction» атты зерттеу, формативті бағалау арқылы оқушылардың ішкі мотивациясы қалай күшейетінін көрсеткен. [1]

Тиімді бағалау арқылы мотивацияны көтеру – оқушылардың оқу нәтижелерін жақсарту, білім беру стандарттарын арттыру, ұстаздардың педагогикалық шеберлігін тереңдету үшін қажетті бағыт.

Оқушылардың мотивациясын арттыруда бағалау әдістерінің тиімділігін анықтау және қолданыстағы білім беру процесінде бағалауды қолдану арқылы мотивацияны көтеруге бағытталған ұсыныстардың тиімділігін көрсету.

Міндеттері:

1. Бағалаудың білім беру мотивациясына қалай әсер ететінін теориялық тұрғыдан талдау.

2. Қазақстандағы педагогикалық зерттеулер мен шетелдік әдебиеттердегі бағалау мен мотивацияның байланысын зерттеу.

3. Формативті (қалыптастырушы), суммативті (қорытынды), аралық, өзін-өзі бағалау сияқты бағалау түрлерінің оқушылар мотивациясына тигізетін оң және теріс жағын салыстыру.

4. Мұғалімдердің бағалау жүргізу тәжірибелерін, оқушылар мен ата-аналардың бағалау процесіне қатынасын анықтау.

5. Әділетті, түсінікті, мотивацияны қолдайтын бағалау жүйесін жасау бойынша нақты ұсынымдар даярлау.

Әдістемелік бөлім:

Бағалау — оқушының оқу үдерісіндегі жетістігін анықтаудың ғана емес, сондай-ақ мотивацияны ынталандырушы құрал ретінде қызмет ететін фактор. Теориялық тұрғыдан бағалау үш негізгі компонент арқылы мотивацияға әсер етеді:

Ішкі мотивацияны қолдау: Оқушы өзінің білімін түсіну, дамуын сезіну арқылы қызығушылық танытады. Формативті бағалау арқылы алынған нақты кері байланыс оқушыға жетістік сезімін береді, өзінің күш-жігері мен дамуына бақылау жасайды. Бұл, өз кезегінде, өзіне-өзі сенімділік пен оқу қызығушылығын арттырады. Шетелдік зерттеулер көрсеткендей, формативті кері байланыс пен өзін-өзі бағалау оқушылардың ішкі мотивациясын арттырады. [2]

Сыртқы мотивация элементтері: бағалардың болуы, ата-аналар мен мұғалімдердің күтулері, бәсекелестік сезімі мотивацияны сырттан ынталандырушы факторлар болып табылады. Алайда, бұл мотивация тұрақсыз болуы мүмкін, әсіресе баға қою мен тестілеу сияқты суммативті бағалау әдістері көбіне “қорытынды нәтиже” үшін оқытуға бағытталады, оқытудың өз процесіне қызығушылық төмендеуі мүмкін.

Өзін-өзі реттеу және жауапкершілік: оқушыларға өз оқу процесін бағалау және жетілдіру мүмкіндіктерін беру олардың өз бетімен ойлауына, мақсаттар қоюына, оқу барысында қателіктерін түзетіп, жетістіктерін бағалауға мүмкіндік береді. Бұл, мотивацияны нығайтады. Мысалы, өзін-өзі бағалау күнделігі .

Жиілік пен уақыты: бағалау үнемі жүргізіліп, кері байланыс тез берілсе, оқушы мотивациясы артады. Кеш берілген немесе сирек бағалау оқу үдерісіне ықпалы аз болады. Формативті бағалау жиілігі жоғары болған сайын, оқушылар өз дамуын көріп, оқу үрдісіне қатысу деңгейі көтеріледі.

Бұл тәсілдер мотивацияға оң әсер тигізеді, бірақ дұрыс қолданылмаса, теріс әсерлері де болуы мүмкін (мысалы, баға қоюға артық мән бергенде, оқушылар тек бағаны алу үшін жұмыс істеуі; жоғары стресс немесе “тест қорқынышы” болуы мүмкін).

Қазіргі білім беруде қалыптастырушы бағалау тәсілдері енгізіліп, оны қолдану барысында біраз нәтижелі істер жасалып жатыр. Өкінішке орай оқушы білім деңгейі толық бағалануда деп айту қиын, себебі, бағалау сабақ барысындағы ең қиын кезеңдердің бірі. Білім алушыны бағалау барысында бірнеше факторларды атап көрсетуге де болады:

- қалыптастырушы бағалау мен жиынтық бағалаудың үйлесімсіздігі;
- оқушының жеке қабілеттері мен ерекшеліктерін ескермеу;
- ата-ана, мұғалім және оқушы арасындағы талаптардың алшақтығы;
- Уақыттың тапшылығы;
- Ең бастысы бағалау критерийлерінің оқушыға түсініксіз болуы.

Нәтижесінде оқушылар өз жетістіктері мен кемшіліктерін уақытылы байқап, түзетуге мүмкіндік ала бермейді. Ал жүйелі кері байланыстың жоқтығы олардың оқуға деген қызығушылығын төмендетеді. [3]

Оқушылардың мотивациясын арттыруда бағалау ерекше рөл атқарады. Әділ әрі түсінікті бағалау оқушының сенімін күшейтіп, жаңа нәтижелерге жетуге ынталандырады. Ал керісінше, әділетсіз баға оқушының өз күшіне деген сенімін әлсіретіп, білім алуға деген құлшынысын жояды. Бұл мәселені шешу үшін, мынадай жағдайларға ерекше назар аударған жөн:

- бағалау критерийлерін айқын белгілеу;
- қалыптастырушы бағалауды жүйелі қолдану;
- оқушыларды өзін-өзі және өзара бағалауға тарту;
- бағалауды ынталандыру құралы ретінде пайдалану;
- оқушылардың тек теориялық білімін ғана емес, практикалық дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін де ескеру қажет.

Тәжірибеде қолдану:

Өз тәжірибеде қолданып жүрген бағалаудың бір үлгісін ұсынып көрейін.

9 – сыныптың дүниежүзі тарихы пәні бойынша бір сабаққа талдау жасасақ:

Тақырыбы: Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін әлемнің саяси картасы қалай өзгерді?

Оқу мақсаты: 9. 3. 2. 8 XX ғасырдың екінші жартысында әлемнің саяси картасындағы өзгерістерді айқындау;

9. 3. 2. 4 "қырғи қабақ соғыстан" кейін әлемдегі интеграциялық және дезинтеграциялық процестерді айқындау;

8. 3. 2. 3 Екінші дүниежүзілік соғыстың себептерін, сипаты мен салдарын талдау

Бағалау критерийлері:

1. XX ғасырдағы әлемнің саяси картасындағы өзгерістердің бағыттарын айқындайды картада көрсетеді, талдайды;

2. Интеграция және дезинтеграция терминдерін түсінеді, мысалдар арқылы дәлелдейді;

3. Екінші дүниежүзілік соғыстың себептерін, сипатын, салдарын талдайды.

1-тапсырма беріледі астына бағалау критерийі жазылып қойылады

Бағалау критерий: XX ғасырдағы әлемнің саяси картасындағы өзгерістердің бағыттарын айқындайды картада көрсетеді, талдайды (көп өзгеріске ұшыраған әлемнің қай бөлігі, айқындау – 1 ұпай, картада көрсету – 1 ұпай, талдау – 3 ұпай. Барлығы – 5 ұпай).

Тапсырма: Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі әлемнің саяси картасындағы өзгерістерді картада белгіле және сұрақтар бойынша талдау жаса

Картаның әртүрін қолдана беруге болады, карта оқушыға қолжетімді болу керек. (дүниежүзі картасы немес еуразия картасы)

Сұрақ(оқушының екі немесе үш тапсырманы таңдап көрсетуіне де мүмкіндік беруге болады)

1. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін Германия аумағы қалай бөлінді? Картаны пайдалана отырып, Германияның төрт оккупациялық аймаққа бөлінуін көрсетіңіз. Бұл бөліністің 1949 жылы қандай екі мемлекетке айналғанын анықтап, олардың астаналарын көрсетіңіз.

2. 1945 жылдан кейін Шығыс Еуропа елдерінің саяси бағыты қалай өзгерді?

Картадан еуропадағы социалистік лагерьге кірген мемлекеттердің бесеуін көрсетіңіз. Бұл елдердің шекаралары мен саяси жүйесінің өзгеруіне Кеңес Одағы қандай ықпал етті?

3. Польша шекарасының соғыстан кейінгі өзгеруін карта арқылы сипаттаңыз.

Польша қандай аумақтардан айырылып, қай жерлерді қосып алды? Бұл өзгерістердің этникалық және саяси салдары қандай болды?

4. Корея түбегінің 38-параллель бойынша екіге бөлінуін картадан көрсетіңіз. Солтүстік және Оңтүстік Корея мемлекеттерінің шекараларын сызып, бөлінудің тарихи себептері мен салдарын ата.

5. Картадан 1945 жылдан кейінгі Жапонияның аумақтық өзгерістерін көрсетіңіз. Жапония соғыс нәтижесінде қандай отарларынан айырылды?

Қорыта айтқанда бұл 5 ұпайлық тапсырма болатын, үлгергенше мұғалім бағалайды, онымен қатар әр оқушы өзін – өзі бағалап отырады немесе бірі бірі – бағалауға мүмкіндік беруге болады.

2-тапсырма

Суретті пайдалана отырып "қырғи қабақ соғыс", интеграция, дезинтеграция терминдеріне талдау жаса, сәйкестендір, мысал келтір

Бағалау критерий: терминдерді түсіндіру – 3 ұпай, мысал келтіру немесе дәлелдеу – 3 ұпай. Барлығы тапсырма – 6 ұпай

Терминдер	№	№	түсініктеме	Терминге мысалдар
интеграция	1	Ф	біртұтас құрылымның бөлшектенуі	
қырғи қабақ соғыс	2	Ә	бірлесе қызмет атқаруға, ал кейбір жағдайларда түрлі елдердің бірігуіне	

			әкелетін үдерістер	
дезинтеграция	3	Б	идеологияларын басқа мемлекеттерге тарату және ықпал ету аясын кеңейту арқылы әлемдік үстемдік үшін күрес.	

3-тапсырма

Екінші дүниежүзілік соғыстың себептерін, сипатын, салдарын талдайды.

Бағалау критерий: дұрыс орналастыру – 9 ұпай, салдарын талдау – 2 ұпай.

Барлығы тапсырма – 11 ұпай

Тапсырмалар	Нақты жауаптың цифрларын белгіле
Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі әлемдік саяси күштер балансы қалай өзгерді?	
Соғыстан кейінгі Германияның саяси-әкімшілік бөлінуінің Еуропа қауіпсіздігіне және халықаралық шиеленістерге қандай ықпалы болды?	
Екінші дүниежүзілік соғыс Еуропа мен Азия елдерінде отарлық жүйенің күйреуіне қалай әсер етті?	
Екінші дүниежүзілік соғыстың әлеуметтік-гуманитарлық салдары, әскери қылмыстар қандай болды және бұл салдарлар қандай халықаралық-құқықтық құжаттардың қабылдануына себеп болды?	

Қажетті жауаптар:

1. АҚШ пен КСРО-ның супердержавға айналуы,
2. Қырғи-қабақ соғыстың басталуы,
3. БҰҰ құрылуы.
4. НАТО құрылуы,
5. Варшава шарты ұйымының құрылуы,
6. Деколонизация үдерісі мен ұлттық-азаттық қозғалыстардың өсуі
7. Отар елдердің тәуелсіздікке ұмтылуы
8. БҰҰ Адам құқықтары декларациясы қабылдануы,
9. Нюрнберг процесі.

Ұсыныстар:

Сабақ бастамас бұрын алдымен сабақтың мақсатымен, бағалау критерийлерімен және тапсырмамен, тапсырманы орындау барысында алатын жалпы ұпаймен, бағалау шкаласымен оқушыны алдын – ала таныстырып алу керек. Бүгінгі тапсырмалар барлығы 22 ұпайдан құралды. Енді бағалау шкаласына келетін болсақ:

Қойылатын ұпай	«10»	«9»	«8»	«7»	«6»	«5»
Алуға тиісті ұпай	21-22	18-20	15-17	12-14	9-11	9 ұпайдан төмен

Осындай бағалау шкаласын құрастырып алдын – ала оқушыға таныстырылып, тақтаға ілініп қойса артық болмайды. Оқушының өзін-өзі бағалайтын күнделігі болу керек.

Бұлайша бағалау барысында бағалаудың түрлі әдістері жүруге болады, мұғалімнің бағалауы, оқушының өзін – өзі бағалауы және бірін – бірі бағалауы. Ең бір тиімділігі оқушы өзінің қай тапсырманы талдай алмағандығын түсінеді. Оқушылар арасында бәсекелестік пайда болады. Кейбір білім алушылар ерте аяқтап қоюыда мүмкін, ондай жағдайда ұстаз зерттеу жұмысын беруге дайын болған дұрыс.

Әділетті әрі айқын бағалау оқушының өзіне сенімін арттырады, оқушыны өз қатесін түсінуге және жетістігін көруге жетелейді.

Бағалау оқушы үшін тек нәтижені көрсететін құрал ғана емес, сонымен қатар оның ынтасын арттыратын немесе керісінше төмендететін маңызды фактор болып табылады.

Қорытынды:

Мектептегі білім беру үдерісінде бірқатар қиындықтар кездескенімен, оларды еңсерудің тиімді жолдары бар. Солардың ішінде оқушылардың мотивациясын арттыруға бағытталған бағалау жүйесін жетілдіру ерекше мәнге ие. Әділ, ашық және дамытушы бағалау оқушының білім алуға деген ынтасын күшейтіп, оқу сапасын арттырады. Сондықтан бағалау үдерісі білім беру жүйесінің маңызды элементі ретінде қарастырылып, мотивацияны қалыптастырудың пәрменді құралына айналуы тиіс.

Әдебиеттер тізімі

1. Әбдіғапбарова Ұ. Оқушылардың оқу мотивациясын дамытудағы бағалаудың рөлі // Білім – Образование. – 2021. – №3. – Б. 45–50.

2. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning // Assessment in Education: Principles, Policy & Practice. – 1998. – Vol. 5(1). – P. 7–74.

3. Brookhart S.M. How to Give Effective Feedback to Your Students. – Alexandria: ASCD, 2017. – 121 p.

БАҒАЛАУ - ОҚУ МЕН ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫ БӨЛІГІ

Сабанбаева Жанар Мухаметбаевна

«№ 105 жалпы білім беретін орта мектеп»

Сабанбай Дина Мұхаметбайқызы

«Әлкей Марғұлан атындағы № 40 мектеп-лицей» КММ

Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада бағалаудың оқу және оқыту үдерісіндегі негізгі рөлі қарастырылады. Бағалау білім алушының жетістігін өлшеумен қатар, оның оқуын жетілдіруге бағытталған тиімді кері байланыс құралы ретінде сипатталады. Қалыптастырушы және жиынтық бағалаудың ерекшеліктері мен олардың оқушы мотивациясына және оқу нәтижелеріне әсері талданады. Сондай-ақ заманауи бағалау әдістерін мұғалім тәжірибесіне енгізу жолдары мен олардың тиімділігі айқындалады. Зерттеу нәтижелері бағалау мәдениетін арттырудың білім сапасын жақсартудағы маңызын көрсетеді.

Түйін сөздер: бағалау, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, оқу мотивациясы, кері байланыс, білім сапасы, мұғалім тәжірибесі.

Аннотация. В статье рассматривается ключевая роль оценивания в процессе обучения и преподавания. Оценивание представлено не только как инструмент измерения учебных достижений учащихся, но и как эффективное средство обратной связи, направленное на улучшение процесса обучения. Анализируются особенности формативного и суммативного оценивания, их влияние на учебную мотивацию и результаты учащихся. Также обсуждаются пути внедрения современных методов оценивания в педагогическую практику и их эффективность. Результаты исследования подтверждают значимость формирования культуры оценивания для повышения качества образования.

Ключевые слова: оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, учебная мотивация, обратная связь, качество образования, педагогическая практика.

. Abstract. The article examines the essential role of assessment in the teaching and learning process. Assessment is viewed not only as a tool for measuring students' achievements but also as an effective feedback mechanism that enhances learning outcomes. The study analyzes the features of formative and summative assessment and their impact on students' motivation and academic performance. It also discusses the implementation and effectiveness of modern assessment methods in teaching practice. The findings highlight the importance of developing an assessment culture as a key factor in improving education quality.

Keywords: assessment, formative assessment, summative assessment, learning motivation, feedback, education quality, teaching practice.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша ішкі және сыртқы бағалаудың мазмұны – бұл білім алушылардың оқу жетістіктерін жүйелі түрде бағалау үшін қолданылатын тапсырмалар, критерийлер және әдістер жиынтығы. Бұл мазмұн ҚР Білім және ғылым министрлігінің бағдарламаларына және бағалау жүйесіне негізделеді. Қалыптастырушы бағалау (ФБ) – күнделікті бағалау. Мақсаты оқушының оқу жетістіктерін үнемі бағалау, қолдау және білім алуға бағыт беру. Ерекшеліктері оқу барысында сабақта, үй тапсырмасында жүргізіледі, қате мен жетістікті көрсету арқылы оқушыны жетілдіреді, баға қоймайды, кері байланыс беріледі, мұғалім мен оқушы арасындағы диалогқа негізделеді.

Қалыптастырушы бағалау – бұл оқушының оқуын үздіксіз бақылау үдерісі. Қалыптастырушы бағалау бағасыз бағалау, ол критерийлерге сәйкес бағалауға негізделеді және кері байланысты меңзейді. Қалыптастырушы бағалау мақсаты - оқу үдерісінің барысында мұғалім мен оқушы қызметін, оқу нәтижесін жақсартуға бағытталған.

Қалыптастырушы Бағалау

Қазақстан тарихы пәні 7-сынып № 1 сабақ

Бөлім	Мазмұны
Оқу пәні	Қазақстан тарихы
Сынып/ тоқсан	7 сынып, I тоқсан
Сабақ тақырыбы	Жоңғар басқыншылығына қарсы Отан соғысының басталуы
Бағалау түрі	Қалыптастырушы бағалау /Бөлім бойынша
Оқу мақсаты (ОМ)	7.1.1.1 жоңғар шапқыншылығы кезіндегі демографиялық өзгерістерді және миграциялық процестерді түсіндіру;

Құндылықтар	
Құзыреттіліктер /дағдылар	Сыни ойлау дағдысы, ақпараттар, деректермен жұмыс жасау дағдысы
Ойлау дағдыларының деңгейі /Блум бойынша/	Білім / Қолдану / Талдау / Синтез / Бағалау
Функционалдық /контекстік тапсырма сипаттамасы	Мәтін, карта
Бағалау критерийлері	✓ Демографиялық процестерді түсіндіреді ✓ Миграциялық процестерді анықтайды ✓ Миграция мен демографияның салдарын талдайды

I –тапсырма

"1723 жылы басталған Жоңғар шапқыншылығы кезінде қазақ рулары Ұлытаудан, Жетісудан, Сыр бойынан шегініп, оңтүстік пен батыс аймақтарға көшті. Халық Хиуа, Бұқара, Самарқан өңірлеріне ауа көшті. Бұл оқиға қазақ тарихында «Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұлама» деп аталды."

«Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұламаның» қазақ қоғамына тигізген зардабы орасан болды. Далалықтардың көші-қон бағыттары өзгеріске ұшырады. Қазақтар шұрайлы мал жайылымдарынан айырылды. Жетісудағы және Қазақстанның оңтүстік аймақтарындағы жасыл жазиралар енді қараусыз қаңырап бос жатты. Көршілес мемлекеттермен сауда-саттық байланысы да уақытша үзіліп қалды. Ең ауыр қайғы-қасірет туған-туыстар мен жақын жандардың қазасы болды.

Ш.Құдайбергенұлының келтірген деректері бойынша қазақтардың үштен екі бөлігі қырғынға ұшыраған. Ашаршылыққа ұшыраған. Қазақ елі алыс аймақтарға, шекаралас жатқан шет мемлекеттерге де тарап, босып кетті. Қазақтардың батысқа қарай жылжуы қарақалпақтармен, түрікмендермен, өзбектермен, баишұрттармен жерге талас дау-дамайға алып барды. Қазақтардың Сібірдегі орыстармен де қарама-қатынастар шиеленісті. Sputnik Қазақстан

Wikimedia Commons сайтындағы “Map of the Kazakh Khanate (English)” суреті

Төменде берілген Жоңғар шапқыншылығы кезіндегі қазақ руларының қоныс аудару бағыттары көрсетілген **карта** мен **мәтінді** пайдалана отырып, сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Жоңғар шапқыншылығы кезінде қазақ халқының санына қандай әсер етті? 2 дәлел келтіру

2. Қандай өңірлердегі халық басқа жаққа көшуге мәжбүр болды? 2 дәлел

3. Бұл миграциялық процестердің қазақ қоғамына қандай салдары болды? 2 дәлел

4. «Қалқаман-Мамыр» дастанынан келтірілген үзіндіден жоңғар шапқыншылығы салдарынан орын алған миграциялық үрдістің себебін түсіндіріңіз

Дескрипторлар:

1. Жоңғар шапқыншылығы кезінде халық санының азаю себептерін түсіндіреді;

2. Соғыс салдарынан болған адам шығынын сипаттайды;

3. Қазақ руларының көшу бағыттарын Хиуа, Самарқанд, Бұқараға көшу себептерін картадан анықтайды;

4. «Қалқаман-Мамыр» дастанынан келтірілген үзіндіден жоңғар шапқыншылығы салдарынан орын алған миграциялық үрдістің себебін түсіндіріңіз

Практикалық жұмыс: Қазақстан тарихынан сабақта қолданылатын тәжірибелерден келтірсек «Қос шеңбер» әдісі өте тиімді, оқушыларға белсенділік танытады. Әр тапсырманы орындауда топтық, жұптық, жеке жұмыстар орындатамын, себебі бағалауда адалдыққа жұмыс жасау керек.

Топтық жұмыс: Зерттеу мен талдау. «Ғасыр адамы» галереясы 1 тапсырма. Мәтінмен жұмыс. Мәтінді қолдана отырып келесі сұрақтарға жауап беріңіз

- XX ғасырдың басында қазақ халқының мүддесін қорғаған тұлғаларды атаңыз;
- XX ғасырдың басында қазақ халқы үшін қандай мәселелер өзекті болды?
- XX ғасырдың басында қазақ тілінде қандай баспалар, кітаптар жарық көрді?

Дескриптор:

Әр дұрыс жауапқа 1 балл

1. Қазақ зиялыларының аттарын атайды;

2. Атқарған қызметтеріне сипаттама береді;

3. Жазған еңбектерінің аттарын атайды;

II- тапсырма «Алаш партиясы» тақырыбына 10 тест құру

Дескриптор:

Әр дұрыс жауапқа 1 балл

1. Тұлғаның қоғам қайраткері болғанын дәлелдеу
2. Бірнеше еңбегін білу және шығармаларының негізгі идеяларын тауып көрсету
3. Тұлғаға халық тарапынан құрметке дәлел келтіру (ескерткіштер, мектеп, көше аттары т.б.).

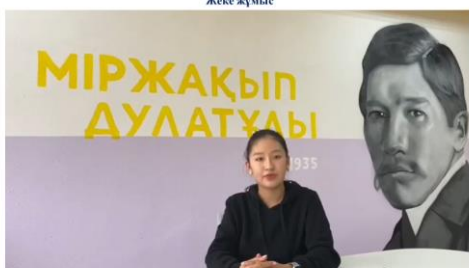
Жеке жұмыс: «Сұрақ ілмегі» әдісі. Бейнероликтен сұрақтарды жоғары сыныптар қояды. Мысалы өзімнің 10 сыныбым жоба бойынша Қазақстанның бірнеше өңіріне экспедициялық саяхаттар жасады. Көкшетау, Қарқаралы, Семей, Түркістан, Баянауыл, Торғай экспедициясы жасақталып, сол жерде еңбегі сіңген Алаш зиялылығының еңбектері мен тарихи жерлерін зерттеу жұмыстарын атқарды. Осындай жұмыстар арқасында ғылыми жобалар мен авторлық бағдарламам дайын болды. Жеке жұмыста өзімнің 8-сыныпқа арналған «Алаш мұраты-Тәуелсіз Қазақстан» атты республикалық деңгейде оқытылып жүрген авторлық бағдарламамды пайдаланып, оқушыларға бейне ролика арқылы сұрақ-жауаптар жасаттым. Мына суреттен оқушылар 8 сыныптарға сұрақтар қойып, жауаптарын оқушылар өзара талқылайды анықтайды, қорытындылайды.

Сұрақтар: «Алаш мұраты-Тәуелсіз Қазақстан» авторлық бағдарламасы бойынша

- Ұлт зиялыларын не біріктірді?
- Қандай ортақ идеяларды ұстанды?
- Ұлттық мүдделерді қорғауда қандай іс-әрекеттер жасады?»

Дескриптор: Әр жауапқа 1 балл

- Қазақ зиялыларының сол кездегі мақсаттарын жазады.
- Қазақ зиялыларының сол кездегі міндеттерін жазады.

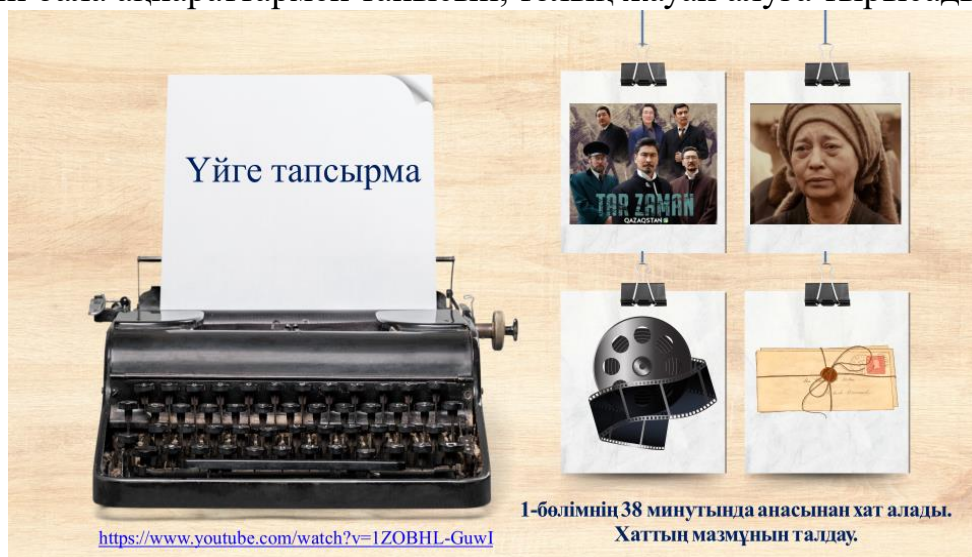

Бағалау түрі «Бәйге»

Оқушы аты-жөні:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Финиш
Али											
Мади											
Қали											
Назира											
Камила											
Жанель											
Қуаныш											
Әсет											
Омар											
Болат											
Қамбар											
Асыл											
Жан											
Нұрсұлтан											

Оқушылар сабақ бойы осы Бәйге аттарын егер сұрақтарға жауапты дұрыс берген болса алдыға жылжытып, балл жинап отырады.

Үйге тапсырма берілгенде осындай әдістерді қолданамыз. Себебі оқушы кино көреді, оның қанша минутында анасынан хат алды, хаттың мазмұнын білу үшін бала ақпараттармен танысып, толық жауап алуға тырысады.

Қорыта келгенде бағалау — бұл тек оқушының жетістігін тіркеу құралы емес, ол оқыту мен оқудың өзегі болып табылады. Заманауи білім беру жүйесінде бағалау оқушыға бағыт-бағдар беріп, өз білімін саралап, әрі қарай дамуға мүмкіндік жасайды. Формативті және жиынтық бағалау түрлері, дескрипторлар мен кері байланыс арқылы мұғалім оқушыны қолдап, оның жеке оқу траекториясын құра алады. Тиімді бағалау әдістерін қолдану арқылы оқушының ынтасы артып, оқу үдерісіне белсенді қатысуы қамтамасыз етіледі. Сондықтан әрбір педагог бағалауды дұрыс ұйымдастырып, оны оқыту мен тәрбиелеудің құралы ретінде қабылдауы қажет. Себебі әділ, жүйелі және мақсатты бағалау — сапалы білім берудің басты шарты.

Ұсыныс

- Бағалау – оқушының дамуына ықпал ететін құрал болуы тиіс.
- Жүйелі және әділ бағалау – сапалы білімнің кепілі.
- Мұғалім тек бағалаушы емес, бағыт беруші болуы қажет.

- Оқушыларды бағалауға қатыстыру маңызды.
- Бағалау оқуға қалай әсер етеді?-
- Оқушының рефлексия жасау дағдысын дамытады.
- Мақсат қою және жетістікке жету жолын жоспарлауға үйретеді.
- Оқушы мен мұғалім арасында сенімді қарым-қатынас орнатады.
- Бағалау арқылы оқыту дараланады (дифференциация).

Қиындықтар мен шешу жолдары

- Дескрипторлармен жұмыс істеуді кұдайы қалыптастыру
- Әділ бағалау принциптерін сақтау
- Мұғалімдердің бағалау мәдениетін дамыту

Әдебиеттер тізімі

1. Азбаева, Айжан Хамиевна. «Қазақ тілі мен әдебиет сабағында формативті бағалау». Білім айнасы газеті. bilimainasy.kz
2. ҚР Білім және ғылым министрлігі. (2020). Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында критериялды бағалау жүйесін енгізу жөніндегі әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА.
3. Әлімжанов, С. Т., & Қожахметова, К. Ж. (2019). Оқу процесіндегі бағалау жүйесі. – Алматы: Қазақ университеті.
4. Жанпейісова, М. М. (2014). Модульдік оқыту технологиясы: оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы.
5. Нұсқабаев, Ж. (2005). Педагогикалық өлшеуіштер және білім сапасын бағалау. – Алматы.
6. Рахметова, С., Исаев, И. (2001). Педагогика және психология негіздері. – Алматы: Санат.
7. Оспанова, А. (2018). Критериялды бағалау жүйесі – білім сапасын арттыру құралы ретінде. // Педагогикалық ғылымдар журналы, №3.
8. Серикбаева, А. Б., Копбалина, С. С., Қосыбаева, Ү. А. «Белсенді баға — инновациялық бағалау жүйесі». Қарағанды университетінің хабаршысы, Педагогика сериясы, 2018. rep.ksu.kz
9. «Оқыту үшін бағалау және оқытуды бағалау. Формативті және суммативті бағалау». Ustaz.kz — педагогикалық ресурс. ustaz.kz

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ТАПСЫРМАЛАР – ОҚУШЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛЫ

(«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша авторлық ТЖБ, БЖБ, ФБ тапсырмалары негізінде)

Тортаева Амина Долдашовна

«Ш.Уәлиханов атындағы №12 мамандандырылған гимназия» КММ

Ешмукамбетов Алтай Оралханұлы

"№ 81 мектеп-гимназия" КММ

Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада тарих пәнінде оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыруда функционалдық тапсырмаларды жүйелі қолданудың теориялық және тәжірибелік

негіздері талданады. Авторлар «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша әзірленген формативті, бөлімдік және тоқсандық бағалау тапсырмаларының құрылымы мен бағалау критерийлерін сипаттайды. Функционалдық тапсырмалардың контекстілік сипаты мен жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын дамытудағы рөлі нақты мысалдар арқылы көрсетіледі. Сондай-ақ Финляндия, Эстония, Сингапур және Ұлыбритания тәжірибелері сараланып, оларды қазақстандық білім беру жүйесіне бейімдеу жолдары айқындалады. Тарихты өмірлік жағдаяттарда қолдануға бағытталған әдістемелік тәсілдер ұсынылады.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, функционалдық тапсырма, құзыреттілік, тарихты оқыту, формативті бағалау (ФБ), бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ), тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ), сыни ойлау, тарихи ойлау, халықаралық тәжірибе.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические основы системного применения функциональных заданий как средства формирования компетенций учащихся на уроках истории. Авторы описывают структуру и критерии оценивания разработанных ими формативных, рубежных и итоговых заданий по предмету «Всемирная история». Показана контекстная направленность функциональных заданий и их роль в развитии навыков высокого уровня мышления. Анализируется опыт Финляндии, Эстонии, Сингапура и Великобритании, а также пути его адаптации к казахстанской системе образования. Предлагаются методические подходы к использованию истории как средства применения знаний в реальных жизненных ситуациях.

Ключевые слова: функциональная грамотность, функциональное задание, компетентность, преподавание истории, формативное оценивание (ФО), СОР – суммативное оценивание за раздел, СОЧ – суммативное оценивание за четверть, критическое мышление, историческое мышление, международный опыт.

Abstract. The article examines the theoretical and practical foundations of systematically using functional tasks as a tool for developing students' competencies in history education. The authors describe the structure and assessment criteria of the formative, summative, and quarterly evaluation tasks they developed for the subject "World History." The contextual nature of functional tasks and their role in fostering higher-order thinking skills are demonstrated through examples. The study analyzes the best practices of Finland, Estonia, Singapore, and the United Kingdom, suggesting ways to adapt them to the Kazakhstani educational system. Methodological approaches are proposed for using history as a source of knowledge applicable to real-life situations.

Keywords: functional literacy, functional task, competence, history teaching, formative assessment (FA), section-based summative assessment (SSA), quarterly summative assessment (QSA), critical thinking, historical thinking, international experience.

Қазіргі қоғам үшін мектеп түлегі – тек білім алған емес, сол білімін өмірде еркін қолдана алатын құзыретті тұлға болуы тиіс. Оқу бағдарламаларындағы жаңартулар мен бағалау жүйесіндегі өзгерістер осы талаптан туындайды. Сол себепті де, соңғы жылдары «функционалдық сауаттылық» ұғымы білім беру кеңістігінің басты ұстанымына айналып отыр. Бұл – жай ғана термин емес, мұғалімдердің күнделікті тәжірибесінде нақты әрекетке айналуы тиіс қағидат.

Білім мазмұнын жаңартудағы басты мақсат – оқушыларды өмірлік жағдаяттарда шешім қабылдауға, ақпаратты іріктеп, оны қолдана білуге үйрету. Яғни, тек білім беру емес, сол білімін нақты жағдайда қолдана

алатын, әрекет ете алатын тұлға қалыптастыру. Бұл міндетті жүзеге асыруда функционалдық тапсырмалар басты құрал болып отыр.

Атап айтқанда, пәндік мазмұнды игеру ғана жеткіліксіз. Оқушы тарихи деректі оқып қана қоймай, оны талдай білуі, салыстыруы, заманауи өмірмен байланыстыруы тиіс. Ал мұндай біліктерді тек дәстүрлі сұрақтармен дамыту мүмкін емес. Осыдан келіп, құрылымы, мазмұны және әдістемесі өзгеше тапсырмаларды құрастыру – қазіргі мұғалімнің басты міндетіне айналып отыр.

Осы мақалада біз, тарих пәнінің мұғалімдері ретінде, өз тәжірибемізде қолданылған функционалдық сипаттағы ТЖБ, БЖБ және ФБ тапсырмаларының мазмұны мен құрылымына тоқталамыз. Сонымен қатар, шетелдік білім беру тәжірибесі мен функционалдық сауаттылықты дамытудағы тиімді тәсілдер де назарда болады. Мақсат – әріптестерімізбен тәжірибе алмасу, әдістемелік бағыт ұсыну және тарихи білім берудегі жаңа сапаға бірлесе қадам жасау.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде басты басымдық оқушының функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталып отыр. Бұл талап тарихи пәндерде де маңызды рөлге ие. Әсіресе, «Дүниежүзі тарихы» пәнінде функционалдық тапсырмаларды қолдану оқушының тарихи ойлауын дамытып, ақпаратты өмірлік жағдаяттармен байланыстыра алуына мүмкіндік береді.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушыны өмірдің өзімен бетпе-бет келетін, саналы шешім қабылдай алатын, алған білімін нақты өмірлік жағдаяттарда қолдана білетін тұлға етіп тәрбиелеуді мақсат тұтады. Бұл талап Қазақстанның да, дамыған елдердің де жаңа форматтағы оқу бағдарламалары мен бағалау жүйесіне қойылып отырған ортақ шарт. Сондықтан да білім берудің басты бағыты – оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту. Бұл ұғымның ауқымы кең әрі терең: ол тек ақпаратты білу емес, оны түсіну, пайдалану, сыни тұрғыда ой елегінен өткізу, салыстыру, талдау және шешім қабылдаумен тікелей байланысты.

Осыдан бірнеше жыл бұрын біз оқушылардың білімін тек тақырыпты қайталап айтып беру арқылы бағалап келдік. Уақыт өзгерді. Ендігі талап – оқушы білімді қаншалықты мән-мағынамен қабылдап, сол білімді әрекетке айналдыра алады? Оқушы мәтінді түсініп оқи ала ма? Дерекпен жұмыс істей ала ма? Өз көзқарасын дәлелдей ала ма? Осының бәрін анықтау үшін дәстүрлі емес, мазмұны мен құрылымы өзгертілген функционалдық тапсырмалар қажет.

Мақсат: «Дүниежүзі тарихы» пәнін оқытуда функционалдық тапсырмаларды жүйелі қолдану арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын және пәнаралық құзыреттілігін дамыту, тарихи деректерді өмірлік жағдаяттарда пайдалану қабілетін жетілдіру. Халықаралық (PISA және т.б.) зерттеулерде танылған тиімді тәжірибелерді қазақстандық білім беру жүйесіне бейімдеу арқылы тарихи ойлау мен сыни пайымдау дағдыларын қалыптастыру.

Міндеттер:

- Функционалдық тапсырмалардың теориялық негізін анықтау және олардың оқушы құзыреттілігін дамытудағы рөлін айқындау;
- Авторлық форматтағы формативті бағалау (ФБ), бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ), тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ) тапсырмаларын әзірлеу;
- Сыни және тарихи ойлауды дамытуға бағытталған контекстілік тапсырмаларды тәжірибе арқылы сынақтан өткізу;
- Финляндия, Эстония, Сингапур және Ұлыбритания сияқты елдердің тәжірибесін саралап, отандық жағдайға бейімдеу;
- Мұғалімдерге арналған әдістемелік нұсқаулықтар мен ұсыныстарды әзірлеу;
- Функционалдық тапсырмалар негізінде оқушылардың құзыреттілігін объективті өлшеудің өлшемшарттарын әзірлеу.

2. Әдістеме. Мақалада қолданылған әдістемелік негіз – конструктивистік оқыту моделіне сүйену. Бұл модель бойынша оқушы білімді дайын күйінде алмайды, оны өзінің тәжірибесі арқылы құрастырады. Осы мақсатта төмендегі әдістер қолданылды:

Сұрақ–жауап және пікірталас әдісі – тарихи деректердің маңызын талдау, түрлі көзқарастарды салыстыру;

Дереккөзбен жұмыс – тарихи құжат, карта, статистикалық мәліметтерді талдау;

Жобалық жұмыс – шағын топтарда белгілі бір тарихи кезең бойынша зерттеу жүргізу;

Кейс-стади – нақты тарихи оқиғаға байланысты проблемалық жағдайды шешу.

Функционалдық тапсырмалар үш деңгейде құрылды:

Негізгі деңгей: дереккөзден басты ақпаратты анықтау (мысалы, тарихи құжаттан басты деректі табу).

Орта деңгей: деректерді салыстырып, қорытынды жасау.

Жоғары деңгей: ақпаратты жаңа жағдайға қолдану (берілген тарихи деректер негізінде қазіргі әлемдегі ұқсас үрдістерді талдау).

Бағалау критерийлері Блум таксономиясына сәйкес жасалды. Әр тапсырма формативті бағалау элементтерімен толықтырылып, оқушылардың өздік рефлексия жасауына мүмкіндік берілді.

2.1. Функционалдық тапсырма дегеніміз не?

Функционалдық тапсырма – бұл оқушының «ойлауын іске қосатын» құрал. Ол оқушыдан дерек негізінде нақты шешім шығаруды, талдау жасауды, болжам айтуды, өз пікірін қалыптастыруды талап етеді. Әсіресе тарих пәнінде – дерек, карта, кесте, иллюстрациямен жұмыс істей отырып, тарихи сабақтастықты аңғару, себеп-салдарлық байланысты түсіну, бір құбылысты әр қырынан бағалау – оқушы құзыреттілігінің басты өлшеміне айналады.

Біздің мақсатымыз – тек тапсырма беру емес, оқушыны құндылықпен ойлауға, тарихи таным мен өмірлік тәжірибені байланыстыра алуға үйрету. Бұл – бүгінгі мұғалімнің басты миссиясы. Міне, сондықтан да біз өз тәжірибемізде функционалдық сауаттылықты арттыратын ТЖБ, БЖБ, ФБ тапсырмаларын әзірлеп, жүйелі қолдануға ден қоюымыз шарт.

«Функционалдық тапсырма» – білім беру кеңістігінде соңғы жылдары жиі қолданылып жүрген, бірақ әр мұғалім оны өз тәжірибесінде әртүрлі түсініп, әртүрлі қолданатын ұғым. Бұл – жай ғана тапсырма емес. Бұл – оқушының өмірлік жағдайларда бағыт табуына, нақты дерекке сүйеніп шешім қабылдауына, ой қорытынды жасауына, қоғаммен байланыс орнатуына ықпал ететін интеллектуалдық әрекетке шақыру құралы.

2.3. Функционалдық тапсырманың негізгі белгілері:

1. Контекстілік сипаты – тапсырма нақты өмірмен, тарихи жағдаятпен, оқушыға таныс құбылыспен байланысты болады.

2. Жоғары ойлау дағдыларын талап етуі – Bloom таксономиясының «талдау», «бағалау», «жинақтау» деңгейлеріне сәйкес келеді.

3. Шығармашылыққа жетелеуі – оқушы жеке көзқарасын білдіреді, мәселені шешудің өзіндік жолын ұсынады.

4. Нақты құрылымының болуы – оқу мақсаты, бағалау критерийі, дескрипторлар, балл шкаласы міндетті түрде көрсетіледі.

5. Құндылықтармен ұштасуы – тапсырма тарихи мұра, адамгершілік, ұлтжандылық, ынтымақтастық сынды құндылықтарға негізделеді.

Мұндай тапсырмалар оқушыдан: Тарихи фактілерді салыстыруды; Дереккөзбен жұмыс істеуді; Өз тұжырымын дәлелдеуді; Ғылыми немесе тарихи мәтіннен ақпарат іріктеп алуды;

Картамен, диаграммамен жұмыс жасауды талап етеді.

2.4. Дәстүрлі тапсырма мен функционалдық тапсырманың айырмашылығы:

Дәстүрлі және функционалдық тапсырмаларды салыстыру

Кесте №1

Дәстүрлі тапсырма	Функционалдық тапсырма
Қайталау мен жаттауға негізделеді	Қолдану, пайымдау, дәлелдеу, талдау талап етіледі
Нақты жауап бар (мысалы: бір сөйлем)	Бірнеше шешімі немесе көзқарасы болуы мүмкін
Оқушы пассив қабылдаушы	Оқушы белсенді ой жүргізуші, дербес шешім иесі
Теориялық мазмұн	Практикалық, өмірмен байланысты мазмұн

Функционалдық тапсырманың басты мақсаты – білімді әрекетке айналдыру. Бұл – жай ғана білім көрсеткіші емес, оқушының ойлау жүйесінің көрінісі. Осы себепті де біз өз тәжірибемізде әр тапсырманың артында нақты мақсат, нақты бағалау жүйесі, және ең бастысы – нақты өмірмен байланыс тұруына назар аудару қажет.

2.5. Тарих пәніндегі функционалдық тапсырмалардың рөлі

Тарих – жай деректер тізбегі емес. Бұл – халықтың жады, ұлттың жүріп өткен жолы, өркениеттің сабақтастығы. Сол себепті тарих пәнін оқытуда функционалдық тапсырмалардың рөлі ерекше маңызды. Себебі тарихи білім тек есте сақтау үшін емес, қоғамды түсіну, уақытты саралау, болашақты бағамдау үшін қажет.

Функционалдық тапсырмалар арқылы оқушы тарихи ақпаратты тек қабылдап қоймайды, оны өзіндік оймен қорытады, салыстырады, талдайды, тіпті қазіргімен байланыстырып пікір білдіреді. Бұл – оқушыны «тарихты үйренуші» емес, тарихи пайым жасаушы тұлға деңгейіне көтеретін әдістеме.

Бұл тапсырмалар неге маңызды?

1. Тарихи сананы қалыптастырады

Оқушы оқиғаны тек дерек ретінде емес, мәні бар, сабақ алуға тұрарлық үдеріс ретінде қабылдайды. Мысалы, «Егер Әмір Темір Батысқа жорық жасамағанда не болар еді?» деген сипаттағы тапсырма баланы ойлауға, өз логикасын құруға жетелейді.

2. Уақыт пен кеңістік түсінігін дамытады

Тарихи картамен, шежірелік кестемен, уақыт сызығымен жұмыс істей отырып, оқушы оқиғалар арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды ажыратуды үйренеді.

3. Сыни ойлауды дамытады

Тарих – пікір мен ұстанымдар күресі. Ал функционалдық тапсырмалар дәл осы алаңда оқушыны дерекке сүйене отырып жеке көзқарасын білдіруге итермелейді.

4. Ақпаратпен жұмыс істеу мәдениетін қалыптастырады

Мәтін, карта, диаграмма, тарихи дереккөз – осының бәрі оқушыны ақпаратты сұрыптауға, құрылымдауға, нақты дәлелмен сөйлеуге үйретеді.

5. Құндылыққа бағыттайды

Мысалы, әл-Фараби туралы мәтінмен берілген тапсырма оқушыны тек ғалым ретінде тануға емес, отансүйгіштік, зияткерлік мұра, жаһандық ғылымға қосқан үлес сынды құндылықтарды бағалауға тәрбиелейді.

Мысал: 6-сыныпта оқытылатын «Ислам мәдениетінің алтын ғасыры» бөлімінде оқушы Әл-Бируни мен Ибн Синаның ғылыми мұрасын салыстырады. Бұл жерде оқушы тек фактімен шектелмей, олардың жаңалықтарының Еуропа ғылымына ықпалын сипаттап, тарихи сабақтастық тұрғысынан қорытынды жасайды. Бұл – функционалдық тапсырманың тарихи білімді өмірмен ұштастыра отырып беруінің жарқын мысалы.

Қорыта айтқанда, тарих пәнінде функционалдық тапсырмаларды жүйелі қолдану – оқушыны тарихты «жаттап алушы» емес, өткеннен сабақ алып, болашаққа көз жүгірте алатын парасатты ұрпақ ретінде қалыптастырудың алғышарты.

3. *Практикада қолдану.* Біз тәжірибемізден алынған функционалдық тапсырмалар келесі үш негізгі санатқа бөлінеді: формативті (ФБ), бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) және тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ)

тапсырмалары. Әрқайсысының құрылымы белгілі бір мақсатты көздейді, әрі нақты педагогикалық нәтижені қамтамасыз етеді.

3.1. Формативті тапсырмалар (ФБ)

Мақсаты – сабақ барысында оқушылардың түсінігін дамыту, бағыт беру және мотивацияны арттыру.

Мысал 1: "Мен – ортағасырлық шаруамын"

Оқушыларға IX–X ғасырдағы шаруаның өмірін елестету тапсырылады.

Олар «бір күнін» күнделік ретінде жазып, шаруаның шаруашылығы, отбасы өмірі мен әлеуметтік мәртебесін сипаттайды.

Бағалау критерийлері: түйін жасауы, тарихи дәлдік, құндылықтық айтылым.

Бұл тапсырма оқушыға тарихи кезеңді сезіндіреді, шығармашылық тұрғыда ойлау мен мәтінді қабылдауды дамытады.

3.2. Бөлім бойынша жиынтық бағалау (БЖБ)

Мақсаты – бөлім соңында оқушының алған білімін жүйелі түрде тексеру, сол арқылы оның функционалдық сауаттылық деңгейін анықтау.

Мысал 2: "Ислам мәдениетінің алтын ғасыры"

Әл-Бируни мен Ибн Синаның ғалымдық еңбектерін салыстырып, олардың Еуропа ғылымына ықпалын бағалау.

Құрылымы: мәтінге сүйену + кесте құру + қысқа аналитикалық шығарма.

Оқушыдан не талап етіледі: салыстыру, дәлелдеу, қорытынды жасау.

Мұндай БЖБ тапсырмасы тарихи сабақтастықты, пікір дәлелдеуді және сыни ойлауды қалыптастырады.

3.3. Тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ)

Мақсаты – стандартталған форматта осындай дағдыларды бағалау, бірақ дәстүрлі тесттерден бір саты жоғары деңгейде.

Мысал 3: «Рим империясы Шығыста қалай сақталды?»

Алғашында оқушыға қысқа мәтін беріледі.

Содан кейін 5 сұраққа жауап беруі керек, сұрақтар әртүрлі: сәйкестендір, себеп ізде, салыстыр.

Бағалау дескрипторлары: мазмұн, дәлел, тұжырым.

Мұнда оқушы тек мәтінмен танысу емес, оны талдай отырып, өз ойын құрылымдайды.

3.4. Қол жеткен педагогикалық нәтижелер

- Мотивация өсті — енжар оқушылардан да шығармашылық жауаптар алынды.

- Тарихи мәтінмен жұмыс дағдылары жақсарды.

- Сыни ойлау қабілеті дамыды.

- Жазбаша сөйлегенде ойды жүйелі жеткізуді үйренді.

3.5. *Қорытынды ой.* Біздің жасаған ФБ, БЖБ және ТЖБ тапсырмалары оқушыны тек білім жинаушы емес, тарихи дерекке сүйене отырып, өз пайымын білдіретін тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған. Бұл мақсатқа

жету үшін: нақты мақсат, нақты құрылым және нақты бағалау жүйесі болу керек.

3.6. Шетелдік тәжірибе – деректер мен әдістемелік үлгілер

Финляндия. Білім беру сапасының халықаралық бағалауда көрініс табатын әдістемесімен танымал.

Мысалы, PISA-2018 функционалдық сауаттылық саласында Финляндия үздік құрылымды әдістері мен практикалық тапсырмаларын пайдаланды. Оқушылар өмірлік мысалдарға негізделген дағдыларды меңгеруге бағытталған тапсырмалар арқылы білімдерін тереңдетеді.

Эстония. Оқушылар PISA-2022-де функционалдық оқу үлгісі бойынша жоғары нәтиже көрсетті (Пәнаралық талдау негізі) – Еуропада көшбасшы.

Эстондық мектептер цифрлық құралдар мен сыни ойлауға бағдарланған тапсырмалармен жұмыс істейді. Бұл оларды ақпаратты түсініп, пайымдап, өмірлік жағдайға бейімдеуге дағдыландырады.

Сингапур. PISA-2022-де оқушылар оқуда және ғылымда ең жоғары нәтиже көрсетіп, логикалық және көпқырлы тапсырмаларды іске асыруда үздік деп танылды. Эссе және проблемаларға шығармашыл шешім табу соның айқын дәлелі.

Ұлыбритания. GCSE және A-Level (Ұлыбританияның орта және жоғары орта білім жүйесіндегі ресми емтихандар) емтихандарындағы тарих және гуманитарлық пәндер эссе форматында өтеді. Мамандар - оқушылардан дәлелге негізделген логикалық жауап талап етеді. Бұл форма функционалдық сауаттылықтың жаһандық трендіне сай келеді.

4. Ұсыныстар:

1. Функционалдық сауаттылықты бағалауға арналған бірыңғай өлшемшарттар енгізу.

2. Мұғалімдердің құзыреттілікке бағытталған тапсырма құрастыру дағдыларын жетілдіру курстарын көбейту.

3. Тарих және құқық негіздері сабақтарында пәнаралық байланысы бар кейс-тапсырмаларды жүйелі енгізу.

4. Жиынтық бағалауда жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын тексеретін тапсырмалардың үлесін арттыру.

5. Қорытынды

Зерттеу нәтижесі «Дүниежүзі тарихы» пәнінде функционалдық тапсырмаларды жүйелі қолдану оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға және пәнаралық құзыреттілікті жетілдіруге елеулі әсер ететінін көрсетті. Бұл тәсіл оқушылардың тарихи ойлауын тереңдетіп қана қоймай, олардың деректерді өмірлік жағдаяттарда қолдану қабілетін арттырады.

Халықаралық тәжірибе мен отандық зерттеулерге сүйене отырып, ұсынылған әдістемені кеңінен қолдану педагогтердің кәсіби шеберлігін жетілдіріп, білім беру сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

Қазақстандық әдебиеттер:

1. ҚР Оқу-ағарту министрлігі Ыбырай Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерінің таңдау курстарының үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы «Дүниежүзі тарихы» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламалары

2. «Орта білім беру ұйымдарының оқу процесінде заманауи педагогикалық технологияларды іске асыру бойынша әдістемелік ұсынымдар». – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2024. – 160 б.

3. «Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерді оқытуда ұлттық құндылықтарды (Ұлттық мүдде, Ар-ұят, Талап) қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар». - Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2024. – 400 б.

4. «Руководство для педагогов и руководителей общеобразовательных школ по реализации формативного оценивания» – город Астана: Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, 2024. – 43 стр.

5. «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Құқық негіздері» пәндерін оқытуда білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. - Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2024. – 200 б.

6. 5-9-сыныптардың білім алушыларының пәндік және метапәндік дағдыларын дамыту үшін тапсырмалардың алуан типтері мен түрлерін әзірлеу бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 48 б.

7. Білім алушылардың оқу жетістіктерін формативті бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 80 б.

8. Педагогикалық өлшемдер орталығы. Жиынтық бағалау тапсырмаларын әзірлеу әдістемесі. НЗМ, 2022.

Халықаралық және шетелдік дереккөздер:

PISA туралы ресми статистика (Estonia)

9. Haridus- ja Teadusministeerium (Эстония)
“According to PISA 2022, Estonian students ranked 6th in functional reading... The average result in Estonia is 511 points...”
<https://hm.ee/en/ministry/statistics-and-analysis/pisa>

10. OECD – PISA Results 2022 (Volume III) – Estonia Factsheet
https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-results-2022-volume-iii-factsheets/estonia_9e8b79ea-en.htm

11. Education GPS – Estonia Student Performance (PISA 2022)
<https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=EST&topic=PI&reshold=10>

12. PISA туралы талдау (шолулар)

Study in Estonia – “PISA 2022: Estonia’s education is the best in Europe”
<https://www.studyinestonia.ee/news/pisa-estonian-15-year-olds-top-european-knowledge-scoreboard>

13. e-Estonia – “PISA test 2022 results: Estonia’s education is the best in Europe”
<https://e-estonia.com/pisa-test-2022-results-estonian-students-rank-high-in-europe/>

14. Ұлыбритания – GCSE / A-Level тарихы

Pass History Exams – “A Level History Essay Structure – A Guide”
<https://passhistoryexams.co.uk/a-level-history-essay-structure/>

15. Эстониядағы білім жүйесі туралы мақала

The Guardian – “Free lunches, brain breaks and happy teachers: why Estonia has the best schools in Europe”
<https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2024/mar/27/free-lunches-brain-breaks-and-happy-teachers-why-estonia-has-the-best-schools-in-europe>

ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ БАҒЫТТАҒЫ ТАРИХ ПӘНІ БОЙЫНША БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ МЕН ІСКЕ АСЫРЫЛУЫ

Шакиев Серик Кошербаевич

Асылбекова Алуа Маратовна

«Әлихан Бөкейхан атындағы лицей-мектебі» КММ

Павлодар қ., Қазақстан

Андатпа. Бұл әдістемелік мақалада қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәні бойынша бағалау жүйесінің ерекшеліктері мен оның практикалық қолданылуы қарастырылған. Зерттеу барысында қалыптастырушы және критериалды бағалау әдістерінің оқушылардың пәнге деген мотивациясын арттыру және тарихи ойлау қабілетін дамытудағы тиімділігі дәлелденді. Мақала мұғалімдерге бағалау жүйесін өз сабақтарында сәтті енгізуге арналған практикалық ұсыныстар береді. Бұл әдістеме білім сапасын көтеруге және оқу-тәрбие процесін жетілдіруге бағытталған.

Түйін сөздер: білім беру, зерттеуші, мотивация, тарихты түсіну, сапалы білім, болашақты болжау.

Аннотация. В данной методической статье рассмотрены особенности системы оценки по предмету «История» общественно-гуманитарного направления и её практическое применение. В исследовании доказана эффективность формирующего и критериального оценивания в повышении мотивации учащихся и развитии их исторического мышления. Статья содержит практические рекомендации для учителей по успешному внедрению системы оценки в учебный процесс. Данный методический подход направлен на повышение качества образования и совершенствование учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: образование, исследователь, мотивация, понимание истории, качественное образование, прогнозирование будущего.

Abstract. This methodological article examines the features of the assessment system in the social-humanitarian history subject and its practical implementation. The study proves the effectiveness of formative and criterial assessment methods in enhancing students' motivation and developing their historical thinking skills. The article provides practical recommendations for teachers on successfully integrating the assessment system into their teaching practice. This approach aims to improve the quality of education and advance the teaching and learning process.

Keywords: education, researcher, motivation, understanding of history, quality education, forecasting the future

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәні – оқушылардың тарихи оқиғалар мен құбылыстарды түсіну, мәдениет пен қоғамды тереңірек танып-білу дағдыларын қалыптастырудағы маңызды пәндердің бірі. Осы пәнді оқыту мен бағалау жүйесі оқушылардың пәнге деген қызығушылығы мен танымдық белсенділігін арттыруға, тарихи ойлау мен сын тұрғысынан көзқарас қалыптастыруға ықпал етеді.

Бағалау – білім беру үдерісінің ажырамас бөлігі, оның тиімділігі оқушының білім деңгейін объективті бағалап қана қоймай, оқыту процесін жетілдіру мен оқушының жеке тұлғалық даму мүмкіндіктерін дамытуға мүмкіндік береді. Әсіресе қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерде бағалау әдістері мазмұн мен тәсіл тұрғысынан ерекшеленеді, себебі олар оқушылардың сыни ойлау, тарихи талдау және коммуникативтік дағдыларын дамытуға бағытталған.

Халықаралық тәжірибелер көрсеткендей, тарих пәнінде бағалаудың интегративті және жан-жақты тәсілдерін қолдану оқушының пәнге деген мотивациясын арттырып, білім сапасын жоғарылатуда тиімді болып табылады (Black & Wiliam, 1998; Gipps, 2005). Сонымен қатар, Қазақстандағы білім беру жүйесіндегі соңғы реформалар бағалау жүйесін жаңғыртып, оқушылардың оқу жетістіктерін жан-жақты қарастыруға бағытталған критерийлік және формативті бағалауды енгізуді көздейді (ҚР Білім және ғылым министрлігі, 2017).

Осы тұрғыдан алғанда, қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәні бойынша бағалау жүйесінің ерекшеліктерін зерттеп, оны практикалық тұрғыда іске асыру әдістерін талдау қазіргі білім беру жағдайында өзекті әрі маңызды мәселе болып табылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәнін оқытуда қолданылатын бағалау жүйесінің ерекшеліктерін анықтап, оны тиімді іске асыру жолдарын зерттеу мақсатын іске асыруда, алдымызға бірнеше міндеттері айқындалды:

1. Халықаралық және отандық әдебиеттерге шолу жасап, тарих пәнін бағалаудың теориялық негіздерін қарастыру (Black & Wiliam, Gipps, ҚР Білім министрлігі нормативтері және т.б.).

2. Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәнінде қолданылатын бағалау әдістерінің түрлері мен ерекшеліктерін талдау.

3. Бағалау жүйесінің тиімділігін арттыруға бағытталған практикалық ұсыныстар жасау.

4. Қазақстандағы тарих пәнін бағалаудағы қазіргі жағдай мен реформаларды зерттеу.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәні оқушыларға өткен дәуірлерді түсіну, тарихи оқиғалар мен тұлғаларды бағалау, қоғамның даму заңдылықтарын зерттеу мүмкіндігін береді. Бұл пән білім беру жүйесінде маңызды орын алады, себебі ол оқушылардың тарихи санасын

қалыптастырумен қатар, олардың сыни ойлау, зерттеу және коммуникативтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Алайда, тарих пәнін бағалау жүйесі өз ерекшеліктеріне ие, себебі бұл пәннің мазмұны көп қырлы және интерпретацияларға негізделген. Оқушылардың білімін тек факт бойынша бағалау жеткіліксіз; олардың талдау қабілеті, тарихи көзқарастары мен пайымдаулары да назарға алынуы тиіс. Сондықтан бағалау әдістері тарих пәнінің мазмұны мен мақсатына сәйкес жан-жақты, интегративті болуы керек.

Халықаралық тәжірибелер де тарих пәнін бағалаудың инновациялық әдістерін қолданудың тиімділігін дәлелдеді. Мысалы, формативті бағалау оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың зерттеушілік және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді (Black & Wiliam, 1998; Gipps, 2005).

Әдістеме. Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәнін бағалау жүйесі – оқушының тарихи білімін, деректермен жұмыс істеу дағдысын, ойлау қабілетін және көзқарасын кешенді түрде бағалауға бағытталған. Бұл жүйе оқыту процесінде тек нәтижені емес, оқу барысын, оқушының даму траекториясын да бақылауға мүмкіндік береді. Әдістеме – бағалаудың ғылыми-теориялық негіздерін, оның кезеңдерін, принциптері мен практикалық іске асырылу жолдарын қамтиды.

- Тарих сабақтарында оқушының тақырыпты түсінгенін бағалаудың екі түрін қарастыруға болады;

- Тақырыпты үстірт түсініп, тек оқиғаның осылай болғанын бағалау;

Тақырыптың мәтінін жете түсініп, оны талдап, баға бере алатындай болғанын бағалау. Сол себепті қазіргі уақытта тарих сабақтарында мәтіндердің ұзақтығына байланысты оқушылар сабаққа қызығушылық танытпайды. Бірер минуттар ғана талпынып, сосын белсенділігі төмендеп қалатынын бәріміз білеміз. Өткені қазір адамзаттың өзгеруі жүріп жатыр. Ұзақ уақыт бір нәрсені қарауға, көп отыруға, оны талқылауға жастардың құлшынысы жоқ. Смартфондарға балалар неге қызығып қарайды? Себебі ондағы берілетін ақпараттар қысқа, тез-тез жылжиды, жылдам өрбеді. Тик-ток, инстаграмм желілерін қараңыздар. Бейнелроликтер бәрі қысқа-қысқа. Міне, сабақта да оқушылардың ойларын ауыстырып отыру қажет. Тақырыптағы тапсырмаларды түрлендіріп, сұрақтарды басқаша қою, әр түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалану қажеттілігі туындап тұр. Ойын түрлері арқылы зияткерлік, танымдық қасиеттерін дамыту заман талабы болып тұр. Өздігінен ойланатын, өз пікірлерін айтатын тапсырмалар беру мұғалімдерге міндет болып тұрған тәрізді.

Тағы бір айтарлық жағдай ол, сабақ мақсаттарын дұрыс қою болып табылады. Сабақтың мақсаттарын дұрыс қойғанда ғана тақырып дұрыс меңгеріледі. Бұл, сабақтағы оқушы жұмысының нәтижесін мұғалімнің болжауы. Оқушы жұмысының нәтижесі қандай екенін білу.

Мұғалімнің сабақта қандай тапсырмалар беру керектігін алдын-ала жоспарлау. Сабақтың мақсатын нақты, түсінікті және қол жеткізуге болатын

етіп таңдау білім алу процесінің тиімділігін арттырады. Егер мақсат дұрыс қойылса, оқушының мотивациясы жоғары болады, себебі ол не үшін және қалай оқып жатқанын түсінеді. Сондай-ақ, дұрыс мақсаттар оқу бағдарламасының құрылымын нақтылап, әрбір сабақтың бағытталуын қамтамасыз етеді.

Иә, сабақта тапсырмаларды дұрыс ұйымдастыру өте маңызды. Себебі, дұрыс ұйымдастырылған тапсырмалар оқу процесін жеңілдетіп, оқушылардың қызығушылығын арттырады, әрі олардың тиімді әрі өнімді жұмыс жасауына ықпал етеді. Тапсырмаларды дұрыс құрылымдау оқу материалын жүйелі түрде меңгеруге көмектеседі, бұл оқушының ақпаратты жақсы қабылдап, есте сақтауына әсер етеді.

1. Дәйектілік — тапсырмалар күрделіліктің деңгейіне қарай орналасуы тиіс. Алғашқы тапсырмалар жеңіл болу керек, ал кейінірек, оқушылардың дағдылары артқан сайын, күрделірек тапсырмалар беруге болады.

2. Түрлі тапсырмалар — тек қана бір типтегі тапсырмаларды бермей, әр түрлі тапсырма түрлерін енгізу керек (мысалы, сұрақтар, практикалық тапсырмалар, топтық жұмыстар), бұл оқушылардың қызығушылығын сақтап, оқуды әртараптандыруға көмектеседі.

3. Уақытты тиімді пайдалану — тапсырмалардың орындалу уақытын дұрыс жоспарлап, оқушыларға оларды орындау үшін жеткілікті уақыт беру қажет.

4. Қолдау көрсету — тапсырмаларды орындауда оқушыларға қажет болған жағдайда көмек көрсету, бағыттау маңызды.

Бағалау жүйесінің даму кезеңдері

1. Дәстүрлі (суммативті) бағалау кезеңі

Бұл кезеңде оқушылардың тек фактілік білімдері тексерілді (дұрыс/бұрыс жауап, есте сақтау деңгейі). Бағалау жиі бақылау, тест, емтихан түрінде жүргізілді.

2. Қалыптастырушы бағалау кезеңі.

21 ғасырда бағалаудың оқытуды жетілдіру құралы ретіндегі рөлі арта бастады. Бұл кезеңде бағалау оқушының білім алудағы прогресін анықтауға бағытталып, кері байланыс пен рефлексияға мән берілді.

3. Критериалды бағалау жүйесінің енгізілуі.

Қазақстанда 2016 жылдан бастап жаңартылған білім мазмұны аясында бағалаудың жаңа түрі – критериалды бағалау енгізілді. Бұл жүйеде нақты өлшемдер мен дескрипторлар арқылы оқушылардың жетістігі анықталады.

Бағалау жүйесінің негізгі принциптері.

1. Айқындық пен ашықтық - бағалау критерийлері алдын ала оқушыларға таныстырылады.

2. Әділдік пен объективтілік - баға нақты көрсеткіштер негізінде қойылады.

3. Жүйелілік және үздіксіздік - оқу процесі барысында үнемі бағалау жүргізіледі.

4. Жеке оқыту траекториясын ескеру - әр оқушының даму деңгейі ескеріледі.

5. Мотивация мен қолдауға бағытталу - оқушыны ынталандыру, өзіне сенімділік қалыптастыру.

Оқыту процесінде қолданылатын бағалау әдістері

1. Қалыптастырушы бағалау әдістері:

«Басбармақ», «Бағдаршам», «Екі жұлдыз, бір тілек» арқылы жедел кері байланыс беру;

Топтық жұмыстар мен жұптық тапсырмалардан кейін өзін-өзі және бірін-бірі бағалау;

Сабақ соңында рефлексия парақтарын толтыру.

2. Критериалды бағалау:

Оқушы жұмыстары алдын ала анықталған критерий мен дескрипторлар арқылы бағаланады;

Жазбаша жауап, тарихи деректерді талдау, эссе жазу кезінде қолданылады;

Нәтиже нақты баллдық шкала арқылы көрінеді.

3. Жобалық және зерттеу жұмыстары:

Оқушылар тарихи тақырыпқа қатысты шағын жоба, презентация, постер немесе зерттеу жұмысын орындайды;

Шығармашылық, сыни ойлау, деректерді салыстыру қабілеттері бағаланады.

4. Диалогтық бағалау (ауызша сұрақтар):

Сабақтағы сұрақ-жауап, пікірталас, пікір айту, аргумент келтіру;

Оқушының ойлау логикасы мен тарихи пайымдауы ескеріледі.

5. Тест тапсырмалары:

Мазмұнды меңгеру деңгейін анықтау мақсатында қолданылады (ашық/жабық тест).

6. Жазбаша жұмыстар:

Тарихи эссе, салыстырмалы кесте, хронологиялық тапсырмалар;

Логикалық ойлау, себеп-салдар байланысын анықтау, тұжырым жасау бағаланады.

Әдістеменің тәжірибеде қолданылуы және тиімділігі.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәнін оқытуда критериалды және қалыптастырушы бағалау әдістерін қолдану білім сапасын арттыруға, оқушылардың пәнге қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді. Бұл әдістемені тәжірибеде 10-сыныптағы «Қазақ хандығының құрылуы» тақырыбын өткен сабақта қолдандым.

Критериалды бағалау үшін оқушылар Қазақ хандығының құрылуына әсер еткен факторларды талдап шағын-эссе жазды. Бағалау нақты критерийлер (дерек қолдану, сыни ойлау, қорытынды, тілдік сауаттылық) негізінде жүргізілді. 70%-ға жуық оқушы тарихи деректерді дұрыс қолданып, 60%-дан астамы сыни тұрғыдан ойлау қабілетін көрсетті. Бұл олардың тек

білімді игеріп қана қоймай, оны талдай алу қабілетін де дамытқанын көрсетті.

Бағалау жүйесін қолдану нәтижесінде:

- Оқушылардың сабаққа белсенді қатысуы артты;
- Бағалау ашық және әділ жүргізілді;
- Сыни ойлау, тарихи талдау дағдылары дамыды;
- Мұғалім үшін нақты кері байланыс қалыптасты.

Жалпы, бұл әдістеменің тиімділігі оқушы жетістігін нақты бағалауға, оқу үдерісін жақсартуға және білім сапасын арттыруға ықпал етті.

Тарих сабақтарында оқушылардың мәтінді талдау және өз ойын жеткізу дағдыларын дамыту — өте маңызды. Мұндай тапсырмалар оқушылардың сыни ойлауын, деректермен жұмыс істеу қабілетін және тарихи оқиғаларға жеке көзқарасын қалыптастырады.

Міне, мәтінді талдау және өз ойын жеткізуге бағытталған тапсырмаларға бірнеше мысал:

2.1. Өз тәжірибемнен бөлісу.

1. Тарихи деректермен жұмыс:

Тақырып: "Қазақстанның тәуелсіздік алу жолдары"

Әдіс-тәсілдер:

Деректерді

талдау:

Оқушыларға тарихи деректер (құжаттар, хаттар, мақалалар, естеліктер)

ұсыну, оларды талдауға бағыттау. Мысалы, "Қазақ хандығының құрылуы

туралы деректер" немесе "Қазақ даласындағы XX ғасырдың басындағы саяси өзгерістер туралы құжаттар".

Жұмыс формасы:

Топтық жұмыс: Оқушыларға әртүрлі тарихи деректер мен құжаттар ұсынылады. Олар бірлесе отырып деректерді талдайды, содан кейін алған білімдерін топта талқылайды. Топтар арасындағы талқылаудан кейін қорытынды жасалады.

Бағалау:

Деректерді дұрыс интерпретациялау және олардың тарихи маңызын ашу (60%). Талқылаудың тиімділігі мен логикасы (40%).

2. Сұрақ-жауап әдісі:

Тақырып: "Екінші дүниежүзілік соғыс және оның салдары"

Әдіс-тәсілдер:

Тарихи сұрақтар

мен

тапсырмалар:

Оқушыларға сұрақтар қойып, олардың түсініктерін тексеру. Мысалы,

"Екінші дүниежүзілік соғыстың себептері мен нәтижелері" деген тақырыпқа сұрақтар:

Соғыстың басталуына қандай факторлар әсер етті?

Кеңес Одағының соғыстағы басты жеңістері қандай болды?

Соғыстың кейінгі әлемдік тәртіпке әсері қандай?

Жұмыс формасы:

Пікірталас: Оқушылар сұрақтар бойынша өз пікірлерін білдіреді және әрбір пікірге қарсы аргументтер келтіреді.

Шағын топтарда сұрақ-жауап: Оқушылар топтарға бөлініп, әр топқа сұрақтар қойылады. Әр топ сұрақтың жауабын іздейді, кейіннен барлық сыныпқа ұсыныс жасайды.

Бағалау:

Жауаптардың мазмұндылығы мен дәлдігі (50%).

Жауаптарды дәлелдермен негіздеу (50%).

3. Жоба әдісі:

Тақырып: "Ұлы Жібек жолы және оның тарихы"
Әдіс-тәсілдер:

Жоба жазу: Оқушыларға Ұлы Жібек жолы туралы зерттеу жүргізіп, өздері тандап алған белгілі бір кезең немесе оқиға бойынша ғылыми жоба жасау ұсынылады.

Жұмыс формасы:

Жоба қорғау: Оқушылар өз жобаларын қорғау үшін презентация жасап, сынып алдында тақырыпты таныстырады. Оқушылар жобаларына қатысты сұрақтарға жауап береді.

Бағалау:

Жобаның мазмұны мен тереңдігі (40%).

Презентацияның сапасы мен қорғаудың кәсібилігі (30%).

Қорытындының дәлдігі және талдаудың тереңдігі (30%).

4. Дебаттар мен пікірталастар:

Тақырып: "Қазақстан тәуелсіздігі: 1991 жылдағы оқиғалар"
Әдіс-тәсілдер:

Пікірталас: Оқушыларға Қазақстанның тәуелсіздік алу жолындағы тарихи

кезеңдер туралы пікірталас ұйымдастыру. Мысалы, "Қазақстанның тәуелсіздігі: қауіп-қатерлер мен мүмкіндіктер" немесе "1991 жылғы желтоқсандағы оқиғалар: Қазақстанның тәуелсіздігіне ықпалы" деген тақырыптарды талқылауға болады.

Жұмыс формасы:

Оқушылар екі топқа бөлініп, әр топқа қарсы пікір білдіруге арналған аргументтер беріледі. Топтар өздерінің пікірлерін дәлелдей отырып, қарсылас топтың аргументтеріне жауап береді.

Бағалау:

Логика мен дәлелдер (50%).

Тақырыпты терең түсіну мен талқылаудың тереңдігі (30%).

Спикерлік дағдылар мен тілдік сауаттылық (20%).

5. Кейс-стадиді талдау:

Тақырып: "Қазақ хандығының құрылуы және оның ішкі саясаты"
Әдіс-тәсілдер:

Кейс-стадиді талдау: Оқушыларға қазақ хандығының құрылуы туралы нақты бір тарихи жағдайды ұсыну және оның саяси, әлеуметтік,

экономикалық аспектілерін талқылауға бағыттау. Мысалы, "Қазақ хандығының ішкі саяси жағдайы мен билеуші топтардың қарым-қатынасы" деген кейс ұсынылады.

Жұмыс формасы:

Оқушылар топтарға бөлініп, әрбір топқа белгілі бір тарихи кезең немесе оқиға беріледі. Олар сол оқиға бойынша дәлелдер келтіріп, жағдайды қалай шешуге болатыны туралы өз шешімдерін ұсынады.

Бағалау:

Тарихи факттердің дәлдігі мен талдаудың тереңдігі (60%).

Ұсынылған шешімдердің логикасы мен іске асырылуы (40%).

6. Тарихи рөлдік ойындар:

Тақырып: "Қазақ халқының көшпенді өмірі"

Әдіс-тәсілдер:

Рөлдік ойын: Оқушыларға белгілі бір тарихи кезеңдегі көшпенді қоғамның мүшелері (хан, батыр, би, әскербасшы) рөлінде ойнау ұсынылады. Мысалы, "Қазақтың батырлары мен олардың саяси шешімдері" тақырыбында рөлдік ойын ұйымдастыру.

Жұмыс формасы:

Оқушылар белгілі бір тарихи рөлді орындап, сол тұлға ретінде өз шешімдерін қабылдайды және талқылайды. Бұл тәсіл оқушылардың тарихи оқиғаларды эмоционалды түрде түсінуіне мүмкіндік береді.

Бағалау:

Тақырыпты тарихи контексте дұрыс түсіну (50%).

Рөлді дұрыс орындау және өз шешімдерін қорғау (50%).

6. Ұсынымдар

1. Бағалау жүйесінің әртүрлі әдіс-тәсілдерін енгізу

Ұсыным 1: Бағалаудың әртүрлі әдістерін қолдану арқылы оқушылардың білімін жан-жақты тексеру қажет. Тарих пәнінде тек стандартты тестілер мен эсселер ғана емес, сонымен қатар практикалық тапсырмалар, пікірталастар, жобалар, рөлдік ойындар мен деректермен жұмыс істеу сияқты әдістерді пайдалану тиімді. Бұл тәсілдер оқушылардың аналитикалық ойлау, шешім қабылдау және тарихи оқиғаларды терең түсіну дағдыларын дамытуға көмектеседі.

2. Критикалық ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған бағалау

Ұсыным 2: Тарих пәнінде оқушылардың тек оқиғаларды біліп қоймай, сол оқиғалардың себеп-салдарлық байланысын түсінуі маңызды. Сондықтан бағалау жүйесі оқушылардың критикалық ойлау, талдау және салыстыру дағдыларын дамытуды қамтуы керек. Бұл үшін тұлғалық, қоғамдық және тарихи тұрғыдан оқиғаларды саралау қажет.

3. Бағалауда оқушылардың өздік жұмысын және шығармашылық қабілетін ескеру

Ұсыным 3: Тарих пәні бойынша бағалау жүйесі оқушының шығармашылық қабілеттерін және өздік жұмыстарын ескеруі тиіс.

Оқушыларға тақырыпты зерттеп, өз көзқарастарын ашық білдіру мүмкіндігін беру қажет.

Бағалау критерийлері:

4. Оқушыларға кері байланыс беру

Ұсыным 4: Оқушылардың жетістіктері мен кемшіліктері туралы жүйелі түрде кері байланыс беруді ұйымдастыру маңызды. Бұл олардың оқу процесінде түзету жасап, алдағы уақытта білім деңгейін көтеруге көмектеседі.

Қолданылатын әдіс-тәсілдер:

5. Бағалау критерийлерін ашық және әділ қою

Ұсыным 5: Бағалау критерийлерін алдын ала анықтап, оқушыларға ашық түрде ұсыну қажет. Бұл оқушыларға олардың жұмысының нақты қандай талаптарға сай бағаланатынын түсінуге мүмкіндік береді.

6. Оқушылардың жеке және топтық жұмысын бағалау

Ұсыным 6: Бағалау жүйесі оқушылардың жеке және топтық жұмыстары бойынша тиімді болуы керек. Оқушыларға топтық жұмыс жасауды үйрету арқылы олардың қоғамдағы ынтымақтастық және ұжымдық жұмыс дағдыларын дамытуға болады.

7. Технологияларды пайдалану арқылы бағалауды жаңарту

Ұсыным 7: Білім беру жүйесіне заманауи технологияларды енгізу арқылы бағалау жүйесін жаңартуға болады. Бұл оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін тиімді етеді.

8. Кең ауқымды бағалау

Ұсыным 8: Оқушылардың тарих пәні бойынша терең білім алуын қамтамасыз ету үшін, оларды жалпы тарихи концепциялар мен тұжырымдамалар бойынша бағалау қажет. Бұл барлық маңызды тақырыптар мен мәселелердің бір тұтас жүйе ретінде қаралуына мүмкіндік береді.

Қорыта келе, бұл әдістемелік мақалада қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәні бойынша бағалау жүйесінің ерекшеліктері мен оны практикалық іске асыру жолдары жан-жақты қарастырылды. Зерттеуде қалыптастырушы және критериялды бағалау әдістерінің тиімділігі дәлелденіп, олардың оқушылардың тарихи ойлау қабілеті мен пәнге деген мотивациясын арттырудағы маңызы көрсетілді.

Практикада қолданылған бағалау тәсілдері мұғалімге оқу процесін тиімді ұйымдастыруға, оқушылардың даму деңгейін нақты бағалауға және оқыту сапасын үздіксіз жетілдіруге мүмкіндік береді. Сондықтан бұл әдістеме қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәнін оқытатын мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыруға, сондай-ақ білім беру үдерісінің сапасын көтеруге маңызды үлес қосады.

Сонымен қатар, тиімді бағалау жүйесін енгізу мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты нығайтып, оқушылардың өз білімдері мен жетістіктерін түсінуіне ықпал етеді. Бұл оқыту процесін оқушыға бағыттап, оның жеке тұлғалық дамуын қолдауға мүмкіндік туғызады. Оқушылардың сыни ойлау және тарихи пайымдау дағдыларын дамыту арқылы білім беру

сапасы жоғарылайды, ал мұғалімдер оқу материалын оқушылардың қажеттіліктеріне сәйкес бейімдей алады.

Бұдан әрі қарай, зерттеу нәтижелері қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерде бағалау жүйесін жетілдіру бойынша жаңа әдістемелік тәсілдерді әзірлеуге және қолдануға негіз болады. Бұл әдістемелер білім беру саласындағы реформаларды табысты жүзеге асыруға, оқытудағы инновацияларды енгізуге септігін тигізеді.

Осылайша, қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы тарих пәні бойынша сапалы бағалау жүйесін дамыту – оқыту процесінің тиімділігін арттырып, оқушылардың білімге деген ынтасын, жауапкершілігін және шығармашылық қабілетін көтерудің маңызды факторы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7-74.
2. Gipps, C. (2005). *Assessment for learning*. Routledge.
3. ҚР Білім және ғылым министрлігі. (2017). Білім мазмұнын жаңарту туралы нормативтік құжаттар.
4. Қасымханова, Г. (2019). Тарих пәнін бағалаудың теориялық-әдістемелік негіздері. *Педагогика және психология*, 4(2), 34-40.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ОЦЕНИВАНИЯ ЗНАНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Шоразова Лаура Абзаловна

ГКП на ПХВ «Школа-лицей № 60»

Астана, Казахстан

Аннотация: Статья посвящена интерактивным формам обучения как эффективному средству оценивания знаний учащихся. В ней раскрываются методы, такие как ролевые игры, кейс-метод, мозговой штурм, интерактивные карты/схемы, которые позволяют не только оценить знания, но и развивать критическое мышление, коммуникативные навыки и командную работу. Приведена практическая реализация методики на уроках истории, в том числе при изучении Тюркешского каганата. Интерактивное обучение, основанное на активном участии учащихся, способствует развитию функциональной и критической грамотности, формирует умения работы в команде, анализировать и аргументировать свои мысли. Таким образом приходим к выводу о высокой эффективности интерактивного оценивания в соответствии с требованиями современного образования.

Ключевые слова: интерактивное оценивание, ролевые игры, кейс-метод, интерактивные карты/схемы

Аңдатпа. Бұл мақалада оқушылардың академиялық жетістіктерін бағалауда интерактивті оқыту формаларының тиімділігі қарастырылады. Рөлдік ойындар, кейс-әдіс, миға шабуыл, интерактивті карталар мен сызбалар сияқты әдістер тек бағалау құралы ғана емес, сонымен қатар сыни ойлау, коммуникативтік және топпен жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал ететіні талданады. Бұл тәсілдердің тарих сабақтарында, соның ішінде Түркіш қағанатын оқытуда қолданылуы сипатталады. Оқушылардың белсенді қатысуына негізделген интерактивті оқыту функционалдық және сыни

сауаттылықты дамытуға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижесінде интерактивті бағалау әдістерінің жоғары педагогикалық тиімділігі дәлелденді

Түйін сөздер: Интерактивті бағалау, рөлдік ойындар, кейс-әдіс, интерактивті карталар/сызбалар

Abstract. This article explores interactive learning as an effective approach to assessing students' academic performance. It considers methods such as role-playing, case studies, brainstorming, and interactive maps and diagrams. These tools not only serve assessment purposes but also support the development of critical thinking, communication, and teamwork skills. Special focus is given to their application in history lessons, including the study of the Turgesh Khaganate. Interactive learning, based on active student engagement, enhances both functional and critical literacy. The findings confirm that interactive assessment aligns with the goals of modern education and shows high pedagogical value.

Keywords: Interactive assessment, role-playing games, case method, interactive maps/diagrams

В современном образовательном процессе особое значение приобретает не только передача знаний, но и их эффективное оценивание. Оценка знаний учащихся является важным инструментом контроля, мотивации и коррекции учебной деятельности. Однако традиционные методы оценивания зачастую не позволяют полноценно выявить уровень понимания, критического мышления и практических навыков учеников. В этой связи все более востребованными становятся интерактивные формы обучения, которые одновременно служат и средством оценки, и способом вовлечения обучающихся в учебный процесс.

Интерактивное обучение, основанное на активном участии учащихся, способствует развитию функциональной и критической грамотности, формирует умения работы в команде, анализировать и аргументировать свои мысли. Именно такие навыки актуальны в условиях современных образовательных стандартов, которые ориентированы на компетентностный подход и личностно-ориентированное образование.

Исследователи Н.В. Кузнецова, И.И. Зимней отмечают важность внедрения интерактивных методов для повышения качества обучения и объективности оценивания. Зарубежные специалисты, такие как Р. Бартлетт и Дж. Брунер, подчеркивают роль активного участия обучающихся в процессе формирования и проверки знаний.[1]

Цель данной статьи — рассмотреть интерактивные формы обучения как эффективное средство оценивания знаний учащихся, описать разработанную методику и проанализировать ее практическое применение. Задачи статьи включают обзор современных подходов к интерактивному оцениванию, описание основных этапов и методов методики, а также формулирование рекомендаций для педагогов.

Методика предполагает применение интерактивных технологий таких, как метод классификации и систематизации знаний, групповая дискуссия, ролевые игры, кейс-метод, мозговой штурм, электронные опросы и тестирования, интегрированного анализа, метод проблемного рассуждения, интерактивная карта/схема.

Основной принцип на уроке это активное участие обучающихся. В центре внимания — не пассивное восприятие материала, а вовлеченность, самостоятельное мышление и совместная работа. Применение различных интерактивных приемов позволяет оценить не только знания, но и умения, навыки и компетенции.

Методы, используемые в процессе:

1.Ролевые игры. Воссоздают реальные или исторические ситуации, способствуя пониманию и применению знаний.

2.Кейс-метод. Обучающиеся анализируют конкретные ситуации, что развивает навыки решения проблем.

3.Мозговой штурм. Генерация идей и коллективное обсуждение помогает выявить уровень понимания и творческий потенциал.

4.Электронные тесты и опросы. Быстрая и объективная обратная связь, возможность мгновенного анализа результатов.

5.Верные–неверные утверждения. Ученики определяют, какие факты истинны, а какие нет. Развивает внимание и критическое мышление.

6.Работа в парах/группах. Обсуждение, анализ, совместное выполнение заданий. Формирует навыки командной работы.

7.Интерактивная карта/схема. Ученики заполняют карту или логическую схему на экране или доске. Что помогает визуализировать исторические процессы.

8.Галерея мнений. Учащиеся пишут своё мнение по теме на листах, развешенных в классе, и обсуждают их, это способствует обмену взглядами. Все эти приемы ориентированы на развитие ключевых компетенций учащихся.[2]

Практическая реализация методики:

На каждом занятии использовались различные приемы, связанные с изучаемыми историческими событиями. Например, при изучении темы «Тюргешский каганат» используется метод «Интерактивная карта/схема» и «Ролевые игры».

Цель обучения: 6.3.2.2 определять направления внешней политики раннетюркских государств;

После правления Ушлик-кагана у тюргешей обострились отношения с Восточно-Тюркским каганатом. Известно о двух военных походах восточных тюрков против тюргешей. Усиление Тюргешского каганата приходится на правление Сулу-кагана (715—738 гг.). Внешняя политика Сулу-кагана была направлена на укрепление отношений и с Китаем, и с Тибетом. При нем прекратились войны и наладились родственные связи с Восточно-Тюркским каганатом. Одобрив его доброжелательную политику к Китаю, китайский император выдал за него свою дочь и в 715 г. присвоил почетное звание «Верный каган». Такое отношение к Сулу правителей Китая укрепило дипломатические связи между двумя народами. Последние годы своей жизни Сулу-каган посвятил борьбе с арабами. Которые, завоевав Среднюю Азию, прорвались к реке Талас. Арабы пытались добиться союза с тюргешами,

однако эти попытки не имели успеха. В этой войне ни тюргешам, ни арабам не удавалось одержать окончательную победу, и противостояние между ними усиливалось.

История Казахстана. Уч. Для 6 кл. Т. Омарбеков. Алматы: Мектеп. 2018.

Задание I. На основании предложенного текста и § 3 создайте карту схему.

А) На карте Средней Азии (VII–VIII вв.) отметить:

- ✓ Тюргешский каганат — центр карты. 1 б.
- ✓ Восточно-Тюркский каганат — показать его прежнюю агрессию и последующее примирение. 1 б.
- ✓ Китай (династия Тан) — показать дипломатические связи, династический брак. 2 б.

✓ Арабский халифат — обозначить зону военного противостояния. 1б.

✓ Тибет — указать как дипломатического партнёра. 1б.

В) Схематически отразите тип взаимодействия:

- Военные конфликты — стрелки красного цвета. 1 б.
- Союзы/дипломатия — зелёные линии. 1б.

Используется метод «Интерактивная карта/схема»

Критерии оценивания:

- 1) Определяет угрозу во внешней политике Тюргешского каганата.
- 2) Опреяет действия Сулу кагана.
- 3) Анализирует последствия.

Это задание способствует развитию пространственного мышления (геополитика на карте), умению визуализировать причинно-следственные связи. В ходе выполнения задания формируется навык обобщения информации из текста в схемах и символах. Повышает интерес за счёт наглядности и интерактивности. (Фото 1,2)

Задание II. Вторая цель обучения: 6.3.1.2 объяснять особенности развития тюркских государств в VI–IX веках, выявляя их сходства и различия;

Представь, что ты — советник Сулу кагана. Вам нужно выбрать, с кем заключить союз: с Арабским халифатом или с Китаем. У каждого есть плюсы и минусы. Тебе нужно подготовить рекомендацию, объяснив выбор.

Твоя задача: Написать короткую записку Сулу кагану (4–5 предложений).

✓ -Дескрипторы.

- 1) Указать, с кем стоит заключить союз 1 бал
- 2) Обосновать аргументами, почему это выгодно 2 б
- 3) Указать на риски 1 б
- 4) Предложить решение данной ситуации 1 б

Критерии оценивания:

- 1) Определяет, с кем стоит заключить союз
- 2) Аргументирует свой выбор

Ученики участвовали в ролевой игре, моделируя переговоры между советниками, что способствовало пониманию политической ситуации того времени. (Фото 3,4)

Такой прием имеет ряд положительных моментов. Во первых, активное вовлечение учащихся в процесс. Ролевая игра помогает лучше усвоить материал, так как включает эмоции, мышление и коммуникативные навыки.

Развитие критического мышления: ученики анализируют политическую ситуацию, мотивы государств и принимают решения.

Понимание исторического контекста: моделирование переговоров позволяет погрузиться в эпоху, понять интересы сторон, а не просто запоминать факты.

Формирование навыков аргументации: защита своей позиции тренирует умение логично рассуждать и приводить доказательства.

Минусы такого приема:

Не всем комфортно участвовать в ролевых играх: Стеснительные ученики могут терять мотивацию. Если ученики плохо подготовлены, обсуждение может быть формальным и не дать глубокого понимания.

Метод эффективен для развития аналитического мышления и межпредметных навыков (история + коммуникация), но требует хорошей подготовки и предварительного объяснения ключевых понятий.

Результаты применения таких методик показали положительную динамику:

- Повысился уровень мотивации обучающихся к изучению истории.
- Обучающиеся стали лучше ориентироваться в материалах, умеют аргументировать свои ответы и работать в коллективе.
- Обучающиеся не боятся выдвигать свои гипотезы
- Методика способствовала развитию критического мышления и навыков самостоятельного анализа информации.

Преимущества использования интерактивных форм в оценивании:

- Повышение интереса и активности учащихся.
- Возможность комплексной оценки знаний и умений.
- Формирование устойчивых компетенций, выходящих за рамки простого запоминания.
- Развитие коммуникативных навыков и ответственности за собственное обучение.

Недостатки и трудности:

- Возможное сопротивление части учащихся, привыкших к традиционным методам.

В целом, практика показала, что интерактивные формы оценивания способствуют более глубокому усвоению материала и развитию ключевых компетенций.

Рекомендации для успешного внедрения интерактивных форм оценивания педагогам рекомендуется:

- Тщательно планировать занятия, подбирая методы, соответствующие тематике и уровню подготовки учащихся.
- Использовать разнообразные формы деятельности для поддержания интереса и вовлеченности.
- Внедрять элементы самооценки и взаимного оценивания для развития метапознания и ответственности.
- Адаптировать методику под разные учебные группы, учитывая индивидуальные особенности и потребности учащихся.
- Обращать внимание на создание комфортной и поддерживающей атмосферы, способствующей открытому диалогу и сотрудничеству.
- Регулярно анализировать результаты и корректировать подходы с учетом обратной связи от учеников.

Интерактивные формы обучения представляют собой эффективное средство оценивания знаний и умений обучающихся, способствующее развитию функциональной грамотности и критического мышления. Представленная методика, основанная на активных формах работы и разнообразных методах обратной связи, показала свою эффективность в реальных условиях школьного образования.

Применение интерактивных методов позволяет не только объективно оценивать уровень усвоения материала, но и мотивировать учащихся, развивать их коммуникативные и аналитические способности. Несмотря на определенные сложности в организации и подготовке, преимущества интерактивного оценивания делают его перспективным направлением современной педагогики.

Дальнейшее внедрение и совершенствование таких методик важно для повышения качества образования, адаптации учебного процесса к современным требованиям и подготовки учащихся к жизни в информационном обществе.

Список литературы:

1. Зимняя И. А. *Психология обучения и педагогическая психология*. — М. : Просвещение, 2019. — 384 с.
2. Кузнецова Н. В. *Интерактивные технологии в образовании: теория и практика*. — СПб. : Питер, 2021. — 256 с.
3. Bartlett R. *Active Learning and the Development of Critical Thinking*. — Cambridge : Cambridge University Press, 2018. — 198 p.
4. Брунер Д. *Процесс образования*. — М. : Академия, 2017. — 208 с.
5. Петрова С. В., Иванов А. И. Интерактивные методы оценки знаний в школе // *Вестник педагогики*. — 2022. — № 4. — С. 45–53.
6. Smith J., Brown L. *Interactive Learning and Assessment in Secondary Education*. — New York : Routledge, 2020. — 212 p

ҚҰҚЫҚ НЕГІЗДЕРІ ПӘНІНДЕ БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ АРҚЫЛЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ ДАҒДЫНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бекназарова Дина Омаровна

«Сұлтанбек Қожанов атындағы №64 мектеп-лицейі» ШЖҚ МКК

Ұзақбайқызы Гүлназия

«№73 мектеп-лицейі» ШЖҚ МКК

Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада «Құқық негіздері» пәнінде бағалау тапсырмалары арқылы оқушылардың құқықтық және практикалық дағдыларын қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Мақсаты – формативті (ФБ) және жиынтық бағалау тапсырмаларын тиімді құрастырып, оқушылардың құқықтық сауаттылығын арттыру және құқық нормаларын тәжірибеде қолдану қабілетін дамыту. Практикаға бағытталған бағалау тапсырмалары құқықтық ойлау, проблеманы шешу, дәлелдеу, құқықтық пікір айту сияқты дағдылардың дамуына ықпал етеді.

Түйін сөз: құқық негіздері, бағалау тапсырмалары, формативті бағалау (ФБ), жиынтық бағалау, құқықтық дағдылар, құқықтық сауаттылық, практикалық тапсырмалар

Аннотация. В данной статье рассматривается вопрос формирования правовых и практических навыков учащихся через оценочные задания на уроках по предмету «Основы права». Цель – эффективно разрабатывать формативные (ФО) и суммативные оценочные задания, способствующие повышению правовой грамотности учащихся и развитию навыков применения правовых норм на практике. Практико-ориентированные задания способствуют развитию таких навыков, как правовое мышление, решение проблем, аргументация, высказывание правовой позиции. Также в докладе предложена методика разработки заданий, виды заданий по уровням мыслительной деятельности.

Ключевые слова: основы права, оценочные задания, формативное оценивание (ФО), суммативное оценивание, правовые навыки, правовая грамотность, практико-ориентированные задания.

Abstract. This article discusses the issue of developing students' legal and practical skills through assessment tasks in the "Fundamentals of Law" subject. The goal is to effectively design formative and summative assessment tasks that enhance students' legal literacy and ability to apply legal norms in practice. Practice-oriented assessment tasks help develop skills such as legal thinking, problem-solving, argumentation, and expressing legal opinions. The paper also presents a methodology for constructing assessment tasks, types of tasks based on levels of cognitive skills, and effective ways to teach legal content using comic strips and the flipped classroom method.

Keywords: fundamentals of law, assessment tasks, formative assessment, summative assessment, legal skills, legal literacy, practice-oriented tasks.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушылардың тек теориялық білімін ғана емес, сонымен қатар өмірлік маңызы бар практикалық дағдыларын да қалыптастыруды көздейді. Бұл тұрғыда «Құқық негіздері» пәні ерекше маңызға ие. Аталған пән оқушылардың құқықтық сауаттылығын арттырып қана қоймай, оларды заң нормаларын түсінуге, күнделікті өмірде қолдануға және өз құқықтарын қорғауға үйретеді. Бұл мақсатқа жетуде бағалау тапсырмалары – білім алушылардың білім деңгейін анықтаумен қатар, олардың логикалық және сыни ойлау, коммуникативтік қабілеттерін

дамытудың негізгі құралы болып табылады. Мақалада бағалау түрлері, тапсырмалардың мазмұны мен құрылымы, сондай-ақ оқушылардың құқықтық құзыреттілігін қалыптастыру жолдары талқыланады.

Білім беру жүйесіндегі заманауи үрдістер тек академиялық білім берумен шектелмей, оқушылардың функционалдық сауаттылығын, соның ішінде құқықтық дағдыларын дамыту қажеттілігін көрсетіп отыр. Білім алушылардың күнделікті өмірде құқықтық білімін қолдана алуы – қоғамда белсенді азамат қалыптастырудың негізгі алғышарттарының бірі. Бұл ретте «Құқық негіздері» пәнінің рөлі ерекше, себебі ол құқықтық сауаттылықты арттырумен қатар, оқушылардың заң нормаларын түсініп, оларды шынайы өмірлік жағдаяттарда қолдана алуын көздейді.

Тақырыптың өзектілігі қазіргі таңда бағалау құралдарының тек білімді тексеру құралы емес, сонымен қатар оқушылардың ойлау, талдау, шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыратын әдістемелік тетікке айналып отырғанымен тікелей байланысты. Формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын тиімді ұйымдастыру арқылы оқушылардың құқықтық ойлауын, азаматтық жауапкершілігін дамытуға жағдай жасауға болады.

Мақсаты: бағалау тапсырмаларын (ФБ, БЖБ) құрастыру мен қолдану арқылы оқушылардың құқықтық-практикалық дағдыларын дамыту жолдарын қарастыру және осы процеске әдістемелік негіздеме беру.

Міндеттері:

- Құқықтық білім беру мазмұны мен оқу мақсаттарын талдау;
- Практикаға бағытталған бағалау тапсырмаларын құрастыру әдістемесін ұсыну;
- Оқушылардың құқықтық құзыреттілігін бағалаудың тиімді жолдарын айқындау;
- Жаңа тәсілдер мен инновациялық әдістердің (мысалы, комикс, «төңкерілген сабақ») бағалаудағы тиімділігін зерделеу.

Қазақстандық зерттеушілер (Ғалым-педагог Д. А. Аманалиев) білім беру сапасын мұғалім қолданатын әдістер қамтамасыз ететінін,

құқықтық білім беруде бағалау тапсырмаларының оқушылардың сыни ойлауын қалыптастырудағы маңызын атап өтеді.

Олардың еңбектерінде құқықтық білімді өмірмен байланыстыру, жағдаяттық талдаулар мен практикалық тапсырмаларды қолдану қажеттілігі баса көрсетіледі. Бұл тәсілдер оқушыны белсенді субъект ретінде тануға, өз әрекетіне жауапкершілікпен қарауға тәрбиелейді. Осылайша, бұл мақалада «Құқық негіздері» пәнін оқытуда бағалау тапсырмалары арқылы құқықтық-практикалық дағдыларды дамыту тәжірибесі ғылыми-әдістемелік тұрғыдан сарапталады және қолданыстағы бағалау практикасын жетілдіру жолдары ұсынылады.

Бүгінгі білім беру жүйесі тек теориялық білім беріп қана қоймай, білім алушылардың өмірлік дағдыларын қалыптастыруды мақсат етеді. Осы орайда, «Құқық негіздері» пәні құқықтық сауаттылықты арттырумен қатар оқушыларды заң нормаларын түсініп, оларды тәжірибеде қолдана алуға

үйретеді. Бұл мақсатқа жетуде бағалау құралдары маңызды құрал болары сөзсіз. Баяндамада құқық негіздері пәніндегі бағалау тапсырмалары арқылы оқушылардың практикалық және құқықтық дағдыларын қалыптастыру жолдары қарастырылады. "Құқық негіздері" пәні бойынша бағалау мазмұны – оқушылардың құқықтық сауаттылығы мен заң нормаларын түсіну қабілетін, логикалық және сыни ойлау дағдыларын тексеруге бағытталған. Бұл пән бойынша ішкі және сыртқы бағалау құрылымы нақты оқу мақсаттарына сай ұйымдастырылады. Құқық негіздері пәнінің маңызы мәдениет пен құқықтық сананы қалыптастырады. Қоғамдағы ережелер мен заңдарды түсінуге үйретеді[3].

Әдістеме. Бағалау тапсырмалары арқылы оқушылардың құқықтық-практикалық дағдыларын қалыптастыру әдістемесін 4 кезеңге бөліп қарастыруға болады.

1. Жоспарлау кезеңі.

- Бұл кезеңде «Құқық негіздері» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасын негізге ала отырып, әр тақырыптардың оқу мақсаттарын анықтау;

- Әр тақырып бойынша күтілетін ойлау дағдыларының деңгейін белгілеу; (Блум таксономиясы бойынша)

- Бағалау критерийлерін құрастыру

2. Бағалау тапсырмаларын құрастыру.

- Формативті бағалауға арналған жағдаяттық, тест, комикс, диаграмма, «қоржындағы ұғымдар» әдістері негізінде тапсырмалар әзірлеу;

- Тапсырмалар Блум таксономиясы бойынша ойлау дағдыларының деңгейлеріне (төмен, орта, жоғары) сай құрастырылуы қажет;

- Дескрипторлар арқылы бағалау өлшем шарттары нақты көрсетіледі.

3. Оқыту және бағалау процесі.

- Мұғалімдер әр тапсырма бойынша оқушылармен кері байланыс орнатады;

- Топтық, жұптық, жеке жұмыс формалары арқылы тапсырмалар орындалады;

- Жағдаяттық кейстер мен комикстер арқылы шынайы өмірлік жағдайларды модельдеу жүзеге асады.

4. Талдау және жетілдіру

- Оқушылардың нәтижелері талданады;

- Қиындықтар мен кемшіліктер анықталып, келесі тапсырмаларға өзгерістер енгізіледі;

- Жеке оқушылардың жетістігіне қарай саралау жүзеге асырылады.

Бағалау тапсырмалары арқылы оқушылардың құқықтық-практикалық дағдыларын қалыптастыруда қолданылатын әдістер:

1. Жағдаяттық тапсырмалар. Оқушыларға нақты өмірлік құқықтық жағдайлар ұсынылады. Ол жағдаяттарды заңнама негізінде шешу арқылы субъектінің әрекеттерін бағалайды, талдайды. Мысалы тұтынушы мен

сатушының арасындағы дау, әлеуметтік, моральдық құндылықтар бойынша дау, т.б..

2. Дескриптор арқылы бағалау. Әр тапсырмада күтілетін нәтиже нақты сипатталады, бұл мұғалім мен оқушыға бағалау айқын әрі түсінікті болады. Мысалы: тұтынушының құқықтарын көрсетсе – 1 балл, міндетін көрсетсе – тағы 1 балл.

3. Ішкі бағалау (БЖБ, ТЖБ). Әр бөлім аяқталғаннан кейін өткізіледі. Мақсаты – нақты бөлім тақырыптары бойынша оқушының білімін бағалау. Жағдаяттық тапсырмалар, тест, эссе, талдау сұрақтары беріледі. Формативті және жиынтық бағалау бірізділігі сақталады. Оқушыларға өз жетістіктерін қадағалауға мүмкіндік беріледі және қателер бойынша нақты кері байланыс беріледі. [4]

Негізгі әдістемелік қағидаттар: Тапсырмалар практикаға негізделу керек және күнделікті өмірмен байланысын көрсетуі тиіс. Тапсырмалар оқушылардың жасына, ерекшелігіне сыныптың деңгейіне сай келуі қажет. Әр түрлі деңгейдегі оқушылардың қабілетіне сай тапсырма сраланып беріледі. Бағалау тапсырмалары басқа пәндермен тарих, әдебиет т.б байланыстыруға мүмкіндік береді. Өзіндік және шығармашылық тапсырмалар оқушылардың өз шешімін негіздеп, құқықтық пікірін білдіру үшін маңызды.

Күтілетін нәтижелер:

- Оқушылар заң терминологиясын меңгереді, құқықтық құжаттармен жұмыс істеуді үйренеді;

- Нақты жағдаяттарды талдай отырып, құқықтық шешім қабылдауға дағдыланады;

- Пікірталас жүргізіп, өз көзқарасын дәлелдеп үйренеді;

- Жауапкершілік пен құқықтық сана қалыптасады.

Бұл әдістеме құқықтық білім беруді тиімді ұйымдастыруға, оқушылардың құқықтық құзыреттілігін дамытуға, бағалау тапсырмаларын шығармашылықпен қолдануға жағдай жасайды. Жүйелі және мақсатты түрде қолданған жағдайда, білім алушылардың құқықты түсінуі мен қолдану деңгейі айтарлықтай артады.

Бағалау тапсырмаларын құрастыру кезінде мұғалім төмендегі мәселе сұрақтарды басшылыққа алған жөн:

- ✓ Диагностикалық кіріс бақылау, тоқсандық және бөлім бойынша жиынтық бағалау жұмыстарының төмен нәтиже көрсетуінің себебі не болуы мүмкін?

- ✓ Оқушыларда ұзақ мерзімді есте сақтау қабілеті неге төмен?

- ✓ Құқық негіздері пәнінен алған НҚА жайлы білімдерін өмірлік жағдайларда қолдана ала ма? Берілетін тапсырмалар оқушылардың жас ерекшелігіне сай келе ме?

- ✓ ФБ тапсырмалар құқықтық-функционалдық сауаттылыққа негізделген бе?

- ✓ ФБ тапсырмалары құқықтық құзіреттіліктер негізінде құрастырылған ба?

- ✓ ФБ тапсырмаларында кең ауқымды дағдылар көрініс таба ма?
- ✓ Берілген тапсырма нақты уақытқа сәйкес пе? Берілген тапсырмаларды нұсқаулығы оқушыларға түсінікті ме?

Формативті бағалау – критериалды бағалау жүйесінің негізгі элементі.[2] Жиынтық бағалаудың нәтижесі ФБ қалай ұйымдастырылғанына байланысты. ФБ білім алушылардың ағымдағы білімді меңгеру және дағдыларының қалыптасу деңгейін анықтайды, білім алушыларға жаңа материалды зерделеу кезеңінде тапсырмаларды қаншалықты дұрыс орындайтынын және оқу мақсаттарына қол жеткізетінін түсінуге мүмкіндік береді.

Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын құрастыру алгоритмі

Бағалау тапсырмаларын өз бетінше құрастыру үшін мұғалімге:

- оқу бағдарламасымен, оқу жоспарымен танысу, оқу мақсаттарына талдау жасау;
- оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары негізінде бағалау критерийлерін құрастыру;
- тапсырма құрастыру кезінде саралау тәсілін қамтамасыз ету үшін бағалау критерийлерін ойлау дағдыларының деңгейлеріне бөлу;
- бағалау критерийлері мен ойлау дағдылары деңгейлеріне сәйкес тапсырмалар құрастыру;

Берілген тапсырмалардың ойлау дағдыларының деңгейіне сай болмауы нәтижесінде оқушы бағалау критерийлеріне жете алмайды.

ФБ тапсырмалары

Тақырып: Тұтынушылар құқықтарының заңды түрде бекітілуі

Оқыту мақсаты: 10.3.2.1 ҚР-ның тұтынушы құқығы туралы заңнамаға сәйкес құқықтық қатынастар субъектілердің құқықтары мен міндеттерін анықтау

Ойлау дағдыларының деңгейі: қолдану, талдау

Бағалау критерийлері:

Тұтынушы құқықтары туралы жағдаятты заңнамаға сәйкес шешу жолдарын ұсынады;

Тұтынушылардың құқықтары мен міндеттерін анықтайды.

Тапсырма. ТЖ «Қоржындағы ұғымдар» әдісі:

Заңнамаға сүйеніп тұтынушымен сатушының негізгі құқықтарымен міндеттерін ажыратып жазыңыз.

Дескриптор

- 1.....
- 2.....

3.....

4.....

-тұтынушылардың құқықтарын анықтайды;

-тұтынушылардың міндеттерін анықтайды;

-сатушылардың құқықтарын анықтайды;

-сатушылардың міндеттерін анықтайды

Тұтынушы дәріханадан дәрі сатып алды. Ол дәрі алғысы келмей, дәріханаға барып, сатушыдан дәріні қайта өткізуді өтінді. Сатушы дәріні қайтарып алудан бас тартты. Кімдікі дұрыс, кімдікі бұрыс болды?

Дескриптор: -Заңнамаға сәйкес жағдаяттың шешу жолын көрсетеді

Жауабы: «Тұтынушылар құқықтарын қорғау туралы» Заңның 30-бабына сәйкес дәрілік заттар, медициналық бұйымдар т.б қайтаруға жатпайды. Сатушы дұрыс жасады.

Қосымша: Берілген тірек сөздерді қолданып, субъектілердің 4 құқықтары, 4 міндеттерін жіктеңіздер. (Заң, тұтынушы, сот, талап-арыз, моральдық шығын, мүлік, зиян, сатушы)

«Құқық негіздері» пәнін оқытуда практикаға-бағдарланған тәсілді іске асыру ұсынылады. Оның мәні алған білімді күнделікті іс-әрекетте тәжірибеде қолдану дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Жаңа тақырыпты зерттеу кезінде НҚА жұмыс істеу, нақты заңдық нормаларға сілтеме жасау және білім алушылардың өмірлік жағдаяттарды шешуде құқық нормаларын қолдану дағдыларын дамыту ұсынылады. [1]

Үлгі : Формативті бағалау тапсырмалары.

9 сынып. I тоқсан. «Құқық негіздері» пәні

Бөлім: Еңбек құқығы түсінігі	Мазмұны		
Оқу пәні	«Құқық негіздері» пәні		
Сынып / тоқсан	9-сынып, I тоқсан. №5 сабақ		
Сабақ тақырыбы	ҚР Конституциясының 24-ші бабы нені көздейді		
Бағалау түрі	Формативті бағалау.		
Оқу мақсаты (ОМ)	9. 4. 1. 1 еңбек құқығы ұғымын түсіндіру		
Құндылықтар	Құрмет, ынтымақтастық, патриотизм және азаматтық жауапкершілік, Әлеуметтік жауапкершілік және қоғамдық тәртіп		
Құзыреттіліктер/дағдылар	ҚР-ның Конституциясы мен заңдарының нормаларын құрметтеу және сақтау. Функционалдық сауаттылық		
Ойлау дағдыларының деңгейі	Білу және түсіну, қолдану, талдау		
Бағалау критерийі			
• еңбек құқығының ұғымын түсіндіреді, • өмірлік жағдаятпен байланыстыра алады.			
1.Тапсырма			
ҚР Конституциясының 24-ші бабы еңбек құқығының тармақтарын талдаңыз			
№	ҚР Конституциясының 24-ші бабы нені көздейді?		
		мазмұны	Нақты мысалмен сипаттау
1	Әркімнің еңбек ету бостандығы		
2	Ереуіл жасау құқығы		
3	Әркімнің тынығу құқығы		

4	Әркімнің әлеуметтік қорғалуға құқығы бар.		
Дескриптор - ҚР-ның Конституциясының 24-бап, еңбек құқығының тармақтарын талдайды; - өмірлік жағдаяттан мысал келтіреді.			
2. Тапсырма. Мәтінді оқып, сұрақтарға жауап беріңіз: Жағдаят: Арай колледжді аяқтап, наубайханаға жұмысқа тұрады. Еңбек шарты жасалмайды, жалақы кешгіп төленеді. Ол екі айдан соң жұмыстан шығып кетеді. Алайда оған жұмыс беруші айлық төлеуден бас тартады. Аружан еңбек инспекциясына жүгінеді. Сұрақтар: 1. Еңбек құқығы деген не? 2. Еңбек құқығының қай ережесі бойынша құқық бұзушылықтар болды? 3. Еңбек құқығы не не үшін қажет екенін осы жағдаят арқылы түсіндіріңіз Дескриптор - еңбек құқығы ұғымын түсіндіреді; - мәтіндегі еңбек құқығы бұзушылығын анықтайды; - еңбек құқығының мағызын түсіндіреді.			

Бағалау тапсырмаларын сапалы құрастырып, тиімді қолдану арқылы білім сапасының артуына ықпал етуге болады. «Білім беру саласындағы кез-келген бағалау үдерісінің сапасы оның қолданылатын құралдардың сапасына тікелей байланысты. Қағида бойынша, егер құралдар нашар құрастырылған болса, онда бағалауға қатысты уақыт пен қаражат босқа шығындалған болып шығады»

Білім алушылардың тиісті сөйлеу мәнерін қалыптастыру және заң терминологиясын дұрыс қолдануына бағыт беру керек. Жауаптарын құқықтық тұрғыдан дәлелдеу дағдыларын қалыптастыруға назар аудару ұсынылады. Сабақтарда коммуникативтік дағдылар, құқық нормасын дәлелді қолдану дағдыларын дамытуға баса назар аудару қажет. Барлық тапсырмалар тәжірибелік болуы керек, заңдық құжаттардың қарапайым формаларын әзірлеуге көңіл бөлу керек.

Бағалау тапсырмаларын құрастыруға арналған ұсыныстар:

1. Оқу мақсаттарын нақтылап, ойлау дағдыларының деңгейіне сәйкес бағалау критерийлерін анықтау;

2. Сараланған, практикалық, жағдаяттық тапсырмаларды қолдану;

1. Заң мәтінімен, терминдермен, құжаттармен жұмыс жасататын тапсырмаларды енгізу;

2. Коммуникативтік дағдыларды дамытатын тапсырмалар (эссе, пікірталас, рөлдік ойындар) енгізу;

3. Тапсырма нұсқаулығының түсініктілігін қамтамасыз ету.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жалпы орта білім беру деңгейінің (жаратылыстану-математикалық бағыты, қоғамдық-гуманитарлық бағыты) 9-10-11 (12) сыныптарына арналған "Құқық" оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы

2. Бағалау критерийлері мен тапсырмалары жинағы. (ҚР Оқу-ағарту министрлігі)
3. ҰБТ тест тапсырмалары үлгілері. (testcenter.kz)
4. «2024-2025 оқу жылындағы Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім берк процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хат

ТАРИХ САБАҒЫНДА БІЛІМДІ БАҒАЛАУДЫҢ ЖАҢА ӘДІСТЕРІ МЕН МӘСЕЛЕЛЕРІ

Оразкулова Гулжан Алтынхановна
«Төле би атындағы №8 гимназия»КММ
Тараз қ.,Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада тарих сабағында бағалауды үздіксіз жүзеге асырудың мүмкіндіктері қарастырылады. Білім алушылардың танымдық қызығушылығын арттыру, ойлау қабілетін жетілдіру және өзіндік ұстанымын қалыптастыруда қалыптастырушы бағалау әдістерінің маңызы талданады. Мақсаты – бағалау үдерісінде туындайтын мәселелерді айқындап, тиімді әдістер арқылы оқу сапасын арттыру жолдарын көрсету. Сонымен қатар тарихты оқытуда ақпараттық технологияларды қолданудың тиімділігі, атап айтқанда планшет, смартфон және виртуалды шындық құралдарын пайдалану арқылы тарихи білімді өмірмен ұштастыру тәсілдері сипатталады.

Түйін сөздер: тарих, бағалау әдістері, ақпараттық технология құралдары, қалыптастырушы бағалау

Аннотация. В статье рассматриваются возможности непрерывного оценивания на уроках истории. Анализируется значение формативных методов оценивания в развитии познавательного интереса, мышления и самостоятельной позиции учащихся. Цель исследования — выявить проблемы, возникающие в процессе оценивания, и определить пути повышения качества обучения с помощью эффективных методов. Кроме того, раскрывается эффективность использования информационно-технологических средств в преподавании истории, в частности планшетов, смартфонов и технологий виртуальной реальности, позволяющих связать исторические знания с реальной жизнью.

Ключевые слова: история, методы оценивания, средства информационных технологий, формативное оценивание.

Abstract. The article examines the possibilities of continuous assessment in history lessons. It analyzes the importance of formative assessment methods in enhancing students' cognitive interest, thinking skills, and independent viewpoints. The aim is to identify challenges in the assessment process and to determine ways to improve learning quality through effective evaluation methods. The study also highlights the effectiveness of using information technologies in teaching history, particularly tablets, smartphones, and virtual reality tools that help connect historical knowledge with real-life experiences.

Keywords: history, assessment methods, information technology tools, formative assessment.

Бағалауда «оқушының білімі қандай деңгейде?», « қалай білімін жақсартуға болады ?» деген сұрақтардың жауабын табуымыз керек. Бұрын бағалау оқушының білімін тексеру үшін қолданылатын яғни оқушының білімі қандай деген сұраққа ғана жауап беретін. Қазіргі білім беруде «оқушының білімін қалай жақсартуға болады ?» деген сұраққа және оны қалай дамытуға болады деген бірінші және екінші сұраққа да жауап

береді. Сондықтан да бұл жерде «бағалау дегеніміз білім деңгейін жақсарту» деп тұжырымдауымыз керек. Сабақты бақылау кезінде кездесетін көптеген мәселелер бар.

Бағалауға қатысты «мәселе» бар - сабақтарда қалыптастырушы бағалау көпшілік жағдайда формальді жүргізіледі. Мұғалімдер кері байланысты оқушылардың жауаптарына «жақсы», «өте жақсы» деп қана бағалайды. Жалпы 10 балдық жүйе бойынша баға қою жүйелі жүрмей жатады. Негізінен мұғалім сабақтың басында бағалау критерийлерін таныстырып өту керек, сабақ соңында сол бойынша бағалау жүйелі түрде бағаны не үшін қойғанын жариялау керек. Бағалау туралы айтпас бұрын «Бағалау не үшін керек?» деген сұраққа жауап берейік.

«Бағалау не үшін керек?» деген сұраққа дәстүрлі оқыту жүйесінде «Оқушылардың білімін тексеру үшін» деген жауап беріледі, өйткені мұнда бағалауды мұғалім тарапынан оқушының білім деңгейін анықтау деп қарастыратынбыз, бұған қоса бұл жерде «бағалау» ұғымы тек «баға қою» ретінде қабылданып, мұндай түсінік бағалаудың мазмұнын және білім ерекшеліктерін айқындамады.

Бағалау бірінші кезекте білімнің сапасын айқындау үшін қажет. Егерде біз өз жұмысымызда елеулі табыстарға қол жеткізгіміз келсе, онда өткен уақыттағы және нәтижелерімізді анықтауымыз керек, яғни жұмысымыздың оң жақтары мен кемшіліктерін айқындап, оны бағалауымыз қажет.

Баға-қозғаушы күш. Оқушы дұрыс бағаланса алға жылжиды. Оқушы үшін ең жаман нәрсе ол -бағаланбай қалу. Бағалау - бұл оқушылардың үлгерімі жөніндегі мәліметтерді жинақтау және сараптау. Бұл ғылыми ұғым, ал оқушы көзқарасымен бағалау сабаққа оқушының ынтасын оятатын немесе қызығушылығын жоятын құрал. Жаңартылған білім мазмұнында бағалаудың критериалдық жүйесі мұғалімге оқушының білімін, ептілігін және дағдысын анықтап қана қоймай, сонымен қатар оларды оқушының функционалдық сауаттылығымен байланыстырып қарауға мүмкіндік береді. Критериалды бағалау бағалау жүйесі бұрынғы бағалауға қарағанда қалыптастырушы және жиынтық бағалаумен ерекшеленеді. Қалыптастырушы бағалау оқытуды, әдістерді және осы мүмкіндіктерді іске асыру түрлерін жақсарту мүмкіндіктерін анықтауға бағытталған болса, жиынтық бағалау мақсатты баға қою және сертификаттау немесе оқытудың алға жылжуын тіркеу үшін оқыту қорытындысын шығару үшін қажет.

Мектептің жұмыс сапасы оның мақсаттарын қандай деңгейде орындайтығымен байланысты. Сапа- мектептің, пәннің, сабақтың, мұғалімнің оқу нәтижелеріне қол жеткізуде оқушыға қандай деңгейде көмектесіп, оқушының не «үйренгендігінің» айғағы. Осыған орай оқу мен оқыту сапасын қажетті деңгейде қамтамасыз ету үшін мұғалімдер өз жұмысын бағалауда мынадай мәселелерге назар аударғандары дұрыс:

Бағалау не үшін керек?

- Бағалау білім деңгейінің сапасын айқындауы тиіс,
- Оқушы өз білімінің деңгейін біліп отыруы тиіс

- Мұғалім мен оқушының білімі қандай дәрежеде екендігін және өзінің оқыту әдіс-тәсілдерінің нәтижелігін анықтауы керек
- Мектеп әкімшілігі бұл екеуінің де жұмысқа деген қабілеті мен білімі мен кәсіби деңгейін білуді мақсат етеді
- Бағалау жоспарланған нәтижелермен салыстырғанда білім деңгейі мен оқудың/оқытудың қаншалықты дәрежеде екендігін білу үшін қажет
- Бағалау оқу мен оқытуда қолданылып жатқан әдістемелік нұсқаулардың тиімділігін білу үшін қажет.

Нені бағалау керек?

- Оқу процесінің тиімділігі мен нәтижелілігі, оқушылардың не білетіндігін
- Өздігінен үйрене білуін
- Пролемаларды шешу мен шешім қабылдауын
- Өзіндік ой пікірі, тұжырымы, түсінігінің болуы, оларды ұғымды түрде басқаларға жеткізе білуі, дәлелдеу және қорғау
- Қарым – қатынас құра білу, бірлесе жұмыс жасай білу, тыңдай білу, басқаларды сыйлау, өзге пікірге икемді және бейімді болу, жанжалдың алдын алуы
- Өмірге деген көзқарасын, сенімін, қажеттіліктерін, өмірлік құндылықтарын

➤ Өз білімі «мен» танымының қандай деңгейде екенін біліп, оларды әрқашанда дамытып отыруы бағаланады

Оқушылардың жетістіктерін анықтауда және бағалауда қандай қағидаттарды ұстану қажет?

Қалай бағалау керек?

- Мұнда оқушылардың білімді игеруде қандай нәтижелерге жеткендігін дәлелдейтін құралдарды таңдап алу қажет
- Бұл тәсілдердің жүзеге асырылуы үшін талдау мен қорытынды жасауға тұрарлықтай әрбір оқу мақсаты үшін көп мөлшерде тапсырмалар дайындау қажет

Талаптар (критерийлер)

Оқушылардың берілген тапсырмаларды қандай дәрежеде орындайтындығын анықтайтын және олардың үйренгендігін дәлелдейтін критерийлер құрастыру қажет.

Осы орайда өз тәжірибемде қолданатын әдістеріме тоқтала кетсем «guizizz» қалыптастырушы бағалауға өзекті рөл атқаратын әдіс. Куиздердің қалыптастырушы бағалаудың тиімді тұстарына тоқтала кетсем:

- Білім алушылар өз білімдерінің нәтижесін көре алады
- Мұғалім оқушының қандай тақырыпты жетік меңгергенін бірден анықтай алады.
- Бұл – оқыту үдерісін уақытында түзетуге мүмкіндік береді
- Қысқа және интерактивті формат болғандықтан, оқушыларды жалықтырмайды.
- Қызығушылығын оятып, бәсекелестік элементін қосуға болады.

➤ Қалыптастырушы бағалаудың дәстүрлі түрлеріне қарағанда, куиздер арқылы жылдам нәтиже алуға болады.

➤ Сабақта уақыт үнемделеді, артық жазбаша жұмыстар қажет емес.

➤ Kahoot, Quizizz, Google Forms сияқты платформалар арқылы интерактивті, визуалды, геймификацияланған бағалау жасауға болады.

➤ Оқушыларға қызықты, мұғалімге ыңғайлы.

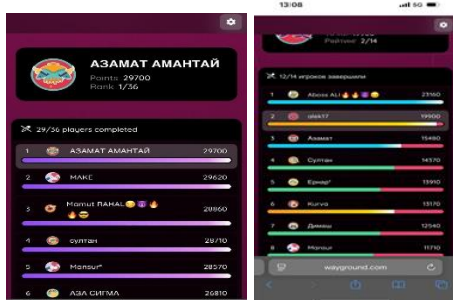
➤ Қалыптастырушы бағалаудағы куиздер жиі қолданылғанда, оқушыларда қорқыныш сезімі төмендейді, себебі бұл бағалау баға қою мақсатында емес, оқу жетістігін арттыруға бағытталған.

Қорыта келе «куиздер» — қалыптастырушы бағалаудың тиімді, жедел, қызықты түрі. Олар мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастықты нығайтады, оқыту сапасын арттыруға ықпал етеді. Дұрыс ұйымдастырылған куиздер білім алушылардың сын тұрғысынан ойлауын, өзін-өзі бағалау дағдысын дамытады. Куиз нәтижесіне қарай оқушыларды деңгейлеп оқытуға, жекелеген тапсырмалар беруге жол ашады.

<https://quizizz.com/join/quiz/62682c4010c9c5001d503f57/start?studentShare=true>

<https://quizizz.com/join/quiz/6266fdc8e4ae25001d57c04f/start?studentShare=true>

Оқушылар ссыла арқылы кіріп тапсырмаларды орындайды, жауаптары бірден экранға шығады, оқушылар өз білімдерінің нәтижесін бірден көре

алады.

Дүниежүзі тарихы пәнін оқыту барысында «Нейросетті» презентация жасауға қолдану өте тиімді.

Біріншіден уақытты үнемдейміз:

➤ Нейросеть автоматты түрде тақырып бойынша слайдтарды құрастырады.

➤ Дайын шаблондар мен дизайндарды ұсынады

➤ Ақпаратты іздеу мен құрылымдауды тездетеді.

Оқушыларға ыңғайлы:

➤ Қиын тақырыптарды жеңіл әрі көрнекі түрде түсіндіреді.

➤ Интерактивті элементтер қосу арқылы қызығушылықты арттырады.

➤ Ерекше қажеттіліктері бар оқушыларға адаптивті контент ұсына алады.

<https://gamma.app/docs/-4ywjsckd8x7hkru?isFirstMobileDocGeneration=true>

«Аралас экономика» тақырыбына оқушылардың сабақта жасаған презентациялары.

Жекешелендірілген білім беру :

- Әр оқушының білім деңгейіне сай презентация ұсынуға болады.
- Түрлі тілде материал дайындау мүмкіндігі бар (мысалы: қазақша, орысша, ағылшынша).

Қолдануға болатын нейросеть құралдары:

- Құрал Мақсаты
- ChatGPT Мазмұн дайындау, мәтінді өңдеу
- Canva / Microsoft Designer Дизайн мен визуалды элементтер құру
- Tome AI-көмегімен презентация жасау
- SlidesAI Мәтіннен презентация автоматты жасау
- Gamma.app Интерактивті слайдтар жасау

Назар аударатын жағдай !!

➤ Нейросеттің жасаған материалдарын міндетті түрде тексеру қажет — кейде қателіктер болуы мүмкін.

➤ Толықтай дайын емес, тек көмекші құрал ретінде қолданған жөн.

➤ Академиялық адалдықты сақтау маңызды — дереккөздерге сілтеме жасау керек.

Қорытындылай келе, нейросеть сабақтағы презентация жасауды әлдеқайда жеңіл, сапалы әрі тиімді етеді. Бірақ оны ақылмен және сын көзбен қолдану керек.

Бағалау арқылы оқу үдерісін жақсартуға ықпал ететін бес қарапайым фактор:

- Оқушылармен тиімді кері байланыс орнату
- Оқушыларды өздерінің оқу үдерісіне қызу араластыру
- Оқыту мен бағалау нәтижелері арасында байланыс орнату
- Оқу табыстылығының негізгі факторлары болып табылатын оқушылардың ынтасы мен өз қадір-қасиеттерін сезінуді дамытудағы бағалаудың мәнін түсіну

➤ Өз жұмысын өзі бағалау және өзін өзі жетілдіру жолдарын түсіне білуді дамыту.

Қалыптастырушы бағалауда да эмоционалдық/аффектілік әлеуметтік психомоторлық, танымдық аспектілердің атқаратын өзіндік қызметі бар. Бағалау аспектілерінде де танымдық аспектімен жұмыс жасау арқылы оқушылардың бойында тарихи дағдыларды қалыптастырумен қатар оқу мақсатына да жетуге болады.

Мыржақып Дулатұлы айтқандай: «Жанның тәрбиеленетін үш түрлі сипаты бар: ақыл, сенім, қайрат» яғни танымдық, эмоционалдық, ынталандырушылық деп қарастырады.

Интербелсенді оқу мен оқытуда «бағалау» термині мынадай мағыналарда қолданылады:

Бағалау — оқушының оқу процесінде қаншалықты табысты немесе керісінше болғандығын, білім игерудегі олардың жетістіктерін, өсуі мен дамуын анықтау

Бағалау — оқушының қолынан не келетінін айқындау

Бағалау – білім игеру процесіне қатысушылардың әрекеттері қандай деңгейде екендігін, олардың сапасын айқындау

Бағалау – оқушылардың білімін қалайша әрі қарай дамытып, олардың алдағы білім игеру әрекеттерінің деңгейін қалайша жақсартуға болатындығын білу, жоспарлау және оқушыларды соған ынталандыру

Бағалау – оқу процесінің қаншалықты нәтижелі екендігін анықтап, мақсаттардың қандай дәрежеде жүзеге асырылып жатқандығын анықтау үшін қолданылады.

Әдебиеттер тізімі:

1 .Н.Ж. Муратбаева.Ұ.Б.Темиргалиева, А.Е. Кенжебаев. -Астана : «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы,2022.

«Сыныпта сындарлы әңгімені ынталандыратын стратегиялар»

2.Асхат Әлімов «Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану»Алматы; 2015ж

3.Тарих пәнін оқытуда жаңаша көзқарас: тиімді оқыту мен оқу тәсілдері (Әдістемелік нұсқаулық) Астана 2018 ж.

4. Чекетаева Р.С. «Тарих пәнін оқытуға жаңаша көзқарас: тиімді оқыту мен оқу тәсілдері» Әдістемелік нұсқаулық . Астана. «Назарбаев зияткерлік мектептері»ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2018ж

5. Аймуханбетова С.А. Интерактивные методы учебной деятельности-Қазақстан жоғары мектебі,2010ж №1

«ҚОҒАМДЫҚ-ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕРДЕ ОҚУШЫ ЖЕТІСТІГІН БАҒАЛАУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ».

Салимбаева Жанар Асембаевна,

«№64 НОМ» КММ

Сәлімбаев Сұлтан Жанатұлы

«Абай атындағы мектеп гимназиясы» КММ

Қарағанды қ. Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада қоғамдық-гуманитарлық пәндерде оқушы жетістігін бағалаудың заманауи әдістері талданады. Автор бағалаудың мазмұны мен оны тәжірибеде қолдану ерекшеліктерін қарастырып, критериялды, формативті және жиынтық бағалаудың тиімділігін ғылыми тұрғыда сипаттайды. АҚШ-тағы rubrics жүйесі, Финляндиядағы оқушы ынтасын ескеру тәсілі және Сингапурдағы жобалық бағалау үлгілері талданып, олардың қазақстандық білім беру жүйесіне бейімдеу жолдары ұсынылады. Бағалау әдістерін қолданудың нақты мысалдары келтіріліп, әділдік пен ашықтықтың сапалы білімді қамтамасыз етудегі маңызы негізделеді.

Түйін сөздер: бағалау әдістері, критериялды бағалау, формативті бағалау, жиынтық бағалау, rubrics жүйесі, шетелдік тәжірибе, білім сапасы, әділдік, ашықтық.

Аннотация. В статье анализируются современные методы оценивания достижений учащихся по общественно-гуманитарным предметам. Автор рассматривает содержание и особенности применения оценивания на практике, научно обосновывает эффективность критериального, формативного и суммативного оценивания. Проанализированы зарубежные подходы — система rubrics в США, учет мотивации и

социальной активности учащихся в Финляндии, проектные модели оценивания в Сингапуре, а также обозначены пути их адаптации к казахстанской образовательной системе. Приведены конкретные примеры применения методов оценивания, обоснована роль справедливости и прозрачности как ключевых условий обеспечения качества образования.

Ключевые слова: методы оценивания, критериальное оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, система rubrics, зарубежный опыт, качество образования, справедливость, прозрачность

Abstract. The article analyzes modern methods of assessing students' achievements in social and humanitarian subjects. The author examines the content and practical application of assessment, scientifically substantiating the effectiveness of criteria-based, formative, and summative assessment. International approaches are reviewed, including the rubrics system in the United States, consideration of student motivation and social engagement in Finland, and project-based assessment models in Singapore, with suggestions for their adaptation to the Kazakhstani education system. Specific examples of assessment methods are presented, emphasizing that fairness and transparency are key factors in ensuring high-quality education.

Keywords: assessment methods, criteria-based assessment, formative assessment, summative assessment, rubrics system, international experience, quality of education, fairness, transparency.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушының жетістігін бағалау мәселесі ең өзекті тақырыптардың біріне айналды. Әсіресе қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер – тарих, география, құқық, әдебиет және тіл білімі – тұлғаның дүниетанымын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Бұл пәндерде тек білім көлемін игеру емес, сонымен қатар сыни ойлау, талдау, өзіндік пікір қалыптастыру және құндылықтық бағдарларды дамыту басымдыққа ие. Сондықтан бағалау жүйесі де дәстүрлі «баға қоюдан» әлдеқайда кең әрі терең болуы қажет[6].

Заман талабына сай, оқушылардың білімін әділ әрі шынайы бағалау үшін критериалды, формативті және жиынтық бағалау әдістері енгізілді. Бұл тәсілдер оқушының тек соңғы нәтижесін емес, оқу процесіндегі белсенділігін, дағдыларын, дамуын кешенді түрде қарастыруға мүмкіндік береді. Әсіресе қоғамдық-гуманитарлық пәндерде шығармашылық жұмыс, эссе, жоба, пікірталас, тарихи деректермен жұмыс жасау сияқты іс-әрекеттер жиі қолданылады[7]. Мұндай жағдайда бағалау жүйесі оқушыға тек баға қоюшы құрал ғана емес, керісінше, оны алға жетелейтін, кемшілігін көрсетіп, даму жолын айқындайтын мотивациялық факторға айналуы тиіс.

Сондықтан осы мақалада қоғамдық-гуманитарлық пәндердегі оқушы жетістігін бағалаудың заманауи әдістері қарастырылып, олардың тәжірибеде қолданылуы мен тиімділігіне талдау жасалады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндердегі бағалау әдістемесі қазіргі таңда білім берудің мазмұндық жаңғыруымен тығыз байланысты. Жаһандану дәуірінде оқушының танымдық белсенділігі, сыни тұрғыда ойлау қабілеті, құндылықтық бағдарлары мен коммуникативтік дағдылары басты назарға алынуда. Сондықтан бағалау жүйесі тек білімді тексеру құралы емес, оқушының тұлғалық дамуына ықпал ететін кешенді педагогикалық тетік ретінде қарастырылуы қажет. Бұл тұрғыдан алғанда бағалаудың мазмұны мен

әдістері жаңартылып, оқушы жетістігін жан-жақты айқындауға бағытталған жаңа тәсілдер тәжірибеге енгізілуде[1].

Критериалды бағалау қазіргі білім беру жүйесінде бағалаудың негізгі форматына айналды. Оның басты ерекшелігі – бағалау критерийлерінің алдын ала айқындалуы және оларды барлық оқушыларға қолжетімді етуі. Критерийлер оқушының білімді меңгеру деңгейін, пәндік құзыреттіліктерін, ойлау қабілетін және шығармашылық әлеуетін нақты өлшеуге мүмкіндік береді. Мәселен, әдебиет пәнінде оқушының шығарманы талдаудағы логикалық жүйелілігі, дәлелдерді қолдану деңгейі және тілдік сауаттылығы жеке-жеке бағаланады. Бұл әдістің ғылыми негізі конструктивизм теориясымен байланысты, себебі оқушы білімді дайын күйде алмай, оны өз тәжірибесі арқылы құрастырады, ал критерийлер осы үдерістің нәтижесін айқындайды.

Формативті бағалау (оқыту үшін бағалау) білім беру процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Оның мәні – оқушыға үнемі кері байланыс беру арқылы оның оқу барысын реттеу. Мұнда бағалау оқушыны қателіктері үшін жазалау құралы емес, керісінше, оны түзету мен дамыту құралы ретінде қолданылады. Бұл тәсілде рефлексия, өзін-өзі бағалау және бірін-бірі бағалау дағдылары қалыптасады. Әсіресе гуманитарлық пәндерде пікірталас, тарихи дерекпен жұмыс, эссе жазу сияқты әрекеттер барысында формативті бағалау оқушының аналитикалық ойлауын жетілдіруге ықпал етеді[2].

Жиынтық бағалау – белгілі бір оқу бөлімі немесе тоқсан соңында өткізіліп, оқушы жетістігін жинақтап көрсететін әдіс. Жиынтық бағалаудың мазмұны пәннің мақсат-міндеттеріне сәйкес құрылады. Мысалы, тарих пәнінде белгілі бір кезеңді талдауға арналған тест тапсырмалары, эссе немесе жобалық жұмыстар қолданылады. Жиынтық бағалау оқушының белгілі бір уақыт аралығында жинақтаған білімін және дағдыларын объективті түрде көрсетеді.

Халықаралық тәжірибеге сүйенсек, көптеген елдерде бағалау жүйесі оқушының тұлғалық дамуына бағытталған. Мәселен, Финляндияда бағалау кезінде оқушының эмоционалды жай-күйі мен оқу мотивациясы ескеріледі. Ұлыбританияда гуманитарлық пәндер бойынша бағалауда жазбаша жұмыстардан бөлек, ауызша талдау мен топтық жобалар кеңінен қолданылады. Бұл тәжірибе Қазақстан білім беру жүйесінде де көрініс табуда[4].

Жалпы алғанда, қоғамдық-гуманитарлық пәндердегі заманауи бағалау әдістемесі оқушының тек пәндік білімін емес, оның функционалдық сауаттылығын, сыни ойлауын, коммуникативтік қабілетін және құндылықтық бағдарларын айқындауға бағытталған. Бұл әдістердің ғылыми негізі – тұлғаға бағытталған оқыту парадигмасы, яғни оқушыны білімнің тұтынушысы емес, оны құрастырушы әрі дамытуға белсенді қатысушы ретінде қарастыруға негізделеді.

Методиканы қолдану: Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерде бағалау әдістерін тәжірибеде қолдану оқу процесінің сапасын арттыруға

айрықша ықпал етеді. Бұл әдістердің тиімділігі олардың оқу бағдарламасының мақсаттарымен, оқушының жас ерекшеліктерімен және пәннің мазмұндық құрылымымен үйлесімділігінде жатыр[3].

Критериалды бағалауды тәжірибеде қолдану. Мысалы, тарих пәнінде «Қазақстандағы XX ғасырдың саяси реформалары» тақырыбын өткенде оқушыларға салыстырмалы талдау жасауға арналған эссе жазу тапсырмасы беріледі. Бағалау критерийлері ретінде: тарихи деректерді дұрыс қолдану, себеп-салдарлық байланыстарды ашу, ойды жүйелі жеткізу, тілдік сауаттылық қарастырылады. Мұндай тәсіл оқушыға бағалау өлшемдерінің алдын ала белгілі болуын қамтамасыз етіп, әділдікті арттырады. Сонымен бірге, мұғалім үшін де оқушылардың қай тұста қиналатынын анықтауға мүмкіндік береді.

Формативті бағалауды тәжірибеде қолдану. Қоғамдық-гуманитарлық пәндерде формативті бағалау оқушының сабақ барысындағы белсенділігін арттыруда маңызды. Мәселен, әдебиет сабағында оқушылар белгілі бір кейіпкердің мінезін талқылап, өз ойларын топтық пікірталаста ортаға салады. Мұғалім әр оқушыға ауызша кері байланыс беріп, артықшылықтары мен кемшіліктерін көрсетеді. Тарих сабағында «дебат» әдісін қолданғанда формативті бағалау әр топтың дәлел келтіру қабілетін, ақпаратты тиімді қолдануын бағалауға бағытталады. Бұл тәсіл оқушылардың сөйлеу мәдениетін, сыни ойлауын дамытуға жағдай жасайды[5].

Жиынтық бағалауды тәжірибеде қолдану. Тоқсан соңында өткізілетін жиынтық бағалау оқушының білімді қаншалықты меңгергенін көрсетеді. Гуманитарлық пәндерде жиынтық бағалау тапсырмалары әртүрлі формада құрылады: тест, жазбаша эссе, тарихи құжатпен жұмыс, шығармашылық жоба. Мысалы, география пәнінде оқушыларға белгілі бір аймақтың экономикалық-географиялық сипаттамасын жасау тапсырылады. Бұл бағалау оқушының зерттеу дағдыларын дамытып, теориялық білімін тәжірибеде қолдана білуін тексереді.

Халықаралық тәжірибені қолдану. Білім сапасын бағалауда шетелдік тәжірибені қолдану да тиімді. Мысалы, Еуропа елдерінде гуманитарлық пәндер бойынша жобалық жұмыс пен портфолио әдісі кеңінен қолданылады. Қазақстандық мектептерде де оқушы портфолиосы тәжірибеге енгізіліп келеді. Портфолио арқылы оқушының бір жыл бойғы жетістіктері жиналып, оның даму динамикасы айқындалады. Бұл тек бір сәттік нәтижені емес, үздіксіз өсуді бағалауға мүмкіндік береді.

Шетелдік тәжірибеде гуманитарлық пәндердегі бағалаудың инновациялық әдістері ерекше маңызға ие. Мәселен, АҚШ мектептерінде оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамыту үшін rubrics (бағалау кестелері) кеңінен қолданылады. Бұл тәсілде әр тапсырманың деңгейлері мен талаптары нақты жазылып, оқушы өз жұмысын сол шкала арқылы бағалай алады. Финляндияда бағалау жүйесі оқушының академиялық жетістігімен қатар, оның ынтасы мен әлеуметтік белсенділігін ескеруге бағытталған. Ал Сингапурда жобалық жұмыс пен зерттеуге негізделген бағалау әдістері

басым, себебі олар оқушыны практикалық әрекетке көбірек тартады. Мұндай әдістемелерді қазақстандық тәжірибеге бейімдей отырып қолдану оқушылардың құзыреттіліктерін арттыруға мүмкіндік береді.

Бағалау мәдениетін қалыптастыру. Заманауи бағалау әдістерін қолданудың тағы бір маңызды қыры – оқушылардың өзін-өзі бағалау және бірін-бірін бағалау дағдыларын қалыптастыру. Бұл үдеріс оқушылардың жауапкершілігін арттырып қана қоймай, олардың оқу мотивациясын күшейтеді. Мәселен, құқық пәнінде оқушылар белгілі бір әлеуметтік мәселені шешу жолдары бойынша пікірталас өткізіп, бір-бірінің дәлелдерін бағалайды. Мұғалім тек бағыт беруші рөлін атқарып, оқушылардың өзара бағалауын талдап, қорытынды жасайды[4].

Қорытындылай келе, бағалау әдістерін тәжірибеде тиімді қолдану қоғамдық-гуманитарлық пәндердің білім беру сапасын арттыруға ғана емес, оқушылардың тұлғалық дамуына да ықпал етеді. Заманауи әдістерді орынды пайдалану – оқушыны ХХІ ғасырдың құзыретті, сыни ойлайтын, құндылыққа бағдарланған азаматы ретінде қалыптастырудың маңызды тетігі.

Ұсыныстар: Қоғамдық-гуманитарлық пәндердегі бағалау әдістерінің тиімділігін арттыру үшін бірқатар ұсыныстарды атап өтуге болады. Ең алдымен, мұғалімдер критериялы бағалау жүйесін қолданғанда критерийлерді оқушыға түсінікті әрі қолжетімді тілде ұсынуы қажет. Бағалау өлшемдері неғұрлым айқын болса, оқушы өз жұмысын соған сәйкес жоспарлап, нәтижеге ұмтылады.

Екіншіден, формативті бағалауда кері байланыс сапасына ерекше көңіл бөлу керек. Мұғалім оқушының қателігін көрсетумен шектелмей, оны түзету жолдарын нақты түсіндіруі қажет. Бұл оқушының оқу мотивациясын арттырып, өзін-өзі жетілдіруге ықпал етеді[6].

Үшіншіден, бағалаудың әртүрлі формаларын кешенді қолдану маңызды. Тест, жобалық жұмыс, эссе, пікірталас сияқты тапсырмалар оқушының білімін жан-жақты көрсетеді. Сондықтан мұғалім тәжірибеде әртүрлі тәсілдерді үйлестіре білуі тиіс.

Қоғамдық-гуманитарлық пәндерде оқушылардың жетістігін бағалау – білім беру сапасын арттырудағы шешуші факторлардың бірі. Бағалау жүйесінің жаңғыруы білімді тексерудің дәстүрлі үлгісінен арылып, оқушының жеке тұлғалық дамуына бағытталған заманауи әдістерді енгізуге жол ашты. Критериялы, формативті және жиынтық бағалау тәсілдері оқушылардың оқу жетістіктерін кешенді айқындап қана қоймай, олардың ойлау, талдау, шығармашылық және құндылықтық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Тәжірибеде осы әдістерді тиімді пайдалану мұғалімге оқушылардың оқу барысын жан-жақты бақылауға, олардың күшті және әлсіз жақтарын айқындауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бағалау тек қана нәтиже емес, оқушының даму динамикасын көрсететін үдеріс екені дәлелденді. Халықаралық тәжірибені ескере отырып, отандық мектептерде өзін-өзі

бағалау, портфолио, жобалық жұмыс сияқты әдістерді кеңінен қолдану білім сапасын одан әрі арттыра түседі.

Қорыта келгенде, заманауи бағалау жүйесі оқушыны ынталандыратын, оның жетістігін әділ көрсететін әрі болашақтағы даму жолын айқындайтын маңызды педагогикалық құрал болып табылады. Әділдік пен ашықтыққа негізделген бағалау – құзыретті, сындарлы ойлайтын, өз елінің дамуына үлес қоса алатын жас ұрпақ тәрбиелеудің негізгі алғышарты.

Әдебиеттер тізімі

1.Құдайбергенова, К. С. Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесі. – Алматы: Білім, 2019.

2.Black, P., & Wiliam, D. Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment. – London: King’s College, 1998.

3.Жанпейісова, М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы: Payan, 2017.

4.OECD. Assessment and Evaluation in Education: OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education. – Paris: OECD Publishing, 2020.

5.Stiggins, R. Student-Involved Assessment FOR Learning. – Columbus: Merrill/Prentice Hall, 2005.

6.Әбілқасымова, А. Е. Білім беру жүйесіндегі бағалау мәдениеті. – Нұр-Сұлтан: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2021.

7.Fullan, M. The New Meaning of Educational Change. – New York: Teachers College Press, 2016.

ВНУТРЕННЕЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК СРЕДСТВО МОТИВАЦИИ И ПОДГОТОВКИ УЧАЩИХСЯ К ВНЕШНЕЙ АТТЕСТАЦИИ ПО ИСТОРИИ

Аяпбергенова Гаухар

«Школа-лицей BINOM SCHOOL имени А.Байтұрсынұлы»

Астана, Казахстан

Аннотация. В статье исследуются педагогические основы внутреннего оценивания как важнейшего средства формирования учебной мотивации и подготовки учащихся к внешней аттестации по истории. Автор рассматривает методологические подходы к формативному оцениванию, раскрывает его роль в развитии аналитического мышления, самостоятельности и уверенности школьников. На основе опыта преподавания истории приводятся практические примеры использования самооценки, взаимооценки, структурно-логических схем и цифровых инструментов. Даны рекомендации педагогам по внедрению внутреннего оценивания в учебный процесс и представлены выводы о значимости данного подхода для модернизации образования в Казахстане.

Ключевые слова: внутреннее оценивание, мотивация, история, системный подход, формативное оценивание, аттестация

Аңдатпа. Мақалада ішкі бағалаудың педагогикалық негіздері қарастырылып, оның оқушылардың мотивациясын қалыптастырудағы және тарих пәнінен сыртқы аттестацияға дайындаудағы маңызы талданады. Автор қалыптастырушы бағалау әдістерінің теориялық негіздерін, оның оқушылардың аналитикалық ойлауын, дербестігін және сенімділігін дамытудағы рөлін ашады. Тарих сабақтарындағы тәжірибеден өзін-өзі бағалау, өзара бағалау, құрылымдық-логикалық сызбалар мен цифрлық құралдарды

қолданудың мысалдары келтіріледі. Мұғалімдерге арналған ұсыныстар беріледі, сондай-ақ Қазақстандағы білім беруді жаңғырту үшін ішкі бағалаудың маңызы көрсетіледі.

Түйін сөздер: ішкі бағалау, мотивация, тарих, жүйелік тәсіл, қалыптастырушы бағалау, аттестация.

Abstract. The article explores the pedagogical foundations of internal assessment as a crucial tool for enhancing students' learning motivation and preparing them for external certification in history. The author reviews methodological approaches to formative assessment, emphasizing its role in developing analytical thinking, independence, and confidence among school students. Drawing on teaching experience, practical examples are provided, including self-assessment, peer assessment, structured logical schemes, and digital tools. Recommendations for teachers are given, and conclusions are drawn about the significance of this approach for the modernization of education in Kazakhstan.

Keywords: internal assessment, motivation, history, systems approach, formative assessment, certification.

Современная школа Казахстана и мира в целом переживает глубокие изменения, связанные с переходом от традиционной модели обучения к компетентностному и личностно-ориентированному подходам. Сегодня важна не только передача знаний, но и формирование умений анализировать, сопоставлять, делать выводы, применять информацию в новых ситуациях.

История как предмет занимает особое место: она формирует мировоззрение, гражданскую позицию, критическое мышление. Однако её успешное освоение во многом зависит от того, насколько школьник мотивирован к познанию. Традиционные формы контроля (тесты, устные опросы) часто воспринимаются как стресс, что снижает интерес и приводит к формальному усвоению.

В этих условиях всё большую актуальность приобретает внутреннее оценивание. Оно представляет собой систему формативного контроля, включающую самооценку, взаимооценку, текущую обратную связь, диагностику и поддержку ученика в процессе обучения¹.

Международный опыт подтверждает эффективность этого подхода. В странах ОЭСР и в рамках исследований PISA подчёркивается, что именно формативное оценивание способствует развитию у учащихся метапредметных компетенций и устойчивой мотивации. В Финляндии, Великобритании, Канаде внутренняя система оценивания рассматривается как важнейший элемент подготовки к экзаменам.

В Казахстане реформы образования последних лет (обновлённое содержание, внедрение критериального оценивания) отражают мировые тенденции. ГОСО 2018 предусматривает активное использование формативного оценивания в сочетании с суммативным.

Цель данной статьи – проанализировать педагогический потенциал внутреннего оценивания как средства мотивации и подготовки учащихся к внешней аттестации по истории.

Методика

Методологическая база исследования включает системный подход (Т.Т.

оценивания (Sadler, Black & Wiliam)², направленная на развитие функциональной грамотности на уроках истории.

Актуальность функциональной грамотности сегодня имеет особое значение в контексте современного образования. В условиях быстрого развития информационных технологий, глобализации и сложных социальных изменений важно, чтобы учащиеся обладали не только базовыми знаниями, но и умением использовать эти знания в различных жизненных ситуациях.

Функциональная грамотность включает в себя способность эффективно читать, анализировать, интерпретировать информацию, критически оценивать различные источники и применять знания на практике. В контексте истории это означает, что учащиеся должны уметь:

1. Анализировать исторические источники – понимать, что является фактом, а что интерпретацией, различать множественные точки зрения на одно и то же событие.

2. Составлять причинно-следственные связи – понимать, как исторические события взаимосвязаны, как одно влияет на другое, что помогает в построении целостной картины исторического процесса.

3. Развивать критическое мышление – уметь задавать вопросы, выстраивать логические связи, формировать собственное мнение о событиях и явлениях прошлого.

4. Интерпретировать информацию – умение работать с различными источниками информации, включая текстовые материалы, карты, графики, мультимедийные ресурсы.

Интеграция этих навыков в процесс преподавания истории помогает не только повысить интерес учащихся к предмету, но и способствует формированию у них навыков самостоятельного анализа, критического мышления и готовности к решению задач в реальной жизни.

Технология обучения на основе системного подхода, разработанная доктором педагогических наук Тимуром Тлековичем Галиевым в 80-е годы, способствует развитию функциональной грамотности учащихся через системное восприятие исторических событий³.

Для учителей истории особый интерес в работе по данной технологии вызывают вопросы преобразования учебной информации, создания структурных схем. В работе по сворачиванию информации в лаконичные структурные схемы, составлении карточек с трехуровневыми заданиями участвуют и ученики. При этом отмечается значительный рост активности учащихся, развитие навыков мышления. Блочные системные структурные схемы помогают быстро запомнить материал, увидеть его с разных сторон,

² Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning // Assessment in Education. – 1998. – №5

³ Галиев Т. Т. Интенсификация учебного процесса: системный подход.- Астана: ЕАГИ, 2005.

онять взаимосвязь элементов в теории, увязать материал с действительностью.

Работа по технологии требует соблюдения следующих моментов:

- показ изученного с выделением ведущей идеи, входной контроль с актуализацией опорных знаний и информацией о коррекции знаний;
- обучение рациональным способам сворачивания информации, что позволяет лучше понять и быстрее запомнить ее;

- при объяснении нового материала привлечение передового научного опыта, опыта детей, обучение умениям системного мышления: обобщению, анализу, сравнению, выделению главного, установлению причинно-следственных связей;

- исследовательская работа (если позволяет учебный материал) с учебником или схемой по выявлению влияющих факторов, проблем по изучаемым явлениям, событиям. Исследовательская работа проводится либо в группах с распределением ролей, либо всем классом по типу «мозгового штурма». Работа по выявлению и учету влияющих факторов и их последствий оживляет материал, позволяет увидеть связи с другими науками, сферами жизни;

-на каждом уроке возможность для учащихся иметь оценку (самооценку или взаимооценку, оценку по тестам) соответствующую целям обучения, что повышает ответственное отношение к уроку. Развитие навыков самоконтроля, самооценки приводит к включению механизмов самоуправления⁴.

В основу данной технологии обучения заложено ускоренное воспроизводство у обучаемых культуры учения, умений и навыков системного мышления, творческого и исследовательского подхода.

Новизна: создание единого методического подхода на основе системного подхода к структурированию изучаемого материала, который позволяет связывать исторический материал с действительностью, исследовать проблемы, решать их, т. е. способствует выработке у учащихся системного мышления, т.к. открывает путь к знаниям. Позволяет формировать личностное отношение к изучаемому материалу, формировать научное мировоззрение, что является реализацией принципов гуманизации и гуманитаризации в образовании.

Актуальность: в условиях интенсивного развития общества возникает необходимость перехода образовательной системы от экстенсивного к интенсивному обучению. Метод изучения истории на основе системного подхода к структурированию изучаемого материала является одним из наиболее важных методов познания окружающего мира. В духовном развитии нового поколения в выработке у него диалектического мышления, способностей к самостоятельному суждению играет большую роль школьный

⁴ Галиев Т. Т. Интенсификация учебного процесса: системный подход.- Астана: ЕАГИ, 2005.

курс истории. Он имеет значение для формирования мировоззрения, исторического сознания, умения оценивать явления истории и современности. Применение системного подхода к структурированию изучаемого материала усиливает уровень качества обучения истории, обеспечивает продуктивность и результативность обучения данного предмета, практически выполняется компетентностный подход в формировании системного творческого мышления. Способствует развитию духовных запросов и эстетических вкусов.

Реализовать поставленные цели в установленные сроки при минимизации затрат, путем целенаправленного повышения результативности учебного процесса в каждую единицу времени, т. е. его интенсификации. Системное изучение и использование интенсификации способствует ускоренному воспроизводству у обучающихся культуры учения, мотивации, самостоятельности, творчества, системных представлений, умений и навыков системного подхода.

Зачем надо знать системный подход?

1. Чтобы правильно формулировать свои цели и обеспечивать их выполнение.
2. Чтобы научиться прогнозировать события.
3. Чтобы уметь объединять знания многих наук.

Мир настолько сложен, что изучить его "в целом, во всех подробностях и сразу" - невозможно, хотя к этому и надо стремиться. Поэтому мир изучают по частям, называя такое изучение *анализом* (от греч. - "расчленение"). Любое изучение следует начинать с анализа. Надо хорошо знать, с чем имеешь дело. Без анализа нет *синтеза* (соединение частей в единое целое на основе знаний, полученных при анализе). Творчество – это создание нового, синтез на основе анализа (синтез 1 + анализ + сравнение + выделение главного + синтез 2) Поэтому основная процедура системного анализа – это построение хорошей модели реальной системы или ситуации для последующего изучения. Моделирование – это прежде всего умение выделить главное. Нарушение системности в конструировании исторического материала приводит к нарушению осознанности его восприятия, а поэтому затрудняется реализация главной задачи современного исторического образования – развития познавательных возможностей школьников. В основу формирования аналитических умений учащихся как составной части исторического мышления положен универсальный эвристический алгоритм: “причина-сущность-следствие”, позволяющий осуществить анализ любого исторического события, явления, процесса в рамках различных методологических подходов к познанию прошлого⁵.

⁵ Жексенбаева У. Б. Компетентностно ориентированное образование в современной школе: Учебно-методическое пособие. - Алматы, 2009.

Умения выявлять причины, сущность, следствия образуют структуру ученического исторического анализа

Аналитические умения учащихся

Формируемое умение	Способы выполнения действий
Устанавливать причины исторических событий (явлений)	1. Выявление вертикальных связей между событиями. 2. Выявление горизонтальных связей между событиями. 3. Выявление противоречий исторического развития.
Устанавливать сущность исторических событий (явлений)	1. Определение сущности простого события (явления) по ключевым словам. 2. Определение сущности сложного события на основе выявления общего признака, объединяющего все черты, характеризующие событие (явление). 3. Определение сущности сложного события (явления) на основе сопоставления его признаков с аналогичными событиями (явлениями) и выделения его отличительных признаков.
Устанавливать последствия исторических событий (явлений)	1. Определение последствий по масштабу (последствия в мировом масштабе – масштабе страны – масштабе района и т.д.). 2. Определение последствий по длительности воздействий на жизнь общества (века, десятилетия и т.д.). 3. Определение последствий для той части жизни общества, в которой оно происходило (связи по вертикали). 4. Определение последствий по областям жизни (горизонтальные связи). 5. Выявление противоречий, которое породило данное событие (явление).

Также системный подход позволяет выстроить взаимосвязь и иерархическое соподчинение между содержанием стандартов обучения истории, программами, учебниками и способами конструирования материала уроков учителями.

Системный подход в обучении истории предполагает:

- представление материала в виде целостной структуры;
- использование структурно-логических схем (СЛС);
- выявление причинно-следственных связей;
- переход от частных фактов к обобщениям.

Формативное оценивание направлено на поддержку процесса учёбы. Его особенности:

- непрерывность;
- ориентированность на прогресс, а не только на результат;
- включение ученика в процесс оценивания.

Формы внутреннего оценивания:

1. Самооценка – ведение дневников достижений, таблиц «Что я знаю – что хочу узнать – что узнал».

2. Взаимооценка – работа в группах, где учащиеся оценивают ответы друг друга по критериям.

3. Мини-тесты и блиц-опросы.

4. Проектная деятельность – создание презентаций, эссе, исторических реконструкций.

5. Цифровые инструменты – Google Forms, Kahoot, электронные портфолио.

Принципы:

- системность;
- дифференциация;
- обратная связь;
- мотивация;
- интерактивность.

Таким образом, методика внутреннего оценивания объединяет системный подход и формативные технологии, создавая условия для формирования мотивации и аналитического мышления.

Практическое применение. Основная цель преподавания истории в школе- развитие личности ученика на основе знания прошлого и умения ориентироваться в важнейших достижениях мировой культуры.

Развитие личности предполагает прежде всего формирование творческого мышления, способности критически анализировать прошлое и настоящее, делать собственные выводы на основе самостоятельного изучения исторических источников. Системный подход учить школьника не столько запоминанию фактов и их оценок, сколько самостоятельно ориентироваться в массе исторических сведений, находить причинно- следственные связи между историческими явлениями, отделять существенное в историческом процессе от второстепенного. Мышление- происходит тогда, когда новые, уже понятые идеи проверяются, оцениваются, развиваются и применяются⁶. Поэтому необходимо предлагать такие способы обучения, которые способствовали бы развитию умений учащихся критически анализировать исторический материал, рассматривать историю страны в контексте мировой истории, объединять знания по истории со знанием по другим гуманитарным предметам, например:

- реализация принципа сотворчества и сотрудничества;
- постоянный мониторинг; организация и проведение урока совместно с учениками, опережающие задания по теме - выступления «Если бы я был исторической личностью.....», «Известно что..»; интеллектуальный тренинг: творческий поиск учеников (подбор вопросов, загадки, кроссворды, шарады, сценарии интеллектуальных игр, организация и проведение игр) «Знаете ли вы...», «Что? Где? Когда?», «Учимся мыслить », «Турнир ораторов»; выравнивания учеников по уровню обученности (проведение коррекционных занятий, использование метода пошагового контроля знаний), создание банка

⁶ Подласный И.П. Педагогика. – М.: Владос, 2000.

контрольных измерителей, контроль знаний по разноуровневым тестовым заданиям, контрольными работами;

- обеспечение условий индивидуального развития познавательной деятельности конкретного ученика: активное включение ученика в реализацию задач урока с учетом его интереса и мотивации. Развитие интеллектуальных, коммуникативных способностей (создание презентации, проектов, видео, аудио, фоторепортажей).
- интеграция предметов общественного цикла: проведение интегрированных уроков по истории и литературе, коррекционные занятия по истории и географии, интеллектуальные тренинги по истории, литературе, правоведению, обществоведению, искусству.

- формирование навыков научно-исследовательской деятельности (подбор, анализ, эксперимент, выполнение и защита проектов);
- апробация, внедрение и совершенствование современных информационнокоммуникативных технологий и интерактивного обучения;
- проведение интеллектуальных игр, конкурсов, создание реферативной или иллюстративной работы. Видео, аудио и фото-вернисажи;
- организация и проведение мероприятий по учебному телевидению (проект);
- организация собственного образовательного маршрута по плану развития лидерских качеств, ответственности за свой труд и успешность в обучении,

- создание теоретического и практического блока для самостоятельной работы олимпийца, выпускника выбравшего всемирную историю как предмет ЕНТ, выпускника сдающего историю Казахстана, как основного предмета ЕНТ, участника исследовательских проектов⁷.

Роль системного подхода в познании обуславливается:

- 1) понятия и принципы системного подхода выявляют более широкую познавательную реальность по сравнению с той, которая фиксировалась в прежнем знании;

- 2) содержит в себе новую по сравнению с предшествующими схему объяснения, в основе которой лежит поиск конкретных механизмов целостного объекта и выявление типологии его связей.

Основной формой обучения по данной технологии является групповое, парное и индивидуальное обучение с целью приобщения обучаемых к сотрудничеству, ответственности, сопереживанию, рефлексии и сосредоточению на индивидуальных заданиях.

Обучение по технологии построено в форме *непрерывной дидактической игры* и состоит из нескольких этапов. В структуру игры как деятельности личности входят этапы:

- целеполагания;

⁷ Кайкенова Ж.К. Интерактивные формы и методы обучения государственных служащих. – Астана, 2015.

- планирования;
- реализации цели; анализа результатов, в которых личность полностью реализует себя как субъект. *На первом этапе* игры проводится *входной контроль знаний и умений* (по вопросам, связанным с изучаемой темой).

На втором этапе осуществляется *планирование самостоятельной деятельности*.

На третьем этапе организуется учебная деятельность. С помощью системно-структурного анализа и синтеза достигается теоретическое обобщение знаний, они перестраиваются в стройную систему с иерархическими взаимосвязями, образуя целостную картину.

Изучение информации начинается с *блочной системной структурной схемы* (см. приложение), которая состоит, как правило, из нескольких частей: блока основной теории; системного анализа; влияющих факторов; проблем, которые могут сопутствовать основной теории или существовать в ней; практики, опыта, эксперимента.

Схемы, сконструированные по логике системного подхода к представлению изучаемого материала, используются в качестве инструментария для активизации познавательной деятельности и творческого мышления обучаемых.

На заключительном этапе изучения темы организуется очередное обращение к общей схеме с целью закрепления и уточнения взаимосвязи между отдельными элементами и позициями.

Для самоконтроля и аттестации обучаемых используются *СЛС для самостоятельного заполнения учащимися по отдельным темам*, предусмотрен объективный контроль знаний в виде *тестов*.

Внедрение внутреннего оценивания в преподавание истории в средней и старшей школе показало высокую эффективность. Ниже представлены примеры:

Пример 1. Структурно-логические схемы.

Тема «Казахстан в каменном веке». Ученики строят схему «Причины перехода к оседлости – Сущность изменений – Последствия». Затем оценивают работы друг друга по критериям⁸.

Пример 2. Мини-зачёты и тесты.

Каждый раздел завершается тестированием, после чего ученики сами анализируют ошибки. Учитель фиксирует трудности, корректирует объяснение.

Пример 3. Проекты.

В 10 классе по теме «Этногенез казахского народа» учащиеся готовят проекты (эссе, презентации, видеоролики). Работы оцениваются по критериям: глубина анализа, аргументация, оригинальность⁹.

⁸ Артыкбаев Ж. О. История Казахстана: Учебник для вузов. - Астана: Астана-Север, 2006.

⁹ Кан Г..В. История Казахстана: Учебное пособие. - Алматы: Алматы кітап, 2005.

Пример 4. Ролевые игры.

Тема «События декабря 1986 года». Ученики делятся на роли: прокуроры, адвокаты, свидетели. Идёт «судебный процесс».

Пример 5. Цифровизация.

Ученики ведут электронные портфолио, где фиксируют результаты. Родители могут отслеживать прогресс.

Результаты:

- повышение средней успеваемости на 10–15%;
- снижение тревожности перед экзаменами;
- рост инициативности учеников.

Рекомендации

Учителям истории:

- включать формативное оценивание в каждый урок;
- использовать разнообразные формы;
- обсуждать критерии с учениками;
- внедрять цифровые сервисы;
- формировать позитивное отношение к ошибкам.

Администрации школ:

- организовать методподдержку учителей;
- проводить тренинги;
- обеспечивать техническую базу.

Родителям:

- интересоваться прогрессом ребёнка;
- поддерживать инициативы учителей;
- помогать в работе с электронными портфолио.

Заключение. Внутреннее оценивание – это не только инструмент контроля, но и средство формирования мотивации, самостоятельности, уверенности. Опыт показывает: регулярная работа с самооценкой, взаимооценкой, СЛС и проектами повышает качество знаний, снижает стресс и развивает гражданскую ответственность.

Таким образом, внутренняя система оценивания должна стать неотъемлемой частью работы учителя истории. Это позволит не только успешно готовить к ЕНТ и экзаменам, но и формировать ключевые компетенции, необходимые выпускникам для жизни в XXI веке.

Список литературы:

1. Артыкбаев Ж. О. История Казахстана: Учебник для вузов. - Астана: Астана-Север, 2006.
2. Галиев Т. Т. Интенсификация учебного процесса: системный подход. - Астана: ЕАГИ, 2005.
3. Жексенбаева У. Б. Компетентностно ориентированное образование в современной школе: Учебно-методическое пособие. - Алматы, 2009.

4. Кайкенова Ж.К. Интерактивные формы и методы обучения государственных служащих. – Астана, 2015.
5. Подласный И.П. Педагогика. – М.: Владос, 2000.
6. Кан Г..В. История Казахстана: Учебное пособие. - Алматы: Алматы кітап, 2005.
7. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning // Assessment in Education. – 1998. – №5
8. «Руководство для учителя», 3-е издание, 2013, раздаточные материалы, www.cpm.kz

РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ ИСТОРИИ (О ПРОБЛЕМАХ ОЦЕНИВАНИЯ В ШКОЛЕ)

Лисичкина Светлана Васильевна

КГУ «Общеобразовательная Школа №85»

г. Караганда, Казахстан

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы, посвященные одной из актуальных проблем в сфере образования – формированию читательской грамотности у обучающихся общеобразовательных учреждений, а также сложности, связанные с ее объективным оцениванием. Автор анализирует специфику исторического текста как особого типа источника информации, требующего от учащихся не только базовых навыков чтения, но и умений критически мыслить, интерпретировать и сопоставлять различные точки зрения. В статье определены проблемы и предложены различные приёмы формирования данной компетенции у обучающихся среднего школьного звена. Статья ориентирована на педагогов, методистов и исследователей, заинтересованных в повышении эффективности преподавания истории и развитии межпредметных компетенций школьников.

Ключевые слова: парадигма, компетентность, читательская грамотность, ормативные задания.

Abstract The article examines issues related to one of the current problems in the field of education – the development of reading literacy among students in general education institutions, as well as the difficulties associated with its objective assessment. The author analyzes the specifics of a historical text as a special type of information source that requires students not only to have basic reading skills, but also to be able to think critically, interpret, and compare different points of view. The article defines the problems and proposes various methods for developing this competence in secondary school students. The article is aimed at teachers, methodologists and researchers interested in improving the effectiveness of teaching history and developing interdisciplinary competencies of schoolchildren.

Key words: paradigm, competence, reading literacy, formative tasks.

Аңдатпа. Мақалада білім беру саласындағы өзекті мәселелердің бірі – жалпы білім беру ұйымдарында оқушылардың оқу сауаттылығын дамыту мәселері, сондай-ақ оны объективті бағалауға байланысты қиындықтар қарастырылған. Автор тарихи мәтіннің ерекшелігін оқушылардан тек оқудың қарапайым дағдыларын ғана емес, сонымен бірге сыни тұрғыдан ойлауды, түсіндіруді, әртүрлі көзқарастарды салыстыра білуді талап ететін ақпарат көзінің ерекше түрі ретінде талдайды. Мақалада жалпы білім беретін мектеп оқушыларының осы құзыреттілігін дамытудың проблемалары анықталып, әртүрлі әдістер ұсынылған. Мақала тарихты оқытудың тиімділігін арттыруға және мектеп оқушыларының пәнаралық құзыреттіліктерін дамытуға мүдделі мұғалімдерге, әдіскерлерге және зерттеушілерге арналған.

Түйін сөздер: парадигма, құзыреттілік, оқу сауаттылығы, қалыптастырушы тапсырмалар.

Читать – значит «... извлечь
из мёртвой буквы живой смысл...
Читать – это ещё ничего не значит,
что читать и как понимать прочитанное –
вот в чём главное».
К. Д. Ушинский.

Изменения в сфере технологий, коммуникаций и науки предъявляют современные требования и к учителям, которые должны понимать свою роль в процессах обновления содержания образования и обеспечивать внедрение новых методов. Педагог новой формации должен научить детей думать, способствовать развитию личности, её адаптации в динамично развивающейся среде. Главная задача учителя – научить детей учиться.

В современный период наблюдается снижение интереса школьников к учебной деятельности. Показателями этого являются отсутствие навыков работы с информацией, неумение самостоятельно организовать учебную деятельность, четко выражать свои мысли. В результате, у учащихся со сниженным интересом, задерживается развитие самосознания и самоконтроля, формируется привычка к бездумной, бессмысленной деятельности, списыванию, ответу по подсказке, шпаргалке.

В свете изменения парадигмы образования, формирование грамотности чтения на уроках истории является одним из самых актуальных направлений. Задача учителя в области формирования «читательской грамотности» - развитие умения не только читать, но и размышлять о содержании текста, переносить его в сферу личного сознания. Работа с текстом увеличивает процент самостоятельной работы учащихся на уроке, способствует гораздо лучшему усвоению материала и повышает его практическую значимость.

Ни для кого не секрет, что школьники сегодня очень читают мало и порой с трудом понимают прочитанное. А ведь эти навыки, являются первостепенными в учебе и жизни. По результатам тестирования PISA в таких видах деятельности, как понимание и интерпретация текстов, поиск информации казахстанские учащиеся оказались практически последними среди развитых стран. Анализ полученных результатов показал следующие проблемы:

- Несформированность навыков работать с информацией: сопоставлять, искать, конкретизировать, прогнозировать;
- отсутствие навыков анализировать определенную ситуацию;
- неспособность преобразовывать информацию, которая предлагается в различных знаковых системах (текст, схема, таблица, диаграмма);

- неумение извлекать из неадаптированных оригинальных текстов (философских, научно-популярных, публицистических, художественных) знания по заданным темам;

- отсутствие навыка обобщения, а также анализа информации.

Грамотность чтения является одним из компонентов функциональной грамотности, от которой зависит успешность человека сегодня и завтра. В процессе чтения человек может познать прошлое, настоящее и будущее мира, но, самое важное, он думает, анализирует, развивается творчески. Таким образом, формируется личность человека. Чтение способствует развитию речи человека, делает ее четкой, понятной, образной, красивой. Развивается критическое мышление, а это, в свою очередь, помогает человеку находить приоритеты в личной, профессиональной и общественной жизни.

История – особая дисциплина. Новая парадигма образования предполагает не только спиральность в обучении, но и овладение учащимися историческими концептами, такими как: изменение и преемственность, причина и следствие, доказательство, сходство и различие, значимость, интерпретация.

При разработке формативных заданий учитываются не только цели урока, но и овладение обучающимися определенным историческим концептом. Задания по развитию читательской грамотности направлены на понимание различных видов текстов, формирование умений и навыков в построении устного рассказа на основе различных видов текстов, навыки использования приемов таких приемов работы с текстом, как исключение, обобщение, упрощение. Используются задания, разработанные в рамках курса по развитию функциональной грамотности учащихся. В соответствии с принципом спиральности, то есть постепенного наращивания знаний и умений от темы к теме, от класса к классу были определены уровни учебных навыков для каждой параллели.

В 5 классе задания нацелены на развитие знания и понимания изучаемого материала. Применяются следующие виды работы:

- выделение в тексте главной мысли;
- составление к тексту вопросов и предполагаемых ответов;
- чтение текста и поэтапный анализ;
- составление различных видов (конкретизирующих, сравнительных, хронологических обобщающих) таблиц;
- выделение примеров, которые раскрывают основные идеи текста.

Примерами формативных заданий могут служить следующие: ответ на вопросы к тексту; укажи черты, характерные для политического устройства Афинского государства и Древней Спарты; используя текст, заполни таблицу и т.п.

В 6 классе к заданиям на знание и понимание добавляются задания на применение полученных знаний:

- составление логической схемы или кластера на основе ключевых понятий из предложенного текста;

- преобразование цифровой информации, данной в тексте, в график, таблицу, диаграмму;
- объединение информации, предложенной в тексте, со знаниями из других источников;
- умение приводить доводы в защиту своей точки зрения;
- выявление противоречивой информации при работе с одним или несколькими источниками.

Соответственно усложняются предлагаемые задания. Например: Опираясь на отрывок из источника, определи историческую значимость образования Казахского ханства, обоснуй ответ 3 фактами из источника.

«Когда Абу-л -Хайр-хан, победив своих племянников, стал властвовать в Дешт-и-Кыпчаке, то некоторые потомки сына Джучи, Тохай-Тимур, султаны Керей и Жаныбек вышли из повиновения хану и со своими людьми покинули пределы абулхаирового улуса... Из всех возможных путей они выбрали путь, ведущий в Могулистан. В это время Могулистаном правил Иса-Буга-хан, сын покойного Вайс-хана, потомка сына Чингисхана Чагатая. Хан принял именитых султанов и их людей с почетом и пониманием, выделил им территорию для проживания, лежащую между владениями Иса-Буги и Юнус-хана. Эта территория известна под названием Чу и Кози-баши. После заселения Керей-ханом и Жаныбек-ханом отведенной территории в ней нашли приют многие из Дешт-и-Кыпчака, недовольные Абу-л-Хайр-ханом.»

«Тарих-и рашиди», Мирза Мухаммад Хайдар. [6, с. 352-353]

Или такой пример: Опираясь на текст, определи положительные и отрицательные стороны кочевой системы хозяйства. Результаты внеси в таблицу:

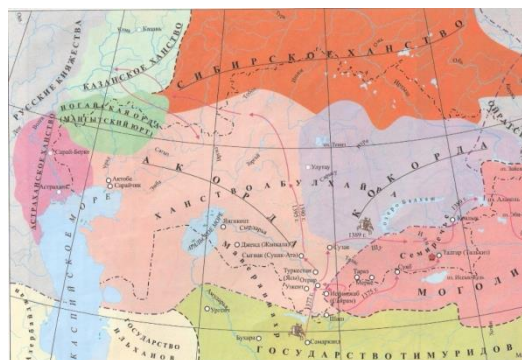
«Кочевое скотоводство у казахов имело экстенсивный характер и было связано с пастбищной системой, т.е. круглогодичным или почти круглогодичным содержанием основной массы скота на подножном корму. Круглогодичное содержание скота на подножном корму в конечном счете предопределяло состав стада: в него могли входить такие животные, которые были способны тебеневать. Это в первую очередь лошади, овцы, составлявшие большую часть стада кочевников. При кочевом скотоводстве использовались в течение года все виды сезонных пастбищ: зимние, весенние, летние и осенние. Последовательное передвижение по этим пастбищам являлось формой производственного процесса. В каждом сезоне года кочевка выступала как стадия процесса, в целом составлявшего замкнутый годовой цикл. Таким образом, в конце XIX – начале XX вв. на территории Казахстана существовали 3 основных типа скотоводческого хозяйства – кочевое, полукочевое, оседлое. Они сложились под влиянием ряда факторов: естественно-географических, социально-экономических и исторических. Причем естественно-географические условия являлись одним

из важных факторов, определявших существование того или иного типа хозяйства. Все более существенное влияние на тип хозяйства оказывал социальный фактор. При всех особенностях скотоводства практически для всей территории Казахстана определилась зависимость между обеспеченностью скотом и типом хозяйства.

К читательской грамотности относится так же и «чтение карт». Примером может служить задание: Рассмотрите политическую карту «Казахстан в период монгольского нашествия XIII – XIV вв.» и «Казахстан в XIV – ½ XV вв.» и с помощью конструктора событий охарактеризуйте политические процессы в государствах XIII-XV вв. на территории Казахстана

Казахстан в период монгольского нашествия XIII – XIV вв.

Казахстан в XIV – ½ XV вв.

Было	Стало	Изменилось

Отработка приёма оценивания информации прослеживается в задании: Напиши эссе на тему «Почему время правления хана Тауке называют золотым веком», опираясь на критерии формулы ПОПС:

- П — позиция (На мой взгляд ...),
- О — объяснение (Потому что...),
- П — пример (В качестве обоснования могу привести 2 аргумента ...),
- С — суждение (Таким образом можно сделать вывод ...).

Решая поставленные задачи, комбинируются и применяются элементы различных технологий: технологии проблемного обучения, критического мышления, проектный метод обучения, информационно - коммуникативные технологии. Внедряются разные формы организации учебной деятельности: индивидуальная, групповая, фронтальная. Наличие «сквозных тем», позволяет максимально эффективно организовывать межпредметные связи.

Практический этап позволил:

- Продвинуть понимание изучаемого вопроса
- Осуществить поиск новых идей, методов
- Найти требуемый вариант, ориентир в повышении качества преподаваемого предмета

- Определиться с особенностями преподавания с использованием новых подходов в обучении

- Совершенствовать собственные наработки по предмету

Результат:

- разработаны формативные задания к урокам по истории Казахстана и Всемирной истории;

- рост качества знаний по всемирной истории и Истории Казахстана свидетельствует о наличии положительной динамики в развитии читательской компетенции.

Список литературы:

1. Заир-бек С.И. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителей общеобразовательных учреждений/ С.И. Заир-бек, И.В. Муштавинская. М.: Просвещение, 2009

2. Материалы по истории казахских ханств в XV-XVIII вв. - Алма-Ата, 1969. -632 с.

3. Образовательные технологии. Сборник материалов.– М.: Баласс, 2008. – 160 с. Авторский коллектив: (Е.Л. Мельникова, Р.Н. Бунеев, Е.В. Бунеева, А.А. Вахрушев, Д.Д. Данилов, С.А. Козлова, Е.Л. Мельникова, О.В. Чиндилова)

4. Типовая учебная программа по учебному предмету «История Казахстана» для 5-9 классов уровня основного среднего образования по обновленному содержанию.

5. Формирование универсальных учебных действий: от действия к мысли. Система заданий: пособие для учителя/ под ред. А.Г. Асмолова.- М.: Просвещение.2013

6. Хрестоматия по истории Казахстана: учебное пособие/Бекмаханова Н.Е., Зарфова М.А. Алма-Ата: Рауан, 1992.-368 с.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ИНТЕГРАЦИИ ФОРМАТИВНОГО И СУММАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА (9 КЛАСС)

Шарипова Асем Сериковна

ГКП на ПХВ «Школа-гимназия №32»

Астана, Казахстан

Аннотация. В статье раскрываются методические подходы к интеграции формативного и суммативного оценивания на уроках истории Казахстана в 9 классе. Подчеркивается роль этих видов оценивания в развитии функциональной грамотности школьников, их критического мышления и исследовательских навыков. На основе анализа отечественного и зарубежного опыта описаны трудности, возникающие у учителей, а также даны практические примеры применения методики при изучении тем XX века.

Ключевые слова: формативное оценивание, суммативное оценивание, история Казахстана, 9 класс, функциональная грамотность, критическое мышление.

Аңдатпа. Мақалада 9-сыныпта Қазақстан тарихы сабақтарында формативті және суммативті бағалауды біріктірудің әдістемелік тәсілдері қарастырылады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын, сыни ойлауын және зерттеу дағдыларын дамытуда бұл бағалау түрлерінің рөлі атап өтіледі. Отандағы және шетелдік тәжірибеге сүйене отырып, мұғалімдер кездесетін қиындықтар сипатталады және XX ғасыр тақырыптарын оқытуда әдістемені қолданудың тәжірибелік мысалдары беріледі.

Түйін сөздер: формативті бағалау, суммативті бағалау, Қазақстан тарихы, 9 сынып, функционалдық сауаттылық, сыни ойлау.

Abstract. The article reveals methodological approaches to the integration of formative and summative assessment in the teaching of the History of Kazakhstan in the 9th grade. The role of these types of assessment in the development of students' functional literacy, critical thinking, and research skills is emphasized. Based on the analysis of domestic and international experience, the difficulties faced by teachers are described, as well as practical examples of applying the methodology in studying the topics of the 20th century.

Keywords: formative assessment, summative assessment, history of Kazakhstan, 9th grade, functional literacy, critical thinking.

История Казахстана XX века занимает особое место в школьной программе 9 класса [4]. Учащиеся знакомятся с важнейшими событиями, повлиявшими на судьбу страны: индустриализацией и коллективизацией, репрессиями 1930-х годов, вкладом в победу во Второй мировой войне, послевоенным восстановлением, освоением целинных земель, процессами перестройки и обретением независимости.

Данный период насыщен противоречиями и требует от школьников не только запоминания фактов, но и критического осмысления, анализа причинно-следственных связей, сопоставления разных точек зрения. Традиционная система оценивания, основанная на проверке фактических знаний, оказывается недостаточной для достижения этих целей [3].

Современная педагогика акцентирует внимание на сочетании формативного оценивания (текущего, ориентированного на процесс обучения) и суммативного оценивания (итогового, фиксирующего результаты) [6]. Их интеграция рассматривается как эффективный способ не только объективно оценить достижения учащихся, но и развить их функциональную грамотность, критическое мышление и исследовательские навыки.

В международных исследованиях (PISA, TIMSS) отмечается, что именно формативное оценивание является важным инструментом развития у школьников аналитических навыков и умения применять знания в жизненных ситуациях [2]. Казахстан, внедряя критериальное оценивание, ориентируется на эти подходы [4].

Таким образом, актуальность темы заключается в необходимости методического осмысления интеграции формативного и суммативного оценивания на уроках истории Казахстана в 9 классе, выявления вызовов и предложений по их решению. В отечественной методике преподавания истории подчёркивается значимость внедрения современных подходов к оцениванию [1].

Методика интеграции формативного и суммативного оценивания опирается на следующие принципы:

- системность применения,
- критериальность и прозрачность [3],
- ориентация на функциональную грамотность [5],
- практико-ориентированность заданий,
- сочетание индивидуальных и групповых форм работы.

Формативное оценивание используется на каждом уроке. Оно включает:

- устные ответы и блиц-вопросы;
- работу с историческими картами и схемами;
- анализ источников (воспоминаний, документов, фотографий) [6];
- составление таблиц и сравнительных схем;
- дискуссии и мини-эссе.

Суммативное оценивание проводится по итогам изучения раздела или четверти. Оно включает:

- письменные контрольные работы;
- СОЧ по крупным темам («Казахстан в годы ВОВ», «Освоение целины»);
- проектные задания («История моей семьи в годы войны»);
- эссе и задания открытого типа [3].

Методика предполагает обязательное сочетание этих форм: формативное оценивание помогает выявить пробелы и скорректировать обучение, а суммативное закрепляет результат и обеспечивает объективность.

Особое внимание уделяется критериальному оцениванию: для каждого задания разрабатываются показатели высокого, среднего и низкого уровня выполнения [5].

Практическое применение. Приведённые ниже примеры показывают, как формативное и суммативное оценивание способствуют развитию функциональной грамотности учащихся [5].

Примеры формативного оценивания (Таблица 1)

Тема	Формативное задание	Ожидаемый результат
Индустриализация	Сравнить статистику роста предприятий Казахстана и СССР	Умение анализировать цифры и делать выводы
Коллективизация	Составить схему «Причины и последствия коллективизации»	Понимание причинно-следственных связей
Репрессии	Анализ воспоминаний жертв репрессий	Формирование личной позиции, развитие критического мышления
ВОВ	Обсуждение фронтовых писем	Умение работать с источником, аргументировать выводы
Освоение целины	Таблица «Плюсы и минусы целины»	Навыки сравнения, формулирование выводов

Примеры суммативного оценивания (Таблица 2)

Тема	Суммативное задание	Ожидаемый результат
Индустриализация	Эссе: «Роль индустриализации в	Аргументированное

	развитии Казахстана»	изложение точки зрения
Коллективизация	СОЧ: тесты + эссе по теме	Проверка фактов и аналитических умений
Репрессии	Письменная работа: «Как репрессии повлияли на интеллигенцию?»	Глубокий анализ исторических последствий
ВОВ	Проект: «Герои моего региона»	Исследовательские навыки, работа с источниками
Освоение целины	Эссе: «Почему целина имела противоречивые результаты?»	Критическое осмысление исторических процессов
Перестройка и независимость	Эссе: «Что изменилось в жизни казахстанцев в 1980–1990-е годы?»	Сопоставление прошлого и настоящего

Критерии оценивания (Таблица 3)

Уровень выполнения	Баллы	Характеристика ответа
Высокий	8–10	Полные и аргументированные ответы, использование источников, глубокий анализ
Средний	5–7	Ответы содержат основные факты, но анализ частично раскрыт
Низкий	1–4	Фрагментарные знания, отсутствие анализа и аргументов

Практика показала, что такие подходы способствуют повышению интереса школьников к истории, развитию исследовательских навыков, формированию уважения к национальному наследию.

Рекомендации

1. Включать в уроки больше практико-ориентированных заданий, связанных с историей региона и семьи [3].
2. При суммативном оценивании использовать задания открытого типа (эссе, проекты) [7].
3. Организовывать обсуждение критериев оценивания с учащимися.
4. Внедрять цифровые ресурсы (онлайн-архивы, карты, мультимедиа) [6].
5. Повышать квалификацию учителей по критериальному оцениванию и развитию функциональной грамотности.

Интеграция формативного и суммативного оценивания на уроках истории Казахстана в 9 классе является ключевым условием повышения качества обучения [4]. Она позволяет соединить контроль знаний с развитием функциональной грамотности [5], критического мышления и исследовательских навыков [6; 7].

Использование данной методики способствует более осознанному изучению истории, формированию у школьников способности аргументированно высказывать своё мнение, анализировать источники и сопоставлять разные точки зрения. Это отвечает современным задачам школьного образования в Казахстане и мировым тенденциям. Таким образом, идеи, обозначенные в исследованиях по методике преподавания истории [1], находят практическое воплощение в учебном процессе.

Список литературы:

1. Кадырбаев А. История Казахстана: методика преподавания и современные подходы. – Алматы: Мектеп, 2019.
2. OECD. PISA 2018 Results. – Paris, 2019.
3. Смирнова Е. Оценивание в школе: формативный и суммативный подходы. – Алматы, 2020.
4. Министерство образования и науки РК. Государственный общеобязательный стандарт среднего образования. – Астана, 2021.
5. Жунусова А.К. Формирование функциональной грамотности школьников в условиях критериального оценивания. – Алматы, 2022.
6. Swaffield S. Formative Assessment in Practice. – London, 2018.
7. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning. – London, 2010.

РОЛЬ ОЦЕНИВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИСТОРИИ И ПРАВА

Кулмуханова Роза Жаскеновна

КГУ «ОШ им Григория Потанина»

Смаилова Гульдана Аманжоловна

КГУ «Гимназии им Каныша Сатпаева»

Караганда, Казахстан

Аннотация. В статье обобщён опыт внедрения критериального оценивания в преподавание истории и права в старших классах. Определены основные принципы данного подхода и его роль в повышении качества образовательных результатов. Представлены примеры заданий формативного и суммативного оценивания по истории Казахстана и основам права для 11-х классов. Проведён анализ эффективности критериального оценивания в развитии самоконтроля, критического мышления и учебной мотивации учащихся. Даны практические рекомендации для педагогов.

Ключевые слова: критериальное оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание, преподавание истории, преподавание права, обратная связь, учебный процесс, компетентностный подход.

Аңдатпа. Мақалада жоғары сыныптарда тарих пен құқық пәндерін оқыту үдерісіне критериалды бағалауды енгізу тәжірибесі қорытындыланған. Бұл тәсілдің негізгі қағидаттары мен білім нәтижелерінің сапасын арттырудағы рөлі айқындалған. Қазақстан тарихы мен құқық негіздері пәндері бойынша 11-сынып оқушыларына арналған қалыптастырушы және жиынтық бағалау тапсырмаларының үлгілері келтірілген. Критериалды бағалаудың оқушылардың өзіндік бақылау, сыни ойлау және оқу мотивациясын дамытудағы тиімділігі талданған. Мұғалімдерге арналған практикалық ұсынымдар берілген.

Түйін сөздер: критериалды бағалау, Формативті бағалау, жиынтық бағалау, Тарихты оқыту, құқықты оқыту, кері байланыс, Оқу процесі, құзыреттілік тәсіл.

Abstract. The article summarizes the experience of implementing criterion-based assessment in teaching history and law in upper secondary classes. The main principles of this approach and its role in improving the quality of educational outcomes are identified. Examples of formative and summative assessment tasks in History of Kazakhstan and Basics of Law for 11th-grade students are presented. The effectiveness of criterion-based assessment in developing students' self-control, critical thinking, and learning motivation is analyzed. Practical recommendations for teachers are provided.

Keywords: criterion-based assessment, formative assessment, summative assessment, history teaching, law teaching, feedback, educational process, competency-based approach.

Реформы системы образования Республики Казахстан, ориентированные на интеграцию в мировое образовательное пространство и реализацию компетентного подхода, актуализируют проблему совершенствования оценочной деятельности]. Традиционная система оценивания, фокусировка на констатации конечного результата, зачастую не обеспечивает развития у учащихся навыков саморегуляции и критического мышления. В этом контексте критериальное оценивание становится ключевым инструментом, обеспечивающим объективность, прозрачность и мотивацию учащихся к достижению учебных целей.

Целью данной статьи является обобщение практического опыта внедрения критериального оценивания на уроках истории и права в старшей школе. Задачи исследования: раскрыть методологические основы критериального оценивания, представить и проанализировать примеры заданий формативного и суммативного характера, оценить эффективность данной методики и сформулировать практические рекомендации для педагогов.

В основе исследования лежит опыт внедрения методики критериального оценивания, разработанной в рамках образовательных программ АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы».

Основными принципами, положенными в основу работы, являются: взаимосвязь обучения и оценивания, где оценка является инструментом регулирования учебного процесса и напрямую связана с ожидаемыми результатами; непрерывность, предполагающая систематическое отслеживание прогресса на всех этапах; объективность, достоверность и валидность, обеспечиваемые применением четких и заранее определенных критериев; прозрачность и доступность критериев для всех участников образовательного процесса. Этапами внедрения стали: ознакомление учащихся с критериями и дескрипторами до начала работы; интеграция techniques формативного оценивания (самооценка, взаимооценка, оперативная обратная связь) в процесс изучения темы; проведение суммативного оценивания по завершении раздела с использованием разработанных рубрик.

Практическая реализация методики продемонстрировала ее высокую эффективность. На примере темы по истории Казахстана «Роль Великого Шелкового пути...» для формативного оценивания были разработаны задания на применение навыков высокого порядка: анализ карт и написание эссе с четкими критериями и дескрипторами. Анализ выполнения заданий показал, что 85% учащихся успешно справились с идентификацией исторических объектов, однако лишь около 60% смогли дать развернутый вывод с аргументацией, что указало на необходимость развития именно этих навыков. На уроках права использование ситуационных задач по темам «Законность и правопорядок» и «Защита прав лиц с ОВЗ» позволило не

только оценить знание норм, но и сформировать правовую культуру и эмпатию. Преимуществами метода стали: рост учебной мотивации, осознанности и объективности оценки. К трудностям можно отнести значительные временные затраты teacher на разработку качественных дескрипторов и необходимость преодоления resistance учащихся, привыкших к традиционной системе оценок.

На основе проведенной работы сформулированы следующие рекомендации для педагогов:

Начинать внедрение с малого: выбрать одну тему и один вид формативного оценивания.

Разрабатывать критерии и дескрипторы совместно с учащимися, что повышает понимание и принятие требований.

Использовать шаблоны и цифровые инструменты (Google Forms, Quizlet) для организации само- и взаимооценки, что экономит время.

Уделять особое внимание обучению учащихся навыкам предоставления конструктивной обратной связи.

Регулярно проводить рефлексию с учениками для анализа эффективности применяемых оценочных procedures.

Проведенное исследование подтвердило, что критериальное оценивание является мощным инструментом модернизации образовательного процесса. Оно трансформирует роль оценки из констатирующей в развивающую, способствуя формированию у учащихся навыков саморегуляции, критического мышления и ответственности за результаты своего обучения. Представленные примеры заданий по истории и праву демонстрируют широкие возможности интеграции данного подхода в преподавание общественно-гуманитарных дисциплин. Несмотря на существующие challenges, связанные с трудоемкостью и необходимостью изменения педагогического мышления, системное применение критериального оценивания значительно повышает качество образовательных результатов и готовит учащихся к успешной деятельности в современном мире.

Практическое применение.

Примеры заданий из педагогической практики для формативного оценивания по истории Казахстана 11 кл на тему: «Роль Великого Шелкового пути в развитии городской культуры Казахстана»

Цели обучения: Исследовать направления и трассы Великого Шелкового пути на территории Казахстана, используя карту. Анализировать роль Великого Шелкового пути в возникновении и развитии городов Казахстана

Критерий оценивания:

Знает направления и трассы Великого Шелкового пути на территории Казахстана

Определяет города, возникшие в период функционирования ВШП

Оценивает роль Великого Шелкового пути в возникновении и развитии городов Казахстана

Уровень мыслительных навыков Применение. Навыки высокого порядка

Задание 1. Сравните карту с направлениями Великого Шелкового пути и современную административную карту Казахстана. Определите города современного Казахстана по реке Сырдарья, которые возникли в период функционирования ВШП. Сделать вывод о роли сырдарьинских городов в развитии торговли

Задание 2.

Напишите эссе «Влияние Великого Шелкового пути на развитие городской культуры» по следующим критериям:

1. Развитие ремесел (опишите не менее 2-х ремесел, которые развивались в городах вдоль Великого Шелкового пути);

2. Развитие городской архитектуры (опишите не менее 2-х архитектурных сооружений, появившихся в период существования Великого Шелкового пути);

3. Развитие торговли (опишите товары, которые появились в средневековых городах благодаря Великому Шелковому пути).

4. Вывод: Как повлиял ВШП на возникновение и развитие городов в Казахстане в средние века.

Дескрипторы

-определяет сырдарьинские города (не менее 5), которые возникли в период функционирования ВШП, сравнивая карту с направлениями ВШП и современную административную карту Казахстана;

-делает вывод о роли ВШП в возникновении и развитии городов Казахстана, приводя не менее 3-х аргументов.

На уроках истории и права важную роль играет применение различных видов формативных заданий, которые помогают заинтересовать и замотивировать учащихся, а также дают им возможность самостоятельно понять, как правильно выполнять те или иные задания.

Необходимо донести до обучающихся, что ошибки — это не провал, а наоборот, стимул к поиску альтернативных решений. Такой подход способствует развитию критического мышления и уверенности в себе.

При формативном оценивании обратная связь становится неотъемлемой частью учебного процесса. Она требует изменения мышления педагога и учащихся, поскольку оценивание теперь рассматривается не как итог, а как инструмент для обучения.

Формативное оценивание включает самооценивание и взаимооценивание, когда ученики оценивают уровень своих знаний за определённый период, а затем совместно с учителем определяют следующие шаги для улучшения результатов.

Система само- и взаимооценивания формирует у учащихся навыки самоанализа, целеполагания и осознанного подхода к обучению, облегчает отслеживание динамики личного прогресса и делает обучение более осмысленным и лично значимым.

Примеры задач для суммативного оценивания по Основам права 11 кл по теме: Законность и правопорядок. Правосознание и правовая культура. Реализация и защита прав лиц с ограниченными возможностями. Судебная система и статус судей.

Цели обучения: Объяснять понятия законность и правопорядок на конкретных примерах. Объяснять механизм реализации и защиты прав лиц с ограниченными возможностями Республики Казахстан на примере конкретной ситуации. Определять элементы судебной системы и отображать их графически;

Критерий оценивания Обучающийся

Определяет понятия законность и правопорядок на конкретных примерах

Определяет реализацию защиты прав лиц с ограниченными возможностями РК на примере конкретной ситуации

Отображает графически элементы судебной системы

Уровень мыслительных навыков: Применение, Навыки высокого порядка

Задание 1. Прочитайте ситуационную задачу и ответьте на вопросы

В одном из районов города подростки регулярно собираются в парке поздно вечером. Некоторые из них шумят, распивают напитки и нарушают общественный порядок. Жители неоднократно обращались в полицию, но меры долго не принимались. Лишь после обращения в акимат был усилен контроль, установлены камеры и начались профилактические беседы с молодежью.

1. Объясните, в чем проявляется нарушение законности и правопорядка в этой ситуации

2. Почему важно соблюдать законность для обеспечения правопорядка в обществе?

3. Какие меры со стороны государства и общества являются эффективными в данной ситуации?

Задание 2. Прочитайте ситуационную задачу и ответьте на вопросы

А. старшеклассница с нарушением опорно-двигательного аппарата, передвигается в инвалидной коляске. Её школа недавно прошла реконструкцию, но вход в здание по-прежнему недоступен без помощи. Родители А. обратились в местный отдел образования с жалобой.

1. Какие права А. были нарушены? Укажите соответствующие нормы законодательства РК.

2. Какие действия могли бы предпринять семья и органы власти для защиты её прав?

3. Объясните, как такие ситуации влияют на правовую культуру общества.

Задание 3. Нарисуйте схему судебной системы Республики Казахстан, выделите, какие суды рассматривают: уголовные дела, административные правонарушения, споры по трудовому праву. Сделайте вывод, как обеспечивается независимость судей в Казахстане.

Критерий оценивания	№ зад	Дескриптор	балл
		Обучающийся	
Определяет понятия законность и правопорядок на конкретных примерах	1	правильно раскрывает понятия "законность" и "правопорядок"	2
		Указывает конкретные проявления нарушения законности и правопорядка	3
		Обоснованно предлагает меры	2
Определяет реализацию защиты прав лиц с ограниченными возможностями РК на примере конкретной ситуации	2	указывает права лиц с ограниченными возможностями	2
		описывает действия механизмов защиты лиц с ограниченными возможностями	3
		поясняет, роль правовой культуры	2
Отображает графически элементы судебной системы	3	Правильно указывает в схеме всю судебную систему	3
		правильно распределяет функции судов	2
		кратко объясняет гарантии независимости судей	1
Всего баллов			20

Суммативное оценивание — это итоговая оценка, проводимая по завершении определённого раздела. Его основная цель — определить уровень усвоения учебного материала и выявить темы, вызвавшие трудности, что важно для дальнейшей корректировки образовательного процесса.

Общим элементом формативного и суммативного оценивания является обратная связь между педагогом и обучающимся, направленная на создание эффективной образовательной среды. Формативное оценивание подготавливает учащихся к итоговой оценке, давая возможность корректировать стратегии обучения в процессе. Суммативное оценивание, в свою очередь, служит вехой, фиксирующей уровень освоения знаний и навыков.

Для эффективного внедрения обеих форм оценивания важны:

- чёткие цели обучения;
- рубрики с критериями ожидаемых результатов;
- постоянное использование рефлексии и самооценки.

Такой подход позволяет сделать обучение более осознанным, продуктивным и направленным на развитие ключевых компетенций учащихся.

Список литературы:

1.Руководство для учителя [Текст] / АОО "Назарбаев Интеллектуальные школы". – Астана, 2015. – 320 с.

2.Можаева, О.И. Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ [Текст] : учеб.-метод. пособие / О.И. Можаева, А.С. Шилибекова, Д.Б. Зиеденова ; под общ. ред. – Астана : АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016. – 56 с.

3.Кохаева, Е.Н. Формативное (формирующее) оценивание [Текст] : метод. пособие / Е.Н. Кохаева. – Астана : АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2014. – 66 с.

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІ БОЙЫНША 10-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Нурманғалиев Ерболат Умирсерикович

«Ә.Молдағұлова атындағы облыстық мамандандырылған
олимпиадалық резервтегі мектеп-интернат-колледжі» КММ
Қарағанды, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан тарихы пәні арқылы 10-сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру қарастырылады. Функционалдық сауаттылық – білімді өмірде қолдану, сыни ойлау және коммуникативтік дағдыларды дамыту үдерісі. Зерттеуде мәтінмен, картамен, дереккөздермен жұмыс және ситуациялық тапсырмалардың тиімділігі көрсетіледі. Ұсынылған әдістер оқушылардың тарихи ойлауын, азаматтық жауапкершілігін және патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.

Түйін сөздер: функционалдық сауаттылық, Қазақстан тарихы, педагогикалық негіздер, оқыту әдістері, 10-сынып.

Аннотация: В статье рассматривается формирование функциональной грамотности учащихся 10-х классов через преподавание истории Казахстана. Функциональная грамотность понимается как умение применять знания на практике, развивать критическое мышление и коммуникативные навыки. В исследовании показана эффективность работы с текстами, картами, источниками и ситуационными заданиями. Предложенные методы способствуют развитию исторического мышления, гражданской ответственности и патриотических чувств учащихся.

Ключевые слова: функциональная грамотность, история Казахстана, педагогические основы, методы обучения, 10 класс.

Abstract. The article examines the development of functional literacy among 10th-grade students through the teaching of History of Kazakhstan. Functional literacy is defined as the ability to apply knowledge in practice, and to develop critical thinking and communication skills. The study demonstrates the effectiveness of working with texts, maps, sources, and situational

tasks. The proposed methods contribute to the development of students' historical thinking, civic responsibility, and patriotic values.

Keywords: functional literacy, Kazakhstan history, pedagogical foundations, teaching methods, 10th grade.

Қазақстан Республикасының алғашқы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050 Стратегиясы - қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» деген Қазақ еліне Жолдауында: «Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек» деп үндеу салды[1]. Осы орайда қазіргі заманда білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Функционалдық сауаттылық – оқушының алған білімін күнделікті өмірде, әлеуметтік ортада, түрлі практикалық жағдайда тиімді пайдалана алу қабілеті. Бұл ұғым тек білімді меңгерумен шектелмей, жеке тұлғаның сыни тұрғыдан ойлауын, шығармашылық әлеуетін, коммуникациялық дағдыларын дамытуға бағытталады[2]. Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы стратегиялық құжаттарында[3,4] оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту білім беру сапасының басты көрсеткіші ретінде айқындалған. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстан тарихы курсының оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда маңызы зор. Ұсынылып отырған мақаланың мақсаты – Қазақстан тарихы пәні сабақтарында 10 сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған әдістемелік тәсілдерді негіздеу. Осы мақсатқа жету жолында келесі зерттеу міндеттері қойылды:

1. функционалдық сауаттылық ұғымының ғылыми негіздерін айқындау;
2. Қазақстан тарихы пәнінің оқу бағдарламасындағы әлеуетін талдау;
3. оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға арналған тиімді тапсырмалар жүйесін ұсыну.

«Қазақстан тарихы» пәні Қазақстан тарихындағы оқиғаларды, құбылыстарды, процестерді талдау, жіктеу, жүйелеу, қорытындылау және бағалау үшін қажетті тарихи ойлау дағдыларын дамытуды қарастырады. Аталған оқу пәнінің аксиологиялық қызметі патриотизмді қалыптастырумен, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға құрмет көрсету қасиетін дағдыландырумен жасалады. Аталған пәннің рөлі тек тарихи фактілерді жаттатумен шектелмейді. Бұл пән жас ұрпаққа ұлттық құндылықтарды сіңіру, азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру, қоғамдағы құбылыстарды сыни тұрғыдан талдау қабілеттерін дамытуға бағытталған[5]. Әсіресе 10-сынып оқушыларының жас ерекшелігі тарихи оқиғаларды терең түсінуге, олардың себеп-салдарын анықтауға, өткен мен бүгін арасындағы байланысты көруге қолайлы кезең болып табылады. Бір сөзбен айтқанда, осы дағдыларды игеру арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығы қалыптасады.

10-сыныптың I тоқсанында Қазақстан тарихы пәнінде оқытылатын «Орталық Азия» мен «Ұлы Дала өркениеттеріне» қатысты тақырыптар оқушыларға аймақтың тарихи және географиялық ерекшеліктерін сипаттау, ғалымдардың пікірін зерттеу, картаны пайдаланып тарихи-географиялық аймағын анықтау, ұғымдардың мәнін түсіндіру, мәдениеттердің

сабақтастығын және өзара байланысын талдау, әртүрлі көзқарастарды талдау арқылы ерте көшпенділер өркениетінің әлемдік тарихи процестер барысына әсерін бағалау, Орталық Азия халықтарының материалдық мәдениет жетістіктерін талдау арқылы адамзаттың дамуына қосқан үлесін қорытындылау сияқты оқу мақсаттарына жетуді көздейді[5]. Осы мақсаттарға жету барысында оқушылардың бойындағы функционалдық сауаттылық дағдыларын қалыптастыру тапсырмаларын келесі әдістемелік ұсыныстарды ескере отырып құрастыруға кеңес беремін. Ұсынылып отырған тапсырмаларды құрастыру әдістемесі білім беру мазмұнын жаңарту талаптарына сәйкес жасалған. Оның теориялық негізі ретінде тұлғалық-бағдарлы оқыту, құзыреттілік тәсіл, конструктивизм теориясы және сыни тұрғыдан ойлау технологиялары алынды. Әдістеме оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруды, дербес жұмыс істеу қабілетін дамытуды, тарихи ақпаратты бағалауға үйретуді мақсат етеді.

Тапсырмаларды құрастыру әдістемелік жұмыстың басты ерекшелігі – Қазақстан тарихы пәнін оқытуда функционалдық сауаттылықты дамытудың кезең-кезеңдік құрылымын қарастыру. Ол төрт негізгі кезеңнен тұрады:

1. Диагностикалық кезең. Бұл кезеңде оқушылардың бастапқы білім деңгейі, тарихи деректермен жұмыс жасау дағдылары, картаны қолдану біліктілігі анықталады. Арнайы сауалнама, бақылау жұмыстары, әңгімелесу әдістері пайдаланылады.

2. Оқыту кезеңі. Жаңа материалды меңгеру барысында оқушылар тарихи оқиғаларды деректер негізінде талдайды, салыстырады, ғалымдардың көзқарастарын зерттейді. Мұғалім оқушыны дайын білімді қабылдаушы емес, білімді жасаушы тұлға ретінде қарастырады.

3. Қолдану кезеңі. Бұл кезеңде оқушылар алған білімін жаңа жағдайларда пайдаланады. Тарихи эссе жазу, картографиялық талдау, шығармашылық жобалар мен пікірталас жұмыстары орындалады.

4. Рефлексия кезеңі. Оқушы өз білімін бағалайды, оқу нәтижесін талдайды, пікірталаста өзіндік көзқарасын қорғайды. Бұл кезеңде өзіндік бағалау мен кері байланысқа ерекше мән беріледі.

Тапсырмаларды құрастыру әдістемесі келесі негізгі принциптерге сүйенеді:

- Тарихилық принципі–оқиғаларды өз дәуірінің ерекшеліктерімен байланыста қарастыру.

- Аксиологиялық принцип–ұлттық құндылықтарды құрметтеу, патриотизмді және азаматтық жауапкершілікті дамыту.

- Сыни тұрғыдан ойлау принципі–түрлі көзқарастарды салыстыру, деректерді талдау, өзіндік тұжырым жасау.

- Жүйелілік принципі–білімді бірізділікпен қалыптастыру, оқу тапсырмаларын қарапайымнан күрделіге құру.

- Белсенділік принципі–оқушыны оқу процесінің белсенді субъектісіне айналдыру.

Осы әдістемелік негіздерді ескере отырып келесідей практикалық тапсырма түрлерін ұсынамын:

1. Мәтінмен жұмыс тапсырмалары

Функционалдық сауаттылықты дамытуда оқушының мәтінмен жұмыс істеуі – маңызды құрал. Мәтін – өмірлік тәжірибенің басты құралы. Күнделікті өмірде адам газет мақаласын оқиды, интернеттегі ақпаратты пайдаланады, заң құжаттарын түсінуі керек. Осы тұрғыдан алғанда мектепте мәтінмен жүйелі жұмыс істеу оқушыларды болашақ өмірге бейімдейді. Мұнда оқушылар тарихи дерек көздерін оқып, түсініп, талдау жасауы қажет.

10.1.2.3 Ұлы дала өркениетінің пайда болуы мен қалыптасу ерекшеліктерін түсіндіру[5] мақсаты үшін келесідей тапсырма ұсынылады

Ботай ескерткішіне қатысты мәтін беріледі. «Ботай ескерткішіне 1981-1983 жылдар аралығында Солтүстік Қазақстан университетінің археологиялық экспедициясы профессор Виктор Зайберттің жетекшілігімен қазба жұмыстарын жүргізген...»

Тапсырма:

1. Ботай қонысында жылқыны қолға үйрету Ұлы дала өркениетінің пайда болуының бастамасы деген оймен келісесіз бе?

2. Егер Ботайлықтар жылқыны қолға үйретпеген болса, адамзат тарихы қалайша өзгеше дамуы мүмкін еді?

1-сұраққа жауап беру арқылы оқушыда бірнеше дағды қалыптасады:

- Сын тұрғысынан ойлау дағдысы– оқушы келісу/келіспеу арқылы дәлел келтіреді.

- Аргументация дағдысы – өз көзқарасын тарихи деректермен, мысалдармен негіздейді.

- Тарихи талдау дағдысы– оқиғаның өркениет дамуына әсерін салыстырады, себеп-салдарлық байланыс орнатады.

2-сұраққа жауап беру арқылы оқушыда келесідей дағдылар қалыптасады:

- Шығармашылық және баламалы ойлау – оқушы нақты болмаған, бірақ мүмкін нұсқаларды елестетеді (ойша эксперимент жасайды).

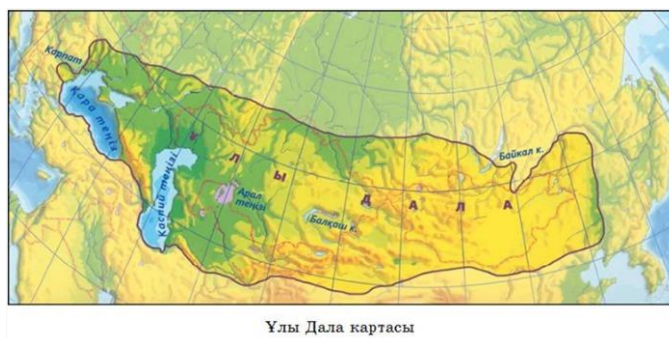
- Интерпретация – тарихи фактіні басқа қырынан түсіндіреді.

- Болжам жасау – адамзат өркениетінің даму бағытына ықтимал әсерін жобалайды.

2. Карта және дерек көздерімен жұмыс

Тарихи картамен жұмыс – оқушылардың білімін тереңдетудің, тарихи оқиғаларды нақты елестетуінің, функционалдық сауаттылық пен кеңістіктік ойлауын дамытудың негізгі жолы. Сондықтан тарих мұғалімі әр сабақта картаны тиімді пайдаланып, оқушылардың дербес жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруы тиіс. Тарихи карталар мен диаграммалармен жұмыс жасау – кеңістіктік және визуалды ойлау дағдыларын қалыптастырады.

10.1.2.1 картаны пайдаланып "Ұлы Дала" тарихи-географиялық аймағын анықтау[5] мақсаты үшін келесі тапсырма ұсынылады

Тапсырма: Берілген картаны пайдаланып, сұрақтарға жауап беріңіз

1. "Ұлы Дала" деп аталатын аумақтың шығыс, батыс, солтүстік, оңтүстік шекараларын анықтаңыз

2. Қазіргі қай елдердің аумағы Ұлы дала бойында

орналасқан?

Бұл тапсырма оқушының кеңістікті бағдарлауын, тарихи жағдайларды контексте түсінуін дамытады.

3. Себеп-салдарлық байланыс орнату

Себеп-салдарлық байланыс орнату – оқушылардың білімін өмірмен байланыстырудың тиімді жолы. Ол функционалдық сауаттылықты дамытады, оқушыны тек тыңдаушы емес, ойлаушы, ізденуші тұлға ретінде қалыптастырады. Сондықтан әрбір пән мұғалімі сабақта себеп-салдарлық талдауды жүйелі түрде қолданып отыруы қажет. Тарихи оқиғалар бір-бірімен тығыз байланысты. Оқушылар бұл байланысты анықтап үйренуі керек.

10.1.2.5 Ұлы Дала ежелгі мәдениеттерінің сабақтастығын және өзара байланысын талдау[5]

Мысалы Алакөл мәдениеті, Петров мәдениеті және Федоров мәдениеті туралы 3 мәтін беріледі.

Тапсырма: Мәтіндерге сүйене отырып, жазбаша жауап беріңіз:

1. Алакөл мәдениетінің Петров мәдениетінен қандай элементтерді қабылдағанын дәлелдермен көрсетіңіз.

2. Федоров мәдениетінің ерекшелігі неде? Ол алакөл мәдениетімен қатар өмір сүрсе де, неге өзгеше жолмен дамыды деп ойлайсыз?

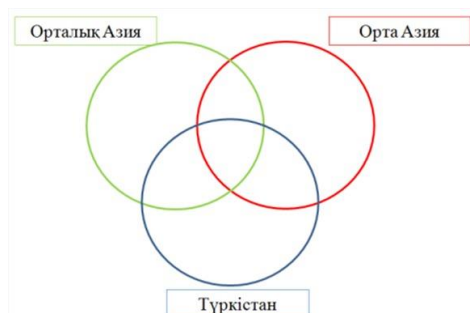
3. Осы үш мәдениет арасындағы ортақ мәдени белгілер нені білдіреді?

Бұл – болжау мен анализге негізделген тапсырма. Мұндай тапсырмалар арқылы оқушылар өз ойларын негіздеуге үйренеді. Оқушыларда зерттеушілік, себеп-салдарлық байланыс құру және тарихи түсінік қалыптастыру дағдылары қалыптасады.

4. Салыстыру және талдау тапсырмалары

10.1.1.1 "Орталық Азия" түсінігін аймақтың тарихи және географиялық ерекшеліктерін сипаттау үшін пайдалану[5]. Бұл тапсырмалар тарихи тұлғалар мен оқиғаларды салыстыру арқылы оқушылардың критикалық ойлау қабілетін дамытады.

Мысал: Оқулықтың 4-5 беттердегі кестеге сүйеніп, Орталық Азия, Орта Азия мен Түркістан ұғымдарының ерекшелігі мен ұқсастықтарын Венн диаграммасы бойынша анықтаңыз

Венн диаграммасы арқылы оқушылар ақпаратты жүйелеуге, салыстыру арқылы маңызды ұқсастықтар мен

айырмашылықтарды анықтауға машықтанады.

5. Тарихи эссе және пікір жазу тапсырмалары

10.1.2.6 "Өркениет" ұғымын айқындау критерийлерін пайдалана отырып, Ұлы Дала көшпелі өркениетінің ерекшеліктерін сипаттау[5];

Тарихи эссе – белгілі бір тарихи тақырыпқа негізделген, оқушының жеке ойы мен ғылыми деректерді ұштастыра отырып жазған шығармашылық жұмысы. Эссе жазу барысында оқушы:

- Тақырып бойынша деректерді іріктейді;
- Негізгі ойды тұжырымдайды;
- Өз көзқарасын дәлелдейді;
- Тарихи фактілерді қисынды түрде байланыстырады

Тапсырма мысалы:

Төмендегі сұраққа сүйене отырып, 100–120 сөздік шағын талдау эссе жазыңыз:

«С.Хантингтон ұсынған өркениет белгілері негізінде Түрік қағанатын дербес өркениет деп атауға бола ма?»

Тапсырма шарты:

1. Ұсынылған зерттеу сұрағына сәйкес жазады
2. Кем дегенде 3 дәлел келтіреді
3. Кем дегенде 3 термин сөз қолданады
4. Эссе көлемін 100-200 сөз аралығында жазады
5. Ойын қорытындылайды

Мұндай тапсырмалар ойды жүйелеу, дерекпен дәлелдеу және пікір білдіру дағдыларын дамытады.

6. Интерпретациялық тапсырмалар

Интерпретациялық тапсырмалар – оқушылардың тарихи деректерді, құжаттарды, суреттерді, карталарды, кестелерді, статистикалық мәліметтерді талдап, оларға өзіндік түсініктеме беруді талап ететін тапсырмалар түрі. Бұл тапсырмалар тарихи фактілерді жай жаттап алудан гөрі, оларды терең түсінуге, мазмұнын ашуға, мәнін пайымдауға бағытталады.

10.1.3.2 Орталық Азия халықтарының рухани мәдениеті мен ғылым саласындағы жетістіктерін талдау арқылы адамзаттың дамуына қосқан үлесін қорытындылау[5]

Мысал: Аң стиліндегі сақ өнеріне қатысты суреттер көрмесі

Тапсырма: Төмендегі сұрақтарға жауап беріп, сақтардың аңдық стилін сипаттап, оның терең мәнін анықтаңыз:

- Аңдық стильге тән белгілер қандай?
- Қандай жануарлар бейнеленген және олар қандай мағына береді деп ойлайсыз?
- Бұл стиль сақтардың өмір салтымен, сенім-нанымдарымен қалай байланысты болуы мүмкін?

7. Ситуациялық тапсырма

Ситуациялық немесе шынайы өмір контекстіндегі тапсырмалар – оқушылардың алған білімін күнделікті өмірде қолдану қабілетін

қалыптастыруға бағытталған тапсырмалар. Бұл тапсырмалар тек тарихи деректерді жаттауға емес, сол білімді әлеуметтік жағдайларда, өмірлік тәжірибеде, заманауи мәселелерді түсіндіруде пайдалануға үйретеді.

10.1.1.3 Орталық Азия өркениеттерінің ежелгі ошақтарының ерекшеліктерін сипаттау[5]

Мысалы: Сіз – туризм компаниясының тарихшы-кеңесшісіз. Сіздің компанияңыз туристерге Ұлы Дала мұрасын таныстыру үшін Орталық Азияның ежелгі өркениет ошақтарын қамтитын жаңа туристік бағыт ұсынбақ. Сізге келушілерге тарихи, мәдени, археологиялық құндылықтарды қызықты етіп таныстыратын туристік маршрут құру тапсырылды.

Тапсырма шарттары:

- Ежелгі өркениет ошақтарының кемінде 5 нүктесін таңдап, картаға нүкте қойып атауын жазыңыз:

- Әр аялдама үшін:

1. Қай ел аумағында орналасқанын көрсетіңіз
2. Қызықты тарихи дерек немесе аңыз ұсыныңыз
3. Маршруттың атауын, логотипін және ұранын ойлап табыңыз

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру басты міндеттердің бірі ретінде айқындалғандықтан, тарих пәні мұғалімдері үшін бұл бағыттағы тапсырмаларды құрастыруда арнайы әдістемелік ұстанымдарды басшылыққа алу маңызды. Ұсынылып отырған мақаланың мазмұнына сәйкес, функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған тапсырмаларды құрастыру барысында келесі ұсыныстарды ескерген жөн.

Біріншіден, тапсырмаларды кезең-кезеңімен ұйымдастыру қажет. Диагностикалық кезеңде оқушылардың бастапқы білім деңгейін, тарихи деректермен жұмыс істеу дағдыларын анықтайтын тапсырмалар берілуі тиіс. Оқыту кезеңінде жаңа білімді меңгерту мақсатында салыстыру, мәтін талдау, картамен жұмыс секілді аналитикалық сипаттағы тапсырмалар ұсынылады. Қолдану кезеңінде оқушылардың алған білімін практикалық жағдайда пайдалануға мүмкіндік беретін эссе, пікірталас, жобалық жұмыстар енгізіледі. Ал рефлексия кезеңінде өзіндік бағалау мен кері байланысқа негізделген тапсырмалар қолданылуы орынды.

Екіншіден, құрастырылатын тапсырмалар оқушылардың функционалдық сауаттылығын тек білімді жаттап алуға емес, оны заманауи өмірлік жағдаяттарда қолдана алуына бағытталуы қажет. Бұл тұрғыда мәтіндермен, тарихи карталармен, диаграммалармен, статистикалық деректермен жұмыс жасату – оқушылардың ақпаратты талдау, интерпретациялау және практикалық тұрғыдан пайдалану дағдыларын қалыптастырады.

Үшіншіден, тапсырмалардың мазмұнын өмірлік жағдайлармен байланыстыру маңызды. Мысалы, тарихи оқиғаларды қазіргі қоғамдағы үдерістермен салыстыру, туризм немесе мәдениет саласына байланысты сценарийлер құрастыру, әлеуметтік ортада қолдануға болатын практикалық

жағдайларды қарастыру оқушылардың білімін өмірлік тәжірибеде қолдануға бейімдейді.

Төртіншіден, әдістемелік тұрғыда тапсырмаларды құрастыруда тарихи принцип, аксиологиялық принцип, сыни тұрғыдан ойлау принципі, жүйелілік принципі және белсенділік принципі қатаң сақталуы қажет. Бұл принциптерді сақтау тапсырмалардың мазмұны мен құрылымының ғылыми-әдістемелік негізін қамтамасыз етеді.

Бесіншіден, тапсырмалардың түрлендірілуі оқушылардың қызығушылығын арттырып, танымдық белсенділігін дамытады. Мәтінмен жұмыс, картографиялық тапсырмалар, себеп-салдарлық талдау, салыстыру және талдау жұмыстары, эссе жазу, интерпретациялық және ситуациялық тапсырмалар – оқушының тарихи ойлау қабілетін, сыни талдау дағдыларын, шығармашылық әлеуетін дамытатын тиімді жолдар болып табылады.

Алтыншыдан, мұғалім әр тапсырманы оқушының жас ерекшелігіне сай құрастыруы тиіс.

Қорыта айтқанда, Қазақстан тарихы пәні арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру – білім берудің басты мақсаттарының бірі болып табылады. Тарих сабағында функционалдық сауаттылықты дамыту оқушылардың тек дайын білімді меңгеруін емес, оны өмірлік жағдаяттарда қолдана алуын көздейді. Мақалада ұсынылған тарих пәніндегі функционалдық сауаттылыққа бағытталған тапсырмалар оқушылардың білімін өмірде қолдана алуына жағдай жасайды. Мұндай тапсырмалар білімді жаттау емес, түсіну мен қолдануға басымдық береді, оқушыны белсенді субъектке айналдырады, азаматтық- патриоттық тәрбие береді.

Мұғалім бұл тапсырмаларды дайындауда оқушы деңгейін, тақырыптың өзектілігін, қоғамдағы тарихи сана қалыптастыру бағытын ескеруі тиіс. Сонда ғана тарих сабағы тек өткенді зерттеу емес, болашақты ойлау құралына айналады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә.«Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1200002050>

2. Кенжеғұл Г.А.Тарих пәнін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру жолдары.

<https://auezov.edu.kz/media/attachments/2022/06/23/23-...-143-152.pdf>

3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2019.

<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988>

4. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралыҚазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 249 қаулысы.

5. Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерінің жалпы білім беретін пәндері мен таңдау курстары бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы. - Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 16 қыркүйектегі № 399 бұйрығы. №118-қосымша

**ДҮНИЕ ЖҮЗІ ТАРИХЫ ПӘНІНЕН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ
ТАПСЫРМАЛАРЫН ӘЗІРЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Шартыкбаева Гаухар Кеулимжаевна

«Керімбай атындағы №12 мектеп-гимназиясы» КММ

Тараз қ., Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада 5-сыныптағы дүниежүзі тарихы пәнінде қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын құрастырудың маңыздылығы мен әдістері қарастырылады. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың білімін тереңдетуге және олардың оқу үдерісін жақсартуға бағытталған тиімді құрал болып табылады.

Түйін сөздер: қалыптастырушы бағалау, функционалдық сауаттылық, құндылық, бағалау критерийі

Аннотация. В этой статье рассматривается важность и методы разработки формирующих оценочных заданий по всемирной истории в 5 классе. Формирующее оценивание является эффективным инструментом для углубления знаний учащихся и улучшения их учебного процесса.

Ключевые слова: формативная оценка, функциональная грамотность, ценность, критерии оценки

Abstract. This article discusses the importance and methods of developing formative assessment tasks in the 5th-grade world history course. Formative assessment is an effective tool aimed at deepening students' knowledge and improving their learning process.

Keywords: formative assessment, functional literacy, value, assessment criteria

Қалыптастырушы бағалау - оқушылар мен білім алушылар арасындағы тұрақты кері байланысты қамтамасыз ететін және оқушыға оқуға қажетті көмек пен қолдау көрсетуге, қажет болған жағдайда оқу процесіне өзгерістер енгізуге мүмкіндік беретін бағалау түрі.[1]

Қалыптастырушы бағалау тапсырмасын әзірлеуде мұғалім әр мақсатты жеке қарастырады және оқушының оқу материалын меңгеру деңгейін ескеріп, дер кезінде көмек көрсетуді қамтамасыз ететін тапсырмаларды құрастырады. Бұл нақты тапсырмаларды орындау кезіндегі оқушының әрекетіне кері байланыс беруге мүмкіндік береді. Қалыптастырушы бағалауды жоспарлау мен ұйымдастыруда мұғалім барлық оқу мақсаттарын қамтығаны қажет. Оқу нәтижелерінің деңгейі әр түрлі оқушылар үшін дифференциалды тапсырмаларды қолдану қажет. Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын құрастыру үшін мұғалім келесі қадамдарды жүзеге асырады:

1) пәннің оқу бағдарламасымен, оқу жоспарымен танысу, оқу мақсаттарына талдау жасау;

2) оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары негізінде бағалау критерийлерін құрастыру;

3) тапсырма құрастыру кезінде саралауды қамтамасыз ету үшін бағалау критерийлерін ойлау дағдыларының деңгейлеріне сәйкестендіру;

4) бағалау критерийлері мен ойлау дағдылары деңгейлеріне сәйкес тапсырмалар құрастыру;

5) әр тапсырмаға оның орындалу кезеңдерін сипаттайтын дескрипторлар құрастыру.

Бағалау критерийі – білім алушының оқу жетістіктерін бағалауға негіз болатын белгі. Бағалау критерийі оқушы оқу мақсаттарына жеткенін көрсету үшін негіз орындау қажеттігін сипаттайды. Сондықтан бағалау критерийлері өлшемді, оқушының оқу мақсаттарына жету деңгейін анықтайтындай болуы керек. Оқу мақсатына сәйкес қанша бағалау критерийі болуы тиіс?

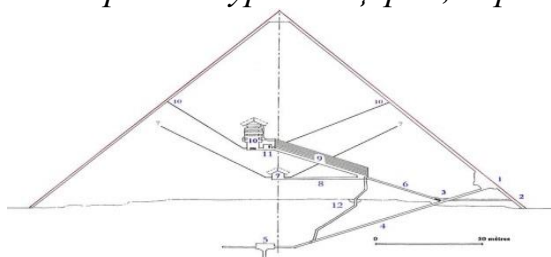
Бағалау критерийлерінің санын көбейтпеген жөн. Оқу мақсатының маңызды тұстарын бағалау орынды болып табылады.[2]

Дүние жүзі тарихы пәнінде қалыптастырушы бағалау тапсырмалары арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылық, танымдық құзыреттілік, сыни ойлау дағдылары, коммуникативтік қабілеттері, цифрлық құзыреттілігі, шығармашылық қабілеті, ақпаратпен жұмыс істеу дағдысы, өмірлік жағдаяттарды шешу дағдыларын қалыптастыру тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыруды жүзеге асырады.

Оқу процесінде «Дүниежүзі тарихы» оқу пәнін оқыту барысында білім мазмұнына тәрбиенің түйінді құндылықтары «Тәуелсіздік және отаншылдық», «Бірлік және ынтымақ» құндылығы, «Әділдік пен жауапкершілік», «Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік», «Жасампаздық және жаңашылдықты» кіріктіру азаматтық жауапкершілікті, тарихи сана мен ұлттық бірегейлікті қалыптастыруға бағытталады.[3]

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты дамыту маңызды орын алады. Оқушылардың тек қана білім алуы жеткіліксіз, олар алған білімдерін өмірде қолдана білуі қажет. Функционалдық сауаттылықты дамыту үшін тапсырмалар оқушылардың сыни ойлауын, ақпаратты талдау және қолдану қабілетін арттыруы тиіс. PISA зерттеулері көрсеткендей, функционалдық сауаттылығы жоғары оқушылардың өмірлік мәселелерді шешу қабілеті де жоғары. Тарих сабағында тарихи деректерді қолдану арқылы оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға болады. Белгілі бір тарихи оқиғаның себеп-салдарын талдау арқылы оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар құрастыру ұсынылады. Мысалы:

Тапсырма-1. Суретке қарап, берілген сұрақтарға жауап беріңіз.

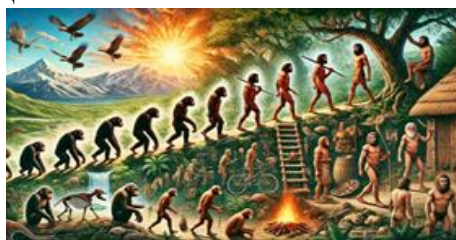
Суретте ең биік пирамиданың ішкі құрылысы бейнеленген. Пирамида қалай аталады? Ежелгі Египет құрылысшылары пирамидаларда не себепті дәліздер мен туннельдерді көптеп салған?

Функционалдық сауаттылыққа бағытталған тапсырмалар оқушылардың әлеуметтік және азаматтық белсенділігін арттырады. Бұл оқушылардың қоғамда өз орнын табуына және белсенді азамат болуына көмектеседі.

Оқу сауаттылығы – оқушылардың мәтінді түсіну, талдау және қолдану қабілеттері. Дүниежүзі тарихы сабағында бұл қабілеттерді дамыту маңызды, себебі ол оқушылардың тарихи деректерді түсінуіне және талдауына көмектеседі. Оқушыларға тарихи мәтіндерді талдау тапсырмаларын беру тиімді. Мысалы, оқушыларға белгілі бір тарихи оқиғаның мәтінін оқып, оның негізгі идеяларын анықтау ұсынылады. Мұндай тапсырмалар оқушылардың мәтінді түсіну және ақпаратты жүйелеу қабілеттерін дамытады. Дүние жүзі тарихы сабақтарында оқушылардың оқу сауаттылығы дағдыларын дамыту үшін екі тарихи оқиғаны салыстырып, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын табуға бағытталған тапсырмалар тиімді нәтиже береді. Бұл тапсырма оқушылардың талдау және салыстыру қабілеттерін жетілдіруге көмектеседі.

Оқу сауаттылығы дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырма.

Тапсырма- 2. Берілген мәтін мен суреттер арқылы сұрақтарға жауап беріңіз.

1 сурет.

2 сурет.

3 сурет

Солтүстік Америка үндістерінің аңызынан үзінді

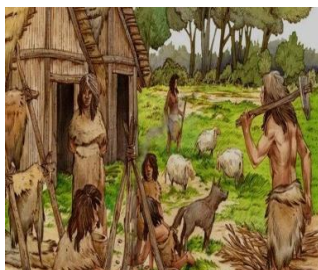
"... Жаздың ыстық болғаны соншалық – тіпті тасбақалар мекен еткен суқоймасы да құрғап қалды. Сонда тасбақалар басқа мекен іздеу үшін жолға шығады. Тасбақалардың ішіндегі ең үлкені өзінің жолын жеңілдету үшін қабыршағын шешіп тастайды. Осы тасбақаның ұрпағы адамға айналғанша, қабыршақсыз келе жатты..."

1. Суреттерге қарап ортақ тақырып қойыңыз

2. . Бірінші суретте көрсетілген адамның пайда болуы туралы теориясын атаңыз.

3. Мәтінде айтылған аңыздағы оқиға адамның пайда болуы жөніндегі қай теорияға сәйкес келеді?

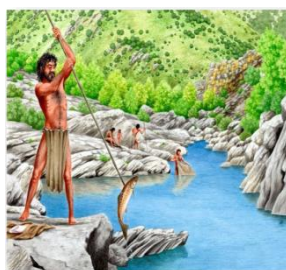
Тапсырма-3. Суреттерге қарап, «Алғашқы адамдардың кәсібі және шаруашылық түрлері» (терімшілік, аңшылық, балық аулау, егіншілік, мал шаруашылығы) тақырыбында шағын әңгіме құрастырыңыз.

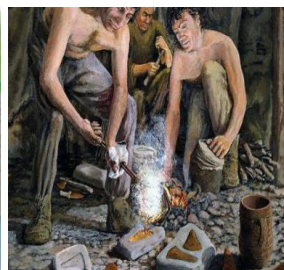
1-сурет

2-сурет

3-сурет

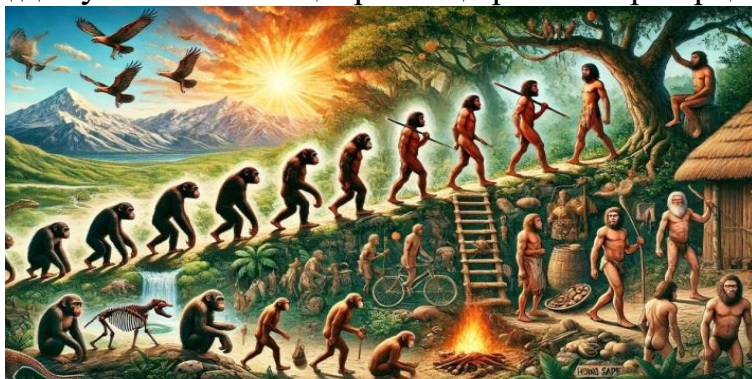

4-сурет

Оқушының өз қиялын идеяларды дамыту және жетілдіру, жаңа білімді қалыптастыру, бұрын кездеспеген мәселелерді шешу үшін ақпараттық тапсырмалар қамтылады. Берілген тақырыптық ақпаратпен жұмыс істеу арқылы оқушының әртүрлі дереккөздерден ақпаратты іздеу қабілеті, өзін-өзі бақылау дағдылары дамиды. Ақпаратты жүйелеуге, талдауға, салыстыруға, негізгі нәрсені ерекшелеуге, түрлендіруге, құрылымдауға, әртүрлі дереккөздерден алу мүмкіндігі бар материалды жалпылауға мүмкіндік беру үлгісі ретінде тақырыптық, хронологиялық, салыстырмалы - аналитикалық кесте толтыру тапсырмалары құрастырылды.

Оқушылардың шығармашылық ойлау дағдыларын қалыптастыруға арналған ақпараттық қалыптастырушы бағалау тапсырмасы:

Тапсырма-4. Төменде берілген суретті мұқият қарап, адамның эволюциялық даму сатысын «Ақпараттық органайзер» арқылы сипаттаңыз

<https://cdn.nur.kz/images/1120x630/a257376368eb38f8.webp?version=1>

Ежелгі адам түрлері			
Өмір сүрген уақыты			
Табылған жері			
Өзгеше атауы			

Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларын құрастыруда бірнеше әдістерді қолдануға болады. Біріншіден, тарихи оқиғаларды талдау арқылы оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға болады. Мысалы, тарихи деректерді зерттеу және оларды қазіргі заманмен салыстыру арқылы оқушылардың тарихи түсініктерін қалыптастыруға болады. Екіншіден, топтық жобалар арқылы оқушылардың ынтымақтастық және коммуникациялық дағдыларын жетілдіруге болады. Бұл әдіс оқушыларға бірлесіп жұмыс істеуді және ортақ мақсатқа жетуді үйретеді. Үшіншіден, рөлдік ойындар арқылы оқушылардың эмпатия және көшбасшылық қасиеттерін дамытуға болады. Мысалы, тарихи тұлғалардың рөлдерін ойнау арқылы оқушылар олардың шешімдерін түсініп, сол кезеңдегі жағдайларды сезінеді. Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, осындай әдістерді қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын 30%-ға арттырады.[4]

Тапсырма-5. Суреттерге мұқият қарап, берілген сұрақтар арқылы ежелгі Египет пирамидаларын сипаттаңыз.

1-сурет

2- сурет

1. Египеттегі ежелгі пирамидалар қандай қызмет атқарған?

2. Бірінші суреттегі пирамида туралы екі маңызды деректі анықтаңыз

1-ші дерек:

2-ші дерек:

3. Пирамидаларды не себепті Ніл өзенінің батыс бөлігіне орналастырған?

Қорытындылай келе, қалыптастырушы бағалау тапсырмалары дүниежүзі тарихы пәнінде оқушылардың білімін тереңдетуге және олардың оқу үдерісін жақсартуға ықпал етеді. Мұндай тапсырмаларды құрастыру барысында оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық және топтық жұмыс дағдыларын дамытуға ерекше назар аудару қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. (2020). Орта білім берудің жаңартылған мазмұны.

2. Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: Оқу-әдістемлік құрал.

/О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциялауымен – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. - 54 б.

3. 2025-2026 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде білім беру процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат

4. Өңірлік және мектеп үйлестірушілеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: Оқу-әдіст. құрал /«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ /О.И.Можаева, А.С.Шилибекова, Д.Б.Зиеденованың редакциясымен. Астана, 2016. - 46 б.

ПРАКТИЧЕСКАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ИНТЕГРИРОВАННОЙ МОДЕЛИ ОЦЕНИВАНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТА «ОСНОВЫ ПРАВА» В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Ратникова Татьяна Александровна
КГУ «Гимназия имени Казыбека Нуржанова»
Смаилова Гульдана Аманжоловна
КГУ «Гимназия имени Каныша Сатпаева»
Караганда, Казахстан

Аннотация. В статье представлен опыт внедрения интегрированной модели оценивания в преподавание предмета «Основы права» в условиях обновленного содержания среднего образования Казахстана. Модель объединяет формативные, суммативные и альтернативные формы оценивания, направленные на развитие ключевых правовых компетенций учащихся. Раскрыты основные этапы и принципы реализации, а также методы работы, включая кейс-анализ, ролевые игры и проектную деятельность. Показаны результаты применения модели и обозначены ее преимущества для повышения эффективности правового образования.

Ключевые слова: оценивание, методика, правовая грамотность, формативное оценивание

Аңдатпа. Мақалада Қазақстанның жаңартылған орта білім беру мазмұны аясында «Құқық негіздері» пәнін оқытуда интеграцияланған бағалау моделін енгізу тәжірибесі ұсынылған. Модель қалыптастырушы, жиынтық және баламалы бағалау түрлерін біріктіріп, оқушылардың негізгі құқықтық құзыреттерін дамытуға бағытталған. Оның жүзеге асыру кезеңдері мен қағидаттары, сондай-ақ кейс-талдау, рөлдік ойындар және жобалық жұмыс сияқты әдістер сипатталған. Модельді қолдану нәтижелері көрсетіліп, құқықтық білім берудің тиімділігін арттырудағы артықшылықтары айқындалған.

Түйін сөздер: бағалау, әдістеме, құқықтық сауаттылық, формативті бағалау

Abstract. The article presents the experience of implementing an integrated assessment model in teaching the subject “Fundamentals of Law” within the framework of updated secondary education in Kazakhstan. The model combines formative, summative, and alternative assessment methods aimed at developing students’ key legal competencies. The stages and principles of implementation, as well as methods such as case analysis, role-playing, and project-based learning, are described. The results of applying the model are presented, highlighting its advantages in improving the effectiveness of legal education.

Keywords: assessment, methodology, legal literacy, formative assessment

Современные образовательные реформы в Республике Казахстан направлены на повышение качества школьного образования, в том числе через обновление содержания учебных программ, внедрение критериального оценивания и развитие функциональной грамотности обучающихся. В этой

связи предмет «Основы права» приобретает особую значимость, поскольку формирует у школьников правовую культуру, понимание своих прав и обязанностей, развивает гражданскую позицию и критическое мышление. Однако без четкой, объективной и комплексной системы оценивания эффективность преподавания права может существенно снижаться.

Актуальность темы обусловлена необходимостью поиска таких педагогических инструментов, которые позволят не только фиксировать уровень правовых знаний, но и оценивать умения применять их в практических ситуациях. Интегрированная модель оценивания предлагает решение этой задачи за счёт сочетания формативных, суммативных и альтернативных методов оценки, направленных на развитие ключевых правовых компетенций учащихся.

В отечественной педагогической литературе проблематика оценивания раскрыта в трудах казахстанских исследователей, таких как С.Ж. Прдашева, А.К. Аймагамбетова, Ж.К. Абдуллина, которые подчеркивают важность перехода от традиционного отметочного оценивания к системе, поддерживающей развитие учащегося. Зарубежные ученые, в частности D. Wiliam, J. Hattie, R. Marzano, в своих исследованиях акцентируют внимание на формирующем оценивании и необходимости обратной связи как инструмента повышения мотивации и качества обучения.

Интегрированная модель оценивания по предмету «Основы права» была разработана с учётом особенностей обновленного содержания образования Республики Казахстан и принципов критериального оценивания, направленного на формирование правовых компетенций. Методика ориентирована на среднее звено школы (9–10 классы) и предполагает сочетание формативного, суммативного и альтернативного оценивания, тесно связанного с деятельностью учащихся на всех этапах обучения.

Этапы разработки методики	Описание
1. Анализ учебной программы и выделение ключевых правовых компетенций	Определение основных компетенций: знание и понимание норм права, способность к правовому анализу, аргументация собственной правовой позиции, применение правовых знаний в жизненных ситуациях.
2. Определение критериев оценивания	Формирование критериев по каждому разделу с учётом таксономии Блума: знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка.
3. Разработка инструментов оценивания	Создание чек-листов, рубрик, таблиц наблюдений, карт самооценки и шаблонов обратной связи для объективной и разносторонней оценки.
4. Апробация методики в классе	Проведение испытаний методики на практике, сбор и анализ обратной связи от учащихся и коллег, корректировка подходов.
5. Принципы методики	Прозрачность и объективность: критерии оценивания заранее озвучиваются и понятны учащимся. - Разноуровневость: задания с разными уровнями сложности и стилями обучения. - Непрерывность: оценка на каждом этапе обучения. - Рефлексивность: использование самооценки и взаимооценки. - Контекстуальность: задания приближены к реальным

Методы работы с учащимися в рамках интегрированной модели оценивания предусматривают использование различных подходов, направленных на развитие правовой грамотности, критического мышления и активного участия обучающихся в учебном процессе.

Формативное оценивание включает постоянную обратную связь и поддержку учащихся на всех этапах изучения материала. В ходе занятий используются устные и письменные мини-рефлексии, позволяющие учащимся осмыслить усвоенное и зафиксировать личные достижения. Широко применяется работа с правовыми кейсами, когда ученики анализируют реальные или смоделированные правовые ситуации и предлагают правовые решения. Также эффективными являются «юридические дебаты», в ходе которых учащиеся учатся отстаивать свою точку зрения с опорой на законодательство. Особое место занимают ролевые игры, такие как имитация суда или правовой консультации, способствующие формированию правового мышления и практических навыков.

Суммативное оценивание проводится по завершении тематических разделов и включает итоговые тесты, позволяющие проверить знание теории, а также анализ правовых документов — нормативных актов, статей Конституции и других источников права. В рамках оценивания также предлагаются письменные эссе на правовую тематику, где учащиеся демонстрируют умение аргументированно излагать мысли. Важным элементом являются проектные работы, которые развивают исследовательские способности и применимость правовых знаний в реальной жизни.

Альтернативные формы оценивания способствуют индивидуализации подхода к обучению. Одним из таких инструментов является ведение правового портфолио, в которое включаются лучшие работы учащегося, личные достижения, самооценка и обратная связь от учителя. Также используются презентации и создание правовых буклетов, позволяющие визуализировать и популяризировать полученные знания. Участие в школьных правовых форумах, викторинах и тематических мероприятиях стимулирует интерес к предмету и способствует формированию активной гражданской позиции.

Методика стимулирует учащихся к активному участию в учебном процессе, развивает умение учиться и оценивать себя, усиливает межпредметные связи и жизненную направленность знаний.

В течение учебного года интегрированная модель оценивания применялась в преподавании курса «Основы права» в 10 и 11 классах средних школ города Караганды. Методика была внедрена как в рамках традиционных уроков, так и через внеурочные формы — проекты, дискуссионные клубы, школьные правовые мероприятия.

Пример применения на уроках

Каждый учебный модуль включал формативные и суммативные задания (Приложение 1,2), направленные на глубокое освоение материала и развитие практических навыков. Так, при изучении темы «Права человека» использовалась методика правового анализа кейсов, в ходе которой учащиеся разбирали конкретные ситуации нарушения прав и применяли соответствующие статьи Конституции Республики Казахстан. В рамках темы «Уголовная ответственность» проводились ролевые игры, где школьники выступали в ролях адвокатов, судей и прокуроров, оценивая ситуацию с разных точек зрения и формируя аргументированную позицию. Тема «Гражданское право» предполагала создание юридических памяток, таких как «Как составить договор» и «Права потребителя», что способствовало закреплению теоретических знаний через практическую деятельность. Итоговая оценка по разделам строилась на основе рубрикаторов, благодаря которым учащиеся четко понимали, за какие конкретные действия и аргументацию они могут получить высокий уровень, что значительно повышало их осознанность и мотивацию в учебном процессе.

Проекты и авторская программа

Внеурочная форма реализовывалась через мини-проект «Право рядом», в котором учащиеся создавали презентации и видеоролики на актуальные правовые темы (например, кибербезопасность, права подростков). Результаты проектов оценивались по критериям: актуальность, юридическая точность, самостоятельность, оформление.

Также была разработана авторская программа элективного курса «Правовая грамотность в жизни подростка», в которой оценивание велось через портфолио, включающее личные цели, самооценку, выполненные работы и отзывы одноклассников.

Результаты

- Повышение качества знаний: средний балл по предмету вырос на 17% по сравнению с предыдущим годом.
- Рост мотивации: более 80% учащихся отметили, что участие в оценивании стало для них понятным и полезным.
- Развитие аргументации: учащиеся стали увереннее выступать, обосновывать свои взгляды, грамотно использовать правовые термины.
- Повышение включённости: участие в проектах и дебатах способствовало вовлечённости даже слабых учеников.

Преимущества данной методики включают стимулирование активного участия учащихся, что способствует более осознанному восприятию материала. Она развивает важные навыки XXI века, такие как критическое мышление, коммуникацию и самооценку, а также обеспечивает педагогическую гибкость, позволяя адаптировать процесс обучения под разные уровни подготовки класса.

Среди недостатков можно выделить необходимость высокой подготовленности учителя, значительные затраты времени на планирование уроков и сложность внедрения в условиях перегруженной учебной

программы. Кроме того, в сельских школах могут возникать трудности с доступом к цифровым ресурсам, что ограничивает возможности полноценного использования методики.

Рекомендации

Для успешного внедрения интегрированной модели оценивания по предмету «Основы права» в учебный процесс рекомендуется следующее:

1. Постепенное внедрение: начинать с отдельных элементов методики (например, формативных оценочных листов или проектов), постепенно расширяя практику.

2. Профессиональная подготовка педагогов: проведение тренингов по критериальному и формирующему оцениванию, знакомство с рубрикаторами, методами обратной связи.

3. Адаптация к контингенту: учитывать уровень подготовки учащихся, их интересы, языковую среду и доступ к цифровым ресурсам.

4. Использование разнообразных форм и методов оценивания, включая самооценку, взаимооценку, проектную деятельность и тестирование, чтобы обеспечить комплексную и объективную картину учебных достижений.

5. Активное вовлечение учащихся в процесс оценивания, что способствует развитию рефлексии и ответственности за собственное обучение.

6. Регулярный анализ и корректировка методики на основе обратной связи от учеников и коллег, а также результатов мониторинга успеваемости.

7. Обеспечение технической поддержки и доступа к цифровым платформам, что повысит эффективность использования электронных портфолио и онлайн-тестов.

8. Организация сотрудничества с родителями и школьной администрацией для создания единого образовательного пространства, где ценится развитие правовой грамотности.

Применение этих рекомендаций поможет педагогам успешно интегрировать модель оценивания в образовательный процесс, повысить качество преподавания и сформировать у учащихся устойчивые правовые компетенции.

Заключение

Практическая реализация интегрированной модели оценивания в преподавании предмета «Основы права» в условиях казахстанской школы показала свою эффективность и актуальность. Совмещение формативных, суммативных и альтернативных методов оценивания позволяет обеспечить объективность, прозрачность и мотивационную поддержку учебного процесса. Такая модель способствует не только усвоению знаний, но и развитию ключевых компетенций: критического мышления, самостоятельности, навыков аргументации и рефлексии.

Опыт внедрения методики выявил как значимые преимущества — повышение интереса к предмету, рост качества знаний, вовлечённость учащихся, — так и трудности, связанные с необходимостью дополнительной

подготовки педагогов и повышенной нагрузкой. Тем не менее, интегрированная система оценивания отвечает современным требованиям обновленного содержания образования Казахстана и способствует формированию у школьников правовой культуры и гражданской ответственности.

Дальнейшие исследования и практическая работа в этом направлении помогут совершенствовать методику, адаптировать её к различным условиям и образовательным контекстам, а также развивать инструменты цифрового оценивания. Для педагогов же внедрение интегрированной модели станет шагом к более качественному и осознанному преподаванию предмета «Основы права», что в итоге положительно скажется на формировании правового сознания молодого поколения Казахстана.

Список литературы:

1. Аймагамбетов А.К. Критериальное оценивание в современной школе: теория и практика. Алматы, 2021. – 256 с.
2. Абдуллин Ж.К. Современные подходы к формирующему оцениванию в средних учебных заведениях Казахстана // Педагогика и психология образования. 2020. № 3. С. 45–52.
3. Прдашева С.Ж. Правовое образование в школе: методические аспекты. Нур-Султан, 2019. – 184 с.
4. Wiliam D. Embedded Formative Assessment. Bloomington: Solution Tree Press, 2011. – 240 p.
5. Hattie J. Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning. Routledge, 2012. – 392 p.
6. Marzano R. Designing & Teaching Learning Goals & Objectives. ASCD, 2010. – 136 p.
7. Министерство образования и науки Республики Казахстан. Государственный стандарт среднего общего образования. Алматы, 2023. – 98 с.

Приложение 1

10 класс, Основы права. ЕМН
Урок 2.

Раздел	Содержание
Учебный предмет	Основы права
Класс / четверть	10 класс, 1 четверть
Тема урока	Система права. Государство как особый субъект права
Вид оценивания	Формативное / По разделу / Четвертное
Цель обучения (ЦО)	10.1.1.3 - объяснять понятие системы права и его основные элементы (норма права, отрасль, подотрасль, правовой институт); 10.1.1.4 - определять государство как особый субъект права и правовых отношений
Ценности	(уважение, труд, патриотизм, гражданская ответственность)
Компетенции / навыки	(функциональная грамотность, критическое мышление,

	<i>работа с информацией и др.)</i>
Уровень мыслительных навыков (по Блуму)	Знание / Применение / Анализ / Синтез / Оценка

ФО 1. Ответьте письменно на вопросы:

- Что такое «Система права»?
- Какие вы знаете способы правового регулирования?
- Приведите примеры способов правового регулирования (не менее 2-х).
- Почему правовую норму называют "кирпичиком" системы права?
- Чем отличается отрасль права от правового института?
- Приведите по одному примеру каждой составной части системы права (норма, институт, подотрасль, отрасль).

Дескрипторы ФО 1

Дает определение понятию «Система права». [1]

Перечисляет способы правового регулирования. [1]

Приводит 2 примера способов правового регулирования. [2]

Отвечает на вопрос: Почему правовую норму называют "кирпичиком" системы права? [1]

Определяет отличия отрасли права от правового института. [1]

Приводит по одному примеру каждой составной части системы права (норма, институт, подотрасль, отрасль). [4]

ФО 2. Прочитайте приведённый ниже текст и выполните задания к нему.

Текст для анализа:

Государство — это особая политико-правовая организация общества, которая обладает суверенитетом, правом на установление и охрану правовых норм, а также выступает участником правовых отношений. Государство может издавать законы, привлекать к ответственности за их нарушение и вступать в договорные отношения — как внутри страны, так и на международной арене. Оно обладает особыми правами и обязанностями, которые отличают его от других субъектов права

Вопросы и задания:

- Сформулируйте, что такое государство как субъект права. Чем оно отличается от других субъектов (например, граждан, организаций)?
- Приведите два примера, в которых государство выступает субъектом правовых отношений:
 - ✓ Один пример из внутренней политики (внутри страны);
 - ✓ Один пример из международных отношений.
- Заполните таблицу, сравнив роль государства как субъекта права с ролью гражданина:

Критерий	Государство	Гражданин
Право издавать законы		
Возможность участвовать в международных договорах		
Ответственность за нарушение закона		

4. Представь ситуацию: государство заключило международный договор, но позже решило не выполнять его условия.

✓ Может ли государство не исполнять международные обязательства?

✓ Какие правовые последствия могут наступить?

Дескрипторы ФО 2

Формулирует понятие государства как субъекта права. [1]

Определяет отличия от других субъектов (например, граждан, организаций). [2]

Приводит два примера, в которых государство выступает субъектом правовых отношений. [2]

Заполняет таблицу по трем критериям, сравнив роль государства как субъекта права с ролью гражданина. [3]

Анализирует ситуацию, отвечает на 2 вопроса. [2]

Приложение 2

Задания суммативного оценивания

за I четверть по предмету «Основы права»

1. Что такое система права?

- a) Совокупность всех законов, действующих в государстве
- b) Внутренняя организация и структура права, состоящая из взаимосвязанных элементов
- c) Совокупность всех правонарушений в обществе
- d) Набор юридических терминов и понятий
- e) Коллекция судебных решений

2. Какое из перечисленных понятий является элементом системы права?

- a) Правонарушение
- b) Судебное разбирательство
- c) Норма права
- d) Политическая партия
- e) Конституция

3. Что такое отрасль права?

- a) Отдельный правовой институт
- b) Совокупность норм права, регулирующих определённую сферу общественных отношений
- c) Конкретная правовая норма
- d) Совокупность судебных решений по одной категории дел
- e) Часть законодательства, регулирующая трудовые отношения

4. Что такое правовой институт?

- a) Отдельный государственный орган, занимающийся правоприменением
- b) Нормативный акт, регулирующий отдельный вопрос
- c) Обособленная группа правовых норм, регулирующих однородные отношения внутри отрасли права
- d) Система уголовных наказаний
- e) Научная дисциплина, изучающая право

5. Что из перечисленного является подотраслью права?

- a) Конституционное право
- b) Гражданское право
- c) Семейное право как часть гражданского права
- d) Административное право
- e) Уголовное право

[5]

6. Вставьте в текст пропущенные слова:

Государство — это особый _____ права и правовых отношений, обладающий суверенитетом и исключительными полномочиями на определённой _____. В отличие от обычных участников правовых отношений, государство имеет право издавать _____, обеспечивать их исполнение и применять меры принуждения при нарушениях. Оно выступает как создатель, гарант и _____ правового порядка в обществе. Государство участвует в правовых отношениях в лице различных органов власти — _____, исполнительных и судебных. Благодаря этому оно регулирует общественные отношения, поддерживает законность и справедливость. Таким

образом, государство играет ключевую роль в формировании и обеспечении

[6]

7. Соотнесите принципы правового государства, их суть и примеры

№	Принцип правового государства		В чём суть принципа?		Пример
1	Верховенство закона	A	Все действия государства и граждан должны соответствовать закону.	I	Парламент принимает законы, правительство исполняет, суд применяет.
2	Равенство всех перед законом	B	Государство обязано защищать права и свободы каждого человека.	II	Суд наказывает и обычного гражданина, и министра на одинаковых условиях.
3	Разделение властей	C	Власть делится на законодательную, исполнительную и судебную.	III	Президент не может отменить закон, принятый парламентом.
4	Законность	D	Закон выше воли отдельных лиц и обязателен для всех, включая власть.	IV	Гражданин может обратиться в суд, если нарушены его права.
5	Гарантии прав и свобод человека	E	Все граждане имеют одинаковые права и обязанности перед законом.	V	Полицейский не имеет права задержать человека без законного основания.

[5]

8. Впишите каждое право в нужную колонку таблицы: гражданские, политические, социальные, экономические **или** культурные.

1. Право на жизнь
2. Право на участие в управлении делами государства
3. Право на образование
4. Свобода слова
5. Право на труд
6. Право на социальное обеспечение
7. Свобода совести и вероисповедания
8. Право на предпринимательскую деятельность
9. Право на участие в митингах

Гражданские права	Политические права	Социальные права	Экономические права

БАҒАЛАУ – БІЛІМ САПАСЫНЫҢ АЙНАСЫ: ГУМАНИТАРЛЫҚ ПӘНДЕР КОНТЕКСТІНДЕ

Тортаева Капиза Долдашевна
«№174 мектеп-гимназия» КММ
Алматы, Қазақстан

Аңдатпа. Мақалада білім беру жүйесіндегі бағалаудың маңызы мен оның оқушы жетістігін айқындаудағы рөлі талданады. Қазіргі критериалды бағалау жүйесі білім сапасын арттырудың және оқыту процесін жетілдірудің тиімді құралы ретінде қарастырылады. Қоғамдық-гуманитарлық пәндердегі ішкі және сыртқы бағалау мазмұны оқу жетістіктерін жүйелі бағалауға бағытталған критерийлер мен әдістерді қамтиды. Қазақстан тарихы мен құқық негіздері пәндері бойынша әзірленген тапсырмалар оқушылардың ұлттық құндылықтарды, тарихи сабақтастықты және өмірлік дағдыларды қалыптастыруына ықпал етеді.

Түйін сөздер: бағалау жүйесі, критериалды бағалау, білім сапасы, қоғамдық-гуманитарлық пәндер, ішкі және сыртқы бағалау, оқу жетістіктері, ұлттық құндылықтар, тарихи сабақтастық, өмірлік дағдыл

. Аннотация. В статье анализируется значение оценивания в системе образования и его роль в определении достижений учащихся. Современная система критериального оценивания рассматривается как эффективный инструмент повышения качества образования и совершенствования учебного процесса. Содержание внутреннего и внешнего оценивания по общественно-гуманитарным предметам включает критерии и методы, направленные на системную оценку учебных достижений. Задания, разработанные по предметам «История Казахстана» и «Основы права», способствуют формированию у учащихся национальных ценностей, исторической преемственности и жизненных навыков.

Ключевые слова: система оценивания, критериальное оценивание, качество образования, общественно-гуманитарные предметы, внутреннее и внешнее оценивание, учебные достижения, национальные ценности, историческая преемственность, жизненные навыки.

Abstract. The article analyzes the importance of assessment in the education system and its role in determining students' achievements. The modern criteria-based assessment system is considered an effective tool for improving the quality of education and enhancing the learning process. The content of internal and external assessment in social and humanitarian subjects includes criteria and methods aimed at systematically evaluating learning outcomes. The tasks developed for the subjects "History of Kazakhstan" and "Fundamentals of Law" contribute to the formation of students' national values, historical continuity, and life skills.

Keywords: assessment system, criteria-based assessment, quality of education, social and humanitarian subjects, internal and external assessment, academic achievements, national values, historical continuity, life skills.

Бағалаудың басты функциясы – процесті талдау және оқу үдерісінің жүру барысын анықтау, оған түзету енгізуге мүмкіндік беретін кері байланыс орнату болып табылады. Бағалау білім алушы білімінің нақты нәтижесін, педагогтің шеберлік деңгейін немесе мектептің жетістігін көрсететін көрініс емес. Бұл – оқу үдерісін ұйымдастыру мен оның мазмұнынан бастап, нәтиже мен оны жақсартуға қатысты практикалық ұсыныстарға дейінгі үлкен ауқымды қамтитын оқу үдерісінің даму және оны жетілдіру бағытын барынша айқындайтын аса маңызды құралы.

Білім алушының оқу жетістіктерін әділ және шынайы бағалау жүйесі, білім беру мазмұнының ажырамас бөлігі болып саналады. Бағалау - білім алушының даму динамикасын қадағалауға, оқыту процесін жетілдіруге, оқушыны ынталандыруға мүмкіндік береді. Оқу жетістігін бағалау кезінде білім алушылардың психикасына бақылау, оған қиындық келтіретін жағдаяттарды алдын ала алу, баланың психологиялық даму ерекшеліктерін ескеру маңызды.

Бағалау 4 критерий бойынша жүзеге асырылады.

Тілдік емес пәндер бойынша:

- «Білу және түсіну»;
- «Білімді қолдану»;
- «Анализ, синтез, зерттеу»;
- «Коммуникация».

Тілдік пәндер бойынша:

- «Оқылым»;
- «Тыңдалым»;
- «Айтылым»;
- «Жазылым».

Жалпы білім беру мазмұнында бағалаудың екі түрі басшылыққа алынады.

Ішкі бағалау және сыртқы бағалау.

Ішкі бағалау:

Қалыптастырушы бағалау (ҚБ)

Бөлімдік жиынтық бағалау (БЖБ)

Тоқсандық жиынтық бағалау (ТЖБ)

Сыртқы бағалау:

Емтихан

Ұлттық бірыңғай тестілеу (ҰБТ)

Халықаралық бағалау (TIMSS, PISA, PIRLS)

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша ішкі және сыртқы бағалаудың мазмұны – бұл білім алушылардың оқу жетістіктерін жүйелі түрде бағалау үшін қолданылатын тапсырмалар, критерийлер және әдістер жиынтығы. Бұл мазмұн Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі бағдарламаларына және бағалау жүйесіне негізделеді.

Қалыптастырушы бағалау (ФБ) – күнделікті бағалау. Мақсаты оқушының оқу жетістіктерін үнемі бағалау, қолдау және білім алуға бағыт беру. Ерекшеліктері оқу барысында сабақта, үй тапсырмасында жүргізіледі, қате мен жетістікті көрсету арқылы оқушыны жетілдіреді, кері байланыс беріледі, мұғалім мен оқушы арасындағы диалогқа негізделеді.

Қалыптастырушы бағалау сабақтың бөлінбейтін бөлігі. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың білім деңгейін өлшеу үшін қолданылады және сабақты жоспарлауда көмек көрсетеді.

Қалыптастырушы бағалауға 10 - сынып, Қазақстан тарихы пәнінен «Ұлттық құндылық» бойынша дайындалған тапсырмалар топтамасында білім

алушыларға ұлттық құндылықтар бойынша дағдыларын қалыптастыруға тарихи сабақтастық пен мәдени танымын кеңейтуге мақсат етіп қойылды.

Дәстүрлі қазақ қоғамы: этникалық құрылымы және әлеуметтік ұйымдасуы бөліміндегі «Қазақтардың ру-тайпалық құрылымы қалыптасуының тарихи шарттары» тақырыбындағы 10.2.2.8. оқу мақсатына сәйкес ұлттық құндылық бойынша төмендегідей тапсырмада оқушылардың бойынадағы дәстүрлі қазақ мәдениетінің құндылықтарын дамыту. Әдіс тәсілдің аты да ұлттық құндылыққа байланысты «Жеті қазына» деп аталады. Тапсырма бірнеше қадамдардан тұрады. Әр қадамға берілген тапсырмаларды орындаған оқушы келесі қадамға өтіп қадам бойынша бағаланады.

Құндылықтар: Ар-ұят

Міндеті: Ар-ұят, адалдықты жоғары бағалау;

Кішіге ізет, үлкенге құрмет құндылығын бойына дарыту.

Әдіс-тәсілдер:

«Жеті қазына» әдісі

Жеті қазына- қазақтың дәстүрлі дүниетанымындағы философиялық түсінік.

Қазақ халқы Жеті қазынаны ер жігіттің өмірімен байланыстырып, оның ұғымына мыналарды жатқызады:

Жүйрік ат – жігіттің қанаты;

Қыран бүркіт – жігіттің алғырлығы, бүріп түсер күш-қуаты;

Құмай тазы – сенімі, досқа адал беріктігі;

Берен мылтық – оты, қаһары;

Қақпан – серті, бірсөзді мәрттігі;

Алмас кездігі – сұсы, айбыны;

Сұлу әйел – ер-азаматтың артындағы қамалы, отының берекесі.

Сыныптағы білім алушылар жеті шағын топтарға бөлінеді, әр шағын топ қазына бойынша отырады.

Бірінші қадам: топ атауына байланысты 3-мақал-мәтел айтады және оның мағынасына талдау жасайды.

Екінші қадам: 7 топ өздеріне берілген сұрақтар бойынша ой тұжырымдарын айтады.

Үшінші қадам: Әр білім алушы өзінің «Жеті атасы мен шежіресі» бойынша ойсарап жасайды.

Берілген екінші тапсырмада қазақтың қасиетті ұғымдарын оның ішінде, «Жеті ата» ұғымын жас ұрапақтың санасына бекіту. Тапсырмада оқушы ұлттық құндылықтың адам өмірде алатын орнын анықтау арқылы функционалдық сауаттылықтарын дамытады, ой қорыту, тұжырым жасауға бағытталған.

Тапсырма «Жеті ата»

Мақсаты: Қазақтың ру-тайпалық құрылымының қалыптасуының тарихи шарттары мен дәстүрлі қазақ қоғамындағы тектік ұғымды талдау арқылы «Жеті ата» құндылығымызды ұрпақтан-ұрпаққа жеткізу.

Шарты:

Қазақтың дәстүрлі қоғамындағы «тек», «жеті ата» сияқты қасиетті ұғымдардың 7 бірліктен тұратын ой тұжырымын жасау.

1. Дәстүрлі қазақ қоғамындағы дәстүр мен салттың алатын орны;
2. Дәстүрлі қазақ қоғамының этникалық құрылымы;
3. Қазақ қоғамында «Ата-жұрт», «Ата -мекен» ұғымы неге қасиетті деп саналады? Қазіргі уақытта бұл ұғымдар біздің қоғам үшін актуальды ма? пікірлер, ойсараптаулар;
4. Түркі халықтары «Ұлы Даланы» неге Атажұртымыз деп санайды? Тарихи деректермен дәлелдеу.
5. Тек – адам ұрпағының сапалық белгілерін айқындайтын индикатор ұғымын қазіргі медицинадағы ДНК, генетикалық зерттеулермен байланыстыра отырып ой тұжырымын жасау;
6. Дәстүрлі қазақ дүниетанымындағы: табиғи құбылыстар, дүние, тіршілік, рух туралы көзқарастарының ғылыми негізін талдау;
7. «Жеті ата» ұлтымыздың мәдени-генетикалық коды. Шежіренің « Жеті атаны» сақтаудағы маңызы.

«Ұлы Дала көшпенділерінің империялары» тарауындағы «Түркі империясы - көшпенділер мемлекеттілігінің классикалық үлгісі. Түркі империясының мұрагерлері» тақырыбы бойынша 10.3.2.3. оқу мақсатына сай тапсырма құрастырылды. Тапсырманың аты «Домбыра әдісі» деп алыну себебі, білім алушыларға домбыраның құрылысын білуге, өз құндылығымызды бағалауды үйретуді мақсат еттім. Тапсырма педагогикадағы әдіс -тәсілдердің тек атауын өзгерту ғана емес, оның мәні мен маңызын бағалап, сақтауға бағытталады.

Құндылықтар: Ұлттық мүдде

Міндеті: Қазақстанның мемлекеттілігін нығайтуға үлес қосу;

Қазақстанның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге дайын болу;

Ұлттық мирасты, мәдениетті дәріптеу;

Әдіс-тәсілдер:

«Домбыра» әдісіне сипаттама

Басы: қарастырылатын немесе зерттелетін тақырып жазылады.

Құлағы: негізгі ұғым, тақырыптың мазмұны, тірек сөздер беріледі.

Екі ішегі: анықтаған проблема себептері мен проблемалық сұрақ беріледі.

Пернелері: проблемаларды шешу жолдары, қарама-қайшылық тудырушы кедергілерді анықтау, зерттеу.

Тиегі: талдау.

Шанағы: жұмыстың нәтижесі мен қортынды пікірлер мен ой жазылады.

Тапсырма

Басы: «Түрік қағанаты Орта Азиядағы алғашқы біртұтас мемлекет»

Құлағы: Түркі дәуіріндегі мемлекеттерге сипаттама беру, жазба деректерді талдау,

Екі ішегі: Түркі империясынан кейінгі пайда болған мемлекеттердің ішкі, сыртқы саясатын талдау.

Пернелер: Түркі империясының мұрагерлері: Түрік қағанаты, Батыс түрік қағанаты, Шығыс түрік қағанаты, Түргеш қағанаты, Қарлұқ қағанаты, Оғыз мемлекеті, Қимақ мемлекеті, Қарахан мемлекеті, Қарақытай, Қыпшақ мемлекеті

Тиегі: Түркі империясының әлемдік тарихта алатын орнын анықтау

Шанағы: Ұлы Түркі -империясы Еуразия даласының державасы

Ішкі жиынтық бағалау (БЖБ, ТЖБ) – тоқсан ішіндегі алған білімдерін зерделеу мен теориялық білімді қолдану деңгейін және тоқсандағы, оқу жылындағы жиынтық бағаны айқындау, оқу бағдарламасы бірлігінің игерілуін кешенді бағалау үшін қолданылады. Бұл оқушы алған білімнің қарқынын объективті, ауқымды және дәл өлшеуге, оқушының оқуға деген ынтасының өзгеруін анықтауға және бағалаудағы белсенді рөлінің қалыптасуына мүмкіндік береді.

Келесі тапсырмалар Қазақстан тарихы пәні 11-сынып «Функционалдық сауаттылық» бойынша ТЖБ арналған тапсырмада оқушы алған білімін өмірде қолдана білуге бағытталған. Қоғамдық- гуманитарлық пәндерде бойынша бағалау тапсырмалары білім нәтижесін өлшеп қана қоймай, оқушының тұлғалық қасиеттерін дамытуға, сын тұрғысынан ойлауына, шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге ықпал етеді.

Тапсырма

Берілген 1,2 диаграммада Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық жоспар берілген. 3,4 диаграммада Экономикалық зерттеу институтының 2010-2022 жылдардағы ЖІӨ көрсеткіштері берілген. Мәліметтерді салыстыра отырып, зерттеу жұмысын жасау.

1. Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық жоспарында қай салаларға басымдық берілгенін анықтаңыз

2. Стратегиядағы ЖІӨ орташа өсу қарқыны басқа мемлекеттермен салыстырыңыз және қосымша деректермен дәлелдеңіз

3. Экономикалық зерттеу институтының мәліметтеріне сүйенсек, ең үлкен үлес қызмет көрсету саласына тиесілі, оған әсер еткен негізгі факторларды анықтаңыз

4. Ауыл шаруашылығы үлесінің төмендеуінің екі себебін жазыңыз

5. Өнеркәсіптің қай салалары барынша өсу қарқынын көрсетіп отыр, өндіруші өндіріс орындарының экономикадағы үлес салмағын анықтаңыз

6. ЖІӨ ішкі және сыртқы туризмнің үлес салмағын арттырудың жолдары

Дереккөздер

Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық жоспары

<https://primeminister.kz/documents/gosprograms/stratplan-2025>

ЖІӨ серпіні-Экономикалық зерттеу институтының мәліметтері

3-диаграмма

4-диаграмма

Келесі бағалау тапсырмаларында 9-сынып, Құқық негіздері пәні бойынша «Кейс» технологиясымен тапсырмалар беріліп отыр.

ҚР Конституциясының 24-ші бабы нені көздейді? Тақырыбы бойынша тапсырмаларға қажетті негізгі ұғымдар мен ҚР Еңбек кодексінің баптары беріледі. Бұл білім алушылардың мемлекеттік заңдар мен құқықтық нормативті заң актілерді талдауларына және құқықтық сауаттылықтарын қалыптастыруға бағытталған.

Сонымен қатар, білім алушылардың алған білімдерін өмірде қолдануларына бағытталған жағдаяттар құрастырылды. Кейс тапсырмаларын орындау үшін тақырыпқа байланысты мәліметтер мен анықтамалар, заңдар, нормативтің құқықтық актілер беріледі.

КЕЙС тапсырмасы

Тапсырма Берілген жағдаятты талдау, шешім шығару

Н есімді азамат компанияға жұмысқа тұрды. Компаниямен жасалған еңбек шартында еңбек уақыты таңертеңгі сағат 8-00 ден 17-00 дейін деп көрсетілген. Азамат Н екі апталық жұмыс мерзімінде жұмыстың ауқымының көптігіне байланысты сағат 18-00 дейін деп ескертілді. Жалақы алатын уақытта Н өзінің жалақысына екі апталық 10-00 сағаттық жұмыс ақысының төленбегенін көріп, компания есепшісіне барды. Компания есепшісі бұл сағат уақыты жалақыға қосылмайтынын ескертті. Азамат Н мен компания арасындағы еңбек қатынасы бұзылды ма? Н бұл мәселені қалай шешуге болады?

Шешім алгоритмі

1. Негізгі проблеманы анықтаңыз: бұл жағдайда қандай құқық бұзылды?
2. Ұсынылған нормативтік материалды талдаңыз;
3. Осы жағдайды шешу нұсқасын ұсыныңыз.

Тапсырма

Төменде берілген түсініктермен танысып, анықтамасымен сәйкестендіріңіз

Түсінік	Анықтама

1	Еңбек құқықтық қатынастар		А) жұмыс беруші мен жұмысшы арасындағы жазбаша келісім. Мұнда тараптардың міндеттемелері мен құқықтары, еңбек жағдайы мен демалыстары көрсетілген.
2	Еңбек шарты		В) Қазақстан Республикасы Конституциясында қарастырылған жағдайлар негізінде әрбір адам еркін еңбек етіп, кәсіп таңдап, белгілі мамандыққа ие болып, еңбекақы ала алады. Еңбек шарты жұмыс беруші мен жұмыскердің арасындағы жазбаша келісім. Мұнда тараптардың міндеттемелері мен құқықтары, еңбек жағдайы мен демалыстары көрсетілген.
3	Конституциялық кепілдіктер		С) жұмыс беруші мен жұмыскер арасындағы еңбек ету құқығы мен міндеттерінің пайда болуы. Еңбек құқықтық қатынастар: • құқықтық қатынастардың объектісі; • құқықтық қатынастардың субъектісі; • құқықтық қатынастардың мазмұны.
4	Еңбек құқығының субъектілері		Е) еңбек ұжымдары, кәсіподақ комитеттері, жұмыс беруші одақтар, еңбек дауларын шешетін бітістіруші және келістіруші комиссиялар т.б.

Тапсырма

Мәтіндегі бос орындарды қажетті сөздермен толтырыңыз

«Еңбек құқықтық қатынастардың объектісі»

Жұмыскердің жұмыс берушіге ұсына алатын ###, ### қабілеті еңбек құқықтық қатынастарының объектісі болып табылады. Жұмыс беруші ұйымдастырған еңбек үдерісінде жұмысшының дәл осы біліктілігі, ### ###, қабілеті оны қызықтырып, осы қасиеттері үшін еңбекақы төлеуге дайын болады. Нарық қатынастарында жұмысшының құны қандай да бір тауар сияқты сұраныс пен ### арқылы бағаланады. Еңбек құқықтық қатынас субъектілері - ###, екінші жағынан - мекемелер.

Мәтінді талдайды, мәтінге логикалық сәйкес сөздерді енгізеді.

Түсіндірме: Жұмыскердің жұмыс берушіге ұсына алатын біліктілігі, дағдысы қабілеті еңбек құқықтық қатынастарының объектісі болып табылады. Жұмыс беруші ұйымдастырған еңбек үдерісінде жұмысшының дәл осы біліктілігі, еңбек дағдысы, қабілеті оны қызықтырып, осы қасиеттері үшін еңбекақы төлеуге дайын болады. Нарық қатынастарында жұмысшының құны қандай да бір тауар сияқты сұраныс пен ұсыныс арқылы бағаланады. Еңбек құқықтық қатынас субъектілері - азаматтар, екінші жағынан - мекемелер.

/Құқық негіздері. 9-сыныпқа арналған оқулық. А.С.Ибраева., С.Б.Гончаров. Алматы: Мектеп 2019, б. 69.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша сыртқы жиытық бағалаудың бірі емтихан жұмыстарын бағалау, оған сәйкес оқушының

емтихан жұмысын қаншалықты жақсы орындағаны талқыланады. Емтихан жұмыстарындағы бағалау критерийлері балл шығару дискрипторлары мен схемасы болып табылады.

Ұлттық Бірыңғай Тестілеудің (ҰБТ) басты қағидасы – сырттай тәуелсіз бақылау. Оның нәтижесі жоғары болуына мүдделі қандай да болсын субъективтік фактор қатынаспауы керек. Сонда ғана тестілік білімді бақылау, бағалау моделі білім стандартының орындалу деңгейінің объективті көрсеткіші бола алады.

Қорытындылай келе, қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер бойынша бағалаудың ішкі және сыртқы түрлері білім алушылардың білімін әділ, объективті бағалауға бағытталады. Бағалау тапсырмаларын дайындау кезеңінде ең бастысы білімді өмірде қолдана білуіне яғни, функционалдық сауаттылықтарын арттыру мен жеке тұлғаның ұлттық құндылықтарды бойына сіңіре отырып білім алуына бағытталуы тиіс.

Қазіргі жаһандану дәуірінде әлемдегі біз сияқты саны жағынан аз ұлттардың «Мәңгілік ел» болуының басты тетігі ұлттық құндылықтан ажырап қалмау. Бұл бағытта қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндер басты рөл атқарады. Оның ішінде Қазақстан тарихы пәні мемлекет құрушы ұлт- қазақтың төл тарихын оқытады. Олай болса, бұл бағытта тарих пәнінің мұғалімдерінің мойынына артар жүктің салмағы да ауыр. Келешек ұрпақтың бойына ұлттың тарихын ғана сіңірмей, халқымыздың ділі, діні, мәдениеті мен әдебиетін қоса құюы керек.

Ал, функционалдық сауаттылық бағытындағы жұмыстар білім алушылардың алған білімін тәжірибеде қолдана білуіне бағытталуы керек. Тарих пәндері болған тарихи оқиғалар желісінен ғана тұрмайды. Сол тарихи кезеңдегі саяси ахуал, мемлекеттің ұстанған бағыты, әлеуметтік-экономикалық қатынастары мен тарихи кезеңдегі халықаралық жағдайды оқыта отырып, өткен тарихтан сабақ алуға, бүгінгі мемлекеттің саяси, әлеуметтік-экономикалық жағдайымен салыстыра отырып, баға беруге үйретеді. Бұл тұлғаның қоғамдағы бәсекеге қабілетті болып қалыптасуының бірден бір жолы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі :

1. Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2023 жылғы 8 қарашадағы № 569 бұйрығы, «Білім алушылардың білімін бағалауды жүргізу үшін қағидалар мен талаптарды бекіту туралы»

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, «Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін енгізудің әдіснамалық және оқу-әдістемелік негіздері» Әдістемелік құрал. –Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015.

3. Г.А.Абдикаримова, З.О.Өнербаева. «Бағалаудың өлшемдік технологиялары» оқу құралы. Алматы, 2021.

4. «Егемен Қазақстан» газеті, Сайын Борбасов, «Мемлекет құраушы ұлт: Мәртебе мен жауапкершілік»

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ АРҚЫЛЫ САРАЛАП ОҚЫТУДЫ ТАРИХ САБАҒЫНДА ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Жексенбина Шырын Балтабековна

«Кемел Ақышев атындағы № 69 мектеп-гимназия»

Астана, Қазақстан

Аңдатпа. Бұл мақалада жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын тарих сабағында саралап оқыту мақсатында тиімді қолдану жолдары қарастырылады. Саралап оқыту – оқушылардың жеке қабілеттері мен қажеттіліктеріне сай білім беру үрдісін ұйымдастыру тәсілі. ЖИ құралдары арқылы мұғалімдер оқушылардың деңгейіне сәйкес оқу мазмұнын автоматты түрде бейімдеп, білім сапасын арттыруға мүмкіндік ала алады.

Түйін сөздер: жасанды интеллект, саралап оқыту, тарих сабағы, цифрлық білім, білім беру технологиясы.

Аннотация. В данной статье рассматриваются способы эффективного применения технологий искусственного интеллекта (ИИ) в целях дифференцированного обучения на уроках истории. Дифференцированное обучение-способ организации образовательного процесса в соответствии с индивидуальными способностями и потребностями учащихся. С помощью средств ИИ учителя могут адаптировать содержание обучения в соответствии с уровнем учащихся и получить возможность повысить качество образования.

Ключевые слова: искусственный интеллект, дифференцированное обучение, уроки истории, цифровое образование, образовательные технологии.

Abstract. This article discusses ways to effectively use artificial intelligence (AI) technologies for differentiated learning in history lessons. Differentiated learning is a way of organizing the educational process in accordance with the individual abilities and needs of students. Through AI tools, teachers can automatically adapt the learning content according to the level of students and have the opportunity to improve the quality of Education.

Keywords: artificial intelligence, differentiated learning, history lesson digital education, educational technology.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі цифрлық трансформация кезеңін басынан өткеруде. Жасанды интеллект – оқыту мен тәрбиелеу процесін жетілдірудің жаңа мүмкіндіктерін ашатын құрал. Әсіресе, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, саралап оқыту әдістерін тиімді жүргізуде ЖИ технологияларының маңызы зор. Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушының жеке қабілетін ашуға, дербес ойлауына, шығармашылық қабілетін дамытуға бағытталған оқыту моделін қалыптастыру. Осы тұрғыда саралап оқыту – оқытудың маңызды әдістерінің бірі ретінде айрықша орын алады. Әсіресе тарих пәнінде бұл әдіс оқушылардың тарихи ойлау қабілетін, дерекпен жұмыс істеу машығын және сыни көзқарасын дамытуға үлкен мүмкіндік береді. Білім алушылардың қабілеті, оқу стилі мен қарқыны әртүрлі болғандықтан, барлығына бірдей әдіс қолдану тиімді нәтиже бермейді. Ал саралап оқыту әр оқушының мүмкіндігі мен деңгейін ескере отырып, оқу материалы мен тапсырманы бейімдеуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл – оқушы тұлғасының дамуына, пәнге

қызығушылығының артуына, өзіне сенімділігінің қалыптасуына оң әсер етеді.

Саралап оқытудың мәні және оның тарих сабағындағы рөлі. Саралап оқыту – білім алушылардың жеке қабілеттері, оқу қарқыны мен білім деңгейлеріне байланысты тапсырмалар мен оқу жолдарын әртүрлі ұйымдастыру әдісі. Тарих сабағында бұл тәсіл тарихи деректерді түсіну, талдау, салыстыру қабілеттерін дамытуға бағытталған. Мысалы: Күшті оқушыларға – тарихи дереккөздерді салыстырмалы талдау тапсырмалары; Орташа деңгейдегі оқушыларға – нақты даталар мен оқиғаларды жүйелеу; Қиындық көретін оқушыларға – визуалды материалдар мен қысқартылған мәтіндер ұсынылады.

Жасанды интеллекттің мүмкіндіктері:

Жасанды интеллект білім беру саласында келесі бағыттарда қолданылады:

Деңгейлік тапсырмалар генерациясы: ЖИ оқушының үлгеріміне қарай тапсырмаларды бейімдей алады.

Автоматты кері байланыс: Оқушы тапсырманы орындаған сәтте бірден бағалап, түсініктеме береді.

Оқу материалдарын саралау: Бір тақырыпты әртүрлі деңгейде түсіндіру.

Диагностика және талдау: Оқушының біліміндегі олқылықтарды анықтау.

Кесте1. Тарих сабағында ЖИ қолдану мысалдары:

ЖИ құралы	Қолдану тәсілі	Саралау формасы
ChatGPT немесе басқа ЖИ чатботтар	Тақырып бойынша сұхбаттасу, қосымша түсініктеме алу	Жекелей түсіндіру
Canva + ЖИ интеграциясы	Тарихи постер жасау, хронологиялық кесте	Визуалды оқыту
Quizizz / Kahoot + ЖИ	Деңгейлік тесттер құрастыру	Дифференциацияланған бағалау
Google Classroom + AI плагиндері	Автоматты кері байланыс беру	Уақытты үнемдеу, нақты баға

Артықшылықтары мен қиындықтары:

Артықшылықтары:

Оқушылардың қызығушылығы артады;

Оқу үдерісі жекеленеді;

Мұғалімнің жүктемесі азаяды;

Уақыт тиімді пайдаланылады.

Қиындықтары:

Қазақ тілінде сапалы ЖИ контентінің аздығы;

Мұғалімдердің ЖИ құралдарын игеру деңгейінің әртүрлілігі;

Интернетке тәуелділік.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі цифрлық трансформация кезеңін басынан өткеруде. Жасанды интеллект – оқыту мен тәрбиелеу процесін жетілдірудің жаңа мүмкіндіктерін ашатын құрал. Әсіресе, оқушылардың жеке

ерекшеліктерін ескере отырып, саралап оқыту әдістерін тиімді жүргізуде ЖИ технологияларының маңызы зор.

Саралап оқытудың мәні: Саралап оқыту — бұл оқушылардың оқу ерекшеліктерін, білім деңгейін, қызығушылығын, қажеттілігін ескере отырып, оларға әртүрлі деңгейдегі тапсырмалар беру және оқыту тәсілдерін тандау. Бұл тәсілде мұғалім оқушыларды әлсіз, орташа және жоғары деңгейдегі топтарға бөліп, әрқайсысына лайықталған тапсырмалар ұсынады.

Саралап оқытудың басты белгілері:

1. Оқушы деңгейін анықтау — алдын ала диагностика жүргізу арқылы оқушының білім деңгейін бағалау.

2. Мақсатты оқыту — әр топқа сәйкес оқыту мақсатын анықтау.

3. Тапсырма түрлерін саралау — мәтін көлемі, күрделілігі, жұмыс формасы әртүрлі болуы мүмкін.

4. Бағалау жүйесін бейімдеу — оқушы жетістігін жеке көрсеткіштер бойынша бағалау.

Саралап оқытуда тапсырмалар үш бағытта сараланады:

Мазмұны бойынша (тақырыптың көлемі мен тереңдігі);

Орындалу тәсілі бойынша (жеке, жұппен, топпен жұмыс);

Нәтижесі бойынша (жоба, эссе, тест, презентация т.б.).

Тарих сабағында саралап оқытудың рөлі: Тарих пәні — фактілер мен даталардан құралған құрғақ пән емес, керісінше, сыни ойлау мен талдауға, салыстыруға және пікір айтуға жетелейтін маңызды ғылым. Оқушылар тарихты жай ғана есте сақтап қоймай, тарихи оқиғаларға баға беруді, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауды, дереккөздерді салыстыруды үйренуі қажет. Бұл қабілеттер саралап оқыту әдісі арқылы тиімді қалыптасады.

1. Оқу материалына саралау енгізу . Кесте 2. Оқушылардың деңгейін ескере отырып, бір тақырыпты түрлі нұсқада беру тиімді:

Деңгей	Тапсырма түрі
Жоғары	Тарихи құжаттарды талдау, себеп-салдарды анықтау, өз көзқарасын дәлелдеу
Орта	Оқиғалар арасындағы байланысты табу, кесте толтыру, сұрақтарға жауап беру
Төмен	Хронологияны жаттау, кесте толтыру, сурет бойынша сипаттау

2. Тапсырмалар мен әдіс-тәсілдерді саралау

Саралап оқытуды ұйымдастыруда тапсырманың мазмұны мен күрделілігін өзгертуге болады. Мысалы: Хронологиялық тапсырма: Төмен деңгейлі оқушы — дайын тізімнен даталарды реттейді, орташа деңгейлі — даталарды өзі табады, жоғары деңгейлі — сол оқиғалардың себеп-салдарын анықтайды.

Дереккөздермен жұмыс: Кей оқушылар дайын үзінді бойынша сұрақтарға жауап берсе, кейбірі сол дерекке сыни талдау жасап, балама көзқарас ұсынады.

3. Оқыту формаларын саралау

Тарих сабағында саралап оқытуды келесі формаларда өткізуге болады:

Жеке жұмыс – эссе жазу, мәтінмен жұмыс;
Жұптық жұмыс – сұрақ-жауап, пікір алмасу;
Топтық жұмыс – жоба қорғау, рөлдік ойындар (мысалы, тарихи тұлғалар бейнесінде пікірталас).

Саралап оқытудың тиімділігі

Тарих сабағында саралап оқытудың бірнеше артықшылығы бар: Оқушы қызығушылығын арттырады. Өзіне сәйкес тапсырмамен жұмыс істеу оқушының белсенділігін күшейтеді. Қабілетіне қарай дамуына жағдай жасайды. Күрделі тапсырмаларды орындау арқылы дарынды оқушыны дамытады, ал жеңіл тапсырма арқылы оқу қиыншылығы бар оқушыны жетелейді. Сыни ойлауды дамытады. Әртүрлі тапсырмалар тарихи фактілерге түрлі көзқараспен қарауға үйретеді. Мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты күшейтеді. Сараланған бағалау арқылы оқушы жетістігі әділ бағаланады.

Қорытынды

Саралап оқыту – тарих пәнін оқытудың тиімді жолдарының бірі. Бұл әдіс арқылы әр оқушы өз мүмкіндігіне қарай білім алып, дамуына жол ашады. Мұғалім тарапынан мұндай тәсіл терең дайындықты, жүйелі жоспарлауды талап етеді. Дегенмен, нәтижесінде оқу сапасы артып, оқушының пәнге деген қызығушылығы мен ынтасы нығая түседі. Болашақта бұл тәсілді жаңа цифрлық технологиялармен (мысалы, жасанды интеллект, адаптивті платформа) ұштастыру арқылы оқыту процесін одан әрі жетілдіруге болады. Саралап оқытуды тиімді қолдана білген тарих пәні мұғалімі оқушыларын өз елінің тарихын құрметтейтін, саналы тұлға етіп тәрбиелей алады. Жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалана отырып, тарих пәнінде саралап оқытуды тиімді ұйымдастыруға болады. Бұл тәсіл оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, оқу сапасын жақсартады. Болашақта ЖИ құралдарын қазақ тілінде бейімдеп, әдістемелік тұрғыдан кеңінен енгізу – маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Жасанды интеллект мүмкіндіктерін пайдалана отырып, тарих пәнінде саралап оқытуды тиімді ұйымдастыруға болады. Бұл тәсіл оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, оқу сапасын жақсартады. Болашақта ЖИ құралдарын қазақ тілінде бейімдеп, әдістемелік тұрғыдан кеңінен енгізу – маңызды міндеттердің бірі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Білім беру мазмұнын жаңарту бағдарламасы.
2. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Саралап оқыту әдістемесі.
3. Мұхамбетжанова С.Т. (2021). Тарихты оқытудың заманауи әдістері.
4. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. Орта білім беру мазмұнын жаңарту бағдарламасы.

БАҒАЛАУДЫҢ ЖАҢА ПАРАДИГМАСЫ ҰЛТТЫҚ ИНТЕГРАЦИЯЛАҒАН БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ МЕКТЕП ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ РӨЛІ

Махаева Айтбала Шайымкуловна

«№138 М. Базарбаев атындағы гимназия» КММ

Алматы қ., Қазақстан

Аңдатпа: Мақалада бағалаудың жаңа парадигмасы жағдайындағы ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесінің мектеп тәжірибесіндегі рөлі қарастырылады. Қазіргі білім беру процесінде бағалау оқушының жетістігін айқындаумен қатар, оның шығармашылық және тұлғалық дамуын ынталандыратын маңызды тетік болып табылады. Қазақстан Республикасында қалыптасқан Ұлттық бағалау жүйесінің құрылымы мен мазмұны талданып, оның білім сапасын арттырудағы және білім беру процесін жетілдірудегі маңызы сипатталады. Мақалада «Дүниежүзі тарихы» пәні негізінде оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіруге және функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған бағалау тапсырмаларының түрлеріне талдау жасалады.

Түйін сөздер: бағалаудың жаңа парадигмасы, ұлттық интеграцияланған бағалау жүйесі, білім сапасы, мектеп тәжірибесі, оқушы жетістігі, педагог құзыреттілігі.

Аннотация: В статье рассматривается роль национальной интегрированной системы оценивания в условиях новой парадигмы оценивания в школьной практике. В современном образовательном процессе оценивание выступает не только как инструмент определения достижений учащегося, но и как важный механизм стимулирования его творческого и личностного развития. Анализируется структура и содержание Национальной системы оценивания, сформированной в Республике Казахстан, а также раскрывается её значение в повышении качества образования и совершенствовании образовательного процесса. В статье также проводится анализ видов оценочных заданий, направленных на активизацию учебно-познавательной деятельности и формирование функциональной грамотности учащихся на основе содержания предмета «Всемирная история».

Ключевые слова: новая парадигма оценивания, национальная интегрированная система оценивания, качество образования, школьная практика, достижения учащихся, профессиональная компетентность педагога.

Abstract: The article examines the role of the national integrated assessment system within the framework of the new assessment paradigm in school practice. In the modern educational process, assessment serves not only as a tool for determining student achievement but also as an important mechanism for stimulating their creative and personal development. The structure and content of the National Assessment System established in the Republic of Kazakhstan are analyzed, and its significance in improving the quality of education and enhancing the educational process is highlighted. The article also analyzes various types of assessment tasks aimed at activating students' cognitive learning activities and developing their functional literacy based on the content of the subject World History.

Keywords: new assessment paradigm, national integrated assessment system, quality of education, school practice, student achievement, teacher professional competence.

Қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі – әлеуметтік, экономикалық өзгермелі жағдайларда өмір сүруге дайын болып қана қоймай, сонымен қатар оны жүзеге асыруға, жақсартуға игі ықпал ететін жеке тұлғаны қалыптастыру. Мұндай тұлғаға қойылатын бірінші кезектегі нақты талаптар – шығармашылық, белсенділік, жауаптылық, терең білімділік, кәсіби сауаттылық. Бұл талаптарды жүзеге асыру үшін оқушы білімін бағалауда

мүлдем жаңа бағытта жұмыс істеу қажеттілігі туындайды. Осы қажеттілікті шешудің бірден – бір жолы оқушы білімін критериалды бағалау жүйесі бойынша сараптау. Бағалау критерийі – білім алушының оқу жетістігі деңгейін анықтайтын белгі немесе өлшем.

Қазіргі білім берудің жаңа парадигмасы жағдайында жеке тұлғаның шығармашылық бағыттылығын қалыптастыру оқушының оқу- танымдық іс-әрекетіндегі қызығушылығына тікелей байланысты. Олардың шығармашылық ізденістері мен жаңалықтары нәтижесінде осы парадигманы қалыптастырудың және оның негізінде білім беру жүйесін түбегейлі жаңғырту жолдарының келесі бағыттары айқындалады. Біріншіден, бұл өмір бойы оқу идеологиясынан өмір сүру барысында оқу идеологиясына көшу. Бұл адамның белсенді еңбек қызметі барысында техника мен технологияның жаңа буындарының пайда болуына сәйкес өз білімін мен дағдыларын үнемі жаңартып отыру қажеттілігімен байланысты. Екіншіден, ақпараттық-коммуникациялық құралдардың мүмкіндіктеріне сүйене отырып, түбегейлі жаңа педагогикалық технологияларды әзірлеу және оларды оқу-тәрбие процесінде тиімді қолдану қажеттілігі туындайды.

ҚР Оқу-ағарту министрлігінің Білім саласында сапаны қамтамасыз ету комитетінің мәліметінше, білім сапасын арттыру мақсатында Ұлттық бағалау жүйесінің жаңа үлгісі қалыптасты. Ол елдегі білім сапасының толық көрінісін білуге және түрлі факторлардың ықпалын сараптауға, ескеруге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі барлық бағалау құралдарын жүйелеу мақсатында Орта білім беруді бағалаудың ұлттық негізін әзірледі, ол төрт құрамдас бөлікті қамтиды: оқушыларды бағалау, педагогтерді бағалау, білім беру ұйымдарын бағалау және білім беру жүйесін бағалау. Орта білімді бағалаудың ұлттық негізі - ЭЫДҰ ұсынымдары негізінде әзірленген құжат. Ол жалпы ішкі және сыртқы бағалау құралдарын біріктіреді. Мысалы, білім алушы деңгейінде: формативті және жиынтық бағалау, қорытынды аттестаттау, сонымен қатар мектептерге арналған халықаралық PISA зерттеуінің нәтижелері.

Бұл білім беру процесінің әрбір қатысушысына - ата-анадан, оқушыдан, педагогтен бастап барлық деңгейдегі басшыларға «не бағаланады?», «қашан?» және «не үшін?» екенін нақты түсінуге мүмкіндік береді. Яғни, жетілдірілген білім сапасын бағалаудың ұлттық жүйесі оқушылардың білімін білім алудың әр сатысында бақылауға, мектептер мен өңірлер бөлінісінде мәселелерді жедел анықтауға және шешуге мүмкіндік береді.

Білім берудің жаңа парадигмасы қандай болуы керек? Өмір мен білім беру тәжірибесі құзыреттілікке бағытталған білім берудің парадигмалық рөлін сенімді түрде дәлелдеді.

Мектептегі бағалаудың жаңа парадигмалары критериалды бағалауға, оқушының жетістігін бақылауға арналған қалыптастырушы бағалауға көшуді, сондай-ақ мектеп және өңір деңгейінде цифрлық құралдар мен білім сапасының кешенді индекстерін қолдануды қамтиды. Бұл тәсілдер тек жеке

жұмыстарға қорытынды балл қоюмен шектелмей, білімді объективті өлшеуге, дағдыларды дамытуға және оқушының жеке білім беру жолын қолдауға бағытталған.

Бағалау – оқушының оқу және танымдық қызметін бақылау, сонымен қатар білім беру сапасын жақсарту мақсатында оқушы туралы ақпараттарды жинақтау, жазу, тіркеу және интерпретациялау процесі.

Критериалды бағалау – қалыптастырушы және жиынтық бағалау арқылы жүзеге асырылады.

Қалыптастырушы бағалау – мұғалімдерді, оқушыларды және педагогикалық үдерістің басқа да қатысушыларын оқуды жетілдіру үшін қажет ақпаратпен қамтамасыз ететін оқудың ағымдағы бағалануы. Қалыптастырушы бағалау сыныптағы күнделікті жұмыс барысында жүзеге асырылып, оқушының ағымдағы оқу үлгерімінің көрсеткіші болып табылады. Оқушы мен мұғалім арасында кері байланысты қамтамасыз етіп, оқу үдерісіне уақытылы өзгеріс енгізіп отыруға мүмкіндік береді.

Жиынтық бағалау – білім алу кезеңдері мен сатылары аяқталғанда болатын бағалау, белгілі мерзім бойынша оқушының дайындық деңгейінің көрсеткіші болып табылады, бағалаудың бірыңғай критерийлерінің негізінде жүзеге асады.

Бағалау критерийлері оқу мақсатында не көрсетілсе, тек соны ғана бағалайды және Блум таксономиясында берілген алты ойлау дағдыларының деңгейлерін – білу мен түсіну, қолдану, анализ, синтез және бағалауды көрсетеді. Мұғалім бағалау критерийлерін оқу мақсаттарына сәйкестендіріп, нақтылап дайындауы маңызды. Кері байланыс – нақты іс-әрекет жасау туралы хабарлау және түсініктеме алу үдерісі, мақсатқа қол жеткізудегі белгілі іс-әрекет пен оқиғаға дұрыс баға беру негізіндегі жауап түрі. Кері байланыс әрекеті сабақтың әр кезеңінде қолданылып, мұғалімнің оқушымен үздіксіз қарым-қатынаста болып, оқыту үдерісін ары қарай жоспарлауға және түзетіп отыруға жағдай тудырады. Тиімді түрде ұйымдастырылған кері байланыс мұғалімге оқыту үдерісінің қалай жүріп жатқандығы туралы, оқушыға алға ілгерілеуі туралы және ары қарай нәтижені жақсарту үшін түзетуді жоспарлау туралы ақпарат береді, ал оқушыға оның алдында туындайтын 3 сұраққа жауап алу мүмкіндігін береді:

- Мен оқытудың қай кезеңінде тұрмын?
- Нәтижелерге қалай жетемін?
- Қателігімді түзету үшін ары қарай не істеуім қажет?

Осы мақсатта оқушының ата-анасына да кері байланыс беріледі. Критериалды бағалау жүйесі негізінде педагогикалық іс-әрекеттегі сапалық өзгерістерге жету жолдарында бұл әдістің артықшылығы:

- Оқушының жеке басы емес, тек қана жұмысы бағаланады.
- Оқушы нақты не мақсатта жұмыс істеп отырғанын біледі.
- Оқушыға өзінің білім деңгейі анық көрініп тұрады.
- Оқушының жұмысын бағалау алдын-ала ұсынылған критерийлерге негізделеді.

-Критерий арқылы бағалау – мұғалімнің оқушы деңгейін анық біліп отыруына мүмкіндік береді.

- Білім берудің сапасы артады.

Ұлттық интеграциялық бағалау ұлттық интеграцияның дәрежесі мен нәтижелерін, соның ішінде елдің халықаралық бірлестіктермен және басқа елдермен экономикалық, саяси және әлеуметтік интеграциясын бағалау процесін білдіреді. Сондай-ақ интеграциялық үдерістер нәтижесінде ұлттық экономикадағы құрылымдық өзгерістерді талдау үшін қолданылады.

Дүниежүзі тарихын зерттеу оқушы тұлғасының қалыптасуы мен дамуында маңызды рөл атқарады; ол толеранттылыққа, гуманистік дәстүрлер мен заманауи қоғамның демократиялық құндылықтарын дамытуға және әлемнің мәдени әртүрлілігін түсінуге ықпал етеді.

10-шы сыныпта Жаһандану жағдайында рухани-адамгершілік құндылықтарды трансформациялау мәселесі қарастырылады. Сабақ тақырыбы: Құндылықтар өзгеруі қоғам дамуына қалай әсер етеді?

Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары

- қоғамның орнықты дамуы үшін қазіргі заманғы әлемдегі жалпы адамгершілік құндылықтардың маңыздылығын түсіндіру
- жаһанданудың ұлттық мәдениет дамуына ықпалын талдайды
- адамның рухани-адамгершілік дамуының мүмкін болатын жолдарын болжау, болашақ адамның моральдық түрін анықтау.

Сабақтың мақсаттары мен міндеттері: Қоғамның тұрақты дамуы үшін заманауи әлемдегі жалпы адамгершілік құндылықтардың рөлін түсіну.

Жаһандану жағдайында рухани-адамгершілік құндылықтарды трансформациялау мәселесі

- оқушылардың назарын шоғырландыру
- оқушылармен бірге сабақтың мақсаттарын анықтау
- оқушылардың «жақын дамуы» аймағын анықтайды, сабақтың аяқталуында күтілетін оқушыларды заманауи қоғамды сипаттайтын карикатуралардың бірін көрсетіңіз.

Келесі сұрақ бойынша қазіргі адамның моральдық пішіні бойынша алдыңғы сабақтардан алынған білімдерді пайдалана отырып, пікірталас өткізіңіз:

- Қоғамның тұрақты және тұрақты дамуы үшін қандай әмбебап құндылықтар қажет?

Қазіргі қоғамның сипаттамаларын талқылаңыз. Төмендегі сұрақтарға жауап беру арқылы қорытынды сұраңыз:

- Мұндай қоғам тұрақты дамып, оны дамытуда тұрақты бола ма? Неліктен?

- Бұл мәселені қалай шешуге болады?

Оқушыларды қоғамның тұрақты дамуына арналған ресурстармен қамтамасыз етіңіз, олар жүзеге асырылатын жағдайларды анықтайды; оларды қысқа, орта және ұзақ мерзімді кезеңдерге бөледі.....

7-сыныпқа арналған Дүние жүзі тарихынан қалыптастырушы бағалау тапсырмасы ұлттық құндылық» бойынша дайындалған тапсырмалар топтамасында білім алушыларға тарихи және мәдени танымын кеңейтуге мақсат етіп қойылды.

XVII ғасырдың ортасындағы Ағылшын буржуазиялық революциясы қандай маңызға ие болды? тақырыбындағы тапсырмалар.

Тапсырма. «PEST» әдісі. Топтық талдау. Бұл тапсырма оқушының ойлау дағдыларына, сыни тұрғыдан ойлауына, зерттеушілік қабілетіне басымдық беріледі. Оқушының тек пәндік білімін емес, құзыреттіліктерін (ойлау, коммуникативтік, зерттеу, цифрлық дағдылар) де бағалайды. Бұл тапсырма мұғалім үшін – оқушының даму траекториясын қадағалауға және жеке оқытуға мүмкіндік береді. Ағылшын буржуазиялық революциясының себептерін (саяси, әлеуметтік, экономикалық, технологиялық) талдайды. Осы әдіс арқылы көпқырлы интерпретация жасайды. Тарихи оқиғаларды қазіргі қоғаммен байланыстырады.

Себептері	Негізгі мазмұны	Тарихи дәлелдер
P – (Саяси)	Король I Карлдың шексіз билікке ұмтылуы, парламенттің билікті шектеу талабы	1628 ж. «Құқық жөніндегі петиция», 1640–1649 жж. Азамат соғысы, 1689 ж. «Құқық туралы билль»
E – (Экономикалық)	Сауда мен мануфактура дамыды, буржуазия күшейді, феодалдық салықтар кедергі болды	Англияның теңіз саудасының дамуы, «Навигациялық актілер» (1651)
S – (Әлеуметтік)	Жаңа буржуазия мен дворяндар одағы, дін қайшылықтары, халықтың саяси белсенділігі	Пуритандар қозғалысы, левеллерлердің демократиялық идеялары
T – (Технологиялық/интеллектуалдық)	Баспа ісі дамыды, жаңа әскер жүйесі құрылды, ғылыми ой-пікір күшейді	Кромвельдің «жаңа үлгідегі армиясы», саяси памфлеттер, Ф. Бэкон, Т. Гоббс идеялары

Тақырыпты нысықтау сұрақтары.

Ағылшын буржуазиялық революциясы:

Ағылшын буржуазиялық революциясы (1640–1660 жж.) — Англияда абсолюттік монархияны жойып, парламенттік билікті нығайтқан төңкеріс. Бұл оқиға елдегі жаңа буржуазиялық қатынастардың дамуына жол ашты, жеке меншік пен кәсіпкерлік еркіндікке қол жеткізілді. Сонымен қатар, бұл революция демократиялық институттардың іргетасын қалады және болашақта Батыс Еуропадағы конституциялық құрылымдарға ықпал етті.

Мәтінді оқып сұрақтарға жауап беріңіз:

Р/С	Мәтін тапсырмасының сұрақтары	Тапсырма жауабы
1	Мәтінге сүйене отырып, Ағылшын буржуазиялық революциясының қандай саяси өзгерістерге алып келгенін түсіндіріңіз	

2	Экономикалық тұрғыдан революцияның Англиядағы буржуазия үшін маңызын сипаттаңыз	
3	Сіз қалай ойлайсыз, бұл революция қазіргі демократиялық қоғамдарға қандай сабақ береді? Өз ойыңызды дәлелдеңіз	

Осы тапсырманы орындау барысында оқушылардың тарихи білімін тек фактілермен емес, адамгершілік, әділдік, еркіндік, жауапкершілік, отансүйгіштік сияқты құндылықтармен ұштастырады. Ағылшын революциясы – халықтың әділетті билікке ұмтылысының көрінісі екенін біледі. Ағылшын буржуазиясының күшеюі – елдің дамуына серпін бергендігін және дін бостандығы мен әлеуметтік теңдікке ұмтылысына қадам басқанын айтады. Пуритандардың дін еркіндігі идеясы мен Қазақстандағы «Дін бостандығы» қағидатын салыстырып талдайды.

Ағылшын буржуазиялық революциясы тек Англияның тарихын ғана емес, жалпы адамзаттың еркіндікке, әділдікке, теңдікке деген ұмтылысы екендігін көрсетеді. Осы тақырыпты талдау барысында оқушылар Қазақстанның ұлттық құндылықтарымен байланыстыра отырып, өз елінің құндылықтарын бағалайды, әділдік пен жауапкершілікке тәрбиеленеді, әлемдік тарихты ұлттық тарихпен салыстырып үйренеді.

Тапсырма №3. Жаңа замандағы қоғамның әлеуметтік құрылымын түсіндіріп жазыңыз

1. *Капитал* _____

2. *Буржуазия* _____

3. *Жұмысшы табы* _____

Бағалау критерийлері

-Ағылшын буржуазиялық революциясының себептері мен салдарын анықтайды;

-Революцияның тарихи маңызын дәлелдермен түсіндіреді;

-Басқару жүйесіндегі өзгерістерге баға береді;

-Оқиғаның қазіргі заман демократиясына әсерін талдайды;

-Ақпаратты салыстырып, дәлелдермен өз көзқарасын білдіреді.

Қорытынды. Заман талабы - жан-жақты дамыған, өзіндік «мені» қалыптасқан тұлға тәрбиелеу. Оқушы тұлға болып қалыптасуы үшін оның бойында түрлі жағдаяттағы проблеманы анықтауға, өзіндік тұжырым жасай білуге, өзіндік бағалауға, сыни ақпараттарды өз бетімен табуға, талдауға, алған білімдерін өмірде қолдануға бейімдеу болып табылады. Қорыта айтқанда, бүгінгі оқушының білім сапасын критериалды бағалау жүйесі арқылы жетілдіруге болатынына күнделікті оқу үдерісінде қолдануымыздан көз жеткізуге болады. Критериалды бағалау жүйесі оқушының белсенділігін арттыруды, оқу үдерісінде жарыса, бәсекелесе білім алуға қол жеткізеді. Заманауи тәсілдің ең негізгі ерекшелігі оқушылардың алған білімдерін жай ғана иеленіп қоймай, оларды орынды жерде қолдана білуіне басты назар аудару болып табылады, ал ХХІ ғасырда талап етілетін дағдылардың мәні осында.

Әдебиеттер тізімі:

- 1.Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, «Оқушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін енгізудің әдіснамалық және оқу-әдістемелік негіздері» Әдістемелік құрал. –Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. <https://uba.edu.kz/qaz>
2. «Жаңартылған білім беру мазмұны аясында критериалды бағалауды жоспарлау және ұйымдастыру» 2017 ж
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық (екінші басылым) «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015
- 4.<http://bilimdiler.kz/ustaz/4850-okushylarga-surak-koyu-zhane-olardyn-zhauaptaryna-karay-areket-etu-turaly.html>(23.09.2014)

Научное издание

**«ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУДЫҢ ҰЛТТЫҚ
ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ЖҮЙЕСІНІҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ ЖӘНЕ
ОНЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ»**

Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары

**«КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ
ИНТЕГРИРОВАННОЙ СИСТЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ
ДОСТИЖЕНИЙ ШКОЛЬНИКОВ И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ»**

Материалы международной
научно-практической конференции

Подписано в печать

Национальная академия образования им.И.Алтынсарина
010000, г.Астана, ул.Мангилик Ел, 8/2, БЦ Алтын